નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ.

સુબોધાલઙ્કારટીકા

ગન્થારમ્ભકથા

યો પાદનીરજવરોદરરાધિતેન [...રાદિકેન (ક॰)],
લોકત્તયેન'વિકલેન નિરાકુલેન;
વિઞ્ઞાપયી નિરુપમેય્યતમત્તનો તં,
વન્દે મુનિન્દમભિવન્દિય વન્દનીયં.

પત્તો સપત્તવિજયો જયબોધિમૂલે,
સદ્ધમ્મરાજપદવિં યદનુગ્ગહેન;
સત્તાપસત્ત [સત્તપ્પસત્થ (ક॰)] વિપુલામલસગ્ગુણસ્સ,
સદ્ધમ્મસારરતનસ્સ નમત્થુ તસ્સ.

યો ભાજનત્તમભિસમ્ભુણિ સગ્ગુણસ્સ,
તસ્સાપિ ધમ્મરતનસ્સ મહારહસ્સ;
સમ્ભાવિતં સસિરસાહિતસઞ્જતેહિ,
સમ્ભાવયામિ સિરસા ગણમુત્તમં તં.

યે'નન્તતન્તરતનાકરમન્થનેન,
મન્થા'ચલોલ્લસિતઞાણવરેન લદ્ધા;
સારા મતાતિ સુખિતા સુખયન્તિ ચઞ્ઞે,
તે મે જયન્તિ ગુરવો ગુરવો ગુણેહિ.

૧. દોસાવબોધ પઠમપરિચ્છેદ

રતનત્તયપ્પણામવણ્ણના

૧. **મુનિન્દવદનમ્ભોજ-ગબ્ભસમ્ભવસુન્દરી;**
સરણં પાણિનં વાણી, મય્હં પીણયતં મનં.

૧. અથાયં ગન્થકારો ગન્થારમ્ભે પુબ્બપયોગાનુબન્ધસભાવસિદ્ધિકવિગુણોપેતાનં યતિપોતાનં તદુપાયન્તરવિરતા કમન્તરાપેતપરક્કમસમ્ભવેનાધિગતબ્યસનસતમુપલબ્ભ દયાસઞ્જાતરસરસહદયતાય તદુપાયભૂતં બન્ધલક્ખણં વિરચયિતુકામોભિમતસિદ્ધિનિમિત્તમત્તનોધિગતસદ્ધમ્મદેવતાનુસ્સરણં તાવ દસ્સેતુમાહ “**મુનિન્દે**”ચ્ચાદિ. નનુ ‘‘બન્ધલક્ખણં વિરચયિતુકામો’’તિ વુત્તં, કિમેત્થ લક્ખણકરણેન અદિટ્ઠલક્ખણાપિ દિસ્સન્તિ

બન્ધન્તાતિ? સચ્ચં, તથાપિ તે ધુણક્ખરપ્પકાસા તબ્બિદૂનં પયોગાનુસારિનો વા સિયું, પુબ્બે કતસત્થપરિચયા વા સિયુન્તિ વિઞ્ઞેય્યં. વાણી મય્હં મનં પીણયતન્તિ સમ્બન્ધો. **વાણી**તિ વા સરસ્સત્યપરનામધેય્યા કાચિ દેવતા, સા સબ્બાવદાતા યથિચ્છિતત્થસાધનપુણ્ડરીકગબ્ભે નિસીદતીતિ લોકવાદો. **વાણી**તિ પન પચ્ચુહવિરહેનાભિમતસિદ્ધિનિબન્ધનેકતાણો સમ્માસમ્બુદ્ધભાસિતો સદ્ધમ્મો, તતોયેવાયં દેવતા રુપ્પતે. તત્થ સરસ્સતિયા યથા'સત્તા જાતાય મનોસમ્પીણનન્તિ લોકો, સદ્ધમ્મદેવતાય તુ મનોપીણનં, તસ્સા સબ્બવજ્જરહિતાયચ્ચન્તનિમ્મલાય નિરન્તરત્થનેકતાણપ્પવત્તિયા મનસો સમ્પીણનં. તેન ચ પસ્સદ્ધિ, તાય પન સુખં, તેનાપિ સમાધિ, સમાધિસમ્ભવેન યથાભૂતાવબોધસમ્ભવતો વિચિત્તાનેકસદ્દત્થવિસેસા પટિભન્ત્યનાયાસેન, તતો ચ યથિચ્છિતસિદ્ધિનિપ્ફત્તીતિ વઙ્કવુત્તિયા તપ્પસાદમાસીસતિ.

કિંવિસિટ્ઠોચ્ચાહ "**મુનિન્દે**"ચ્ચાદિ. ઉભો લોકે મુનાતિ જાનાતીતિ મુનિ, ઇન્દતિ પરમિસ્સરિયં પવત્તેતિ સબ્બત્થાતિ ઇન્દો, મુનિ ચ સો ઇન્દો ચ, મુનીનં ઇન્દોતિ વા **મુનિન્દો**, સમ્માસમ્બુદ્ધો. તતોયં તસ્સ નિમિત્તકસઞ્ઞા. વિજ્જમાનેસુપિ પરિયાયસદ્દેસ્વઞ્ઞેસુ કવિકામિતસ્સત્થસ્સેકન્તવાચકત્તેનો' ચિત્યસમ્પોસકોયં **મુનિન્દ**સદ્દો, તથા હિ યો ઉભયલોકજાનનેન મુનીનં પરમિસ્સરિયપુઞ્ઞલાનમ્પિ પરમિસ્સરિયં વત્તેતિ, સો પરં પીણેતિ હેતુભાવેન'ત્રે'ત્યુ'ચિતમેવ, તથા પદન્તરાનમ્પિ ઓચિત્યં પોસેતિ. તથા હિ તાદિસસ્સ વદનારવિન્દોદરે સમ્ભવા સુન્દરી, તતોયેવ પટિસરણં, તસ્મા ચ મનો પીણેતીતિ. તસ્સ વદનં, તમિવ **મુનિન્દવદનં**, અમ્ભોજં. તમેવ વા લક્ખિસંયોગિતાદિસધમ્મેન'મ્ભોજં, પદુમં. તસ્સ ગબ્ભો. તત્થ **સમ્ભવેન** પવત્તિયા, ઉપ્પત્તિયા વા **સુન્દરી** નિરવજ્જા દેવતા. વાચા પન દોસલેસેનાપ'સમ્ફુટ્ઠાવ નિરવજ્જા, તથા ચ વક્ખતિ "ગુણાલઙ્કારસંયુત્તા" [સુબોધાલઙ્કાર ૧૪ ગાથા] ઇચ્ચાદિ. તતોવાયં **સરણં પાણિનં** સત્તાનં પટિભાનાદિગુણવિસેસાવહત્તમત્તેન પટિસરણભૂતા દેવતા. વાચા પન સબ્બુપદ્દવનિવારણેન સબ્બહિતસુખસમ્પદાસમ્પાદનેનચ્ચન્તપટિસરણભૂતા. સભાવનપુંસકત્તા ચેત્થ ન લિઙ્ગપરિવત્તનં. મય્હન્તિ એકવચનેનત્તનો નિરભિમાનત'માનેતિ સજ્જનમાચારં. અભિન્નપદસિલેસો ચાયં, સબ્બત્થેવાવીકતસદ્દપ્પયોગતો. સિલેસો ચાયં વઙ્કવુત્તિયા સબ્બત્થ સિરિં પોસેતિ. તથા ચ વક્ખતિ "વઙ્કવુત્તીસુ પોસેતિ, સિલેસો તુ સિરિં પર"ન્તિ [સુબોધાલઙ્કાર ૧૭૨ ગાથા]. અયમેત્થ સઙ્ખેપેન નયેન અત્થવણ્ણના. વિત્થારનયેન પન નાનપ્પકારેનત્થો સંવણ્ણેતું સક્કા. તથા સતિ ગન્થગારવોપિ સિયાતિ પકારોયમેવબ્ભુપગતો.

૧. સુપરિસુદ્ધબુદ્ધિગોચરપરમવિચિત્તગન્થકારકોયમાચરિય- સઙ્ઘરક્ખિતમહાસામિપાદો સપિટકત્તયસબ્બસત્થપારાવતરણેન સઞ્જાતાનપ્પકપીતિસુખમનુભવં પટિપત્તિપટિવેધસાસનદ્વયસ્સ પરિયત્તિમૂલકત્તા યેન કેનચિ પરિયાયેન તસ્સા પરિયત્તિયા અત્થાવબોધેન "અપ્પેવ નામ સાધુજનં પરિતોસેય્ય"મિતિ તદધિગમોપાયભૂતમિદં પકરણમારભન્તો ગન્થારમ્ભે ઇટ્ઠદેવતાય પણામકરણં સતાચારાનુરક્ખણત્થં [સદાચારાનુરક્ખણત્થં (ક॰)], વિસેસતો અભિમતગન્થસ્સાનન્તરાયેન પરિસમત્તિયા ચ કારણમિતિ ઇટ્ઠદેવતાનુસ્સરણં, ગન્થન્તરારમ્ભપટિક્ખેપકજનપટિબાહનપુબ્બકાનિ અભિધાનાભિધેય્યકરણપ્પકારપયોજનાનિ ચ દસ્સેન્તો "**મુનિન્દવદનમ્ભોજ...પે॰... પરિસ્સમો**"તિ ગાથત્તયમાહ. એત્થ પઠમગાથાય ઇટ્ઠદેવતાસઙ્ખાતરતનત્તયપ્પણામો દસ્સિતો, દુતિયગાથાય આરમ્ભપટિક્ખેપકજના નિસેધિતા, તતિયગાથાય અભિધાનાદિકં દસ્સિતં. તથા હિ લોકુત્તરધમ્મનિસ્સિતપરિયત્તિસઙ્ખાતસબ્બઞ્ઞુભારતિયા મનોસમ્પીણનાસીસનાપદેસેન અત્તનો નિસ્સેસધમ્મરતને પસાદો પકાસિતો. સો પન ધમ્મપ્પસાદો

તદવિનાભાવતો બુદ્ધસદ્દેસુપિ સિદ્ધોતિ રતનત્તયવિસયં પણામં વક્કવુત્તિયા દસ્સેતિ. સો હિ અત્થતો પણામકિરિયાભિનિપ્ફાદિકા કુસલચેતના. એત્થ ફલં હેટ્ઠા વુત્તમેવ.

પુન સન્તેસુ રામસમ્માદ્યલઙ્કારેસુ પિટ્ઠપિસનં વિય હોતીદં અલઙ્કારકરણન્તિ વદન્તા વિરુદ્ધવાદિનો રામસમ્માદીનમત્થિભાવં ઉબ્ભાવેત્વા [અભ્યુપગમેત્વા (ક॰)] તે સુદ્ધમાગધિકા ન વળઞ્જેન્તીતિ ઇમિના પટિસિદ્ધા. નિરાકરણફલઞ્હિ ગન્થસ્સ નિદ્દોસભાવોવ. અપિચ સદ્દાલઙ્કારઅત્થાલઙ્કારદીપકેન **અલઙ્કાર**સદ્દેન ગન્થસરીરસઙ્ખાતસઞ્ઞિનો સઞ્ઞાસઙ્ખાતઅભિધાનઞ્ચ **અલઙ્કાર**સદ્દસ્સ સદ્દાલઙ્કારાદ્યભિધેય્યઞ્ચ સુદ્ધમાગધિકત્તં વત્વા **અલઙ્કાર**સદ્દસ્સ વિસેસનભૂતઅનુરૂપસદ્દોપાદાનેન બુદ્ધવચનસ્સ ઉપયોગત્તં માગધિકવોહારેન ભવતીતિ ગમ્યમાનત્તા કરણપ્પકારઞ્ચ અલઙ્કારગન્થપ્પવત્તિયા અત્થાલઙ્કારાદિનિસ્સિતત્તા ઇમિના **અલઙ્કાર**સદ્દેનેવ અલઙ્કારસઙ્ખરણસઙ્ખાતપ્પયોજનઞ્ચ દસ્સેતિ.

સત્થપ્પયોજનાનં સાધ્યસાધનલક્ખણો સમ્બન્ધો પન સમ્બન્ધસ્સ નિસ્સયભૂતસત્થપ્પયોજનાનં દસ્સનેનેવ તન્નિસ્સિતત્તા સયમ્પિ વુત્તો હોતિ. વુત્તં હિ–

> ‘‘સત્થં પયોજનઞ્ચેવ, ઉભો સમ્બન્ધનિસ્સયા;
> વુત્તા તંવુત્તિયાયેવ, વુત્તો તન્નિસ્સિતોપિ સો’’તિ.

તસ્સત્થો– **સમ્બન્ધનિસ્સયા** સમ્બન્ધસ્સ આધારભૂતા **સત્થં, પયોજનઞ્ચ ઉભો વુત્તા, તંવુત્તિયાયેવ** તેસં ઉભિન્નં કથનેનેવ **તન્નિસ્સિતો** તે નિસ્સાય પવત્તો **સોપિ** સમ્બન્ધો **વુત્તો** ભવતીતિ.

એત્થ અભિધાનકથનં વોહારસુખત્થં, અભિધેય્યાદિકથનં પન તેહિ યુત્તાનંયેવ ગન્થાનં સુબુદ્ધિપુબ્બકાદીનં ઉપાદેય્યત્તઞ્ચ તબ્બિપરીતાનં ઉમ્મત્તકવચનાદીનમિવઅનુપાદેય્યત્તઞ્ચ પકાસનત્થન્તિ વેદિતબ્બં. વુત્તઞ્હિ –

> ‘‘સમ્બન્ધાનુગુણોપાયં [સમ્બન્ધ્યનુગુણોપાયં (ક॰)], પુરિસત્થાભિધાયકં;
> વીમંસાધિગતં [વીમંસાધિકતં (સી॰)] વાક્ય-મતોનધિગતં [...નધિકતં (સી॰)] પર’’ન્તિ.

તસ્સત્થો– **સમ્બન્ધાનુગુણોપાયં** સાધિયસાધનલક્ખણસમ્બન્ધસ્સ નિસ્સયભૂતવાચ્ચવાચકાનં સમ્બન્ધિભૂતાનં અઞ્ઞમઞ્ઞાનુરૂપગુણપરિજાનને કારણભૂતં **પુરિસત્થાભિધાયકં** ચતુબ્બિધધમ્મઅત્થકામમોક્ખસઙ્ખાતાનં પુરિસત્થાનં વાચકભૂતં **વાક્યં** ‘‘એકાખ્યાતો પદચ્ચયો, સિયા વાક્યં સકારકો’’તિ [અભિધાનપ્પદીપિકા ૧૦૬ ગાથા] વુત્તલક્ખણમજ્ઝપતિતવાક્યસમુદાયોપેતં મહાવાક્યસરૂપસત્થં **વીમંસાધિગતં** ઞાણગતિલક્ખણઉપપરિક્ખાય અધિગતં અધિપ્પેતં, **અતો પરં** વુત્તલક્ખણસત્થતો અઞ્ઞં **અનધિગતં** નાધિપ્પેતન્તિ. ઇદં પનેત્થ ગાથાનં નિક્ખેપપ્પયોજનં.

લોકે પદુમગબ્ભે વસન્તિયા સબ્બઙ્ગધવલાય યથિચ્છિતત્થસાધિકાય સરસ્સતીનામિકાય દેવતાય ‘‘વાણી’’તિ વોહારતો ઇમિના અત્થેન યોજેત્વા અભિન્નપદસિલેસાલઙ્કારવસેન વુત્તત્તા પદત્થો એવં વેદિતબ્બો – મુનિન્દસ્સ સોભાસુગન્ધાદિગુણયોગતો મુખસદિસસ્સ, નો ચે મુખસઙ્ખાતઅમ્ભોજસ્સ **ગબ્ભે** ઉદરે **સમ્ભવેન** પવત્તિયા ઉપ્પત્તિયા વા **સુન્દરી** નિદ્દોસા, સોભના વા **પાણિનં સરણં** અતોયેવ અહિતાપનયનહિતાવહત્થેન સબ્બસત્તાનં

પટિસ્સરણભૂતા **વાણી** યથાવુત્તગુણોપેતા સરસ્સતીદેવતા, નો ચે સબ્બઞ્ઞુભારતીતિ વુત્તસદ્ધમ્મરતનં **મય્હં મનં** ગન્થવિરચને બ્યાવટસ્સ મે ચિત્તં **પીણયતં** અભિમતત્થસમ્પાદનેન પીણયતૂતિ.

ઉભયલોકજાનનતો મુનિ ચ સો ઇન્દભાવપવત્તનતો ઇન્દો ચેતિ કમ્મધારયેન વા, અગારિયમુનિઅનગારિયમુનિસેખમુનિઅસેખમુનીનં ચતુન્નં પઞ્ચમો હુત્વા ઇન્દોતિ છટ્ઠીતપ્પુરિસેન વા **મુનિન્દો**. દેવતાપક્ખે વદનમિવ **વદનન્તિ** અમ્ભોજે, સદ્ધમ્મપક્ખે અમ્ભોજમિવ **અમ્ભોજન્તિ** વદને ચ ઉપચારેન ગહિતે કમ્મધારયો. મુનિન્દસ્સ વદનમ્ભોજમિતિ ચ, તસ્સ ગબ્ભોતિ ચ, તસ્મિં સમ્ભવોતિ ચ, તેન સુન્દરીતિ ચ વાક્યં. વાણિયા વિસેસનત્તેપિ એકન્તનપુંસકત્તા **સરણસદ્દસ્સ** ન લિઙ્ગપરિવત્તનભાવો. **પાણિનન્તિ** રસ્સત્તં, દીઘસ્સ બ્યભિચારત્તા. મય્હન્તિ એકવચનેન અત્તનો સાધુગુણોદયકારણં નિરતિમાનતં દીપેતિ. સન્તેસુપિ અઞ્ઞેસુ જિનપરિયાયેસુ **મુનિન્દ**સદ્દો ઇટ્ઠમનોસમ્પીણનઅમ્ભોજતુલ્યતાસુન્દરિત્તસરણત્તસઙ્ખાતાનં અત્થન્તરાનં ઓચિત્યં પોસેતીતિ પયુત્તો. તથા હિ તાદિસસ્સ મુખં અમ્ભોજતુલ્યં, તસ્મિં મુખોદરે સમ્ભવા સુન્દરી, તતોયેવ પાણિનં સરણં. તસ્માયેવ મનોસમ્પીણને પટુત્તં સુબ્યત્તમિતિ ઓચિત્યં હોતિ. લોકે પત્થટમિદમોચિત્યમાદરણીયં હોતિ. તસ્મિઞ્હિ ઉત્તમકવયોયેવ ઉપદેસકાતિ. વુત્તઞ્હિ –

> ‘‘ઓચિત્યં નામ વિઞ્ઞેય્યં, લોકે વિખ્યાતમાદરા;
> તત્થોપદેસપ્પભવા, સુજના કવિપુઙ્ગવા’’તિ [સુબોધાલઙ્કાર ૧૦૪ ગાથા].

નિમિત્તવણ્ણના

> ૨. **રામસમ્માદ્યલઙ્કારા, સન્તિ સન્તો પુરાતના;**
> **તથાપિ તુ વળઞ્જેન્તિ, સુદ્ધમાગધિકા ન તે.**

૨. અથેવમભિગતામિતસિદ્ધિસમ્પદાપાદનેકચતુરપરમિટ્ઠદેવતા- ભાવરૂપિતસદ્ધમ્મરતનસ્સો’ પદસ્સિતનિપચ્ચકારેન ઇટ્ઠદેવતાપૂજં દસ્સેત્વા ‘‘નનુ બન્ધલક્ખણમત્થિયેવ પુબ્બકં, તસ્મા કિમનેન પિટ્ઠપિસનેને’’તિ લક્ખણન્તરારમ્ભપટિક્ખેપકજનપટિબાહનપુબ્બકમભિધેય્યપ્પયોજન- સમ્બન્ધે દસ્સેતુમાહ ‘‘**રામસમ્મે**’’ચ્ચાદિ. રામસમ્માદીનં રામસમ્મપભુતીનં પુબ્બાચરિયાનં, રામસમ્માદયો વા તંસમ્બન્ધતો. ભવતિ હિ તંસમ્બન્ધતો તબ્બોહારો યથા કિઞ્ચિપિ વેજ્જસત્થં ‘‘બિમ્બિસારો’’તિ. **અલઙ્કારા** ભૂસાવિસેસા, બન્ધાલઙ્કારપટિપાદકત્થેન અલઙ્કારખ્યા ગન્થવિસેસા વા. **સન્તો** સોભના. દ્વેપિ પુરા પુબ્બકાલે ભવા **પુરાતના**, પોરાણિકા. ઉભોપિ સન્તિ. યજ્જપિ સંવિજ્જન્તિ. **તથાપિ તૂ**તિ નિપાતસમુદાયોયં વિસેસાભિધાનારમ્ભે. એવં સન્તેપીતિ અત્થો. **સુદ્ધમાગધિકા**તિ મગધેસુ ભવા, તત્થ વિદિતા વા મગધા, સદ્દા. તે એતેસં સન્તિ, તેસુ વા નિયુત્તાતિ માગધિકા. સુદ્ધા ચ સક્કટાદિભાસિતકાલુસિયાભાવેન વિસુદ્ધા, અસમ્મિસ્સા વા અપરિચિતત્તા તે માગધિકા ચાતિ **સુદ્ધમાગધિકા**, યતિપોતા. **તે** યથાવુત્તે અલઙ્કારે આભરણવિસેસે ન વળઞ્જેન્તિ, પસાધનવિસેસે નાનુભવન્તિ. ગન્થવિસેસે પન ઉગ્ગહણધારણાદિવસેન અત્તનો સુદ્ધમાગધિકત્તા, રામસમ્માદીનઞ્ચ સક્કટાદિભાવતોતિ અયમેત્થ સદ્દત્થો. ભાવત્થલેસોપેત્થ પરિપૂરતિ, તથાવિધપતીતિયોગતો. સુદ્ધમાગધિકા અત્તનો પરિસુદ્ધભાવેન પુબ્બે સોભનાપિ તે અલઙ્કારા ઇદાનિ મલગ્ગહિતભાવપ્પત્તા ‘‘કિં તેહિ મલગ્ગહિતેહિ અમ્હાદિસાનં સુદ્ધસત્તાન’’ન્તિ ન વળઞ્જેન્તીતિ.

> ‘‘પતીયમાનં પન કિઞ્ચિ વત્થુ,

અત્થેવ વાણીસુ મહાકવીનં;
યં તં પસિદ્ધાવયવાતિરિત્ત-
માભાતિ લાવણ્યમિવઙ્ગનાસૂ’’તિ.

હિ વુત્તં.

૨. સન્તો વિઞ્ઞૂહિ પસત્થત્તા સોભના **પુરાતના** પુબ્બકાલસમ્ભૂતા **રામસમ્માદ્યલઙ્કારા** રામસમ્માદીહિ આચરિયેહિ વિરચિતત્તા, તેસં તંસમ્બન્ધતો તબ્બોહારસદિસનામત્તા વા રામસમ્માદયો નામ અલઙ્કારા કિસ્મિઞ્ચિ વેજ્જસત્થે ‘‘બિમ્બિસારો’’તિ વોહારો વિય. અલઙ્કારા ભૂસાવિસેસા, અલઙ્કારત્તપટિપાદનતો અલઙ્કારનામિકા ગન્થવિસેસા વા **સન્તિ** કિઞ્ચાપિ વિજ્જન્તિ, **તથાપિ તુ** એવં સન્તેપિ **સુદ્ધમાગધિકા** સક્કટપાકતાદીસુ અઞ્ઞભાસાસુ પરિચયાભાવતો કેવલમાગધિકા **તે** રામસમ્માદિકે અલઙ્કારે **ન વળઞ્જેન્તિ** પસાધનવસેન, ઉગ્ગહણધારણાદિવસેન ન સેવન્તિ. મગધેસુ ભવા, તેસુ વા વિદિતા મગધા, સદ્દા. તે એતેસં અત્થિ, તેસુ નિયુત્તાતિ વા **માગધિકા. સુદ્ધ**સદ્દો મગધવિસેસનો, માગધિકવિસેસનો વા હોતિ. સદ્દાનં તાદિસપતીતિવિસેસયોગતો ભાવત્થલેસોપિ ઇધ દિપ્પતિ. તથા હિ સુદ્ધમાગધિકા અત્તનો સુદ્ધત્તા તેસં વિન્યાસેન સોભનત્તે સતિપિ ભાસાય પુરાતનત્તા અપરિસુદ્ધોતિ અવમઞ્ઞમાના ન વળઞ્જેન્તીતિ. વત્તિચ્છિતસ્સત્થસ્સ ઉપત્થમ્ભકભૂતો ભાવત્થલેસોપિ મહાકવીનં વચનેસુયેવ લબ્ભતીતિ દટ્ઠબ્બો. વુત્તં હિ–

‘‘પતીયમાનં પન કિઞ્ચિ વત્થુ,
અત્થેવ વાણીસુ મહાકવીનં;
યં તં પસિદ્ધાવયવાતિરિત્ત-
માભાતિ લાવણ્યમિવઙ્ગનાસૂ’’તિ.

તસ્સત્થો – **મહાકવીનં** પૂજિતકવીનં **વાણીસુ** વચનવિસેસેસુ **પતીયમાનં** ગમ્મમાનં **યં કિઞ્ચિ વત્થુ** યો કોચિ અત્થલેસો **અત્થેવ** અત્થિ એવ, **તં** વત્થુ **અઙ્ગનાસુ** વનિતાસુ **પસિદ્ધાવયવાતિરિત્તં** હત્થપાદાદિપાકટસરીરાવયવતો અધિકં **લાવણ્યમિવ** મનોગોચરીભૂતસુન્દરત્તં વિય **પસિદ્ધાવયવાતિરિત્તં** પકાસસદ્દાવયવતો અધિકં હુત્વા **આભાતિ** દિપ્પતીતિ.

અભિધાનાદિવણ્ણના

3. **તેનાપિ નામ તોસેય્ય-મેતે’લઙ્કારવજ્જિતે;**
અનુરૂપેના’લઙ્કારે-ને’સમેસો પરિસ્સમો.

3. **તેને**ચ્ચાદિ. યેન તે અલઙ્કારે ન વળઞ્જેન્તિ, **તેન** કારણેન **અલઙ્કારવજ્જિતે** આભરણેહિ, ગન્થવિસેસેહિ વા રહિતે, અલઙ્કારા વા યથાવુત્તવજ્જિતા યેહિ તે, **એતે** યતિપોતે **એસં** યતિપોતાનં **અનુરૂપેન** ઇદાનિ વિરચિયમાનત્તાભિનવભાવતો, દસબલવદનકમલમજ્ઝવાસિતભાસિતવિરચિતભાવતો ચ અનુચ્છવિકેન **અલઙ્કારેન** આભરણેન, અલઙ્કારસત્થેન વા **તોસેય્યં અપિનામ** યથિચ્છિતપસાધનવસેન, સવનધારણાદિવસેન વા વળઞ્જનેન સન્તુટ્ઠે કરેય્યં અપ્પેવ નામ યઞ્ઞનાતિ **એસો પરિસ્સમો** અયં અમ્હાકં તાદિસસન્તુટ્ઠિજનકાલઙ્કારપકરણપ્પયોગો.

અલઙ્કરોન્તિ અત્તભાવમનેનાતિ **અલઙ્કારો**, આભરણં હારકેયૂરાદિ. અલઙ્કરોન્તિ બન્ધસરીરમનેનાતિ **અલઙ્કારો**તિમિના પન **અલઙ્કાર**સદ્દેન પસાદાદયો સદ્દાલઙ્કારા, સભાવવુત્યાદયો ચ અત્થાલઙ્કારા નાનપ્પકારા સઙ્ગહિતા, યેહિ સદ્દત્થસઙ્ખાતં બન્ધસરીરં સોભતે, યથા હિ પુરિસસરીરે હારકેયૂરાદ્યલઙ્કારો ન્યસ્યતે, યેન સોભતે, તથા બન્ધસરીરેપિ સદ્દાલઙ્કારા, અત્થાલઙ્કારા ચ નિક્ખિપીયન્તિ, યતો સોભતે. તેનેવ વક્ખતિ ''તં તુ પાપેન્તુલઙ્કારા, વિન્દનીયતરત્તન''ન્તિ [સુબોધાલઙ્કાર ૯ ગાથા] ચ, ''અત્થાલઙ્કારસહિતે''ચ્ચાદિકઞ્ચ [સુબોધાલઙ્કાર ૧૬૪ ગાથા].

અલઙ્કારવિધાનભાવેન તુ બન્ધસરીરમ્પિ તદત્થિયા અલઙ્કારો, તથા તપ્પટિપાદકં સુબોધાલઙ્કારનામધેય્યસત્થં અલઙ્કતપટિપાદકત્તેન મઙ્ગલસુત્તન્તિ વિય. વક્ખતિ હિ ''ગન્થોપિ કવિવાચાન-મલઙ્કારપ્પકાસકો'' [સુબોધાલઙ્કાર ૧૨ ગાથા] ચ્ચાદિ. અત્ર ઉચ્ચતે –

> ''મુખ્યોલઙ્કારસદ્દોયં, સદ્દત્થાલઙ્કતિસ્સિતો;
> સામત્થિયા ત્વધિટ્ઠાને, તથા સત્થેપિ તબ્બતી''તિ.

અનેનસ્સાભિધેય્યાદીનિ વુચ્ચન્તિ. અભિધીયતે ઇતિ અભિધેય્યં, સમુદિતેન સત્થેન વચનીયત્થો. સો ચ સરીરાલઙ્કારવિભાગકપ્પનાય તેસં પટિપાદનં. સુબોધાલઙ્કારેન હિ તે પટિપાદીયન્તિ. યેન ચ યો પટિપાદીયતિ, તસ્સાયમત્થો ભવતીતિ અભિધેય્યસત્થોપિ. દસ્સિતમેવ તુ સરીરાલઙ્કારસઙ્ખરણં પયોજનં, તં નિસ્સાય સુબોધાલઙ્કારપ્પવત્તિતો. યસ્સ હિ યમુદ્દિસ્સ પવત્તિ હોતિ, તં તસ્સ પયોજનં, તં પન કવિત્તકિત્તિપસિદ્ધાદિલક્ખણં, પરમ્પરાય તદત્થતાય સુબોધાલઙ્કારસઙ્ખરણસ્સ. સત્થપયોજનાનં, સાધિયસાધનલક્ખણો સમ્બન્ધો તુ નિસ્સયપદસ્સિના દસ્સિતોયેવ. યથાહ –

> ''સત્થં પયોજનઞ્ચેવ, ઉભો સમ્બન્ધનિસ્સયા;
> વુત્તાતંવુત્તિયાયેવ, વુત્તો તન્નિસ્સિતોપિ સો''તિ.

અભિધેય્યાદિકથનઞ્ચ તંસમઙ્ગિસ્સેવ ચ વીમંસાવિસેસસમઙ્ગીનમુપાદીયમાનત્તા, અઞ્ઞાદિસસ્સ પન ઉમ્મત્તકવચનાદિનો વિય હેય્યત્તા. વુત્તઞ્હેતં –

> ''સમ્બન્ધાનુગુણોપાયં, પુરિસત્થાભિધાયકં;
> વીમંસાધિગતં વાક્ય-મતોનધિગતં પર''ન્તિ.

વાક્યન્તિ ચેત્થ વાક્યલક્ખણોપેતમન્તરવાક્યસન્નિચયં મહાવાક્યસરૂપં સત્થમેવાધિપ્પેતં.

૩. યેન તે તે અલઙ્કારેન વળઞ્જેન્તિ, **તેન** કારણેન **અલઙ્કારવજ્જિતે** આભરણવિસેસેહિ, ગન્થવિસેસેહિ વા વજ્જિતે, તે વિરહિતે યેહિ **એતે** સુદ્ધમાગધિકે **એસં** સુદ્ધમાગધિકાનં **અનુરૂપેન** અભિનવભાવતો માગધિકસરૂપં અનુગતરૂપેન, દસબલભાસિતવિરચિતત્તા વા અનુકૂલેન **અલઙ્કારેન** આભરણવિસેસેન, ગન્થવિસેસેન વા **તોસેય્યં** અલઙ્કારવળઞ્જાપનેન, ગન્થવિસેસે [ગન્થવિસયે (ક॰)] ઉગ્ગહણધારણાદિકારાપનેન વા સન્તુટ્ઠે કરેય્યં **અપિનામ** યંનૂન સુન્દરમિતિ, **એસો પરિસ્સમો** અયં મમ અલઙ્કારપકરણપ્પયોગો. **અપિનામા**તિ એત્થ ઇતિસદ્દો ગમ્યમાનો.

અલઙ્કારેહિ વજ્જિતા, અલઙ્કારા વજ્જિતા યેહિ વાતિ ચ. રૂપસ્સ અનુ **અનુરૂપં**, રૂપં અનુગતં અનુરૂપં વા, તેન અનુરૂપેન. અલઙ્કરોન્તિ અત્તભાવમનેનેતિ **અલઙ્કારો**, હારકેયૂરાદિ આભરણપક્ખે, ગન્થપક્ખે તુ અલઙ્કરોન્તિ બન્ધસરીરમનેનેતિ **અલઙ્કારો**. ઇમિના મુખ્યભાવેન પસાદાદિસદ્દાલઙ્કારા ચ સભાવવુત્યાદિઅત્થાલઙ્કારા ચ પવુચ્ચન્તિ. અમુખ્યતો પન ઇમેસં દ્વિન્નં અલઙ્કારાનમધિટ્ઠાનભૂતબન્ધસરીરમ્પિ, તથા મઙ્ગલસુત્તરતનસુત્તાદિવોહારો વિય અલઙ્કારપકાસકં ''સમ્મા બુજ્ઝન્તિ દ્વિપ્પકારા અલઙ્કારા અનેને''તિ ઇમિના અત્થેન લદ્ધસુબોધાલઙ્કારવરનામધેય્યસત્થમ્પિ વુચ્ચતિ. વુત્તમિદમેવ –

''મુખ્યોલઙ્કારસદ્દોયં, સદ્દત્થાલઙ્કતિસ્સિતો;
સામત્થિયા ત્વધિટ્ઠાને, તથા સત્થેપિ તબ્બતી''તિ.

એત્થ **સામત્થિયં** નામ તદાધારતપ્પટિપાદકત્તવોહારતો તદાધેય્યતપ્પટિપાદનીયં ન ભવતિ ચે, અઞ્ઞં કિં ભવતીતિ અઞ્ઞથાનુપપત્તિલક્ખણમેવાતિ.

૪. **યેસં ન સઞ્ચિતા પઞ્ઞા-નેકસત્થન્તરોચિતા;**
સમ્મોહબ્ભાહતાવે'તે, નાવબુજ્ઝન્તિ કિઞ્ચિપિ.

૫. **કિં તેહિ પાદસુસ્સૂસા, યેસં નત્થિ ગુરૂની'હ** [ગરૂનિહ (ક॰)];
યે તપ્પાદરજોકિણ્ણા, તે'વ સાધૂવિવેકિનો.

૪-૫. એવં લક્ખણારમ્ભપટિક્ખેપકજનપટિબાહનપુબ્બકમભિધેય્યાદિકં દસ્સેત્વા ઇદાનિ સત્થતોવ સબ્બત્થ ગુણદોસવિવેચનં. અતોયેવ વુચ્ચતિ –

''સબ્બત્થ સત્થતોયેવ, ગુણદોસવિવેચનં;
યં કરોતિ વિના સત્થં, સાહસં કિમતોધિક''ન્તિ.

તસ્મા ગુણદોસવિભાગવિચારણં નામ તબ્બિદૂનંયેવ, નાસત્થઞ્ઞૂનં પુરિસપસૂનં. તથા ચાહ –

''ગુણદોસમસત્થઞ્ઞૂ, જનો વિભજતે કથં;
અધિકારો કિમન્ધસ્સ, રૂપભેદોપલદ્ધિય''ન્તિ [કાબ્યાદાસ ૧.૮].

યેનેવં, તેનેત્થ ગુણદોસદસ્સને પસન્નાનેકસત્થચક્ખુયેવાધિગતો, નઞ્ઞો તબ્બિપરીતોત્યન્વયબ્યતિરેકવસેન દસ્સેન્તો ''**યેસ**''ન્તિઆદિગાથાદ્વયમાહ. તત્થ **યેસ**ન્તિ અનિયમુદ્દેસો, યેહીતિ અત્થો. યેહિ ન સઞ્ચિતા ન રાસિકતા, નાનાસન્તાનવુત્તિનીપિ એકત્તનયેન એકસ્મિં સન્તાને ન વાસિતા નપરિભાવિતાતિ વુત્તં હોતિ. કા સા? પઞ્ઞા હેય્યોપાદેય્યવિવેકરૂપા. કીદિસીતિ આહ ''**અનેકસત્થન્તરોચિતા**''તિ. **અનેકસ્મિં** તિપિટકતક્કબ્યાકરણાલઙ્કારસત્થાદિકે સત્થન્તરે **ઉચિતા** સવનધારણાદિવસેન પરિચિતા સાયં પઞ્ઞા યેસં ન સઞ્ચિતાતિ પકતં. **એતે**તિ યથાઉદ્દિટ્ઠાનં નિયમવચનં. **સમ્મોહબ્ભાહતા**તિ યથાવુત્તાયાતિસયવતિયા પઞ્ઞાયાભાવતો બલપ્પત્તેન મોહેન અબ્ભાહતા વિસેસેન પહતા, એવસદ્દિતા હોન્તીતિ અધિપ્પાયો. યતો એવં, તસ્માપિ **કિઞ્ચિપિ** હેય્યોપાદેય્યરૂપં યં કિઞ્ચિદેવ અટ્ઠાનાનિયોજકતાદિસગુરુપાદસુસ્સૂસાનિસ્સયપટિલદ્ધવિવેકપઞ્ઞાતિ- સયાલાભેન **નાવબુજ્ઝન્તિ**, ન

જાનન્તીત્યત્થો. યતો આલસિયાદિદોસલેસપરિગ્ગહોપિ સતતાચરિયસેવનવસેન સિરોવિકિણ્ણતાદિસગુરુપાદપઙ્કજમ્બુજપરાયનો ચિરેનપિ કાલેન નાનાવિધસત્થન્તરકતપરિચયબલેન પપ્પોતિ તાદિસં પઞ્ઞાવેયત્તિયં. તેનેવાહ ભગવા –

“નિહીયતિ પુરિસો નિહીનસેવી,
ન ચ હાયેથ કદાચિ તુલ્યસેવી;
સેટ્ઠમુપનમં ઉદેતિ ખિપ્પં,
તસ્મા’ત્તનો ઉત્તરિતરં ભજેથા”તિ [અ॰ નિ॰ ૩.૨૬].

તતો એતાદિસો પઞ્ઞવાયેવેત્થ ગુણદોસવિભાગવિવેચને અધિકારી, નઞ્ઞો તબ્બિપરીતો પુરિસપસૂતિ અયમેત્થાધિપ્પાયો. રુળ્હો અત્થવિસેસો. તેનાહ “**કિં તેહિ પાદસુસ્સૂસા, યેસં નત્થિ ગુરૂનિહા**”તિ. **ઇહા**તિ ઇમસ્મિં લોકે **યેસં** જનાનં ગુરૂનં કાતબ્બા **પાદસુસ્સૂસા** પાદપરિચરિયા **નત્થિ, તેહિ** જનેહિ યથાવુત્તનયેન પઞ્ઞાવેયત્તિયરસાનભિઞ્ઞેહિ **કિં** પયોજનં, લેસમત્તમ્પિ નત્થિ, અનધિગતાયેવેત્થ એતેતિ અધિપ્પાયો. ઇદાનિ બ્યતિરેકમુખેન આહ “**યે**”તિઆદિ. **યે** પુબ્બે કતપુઞ્ઞતાદિસમ્પત્તિસમ્પન્ના **તપ્પાદરજેહિ** તેસં ગુરૂનં પાદધૂલીહિ **ઓકિણ્ણા** ઓનદ્ધા ગવચ્છિતા, **તેવ સાધૂ** યથાવુત્તનયેન પઞ્ઞાવેયત્તિયેન અભિઞ્ઞાતા સજ્જના એવ **વિવેકિનો** હેય્યોપાદેય્યગુણદોસવિભાગનિયમનપઞ્ઞાસમ્પત્તિસમઙ્ગિનો હોન્તિ, તેયેવેત્થ ગુણદોસવિવેચને અધિગતાતિ અધિપ્પાયો. સા ચાયં ગુરુપાદસુસ્સૂસા વિસિટ્ઠાદરેન કરણીયાતિ વઙ્કવુત્તિયા તદબ્ભાસે સાધુજને નિયોજેતિ.

૪-૫. યે સકલસત્થપરિચિતઞ્ઞાણપાટવા યદિ દોસમારોપયન્તિ, તેસં તદ્દોસનિરાકરણં વિના પદેસાવબોધનમત્તેન પણ્ડિતમાનીનં વચનસ્સાગુરુકરણં વઙ્કવુત્તિયા દસ્સેન્તો ચ તંદ્વારેનેવ અત્તનો અનઞ્ઞસાધારણગુરુગારવતં સાધુજનેહિ પરમાદરેન સમ્પાદેતબ્બમિતિ દસ્સેતું “**યેસં…પે॰… કિનો**”તિ ગાથાદ્વયમાહ. **અનેકસત્થાનં** તિપિટકતક્કબ્યાકરણાદીનં અનેકેસં ગન્થાનં **અન્તરે** તત્વત્થસઙ્ખાતઅબ્ભન્તરે **ઉચિતા** સવનઉગ્ગહણધારણાદિવસેન પરિચિતા **પઞ્ઞા** સુતમયા પઞ્ઞા **યેસં** યેહિ **ન સઞ્ચિતા**, દ્વિન્નમેકક્ખણે પવત્તિયાભાવેપિ ઉપચિતસમૂહભાવતો, પુબ્બકાલિકપઞ્ઞાય અપરકાલિકપઞ્ઞાય અનન્તરઆસેવનાદિપચ્ચયલાભતો અવત્થબાહુલ્લપવત્તિતો વા સઞ્ચિતબ્બાપિ ન રાસિકતા. **એતે** ઈદિસપઞ્ઞાપાટવરહિતા ઇમે **સમ્મોહબ્ભાહતા** પઞ્ઞાપાટવાભાવતો બલપ્પત્તેન મોહેન વિસેસેન પહતા એવ **કિઞ્ચિપિ** હેય્યોપાદેય્યં નાવબુજ્ઝન્તિ. ન એકે અનેકેતિ ચ, તે ચ તે સત્થા ચેતિ ચ, તેસમન્તરમિતિ ચ, તસ્મિં ઉચિતાતિ ચ સમ્મોહેન અબ્ભાહતાતિ ચ વિગ્ગહો. તેન વુત્તં–

“ગુણદોસમસત્થઞ્ઞૂ, જનો વિભજતે કથં;
અધિકારો કિમન્ધસ્સ, રૂપભેદોપલદ્ધિય”ન્તિ [કાબ્યાદાસ ૧.૮].

તસ્સત્થો – અસત્થઞ્ઞૂ જનો ગુણદોસં કથં વિભજતે. તથા હિ **રૂપભેદોપલદ્ધિયં** નીલપીતાદિરૂપવિસેસાવબોધને **અન્ધસ્સ અધિકારો** અભિમુખકરણં **કિં** હોતિ, ન ભવત્યેવ, તસ્મા અનેકસત્થન્તરગતસુપ્પસન્નપઞ્ઞાચક્ખુના એવ ગુણદોસવિવેચનં ભવતિ, તદભાવે ન ભવત્યેવ. ઇદમેવ વુચ્ચતે–

“સબ્બત્થ સત્થતોયેવ, ગુણદોસવિવેચનં;

યં કરોતિ વિના સત્થં, સાહસં કિમતોધિક''ન્તિ.

તસ્સત્થો – સબ્બત્થ ગુણદોસવિવેચનં સત્થતોયેવ હોતિ, **સત્થં વિના** સત્થોચિતતાદિસપઞ્ઞં વિના **યં કરોતિ** ગુણાગુણવિભાગં કરોતિ, યં કરણં અત્થિ, **અતોધિકં સાહસં કિં** આસું કિરિયા અનુપપરિક્ખનકિરિયા નત્થેવ.

ઇહ ઇમસ્મિં લોકે **યેસં** અકતપુઞ્ઞાનં જનાનં **ગુરૂનં**

''પિયો ગરુ ભાવનીયો,
વત્તા ચ વચનક્ખમો;
ગમ્ભીરઞ્ચ કથં કત્તા,
નો ચા'ટ્ઠાને નિયોજકો''તિ [અ॰ નિ॰ ૭.૩૭].

નિદ્દિટ્ઠગુણોપેતાનં આચરિયાનં કાતબ્બા **પાદસુસ્સૂસા** પાદપરિચરિયા નત્થિ, **તેહિ કિં** પયોજનં. **યે** કતપુઞ્ઞા જના **તપ્પાદરજોકિણ્ણા** તેસં ગુરૂનં પાદરજેહિ ગવચ્છિતા, **તેવ સાધૂ** જના એવ **વિવેકિનો** કલ્યાણમિત્તગુરુપાસનાહિ અધિગતવિસિટ્ઠવિવેકબુદ્ધિનો ભવન્તિ, તે એવ વિવેકં જાનન્તીતિ ભાવો. સોતુમિચ્છા સુસ્સૂસા, તં નિસ્સાય કત્તબ્બપાદપરિચરિયાપિ તદત્થિયા સુસ્સૂસા નામ હોતિ. પાદેસુ સુસ્સૂસાતિ ચ, તેસં પાદાતિ ચ, તેસુ રજાનીતિ ચ, તેહિ ઓકિણ્ણાતિ ચ વિગ્ગહો. સિસ્સાનં સકલાભિબુદ્ધિયા ગુરુપટિબદ્ધત્તા અત્તનો ગુણતો અધિકતરાયેવ સેવિતબ્બા. વુત્તઞ્હિ ભગવતા –

''નિહીયતિ પુરિસો નિહીનસેવી,
ન ચ હાયેથ કદાચિ તુલ્યસેવી;
સેટ્ઠમુપનમં ઉદેતિ ખિપ્પં,
તસ્મા'ત્તનો ઉત્તરિતરં ભજેથા''તિ [અ॰ નિ॰ ૩.૨૬].

૬. **કબ્બનાટકનિક્ખિત્ત-નેત્તચિત્તા કવિજ્જના;**
યંકિઞ્ચિ રચયન્તે'તં, ન વિમ્હયકરં પરં.

૭. **તેયે'વ પટિભાવન્તો, સો'વ બન્ધો સવિમ્હયો;**
યેન તોસેન્તિ વિઞ્ઞૂયે, તત્થાપ્ય'વિહિતાદરા.

૬-૭. એવમેત્થાન્વયબ્યતિરેકવસેનાધિગતે દસ્સેત્વા ઇદાનિ ''કિં અમ્હાકં કબ્બનાટકપરિચયાભાવેરચનાવિસેસાભિયોગોપજનિતપરિસ્સમેના''તિ ઓલીનવુત્તિનો સોતુજને સમુસ્સાહેતિ ''**કબ્બનાટકા**''તિઆદિના. કવિપ્પયોગસઞ્જાતો બન્ધોવ કવિનો ઇદન્તિ **કબ્બં**. મુત્તકાદિવાક્યસ્વમુત્તિકાદ્યવયવસભાવા અન્તરવાક્યસમુદાયસમ્પન્નં વુત્તજાતિભેદભિન્નં પજ્જમયં ગજ્જમયં પજ્જગજ્જમયં ચમ્પૂનામકઞ્ચ, મહાવાક્યરૂપં મહાકબ્બઞ્ચ, તં પન મહાકબ્બં સગ્ગેહિ સગ્ગનામકેહિ પરિચ્છેદવિસેસેહિ બન્ધ્યતે કરીયતીતિ સગ્ગબન્ધોતિ પવુચ્ચતિ. તસ્સ તુ લક્ખણં ''સગ્ગબન્ધસ્સ મુખં ઇટ્ઠાસીસનં સિયા પણામો વા બન્ધસમ્બન્ધિનો કસ્સચિ અત્થસ્સ નિદ્દેસો વા''તિઆદિના અનેકધા વણ્ણેન્તિ. તં યથા?

''સગ્ગબન્ધો મહાકબ્બ-મુચ્ચતે ત્વસ્સ લક્ખણં;

પણામો વત્થુનિદ્દેસો, આસીસાપિ ચ તમ્મુખં.

ઇતિહાસકથુબ્ભૂતં, સન્તસન્નિસ્સયમ્પિ વા;
ચતુવગ્ગફલાયત્તં, ચતુરોદાત્તનાયકં.

પુરણ્ણવુતુસેલિન્દુ-સવિતૂદયવણ્ણનં;
ઉય્યાનસલિલક્કીળા, મધુપાનરતુસ્સવં.

વિપ્પલમ્ભવિવાહેહિ, કુમારોદયવડ્ઢિહિ;
મન્તદૂતપ્પયાનાજિ-નાયકાભ્યૂદયેહિપિ.

અલઙ્કતમસંખિત્ત-રસભાવનિરન્તરં;
નાતિવિત્થિણ્ણસગ્ગેહિ, પિયવુત્તસુસન્ધિભિ.

સબ્બત્થ ભિન્નસગ્ગન્તે-હુપેતં લોકરઞ્જકં;
કબ્બં કપ્પન્તરટ્ઠાયિ, જાયતે સાધ્વલઙ્કતી''તિ [કાબ્યાદાસ ૧.૧૪ – ૧૯ ગાથા].

તત્થ **ઇતિહાસકથુબ્ભૂત**ન્તિ પુરાવુત્તકથાસન્નિસ્સયં. **સન્તસન્નિસ્સય**ન્તિ ઇતરસોભનાધિકરણગુણરાજચરિતાદિનિસ્સયં વા. **ચતુવગ્ગફલાયત્ત**ન્તિ ધમ્માદિચતુવગ્ગફલાયત્તં. **ધમ્મો** નામ અબ્ભૂદયનિબ્બાનહેતુકો. **અત્થો** નામ વિજ્જાભુમ્યાદીનં યથાઞ્ઞાયમજ્જનં, અજ્જિતાનઞ્ચ રક્ખણં. **કામો** નામ નિરયો વિસયો પયોગો. **મોક્ખો** નામ સબ્બસંસારદુક્ખનિવત્તિ. **ચતુરોદાત્તનાયક**ન્તિ ઉસ્સાહસત્તિમન્તસત્તિપભૂસત્તિયોગેન ચતુરો કુસલો ચાગાતિસયાદિયોગેન ઉદાત્તો ઉદારો નાયકો વિપક્ખો, પટિપક્ખો ચ યત્થ, તં. **મધુ** નામ સુરા. **વિપ્પલમ્ભો** વિરહો. **મન્તો** નીતિવેદીહિ સહ કારીયનિચ્છયો. **દૂતો** સન્ધાનપ્પવત્તો પુરિસો. **પયાનં** સઙ્ગામાદિનિમિત્તગમનં. **આજિ** સન્ધ્યાભાવે વિગ્ગહો. **અસઙ્ખત્તરસભાવનિરન્તર**ન્તિ અસંખિત્તા બહુત્તા **રસા** સિઙ્ગારવીરાદયો, **ભાવા** રતિઉસ્સાહાદયો, તેહિ **નિરન્તરં** પત્થટં. **પિયવુત્તસુસન્ધિભી**તિ પિયાનિ સુતિસુભગાનિ વુત્તાનિ ઇન્દવજિરાદીનિ અઞ્ઞમઞ્ઞસમ્બન્ધસંસગ્ગતાય સોભનો સન્ધિ અઞ્ઞમઞ્ઞસઙ્ગહા યેસં સગ્ગાનં, તેહીતિ.

પુનપિ યથાવુત્તેસુ અઙ્ગેસુ નગરવણ્ણનાદીસુ કિઞ્ચ યથાસમ્ભવં મધુપાનાદિરહિતમ્પિ તઞ્ઞૂનં મનો રઞ્જેતિ ઉપાદિયતેવ સબ્ભીતિ દસ્સેતુમાહ–

''કબ્બં ન દુસ્સતઙ્ગેહિ, ન્યૂનમપ્યત્ર કેહિચિ;
બન્ધઙ્ગસમ્પદા તઞ્ઞૂ, કામમારાધયન્તિ ચે''તિ [કાબ્યાદાસ ૧.૨૦].

પુનપિ –

''ગુણતો પઠમં વત્વા, નાયકં તેન સત્તુનો;
નિરાકરણમિચ્ચેસ, મગ્ગો પકતિસુન્દરો.

વંસવીરસુતાદીનિ, વણ્ણયિત્વા રિપુસ્સપિ;
તજ્જયા નાયકુક્કંસ-કથનઞ્ચ સુખેતિ નો’’તિ [કાબ્યાદાસ ૧.૨૧ ૨૨ ગાથા] આહ.

સબ્બમ્પેતં સદ્ધમ્મામતરસપાનસરસહદયાનં સમ્ફપ્પલાપવિપુલવિસપ્પવેસોપદ્દુતકબ્બનાટકપરમ્મુખાનં સતતચરિતસચ્ચરિતરતનભાજનાનં સપ્પુરિસાનં કિં હદયખેદોપજનિતપરિસ્સમેનેતિ તદનુરૂપમેવોપદસ્સિતન્તિ.

નાટકં નામ ભરતાદિનાટ્યસત્થે નાનપ્પકારનિરૂપિતરૂપં કપ્પં, તંલક્ખણેકદેસભૂતલક્ખણાનિ પકરણાદીનિ નવ રૂપકાનિ. નાટિકા ચ એત્થેવાવરુમ્ભન્તિ. કબ્બઞ્ચ નાટકઞ્ચ, તેસુ નિક્ખિત્તં ઠપિતં નેત્તઞ્ચ ચિત્તઞ્ચ યેહીતિ વિગ્ગહો. કે તે? કવિનો. તત્થ **નિક્ખિત્તનેત્તચિત્ત**વચનેન સુતસ્સ ચિન્તનઞ્ચ ઊહાપોહમુખેન યથુગ્ગહિતનિયામં, અવિપરીતત્થનિચ્છયનં, નિચ્છિતસ્સ ભાવના, નિરન્તરાભિયોગો ચ દસ્સિતો. **કબ્બનાટક**વચનેન સુતં, ચિન્તિતં, ભાવિતઞ્ચ દસ્સિતં. સુતે દસ્સિતે તન્નિસ્સયં સુતમયઞાણમ્પિ દસ્સિતમેવ સિયાતિ.
‘‘કબ્બનાટકનિક્ખિત્તનેત્તચિત્તા’’તિ ઇમિના સુતચિન્તાભાવનાનુક્કમેન સમ્પાદિતપઞ્ઞાપાટવાનં કબ્બરચનાય સામત્થિયં દસ્સેતિ. હોતિ હિ તાદિસાનં તંસુતાદિ બન્ધનકારણં. વુત્તઞ્હિ –

‘‘સાભાવિકી ચ પટિભા,
સુતઞ્ચ બહુ નિમ્મલં;
અમન્દો ચાભિયોગોયં,
હેતુ હોતિહ બન્ધને’’તિ [કાબ્યાદાસ ૧.૧૦૩ ગાથા].

યંકિઞ્ચીતિ અત્તનો ચિત્તારુળ્હં યંકિઞ્ચિ બન્ધજાતં. ઇમિના પન અનિયમવચનેન અત્તનો તત્થ આદરાભાવં દીપેતિ. **રચયન્તિ** કરોન્તિ. **એતં** તેહિ રચિતં બન્ધજાતં **પરં** અચ્ચન્તમેવ વિમ્હયકરં ન હોતિ, તાદિસોપાયસમ્પત્તિસમ્પન્નસ્સ ઉપેય્યસમ્પત્તિસબ્ભાવતો અનચ્છરિયમેવાતિ અધિપ્પાયો. **તત્થ** તેસુ કબ્બનાટકેસુ રચનાવિસેસએકન્તોપાયભૂતેસુ **અવિહિતાદરાઅપિ** સુતાદિવસેન અકતાદરાપિ **યે** સપ્પુરિસા પઞ્ઞવન્તો **યેન** બન્ધવિસેસેન **વિઞ્ઞૂ** ગુણદોસવિદુનો સત્થઞ્ઞુનો પણ્ડિતજને **તોસેન્તિ** પીણેન્તિ. તોસેન્તિયેવ હિ તે તાદિસે સાભાવિકિપટિભાવિરહેપિ એતાદિસેસુ અત્થેસુ સુતચિન્તાભાવનાવસેન વાયમન્તા. વુત્તઞ્હિ –

‘‘ન વિજ્જતી યજ્જપિ પુબ્બવાસના-
ગુણાનુબન્ધિ પટિભાનમબ્ભુતં;
સુતેન વાચુ’સ્સહનેનુપાસિતા,
ધુવં કરોત્યેવ કમપ્યનુગ્ગહ’’ન્તિ [કાબ્યાદાસ ૧.૧૦૪ ગાથા].

પટિભાવન્તો હેય્યોપાદેય્યપરિચ્છેદલક્ખણપઞ્ઞાય પઞ્ઞવન્તો નામ, **તેયેવ** સપ્પુરિસા. **સવિમ્હયો** ‘‘કીદિસાયં, તાદિસોપાયન્તરરહિતાનમ્પિ એતાદિસો બન્ધો સિયા’’તિ વિમ્હયેન સહ વત્તમાનોપિ. **સોવ બન્ધો** તમેવ બન્ધનં તાદિસોપાયસમ્પત્તિવિરહેનોપેય્યસમ્પત્તિયા સબ્ભાવતો, નાઞ્ઞોતિ.

૬-૭. ઇદાનિ કબ્બનાટકેસુ અપરિચિતાનમમ્હાકં ગન્થરચનાસભાવાવબોધોવ કુતોતિ ઓસક્કન્તે ‘‘**કબ્બનાટકા**’’દિગાથાદ્વયેન સમુસ્સાહેતિ. **કબ્બનાટકનિક્ખિત્તનેત્તચિત્તા** કબ્બનાટકેસુ સુતાનુલોકનચિન્તાભાવનાવસેન ઠપિતનેત્તચિત્તા **કવિજ્જના** કબ્બકારકા **યં કિઞ્ચિ** અત્તનો અભિમતં **રચયન્તિ**

કરોન્તિ, **એતં** બન્ધનં **પરં** અતિસયેન **ન વિમ્હયકરં** અચ્છરિયકરં ન હોતિ, નિરન્તરાભિયોગતો સિદ્ધોપાયમૂલપઞ્ઞાસમ્પદાય ઉપેય્યભૂતગન્થસઙ્ખરણં ભવત્યેવાતિ અધિપ્પાયો. કવિનો ઇદં **કબ્બન્તિ** ચ, નટકસ્સ ઇદં **નાટકં**, નચ્ચગીતાદિ. ઇધ પન તપ્પટિપાદકકથાપકાસકગન્થો **નાટકં** નામ. કબ્બઞ્ચ નાટકઞ્ચાતિ ચ, કબ્બનાટકેસુ નિક્ખિત્તં નેત્તચિત્તં યેહીતિ ચ વિગ્ગહો. **યે** જના **તત્થ** તેસુ કબ્બનાટકેસુ **અવિહિતાદરાપિ** સવનધારણાદિવસેન અકતસમ્ભમા એવ **વિઞ્ઞૂ યેન** ગન્થરચનાવિસેસેન **તોસેન્તિ** પીણેન્તિ, **તેયેવ પટિભાવન્તો** પટિભાનસઙ્ખાતપઞ્ઞવન્તો ભવન્તિ. **સોવ બન્ધો સવિમ્હયો** અઞ્ઞેસં ઉપ્પજ્જમાનવિમ્હયેન સહિતો. પટિભા એતેસં અત્થીતિ ચ, સહ વિમ્હયેન વત્તતીતિ ચ, અવિહિતો આદરો યેહીતિ ચ વિગ્ગહો. બાહિરસત્થાભિયોગાભાવેપિ પુબ્બવાસનાભાવેપિ ઇહ નિરન્તરાભિયોગં કરોન્તો તાદિસસામત્થિયં સાધેતીતિ વુત્તં હોતિ. વુત્તઞ્હિ –

> ‘‘ન વિજ્જતી યજ્જપિ પુબ્બવાસના-
> ગુણાનુબન્ધિ પટિભાનમબ્ભુતં;
> સુતેન વાચુ’સ્સહનેનુપાસિતા,
> ધુવં કરોત્યેવ કમપ્યનુગ્ગહ’’ન્તિ [કાબ્યાદાસ ૧.૧૦૪ ગાથા].

તસ્સત્થો – યદિ **પુબ્બવાસનાગુણાનુબન્ધી** અતીતજાતિયા પરિચયવાસનાગુણસ્સ અનુબલપ્પદાનવસેન અનુબન્ધો યસ્સત્થિ, તાદિસં **અબ્ભુતં પટિભાનં** ન વિજ્જતિપિ, તથાપિ **સુતેન** સવનેન **ઉસ્સહનેન** પગુણકરણાદિવાચુસ્સહનેન વા **ઉપાસિતા** કતગુરુપાસના **વાચા કમપિ અનુગ્ગહં** કિઞ્ચિપિ પઞ્ઞાપાટવં **ધુવં** એકન્તેન કરોતિ એવાતિ.

એત્થ **કબ્બં** નામ મુત્તકકુલકાદિવાક્યવસેન ચ અવયવસભાવેહિ તેસંયેવ અન્તરવાક્યાવયવસમૂહેહિ પરિપુણ્ણં વુત્તવિસેસેહિ પભેદગતં કેવલં પજ્જમયં વા ગજ્જમયં વા ચમ્પૂતિખ્યાતપજ્જગજ્જમયં વાતિ મહાવાક્યસભાવેન ચ તિટ્ઠતિ. **નાટકં** નામ ભરતાદિનટસત્થગતનાનપ્પકારદસ્સિતસભાવં. કબ્બઞ્ચ ઇધેવ દસ્સિતલક્ખણતો એકદેસયુત્તપ્પકરણાદિનવરૂપકાનિ ચ નાટિકા ચ ભવન્તિ. કબ્બલક્ખણં પન એવં દટ્ઠબ્બં–

> ‘‘સગ્ગબન્ધો મહાકબ્બ-મુચ્ચતે ત્વસ્સ લક્ખણં;
> પણામો વત્થુનિદ્દેસો, આસીસાપિ ચ તમ્મુખં.
>
> ઇતિહાસકથુબ્ભૂતં, સન્તસન્નિસ્સયમ્પિ વા;
> ચતુવગ્ગફલાયત્તં, ચતુરોદાત્તનાયકં.
>
> પુરણ્ણવુતુસેલિન્દુ-સવિતૂદયવણ્ણનં;
> ઉય્યાનસલિલક્કીળા, મધુપાનરતુસ્સવં.
>
> વિપ્પલમ્ભવિવાહેહિ, કુમારોદયવડ્ઢિહિ;
> મન્તદૂતપ્પયાનાજિ-નાયકાભ્યૂદયેહિપિ.
>
> અલઙ્કતમસંખિત્ત-રસભાવનિરન્તરં;
> નાતિવિત્થિણ્ણસગ્ગેહિ, પિયવુત્તસુસન્ધિભિ.

સબ્બત્થ ભિન્નસગ્ગન્તે-હુપેતં લોકરઞ્જકં;
કબ્બં કપ્પન્તરટ્ઠાયિ, જાયતે સાધ્વલઙ્કતી''તિ [કાબ્યાદાસ ૧.૧૪ – ૧૯ ગાથા].

તસ્સત્થો – **સગ્ગબન્ધો** સગ્ગસઙ્ખાતેહિ પરિચ્છેદવિસેસેહિ બન્ધો **"મહાકબ્બ"**ન્તિ ઉચ્ચતે. **અસ્સ લક્ખણં તુ** વુચ્ચતેતિ સમ્બન્ધો **કાકક્ખિગોળકનયેન તમ્મુખં** તસ્સ કબ્બસ્સ આદિ પન **પણામો** દેવતાનમસ્સનં વા, **વત્થુનિદ્દેસો** –

"અસ્ત્યુત્તરસ્યાં દિશિ દેવતાત્મ,
હિમાલયો નામ નગાધિરાજ?;
પૂવાપરેઙ વારિનિધી વિગાહ્ય,
સ્થિત? પથિઝ્ર ઇવ માનદણ્ડ?" [કુમારસમ્ભવ ૧.૧.].

ઇચ્ચાદિબન્ધસમ્બન્ધિનો કસ્સચિ વત્થુનો દસ્સનં, **આસીસાપિ** "મય્હં પીણયતં મન" મિચ્ચાદિઇટ્ઠાસીસનં વા ભવતિ.

ઇતિહાસકથુબ્ભૂતં પુરાવુત્તકથાસન્નિસ્સયં વા **સન્તસન્નિસ્સયમ્પિ** સોભનાનમ્પિ રાજચરિયાદિનિસ્સયં વા **ચતુવગ્ગફલાયત્તં** લોકિયલોકુત્તરસુખકારણં **ધમ્મો**, વિજ્જાભૂમિઆદીનં સઞ્ચયો, સઞ્ચિતાનં રક્ખા ચ **અત્થો**, અપાયસંવત્તનિકપઞ્ચકામગુણસઙ્ખાતો **કામો**, સબ્બદુક્ખા નિવત્તિહેતુ **મોક્ખો** ચાતિ ચતુવગ્ગફલાધીનં **ચતુરોદાત્તનાયકં** ઉસ્સાહસત્તિમન્તસત્તિપભૂસત્તિયોગતો ચતુરો દક્ખો ચાગાતિસયાદિયોગેન ઉદાત્તો ઉળારો સપક્ખો, વિપક્ખો વા નાયકો યત્થ, તં યથાવુત્તં **પુરણ્ણવુતુસેલિન્દુ-સવિતૂદયવણ્ણનં પુરં** નગરં, **અણ્ણવં** સાગરં, **ઉતુ** હેમન્તવસન્તાદિઉતુ, **સેલં** પબ્બતો, **ઇન્દુસવિતૂદયો** ચન્દસૂરિયાનં ઉદયો ચાતિ ઇમેસં વણ્ણનં યત્થ, તં. **સવિતાતિ** એત્થ **તુ**પચ્ચયન્તો. **ઉય્યાનસલિલક્કીળામધુપાનરતુસ્સવં** ઉય્યાનકીળાસુરાપાનરતિકીળાસઙ્ખાતો ઉસ્સવો યત્થ, તં **વિપ્પલમ્ભવિવાહેહિ** દારાવિયોગદારપરિગ્ગહેહિ ચ **કુમારોદયવડ્ઢિહિ** કુમારુપ્પત્તિકુમારવડ્ઢીહિ ચ **મન્તદૂતપ્પયાનાજિનાયકાભ્યૂદયેહિ** નીતિજાનનપઞ્ઞા **મન્તો**, સન્ધાનકારકો **દૂતો**, યુદ્ધાભિગમનં **પયાનં**, યુદ્ધસઙ્ખાતો **આજિ**, સપક્ખનાયકસ્સ અભિવડ્ઢિસઙ્ખાતો **અભ્યૂદયો** ચાતિ ઇમેહિ **અલઙ્કતં** સજ્જિતં **અસંખિત્ત...પે°... ન્તરં** અસંખિત્તા વિત્થારા **રસા** સિઙ્ગારાદયો અટ્ઠ **ભાવા** રતિઉસ્સાહાદયો ચાતિ ઇમેહિ **નિરન્તરં** વિત્થિણ્ણં **પિયવુત્તસુસન્ધિભિ** સુતિસુભગેહિ ઇન્દવજિરાદીહિ વુત્તેહિ પુબ્બાપરસમ્બન્ધપરિચ્છેદતાય સોભના સન્ધિ યેસં સગ્ગાનં, તેહિ **સબ્બત્થ** સબ્બસ્મિં પરિચ્છેદે **ભિન્નસગ્ગન્તેહિ** ભિન્નસગ્ગા પરિયોસાના યેસં, તેહિ **નાતિવિત્થિણ્ણસગ્ગેહિ** નાતિવિત્થારસગ્ગસઙ્ખાતેહિ પરિચ્છેદેહિ **ઉપેતં** યુત્તં **સાધ્વલઙ્કતિ** સોભનાલઙ્કારવન્તં **કબ્બં લોકરઞ્જકં** તં સમાનં **કપ્પન્તરટ્ઠાયિ** કપ્પનિરન્તરટ્ઠાયિ કપ્પન્તરે ઠાયિ વા **જાયતે**. એત્થ મધુપાનાદિરહિતપુરવણ્ણનાદયોપિ તઞ્ઞૂનં ચિત્તં આરાધેતિ ચે, તંપ્યદુટ્ઠં. વુત્તઞ્હિ –

"કબ્બં ન દુસ્સતઙ્ગેહિ, ન્યૂનમપ્યત્ર કેહિચિ;
બન્ધઙ્ગસમ્પદા તઞ્ઞૂ, કામમારાધયન્તિ ચે"તિ.

તસ્સત્થો – **અત્ર** ઇમેસુ કબ્બઙ્ગેસુ મજ્ઝે **કેહિચિ અઙ્ગેહિ** કેહિચિ અવયવેહિ **ન્યૂનમપિ** ઊનમપિ, **નિસદ્દો**ત્રતબ્ભાવે. કબ્બં ન દુસ્સતિ, તં પન અદુસ્સનં **બન્ધઙ્ગસમ્પદા** રચિતપુરવણ્ણનાદિઅઙ્ગસમ્પદા **તઞ્ઞૂ** કબ્બઞ્ઞૂ જને **કામં** ઇચ્છાનુરૂપં **ચે આરાધયન્તિ**, એવં સન્તે ભવતિ. પુનપિ નાયકવણ્ણનાસુ સપક્ખનાયકં

વણ્ણેત્વા તેન નિરાકરણભાવમ્પિ. નો ચે, પચ્ચત્થિકં વણ્ણેત્વા અત્તનો નાયકેન તસ્સાભિભવનમ્પિ વણ્ણેતું વટ્ટતિ. વુત્તઞ્હિ –

> ‘‘ગુણતો પઠમં વત્વા, નાયકં તેન સત્તુનો;
> નિરાકરણમિચ્ચેસ, મગ્ગો પકતિસુન્દરો.
>
> વંસવીરસુતાદીનિ, વણ્ણયિત્વા રિપુસ્સપિ;
> તજ્જયા નાયકુક્કંસ-કથનઞ્ચ સુખેતિ નો’’તિ.

૮. **બન્ધો ચ નામ સદ્દત્થા, સહિતા દોસવજ્જિતા;**
પજ્જગજ્જવિમિસ્સાનં, ભેદેના’યં તિધા ભવે.

૮. એવમેતેહિ સોતુજનસમુસ્સાહનં દસ્સેત્વા ઇદાનિ કત્તુમિચ્છિતબન્ધોતિ વુત્તં બન્ધસ્સ લક્ખણં કત્તુમારભતે ‘‘**બન્ધો ચા**’’તિઆદિ. **દોસવજ્જિતા** દોસેહિ સદ્દનિસ્સિતેહિ, અત્થનિસ્સિતેહિ ચ વિરોધેહિ વજ્જિતા પરિચ્ચત્તા, તે વા વજ્જિતા યેહિ, સદ્દત્થા **સહિતા** એકીભૂતા. વુત્તલક્ખણા યેહિ તે પુબ્બાચરિયેહિ સહિતા વુચ્ચન્તિ. સહિતાનં ભાવો સહદયહિલાદકારણં સાધ્યં સાહિચ્ચં. ઇતિ દોસવજ્જિતે સહિતે સદ્દત્થે પસિદ્ધભાવેન અનુવદિત્વા **બન્ધો નામ** સભાવવુત્તિવઙ્કવુત્તિઅલઙ્કારવુત્તિવસેન તિવિધોપીતિ અપ્પસિદ્ધં બન્ધસરીરં વિધીયતે યથા ‘‘યો કુણ્ડલી, સો દેવદત્તો’’તિ. **ચ**સદ્દોવત્તબ્બન્તરસ્સ સમુચ્ચયો, કિઞ્ચીતિ અત્થો.

તત્થ જાતિગુણક્રિયાદબ્બલક્ખણો સદ્દાનમત્થો મુખ્યો ચતુબ્બિધો હોતિ. મુખ્યસ્સત્થસ્સ ચતુબ્બિધત્તા તિવિધેસુ સદ્દેસુ તબ્બાચકો ચતુબ્બિધો હોતિ જાતિસદ્દો ગુણસદ્દો ક્રિયાસદ્દો દબ્બસદ્દોતિ. તિવિધો હિ સદ્દો વાચકો લક્ખણિકો બ્યઞ્જકોતિ બ્યાપારભેદેન. બ્યાપારો ચ નામ સદ્દસ્સ’ત્થપ્પતીતિકારિત્તમેવ. સો હિ તિવિધો મુખ્યો લક્ખણો બ્યઞ્જનસભાવો ચેતિ. તત્થ જાત્યાદિનિરન્તરત્થવિસયો સદ્દબ્યાપારો મુખ્યો. સોયેવ અભિધાતિ ઉચ્ચતે. તંબ્યાપારવા અબ્યવહિતજાત્યાદિસકેહિ તમત્થં મુખ્યભાવેન યો વદતિ ગોઆદિકો, સો વાચકો. સદ્દન્તરત્થવિસયનિદ્દિટ્ઠો સદ્દબ્યાપારો લક્ખણો. સા દુવિધા સુદ્ધા, ઉપચારમિસ્સા ચેતિ. તત્થ સુદ્ધા યથા ‘‘ગો મુચ્ચતુ, મઞ્ચા ઉગ્ઘોસેન્તિ, ગઙ્ગાયં ઘોસો’’તિ. એત્થ **ગો**સદ્દેન વિસેસનં ગોત્તસામઞ્ઞમેવોચ્ચતે, ન તુ ગોબ્યત્તિ. વુત્તઞ્હિ –

‘‘વિસેસ્યંનાભિધા ગચ્છે, ખીણસત્તિ વિસેસને’’તિ [કાબ્યપ્પકાસે દુતિયઉલ્લાસે આગતન્યાયો’યં].

સામઞ્ઞસ્સ બ્યાપકત્તા, અસરીરત્તા ચ. તત્થ બન્ધનમોચનાનિ ન સમ્ભવન્તીતિ અત્તનો નિસ્સયભૂતા ગોબ્યત્તિ આકડ્ઢીયતે, તથા મઞ્ચાનમુગ્ઘોસનં ન સમ્ભવતીતિ અત્તનો ઉગ્ઘોસનક્રિયાસિદ્ધ્યત્થં મઞ્ચસમઙ્ગિનો પુરિસા આકડ્ઢીયન્તિ. તથા ગઙ્ગાસદ્દવાચ્ચસ્સ જલપ્પવાહસ્સ ઘોસપ્પત્યાકરતા ન સમ્ભવતીતિ **ગઙ્ગા**સદ્દો અત્તનોભિધેય્યસ્સોદકપ્પવાહસ્સ નિકટં તટં લક્ખેતિ. ઉપચારસ્સાનેકપ્પકારત્તા ઉપચારમિસ્સા લક્ખણાપ્યનેકધા સિયા. યથા કત્થચિ કારણે કારીયમુપચરિયતે, યથા ‘‘આયુ ઘત’’ન્તિ. કત્થચિ કારણકારિયાનમભેદો યથા ‘‘આયુયેવેદ’’ન્તિ. કત્થચિ ઉપમાને ઉપમેય્યમુપચરીયતે, યથા ‘‘ગો બાહિકો’’તિ. કત્થચિ અભેદો તેસં, યથા ‘‘ગોયેવાય’’ન્તિ. કત્થચિ તદાધારતાય [તદત્થતાય (ક॰)] તંબ્યપદેસો, યથા ‘‘પદીપટ્ઠા કપલ્લિકા પદીપો’’તિ.

કત્થચિ તંકમ્મસમ્બન્ધા તંબ્યપદેસો, યથા ‘‘અવડ્ઢકીપિ વડ્ઢકી અય’’ન્તિ. કત્થચિ સંસામિસમ્બન્ધા, યથા ‘‘રાજસમ્બન્ધી પુરિસો રાજાય’’ન્તિ. કત્થચિ અવયવે સમુદાયબ્યપદેસો, યથા ‘‘પટેકદેસે પટસદ્દો’’ ઇચ્ચાદિ.

લક્ખણાય નિસ્સયો સદ્દો લક્ખણિકો. બ્યઞ્જનસભાવો પન પરપરિયાયો સદ્દસ્સ તતિયો બ્યાપારો. તસ્સ નિસ્સયો સદ્દો બ્યઞ્જનકો. ઇચ્ચેતં તિણ્ણં સદ્દાનં વસેન અત્થોપિ તિવિધો હોતિ વાચ્ચો લક્ખણિયો બ્યઙ્ગ્યોતિ. તત્થ બ્યઙ્ગ્યોયેવત્થો બન્ધસત્થા વુચ્ચતે. તેનેવ પધાનબ્યઙ્ગ્યો બન્ધો ઉત્તમો, અપધાનબ્યઙ્ગ્યો મજ્ઝિમો, અબ્યઙ્ગ્યો અધમો, બ્યઙ્ગ્યેન વિના બન્ધો નિજ્જીવો સિયાતિ પુબ્બાચરિયાનં પવત્તિ, સભાવવુત્તિ બન્ધોપિ તુ નિજ્જીવોતિ નાસઙ્કનીયો. યસ્મા કવીનં લોકવોહારકોસલ્લં સભાવવુત્તિયેવ ગમેતિ. યો હિ સકલલોકટ્ઠિતિં ન જાનાતિ, સો કવિયેવ ન હોતીતિ.

અથેત્થ તિવિધમ્પિ અત્થં તાદિસજનાવબોધત્થં સમુદાહરિસ્સામ ‘‘**મુનિન્દવદનમ્ભોજે**’’ત્યાદિ. એત્થ **વાણી**સદ્દસ્સ સદ્ધમ્મસઙ્ખાતો અત્થો વાચ્ચત્થો. વાણી નામ ચેતના, તસ્સં યાવ દેવતત્થં નારોપ્યતે, તાવ તપ્પતી અત્તનો મનોસમ્પીણનઆસીસના ન સંગચ્છતીતિ વાક્યસામત્થિયાયેવ વાણિયં સાયમોચિત્યભેદેન **દેવતા**સદ્દસ્સ આરોપિતોત્થો લક્ખણિયો. તથા **વદન**સદ્દસ્સાપિ મુખં વાચ્ચત્થો. **અમ્ભોજ**સદ્દસ્સ સમારોપિતોત્થો લક્ખણિયો. મનોસમ્પીણનસ્સ તુ અઞ્ઞથા અનુપપત્તિયા પસ્સદ્ધ્યાદિક્કમેન યથાભૂતાવબોધસમ્ભવા અનાયાસેન વિચિત્તાનેકસદ્દત્થપટિભાનેન ગન્થપરિસમત્તિસઙ્ખાતા યથિચ્છિતત્થનિપ્ફત્તિ હોતેવ, અયં બ્યઙ્ગ્યત્થો. તબ્બાચકા સદ્દા વાચકલક્ખણિકબ્યઞ્જકા હોન્તીતિ એવં સબ્બત્થ સદ્દત્થવિચારો ગન્તબ્બો.

તમેવં યથાવુત્તબન્ધસરીરં કતિવિધમિચ્ચાહ ‘‘**પજ્જે**’’ચ્ચાદિ. **અયં** યથાવુત્તો **બન્ધો** બન્ધસરીરં **તિધા ભવે** તિપ્પકારેન સિયા, નાધિકં નાપ્યૂનં. કથં? **પજ્જગજ્જવિમિસ્સાનં ભેદેન** પજ્જસભાવાદીનં વિસેસેન તિધા ભવેતિ પકતં. તત્થ **પજ્જં** નામ અમ્હેહિયેવ વિરચિતવુત્તોદયાખ્યે છન્દસિ નિરૂપિતા વુત્તજાતિપ્પભેદા ચતુપ્પદિકત્થા નિરૂપિતો મુત્તકાદિપિ વુત્તજાતિપ્પકારોયેવ. તેનેવેત્થ તેસમદસ્સનં. તેસુ એકગાથા નિટ્ઠિતત્થા સપ્પધાના ગાથન્તરાનિરપેક્ખા **મુત્તકં**, એકક્રિયાદાનેન અઞ્ઞમઞ્ઞસાપેક્ખા નિટ્ઠિતત્થા પચ્ચેકં અનિટ્ઠિતત્થા ગાથા **કુલકં**, નાનાભિત્તિયો ભિન્નકિરિયો સપ્પધાના ગાથા કોસો વિય ઠપિતા **કોસો**, એકભિત્તિપદોસાદિકં વણ્ણેતું સમુદાયેન પવત્તા ભિન્નક્રિયા ગાથા **સઙ્ઘાતો**, સોપિ ચતુબ્બિધો પજ્જપ્પકારો યથાવુત્તસગ્ગબન્ધોવાતિ વિઞ્ઞાતબ્બં. **ગજ્જં** નામ પાદસન્નિટ્ઠાનરહિતો સ્યાદ્યન્તત્યાદ્યન્તપ્પબન્ધો. તસ્સ તુ દ્વે પકારા આખ્યાયિકા, કથાતિ. **વિમિસ્સં** પજ્જગજ્જમયં નાટકપ્પકરણાદિ, ચમ્પૂ જાતકમાલાદિકા ચ.

૮. ઇદાનિ સઞ્ઞાનનાભિલાસીનં અલઙ્કારનિસ્સિતં બન્ધસરીરં, સોવ બન્ધોતિ અધિકતં, ‘‘યો કુણ્ડલી, સો દેવદત્તો’’તિ પસિદ્ધકુણ્ડલિત્તાનુવાદેન અપ્પસિદ્ધસ્સ દેવદત્તત્તવિધાનં વિય દસ્સેન્તો ‘‘**બન્ધો**’’ચ્ચાદિમાહ. તત્થ **બન્ધો નામ ચ** બન્ધનં પન. **દોસવજ્જિતા** સદ્દત્થનિસ્સિતદોસેહિ પરિચ્ચત્તા, તે વા વજ્જિતા એતેહિ તાદિસા. **સહિતા** અઞ્ઞમઞ્ઞાનુરૂપત્થેન સહભાવં ગતા. **સદ્દત્થા** સદ્દો, અત્થો ચ. એવંપકારેહિ તુ ઈદિસસદ્દત્થાનં વિઞ્ઞૂનં તુટ્ઠિજનકઅઞ્ઞમઞ્ઞાનુરૂપગુણસહિતાનં ભાવોતિ વચનત્થેન ‘‘સાહિચ્ચ’’મિતિ વદન્તિ. **સદ્દત્થા**તિ એત્થ સદ્દત્થાનં કિં નાનાકરણન્તિ? સદ્દો પન અત્થપ્પતીતિયં અત્તનો મુખ્યબ્યાપારં લક્ખણબ્યાપારં બ્યઞ્જનસભાવબ્યાપારઞ્ચેતિ તિવિધં બ્યાપારભેદેન. કમતો વાચકો લક્ખણિકો બ્યઞ્જનકો ચેતિ તિવિધો. તથા અત્થોપિ વાચ્ચો લક્ખણિયો બ્યઙ્ગ્યો ચેભિ તિવિધો. અત્ર તુ વાચકો સદ્દો અત્તના દીપેતબ્બમુખ્યત્થસ્સ જાતિગુણક્રિયાદબ્બભેદેન ચતુબ્બિધત્તા સયમ્પિ જાતિગુણક્રિયાદબ્બસદ્દવસેન ચતુબ્બિધો. વાચકસદ્દસ્સ મુખ્યબ્યાપારો ‘‘અભિધા’’તિ ચ

વોહરીયતિ. સો મુખ્યબ્યાપારો જાત્યાદીહિ અબ્યવહિતત્થેવ વત્તતે. તથા હિ ‘‘ગો નીલં પાચકો વિસાણિ’’ચ્ચાદો ગોઆદિસદ્દાનં મુખ્યબ્યાપારો ગોપિણ્ડનીલપટપાચકકત્તુસિઙ્ગીતિ દબ્બાનં વિસેસનભૂતજાતિગુણક્રિયાદબ્બેસ્વેવ પવત્તતિ, ન પન જાત્યાદીનં નિસ્સયભૂતગોપિણ્ડાદીસૂતિ. વુત્તં હિ–

‘‘વિસેસ્યં નાભિધા ગચ્છે, ખીણસત્તિ વિસેસને’’તિ [કાબ્યપ્પકાસે દુતિયઉલ્લાસે આગતન્યાયો’યં].

તસ્સત્થો – **વિસેસને** વિસેસનભૂતજાત્યાદિમ્હિ **ખીણસત્તિ** ખીણબ્યાપારવતી **અભિધા** મુખ્યબ્યાપારોવ **વિસેસ્યં** દબ્બં **ન ગચ્છે** ન પાપુણાતીતિ.

જાત્યાદીનં નિસ્સયગોપિણ્ડાદિકં અભિધા ન વદતિ ચે, એવઞ્ચ સતિ ‘‘ગો ગચ્છતિ, નીલં નિવાસેતિ, પાચકો આગચ્છતિ, સિઙ્ગી ધાવતિ’’ચ્ચાદીસુ જાત્યાદિવિસિટ્ઠગોપિણ્ડાદીનં ગોઆદિસદ્દસ્સ કથં વાચકત્તં યુજ્જતીતિ? દબ્બાધીનજાતિગુણાદીસુ વુત્તેસુ તબ્બિસિટ્ઠસ્સ દબ્બસ્સ પરિયાયતો વાચકત્તા. નિપ્પરિયાયતો પન સુદ્ધલક્ખણબ્યાપારસ્સેવ વિસયો. લક્ખણબ્યાપારોપિ સુદ્ધો ઉપચારમિસ્સોતિ દુવિધો. તત્થ સુદ્ધો લક્ખણબ્યાપારો જાત્યાદિવજ્જિતત્થવિસયો. તથા હિ ‘‘ગો ગચ્છતિ, નીલં નિવાસેતિ, પાચકો આગચ્છતિ, સિઙ્ગી ધાવતિ, મઞ્ચા ઉગ્ઘોસેન્તિ, ગઙ્ગાયં ઘોસો’’ત્યાદીસુ જાતિગુણક્રિયાસિઙ્ગદબ્બમઞ્ચગઙ્ગાદીનં ગમનાદીહિ યોગાસમ્ભવતો જાતિગુણાદયો અતિક્કમ્મ યથાક્કમં ગમનનિવાસનઆગમનધાવનઉગ્ઘોસનઘોસાદીનં નિસ્સયભૂતગોપિણ્ડાદયો પરામસતિ.

મિસ્સો તુ ઉપચારભેદેન બહુવિધો. તથા હિ કત્થચિ કારણે કારિયમુપચરીયતે, યથા ‘‘આયુઘત’’ન્તિ, એત્થ આયુવડ્ઢનકારણભૂતે ઘતે કારિયભૂતઆયુનો વોહારો આરોપિતો હોતિ. ઉપરિપિ ઉપચારો યથાયોગં યોજેતબ્બો. અતંસભાવે હિ તંસભાવારોપનં ઉપચારો. કત્થચિ કારણકારિયાનમભેદો, યથા ‘‘આયુયેવ ઘત’’ન્તિ. કત્થચિ ઉપમેય્યઉપમાનોપચારો, યથા ‘‘ગો બાહિકો’’તિ. કત્થચિ ઉપમાનઉપમેય્યાનમભેદો, યથા ‘‘ગોયેવાયં બાહિકો’’તિ. કત્થચિ તદાધારતાય તદૂપચારો, યથા ‘‘પદીપદ્ધા કપલ્લિકા પદીપો’’તિ. કત્થચિ ક્રિયાસમ્બન્ધેન તંબ્યપદેસો, યથા ‘‘અવડ્ઢકીપિ વડ્ઢકી અય’’ન્તિ. કત્થચિ સંસામિસમ્બન્ધેન તંબ્યપદેસો, યથા ‘‘રાજવલ્લભોપિ રાજા અય’’ન્તિ. કત્થચિ અવયવે સમુદાયબ્યપદેસો, યથા ‘‘પટો દડ્ઢો’’તિ. ઇમિના મુખેન ઉપચારભેદો દટ્ઠબ્બો. બ્યઞ્જનસભાવબ્યાપારો એવ ‘‘ધન’’ન્તિ ચ વુચ્ચતિ, તસ્સ તતિયબ્યાપારસ્સ વિસયો તાદિસવાક્યમેવ વાતિ દટ્ઠબ્બો.

એત્થ બ્યઙ્ગ્યત્થં બન્ધસ્સ જીવિતમિતિ ચ, બ્યઙ્ગ્યત્થપધાનં બન્ધમુત્તમન્તિ ચ, બ્યઙ્ગ્યત્થપધાનરહિતં મજ્ઝિમન્તિ ચ, અબ્યઙ્ગ્યબન્ધં અધમમિતિ ચ વદન્તિ. હોન્તિ ચેત્થ –

અત્થપ્પતીતિયં સદ્દ-બ્યાપારો તિવિધો ભવે;
મુખ્યો લક્ખણબ્યઞ્જન-સભાવો ચાતિ એત્થ તુ.

અભિધાપરપરિયાયો, બ્યાપારો પઠમો ભવે;
ધનન્તાપરપરિયાયો, બ્યાપારો તતિયો પુન.

મુખ્યો નિરન્તરત્થેસુ, લક્ખણા તુ તિરોહિતે;

અત્થે’તરો તુ વાક્યસ્સ, અત્થેયેવ પવત્તતિ.

બ્યાપારસ્સ પભેદેન, તિધા સદ્દોપિ વાચકો;
લક્ખણિકો બ્યઞ્જકોતિ, તદત્થોપિ તિધા મતો.

વાચ્ચો લક્ખણિયો બ્યઙ્ગ્યો-એવં સદ્દેસુ વાચકો;
જાતિગુણક્રિયાદબ્બ-ભેદેન સો ચતુબ્બિધો.

વાચ્ચત્થસ્સ ચતુદ્ધાવ, ભિન્નત્તા જાતિઆદિતો;
જાત્યાદીનં પભેદેન, તથા લક્ખણિકો મતો.

ઉપચારબહુત્તેન, ભેદે સતિપિ તસ્સ તુ;
બ્યઞ્જકો તુ અનઞ્ઞત્તા, વિસું તેહિ ન વુચ્ચતીતિ.

લક્ખણતો એવં વેદિતબ્બં – ‘‘મુનિન્દવદનમ્ભોજે’’ ત્યાદિગાથાયં **વદન**સદ્દસ્સ મુખત્થો વાચ્ચત્થો, આરોપિતઅમ્ભોજત્થો લક્ખણિયત્થો. **અમ્ભોજ**સદ્દસ્સ પદુમત્થો વાચ્ચત્થો, ઉપચરિતમુખત્થો લક્ખણિયત્થો. **વાણિ**સદ્દસ્સ સદ્ધમ્મસઙ્ખાતો અત્થો વાચ્ચત્થો, આરોપિતદેવતાઅત્થો લક્ખણિયત્થો. એત્થ આસીસના નામ યથાવુત્તનયેન પુઞ્ઞાતિસયતા, તતો ઇધ અભિમતત્થબાધકાકુસલનિવારણઞ્ચ કુસલાનમનુબલપ્પદાનઞ્ચ તતો કાયચિત્તપીળાવિગમો ચ તતો સુખપ્પટિલાભો ચ તતો ચિત્તસમાધાનઞ્ચ તતોયેવ અનેકવિધત્થાવબોધો ચ તતો અભિમતગન્થપરિસમત્તિ ચ ભવતીત્યયં વાક્યસામત્થિયતો લદ્ધત્થો બ્યઙ્ગ્યત્તો. તંતંઅત્થપ્પકાસકા સદ્દા વાચકલક્ખણિકબ્યઞ્જનકા નામ ભવન્તિ. એવં સદ્દસદ્દત્થવિચારો વેદિતબ્બો.

ઇદાનિ પકાસિતબન્ધસ્સ ભેદં વદતિ ‘‘**પજ્જા**’’દિના. **અયં** વુત્તલક્ખણો બન્ધો **પજ્જગજ્જવિમિસ્સાનં ભેદેન** ગાથાચુણ્ણિયતદુભયમિસ્સાનં વસેન તિધા ભવે. સદ્દો ચ અત્થો ચેતિ ચ, સહભાવં ઇતા પત્તાતિ ચ, દોસેહિ વજ્જિતા, દોસે વા વજ્જિતા યેહીતિ ચ, પજ્જઞ્ચ ગજ્જઞ્ચ વિમિસ્સઞ્ચેતિ ચ વિગ્ગહો. ઇહ **પજ્જં** નામ મુત્તકકુલકકોસકસઙ્ઘાતવસેન ચતુપ્પભેદં છન્દસિ નિદ્દિટ્ઠવુત્તવિસેસવિરચિતં ચતુપ્પદિકગાથાબન્ધં. તત્થ **મુત્તકં** નામ નિટ્ઠિતત્થા સપ્પધાના એકા ગાથા, **કુલકં** નામ પચ્ચેકમનિટ્ઠિતત્થા અઞ્ઞમઞ્ઞસાપેક્ખા એકક્રિયાદ્ધારિકા નાનાગાથા, **કોસકો** નામ નાનાવિધવણ્ણનાભૂમિકા ભિન્નક્રિયાદ્ધારપ્પવત્તા સપ્પધાના ગાથારાસિ, **સઙ્ઘાતો** નામ સઞ્ચાકાલાદિએકવણ્ણનાભૂમિનિસ્સિતા ભિન્નક્રિયાસમુદાયેન પવત્તા ગાથા. **ગજ્જં** નામ અનિયતપદો આખ્યાયિકાકથાવસેન દ્વિપ્પભેદો સ્યાદ્યન્તત્યાદ્યન્તો વચનપ્પબન્ધો. **મિસ્સો** પન ઇમેહિ દ્વીહિ સંમિસ્સો નાટકપકરણાદિ ચ જાતકમાલાદિચમ્પૂ ચ.

૯. **નિબન્ધો ચા’નિબન્ધો ચ, પુન દ્વિધા નિરુપ્પતે;**
તં તુ પાપેન્ત્ય’લઙ્કારા, વિન્દનીયતરત્તનં.

૯. એવં તિપ્પકારં બન્ધસરીરં વત્વા ઇદાનિ અઞ્ઞથાપિ દસ્સેતુમાહ ‘‘**નિબન્ધોચા’નિબન્ધો ચ, પુન દ્વિધા નિરુપ્પતે**’’ ઇતિ. **પુન** ભિય્યો યથાવુત્તો પજ્જમયબન્ધો દ્વિધા દ્વિપ્પકારેન **નિરુપ્પતે** નિચ્છીયતે. કથં? **નિબન્ધો ચ** તદેકદેસભૂતેહિ મુત્તકાદીહિ ચતૂહિ સગ્ગબન્ધાદિવસેન બન્ધો ચ **અનિબન્ધો ચ** કેવલં મુત્તકવસેનાતિ એવં **દ્વિધા**

નિરુપ્પતે ઇતિ પકતં. નનુ તસ્સેતસ્સ યથાવુત્તવાતિમયસ્સ સક્કટં પાકતં અપબ્ભંસો પેસાચિકં મિસ્સઞ્ચેતિ પઞ્ચવિધત્તં વત્વા "**સક્કટં** નામ દેવતાભાસા. **પાકતં** ચતુબ્બિધં સક્કટેહિ વણ્ણઞ્ઞત્તમત્તેન ઉપ્પન્નત્તા મહિન્દસિન્ધવાદિ તબ્ભવં, તસ્સમં હિરિહરકમલાદિ, મહારટ્ઠાદિદેસપસિદ્ધં દેસીયં, તબ્ભવાદીહિ સમ્મિસ્સં મિસ્સં. આભીરાદીનં વાચા **અપબ્ભંસો**, સો ચ પાકતં વિય ચતુબ્બિધો, તિવિધો ચ નાગરઉપનાગરવુદ્ધભેદેન. પિસાચાનં વચનં **પેસાચિકં**. સબ્બેસં વસેન મિસ્સ''ન્તિ સક્કટાદીનં લક્ખણં વુત્તં. તથા ''સિઙ્ગારપ્પધાનનચ્ચસઙ્ગાતલાસ્યાદીનં પટિપાદકત્થેન લાસ્યાદિકમભિનયપ્પધાનત્તા **દસ્સનીયં**, ઇતરં કબ્બં **સવનીય**''ન્તિ દુવિધં વુત્તં, એવં પુબ્બાચરિયેહિ ભાસાભેદેન વુત્તં પઞ્ચવિધત્તં, વિનિયોગભેદેન વુત્તં દુવિધત્તઞ્ચ ઇધ કસ્મા ન વુત્તન્તિ? સચ્ચં, તથાપિ તદેવમિધાનુપયોગિતાય ન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

એવમલઙ્કારાધિટ્ઠાનભાવેન પઠમં બન્ધસરીરં દસ્સેત્વા ઇદાનિ હારકેયૂરાદિના પુરિસસરીરમિવ બન્ધસરીરં સદ્દાલઙ્કારઅત્થાલઙ્કારેહિ વિન્દનીયતરં હોતીતિ દસ્સેતુમાહ "**તં તુ**" ઇચ્ચાદિ. **તુ**સદ્દો વિસેસવચનિચ્છાયં. **તં** બન્ધસરીરં **તુ અલઙ્કારા** અલઙ્કરિયતિ તં બન્ધસરીરમેતેહીતિ પસાદાદયો સદ્દાલઙ્કારા, સભાવવુત્યાદયો અત્થાલઙ્કારા ચ **વિન્દનીયતરત્તનં** અતિસયેન વિન્દનીયભાવં અસ્સાદનીયભાવં **પાપેન્તિ** નયન્તિ. સબ્બથા નિદ્દોસભૂતાનં સદ્દત્થાનં અઞ્ઞમઞ્ઞાનુરૂપતો સહિતભાવેન પરમાય વણ્ણપોક્ખરતાય સમન્નાગતં તાદિસપુરિસસરીરમિવ વિન્દનીયમ્પિ સમાનં અલઙ્કારેહિ પસાધિતે સતિ અચ્ચન્તમેવ વિન્દનીયં સિયાતિ અધિપ્પાયો.

૯. પુનપિ તસ્સેવ બન્ધસ્સ ભેદં કથેતું "**નિબન્ધો ચા**"દિમાહ. પુન **નિબન્ધો ચ** મુત્તકાદીહિ ચતૂહિ અવિનાભાવતો મહાકબ્બાદિસભાવેન નિરન્તરં કત્વા બન્ધો ચ **અનિબન્ધો ચ** કેવલં મહાકબ્બાદિસભાવેન મુત્તકત્તા અનિરન્તરં કત્વા બન્ધો ચાતિ સોવ બન્ધો દ્વિધા **નિરુપ્પતે** નિચ્છીયતે. પુનપિ સો બન્ધો સક્કટપાકતઅપબ્ભં સપેસાચિકમિસ્સભાસાભેદેન પઞ્ચવિધો. સિઙ્ગારપધાનનચ્ચસઙ્ગાતલાસ્યાદીનં દસ્સનપ્પધાનત્તા તાદિસં નચ્ચંદસ્સનીયં, તદઞ્ઞં કબ્બં સવનીયમિતિ વળઞ્જનભેદતો દુવિધો ચ હોતિ. સો સબ્બોપિ પયોજનાભાવતો ઇહ ન ગહિતો. તત્થ **સક્કટં** નામ દેવતાભાસા. તતો કેહિચિ અક્ખરેહિ ભિન્નં **પાકતં** નામ. તં પન તબ્ભવતસ્સમદેસિયમિસ્સવસેન ચતુબ્બિધં હોતિ. તત્થ સક્કટતો વણ્ણઞ્ઞત્તમત્તેન નિબ્બત્તં **તબ્ભવં** નામ, તં મહિન્દસિન્ધવાદિ. **તસ્સમં** હિરિહરકમલાદિ. દેસે પસિદ્ધં **દેસિયં**. **મિસ્સં** નામ તબ્ભવાદીહિ સમ્મિસ્સં. **અપબ્ભંસો** નામ ગોપાલકાદીનં વાચા, સો ચ તબ્ભવાદીહિ ચતુબ્બિધો, નાગરઉપનાગરવુદ્ધભેદેન તિવિધો ચ હોતિ. પિસાચાનં વચનં **પેસાચિકં**. તેહિ સક્કટાદીહિ સમ્મિસ્સં **મિસ્સં** નામ હોતિ. ઇદાનિ ઈદિસપ્પભેદવન્તબન્ધસ્સ અલઙ્કારેન સોભનત્તં વત્તું "**તં તુ**"ચ્ચાદિમાહ. **તં તુ** તં પન વુત્તપ્પકારં બન્ધસરીરં **અલઙ્કારા** પસાદાદિસદ્દાલઙ્કારા, સભાવવુત્યાદિઅત્થાલઙ્કારા ચ **વિન્દનીયતરત્તનં** અતિસયપસાદનીયત્તં પાપેન્તિ. નિરન્તરં બન્ધો **નિબન્ધો**તિ ચ, ન નિબન્ધો **અનિબન્ધો**તિ ચ, અતિસયેન વિન્દનીયો વિન્દનીયતરો, તસ્સ ભાવો **વિન્દનીયતરત્તન**ન્તિ ચ વિગ્ગહો.

૧૦. અનવજ્જં મુખમ્ભોજ-મનવજ્જા ચ ભારતી;
અલઙ્કતાવ સોભન્તે, કિં નુ'તે નિરલઙ્કતા?

૧૦. તમેવ સમત્થેતિ "**અનવજ્જ**" મિચ્ચાદિના. **અનવજ્જં** અઞ્ઞમઞ્ઞાનુરૂપાધિકતનેત્તકણ્ણાદિઅવયવેન પિળકતિલકકાળકાદ્યનાહતાય ચ સુન્દરભાવતો અગરહિતં **મુખમ્ભોજં** વદનારવિન્દઞ્ચ તથા **અનવજ્જા**

પદાદિદોસાનભિભૂતાય સુન્દરભાવેન અગરહિતા **ભારતી** ચ વાણી ઉપચારતો તપ્પટિપાદનીયો અત્થો યાતિ **એતે અલઙ્કતાવ** મુખં તિલકતાડઙ્કાદિનાલઙ્કારેન, સદ્દત્થા સદ્દાલઙ્કારઅત્થાલઙ્કારેહિ પસાધિતા સજ્જિતા એવ, **નિરલઙ્કતા** તથા અપસાધિતા અસજ્જિતા **સોભન્તે કિં નુ**, ન સોભન્તેવાતિ વિતક્કેમીતિ અત્થો. **નુઇતિ** વિતક્કે.

૧૦. તમેવ "**અનવજ્જ**" મિચ્ચાદિના સમત્થેતિ. વણ્ણસણ્ઠાનાદિઅવયવસમ્પત્તિયા ચ પિળકતિલકકાળકાદિદોસરહિતત્તા ચ અનિન્દિતં **મુખમ્ભોજઞ્ચ અનવજ્જા** પદદોસવાક્યદોસઅત્થદોસેહિ અમિસ્સત્તા અગરહિતા **ભારતી** વાણી ચ અભેદોપચારેન તપ્પટિપાદનીયત્થો યાતિ ઇમે **અલઙ્કતાવ** કુણ્ડલતિલકાદિઆભરણેહિ ચ સદ્દાલઙ્કારઅત્થાલઙ્કારેહિ ચ સજ્જિતા એવ, **નિરલઙ્કતા** તેહિ અવિભૂસિતા **સોભન્તે કિં નુ**, ન સોભન્તેતિ મઞ્ઞે. નત્થિ અવજ્જમસ્સાતિ ચ, મુખમેવ અમ્ભોજમિતિ ચ વિગ્ગહો. **કિમિતિ** પટિસેધે, **નુઇતિ** વિતક્કેતિ.

૧૧. વિના ગુરૂપદેસં તં, બાલો'લઙ્કત્તુમિચ્છતિ;
સમ્પાપુણે ન વિઞ્ઞૂહિ, હસ્સભાવં કથં નુ સો?

૧૧. અલઙ્કરણઞ્ચ તેસં વિના ગુરૂપદેસેન કરોન્તો વિના પહાસં નાપરં વિસેસમધિગચ્છતીતિ દસ્સેતું સિલેસાલઙ્કારમાહ "**વિના**"તિઆદિ. **ગુરૂનં** પસાધનોપાયોપદેસકાનં, અલઙ્કારકારણોપાયોપદેસકાનં વા **ઉપદેસં** ''એત્થ એવં કતે સોભેય્યા''તિ ઉપદિસનં **વિના** પરિચ્ચજ્જ મુખસ્સ, બન્ધસ્સ ચ અલઙ્કરણાનભિઞ્ઞતાય **બાલો** અઞ્ઞાણકો યો કોચિ પુગ્ગલો **તં** મુખં, બન્ધં વા **અલઙ્કત્તું** અનુરૂપવસેન સજ્જેતું **ઇચ્છતિ** અધિપ્પેતિ, **સો** તાદિસો અઞ્ઞાણપુગ્ગલો **વિઞ્ઞૂહિ** તબ્બિદૂહિ પણ્ડિતજનેહિ **હસ્સભાવં** અવહાસં **કથં** કેન પકારેન **ન સમ્પાપુણેય્ય**. ''કિમિદં અઞ્ઞાણપુરિસેન કરિયતી''તિ હસન્તેવાતિ અધિપ્પાયો. **નુઇતિ** વિતક્કે.

૧૧. ઇદાનિ પદાદિદોસરહિતબન્ધસરીરસ્સ અલઙ્કારેહિ ભૂસનમપિ ગુરૂપદેસસહિતમેવ સેઠન્તિ દસ્સેતું "**વિના ગુરૂપદેસ**" મિચ્ચાદિસિલેસાલઙ્કારમાહ. **બાલો** મુખાદિસરીરાલઙ્કારે, બન્ધાલઙ્કારે વા અસમત્થો યો કોચિ **ગુરૂપદેસં વિના** સરીરાલઙ્કારકરણસ્સ, બન્ધાલઙ્કારકરણસ્સ વા અનુરૂપોપદેસમન્તરેન **તં** સરીરં, બન્ધં વા **અલઙ્કત્તું** તિલકતાડઙ્કાદીહિ, સદ્દાલઙ્કારઅત્થાલઙ્કારેહિ વા સજ્જેતું ઇચ્છતિ ચે, **સો વિઞ્ઞૂહિ** તદુભયઞ્ઞૂહિ **હસ્સભાવં** અવહસિતબ્બતં **કથં ન સમ્પાપુણે**, પાપુણાત્યેવ, તસ્મા ગુરૂહિ સાદરતો ઉગ્ગણ્હિત્વા કત્તબ્બન્તિ ભાવો.

૧૨. ગન્થોપિ કવિવાચાન-મલઙ્કારપ્પકાસકો;
યાતિ તબ્બચનીયત્તં, તબ્બોહારૂપચારતો.

૧૨. નનુ સદ્દગમ્મા, અત્થગમ્મા ચ અલઙ્કારાતિ ગન્થો કથન્તિ આહ "**ગન્થોપી**"તિઆદિ. **કવિવાચાનં** કવિપ્પયોગાનં સમુદાયરૂપાનં, પટિપાદનીયતાય તબ્બચનીયાનઞ્ચ અત્થાનં **અલઙ્કારપ્પકાસકો** અલઙ્કારાનં યથાવુત્તાનં વિભાવિતો **ગન્થોપિ** કિરિયાકપ્પસઙ્ખાતં સત્થમ્પિ **તબ્બચનીયત્તં** તેન **અલઙ્કારસદ્દેન** વાચ્ચતં **યાતિ** ઉપગચ્છતિ. કિન્તિ આહ "**તબ્બોહારૂપચારતો**"તિ. તસ્સ કતવોહારસ્સ **અલઙ્કારસદ્દસ્સ**, તસ્મિં વા મણ્ડનવિસેસે પવત્તસ્સ અલઙ્કારવોહારસ્સ ઉપચરણં સોયમિત્યભેદેન પરિકપ્પનં ઉપચારો. કસ્મા? પટિપાદનીયપટિપાદકાનં અભેદવસેન કારણે કારીયસ્સ ઉપચરિયતોતિ અધિપ્પાયો.

૧૨. ઇદાનિ સદ્દાલઙ્કારઅત્થાલઙ્કારગન્થો કથમલઙ્કારોતિ આહ “**ગન્થો**”ઇચ્ચાદિ. **કવિવાચાનં** કવીહિ વુત્તવાક્યસઙ્ખાતાનં, ઉપચારતો તપ્પટિપાદનીયઅત્થસઙ્ખાતાનઞ્ચ કવિપ્પયોગાનં **અલઙ્કારપ્પકાસકો** સદ્દત્થાલઙ્કારપ્પકાસકો **ગન્થોઅપિ** કિરિયાકપ્પસઙ્ખાતં સત્થમ્પિ **તબ્બોહારૂપચારતો** તસ્સ અલઙ્કારોતિ કતવોહારસ્સ **અલઙ્કાર**સદ્દસ્સ કારણે કારીયૂપચારેન **તબ્બચનીયત્તં** તેન **અલઙ્કાર**સદ્દેન વત્તબ્બતં યાતિ. **અપિ**સદ્દો અલઙ્કારમપેક્ખતિ. અલઙ્કારે પકાસેતિ, અલઙ્કારાનં વા પકાસકોતિ ચ, તેન વચનીયો, તસ્સ ભાવોતિ ચ વિગ્ગહો. એત્થ ભાવોતિ વાચ્ચવાચકસમ્બન્ધો. તસ્સ સદ્દાદિઅલઙ્કારસ્સ વોહારોતિ ચ, તબ્બોહારસ્સ **અલઙ્કાર**સદ્દસ્સ ઉપચારોતિ ચ વાક્યન્તિ.

૧૩. દ્વિપ્પકારા અલઙ્કારા, તત્થ સદ્દત્થભેદતો;
સદ્દત્થા બન્ધનામાવ, તંસજ્જિતતદાવલિ.

૧૩. ઇદાનિ યથાવુત્તઅલઙ્કારાનં પભેદં, તપ્પસઙ્ગઞ્ચ તંબન્ધસરીરઞ્ચ હેટ્ઠા વુત્તમ્પિ એકતો સમ્બન્ધેત્વા દસ્સેતું “**દ્વિપ્પકારા**”દિ આરદ્ધં. **તત્થ** તસ્મિં કિરિયાકપ્પસઙ્ખાતે ગન્થે, તસ્મિં વા બન્ધાલઙ્કારાધિકારે **અલઙ્કારા** યથાવુત્તા **દ્વિપ્પકારા** હોન્તિ. કથં? સદ્દભેદતો, અત્થભેદતો ચ, સદ્દાલઙ્કારા અત્થાલઙ્કારાતિ અલઙ્કારા દ્વિપ્પકારા હોન્તીતિ અત્થો. યેસં ભેદેન તે દ્વિપ્પકારા, તે સદ્દા, અત્થા ચ. ‘‘બન્ધો’’ ઇતિ વુત્તં નામં યસ્સા આવલિયા સા **બન્ધનામા એવ**. **તંસજ્જિતતદાવલિ** તેહિ અલઙ્કારેહિ સજ્જિતા પકાસિતા તંસજ્જિતા, તેસં સદ્દત્થાનં આવલિ સમુદાયા, મહાવાક્યં, અન્તરવાક્યં વા. પરિપુણ્ણો બન્ધો મહાવાક્યં, મુત્તકાદયોવયવા અન્તરવાક્યાનિ, તંસજ્જિતતદાવલિકં પસિદ્ધભાવેન અનુવદિત્વા અપ્પસિદ્ધા સદ્દત્થા વિધીયન્તે.

૧૩. ઇદાનિ યથાવુત્તઅલઙ્કારાનં અવુત્તભેદઞ્ચ તદાધારાધિકતં યથાવુત્તબન્ધસરીરઞ્ચ એકતો દસ્સેતું “**દ્વિપ્પકારે**”ઇચ્ચાદિમાહ. **તત્થ** તસ્મિં કિરિયાકપ્પસઙ્ખાતે અલઙ્કારગન્થે, નો ચે, અલઙ્કારાધિકારે વા **અલઙ્કારા** વક્ખમાનાલઙ્કારા **સદ્દત્થભેદતો** સદ્દાલઙ્કારઅત્થાલઙ્કારભેદેન દ્વિપ્પકારા હોન્તિ, યેસં ભેદેન અલઙ્કારા ભિન્ના, તે સદ્દત્થા બન્ધનામાવ. **તંસજ્જિતતદાવલિ** તેહિ સદ્દત્થાલઙ્કારેહિ અલઙ્કતા, તેસં સદ્દત્થાનં મહાકબ્બાદિસમુદાયરૂપા પટિપાટિબન્ધોતિ વુત્તં હોતિ. ‘‘બન્ધો’’ ઇતિ નામં યસ્સેતિ ચ, તેહિ સદ્દત્થાલઙ્કારેહિ સજ્જિતાતિ ચ, તેસં સદ્દત્થાનં આવલીતિ ચ સમાસો.

૧૪. ગુણાલઙ્કારસંયુત્તા, અપિ દોસલવઙ્કિતા;
પસંસિયા ન વિઞ્ઞૂહિ, સા કઞ્ઞા વિય તાદિસી.

૧૪. એવં ગુણેન અલઙ્કારેન સજ્જિતાપિ સા સદ્દત્થાવલિ અપ્પકેનપિ દોસેન સંયુત્તા સતી અસમ્ફુસિતબ્બાવ વિઞ્ઞૂહિ સિયાતિ દસ્સેતુમાહ “**ગુણ**” ઇચ્ચાદિ. સદ્દાલઙ્કારાખ્યેન ગુણેન, અત્થાલઙ્કારેન ચ **સંયુત્તાપિ** વિસેસેન સજ્જિતાપિ સદ્દત્થાવલિ **દોસલવેન** દોસલેસેનાપિ **અઙ્કિતા** અભિલઞ્છિતા સતી **વિઞ્ઞૂહિ** ગુણદોસવિભાગવિદૂહિ પણ્ડિતપુરિસેહિ **ન પસંસિયા** નેવ પસંસિતબ્બા. કાવિયાતિ આહ “**કઞ્ઞા વિયતાદિસી**”તિ. યથા હિ **કઞ્ઞા** દસવસ્સિકા સન્નદ્ધયોબ્બનાભિમુખભાવેન જનનયનમનોવિલુમ્ભિનીગુણેન, આભરણવિસેસેન ચાલઙ્કતા કેનચિ કુટ્ઠદોસલેસેન અઙ્કિતા વિઞ્ઞૂનં અસમ્ફુસનીયા સિયા, પગેવાપરા, એવમેવ સદ્દત્થાવલિપિ અપ્પકેનપિ સદ્દરૂપેન, અત્થલક્ખણેન ચ દોસેન કુટ્ઠકપ્પેન વજ્જનીયા એવ વિઞ્ઞૂનં, પગેવ બહુનાતિ વુત્તં હોતિ.

૧૪. એવં સદ્દત્થાનં ગુણીભૂતેહિ અલઙ્કારેહિ **સજ્જિતા** સદ્દત્થાવલિ કેનચિ પદાદિદોસેન અભિલક્ખિતા ચે, અપ્પસત્થાતિ દસ્સેન્તો "**ગુણાલઙ્કારિ**"ચ્ચાદિમાહ. **ગુણાલઙ્કારસંયુત્તા અપિ** સદ્દાલઙ્કારસઙ્ખાતગુણેન, અત્થાલઙ્કારેન ચ વિસેસેન યુત્તાપિ **સા** સદ્દત્થાવલિ **દોસલવઙ્કિતા** પદદોસાદિના અણુમત્તેનપિ દોસેન અઙ્કિતા યુત્તા સહિતા **તાદિસી** ગુણાલઙ્કારસંયુત્તાપિ દોસલવઙ્કિતા **કઞ્ઞા વિય** દસવસ્સિકા યોબ્બનપ્પત્તા વનિતાવ **વિઞ્ઞૂહિ** ગુણદોસપરિક્ખકેહિ **ન પસંસિયા** ન પસંસિતબ્બા. યથા હિ દસવસ્સિકા ઇત્થી પિયસભાવસણ્ઠિતા મનુઞ્ઞેહિ ગુણેહિ, સોભનાનુરૂપગીવેય્યાદિઆભરણવિસેસેહિ યુત્તાપિ દિસ્સમાનેન કેનચિ સેતકુટ્ઠલવેન યુત્તા સમાના ગુણદોસપરિક્ખકેહિ દસ્સનીયા ન હોતિ, એવં વુત્તપ્પકારાપિ બન્ધપદ્ધતિ કુટ્ઠતુલ્યેન કેનચિ પદાદિદોસેન યુત્તા વિઞ્ઞૂહિ અસ્સાદનીયાતિ અધિપ્પાયો. દોસાનં લવો, તેન અઙ્કિતાતિ ચ, સા વિય દિસ્સતીતિ **તાદીસી**તિ ચ વિગ્ગહો.

૧૫. તેન દોસનિરાસોવ, મહુસ્સાહેન સાધિયો;
નિદ્દોસા સબ્બથા સા'યં, સગુણા ન ભવેય્ય કિં.

૧૫. યતો એવં, **તેન** તસ્મા કારણા **મહુસ્સાહેન** મહતા વાયામેન **દોસાનં** પદદોસાદીનમનત્થનિમિત્તાનં **નિરાસોવ** સત્થદિટ્ઠિયા સત્થપ્પભાવતો પરિચ્ચાગોયેવ **સાધિયો** સાધેતબ્બો, ''વિઞ્ઞૂહી''તિ સેસો. એવં દોસનિરાસે કો ગુણો ઉપલબ્ભતીતિ ચે. **સબ્બથા** સબ્બપ્પકારેન **નિદ્દોસા** દોસેહિ નિગ્ગતા **સાયં** સદ્દત્થાવલિ **સગુણા** સદ્દાલઙ્કારસઙ્ખાતેહિ ગુણેહિ સહિતા **ન ભવેય્ય કિં**, ભવત્યેવ, ગુણરહિતં તંઅલઙ્કતમનુપાદેય્યં સિયાતિ અધિપ્પાયો.

૧૫. તેન યતો દોસયુત્તા વિઞ્ઞૂહિ અનુપાદેય્યા, તસ્મા **મહુસ્સાહેન** અધિકવાયામેન **દોસનિરાસોવ** પદદોસાદીનં નિરાકરણમેવ **સાધિયો** અનેકસત્થવિસયાય પઞ્ઞાય વિઞ્ઞૂહિ સાધેતબ્બો, એવં સતિ **સબ્બથા** સબ્બાકારેન **નિદ્દોસા** દોસરહિતા **સા અયં** સદ્દત્થાવલિ **સગુણા** સદ્દાલઙ્કારસઙ્ખાતેહિ ગુણેહિ યુત્તા **ન ભવેય્ય કિં**, ગુણયુત્તા ભવેય્યાતિ અધિપ્પાયો. દોસાનં નિરાસોતિ ચ, નત્થિ દોસા એતિસ્સા, નિગ્ગતા દોસેહિ વાતિ ચ, સહ ગુણેહિ વત્તમાનાતિ ચ વિગ્ગહો.

૧૬. સા'લઙ્કારવિયુત્તાપિ, ગુણયુત્તા મનોહરા;
નિદ્દોસા દોસરહિતા, ગુણયુત્તા વધૂ વિય.

૧૬. કિંકારણમેવંભૂતો દોસપરિચ્ચાગેન ગુણાદાનેન બન્ધોતિ આહ "**સા'લઙ્કારે**"ચ્ચાદિ. **સા** સદ્દત્થાવલિ અલઙ્કારેહિ વિયુત્તાપિ સતી **નિદ્દોસા** સબ્બપ્પકારેન દોસેહિ નિગ્ગતા ગુણેહિ સદ્દાલઙ્કારસઙ્ખાતેહિ સંયુત્તા જનાનમાનન્દસન્દોહાભિસન્દનેકહેતુતાય મનો હરતિ અત્તનો સન્તિકમાકડ્ઢતીતિ **મનોહરા** હોતીતિ. તત્થોદાહરણમાહ "**દોસરહિતા ગુણયુત્તા વધૂ વિયા**"તિ. યથા યેન કેનચિપિ દોસેન વિરહિતા વધૂ મનાપચારિતાદીહિ ગુણવિસેસેહિ સંયુત્તા સતી કેનચિ આભરણેન અમણ્ડિતા અપસાધિતાપિ કિન્નામ મધુરા કવીનં પસાધનં કિન્નામ મનોહરા હોતિ, એવમયં સદ્દત્થાવલિપિ મનોહરા હોતીતિ અત્થો.

૧૬. ઇદાનિ દોસપરિચ્ચાગેન ગુણાદાને પયોજનં દસ્સેતિ "**સા'લઙ્કારવિયુત્તે**"ચ્ચાદિના. **સા** સદ્દત્થાવલિ અલઙ્કારેહિ વિયુત્તા સતીપિ નિદ્દોસા સબ્બપ્પકારેન દોસરહિતા **ગુણયુત્તા** તતોયેવ ગુણીભૂતા સદ્દાલઙ્કારેન યુત્તા **દોસરહિતા** દુબ્બણ્ણદુસ્સણ્ઠાનાદિદોસેહિ પરિચ્ચત્તા **ગુણયુત્તા** હદયઙ્ગમગુણયુત્તા **વધૂ વિય** અઙ્ગના વિય **મનોહરા** સાધુજને આરાધેતિ.

૧૭. પદે વાક્યે તદત્થે ચ, દોસા યે વિવિધા મતા;
સોદાહરણમેતેસં, લક્ખણં કથયામ્ય’હં.

૧૭. યતો એવં ગુણાલઙ્કારસંયુત્તાયપિ દોસલવઙ્કિતાય વિઞ્ઞૂનમનાદરણીયતા, અલઙ્કારવિયુત્તાપિ દોસાભાવેન ગુણયુત્તાય મનોહરતા, એવમનત્થાવહસ્સાપિ દોસસ્સ પરિહરિતબ્બતા સત્થદિટ્ઠિયા, તસ્મા તે દોસે દસ્સેતું પટિજાનાતિ “**પદે**”તિઆદિના. તેસં પદાનં વાક્યાનં અત્થો **તદત્થો**, તસ્મિં. ઉદાહરીયતિ લક્ખ્યભાવેનાતિ ઉદાહરણં, સહ ઉદાહરણેહીતિ **સોદાહરણં**. લક્ખિયતિ લક્ખિયમનેનાતિ **લક્ખણં**.

૧૭. એવં અલઙ્કારયુત્તાપિ અપ્પકેન દોસેન યુત્તબન્ધસ્સ અનુપાદેય્યત્તા, અલઙ્કારઅલઙ્કરણે અસતિપિ દોસરહિતે વિઞ્ઞૂહિ ઉપાદેય્યત્તા ચ મુખ્યસ્સ દોસપરિહારસ્સ અવસ્સં કત્તબ્બત્તા ઇદાનિ અધિગતદોસે દસ્સેતું પટિજાનાતિ “**પદે વાક્યે**”ચ્ચાદિના. **પદે** નામાદિચતુબ્બિધપદે ચ, **વાક્યે** ‘‘સ્યાદ્યન્તત્યાદ્યન્તાનં ચયો વાક્યં સકારકકિરિયા’’તિ વુત્તલક્ખણે વાક્યે ચ, **તદત્થે ચ** તેસં પદવાક્યાનં અત્થે ચ **વિવિધા** અનેકપ્પકારા **યે દોસા** વિઞ્ઞૂહિ દોસભાવેન **મતા** ઞેય્યા, એતેસં પદાદિદોસાનં **સોદાહરણં** ઉદાહરણસહિતં લક્ખણં અહં કથયામિ. એત્થ ચ–

‘‘પદં ચતુબ્બિધં વુત્તં, નામાખ્યાતોપસગ્ગિકં;
નિપાતકઞ્ચ તઞ્ઞૂહિ, અસ્સો ખલ્વાભિધાવતી’’તિ [રૂપભિદ્ધિટીકાયં નામકણ્ડે].

વુત્તનિયામેન પદં તાવ દટ્ઠબ્બં. ઉદાહરીયન્તિ લક્ખિયભાવેનાતિ **ઉદાહરણાની**તિ ચ, સહ ઉદાહરણેનાતિ **સોદાહરણ**ન્તિ ચ, લક્ખીયતિ લક્ખિયમનેનાતિ ચ વિગ્ગહો.

પદદોસઉદ્દેસ

૧૮. વિરુદ્ધત્થન્તરાઝત્થ-કિલિટ્ઠાનિ વિરોધિ ચ;
નેય્યં વિસેસનાપેક્ખં, હીનત્થકમનત્થકં.

વાક્યદોસઉદ્દેસ

૧૯. દોસા પદાન, વાક્યાન-મેકત્થં ભગ્ગરીતિકં;
તથા બ્યાકિણ્ણગામ્માનિ, યતિહીનં કમચ્ચુતં;
અતિવુત્તમપેતત્થં, સબન્ધફરુસં તથા

વાક્યત્થદોસઉદ્દેસ

૨૦. અપક્કમો’ચિત્યહીનં, ભગ્ગરીતિ સસંસયં;
ગામ્મં દુટ્ઠાલઙ્કતીતિ, દોસા વાક્યત્થનિસ્સિતા.

પદદોસાદિઉદ્દેસવણ્ણના

૧૮-૧૯-૨૦. ઇદાનિ યથાપટિઞ્ઞાતે દોસે ઉદ્દિસતિ "**વિરુદ્ધત્થન્તર**" ઇચ્ચાદિના. વિરુદ્ધં અત્થન્તરં યસ્સ તં **વિરુદ્ધત્થન્તરં**. કિં તં? પદં. એવમુપરિપિ યથાયોગં. અધિકો અત્થો વિસેસ્યસ્સ યેન તં **અધ્યત્થં**. નીયતિ અવુત્તો હેતુ એત્થ આનીયતીતિ **નેય્યં**. **દોસા પદાનન્તિ** યેહિ દોસેહિ પદાનિ દુટ્ઠાનિ, તે વિરુદ્ધત્થન્તરતાદયો પદાનં દોસાતિ અત્થો. એવમુપરિપિ યથાયોગં. વાક્યાનં દોસાતિ સમ્બન્ધો. ભગ્ગા રીતિ કમો યસ્મિં તં **ભગ્ગરીતિકં**, વાક્યં. અપક્કમતાદયો વાક્યત્થદોસા, વાક્યત્થાનં દોસતો. વાક્યં દુટ્ઠં સિયાતિ વાક્યમેવ વિસેસ્યતે. તેન સબ્બત્થ નપુંસકલિઙ્ગેન નિદ્દેસો.

૧૮-૧૯-૨૦. ઇદાનિ કથેતબ્બભાવેન પટિઞ્ઞાતે દોસે ઉદ્દિસન્તો "**વિરુદ્ધ...પે॰... નિસ્સિતા**"તિ આહ. કવીહિ ઇચ્છિતત્થતો વિરુદ્ધો અઞ્ઞત્થો યસ્સ પદસ્સાતિ તં **વિરુદ્ધત્થન્તરં** નામ. વિસેસ્યસ્સ અધિકત્થભાવકરણતો **અઝત્થં** નામ. કવીહિ ઇચ્છિતત્થસ્સાવીકરણે અવિસદત્તા **કિલિટ્ઠં** નામ. દેસકાલકલાદીનં વિરુદ્ધત્તા **વિરોધિ** નામ. અઞ્ઞમાહરિત્વા વત્તબ્બતો **નેય્યં** નામ. વિસેસનં પત્વાવ સાત્થકભાવપ્પત્તિતો **વિસેસનાપેક્ખં** નામ. વિસેસ્યસ્સ હીનતાપાદનતો **હીનત્થકં** નામ. અત્થરહિતત્તા **અનત્થકં** નામાતિ ઇમે અટ્ઠ પદનિસ્સિતત્તા **પદદોસા** નામ.

વુત્તત્થસ્સેવ પુન વચનતો **એકત્થં** નામ. ભિન્નક્કમત્તા **ભગ્ગરીતિકં** નામ. તથા સમ્મોહકારણત્તા **બ્યાકિણ્ણં** નામ. વિસિટ્ઠવચનવિરહતો **ગામ્મં** નામ. યતિસમ્પત્તિવિરહતો **યતિહીનં** નામ. પદત્થક્કમતો ચુતત્તા **કમચ્ચુતં** નામ. લોકિયં વોહારમતિક્કમ્મ વુત્તત્તા **અતિવુત્તં** નામ. સમુદાયત્થતો અપગતત્તા **અપેતત્થં** નામ. બન્ધફરુસયુત્તત્તા **બન્ધફરુસં** નામ, તેન સહિતં સબન્ધફરુસન્તિ ઇમે નવ **વાક્યાનં તથા** દોસા નામ. એત્થ **તથા**સદ્દો "દોસા"તિ પદં ઉપસંહરતિ.

અપગતક્કમત્તા **અપક્કમં** નામ. ઉચિતભાવસ્સ પરિહીનત્તા **ઓચિત્યહીનં** નામ. ભિન્નવિભત્તિક્કમત્તા **ભગ્ગરીતિ** નામ. સંસયજનનતો **સસંસયં** નામ. દુપ્પતીતિકરત્તા **ગામ્મં** નામ. દૂસિતાલઙ્કારત્તા **દુટ્ઠાલઙ્કતિ** નામાતિમે છ વાક્યત્થનિસ્સિતત્તા **વાક્યત્થદોસા** નામ.

અઞ્ઞો અત્થો અત્થન્તરો. વિરુદ્ધો અત્થન્તરો યસ્સાતિ વિગ્ગહો. દોસપકાસકપદમ્પિ દોસતો અબ્યતિરિત્તત્તા દોસો નામ. એવં સન્તેપિ સમાસેન પદસ્સ ગહિતત્તા નપુંસકં હોતિ. એસેવનયો ઇતો પરેસુપિ. વિસેસ્યસ્સ અધિકો અત્થો યસ્સ તં, કિલિટ્ઠં વિય **કિલિટ્ઠં**. યથા હિ મલગ્ગહિતો આદાસો અત્તનો કિલિટ્ઠત્તા મુખાદીનં પકાસને અવિસદો હોતિ, એવમધિપ્પેતત્થપ્પકાસને અસમત્થં પદં **કિલિટ્ઠં** નામ. વિરોધો અસ્સ અત્થીતિ **વિરોધિ**. નીયતિ અવુત્તો હેતુ એત્થાતિ **નેય્યં**. વિસેસને અપેક્ખા યસ્સ તં. હીનો વિસેસ્યસ્સ અત્થો યેન તં. નત્થિ અત્થો યસ્સ તન્તિ વિગ્ગહો.

પદદોસાનં અનઞ્ઞત્તેપિ વિકપ્પનાભેદતો "**પદાનં દોસા**"તિ વુત્તં, યથા "સિલાપુત્તકસ્સ સરીર"ન્તિ. **વાક્યાનં દોસા**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. એકો અત્થો યસ્સ તં. ભગ્ગારીતિ કમો યસ્સ તં. વિસું વિસું આકિણ્ણં **બ્યાકિણ્ણં**. ગામે ભવો **ગામ્મો**, અબ્યત્તાનં વોહારો. તપ્પકાસકપદમ્પિ ઉપચારતો **ગામ્મં** નામ. યતિ હીના એત્થાતિ **યતિહીનં**. કમતો ચુતં **કમચ્ચુતં**. અતિક્કમ્મ વુત્તં **અતિવુત્તં**. અત્થતો અપેતં **અપેતત્થં**. બન્ધે ફરુસં ફરુસતા યત્થ તં. અપગતો કમો યસ્મા તં. ઓચિત્યં હીનં યત્થ તં. ભગ્ગા રીતિ યત્થ તં. સહ સંસયેન વત્તતીતિ તં. **ગામ્મં** વુત્તનયમેવ. દુટ્ઠા દૂસિતા અલઙ્કતિ અલઙ્કારો યત્થ તં. વાક્યાનં અત્થો, તન્નિસ્સિતા **વાક્યત્થનિસ્સિતા**તિ વિગ્ગહો. એત્થ અનત્થકાપેતત્થદોસદ્વયં પદવાક્યતો ભિન્નં, અઞ્ઞં ભગ્ગરીતિદોસદ્વયં, ગામ્મદ્વયં, કમચ્ચુતઅપક્કમદ્વયઞ્ચ વાક્યવાક્યત્થતો ભિન્નં.

૨૧. વિરુદ્ધત્થન્તરં તસ્મિં, યસ્સ’ઞ્ઞત્થો વિરુજ્ઝતિ;
અધિપ્પેતે યથા મેઘો, વિસદો સુખયે જનં.

૨૧. અથોદ્દેસક્કમેન પદાદિદોસે ઉદાહરતિ “**વિરુદ્ધિ**” ચ્ચાદિના. **હિ** યસ્મા કારણા, પસિદ્ધિયં વા **હિ**સદ્દો. **યસ્સ** પદસ્સ **અઞ્ઞો** અધિપ્પેતતો અપરો **અત્થો અધિપ્પેતે** વત્તુમિચ્છિતે અત્થે વિરુજ્ઝતીતિ અનુવદિત્વા તસ્મા **તં** “**વિરુદ્ધત્થન્તર**”ન્તિ વિધીયતે. “**યથે**”ત્યુદાહરતિ. યથા ઇદં વિરુદ્ધત્થન્તરં, તથા અઞ્ઞમ્પિ તાદિસં દટ્ઠબ્બં. **ન** ત્વિદમેવેતિ **યથા**સદ્દસ્સ અત્થો. મેઘો વિસદો સુખયે જનન્તિ. વિસં ઉદકં, તં દદાતીતિ **વિસદો મેઘો** વારિવહો **જનં** લોકં **સુખયે** સુખયતીતિ કવિચ્છિતત્થો. **વિસ**સદ્દો ગરળસ્સ ચ વાચકો સિયાતિ ગરળદો મેઘો મારયતિ, ન પન સુખયતીતિ ‘‘વિસદો’’તિ વિસેસનપદસ્સ વિરુદ્ધતા.

૨૧. ઇદાનિ ઉદ્દિટ્ઠાનુક્કમેન વિરુદ્ધત્થન્તરાદીનં સલક્ખણલક્ખિયં દસ્સેન્તો “**વિરુદ્ધિ**”ચ્ચાદિમાહ. **યસ્સ** પદસ્સ **અઞ્ઞત્થો** કવિચ્છિતત્થતો અઞ્ઞો અત્થો **અધિપ્પેતે** ઇચ્છિતત્થે **હિ** યસ્મા વિરુજ્ઝતિ, તસ્મા **તં** પદં **વિરુદ્ધત્થન્તરં** નામ. પસિદ્ધિયં વા **હિ**સદ્દો. તથા હેસ અપ્પસિદ્ધં વિરુદ્ધત્થન્તરં ‘‘યસ્સ અઞ્ઞત્થો અધિપ્પેતે વિરુજ્ઝતી’’તિ પકાસેત્વા તસ્મિં પકાસિતત્થવિસયે વત્તતિ. ‘‘તં હી’’તિ યોજિતત્તા ‘‘યસ્સ અઞ્ઞત્થો અધિપ્પેતે વિરુજ્ઝતી’’તિ લક્ખણં પસિદ્ધભાવેન અનુવદિત્વા **તં વિરુદ્ધત્થન્તર**ન્તિ અનુવદિતબ્બઅપ્પસિદ્ધવિરુદ્ધત્થન્તરં વિધીયતે, યથા ‘‘યો કુણ્ડલી, સો દેવદત્તો’’તિ. ઉપરિ પસિદ્ધાનુવાદેન અપ્પસિદ્ધવિધાનમેવ દટ્ઠબ્બં. ‘‘યથા…પે॰… જન’’ન્તિ ઉદાહરણં લક્ખિયં દસ્સેતિ. **યથા** ‘‘મેઘો વિસદો’’ચ્ચાદિ વિરુદ્ધત્થન્તરસ્સ ઉદાહરણં, એવમીદિસમઞ્ઞમ્પિ ઇમસ્સુદાહરણં, ન કેવલં ‘‘મેઘો’’ચ્ચાદિમેવ ભવતીતિ વુત્તં હોતિ. **યથા**સદ્દો ચેત્થ **ઇવ**સદ્દપરિયાયત્થેપિ ઉદાહરણત્થો દટ્ઠબ્બો, ઉપરિપ્યેવં. **મેઘો** અમ્બુધરો **વિસદો** વિસસઙ્ખાતં જલં દદન્તો જનં **સુખયે** સુખયતીતિ કવીહિ અધિપ્પેતત્થો. એત્થ **વિસ**સદ્દસ્સ ગરળસઙ્ખાતસપ્પવિસવાચકત્તા, ‘‘વિસં દદાતીતિ વિસદો’’તિ એત્થ વિસસ્સ ઉદકવિસાનં સાધારણત્તા વિસદાયકો મેઘો નાસેતિયેવ, ન સુખયતીતિ કવિના અધિપ્પેતસ્સ સુખકારણસ્સ મેઘવિસેસન**વિસ**સદ્દસ્સ વિરુદ્ધઅઞ્ઞત્થતાતિ **વિસ**પદં વિરુદ્ધત્થન્તરદોસેન દુટ્ઠન્તિ.

૨૨. વિસેસ્યમધિકં યેના’-
ધ્યત્થમેતં ભવે યથા;
ઓભાસિતાસેસદિસો,
ખજ્જોતો’યં વિરાજતે.

૨૨. યેન પદેન **વિસેસ્યં** વિસેસિતબ્બં અપરં પદં અત્થવસેન **અધિકં** ભવતીત્યનુવદિત્વા **એતં** અઝત્થં ભવેતિ વિધીયતે. ‘‘યથે’’ત્યુદાહરતિ “**ઓભાસિતે**”ચ્ચાદિ. એવમુપરિપિ સુવિઞ્ઞેય્યં. **ઓભાસિતા** દીપિતા **અસેસા** નિખિલા દિસાયેન **સોયં** ખજ્જોતો **વિરાજતે** દિપ્પતિ. એત્થ ખજ્જોતસ્સાખિલદિસાભાગાવભાસનમતિવુત્તીતિ અધિકત્થં.

૨૨. યેન વિસેસનપદેન **વિસેસ્યં** વિસેસિતબ્બં પદં અત્થવસેન **અધિકં** હોતિ, **એતં** યથાવુત્તલક્ખણોપેતં પદં **અઝત્થં ભવે** અઝત્થં નામ પદદોસો ભવે. **યથા** તસ્સુદાહરણમેવં. **ઓભાસિતાસેસદિસો** જોતિતસબ્બદિસો **અયં ખજ્જોતો** અયં જોતિરિઙ્ગણો **વિરાજતે** દિપ્પતિ. એત્થ વિસેસ્યસ્સ ખજ્જોતસ્સ સકલદિસોભાસનસ્સ અઝત્થત્તા

[અત્યુત્તત્તા (ક॰)] ‘‘ઓભાસિતાસેસદિસો’’તિ વિસેસનપદં અઝત્થપદદોસો નામ. ઓભાસિતા અસેસદિસા યેનાતિ વિગ્ગહો.

૨૩. યસ્સ’ત્થાવગમો દુક્ખો,
પકત્યાદિવિભાગતો;
કિલિટ્ઠં તં યથા તાય,
સો’યમાલિઙ્ગ્યતે પિયા.

૨૩. **પકત્યાદિવિભાગતો**તિ પચ્ચયા પઠમં કરીયતીતિ **પકતિ. આદિ**સદ્દેન પચ્ચયાદીનં પરિગ્ગહો. પકત્યાદીનંવિભાગતો વિભજનતો, ‘‘અયં પકતિ, અયં પચ્ચયો, અયમાદેસો’’તિઆદિના પકતિપચ્ચયવિભાગકપ્પનતોતિ વુત્તં હોતિ. પીણેતીતિ **પી, તાય પિયા** વલ્લભાય **સોયં** સામી **આલિઙ્ગ્યતે** સિલિસ્સતે. એત્થ ‘‘પિયા’’તિ કિલિટ્ઠં.

૨૩. **યસ્સ** પદસ્સ **અત્થાવગમો** અત્થાવબોધો **પકત્યાદિવિભાગતો** ‘‘અયં પકતિ, અયં પચ્ચયો, અયમાદેસો’’તિઆદિના પકત્યાદીનં વિભજનજાનનેન, ‘‘પકત્યાદિ નામ કિ’’ન્તિ ગવેસનતો વા **દુક્ખો, તં કિલિટ્ઠં** નામ. **યથા** તસ્સુદાહરણમેવં. **તાય પિયા** વનિતાય **સો અયં** વલ્લભો **આલિઙ્ગ્યતે** સિલિસ્સતે. પચ્ચયા પઠમં કરીયતીતિ **પકતિ**. સા આદિ યેસં પચ્ચયાનં, તેસં વિભાગોતિ વાક્યં. પીણેતીતિ **પી**, નારી. તાય **પિયા** એત્થ પિયાસઞ્ઞાતાય વલ્લભાય કથને **પી**સદ્દસ્સ અવિસદત્તા ‘‘પિયા’’તિ પદં કિલિટ્ઠં.

૨૪. યં કિલિટ્ઠપદં મન્દા-ભિધેય્યં યમકાદિકં;
કિલિટ્ઠપદદોસેવ, તમ્પિ અન્તો કરીયતિ.

૨૪. ઇદાનિ યમકાદિકમનધિપ્પેતમ્પિ કિલિટ્ઠેયેવ અન્તોગધં દસ્સેતુમાહ ‘‘**ય**’’ન્તિઆદિ. તત્થ **ય**ન્તિ અનિયમવચનં, તસ્સ નિયમવચનં યમકાદિકન્તિ. યમકમાદિ યસ્સ પહેળિકાજાતસ્સ તં **યમકાદિકં**. કીદિસન્તિ આહ ‘‘**કિલિટ્ઠપદ**’’ન્તિઆદિ. કિલિટ્ઠાનિ અપ્પતીતદોસસભાવે ઠિતતાય મલિતાન્યવિસદાનિ પદાનિ યસ્સ તં **કિલિટ્ઠપદં**. મન્દો અપ્પકો અભિધેય્યો અત્થો યસ્સ તં **મન્દાભિધેય્યં**, તાદિસં **તમ્પિ** યમકાદિકં કિલિટ્ઠપદદોસેયેવ યથાવુત્તે **અન્તો** અબ્ભન્તરે **કરીયતિ** વિધીયતિ તત્થેવ પક્ખિપીયતિ, કિલિટ્ઠપદદોસતો ન બ્યતિરિચ્ચતીતિ અધિપ્પાયો.

૨૪. ઇદાનિ અનધિપ્પેતમપિ યમકાદિં કિલિટ્ઠદોસેયેવ અન્તોકરણબ્યાજેન આવીકરોન્તો આહ ‘‘**યં કિલિટ્ઠે**’’ચ્ચાદિ. **કિલિટ્ઠપદં** અપ્પતીતદોસેન મિસ્સકત્તા અવિસદપદં **મન્દાભિધેય્યં** અપ્પકાભિધેય્યં **યં યમકાદિકં** યં યમકપ્પહેળિકાજાતમત્થિ, **તમ્પિ કિલિટ્ઠપદદોસેયેવ** યથાવુત્તકિલિટ્ઠપદદોસેયેવ **અન્તો કરીયતિ** અબ્ભન્તરે કરીયતિ, કિલિટ્ઠપદદોસતો અબ્યતિરિત્તન્તિ અધિપ્પાયો. કિલિટ્ઠાનિ પદાનિ યસ્સ, મન્દો અભિધેય્યો યસ્સ, યમકં આદિ યસ્સ પહેળિકાજાતસ્સ, કિલિટ્ઠપદાનં દોસોતિ વિગ્ગહો.

૨૫. પતીતસદ્દરચિતં, સિલિટ્ઠપદસન્ધિકં;
પસાદગુણસંયુત્તં, યમકં મત’મેદિસં.

૨૫. હોતુ કામમનભિમતમેદિસં યમકાદિકં, કિઞ્ચરહિ અભિમતન્તિ આહ "**પતીતિ**"ચ્ચાદિ. અત્તનો વચનીયત્થપ્પતીતવસેન વાચકાપિ સદ્દા પતીતાયેવ નામાતિ પતીતેહિ પસિદ્ધેહિ સદ્દેહિ પાટિપદિકેહિ રચિતં કતં **પતીતસદ્દરચિતં**. સિલિટ્ઠા અઞ્ઞમઞ્ઞાલિઙ્ગનેન મટ્ઠા પદાનં સ્યાદ્યન્તાદીનં સન્ધયો સન્ધના યસ્સ તં **સિલિટ્ઠપદસન્ધિકં**. પતીતસદ્દરચિતત્તાયેવ **પસાદ**સઙ્ખાતેન **ગુણેન** સદ્દાલઙ્કારેન **સંયુત્તં** સમ્મદેવોપેતં **એદિસં** યથાવુત્તગુણાસયં રમણીયં યમકં **મતં** અભિમતન્તિ અત્થો.

૨૫. ઇદાનિ અધિગતેસુ યમકેસુ ઈદિસં યમકમિટ્ઠમિતિ સિસ્સાનં ઉપદિસન્તો આહ "**પતીતે**"ચ્ચાદિ. **પતીતસદ્દરચિતં** ''ઇમસ્સત્થસ્સાયં વાચકો''તિ પતીતેહિ પસિદ્ધેહિ સદ્દેહિ રચિતં પાટિપદિકેહિ કતં **સિલિટ્ઠપદસન્ધિકં** સિલિટ્ઠા સ્યાદ્યન્તાદિપદાનં સન્ધયો યસ્સ તં **પસાદગુણસંયુત્તં** પતીતસદ્દરચિતત્તાયેવ પસાદસઙ્ખાતેન સદ્દાલઙ્કારગુણેન સંયુત્તં **ઈદિસં** એવંભૂતં ગુણાધિકતો રમણીયં ઉપરિ વક્ખમાનયમકસદિસં યમકં **મતં** વિઞ્ઞૂહિ અભિમતં. પતીતા ચ તે સદ્દા ચ, તેહિ રચિતં, સિલિટ્ઠા પદાનં સન્ધયો યસ્સ, પસાદોતિ ગુણો સદ્દાલઙ્કારો, તેન સંયુત્તન્તિ વિગ્ગહો.

૨૬. અબ્યપેતં બ્યપેત'ઞ્ઞ-માવુત્તાનેકવણ્ણજં;
યમકં તઞ્ચ પાદાન-માદિમજ્ઝન્તગોચરં.

૨૬. ઇદાનિ તં યથાવુત્તમભિમતં દસ્સેતુમુપક્કમતે "**અબ્યપેતે**"ચ્ચાદિના. **આવુત્તા** અધિવુત્તા પુનપ્પુનુચ્ચારણુપેતા અનેકેસં પતિરૂપત્તા, બહુવણ્ણા સરબ્યઞ્જનરૂપા, ન એકો વણ્ણો તસ્સાનુપ્પાસત્તા, તથા ચ વક્ખતિ ''વણ્ણાવુત્તિ પરો યથા''તિ [સુબોધાલઙ્કાર ૧૨૭ ગાથા], તેહિ જાતં યમકન્તિ વિઞ્ઞાયતે. કતિવિધં તં વિકપ્પીયતીતિ આહ "**અબ્યપેતં બ્યપેતઞ્ઞ**"ન્તિ. તત્થ યં વણ્ણન્તરાબ્યવહિતં વણ્ણસમુદાયેન વુત્તં. **તદબ્યપેતં** યમકં. યં તુ બ્યવહિતં, તં **બ્યપેતં**. યં પન ઉભયમિસ્સં, તં **અઞ્ઞં** અપરં **અબ્યપેતબ્યપેત**ન્તિ તિધા યમકં તાવ વિકપ્પીયતે. તમેતં તિવિધં **યમકં** વિસયવિભાગનિરૂપનાયં આદિ ચ મજ્ઝો ચ અન્તો ચ ગોચરો વિસયો યસ્સેતિ **આદિમજ્ઝન્તગોચરં** વિઞ્ઞેય્યં. કેસં પાદાનં? પચ્ચેકં ચતુન્નંગાથાવયવાનં. સાપેક્ખત્તેપિ સમાસો ગમ્મકત્તા.

તત્થ પાદચતુક્કસ્સ આદિમજ્ઝન્તભાવીનં યમકાનં યાવન્તો પકારા સમ્ભવન્તિ, તે મૂલા સત્ત. કથં? એકસ્મિંયેવ પાદે ક્વચિ આદિયમકં, ક્વચિ મજ્ઝયમકં, ક્વચિ અન્તયમકં, ક્વચિ મજ્ઝન્તયમકં, ક્વચિ મજ્ઝાદિયમકં, ક્વચિ આદ્યન્તયમકં, ક્વચિ સબ્બયમકન્તિ. એવં પચ્ચેકં મૂલભૂતા સત્તાતિ ચતૂસુ અટ્ઠવીસતિ હોન્તિ. પાદાદિયમકઞ્ચ પઠમપાદાદિયમકમબ્યપેતં તથા દુતિયતતિયચતુત્થપાદાદિયમકમબ્યપેતં પઠમદુતિયપાદાદિયમકમબ્યપેતં પઠમતતિયપાદાદિયમકમબ્યપેતં પઠમચતુત્થપાદાદિયમકમબ્યપેતન્તિઆદિના અનેકધા પસંસન્તિ. યદા ચ સબ્બતોયમકં, તદા મહાયમકાદયો વિકપ્પા જાયન્તીતિ વેદિતબ્બં.

૨૬. ઇદાનિ અભિમતયમકં દીપેતિ "**અબ્યપેતે**"ચ્ચાદિના. આવુત્તેહિ પુનપ્પુનં વુત્તેહિ અનેકવણ્ણેહિ સમુદાયરૂપત્તા અનેકેહિ સરબ્યઞ્જનસરીરેહિ વણ્ણેહિ જાતં **યમકં** અઞ્ઞેહિ વણ્ણેહિ અબ્યવહિતત્તા **અબ્યપેતં**, વણ્ણન્તરેહિ બ્યવહિતત્તા **બ્યપેતં**, ઉભયમિસ્સકત્તા તેહિ **અઞ્ઞં અબ્યપેતબ્યપેતઞ્ચા**તિ તિવિધં હોતિ. **તઞ્ચ** યમકં વિસયવિભાગનિયમેન ગાથાપાદાનં આદિગોચરં મજ્ઝગોચરં અન્તગોચરમિતિ તિવિધં હોતિ. એત્થ **ચ**સદ્દો વત્તબ્બન્તરે પવત્તતિ, વત્તબ્બન્તરં નામ યથાવુત્તઅબ્યપેતાદિભેદતો અઞ્ઞં વત્તબ્બતાય સમુખીભૂતં પાદાનં

આદિમજ્ઝાવસાનન્તરં, ઉપન્યાસો વાક્યારમ્ભોતિ ચ એતસ્સેવ નામં. વિસદિસેન વણ્ણેન અપેતં **બ્યપેતં**. તબ્બિપરીતમ**બ્યપેતં**. અબ્યપેતઞ્ચ બ્યપેતઞ્ચ અઞ્ઞઞ્ચાતિ સમાહારદ્વન્દો. અનેકે ચ તે વણ્ણા ચ, આવુત્તાયેવ અનેકવણ્ણા, તેહિ જાતં, આદિ ચ મજ્ઝો ચ અન્તો ચ, તે ગોચરા યસ્સાતિ વિગ્ગહો.

તત્થ પાદચતુક્કસ્સ આદિમજ્ઝાવસાનેસુ લબ્ભમાનયમકભેદા એકેકસ્મિં પાદે સત્ત સત્ત ભવન્તિ. કથં? પાદાદિયમકં પાદમજ્ઝયમકં પાદન્તયમકં મજ્ઝન્તયમકં મજ્ઝાદિયમકં આદ્યન્તયમકં સબ્બતોયમકન્તિ એવં પચ્ચેકં સત્ત સત્ત કત્વા ચતૂસુ મૂલભૂતયમકા અટ્ઠવીસ ભવન્તિ. એત્થ પાદાદિયમકાદિકમ્પિ અબ્યપેતપઠમપાદાદિયમકં તથા દુતિયતતિયચતુત્થપાદાદિયમકમિતિ ચ અબ્યપેતપઠમદુતિયપાદાદિયમકં તથા પઠમતતિયપાદાદિયમકં પઠમચતુત્થપાદાદિયમકમિતિ ચ અબ્યપેતદુતિયતતિયપાદાદિયમકં તથા દુતિયચતુત્થપાદાદિયમકમિતિ ચ અબ્યપેતતતિયચતુત્થપાદાદિયમકમિતિ ચ એવમબ્યપેતપાદાદિયમકા દસ હોન્તિ. તથા બ્યપેતાપિ દસાતિ વીસતિ, અબ્યપેતપઠમપાદમજ્ઝયમકં તથા દુતિયપાદમજ્ઝયમકમિચ્ચાદિના મજ્ઝયમકમ્પિ વીસતિવિધં હોતિ. અબ્યપેતપઠમપાદન્તયમકં તથા દુતિયપાદન્તયમકમિચ્ચાદિના અન્તયમકમ્પિ વીસતિવિધં. સંસગ્ગભેદતો પન અનેકવિધં હોતિ.

અબ્યપેતપઠમપાદાદિયમકવણ્ણના

૨૭. સુજના'સુજના સબ્બે, ગુણેનાપિ વિવેકિનો;
વિવેકં ન સમાયન્તિ, અવિવેકિજનન્તિકે.

૨૭. "**સુજના**"ઇચ્ચાદિ. **સુજના** સજ્જના, **અસુજના** અસજ્જનાતિ એતે **સબ્બે** ઉભયપક્ખપાતિનો વિસેસા જના **ગુણેન** સીલાદિના કરણભૂતેન, હેતુભૂતેન વા **વિવેકિનોપિ** સાધૂસુ લબ્ભમાનાનમસાધૂસ્વનુપલબ્ભનતો પુથુભૂતાપિ અવિવેકીનં જનાનં અન્તિકે સમીપે તેસં સન્નિધાને **વિવેકં** વિભાગં **ન સમાયન્તિ** નપાપુણન્તિ, વિભાગવિજાનનપઞ્ઞાવેકલ્લેન ચ વિવેકિનોપિ જના તે એકતો કત્વા પસ્સન્તીતિ. ઇદં પઠમપાદાદિયમકમબ્યપેતં.

૨૭. ઇદાનિ અબ્યપેતપઠમપાદાદિયમકસ્સ મુખમત્તં દસ્સેતુમાહ "**સુજનિ**"ચ્ચાદિ. **સુજના** સાધુજના, **અસુજના** અસાધુજના ચેતિ **સબ્બે** ઉભયપક્ખિકા સીલાદિના, પાણાતિપાતાદિના **ગુણેન** હેતુના **વિવેકિનો અપિ** સાધૂસુ પાણાતિપાતાદીનં, અસાધૂસુ સીલાદીનં અપ્પવત્તિતો ગુણેન પુથુભૂતાપિ **અવિવેકિજનન્તિકે** વિવેકઞાણરહિતાનં જનાનં સન્તિકે **વિવેકં** વિભાગં **ન સમાયન્તિ** ન પાપુણન્તિ. વિવેકો વિનાભવનમેતેસમત્થીતિ **વિવેકિનો**. એત્થ વિસયોપચારેન **વિવેકો**તિ પઞ્ઞા, ન વિવેકિનોતિ અવિવેકિનો, તેયેવ જના, તેસં અન્તિકમિતિ ચ વિગ્ગહો. ઇદં અબ્યપેતપઠમપાદાદિયમકં.

અબ્યપેતપઠમદુતિયપાદાદિયમકવણ્ણના

૨૮. કુસલા'કુસલા સબ્બે, પબલા'પબલા'થવા;
નો યાતા યાવ'હોસિત્તં, સુખદુક્ખપ્પદા સિયું.

૨૮. “**કુસલા**”ઇચ્ચાદિ. **પબલા** આસેવનપ્પટિલાભવસેન બલવન્તો ચ. **અથા**તિ અનન્તરત્થે નિપાતો. **અપબલા** તદભાવતો દુબ્બલા ચ **સબ્બે કુસલાકુસલા** ધમ્મા **યાવ** યત્તકં કાલં **અહોસિત્તં** વિના ઉપ્પત્તિમત્તં ફલદાનાસમ્ભવતો કેવલં “અહોસી”તિ વચનીયત્થનિમિત્તમત્તકમ્મભાવેન અહોસિકમ્મત્તં **નો યાતા** ન સમ્પત્તા, તાવ તત્તકં કાલં સુખઞ્ચ દુક્ખઞ્ચ તં પદન્તીતિ **સુખદુક્ખપ્પદા સિયું**. યાવ સંસારપવત્તિ, તાવ સુખદુક્ખદાયકા હોન્તીતિ. ઇદં પઠમદુતિયપાદાદિયમકમબ્યપેતં.

૨૮. **પબલા** આસેવનાદિપચ્ચયલાભેન બલવન્તો વા **અથ અપબલા** તદભાવેન દુબ્બલા વા સબ્બે કુસલાકુસલા **અહોસિત્તં** ફલદાનાભાવતો પવત્તિમત્તતં **યાવ** યત્તકં કાલં **નો યાતા** અપ્પત્તા, તાવ તત્તકં **સુખદુક્ખપ્પદા** યથાક્કમં સુખદુક્ખપદાયિનો **સિયું** ભવન્તિ. ઇદં અબ્યપેતપઠમદુતિયપાદાદિયમકં. કુસલપટિપક્ખા **અકુસલા**. “અહોસી”તિ વત્તબ્બસ્સ ભાવો **અહોસિત્તં**. “એહિપસ્સિકો”તિઆદીસુ વિય ક્રિયાપદતોપિ **ણા**દિપચ્ચયા હોન્તિ.

અબ્યપેતપઠમદુતિયતતિયપાદાદિયમકવણ્ણના

૨૯. સાદરં સા દરં હન્તુ, વિહિતા વિહિતા મયા;
વન્દના વન્દનામાન-ભાજને રતનત્તયે.

૨૯. “**સાદર**”મિચ્ચાદિ. **વન્દના** દ્વારત્તયોપદસ્સિયમાના **માનો** ચ પૂજા, તેસં **ભાજને** આધારભૂતે રતિજનનાદિના અત્થેન રતનસઞ્ઞાતાનં બુદ્ધાદીનં તયે સમૂહભૂતે **રતનત્તયે સાદરં** આદરસહિતં કત્વા **મયા વિહિતા** કતા, **વિહિતા** અલંસંસારદુક્ખવિસટનિરાકરણતો વિસેસેન હિતા પથ્યા **સા વન્દના** સો પણામો **દરં** દરથં કાયચિત્તપરિળાહં **હન્તુ** હિંસતુ. **મયા**તિ વુત્તત્તા **મે**તિ અત્થતો વિઞ્ઞાયતિ. ઇદં પન પઠમદુતિયતતિયપાદાદિયમકમબ્યપેતં.

૨૯. **વન્દનામાનભાજને** દ્વારત્તયેન વિધિયમાનપણામપૂજાનં આધારભૂતે **રતનત્તયે** રતિજનનાદિઅત્થેન રતનસઞ્ઞાતાનં બુદ્ધાદીનં તયે **મયા** યા વન્દના **સાદરં** આદરસહિતં **વિહિતા** કતા, **વિહિતા** લોકિય લોકુત્તર સમ્પત્તિસાધનતો વિસેસેન હિતા **સા વન્દના દરં** મય્હં કાયચિત્તદરથં **હન્તુ** વિનાસેતુ. ઇદં અબ્યપેતપઠમદુતિયતતિયપાદાદિયમકં. સહ આદરેન વત્તમાનં **સાદરં**, ક્રિયાવિસેસનં. એત્થ ક્રિયા નામ **વિહિતા**સદ્દેન નિદ્દિટ્ઠકરણં. કરણઞ્હિ **વિહિતા**સદ્દસ્સ વુત્તકમ્મત્તેપિ અઞ્ઞથાનુપપત્તિલક્ખણસામત્થિયતો ભિજ્જિત્વા વિજ્જમાનં “અકાસિ”ન્તિ ક્રિયાય સમ્બન્ધમુપેન્તં કમ્મઞ્ચ હોતિ, ભાવે વિહિતસ્સ **ચુ**પચ્ચયન્તસ્સ નપુંસકત્તા નપુંસકઞ્ચ, સત્તાય એકત્તા એકવચનઞ્ચ તબ્બિસેસનત્તા **સાદર**સદ્દોપિ નપુંસકદુતિયેકવચનો હોતિ.

> “વિસેસ્યે દિસ્સમાના યા,
> લિઙ્ગસઙ્ખ્યાવિભત્તિયો;
> તુલ્યાધિકરણે ભિય્યો,
> કાતબ્બા તા વિસેસને”તિ [સમ્બન્ધચિન્તો ૧૫ ગાથા ભેદચિન્તા ૧૯૪ ગાથા].

હિ વુત્તં. એવં ક્રિયાવિસેસને ગહિતે સામત્થિયતો “મયા”તિ તતિયન્તસ્સ પઠમન્તત્તં, “વન્દના”તિ પઠમન્તસ્સ છટ્ઠુન્તઞ્ચ હોતિ. વન્દના ચ માનો ચ, તેસં ભાજનં. તિણ્ણં સમૂહો **તયં**, રતનાનં તયન્તિ ચ વિગ્ગહો.

અબ્યપેતચતુક્કપાદાદિયમકવણ્ણના

૩૦. કમલં ક’મલં કત્તું-વનદો વનદો’મ્બરં;
સુગતો સુગતો લોકં, સહિતં સહિતં કરં.

૩૦. “**કમલ**”મિચ્ચાદિ. **કમલં** અરવિન્દં **કં** જલં **અલઙ્કત્તું** સજ્જનત્થાય હોતિ, વિકસિતારવિન્દસન્દોહસમ્ભાવિતોદકસ્સ વાપાદીસુ તાદિસરમણીયત્તસમ્પત્તિસમ્ભવતો, અવનં રક્ખં દદાતિ સસ્સસમ્પત્યાદિકારણભાવેનાતિ **અવનદો**. વનં જલં દદાતિ ન તુચ્છોતિ **વનદો** મેઘો **અમ્બરં** આકાસં જલધારભારભરિતમ્બરકુહરસ્સ દસ્સનીયતાગુણયોગતો અલંકત્તુન્તિ અધિકતં. **સહિતં** સમ્પુણ્ણં **હિતં** અભિવુદ્ધિં **કરં** કરોન્તો સુટ્ઠુ ગદતીતિ **સુગતો** મઞ્જુભાણી પુબ્બબુદ્ધા વિય નેક્ખમ્માદિના કામચ્છન્દાદિકે પજહન્તો ગન્ત્વા અરહત્તમગ્ગેન સવાસનસકલકિલેસે સમુચ્છિન્દિત્વા સોભનં નિબ્બાનપુરં ગતોતિ વા **સુગતો**તિ વુત્તો સો મહામુનિ અત્તનો અપરિમિતપારમિતાસિમ્પકચગલિતતિલકભાવેન **લોકં** લોકત્તયં, સહિતં લોકન્તિ વા યોજનીયં **અલઙ્કત્તું** અલંકરણાયાતિ. ઇદં પાદચતુક્કાદિયમકમબ્યપેતં.

૩૦. **કમલં** પદુમં **કં** જલં **અલઙ્કત્તું** પઞ્ચવિધપદુમસઞ્છન્નસ્સ ઉદકસ્સ રમણીયત્તા સજ્જેતું હોતિ. **અવનદો** કાલે વુટ્ઠિસમ્પદાય સસ્સસમ્પદાદીનં કારણત્તા આરક્ખં દેન્તો **વનદો** મેઘો **અમ્બરં** આકાસં **અલઙ્કત્તું** જલધારભારભરિતમ્બરકુચ્છિયા દસ્સનીયત્તા સજ્જેતું હોતિ, **સહિતં** સમ્પુણ્ણં **હિતં** અભિવુડ્ઢિં **કરં** કરોન્તો **સુગતો** ચિત્રકથી સુન્દરં નિબ્બાનં ગતો વા **સો સુગતો** સો તથાગતો **લોકં** લોકત્તયં, **સહિતં** લોકં વા **અલઙ્કત્તું** ચિત્રકથાદિકારણેહિ તાદિસસ્સ અઞ્ઞસ્સ ચ લોકરામણેય્યસ્સાભાવા સજ્જેતું હોતિ. સબ્બપદત્થાનં સત્તાબ્યભિચારિત્તા હોતીતિ ગમ્મં. તતોયેવ સબ્બે પઠમન્તભવનક્રિયાય યુજ્જન્તીતિ વદન્તિ. ઇદં અબ્યપેતચતુક્કપાદાદિયમકં.

૩૧. અબ્યપેતાદિયમક-સ્સેસો લેસો નિદસ્સિતો;
ઞેય્યાનિ’માયેવ દિસા-ય’ઞ્ઞાનિ યમકાનિપિ.

૩૧. ઇચ્ચેવમભિમતયમકે અબ્યપેતપાદાદિયમકસ્સ દિસામત્તં દસ્સેત્વા ઉપસંહરતિ “**અબ્યપેતે**”ચ્ચાદિના. **અબ્યપેતસ્સ** અબ્યવહિતસ્સ ચતુન્નં પાદાનં **આદો**, આદિભૂતસ્સ વા યમકસ્સ **એસો** યથાવુત્તો **લેસો** કોચિદેવ ભેદો **નિદસ્સિતો** વિકપ્પિતો. અપરાનિપિ કિં ન વિકપ્પિયન્તીતિચેતિ આહ “**ઞેય્યાનિ**”ચ્ચાદિ. **ઇમાય દિસાય** ઇમિના ઉપાયેન મગ્ગેનેવ **અઞ્ઞાનિ** વુત્તતો અપરાનિ દુતિયપાદાદિયમકતતિયપાદાદિયમકચતુત્થપાદાદિયમકાદીનિ અબ્યપેતાનિપિ પઠમદુતિયપાદાદિયમકપઠમતતિયપાદાદિયમકાનિપિ બ્યપેતાનિ, પઠમચતુત્થદુતિયતતિયપાદાદિયમકાદીનિપિ અબ્યપેતબ્યપેતાનિ, તથા મજ્ઝન્તપાદયમકાનિ **ઞેય્યાનિ** જાનિતબ્બાનિ, વિઞ્ઞૂનં તાદિસાય દિસાય દસ્સિતત્તાતિ. તત્થ ચ –

“ગુણાગુણેન સહ તે, સાધવો’સાધવો જના;
વિગાહન્તે સમં નાથ, ચિત્તં ચિત્તે કથં નુ તે”.

ઇચ્ચાદિના દુતિયપાદાદિયમકાદીનિ અબ્યપેતાનિ,

‘‘પિયેન વચસા સબ્બે,
પિયેન’પ્પિયભાણિનો;
પાદાનતે જિનોકાસિ,
સો ધમ્મો હન્તુ વો’પ્પિયં’’.

ઇચ્ચાદિના પઠમદુતિયપાદાદિયમકાદીનિ અબ્યપેતાનિ,

‘‘સ’મલં સમલં કત્તું, સુચિરંસુચિ રંજયે;
સુચિરં સુચિરંગં તં, સ’મલં સમલંભિ યો’’.

ઇચ્ચાદિના પઠમચતુત્થદુતિયતતિયપાદાદિયમકાદીનિ અબ્યપેતબ્યપેતાનિ,

‘‘મનોહર હર ક્લેસં, જિન ચેતોભવં મમ;
નનુ ત્વં પારમીસારા-મતભાવિતમોસધં’’.

ઇચ્ચાદિના મજ્ઝપાદયમકાનિ,

‘‘સાધુના રંજય જય-દ્ધનિના’પૂરયિ મહિં;
યો તં જિનવરં ધીર-મત્થકામોસિ ચે તુવં’’.

ઇચ્ચાદિના અન્તપાદયમકાનિ જાનિતબ્બાનિ.

૩૧. એવં અભિમતયમકેન અબ્યપેતયમકાનમુપાયાદીનિ નિગમેન્તો આહ ‘‘**અબ્યપેતિ**’’ચ્ચાદિ. **અબ્યપેતાદિયમકસ્સ** વિસદિસવણ્ણેહિ અબ્યવહિતાદિયમકસ્સ, અબ્યપેતપાદાદિયમકસ્સ વા **એસો લેસો** ‘‘સુજનિ’’ચ્ચાદિકો અપ્પકોદાહરણનયો **નિદસ્સિતો** નિદ્દિટ્ઠો. **અઞ્ઞાનિ યમકાનિપિ ઇમાયેવ દિસાય** ઇમિના નયેનેવ **ઞેય્યાનિ** વિઞ્ઞૂહિ ઞાતબ્બાનિ. આદો યમકં, આદિભૂતં વા યમકં, અબ્યપેતઞ્ચ તં આદિયમકઞ્ચાતિ વાક્યં. એવં દસ્સિતેન ઇમિના કમેન અબ્યપેતદુતિયપાદાદિયમકાદયો ઞાતબ્બાતિ અધિપ્પાયો.

તત્થ અબ્યપેતદુતિયપાદાદિયમકમેવં વેદિતબ્બં –

ગુણાગુણેન સહ તે, સાધવો’સાધવો જના;
વિગાહન્તે સમં નાથ, ચિત્તં ચિત્તે કથં નુ તે.

ભો **નાથ તે** તુય્હં **ચિત્તે સાધવો અસાધવો તે જના ગુણાગુણેન** સકસકગુણેન અગુણેન ચ **સહ સમં** એકજ્ઝં **કથં નુ વિગાહન્તે**, ચિત્તં અચ્છરિયં સુજનદુજ્જનેસુ સમમેત્તા અચ્છરિયાતિ અધિપ્પાયો.

અબ્યપેતપઠમદુતિયપાદાદિયમકમેવં દટ્ઠબ્બં –

પિયેન વચસા સબ્બે, પિયેન’પ્પિયભાણિનો;
પાદાનતે જિનોકાસિ, સો ધમ્મો હન્તુ વો’પ્પીયં.

જિનો અપ્પિયભાણિનોપિ સબ્બે જને પિયેન યેન વચસા પાદાનતે અકાસિ, સો ધમ્મો વો અપ્પિયં હન્તુ. એત્થ **અપિસદ્દપરિયાયસ્સ પિ**સદ્દસ્સ ગહિતત્તા યતિભઙ્ગો નત્થિ.

પઠમચતુત્થદુતિયતતિયપાદાદિઅબ્યપેતબ્યપેતયમકમેવં દટ્ઠબ્બં –

સ’મલં સમલં કત્તું, સુચિરંસુચિ રંજયે;
સુચિરં સુચિરંગં તં, સ’મલં સમલંભિ યોતિ.

એત્થ ‘‘સમલં સમલં, સુચિરં સુચિર’’ન્તિ વિસદિસવણ્ણેહિ અબ્યવહિતત્તા અબ્યપેતં, ‘‘સમલં સમલ’’ન્તિ પુબ્બપરયુગળં [પુબ્બપરયુગળદ્વયં (ક॰)] ‘‘કત્તુ’’મિતિ ભિન્નવણ્ણેહિ, ‘‘સુચિરં સુચિર’’ન્તિ પુબ્બપરયુગળં [પુબ્બપરયુગળદ્વયં (ક॰)] ‘‘જયે’’તિ ભિન્નવણ્ણેહિ ચ બ્યવહિતત્તા બ્યપેતઞ્ચ હોતિ. **સુચિરંસુચિ** સોભનરંસિના ઉચિ યુત્તો **યો** જિનો **સં** સન્તિં નિબ્બાનં **સમલંભિ** અલભિ, **અલં** અચ્ચન્તં અતિસયેન **સુચિરંગં** વિસુદ્ધદેહં **તં** જિનં **સમલં** જલ્લિકાસઙ્ખાતેન, રાગાદિકુચ્છિતસઙ્ખાતેન વા મલેન સહિતં **સં** અત્તાનં **અલંકત્તું** નિમ્મલં કત્વા સજ્જેતું **સુચિરં** સુચિરકાલં **રંજયે** અત્તનિ અભિરમાપેય્ય.

પાદમજ્ઝયમકમેવં દટ્ઠબ્બં –

મનોહર હર ક્લેસં, જિન ચેતોભવં મમ;
નનુ ત્વં પારમીસારા-મતભાવિતમોસધન્તિ.

મનોહર જિન મમ ચેતોભવં **ક્લેસં** સન્તાપં **હર** અપનય, ત્વં પારમીસારામતભાવિતં **ઓસધં** દિબ્બોસધં નનુ.

પાદન્તયમકમેવં દટ્ઠબ્બં –

સાધુના રંજય જય-દ્ધનિના’પૂરયિ મહિં;
યો તં જિનવરં ધીર-મત્થકામોસિ ચે તુવન્તિ.

યો જિનવરો સાધુના **જયદ્ધનિના** વેનેય્યજયઘોસેન મહિં આપૂરયિ, ધીરં તં જિનવરં તુવં સપ્પુરિસ ચે અત્થકામો અસિ, **રંજય** અભિરમાપેહિ. ઇમિના નિદ્દિટ્ઠયમકેહેવ અવસેસા તતિયપાદાદિયમકાદયો વિઞ્ઞેય્યા.

૩૨. અચ્ચન્તબહવો તેસં,
ભેદા સમ્ભેદયોનિયો;
તત્થાપિ કેચિ સુકરા,
કેચિ અચ્ચન્તદુક્કરા.

૩૨. કિં પન સાકલ્લેન ન વિકપ્પિતાનીતિ આહ **‘‘અચ્ચન્તિ’’**ચ્ચાદિ. **તેસં** વિકપ્પાનં સમ્ભેદો સઙ્કરો મિસ્સત્તમુચ્ચારણપ્પકારો યોનિ પભવો યેસં તે **સમ્ભેદયોનિયો, ભેદા** પકારા **અચ્ચન્તબહવો** અતિસયેન બહુલા યથાવુત્તનયેન સમ્ભવન્તિ, **તત્થાપિ** તેસુ વિકપ્પેસુપિ **કેચિ** વિકપ્પા સુખેન કરીયન્તિ પયુજ્જન્તીતિ **સુકરા,**

તબ્બિપરીતો ચ **કેચિ** વિકપ્પા અચ્ચન્તદુક્કરા. ઇતિ દ્વિધા સઙ્ગય્હન્તિ, તેસુ સુકરાનં કેસઞ્ચિ અભિમતયમકાનં મુખમત્તં દસ્સિતં. ઇદાનિ દુક્કરાનં કેસઞ્ચિ મુખમત્તં ન સબ્બમેવં વેદિતબ્બં.

સમુન્નતેન તે સતા,
કથં ન તે ન તે સિયું;
યતો નતેનતેપિ'તો,
સિયું ન તે નતે સુભા.

ઇદં પાદચતુક્કમજ્ઝયમકમબ્યપેતબ્યપેતમેકરૂપં દુક્કરં.

ન ભાસુરા તેપિ સુરા વિભૂસિતા,
તથાસુરા ભૂરિ સુરાપરાજિતા;
સભાસુ રાજાપિ તથા સુરાજિતો,
યથા સુરાજન્તિ સુરાવિનિસ્સટા.

ઇદં ચતુક્કપાદમજ્ઝયમકમેકરૂપબ્યપેતં.

૩૨. સબ્બમિદમનુદ્દિસિત્વા લક્ખણાતિદેસેન નિગમનં કિમત્થમિચ્ચાસઙ્કાયમાહ "**અચ્ચન્તે**"ચ્ચાદિ. **તેસં** યમકાનં **સમ્ભેદયોનિયો** પભેદુપ્પત્તિકારણભૂતા **ભેદા** ઉચ્ચાવચપકારા **અચ્ચન્તબહવો**, **તત્થાપિ** તેસુપિ **કેચિ** યમકા **સુકરા** સુસાધિયા, **કેચિ અચ્ચન્તદુક્કરા** અતિસયેન દુસ્સાધિયા. સમ્ભેદો યોનિ યેસન્તિ વિગ્ગહો.

ઇહ સુકરસ્સ ઉપદિસિતત્તા દુક્કરયમકપવેસોપાયમત્તમુપદિસીયતે –

"મનં મનં સત્થુ દદેય્ય ચે યો,
મનં મનં પીણયત'સ્સ સત્થુ;
મનં મનં તેન દદેય્ય ચે ન,
મનં મનંપ'સ્સ ન સાધુપુજ્જ"ન્તિ.

ઇદં પાદચતુક્કાદિયમકમેકરૂપં અબ્યપેતબ્યપેતં.

યો પુગ્ગલો **મનં** અત્તનો ચિત્તં **સત્થુ** જિનસ્સ **મનં** ખણમત્તમ્પિ દદેય્ય ચે, **સત્થુ** મુનિન્દસ્સ **મનં** ચિત્તં **અસ્સ** પુગ્ગલસ્સ **મનં** ચિત્તં **પીણયતિ** સમ્પીણેતિ, **તેન** તસ્મા **મનં મનં** ચિત્તં ચિત્તં **દદેય્ય ચે ન** યદિ નો દદેય્ય, **અસ્સ** પુગ્ગલસ્સ **મનં** ચિત્તં **મનંપિ** મુહુત્તમ્પિ **સાધુપુજ્જં** સાધૂહિ પૂજિતબ્બં **ન** ભવતિ.

"સમુન્નતેન તે સતા,
કથં ન તે ન તે સિયું;
યતો નતે'નતેપિ'તો,
સિયું ન તે નતે સુભા"તિ.

ઇદં પાદચતુક્કમજ્ઝયમકમેકરૂપમબ્યપેતબ્યપેતં.

યતો યેન કારણેન **તે** તુય્હં **સતા** સોભનેન **સમુન્નતેન** સમ્મા ઉન્નતેન હેતુના **નતેપિ** અવનતેપિ **અનતેપિ** અનવનતેપિ **તે તે સુભા** તે તે સોભના **ન ન સિયું**, ભવન્તેવ, **અતો** તેન કારણેન **તે સુભા** તે સોભના **નતે** અવનતે **કથં ન સિયું**, ભવન્તેવ.

"જિનં પણામોનતસજ્જનં જનં,
ગુણે નિવેસેન્તમસજ્જનં'જનં;
વેનેય્યનેત્તે ગુણભાજનં જનં,
નમે મમેન્તં ખલુ સજ્જનંજન"ન્તિ.

ઇદં પાદચતુક્કન્તયમકમેકરૂપમબ્યપેતબ્યપેતયમકં દુક્કરં.

પણામોનતસજ્જનં પણામિતુકામોનતસાધુજનવન્તં **જનં** વેનેય્યજનં **અસજ્જ** પમાદમકત્વા **ગુણે** સીલાદિગુણે **નિવેસેન્તં** નિયોજેન્તં વેનેય્યનેત્તે **અઞ્જનં** અઞ્જનભૂતં **ગુણભાજનં** ગુણાનમાધારભૂતં **સજ્જનંજનં** ઇમિના કારણેન સાધુજનાનં અઞ્જનભૂતં **જનં** સાધુજનં **ખલુ** એકન્તેન **મમેન્તં** મમાયન્તં **નં** જિનં **નમે** નમામિ.

"સાભાસુ સાભા ભુવને જિનસ્સ,
સાભાય સા ભાસતિયેવ જાતુ;
સાભાય સા ભાતિ ન ચે કથં ન,
સાભા સસાભાનમતિચ્ચ ભાતી"તિ.

ઇદં પાદચતુક્કાદિયમકેકરૂપબ્યપેતં.

ભુવને સત્તલોકે **સાભાસુ** વિજ્જમાનાભાસુ **જિનસ્સ સાભા** સોભના આભા **સાભાય** વિજ્જમાનાય, સોભનાય વા આભાય આભાતો **જાતુ** એકન્તેન **ભાસતિયેવ** દિપ્પતેવ, **સા** જિનાભા **સાભાય** વિજ્જમાનાભાતો અધિકા હુત્વા **ચે ન ભાતિ** યદિ ન ભાસતિ, **સસાભાનં** વિજ્જમાનસોભનાભાનં બ્રહ્માદીનં **સાભા** સોભનાભાયો **અતિચ્ચ** અતિક્કમ્મ **કથં ન ભાતિ**, ભાસતિયેવ.

"ન ભાસુરા તેપિ સુરા વિભૂસિતા,
તથાસુરા ભૂરિ સુરાપરાજિતા;
સભાસુ રાજાપિ તથા સુરાજિતો,
યથા સુરાજન્તિ સુરાવિનિસ્સટા"તિ.

ઇદં પાદચતુક્કમજ્ઝયમકેકરૂપબ્યપેતં.

સુરાવિનિસ્સટા સુરાપાનતો અપગતા જના **યથા સુરાજન્તિ**, તથા **વિભૂસિતા** વિસેસેન અલઙ્કતા **તેપિ સુરા** તે દેવા અપિ **ન ભાસુરા** સોભમાના ન હોન્તિ, **તથા** એવં **સુરાપરાજિતા** સુરાપાનહેતુ પરાજિતભાવં પત્તા **ભૂરિ**

અસુરા બહવો વેપચિત્તિઆદયો અસુરાપિ **ન ભાસુરા** ન સોભન્તિ, **તથા** એવં **સુરાજિતો** સુટ્ઠુ અલઙ્કતો **રાજાપિ સભાસુ ન ભાસુરો**.

> ‘‘જિનાણત્તિયં યો’હિતાસા સિતાસા,
> અવસ્સંવ તે હોન્ત્ય’તાસા હતાસા;
> અતો સબ્બપાપે સતાસા વતાસા,
> કરોન્તેવ સન્તિસ્સિતા સામિતાસા’’તિ.

ઇદં પાદચતુક્કન્તયમકમેકરૂપબ્યપેતં.

યે સપ્પુરિસા **જિનાણત્તિયં** બુદ્ધસ્સ વિનયપઞ્ઞત્તિસઙ્ખાતાણત્તિયં **ઓહિતાસા** અવીતિક્કમવસેન પતિટ્ઠિતઆસા હોન્તિ **સિતાસા** પરિસુદ્ધાસા, **તે** સાધવો **હતાસા** અનુક્કમેન હતતણ્હા **અવસ્સંવ** એકન્તેનેવ **અતાસા** ભયરહિતા યતો હોન્તિ, **અતો** તસ્મા **સબ્બપાપે** સબ્બાકુસલે **સતાસા** ભયસહિતા **વતાસાવ** નિરવજ્જવતાભિલાસવન્તો સાધુજના **સન્તિસ્સિતા** સન્તિનિસ્સિતાયો **સામિતાસા** સામિભાવાસાયો કરોન્તેવ.

> **૩૩. યમકં તં પહેળી ચ, નેકન્તમધુરાનિ’તિ;**
> **ઉપેક્ખિયન્તિ સબ્બાનિ, સિસ્સખેદભયા મયા.**

૩૩. નનુ યમકં નામ કવીનં સામત્થિયવિસેસસૂચકન્તિ તત્થ તં સોપયોગં, પહેળિકા ચ સોપયોગા કીળાવિનોદને સમ્બાધટ્ઠાનમન્તને પરબ્યામોહને [પરમબ્યામોહને (ક॰), કાબ્યાદાસ ૩.૯૭] ચ, તસ્મા તત્થ કથમુપેક્ખા ભવતોતિ આહ ‘‘**યમક**’’ન્તિઆદિ. **તં** યથાવુત્તં **યમકઞ્ચ** સુકરદુક્કરપ્પભેદં. **પહેળિકા** પન પુબ્બાચરિયેહિ સોળસ નિદ્દિટ્ઠા સમાગતાવઞ્ચિતાદિકા. તત્થિદં લક્ખણં –

> **સમાગતા** નામ સિયા, ગુળ્હત્થા પદસન્ધિના;
> **વઞ્ચિતા**ઞ્ઞત્થ રુળ્હેન, યત્થ સદ્દેન વઞ્ચના.
>
> **ઉક્કન્તા**તિબ્યવહિત-પ્પયોગા મોહકારિની;
> સિયા **પમુસ્સિતા** યસ્સા, દુબ્બોધત્થા પદાવલિ.
>
> **સમાનરૂપા**’મુખ્યત્થા-રોપાહિતપદા સિયા;
> **ફરુસા** પચ્ચયાદીહિ, જાતસદ્દા કથઞ્ચિપિ.
>
> **સઙ્ખ્યાતા** નામ સઙ્ખ્યાનં, યત્થ બ્યામોહકારણં;
> અઞ્ઞથા’ભાસતે યત્થ, વાક્યત્થો સા **પકપ્પિતા**.
>
> સા **નામન્તરિકા** યસ્સા, નામે નાનત્થકપ્પના;
> **નિભૂતા**’વટ્ઠિતઞ્ઞત્થા, તુલ્યત્થસુતિહેતુતો.
>
> **સમાનસદ્દા** સા ઇટ્ઠ-સદ્દપરિયાયસાધિતા;

સમ્મુળ્હા મૂળ્હતાયેવ, નિદ્દિટ્ઠત્થાપિ સાધુકં.

યસ્સા સમ્બન્ધબાહુલ્યા, નામં સા **પારિહારિકી**;
એકચ્છન્ના ભવે બ્યઞ્જા-ધેય્યં નિસ્સયગોપના.

સા ભવે **ઉભયચ્છન્ના**, યસ્સા ઉભયગોપના;
સંકિણ્ણા નામ સા યસ્સા, નાનાલક્ખણસઙ્કરોતિ.

દોસત્તેપિ ચેસં સબ્બેસં ઉક્કન્તાદીસુ દોસભાવે નારોપિતબ્બા. એસા હિ [મનસોતિ (ક॰)] ‘‘બહુગુણે પણમતિ’’ચ્ચાદિના [સુબોધાલઙ્કાર ૪૪ ગાથા] વાક્યસંકિણ્ણનામેન ન વુત્તા, પકપ્પિતા ચ સંસયદોસપરિહારેન ‘‘યાતે દુતિયં નિલય’’ન્તિ [સુબોધાલઙ્કાર ૧૧૨ ગાથા] આદિના નિદ્દિટ્ઠા.

‘‘પભવા’નતવિત્તિણ્ણા, તવા’ણા મહતી સતિ;
ચિરાય જયતં નાથ, પહુતફલસાધની’’તિ.

અયં **સમાગતા**.

‘‘ભદ્દમેવો’પસેવેય્ય, વિધૂતમદકિબ્બિસં;
સમ્પાપયે પુરં ખેમં, સ દન્તો’ત્તનિસેવિન’’ન્તિ.

અયં **વઞ્ચિતા**.

પમુસ્સિતાદયો તુ લક્ખણાનુસારેન, તત્થોદાહરણાનુસારેન ચ વેદિતબ્બા.

એવં પુબ્બાચરિયેહિ પરિકપ્પિતા પહેળિકા ચેતિ એતાનિ **સબ્બાનિ એકન્તેન** નિયમેન **ન મધુરાનિ** અત્થરસસ્સ વા સદ્દરસસ્સ વા કસ્સચિ અભાવેન અસ્સાદિતબ્બાનિ ન હોન્તીતિ ઇમિના કારણેન **સિસ્સાન**મુપ્પન્નો **ખેદો**યેવ **ભયં** તતો તેસં ખેદતો વા ઉપ્પન્નભયતો મયા ઉપેક્ખિયન્તીતિ સમ્બન્ધનીયં.

૩૩. એવં સુકરદુક્કરવસેન દુવિધત્તં વત્વા કવીનં સામત્થિયપ્પકાસને સપ્પયોજનયમકાનઞ્ચ, કીળાવિનોદને સમ્બાધટ્ઠાનસમ્મન્તને પરબ્યામોહને ચાતિ ઇમેસુ સપ્પયોજનાનઞ્ચ પહેળિકાનમવચને કારણં નિદ્દિસતિ “**યમક**”મિચ્ચાદિના. **તં યમકં** યથાવુત્તં સુકરદુક્કરાદિભેદં યમકજાતઞ્ચ **પહેળિ** ચ પુબ્બાચરિયેહિ નિદ્દિટ્ઠા સમાગતાદિકા પહેળિકા ચ **ઇતિ** ઇમાનિ **સબ્બાનિ એકન્તમધુરાનિ** ન ઇતિ અસ્સાદેતબ્બસ્સ અત્થરસસ્સ, સદ્દરસસ્સ વા નિયમતો અભાવા એકન્તેન અમધુરાનિ, **ઇતિ** ઇમિના કારણેન ચ **સિસ્સખેદભયા** સિસ્સાનં અસહનસઙ્ખાતાય અસહનેન જાતાય વા ભીતિયા ચ મયા ઉપેક્ખીયન્તિ. સિસ્સાનં ખેદોયેવ ભયં, સિસ્સખેદતો ઉપ્પન્નં વા ભયં, તતોતિ વિગ્ગહો.

એત્થ પહેળિકા એવં દટ્ઠબ્બા –

સમાગતા ચ વઞ્ચિતુ-ક્કન્તા પમુસ્સિતાપિ ચ;
સમાનરૂપા ફરુસા, સઙ્ખ્યાતા ચ પકપ્પિતા.

अथोपि नामन्तरिका, निभूता च पहेळिका;
अथो समानसद्दा च, सम्मुळ्हा पारिहारिकी;
एकच्छन्नोभयच्छन्ना, संकिण्णाति च सोळसाति.

तत्रिदं लक्खणं –

समागता नाम सिया, गुळ्हत्था पदसन्धिना;
वञ्चिताञ्ञत्थ रुळ्हेन, यत्थ सद्देन वञ्चना.

उक्कन्तातिब्यवहित-प्पयोगा मोहकारिनी;
सिया **पमुस्सिता** यस्सा, दुब्बोधत्था पदावलि.

समानरूपा'मुख्यत्था-रोपाहितपदा सिया;
फरुसा पच्चयादीहि, जातसद्दा कथञ्चिपि.

सङ्ख्याता नाम सङ्ख्यानं, यत्थ ब्यामोहकारणं;
अञ्ञथा'भासते यत्थ, वाक्यत्थो सा **पकप्पिता**.

सा **नामन्तरिका** यस्सा, नामे नानत्थकप्पना;
निभूता'वट्ठितञ्ञत्था, तुल्यत्थसुतिहेतुतो.

समानसद्दा सा इट्ठ-सद्दपरियायसाधिता;
सम्मुळ्हा मूळ्हतायेव, निद्दिट्ठत्थापि साधुकं.

यस्सा सम्बन्धबाहुल्या, नामं सा **पारिहारिकी**;
एकच्छन्ना भवे ब्यङ्गा-धेय्यं निस्सयगोपना.

सा भवे **उभयच्छन्ना**, यस्सा उभयगोपना;
संकिण्णा नाम सा यस्सा, नानालक्खणसङ्करोति.

अयं पनेत्थ अत्थो – **पदसन्धिना** पदानं सन्धानतो **गुळ्हत्था** अपाकटत्था **समागता** नाम सिया. **गुळ्हत्था**ति पसिद्धानुवादेन अपसिद्धा समागता विधीयते. इतो परम्पि अनुवादानुवाद्यभावो एवं वेदितब्बो. **यत्थ** पहेळिकायं **अञ्ञत्थ रुळ्हेन सद्देन** अञ्ञस्मिं अत्थे पसिद्धेन रुळ्हिसद्देन वञ्चना **वञ्चिता** नाम सिया.

अतिब्यवहितप्पयोगा अतिसयेन अन्तरितपयुज्जमानपदयुत्ता ततोयेव **मोहकारिनी** सम्मोहकारिका पहेळिका **उक्कन्ता** नाम. **यस्सा** पहेळिकाय **पदावलि** पदपन्ति **दुब्बोधत्था** दुरनुबोधाभिधेय्या, सा **पमुस्सिता** नाम.

अमुख्यत्थारोपाहितपदा अप्पधानत्थे मुख्यत्थपकासकसद्दानं किञ्चि सधम्मं निस्साय आरोपनतो उपट्ठितपदयुत्ता **समानरूपा** नाम सिया. **पच्चयादीहि** पच्चयादेसादीहि **कथञ्चिपि** येन केनचि पकारेन **जातसद्दा**

નિપ્ફન્નસદ્દા **ફરુસા** નામ.

યત્થ યસ્સં પહેળિકાયં **સઙ્ખ્યાનં** ગણનં વુત્તમપિ બ્યામોહકારણં હોતિ, સા પહેળિકા **સઙ્ખ્યાતા નામ** સિયા. **યત્થ** યસ્સં પહેળિકાયં **વાક્યત્થો** સમુદાયત્થો **અઞ્ઞથા** અઞ્ઞેન પકારેન **આભાસતે** વિઞ્ઞાયતે, **સા પકપ્પિતા** નામ.

યસ્સા પહેળિકાય **નામે** પયુત્તાભિધાને **નાનત્થકપ્પના** વિવિધાભિધેય્યકપ્પના સમ્ભવતિ, **સા** પહેળિકા **નામન્તરિકા** નામ. **તુલ્યત્થસુતિહેતુતો** સમાનત્થસદ્દાનં પયોગહેતુયા **અવટ્ઠિતઞ્ઞત્થા** પતિટ્ઠિતઅઞ્ઞત્થા હોતિ, સા **નિભૂતા** નામ.

યા પહેળિકા **ઇટ્ઠસદ્દપરિયાયસાધિતા** ઇચ્છિતત્થસદ્દસ્સ વેવચનેહિ નિપ્ફાદિતા હોતિ, **સા સમાનસદ્દા** નામ. સાધુકં **નિદ્દિટ્ઠત્થાપિ** દસ્સિતઅત્થયુત્તાપિયા **મૂળ્હતાયેવ** સમ્મોહભાવત્થં એવ ભવતિ, સા **સમ્મુળ્હા** નામ.

યસ્સા પહેળિકાય વિરચને **નામં** દસ્સિયમાનં નામં **સમ્બન્ધબાહુલ્યા** સમ્બન્ધસ્સ બહુલભાવતો ભવતિ, **સા પારિહારિકી** નામ. **યસ્સા આધેય્યં બ્યઞ્જ** અભિબ્યઞ્જિય પકાસેત્વા **નિસ્સયગોપના** આધારગુત્તિ ભવતિ, સા **એકચ્છન્ના** નામ.

યસ્સા પયોગે **ઉભયગોપના** ઉભિન્નમાધારાધેય્યાનં ગોપના ભવતિ, સા **ઉભયચ્છન્ના** નામ. **યસ્સા નાનાલક્ખણસઙ્કરો** સમાગતાદિનાનાવિધલક્ખણાનં સઙ્કરો હોતિ, સા **સંકિણ્ણા** નામ સિયા.

ઇદાનિ સમાગતાદીનં લક્ખિયં કમેન એવં ઞાતબ્બં –

> ‘‘પભવા’નતવિત્તિણ્ણા, તવા’ણા મહતી સતી;
> ચિરાય જયતં નાથ, પહુતફલસાધિની’’તિ.

અયં **સમાગતા.**

નાથ તવ પભવતો પટ્ઠાય **નતવિત્તિણ્ણા** ઓણતવસેન પત્થટા, એવં સતિ નદી વિય દિસ્સતિ. **પભવ** પકટ્ઠત્ત સોભાવન્ત. ભો **નાથ તવ** તુય્હં **મહતી સતી** મહન્તી સમાના **આણા આનતવિત્તિણ્ણા** અત્તનિ નતેસુ જનેસુ પત્થટા **પહુતફલસાધિની** બહુલત્થનિપ્ફાદની **ચિરાય** ચિરકાલં **જયતં** ઉક્કંસભાવેન પવત્તતુ. એત્થ પભવઆનતઇતિસન્ધિના અત્થો ગુળ્હો.

> ‘‘ભદ્દમેવો’પસેવેય્ય, વિધૂતમદકિબ્બિસં;
> સમ્પાપયે પુરં ખેમં, સ દન્તો’ત્તનિસેવિત’’ન્તિ.

અયં **વઞ્ચિતા.**

વિધૂતમદકિબ્બિસં વિનાસિતમદદોસં **ભદ્દમેવ** મન્દપિય [પિન્દપિસ્સ (ક॰)] – ભદ્દજાતિકેસુ હત્થીસુ ભદ્દજાતિકહત્થિમેવ ઉપસેવેય્યાતિ વુત્તં વિય દિસ્સતિ. **ભદ્દમેવ** ઉત્તમપુરિસમેવ સેવેય્યાતિ અત્થો. સેવનં કિમત્થન્તિ ચે? હત્થિપક્ખે **દન્તો** સિક્ખિતો **સો** હત્થિ **અત્તનિસેવિતં** અત્તાનં ભજિતં જનં **ખેમં** નિબ્ભયં **પુરં** નગરં

સમ્પાપેતિ. પુરિસપક્ખે પન **દન્તો** દમિતો **સો** અરિયપુગ્ગલો **અત્તનિસેવિતં** અત્તાનમુપસેવિતં જનં **ખેમં** નિદ્દુક્ખં **પુરં** નિબ્બાનપુરં પાપેતિ. એત્થ કવિચ્છિતઉત્તમત્થતો અઞ્ઞેન હત્થિઅત્થે રુળ્હેન સદ્દેન વચ્ચના નામ.

> ‘‘બહુગુણે પણમતિ, દુજ્જનાનંપ્યયં જનો;
> હિતં પમુદિતો નિચ્ચં, સુગતં સમનુસ્સર’’ન્તિ.

અયં **ઉક્કન્તા**. ઇમસ્સત્થો ઉપરિ આગમિસ્સતિ.

બ્યાકિણ્ણદોસત્તે સતિપિ પહેળિકારુળ્હત્તા એસા ઇટ્ઠા. વુત્તઞ્હિ ‘‘પહેળિકાયમારુળ્હા, ન હિ દુટ્ઠા કિલિટ્ઠતા’’તિ. ઇહ સમ્બન્ધીપદાનં અટ્ઠાનટ્ઠાપનેન બ્યવહિતત્તં હોતિ.

> ‘‘મુખફુલ્લં ગિઞ્ઝમકં, નિયુરુગ્ગત્થનુન્નતં;
> પટચ્ચરી વરં પોસો, ભીરુયા ધારયન્તિયા’’તિ.

અયં **પમુસ્સિતા**.

મુખફુલ્લં તિલકાદિં **ગિઞ્ઝમકં** એવંનામકં પસાધનં **નિયુરુગ્ગત્થનુન્નતં** નિયુરં વલયં, ઉગ્ગત્થનં પયોધરપટં, ઉન્નતં નલાટપટાદિકં, મુખતો ઉન્નતાભરણઞ્ચ **ધારયન્તિયા ભીરુયા** ઇત્થિયા **પટચ્ચરી** જિણ્ણવત્થનિવાસી **પોસો** પુરિસો **વરં** ઉત્તમો. એત્થ બહુપયોગરહિતેહિ સદ્દેહિ રચિતત્તા અત્થસ્સ દુરવબોધતા.

> ‘‘નવ’ગ્ગરતનાન’સ્મિં, દિસ્સન્તિ રતનાકરે;
> પુરિસાનેત્થ અટ્ઠન્નં, અટ્ઠા’સાધારણા’પર’’ન્તિ.

અયં **સમાનરૂપા**.

અસ્મિં રતનાકરે અગ્ગરતનાનિ નવ દિસ્સન્તિ, **એત્થ** ઇમેસુ રતનેસુ **અટ્ઠ** રતનાનિ અટ્ઠન્નં પુરિસાનં અસાધારણાનિ, **અપરં** રતનં સાધારણં. ઇમાનિ નવ લોકુત્તરાનિ ચિત્તીકતાદિઅત્થેન ‘‘રતનાની’’તિ ચ તપ્પભવો સમ્માસમ્બુદ્ધો ‘‘આકરો’’તિ ચ કપ્પિતોતિ અમુખ્યત્થેસુ રતનાદિસદ્દાનમારોપનં હોતિ.

> ‘‘વિન્દન્તિ દેવગન્ધબ્બા, હિમવન્તમહાતલે;
> રસવન્તે સરે સત્ત, ન નાગાપિ ઉપોસથા’’તિ.

અયં **ફરુસા**.

હિમવન્તમહાતલે હિમાલયસ્સ મત્થકે **રસવન્તે** સોદકે **સત્ત સરે** અનોતત્તાદિકે દેવગન્ધબ્બા **વિન્દન્તિ** સેવન્તિ, ઉપોસથા નાગાપિ ન વિન્દન્તિ. અયમપરત્થો. હિમવન્તમહાતલે ચન્દરંસિયુત્તે મહાપાસાદતલે **દેવગન્ધબ્બા** કીળમાના ગન્ધબ્બા **રસવન્તે** મધુરગુણયુત્તે **સત્ત સરે** વીણાય છજ્જાદિકે સત્ત સરે વિન્દન્તિ, **નાગાપિ** અરિયાપિ **ઉપોસથાપિ** ઉપવુત્થાપિ **ન વિન્દન્તિ** નાનુભવન્તિ. એત્થ દિબ્બન્તીતિ **દેવા**. ઉપોસથો એતેસમત્થીતિ **ઉપોસથા**તિ વિગ્ગહો. લક્ખણક્કમતો પસિદ્ધપચુરપયોગતો અઞ્ઞદત્થા યેન કેનચિ લેસેન પચ્ચયાદીનં જાતસદ્દસ્સ અત્થિતા.

“ગીતસદ્દે સરા દ્વે દ્વે, દ્વે છજ્જઞ્ઞત્ર છસ્સરા;
પઞ્ચવણ્ણં યથા ચક્ખુ, છબ્બણ્ણા નાસિકા તથા”તિ.

અયં **સઙ્ખ્યાતા**.

ગીતસદ્દે સરા દ્વે હોન્તિ, **છજ્જ’ઞ્ઞત્ર** છજ્જતો અઞ્ઞત્ર છજ્જં વજ્જેત્વા ઉસભો ગન્ધારો મજ્ઝિમો પઞ્ચમો ધેવતો નિસાદોતિ. એત્થ યુગળતો દ્વે દ્વે **છસ્સરા** છસરવન્તો. યથા ચક્ખુ પઞ્ચવણ્ણં હોતિ, **તથા** એવં નાસિકા છબ્બણ્ણા હોતિ, ગીતસદ્દે ઈકાર**અ**કારસરદ્વયસબ્ભાવતો ચ છજ્જં ઠપેત્વા ઉસભાદીસુ સરાનં તિવિધત્તા ચ “ચક્ખૂ”તિ સરબ્યઞ્જનવસેન પઞ્ચવણ્ણાનં સબ્ભાવતો ચ “નાસિકા”તિ છન્નં સબ્ભાવતો ચ એવં વુત્તં. એત્થ વુત્તસઙ્ખ્યાગીતાદિસદ્દસન્નિદ્ધાનતો સમ્મોહકારિની હોતિ.

“પાતુ વો ઉદિતો રાજા, સિરિમા રત્તમણ્ડલો;
સકન્તિગહનક્ખત્ત-સઙ્ઘયુત્તો સુલક્ખણો”તિ.

અયં **પકપ્પિતા**.

સિરિમા સિરિમન્તો **રત્તમણ્ડલો** અનુરત્તજનપદમણ્ડલો, અનુરત્તઅમચ્ચમણ્ડલો વા **સકન્તિગહનક્ખત્તસઙ્ઘયુત્તો** સકસ્સ અત્તનો અન્તે સમીપે ગહનેહિ અવિરળેહિ ખત્તસઙ્ઘેહિ ખત્તિયસમૂહેહિ યુત્તો સંયુત્તો **સુલક્ખણો** પસત્થપુરિસલક્ખણો **ઉદિતો** પસિદ્ધો **રાજા** નરિન્દો **વો** તુમ્હે **પાતુ** રક્ખતૂતિ અયં અનધિપ્પેતત્થો. **સિરિમા** “લક્ખિયા વાસટ્ઠાનત્તા”તિ વુત્તત્તા સિરિમન્તો **રત્તમણ્ડલો** ઉગ્ગમને રત્તમણ્ડલો **સકન્તિગહનક્ખત્તસઙ્ઘયુત્તો** કન્તિસહિતેહિ ગહનક્ખત્તતારગણેહિ યુત્તો **સુલક્ખણો** સુટ્ઠુ સસલક્ખણો **ઉદિતો** ઉગ્ગતો **રાજા** ચન્દો **વો** તુમ્હે **પાતૂ**તિ ઉભયપક્ખસ્સ સાધારણગુણગુણીપદપરિગ્ગહેન ઇધ વાક્યત્થસ્સ અઞ્ઞથા દિસ્સમાનતા હોતિ.

“વુચ્ચતા’દો ઇસિત્યે’કો, સુમહન્તોપકારવા;
સનાતનો ચ ન ઇસિ, ન સખા ન સનાતનો”તિ.

અયં **નામન્તરિકા**.

એકો **આદો** પુબ્બે “ઇસી”તિ વુચ્ચતિ, **સુમહન્તોપકારવા** અતિમહન્તોપકારસમન્નાગતો **સનાતનો ચ** સસ્સતો ચ હોતિ, તથાપિ **ન ઇસિ** ઇસિ નામ ન હોતિ, **ન સખા** મિત્તોપિ ન હોતિ, **ન સનાતનો** સસ્સતોપિ ન હોતિ, અયં ગમ્યમાનત્થો. **સુમહા** અતિમહન્તો એકો **આદો** નામાદિમ્હિ ઇસીતિ વુચ્ચતિ, **અન્તો** મજ્ઝે **પકારવા પ**-કારેન સમન્નાગતો, **સનાતનો ચ** સસ્સતો ચ હોતિ, ઇસિપિ નામ ન હોતિ, મિત્તોપિ ન હોતિ, સો **નાતનો** તનઇતિ અક્ખરદ્વયરહિતો **ન** હોતિ. આદિમજ્ઝાનં વુત્તત્તા **અન્તે**તિ ઞાયતિ, “**ઇસિપતનવિહારો**”તિ ગહેતબ્બં. તત્થ ઇસિપતનનામેન ઇસિઆદીનં ગમ્યમાનત્થત્તા નાનત્થકપ્પના હોતિ.

“ધાવન્તં ઉદયા અત્થં, મુહુત્તં ન નિવત્તતિ;
ન ચન્દમણ્ડલં એતં, નાપિ આદિચ્ચમણ્ડલ”ન્તિ.

અયં **નિભૂતા.**

ઉદયા ઉદયતો પભુતિ **અત્થં** યાવ અત્થં **ધાવન્તં** જવન્તં **મુહુત્તં** મુહુત્તકાલં **ન નિવત્તતિ** ન પુનાવત્તતિ. એતં ચન્દમણ્ડલમ્પિ ન હોતિ, આદિચ્ચમણ્ડલમ્પિ ન હોતિ. **ઉદયા** પટિસન્ધિતો **અત્થં** યાવચુતિ. **ધાવન્ત**ન્તિ આયુકિચ્ચતો આયુચન્દાદીનમત્થાનં, તપ્પકાસકસદ્દાનઞ્ચ તુલ્યત્તા એત્થ પતિટ્ઠિતચન્દાદિઅત્થન્તરાનં સમ્ભવો.

> ‘‘દેવિં કિત્તિમહીનામં, કળારત્થવ્હયં પુરિં;
> હિત્વા ન સરિ સો ધીરો, કરોન્તોપ્યુ’ય્યમવ્હય’’ન્તિ [કરોન્તોમુત્તમવ્હયન્તિ (ક॰)].

અયં **સમાનસદ્દા.**

કિત્તિમહીનામં કિત્તિમહીનં દ્વિન્નં નામેન સમન્નાગતં **દેવિં** અગ્ગમહેસિં **કળારત્થવ્હયં પુરિં** કળારઅત્થાનં દ્વિન્નં નામેન સમન્નાગતં પુરિં નગરઞ્ચ સો ધીરો **હિત્વા** પરિચ્ચજિત્વા **ઉય્યમવ્હયં** ઉય્યમનામેન સમન્નાગતં કરોન્તો અપિ **ન સરિ** સમ્પત્તિં નાનુસરિ, યસોધરાદેવિઞ્ચ કપિલવત્થુપુરિઞ્ચ હિત્વા વીરિયસઙ્ખાતપધાનં કરોન્તો મહાસત્તો સમ્પત્તિં ન સરિ, એત્થાભિમત**યસોધરા**દિસદ્દાનં પરિયાયેહિ **કિત્તિમહી**સદ્દાદીહિ રચિતતા.

> ‘‘ચતુદ્દિસામુખા બન્ધા, ચત્તારો સિન્ધવા સયં;
> પરિભુઞ્જન્તિ નિક્ખિત્તં, તિણં મજ્ઝે યથાસુખ’’ન્તિ.

અયં **સમ્મુળ્હા.**

સિન્ધવા ચત્તારો અસ્સા **ચતુદ્દિસામુખા** યથા ચતુદ્દિસાસમ્મુખા હોન્તિ, તથા **બન્ધા** મજ્ઝે નિક્ખિત્તં તિણં સયં યથાસુખં પરિભુઞ્જન્તિ, અઞ્ઞમઞ્ઞં પિટ્ઠિં કત્વા બન્ધા વિય ખાયતિ, તે પન સમ્મુખં કત્વા બન્ધા હોન્તિ. એત્થ ‘‘ચતુદ્દિસામુખાબન્ધા’’તિ નિદ્દિટ્ઠત્તા પિટ્ઠિં કત્વા બન્ધાતિ સમ્મુળ્હતા હોતિ.

> ‘‘જનો જીવનજાનન્દ-કરબન્ધુસ્સ ભાસિતં;
> સક્કરોન્તોવ પપ્પોતિ, પુઞ્ઞારિક્ખયગોચરે’’તિ.

અયં **પારિહારિકી.**

જીવનજાનન્દકરબન્ધુસ્સ જીવનતો ઉદકતો જાતાનં પદુમાનં આનન્દકરસ્સ સૂરિયસ્સ બન્ધુસ્સ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ **ભાસિતં** વચનં **સક્કરોન્તો** પૂજેન્તો જનો **પુઞ્ઞારિક્ખયગોચરે** પુઞ્ઞાનં પટિપક્ખત્તા પુઞ્ઞારિસઙ્ખાતાનં અકુસલાનં ખયસ્સ નિમિત્તભૂતં નિબ્બાનમારમ્મણં કત્વા ઉપ્પન્ને મગ્ગફલે **પપ્પોતિ** પાપુણાતિ. એત્થ જીવનજાનં આનન્દકરસ્સ બન્ધુસ્સેતિ ચ, પુઞ્ઞારીનં ખયનિમિત્તં આરમ્મણં કત્વા પવત્તેતિ ચ ઇમિના બુદ્ધો મગ્ગફલા ચ પારમ્પરિયેન સમ્બન્ધેન વુત્તાતિ સમ્બન્ધાનં બાહુલ્લભાવો.

> ‘‘ન ગણ્હાતિ મહન્તમ્પિ, સદ્દં ન ચ વિભૂસનં;
> ચતુપ્પદસ્સ કસ્સાપિ, કણ્ણોયં ન કિલાફલો’’તિ.

અયં **એકચ્છન્ના.**

કસ્સાપિ ચતુપ્પદસ્સ કણ્ણો મહન્તમ્પિ સદ્દં ન ગણ્હાતિ, આરમ્મણં ન કરોતિ, વિભૂસનમ્પિ ન ગણ્હાતિ. તથાપિ અયં કણ્ણો અફલો ન કિલ, સફલતો નિપ્ફલો ન હોતિ કિર. અસ્સકણ્ણો રુક્ખો. એત્થ કણ્ણોતિ આધેય્યં કત્વા તદાધારસ્સ અવચનતો નિસ્સયગુત્તિ.

''અલઙ્કરોન્તો ભુવનં, સસ્સિરિકો સદેવકં;
કસ્મિં સઞ્જાતસંવદ્ધો, કો કેન નુપલિમ્પતી''તિ.

અયં **ઉભયચ્છન્ના**.

સસ્સિરિકો સદેવકં ભુવનં અલઙ્કરોન્તોતિ બુદ્ધો વિય ખાયતિ. **ભુવનં** ભુવનસઙ્ખાતં **કં** જલં સદા એવ અલઙ્કરોન્તો **સસ્સિરિકો** લક્ખિયસમન્નાગતો **કસ્મિં** જલે સઞ્જાતસંવદ્ધો **કો** કતરો **કેન** જલેન **ન ઉપલિમ્પતિ** ન લિમ્પતિ. પદુમોતિ વિસજ્જનં. પદુમો હિ પુંનપુંસકલિઙ્ગો. ઇહ જલપદુમાનં દ્વિન્નમ્પિ છાદિતત્તા ઉભયચ્છન્ના નામ.

''આદો સોયેવ યો અન્તે, મજ્ઝિમસ્સાદિ મજ્ઝિમો;
સિદ્ધન્તાદીસુ વત્તન્તં, અસઙ્ખતપદં વદા''તિ.

અયં **સંકિણ્ણા**.

અન્તે અવસાને યો હોતિ, આદોપિ સોયેવ હોતિ, મજ્ઝિમસ્સ આદિભૂતો મજ્ઝિમો એવ હોતિ, **સિદ્ધં** નિપ્ફન્નં **તાદીસુ** અરિયેસુ વત્તન્તં અસઙ્ખતપદં **વદ** કથેહીતિ અયમપરત્થો. **આદો** આદિમ્હિ **સોયેવ** સકારો એવ **અન્તે** પરિયોસાને **યો** યકારોયેવ, **મજ્ઝિમો** મજ્ઝિમવણ્ણો **મજ્ઝિમસ્સ** સદ્દસ્સ **આદિ** મકારો, **સિદ્ધન્તાદીસુ** મતસમયકાલાદીસુ વત્તન્તં વાચકભાવેન પવત્તન્તં **અસઙ્ખતપદં** સઙ્ખતતો અઞ્ઞત્તા અસઙ્ખતભૂતં પઞ્ઞત્તિં **વદ** કથેહીતિ. સમયસદ્દો હિ નામપઞ્ઞત્તિ. એત્થ **સિદ્ધન્ત**સદ્દેન **આદિ**સદ્દસ્સ સઙ્ગહિતત્તા તાદિઅત્થો લબ્ભતીતિ અત્થસ્સ ગુળ્હતાય સમાગતાલક્ખણેન ચ ''સો''તિ ''યો''તિ ''અસઙ્ખતપદ''ન્તિ અઞ્ઞત્થરુળ્હસદ્દેન વઞ્ચિતત્તા વઞ્ચિતાલક્ખણેન ચ **સમય**સદ્દે નાનત્થકપ્પનતો નામન્તરિકાલક્ખણેન ચાતિ તીહિપિ લક્ખણેહિ મિસ્સિતોતિ. સેસેસુપિ સંકિણ્ણત્તં એવમેવ વેદિતબ્બં. તત્થ તત્થ વુત્તલક્ખણાનુસારેનેવ સમાગતાદીનં અન્વત્થસઞ્ઞતા વેદિતબ્બા.

૩૪. દેસકાલકલાલોક-ઞાયાગમવિરોધિ યં;
તં વિરોધિપદં ચે'ત-મુદાહરણતો ફુટં.

૩૪. "**દેસિ**"ચ્ચાદિ. **દેસો** થલજલદેસાદિ. **કાલો** રત્તિન્દિવો. **કલા** નચ્ચગીતાદયો. **લોકો** ચરાચરભૂતપ્પવત્તિ. **ઞાયો** યુત્તિ. **આગમો** ઇધ બુદ્ધવચનં. અઞ્ઞત્થ તુ સુતિધમ્મસંહિતા, તે ચ. તેહિ વિરોધો અસ્સ અત્થીતિ **દેસ**... **પે**°... **વિરોધિ**. યન્તિ અનુવદિત્વા. **તં વિરોધિપદ**ન્તિ વિધીયતે. **એતઞ્ચ** પદં **ઉદાહરણતો** લક્ખિયતો **ફુટં** પાકટં. યતો જલજાદીનં થલાદીસુ પાતુભાવાદિ, રત્યાદીસુ સમ્ભવન્તાનં કુસુમાદીનં દિવાદીસુ સમ્ભવો ચ, ''નચ્ચગીતાદિચતુસટ્ઠિયા કલાસુ ભિન્નછજ્જો નામ સત્તસરો''તિઆદિના કલાસત્થાભિહિતલક્ખણાતિક્કમવિરોધો ચ, ''અગ્ગિસીતલો, નિસ્સારો ખદિરો''તિઆદિના લોકસીમાતિક્કમો ચ, વુત્તાયપા'નરુપ્પત્તસમુપ્પત્તિયા મિદ્ધસ્સ

રૂપભાવાપાદનાદિઞાયવિરોધો ચ, યથાસકમાગમેન વિરોધો ચ સુખેન ચ સક્કા પાકટત્તા વિઞ્ઞાતું, તતો સબ્બમેતં નોદાહટન્તિ અધિપ્પાયો.

૩૪. એવં યમકપહેળિકાનમદસ્સને કારણં વત્વા ઇદાનિ ઉદ્દેસક્કમેન સમ્પત્તવિરોધિદોસં "**દેસકાલિ**"ચ્ચાદિના વદતિ. **યં** પદં **દેસો** થલજલપબ્બતાદિ. **કાલો** રત્તિન્દિવો હેમન્તાદિવસેન તિવિધો, વસન્તાદિવસેન છબ્બિધો. **કલા** નચ્ચગીતાદિચતુસટ્ઠિ. **લોકો** થાવરજઙ્ગમભૂતપવત્તિસઙ્ખાતો. **ઞાયો** યુત્તિ. **આગમો** ઇહ બુદ્ધવચનં, અઞ્ઞત્થ પન સુતિધમ્મસંહિતો ચ. તેહિ વિરોધો અસ્સ અત્થીતિ **દેસ...પે॰... વિરોધિ. તં વિરોધિપદં** નામ. **એતં** વિરોધિપદં **ઉદાહરણતો** લક્ખિયતો **ફુટં** પરિબ્યત્તં. વસ્સિકજાતિસુમનાદીનં જલજાદિભાવો ચ, પદુમકુમુદાદીનં થલજાદિભાવો ચ, રત્તિઆદીસુ લબ્ભમાનાનં કુમુદાદીનં દિવાદીસુ સમ્ભવો ચ, નચ્ચગીતાદિચતુસટ્ઠિયા કલાસુ ''છજ્જો ઉસભો ગન્ધારો મજ્ઝિમો પઞ્ચમો ધેવતો નિસાદો''તિ દસ્સિતસત્તસરાનમેકદેસસ્સ છજ્જસ્સ ભિન્નસત્તસરો છજ્જો નામાતિ સમુદાયવસેન વોહારકરણાદીહિ સત્થાગતતં, લક્ખણાતિક્કમઞ્ચ, ''અગ્ગિ સીતલો, ચન્દનં ઉણ્હં, ખદિરરુક્ખો નિસ્સારો, એરણ્ડો સસારો'' ઇચ્ચાદિના લોકમરિયાદાતિક્કમો ચ, મિદ્ધસ્સ અરૂપભાવુપપત્તિયા વુત્તાયપિ રૂપભાવસાધનસદિસયુત્તિવિરોધિકથનઞ્ચ, યથાસકમાગમમતિક્કમ્મ કથનઞ્ચાતિ સબ્બેસં વિરુદ્ધસભાવસ્સ પાકટત્તા ઉદાહરણં ન દસ્સયિસ્સામાતિ અધિપ્પાયો. ઇમેસમેવ દેસાદિવિરોધીનમવિરુદ્ધત્તં એત્થેવ વિરોધિપદદોસપરિહારે ''બોધિસત્તપ્પભાવેના''તિચ્ચાદિના દિસ્સતિ. દેસ...પે॰... ગમેહિ વિરોધો, સો અસ્સ અત્થીતિ દેસ...પે॰... વિરોધિ. નિન્દાયં અયમસ્સત્થીતિ વિવચ્છિતા.

૩૫. ય'દપ્પતીત'માનીય, વત્તબ્બં નેય્યમાહુ તં;
યથા સબ્બાપિ ધવલા, દિસા રોચન્તિ રત્તિયં.

૩૫. "**ય**"મિચ્ચાદિ. **અપ્પતીતં** સદ્દતો, અત્થતો વા અનધિગતં નહ્યઞ્ઞથાવગમો ગન્થન્તરાભાવતો. વક્ખતિ હિ ''દુલ્લભાવગતી સદ્દ-સામત્થિયવિલઙ્ઘિની''તિ. યં કિઞ્ચિ પદં સમાનીય આનેત્વા વત્તબ્બં, તં નેય્યમાહુ. **યથે**ત્યુદાહરતિ. **સબ્બાપિ** સકલાપિ **દિસા** પુબ્બદિસાદયો દસ દિસા **રત્તિયં** રજન્યં **ધવલા** ઉજ્જલા **રોચન્તિ** દિપ્પન્તીતિ એત્તકે નિદ્દિટ્ઠે ચન્દમરીચિનો એત્થ નેય્યત્તં.

૩૫. ઇદાનિ નેય્યદોસમુદાહરતિ "**ય**"મિચ્ચાદિના. **યં** પદં **અપ્પતીતં** પદન્તરેન, તેનાભિહિતત્થેન વા ''ઇમસ્સત્થોય''મિતિ અવિઞ્ઞાતં આનીય વત્તબ્બં, તતોયેવ પદન્તરમાનીય વત્તબ્બં હોતિ, **તં નેય્યમાહુ** ''નેય્યદોસો''તિ પોરાણા આહુ. **યથા** તત્થોદાહરણમીદિસં ''સબ્બાપિ ધવલા દિસા રોચન્તિ રત્તિય''ન્તિ. **સબ્બાપિ દિસા** પુબ્બદક્ખિણાદયો દસ દિસા **ધવલા** સેતા **રત્તિયં** રજન્યં **રોચન્તિ** દિપ્પન્તિ. એત્થ દિસાય વિસેસનં ધવલગુણં કેલાસફૂટસુધાભિત્તિચન્દરંસિઆદીસુ કુતો સઞ્જાતમિતિ અનિચ્છિતત્તા અઞ્ઞનિવત્તનત્થં ચન્દકિરણાદિવાચકપદં આનેત્વા ધવલતા ઇમિનેતિ વત્તબ્બત્તા **ધવલ** પદં નેય્યદોસેન દુટ્ઠં હોતિ. પતીતં વિઞ્ઞાતં, ન પતીતં **અપ્પતીતં**. એત્થ **અ**કારો પસજ્જપટિસેધે.

૩૬. નેદિસં બહુ મઞ્ઞન્તિ, સબ્બે સબ્બત્થ વિઞ્ઞુનો;
દુલ્લભા'વગતી સદ્દ-સામત્થિયવિલઙ્ઘિની.

૩૬. અપ્પતીતં નિચ્છન્તિ વિઞ્ઞૂતિ દસ્સેતુમાહ "**ને**"તિઆદિ. **ઈદિસં** અનન્તરે વુત્તપ્પકારં નેય્યં સબ્બેપિ **વિઞ્ઞુનો** ઞેય્યવિદૂ **સબ્બત્થ** ગજ્જાદિકે **ન બહુ મઞ્ઞ**ન્તિ ન સમ્ભાવેન્તિ નપ્પયુજ્જન્તિ. કિં ન બહુમઞ્ઞન્તીતિ ચે

આહ "**દુલ્લભા**"તિઆદિ. તથા હિ **અવગતી** અત્થાવગમો **સદ્દં** વાચકં, **સામત્થિયઞ્ચ** ઞાયં **વિલઙ્ઘયતિ** ચજતિ અનુપદસ્સનતોતિ **સદ્દસામત્થિયવિલઙ્ઘિની દુલ્લભા ન** લબ્ભતે. ઞાયોપત્થો વા સદ્દોપત્થો વા યોત્થો ન હોતિ. સો નપ્પતીયતે યથા મનસિ અવટ્ઠિતમત્તેનાતિ અત્થો. તસ્મા સદ્દતો, અત્થતો વા પતીતબ્બમનેય્યં, તબ્બિપરીતં નેય્યન્તિ વિઞ્ઞેય્યં.

૩૬. ઇમં અપ્પતીતપદં વિઞ્ઞૂહિ નાભિમતન્તિ દસ્સેન્તો આહ "**નેદિસ**"મિચ્ચાદિ. **ઈદિસં** યથાવુત્તપ્પકારં નેય્યં **સબ્બે વિઞ્ઞુનો સબ્બત્થ** ગજ્જપજ્જાદિકે **ન બહુ મઞ્ઞન્તિ** ન સમ્ભાવેન્તિ નપ્પયોજેન્તિ. **અવગતી** અત્થાવબોધો **સદ્દસામત્થિયવિલઙ્ઘિની** સદ્દસઙ્ખાતવાચકઞ્ચ સામત્થિયસઙ્ખાતઞાયઞ્ચ અતિક્કમ્મ પવત્તિની **દુલ્લભા** તાદિસપયોગાભાવતો દુલ્લભા હોતિ. યો અત્થો સદ્દાગતો, ઞાયાગતો વા ન હોતિ, સો કત્તુનો મનસિ પતિટ્ઠિતમત્તેન પતીતો ન હોતીતિ તં પદં નેય્યદોસમિતિ સબ્બે કવિનો પરિહરન્તીતિ અધિપ્પાયો. બહુમાનં કરોન્તીતિ વાક્યે બહુમઞ્ઞન્તીતિ નામધાતુ. સદ્દસામત્થિયં વિલઙ્ઘયતિ સીલેનાતિ **સદ્દસામત્થિયવિલઙ્ઘિની**.

૩૭. સિયા વિસેસનાપેક્ખં,
યં તં પત્વા વિસેસનં;
સાત્થકં તં યથા તં સો,
ભિય્યો પસ્સતિ ચક્ખુના.

૩૭. "**સિયા**"ઇચ્ચાદિ. **યં** પદં વિસેસનં પત્વા અત્થેન સહ વત્તતીતિ **સાત્થકં**. નિબ્બિસેસનન્તુ વુત્તત્થમેવ હોતિ. **તં વિસેસનાપેક્ખં** સિયા. "**તં યથે**"ત્યાદિના ઉદાહરતિ. ''પસ્સતી''તિ વુત્તે ''ચક્ખુના''તિ લબ્ભતેવ.

૩૭. "**સિયા**"મિચ્ચાદિ. **યં** પદં વિસેસનં પત્વા **સાત્થકં** અત્થસહિતં, તદભાવે નિરત્થકં હોતિ, **તં વિસેસનાપેક્ખં** નામ સિયા. **તં યથા** તસ્સોદાહરણમેવં ''તં સો ભિય્યો પસ્સતિ ચક્ખુના''તિ. **સો** પુરિસો **તં** પુરિસં **ભિય્યો** યેભુય્યસા ચક્ખુના પસ્સતિ. એત્થ ''પસ્સતી''તિ વુત્તેયેવ ''ચક્ખુના''તિ ઞાયતિ. **ચક્ખુના**તિ વિસેસ્યપદં વિસેસનં લદ્ધાવ સાત્થકં હોતિ. વિસેસને અપેક્ખા અસ્સાતિ ચ, સહ અત્થેન વત્તમાનં સાત્થકમિતિ ચ સમાસો.

૩૮. હીનં કરે વિસેસ્યં યં, તં હીનત્થં ભવે યથા;
નિપ્પભીકતખજ્જોતો, સમુદેતિ દિવાકરો.

૩૮. "**હીન**"મિચ્ચાદિ . **યં** વિસેસનપદં **વિસેસ્યં** વિસેસિતબ્બં **હીનં** લામકં **કરે** કરેય્ય, **તં** વિસેસનપદં **હીનત્થં** હીનો અત્થો યસ્સ તં હીનત્થં નામ ભવેય્ય. "**યથા**"ઇત્યાદિના ઉદાહરતિ. નિપ્પભીકતો ખજ્જોતો યેન સો **દિવાકરો** પભાકરો **સમુદેતિ** ઉપગચ્છતીતિ. એત્થ ખજ્જોતપ્પભાપહરણે ન થુતિ દિવાકરસ્સાતિ.

૩૮. "**હીનં કરે**"ચ્ચાદિ. **યં** પદં વિસેસ્યં હીનં કરોતિ, તં હીનત્થં ભવે. યથા તત્થોદાહરણમેવં ''નિપ્પભીકતખજ્જોતો, સમુદેતિ દિવાકરો''તિ. પભારહિતકતા ખજ્જોતા યેન સો **દિવાકરો** સૂરિયો **સમુદેતિ** ઉગ્ગચ્છતિ. ''નિપ્પભીકતખજ્જોતો''તિ ઇમિના વિસેસનેન લામકાલોકલદ્ધયુત્તસ્સ ખજ્જોપનકસ્સ અભિભવનપ્પકાસનં સહસ્સરંસિનો નિન્દાયેવ, ન થુતીતિ વિસેસ્યં હીનત્થં હોતિ. હીનો અત્થો યસ્સેતિ ચ, નત્થિ પભા એતેસન્તિ ચ, નિપ્પભા કતાતિ ચ, નિપ્પભીકતા ખજ્જોતા યેનાતિ ચ વિગ્ગહો.

૩૯. પાદપૂરણમત્તં યં, અનત્થમિતિ તં મતં;
યથા હિ વન્દે બુદ્ધસ્સ, પાદપઙ્કેરુહમ્પિચ.

૩૯. **હિ અપિ ચ**સદ્દાનં પાદપૂરણમત્તત્તા અનત્થકત્તં. વિસેસનવિસેસ્યપદદોસો.

૩૯. "**પાદપૂરણિ**"ચ્ચાદિ. **યં** પદં **પાદપૂરણમત્તં** ચતુત્થંસસઙ્ખાતસ્સ પાદસ્સ પૂરણમત્તમેવ હોતિ, **તં અનત્થમિતિ મતં** ઞાતં. **યથા**સદ્દો વુત્તત્થો. બુદ્ધસ્સ **પાદપઙ્કેરુહં** પાદમ્બુજં વન્દેતિ. એત્થ **હિ અપિચા**તિ ઇમેસં સમત્તનાદિઅત્થેસુ અપ્પવત્તિતો કેવલં પાદપૂરણમત્તતો અનત્થકત્તં. **મત્ત**સદ્દો અવધારણે. વિસેસનવિસેસ્યપદદોસો.

પદદોસનિદ્દેસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વાક્યદોસનિદ્દેસવણ્ણના

૪૦. સદ્દતો અત્થતો વુત્તં, યત્થ ભિય્યોપિ વુચ્ચતિ;
તમેકત્થં યથા'ભાતિ, વારિદોવારિદો અયં.

૪૦. "**સદ્દતો**"ઇચ્ચાદિ. **સદ્દતો** વાચકેન તસ્મિંયેવત્થે તસ્સેવ સદ્દસ્સ પુન પયોગતો **અત્થતો** અભિધેય્યેન પુબ્બપટિપાદિકસ્સેવ વત્થુસ્સાવિસેસેન પુન પટિપાદનતો **વુત્તં** પયુત્તં યં પદત્થરૂપં **યત્થ** યસ્મિં વાક્યે **ભિય્યોપિ વુચ્ચતિ** પુનપિ પયુજ્જતે, તમેકત્થન્તિ અનુવદિત્વા "**યથે**"ચ્ચાદિના વિધીયતે. વારિં દદાતીતિ **વારિદો**. અયં **વારિદો** મેઘો **આભાતિ** દિપ્પતીતિ. જલદાનમત્તાપેક્ખાય ઇદં સદ્દતો એકત્થં.

૪૦. ઇદાનિ ઉદ્દિટ્ઠક્કમેન વાક્યદોસં નિદ્દિસતિ "**સદ્દતો**"ચ્ચાદિના. **સદ્દતો** વાચકેન **અત્થતો** અભિધેય્યેન **વુત્તં** પયુત્તં યં પદત્થરૂપં **યત્થ** યસ્મિં વાક્યે **ભિય્યોપિ** પુનપિ **વુચ્ચતિ** યુજ્જતે, **તં** વાક્યં **એકત્થં** નામ દોસો. ઉદાહરણં "**યથિ**"ચ્ચાદિ. **વારિદો** જલદાયકો **અયં વારિદો** મેઘો **આભાતિ** દિપ્પતિ. સમ્પત્તિસાધકં ''જલદાયકો''ચ્ચાદિવિસેસનં વિના જલદાનમત્તસ્સ વુત્તત્તા સદ્દતો એકત્થં નામ હોતિ.

યથા ચ

૪૧. તિત્થિયઙ્કુરબીજાનિ, જહં દિટ્ઠિગતાનિ'હ;
પસાદેતિ પસન્ને સો, મહામુનિ મહાજને.

૪૧. તિત્થિયસઙ્ખાતાનં અઙ્કુરાનં **બીજાનિ** ઉપ્પત્તિહેતુભૂતાનિ **દિટ્ઠિગતાનિ** દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિયો **જહં** જહન્તો દૂરીકરોન્તો **સો મહામુનિ** સમ્માસમ્બુદ્ધો **ઇહ** લોકે અત્તનિ **પસન્ને** પસાદબહુલે મહાજને પસાદેતીતિ અપરમુદાહરણં. પસાદસઙ્ખાતસ્સ અત્થસ્સ "**પસન્ને પસાદેતી**"તિ વુત્તત્તા ઇદમત્થતો એકત્થં.

૪૧. "**તિત્થિયિ**"ચ્ચાદિ. સો મહામુનિ **તિત્થિયઙ્કુરબીજાનિ** તિત્થિયસઙ્ખાતાનં અઙ્કુરાનં ઉપ્પત્તિકારણભૂતાનિ **દિટ્ઠિગતાનિ** સસ્સતાદિભેદભિન્ના દ્વાસટ્ઠિદિટ્ઠિયો **જહં** જહન્તો અપનેન્તો **ઇહ** લોકે **પસન્ને** અત્તનિ પસન્ને **મહાજને** પસાદેતિ. **પસન્ન**સદ્દેન વુત્તપ્પસાદસઙ્ખાતસ્સ અત્થસ્સ **પસાદેતી**તિ ક્રિયાપદેનપિ વુત્તત્તા સદ્દે ભિન્નેપિ અત્થતો

એકન્તિ અત્થતો એકત્થસ્સુદાહરણં. તિત્થિયા એવ અઙ્કુરાનિ, તેસં બીજાનિ, દિટ્ઠીસુ ગતાનિ, દિટ્ઠિયો એવ ગતાનીતિ વા વિગ્ગહો.

૪૨. આરદ્ધક્કમવિચ્છેદા, ભગ્ગરીતિ ભવે યથા;
કાપિ પઞ્ઞા, કોપિ ગુણો, પકતીપિ અહો તવ.

૪૨. આરદ્ધો વત્તુમુપક્કમન્તો, **કમો** વચનપટિપાટિ. તસ્સ **વિચ્છેદો** ભઙ્ગો, તતો. "**યથે**"તિઆદિના ઉદાહરતિ. અવુત્તસ્સપિ પસાદવસા અજ્ઝાહારોતિ. મહામુનિ **તવ** તે **પઞ્ઞા કાપિ** સાતિસયત્તા અનિદ્ધારિતં સભાવવિસેસા કાચિયેવ, અહો પવત્તમાનાયપિ વસભાવસ્સાનિદ્ધારિતત્તા અચ્છરિયન્તિ અત્થો. એત્થ **કાપિ કોપીતિ** સબ્બનામપદક્કમસ્સ **પકતી**તિ એત્થ વિચ્છિન્નત્તા ભગ્ગરીતિ.

૪૨. "**આરદ્ધક્કમિ**"ચ્ચાદિ. **આરદ્ધક્કમવિચ્છેદા** વત્થુમારદ્ધપદક્કમસ્સ વિચ્છેદહેતુ **ભગ્ગરીતિ ભવે** ભગ્ગરીતિવાક્યદોસો ભવતિ. ઉદાહરતિ "**યથિ**"ચ્ચાદિ. મહામુનિ **તવ** તુય્હં **પઞ્ઞા** સાતિસયભૂતા પઞ્ઞા **કાપિ** વચનવિસયાતિક્કન્તત્તા કાપિયેવ. **ગુણો** સીલસમાધિઆદિઅનઞ્ઞસાધારણગુણસમૂહો **કોપિ** પમાણપરિગ્ગહસ્સ કેનચિ લેસેનપિ કત્તુમસક્કુણેય્યત્તા કોપિયેવ. **પકતીપિ** અચિન્તેય્યભૂતા પકતીપિ એવમેવ **અહો** વિજ્જમાનાનંયેવ પઞ્ઞાદીનં સભાવાવબોધસ્સ દુક્કરતા અચ્છરિયા. **કાપિ કોપી**તિ પદક્કમસ્સ "**પકતી**"તિ એત્થ સુઞ્ઞત્તા રીતિભઙ્ગો. આરદ્ધોયેવ કમો, તસ્સ વિચ્છેદો, ભગ્ગા રીતિ અસ્સ, એત્થ વાતિ વિગ્ગહો.

૪૩. પદાનં દુબ્બિનિક્ખેપા, બ્યામોહો યત્થ જાયતિ;
તં બ્યાકિણ્ણન્તિ વિઞ્ઞેય્યં, તદુદાહરણં યથા.

૪૩. "**પદાન**"મિચ્ચાદિ. **યત્થ** યસ્મિં વાક્યે **પદાનં** સ્યાદ્યન્તાખ્યાતિકાનં **દુબ્બિનિક્ખેપા** દુટ્ઠપનતો **બ્યામોહો** સંમુળ્હતા **જાયતિ** ઉપ્પજ્જતિ, તં વાક્યં બ્યાકિણ્ણન્તિ **વિઞ્ઞેય્યં** ઞાતબ્બં. **તસ્સ** બ્યાકિણ્ણસ્સ **ઉદાહરણં** લક્ખિયં "**યથે**"તિ દસ્સેતિ. યથા ઇદં, તથા અઞ્ઞમ્પીતિ અત્થો.

૪૩. "**પદાનિ**"ચ્ચાદિ. **પદાનં** સ્યાદ્યન્તત્યાદ્યન્તપદાનં **દુબ્બિનિક્ખેપા** દુટ્ઠપનતો **યત્થ** વાક્યે **બ્યામોહો** સંમોહો જાયતિ, **તં** બ્યાકિણ્ણદોસોતિ વિઞ્ઞેય્યં. **તદુદાહરણં** તસ્સ બ્યાકિણ્ણદોસસ્સ લક્ખિયં **યથા** ઇમિના વક્ખમાનનયેન.

૪૪. બહુગુણે પણમતિ, દુજ્જનાનં પ્યયં જનો;
હિતં પમુદિતો નિચ્ચં, સુગતં સમનુસ્સરં.

૪૪. બહુઅનન્તત્તા બહુભૂતે ગુણે સીલાદિકે **સમનુસ્સરં** સમ્મદેવ ઉટ્ઠાય સમુટ્ઠાય અનુસ્સરન્તો ગુણવિસયસતિં પચ્ચુપટ્ઠાપેન્તો તેનેવ કારણેન **પમુદિતો** હટ્ઠપહટ્ઠો **અયં જનો** સબ્બોપિ લોકો **દુજ્જનાનં** સુજનેતરાનમ્પિ દેવદત્તાદીનં **નિચ્ચં** કાલં હિતં **સુગતં** સમ્માસમ્બુદ્ધં **પણમતિ** નમસ્સતીતિ અયં અત્થો કવિવઞ્ચિતો. તત્થ "બહુગુણે પણમતી"ત્યાદિ બ્યવહિતપદપ્પયોગા મોહો જાયતીતિ બ્યાકિણ્ણં.

૪૪. "**બહુગુણે**"ચ્ચાદિ. **બહુગુણે** અનન્તત્તા બહુભૂતે સીલસમાધિઆદિગુણે **સમનુસ્સરં** વિસેસતો અનુસ્સરન્તો **પમુદિતો** તતોયેવ પહટ્ઠો અયં જનો સત્તનિકાયો **દુજ્જનાનમ્પિ** અસપ્પુરિસાનમ્પિ **નિચ્ચં** સતતં **હિતં** મિત્તભૂતં

સુગતં સબ્બઞ્ઞું **પણમતિ** વન્દતિ. એત્થ પદાનં અટ્ઠાનપયોગતો બ્યાકિણ્ણત્તં પદત્થાનુસારેનેવ ગમ્યતે.

૪૫. **વિસિટ્ઠવચના'પેતં, ગામ્મં'ત્ય'ભિમતં યથા;**
કઞ્ઞે કામયમાનં મં, ન કામયસિ કિં ન્વિ'દં.

૪૫. વિસિટ્ઠસ્સ કસ્સચિ અત્થસ્સ વચનતો કથનતો **અપેતં** પરિચ્ચત્તં. **કઞ્ઞે**ઇત્યામન્તનં. અહં તં ઇચ્છામિ, તાદિસં મં ત્વં કસ્મા નિચ્છસિ, ઇદં કિં નુ ઇતિ ગામિકજનવચનત્તા "**કઞ્ઞે**"ચ્ચાદિકં ગામ્મં.

૪૫. "**વિસિટ્ઠે**"ચ્ચાદિ. **વિસિટ્ઠવચનાપેતં** પિયભૂતેન ઉત્તિવિસેસેન વિસેસિતબ્બસ્સ કથનતો પરિહીનં વાક્યં ''ગામ્મદોસ''ન્તિ કવીહિ અભિમતં. ઉદાહરતિ "**યથિ**"ચ્ચાદિ. **કઞ્ઞે** હે કઞ્ઞે **કામયમાનં મં** તુવં ઇચ્છયમાનં મં **ન કામયસિ** ત્વં ન ઇચ્છસિ, ઇદં કિં નુ. ઈદિસે ઇચ્છાવિઘાતે વુચ્ચમાને એવં–

''યાચના મદીયા તવ કારણાયં,
દિને દિને નિપ્ફલતં ઉપેતિ;
દક્ખો સદા માનિનિમાનભઙ્ગે,
સ મન્મથોન્યત્ર ગતો મતો નુ''ઇતિ વિય.

પિયત્થસ્સ કથનાભાવતો ''કઞ્ઞે''ત્યાદિકં વચનં મિલક્ખુકાનં વચનત્તા **ગામ્મં**. એત્થ **કઞ્ઞા**સદ્દો દસવસ્સિકાય વત્તતીતિ નિયમો નત્થિ. વિસિટ્ઠસ્સ અત્થસ્સ વચનતો અપેતન્તિ વાક્યં.

૪૬. **પદસન્ધાનતો કિઞ્ચિ, દુપ્પતીતિકરં ભવે;**
તમ્પિ ગામ્મંત્ય'ભિમતં, યથા યાભવતો પિયા.

૪૬. "**પદે**"ચ્ચાદિ. **પદસન્ધાનતો** પુબ્બાપરાનં પદાનં સન્ધિવસેન યં **કિઞ્ચિ** વાક્યં દુટ્ઠુ અસુતિસુભગં પતીતિમવબોધં કરોતીતિ કરં ભવે, **તમ્પિ** યથાવુત્તં ગામ્મન્ત્યભિમતં. **યથા**ત્યુદાહરતિ. ભવતો **યા** કાચિ વનિતા **પિયા** હોતીતિ એકોત્થો. **યભ** મેથુને. યભનં યાભો. સો વિજ્જતે યસ્સ સો **યાભવા**. તસ્સ **યાભવતો પિયા**ઇત્યપિ ભવતિ.

૪૬. "**પદસન્ધાનિ**"ચ્ચાદિ. **કિઞ્ચિ** વાક્યં **પદસન્ધાનતો** પુબ્બાપરપદાનં ઘટનતો **દુપ્પતીતિકરં ભવે** અસબ્ભભૂતદુટ્ઠત્થસ્સ પકાસકો હોતિ, **તમ્પિ ગામ્મન્તિ** યથાવુત્તગામ્મદોસેન દૂસિતન્તિ [દુપ્પસિતન્તિ (ક॰)] સબ્બેહિ કવીહિ **અભિમતં** ઞાતં. **યથા**તિ ઉદાહરતિ. **ભવતો** ભવન્તસ્સ **યા** કાચિ ઇત્થી **પિયા** ભવતીતિ અયં કવિના ઇચ્છિતત્થો. **યાભવતો** મેથુનવન્તસ્સ પિયાતિપિ અત્થો. "**યભ** મેથુને"તિ હિ ધાતુ. યભનં યાભો, સો અસ્સ અત્થીતિ **યાભવા**, તસ્સ યાભવતોતિ ગહિતે અસોતબ્બત્તા દુપ્પતીતિકરતા. દુટ્ઠાયેવ પતીતિ અવબોધો, તં કરોતીતિ વિગ્ગહો.

૪૭. **વુત્તેસુ સૂચિતે ઠાને, પદચ્છેદો ભવે યતિ;**
યં તાય હીનં તં વુત્તં, યતિહીનન્તિ સા પન.

૪૭. "**વુત્તેસ્વિ**"ચ્ચાદિ. **વુત્તેસુ** છન્દોસત્થપરિનિદ્દિટ્ઠેસુ અનુટ્ઠુભાદીસુ **સૂચિતે** ઠાને ''એત્થયતી''તિ છન્દોવિચિતિયા પકાસિતટ્ઠાને પદાનં સ્યાદ્યન્તાનં છેદો વિચ્છિતિ વિભાગો અનુવાદો યં યતિ ભવેતિ વિધીયતિ. **તાય** યતિયા **હીનં** પરિહીનં વિરુદ્ધં **યં** વાક્યં, તં **યતિહીન**ન્તિ વુત્તં, ''યમનં વિરામો **યતિ**, સા હીના એત્થા''તિ કત્વા. **પના**તિ વિસેસે, **સા** યતિ પનાતિ સમ્બન્ધો.

૪૭. "**વુત્તેસ્વ**"ચ્ચાદિ. **વુત્તેસુ** છન્દોસત્થે નિદ્દિટ્ઠઅનુટ્ઠુભાદીસુ **સૂચિતે ઠાને** ''અયમેત્થ યતી''તિ પકાસિતે ઠાને **પદચ્છેદો** સ્યાદ્યન્તત્યાદ્યન્તાદીનં પદાનં વિચ્છેદો યતિ નામ ભવે, **તાય** યતિયા **યં** વાક્યં **હીનં** અભિમતટ્ઠાને વણ્ણવિચ્છેદેન પરિહીનં, **તં** વાક્યં **યતિહીન**ન્તિ યતિહીનદોસેન દુટ્ઠન્તિ વિઞ્ઞૂહિ વુત્તં.

૪૮. **યતિ સબ્બત્થ પાદન્તે, વુત્તડ્ઢે ચ વિસેસતો;**
પુબ્બાપરાનેકવણ્ણ-પદમજ્ઝેપિ કત્થચિ.

૪૮. "**યતિ**"ચ્ચાદિ. **સબ્બત્થ પાદન્તે** સબ્બસ્મિં ચતુત્થંસસઙ્ખાતાનં ગાથાપાદાનં અન્તે અવસાને ચ **વિસેસતો** વિસેસેન એકન્તેન **વુત્તડ્ઢે ચ** વુત્તાનં પાદદ્વયસઙ્ખાતે અડ્ઢે ચ, તદવસાને ચાતિ અધિપ્પાયો. ''સિયા''તિ સેસો. નનુ ''પદચ્છેદો''તિ વુત્તત્તા પદમજ્ઝે યતિ ન હોતેવાતિ ચેતિ આહ "**પુબ્બ**"ઇચ્ચાદિ. **કત્થચિ** કિસ્મિઞ્ચિ ઠાને, ન સબ્બત્થ. પુબ્બાપરાનેકવણ્ણપદમજ્ઝેપિ યતીતિ સમ્બન્ધો. પુબ્બે ચ અપરે ચ **પુબ્બાપરે**. અનેકે વણ્ણા **અનેકવણ્ણા**. પુબ્બાપરે અનેકવણ્ણા યસ્સ તં તથા. તઞ્ચ તં પદઞ્ચ, તસ્સ મજ્ઝેપિ.

૪૮. ઇદાનિ યતિમ્હિ લબ્ભમાનં સબ્બવિસયં દસ્સેતિ "**યતિ**"ચ્ચાદિના. સા પન યતિ **સબ્બત્થ પાદન્તે** ચતુત્થંસસઙ્ખાતગાથાપાદાનં અન્તે ચ **વિસેસતો** નિયમતો **વુત્તડ્ઢે** ચ વુત્તાનં પાદદ્વયસઙ્ખાતે અડ્ઢે ચ, તદવસાને ચાતિ અધિપ્પાયો. **કત્થચિ** કિસ્મિઞ્ચિ ઠાને **પુબ્બાપરાનેકવણ્ણપદમજ્ઝેપિ** પુબ્બાપરભૂતઅનેકવણ્ણસમન્નાગતપદાનં મજ્ઝે ચ સિયા. પદચ્છેદસ્સ ''યતી''તિ વુત્તત્તા પદમજ્ઝે ન હોતીતિ સઙ્કાપરિહરણત્થં ''પુબ્બાપરાનેકવણ્ણપદમજ્ઝે''તિ વુત્તં. એત્થ પાદન્તો, વુત્તડ્ઢો, પદમજ્ઝઞ્ચ યતિટ્ઠાનન્તિ. પદમજ્ઝેયેવ લબ્ભમાના યતિ કત્થચિ હોતિ, દ્વક્ખરત્યક્ખરપદમજ્ઝે પન ન હોતિ.

તત્થોદાહરણપચ્ચુદાહરણાનિ યથા –

૪૯. **તં નમે સિરસા ચામી-કરવણ્ણં તથાગતં;**
સકલાપિ દિસા સિઞ્ચ-તીવ સોણ્ણરસેહિયો.

૪૯. ઉદાહરીયતીતિ **ઉદાહરણં**. પટિપક્ખમુદાહરણં **પચ્ચુદાહરણં**. ચામીકરસ્સેવ સુવણ્ણસ્સ વિય વણ્ણો યસ્સ તં તથાગતં સિરસા નમામિ. કીદિસં? **યો** તથાગતો **સકલાપિ દિસા** સબ્બાયેવ દસ દિસા **સોણ્ણરસેહિ** ચામીકરવણ્ણત્તા રસેહિ સુવણ્ણરસેહિ **સિઞ્ચતીવ** સિઞ્ચતીતિ મઞ્ઞે, **તં** તથાગતન્તિ અપેક્ખતે. એત્થ પુબ્બપાદન્તે વુત્તડ્ઢે ચ નિયતા યતિ. **ચામીકર**સદ્દો ચેત્થ ચતુરક્ખરો. તત્થ **ચામી**ઇતિ પુબ્બભાગો, **કર**ઇતિ પરો. એત્થ પુબ્બાપરાનેકવણ્ણપદમજ્ઝે યતિ. **સિઞ્ચતી**તિ એત્થ પન પુબ્બાપરાનેકવણ્ણપદમજ્ઝત્તાભાવા **સિઞ્ચ**ઇત્યત્ર યતિ દુટ્ઠાતિ. ઇદં પચ્ચુદાહરણં.

૪૯. **તત્થ** પાદન્તવુત્તદ્વેસુ યતિયા પાકટત્તા **તસ્મિં** પદમજ્ઝે યતિયા **ઉદાહરણપચ્ચુદાહરણાનિ** ઇટ્ઠોદાહરણપટિપક્ખોદાહરણાનિ યથા. "**તં નમે**"ચ્ચાદિ. **યો** તથાગતો સકલાપિ દિસા **સોણ્ણરસેહિ** સુવણ્ણરસધારાહિ **સિઞ્ચતીવ** સિઞ્ચતિ મઞ્ઞે, **ઇવ**સદ્દો વિતક્કે. **ચામીકરવણ્ણં** સુવણ્ણવણ્ણસદિસછવિવણ્ણં **તં** તથાગતં સિરસા નમે. એત્થ ''ચામીકરવણ્ણ''ન્તિ યતિયા **ચામી**તિ અક્ખરદ્વયમતિક્કમ્મ ઠિતત્તા અન્તેપિ **કર**ઇતિ અક્ખરદ્વયેનાનૂનત્તા પદચ્છેદસ્સ પુબ્બાપરવણ્ણાનમનેકત્તમિતિટ્ઠોદાહરણં. **સિઞ્ચતી**તિ પદે **સિઞ્ચા**તિ વણ્ણદ્વયમતિક્કમ્મ યતિયા દિસ્સમાનત્તેપિ **તિ**ઇતિ પરભાગે એકવણ્ણત્તા અનેકવણ્ણાભાવોતિ પચ્ચુદાહરણં. એત્થ અનેકવણ્ણત્તં પદવસેનેવ ઞાતબ્બં. ચામીકરસ્સ વણ્ણો વિય વણ્ણો યસ્સ સોતિ વિગ્ગહો.

૫૦. સરો સન્ધિમ્હિ પુબ્બન્તો, વિય લોપે વિભત્તિયા;
અઞ્ઞથા ત્વ'ઞ્ઞથા તત્થ, યાદેસાદિ પરાદિ'વ.

૫૦. "**સરો**"ચ્ચાદિ. વિભત્તિયા **લોપે** સતિ **સન્ધિમ્હિ** સંહિતાયં કતાયં **સરો** પરપદાદિભૂતો **પુબ્બન્તો વિય** પુબ્બપદસ્સ અન્તભૂતો યો સરો, સો વિય હોતિ, અનેકવણ્ણત્તાભાવેપિ તતો વિહિતયતિયા નેવત્થિ ભઙ્ગોતિ અધિપ્પાયો. **અઞ્ઞથા તુ** વિભત્તિયા અલોપે તુ સતિ સંહિતાયં કતાયં પુબ્બપદન્તભૂતો સરો ચે, **અઞ્ઞથા** અઞ્ઞેન પકારેન હોતિ, પરપદસ્સાદિસરો વિય હોતીતિ અત્થો. તં વિભત્તિયા સદ્ધિં વિહાય કતયતિયા નત્થિ ભઙ્ગોતિ અધિપ્પાયો. **તત્થ** તસ્સં યતિયં **યાદેસાદિ** ઇવણ્ણાદીનં કાતબ્બો **ય**કારાદેસાદિ **પરાદિવ** પરપદસ્સ આદિસરો વિય હોતિ. કત**યાદેસા**દિસહિતં બ્યઞ્જનં વિહાય કતાય યતિયા નત્થિ ભઙ્ગોતિ અધિપ્પાયો.

૫૦. ઇદાનિ હેટ્ઠા વુત્તસ્સ વિરુદ્ધત્તેપિ યતિભઙ્ગાભાવં દસ્સેન્તો આહ "**સરો**"ચ્ચાદિ. વિભત્તિયા લોપે સન્ધિમ્હિ સતિ **સરો** સન્ધિસરો **પુબ્બન્તો વિય** પુબ્બપદસ્સ અન્તો વિય હોતિ, **અઞ્ઞથા તુ** વિભત્તિયા અલોપે સંહિતાયં કતાયં અઞ્ઞથા હોતિ, પુબ્બપદન્તભૂતો સરો પરપદસ્સ આદિસરો વિય હોતિ. **તત્થ** યતિયં **યાદેસાદિ** ઇવણ્ણાદીનં કત્તબ્બ**ય**કારાદેસાદિ **પરાદિવ** પરપદસ્સ આદિસરો વિય હોતિ, પુબ્બન્તસદિસસરમતિક્કમિત્વાપિ પરપદાદિસરસદિસવણ્ણમાગમ્મ તં અનતિક્કમિત્વાપિ પરપદાદિસરસદિસયાદેસાદિમતિક્કમિત્વાપિ યતિયા પયુત્તાય સતિ અનેકવણ્ણત્તાભાવેપિ યતિભઙ્ગો ન હોતીતિ અધિપ્પાયો. પુબ્બસ્સ અન્તોતિ ચ, યો ચ સો આદેસો ચ, સો આદિ યસ્સ મકારાદિનોતિ ચ, પરસ્સ આદીતિ ચ વાક્યં.

૫૧. ચાદી પુબ્બપદન્તાવ, નિચ્ચં પુબ્બપદસ્સિતા;
પાદયો નિચ્ચસમ્બન્ધા, પરાદીવ પરેન તુ.

૫૧. **નિચ્ચં** અનવરતં પુબ્બપદં સિતા નિસ્સિતા **ચાદી ચ**કારાદયો નિપાતા પુબ્બસ્સ પદસ્સ અન્તા અવયવા વિય હોન્તિ, તે અન્તો કત્વા યતિ કાતબ્બાતિ અધિપ્પાયો. **પરેન** પરપદેન **નિચ્ચસમ્બન્ધા** સતતયોગિનો, **તુ**સદ્દો અટ્ઠાનપ્પયુત્તો, **પાદયો તુ પરાદીવ** પરપદસ્સ આદી અવયવા વિય હોન્તિ, તં વિહાય પુબ્બપદન્તે યતિ કાતબ્બાતિ અધિપ્પાયો.

૫૧. "**ચાદિ**"ચ્ચાદિ. **નિચ્ચં** સતતં **પુબ્બપદસ્સિતા** પુબ્બપદં નિસ્સાય પવત્તા **ચાદી ચ**કારાદિનિપાતા **પુબ્બપદન્તાવ** પુબ્બપદસ્સ અન્તા અવયવા વિય હોન્તિ, **પરેન** પરપદેન **નિચ્ચસમ્બન્ધા** નિરન્તરયોગિનો **પાદયો તુ પા**દિઉપસગ્ગા પન **પરાદીવ** પરપદસ્સ આદી અવયવાવિય હોન્તિ. **ચા**દયો આગમ્મ તે બહિ કત્વાપિ **પા**દયો આગમ્મ તે અન્તો કત્વાપિ પવત્તો વિરામો યતિભઙ્ગોતિ અધિપ્પાયો. ચોઆદિ યેસન્તિ ચ, પુબ્બપદં

સિતાતિ ચ, પો આદિ યેસન્તિ ચ, નિચ્ચં સમ્બન્ધાતિ ચ વિગ્ગહો. એત્થ ચ તગ્ગુણસંવિઞ્ઞાણત્તા ચકારપકારાદીનમ્પિ પરિગ્ગહો.

સબ્બત્થોદાહરણાનિ યથા

૫૨. નમે તં સિરસા સબ્બો-પમાતીતં તથાગતં;
યસ્સ લોકગ્ગતં પત્ત-સ્સો'પમા ન હિ યુજ્જતિ.

૫૩. મુનિન્દં તં સદા વન્દા-મ્ય'નન્તમતિ'મુત્તમં;
યસ્સ પઞ્ઞા ચ મેત્તા ચ, નિસ્સીમાતિ વિજમ્ભતિ.

૫૨-૫૩. સબ્બત્થાતિ પુબ્બન્તસદિસાદીસુ. "**નમેત**"ન્તિઆદિગાથાદ્વયે પદત્થો પાકટો, અધિપ્પાયો તુ યતો લોકગ્ગતં પત્તો, તતો સબ્બોપમાતીતો, યતો પઞ્ઞામેત્તા લોકે નિરન્તરમિવ વત્તન્તિ, તતો અનન્તમતિ, ઉત્તમો ચાતિ. એત્થ ''સબ્બા ઉપમા''તિ સમાસં કત્વા વિભત્તિલોપે સંહિતાયઞ્ચ કતાયં પરપદાદિઉકારો પુબ્બપદન્તબ્બકારઙ્ગ**અ**કારો વિય હોતીતિ **સબ્બો** ઇચ્ચત્ર પાદન્તયતિ. **પત્તસ્સોપમા** ઇચ્ચત્ર યકારાદેસસ્સ પરાદિસદિસભાવો વિય હોતિ, વિભત્તિયા અલોપે સંહિતાયં કતાયં **સ**વિભત્તિયા **અ**કારો પરપદાદિ **ઉ**કારો વિય હોતીતિ તંવિભત્તિયા પસિદ્ધં વિહાય **પત્ત**ઇચ્ચત્ર પાદન્તયતિ. તથા **વન્દામ્યનન્ત**ઇચ્ચત્ર **ય**કારાદેસસ્સ પરાદિસદિસભાવો વિહિતોતિ **મ્ય**સદ્દં વજ્જેત્વા **વન્દા**ઇચ્ચત્ર પાદન્તયતિ. પુબ્બપદસ્સિતાનં **ચા**દીનં પુબ્બપદન્તસદિસતા વુત્તાતિ **મેત્તા ચા**તિ **ચ**સદ્દતો યતિ, અપરપદસમ્બન્ધા **પા**દયો પરપદાદિસદિસા હોન્તીતિ **નિસ્સીમા**તિ એત્થ **નિ**સદ્દં વિહાય તતો આદિમ્હિ યતિ.

૫૨-૫૩. સબ્બત્થ યથાવુત્તપુબ્બન્તસદિસસરાદીસુ પઞ્ચસુ ઉદાહરણાનિયથા. "**નમે ત**"મિચ્ચાદિ, લોકગ્ગતં પત્તસ્સ **યસ્સ** બુદ્ધસ્સ **ઉપમા ન હિ યુજ્જતિ** સકલપદત્થાનં અતિક્કમ્મ ઠિતત્તા ન હિ યુજ્જતિ. સબ્બોપમાતીતં તં તથાગતં સિરસા **નમે** નમામિ. **સબ્બો**તિ એત્થ ઓકારસ્સ પુબ્બપદન્તસરસદિસત્તા તતો પરાય યતિયા ચ **સ્સોપમા**તિ પરપદાદિસદિસં વણ્ણમનતિક્કમ્મ ઠિતાય યતિયા ચ ઉદાહરણં.

"**મુનિન્દે**"ચ્ચાદિ. **યસ્સ** સમ્બુદ્ધસ્સ પઞ્ઞા ચ મેત્તા **ચનિસ્સીમા** અનન્તસત્તઅનન્તઞેય્યવિસયકરણતો સીમારહિતા અતિવિજમ્ભતિ. **અનન્તમતિં** ઉદયબ્બયસમ્ભવેપિ ઞેય્યસ્સાનન્તત્તા વિસયિમ્હિ વિસયવોહારેન અનન્તપઞ્ઞાય સમન્નાગતં **ઉત્તમં** તતો એવ પવરં તં મુનિન્દં સદા વન્દામિ, **યા**દેસસ્સ પરાદિસદિસત્તા તમનાગમ્મ યતિ ભવતિ. **મેત્તાચનિસ્સીમા**તિ એત્થ **ચા**દીનં પુબ્બપદન્તસદિસત્તાય **પા**દીનં પરપદાદિસદિસત્તા ચ "**ચા**"તિ ''ની''તિ ઇમેસમ્પિ યતિ ભવતિ.

ચાદિપાદીસુ પચ્ચુદાહરણાનિ યથા

૫૪. મહામેત્તા મહાપઞ્ઞા, ચ યત્થ પરમોદયા;
પણમામિ જિનં તં પ-વરં વરગુણાલયં.

૫૪. "**મહા**"ઇચ્ચાદિ. **યત્થા**તિ યસ્મિં જિને. **પરમોદયા**તિ મહામેત્તાદયો ઉક્કટ્ઠાભિવુડ્ઢિયો. તતોયેવ વરગુણાલયં, તેનેવ **પવરં** ઉત્તમં તં જિનન્તિ સમ્બન્ધો. એત્થ પુબ્બપદનિસ્સિતં ચકારં પરપદાદિભૂતં કત્વા તતો

પુબ્બે કતા યતિ ચ, પરપદાદિસમ્બન્ધપકારં પુબ્બપદન્તભૂતં કત્વા પકારતો પરં કતા યતિ ચ વિરુદ્ધાતિ ઉભયત્થ પચ્ચુદાહરણં.

૫૪. **ચાદિપાદીસુ** વિસયભૂતેસુ પચ્ચુદાહરણં યથા. "**મહામેત્તિ**"ચ્ચાદિ. **યત્થ** યસ્મિં જિને મહામેત્તા ચ મહાપઞ્ઞા ચ ઇમા **પરમોદયા** ઉક્કટ્ઠાભિવુદ્ધિયો હોન્તિ. **વરગુણાલયં** ઉત્તમગુણાકરં **પવરં** તતોયેવ ઉત્તમં તં જિનં પણમામિ. એત્થ ચકારં પરપદાદિં કત્વા પકારં પુબ્બપદન્તં કત્વા યતિયા પવત્તત્તા "ચ યત્થ, તં પા"તિદ્વયમપિ પચ્ચુદાહરણં.

૫૫. **પદત્થક્કમતો મુત્તં, કમચ્ચુતમિદં યથા;**
ખેત્તં વા દેહિ ગામં વા, દેસં વા મમ સોભનં.

૫૫. "**પદ**"ઇચ્ચાદિ. પદાનં અત્થક્કમતો **મુત્તં** ગળિતં કમચ્ચુતમિદન્તિ વિધીયતે. **ખેત્તં વા** ઇચ્ચાદિના અરુચિતોયં યાચનક્કમો વત્તુનો અવિઞ્ઞુતં ગમેતિ. યો હિ ખેત્તમ્પિ દાતું નિચ્છતિ, કથં સો ગામાદિકં દસ્સતીતિ.

૫૫. "**પદત્થિ**"ચ્ચાદિ. **પદત્થક્કમતો** પદાનં અત્થક્કમતો **મુત્તં** ગળિતં **ઇદં** વાક્યં કમચ્ચુતં નામ. ઉદાહરતિ "**યથિ**"ચ્ચાદિ. મમ સોભનં ખેત્તં વા ગામં વા દેસં વા જનપદં વા દેહિ. એત્થ **ખેત્તમિ**ચ્ચાદિ યાચનક્કમો વત્તુનો અવિઞ્ઞુભાવં વિના ઉચિતપદત્થક્કમં નપ્પકાસેતિ, તથા હિ ખેત્તમપિ દાતુમનિચ્છન્તો ગામનિગમજનપદાદિં કથં દસ્સતીતિ કમહાનિ.

૫૬. **લોકિયત્થ'મતિક્કન્તં, અતિવુત્તં મતં યથા;**
અતિસમ્બાધ'માકાસ-મેતિસ્સા થનજમ્ભને [થનજુમ્ભને (સી॰)].

૫૬. "**લોકિ**"ચ્ચાદિ. લોકે વિદિતો લોકિયો, તં **લોકિયત્થ**મભિધેય્યં **અતિક્કન્તં** અનનુવુત્તં યં તં અતિવુત્તં મતન્તિ વિધીયતે. **યથે**ત્યાદિના ઉદાહરતિ. **એતિસ્સા** વનિતાય **થનાનં** પયોધરાનં **જમ્ભને** બ્યાપને **આકાસં** ગગનં **અતિસમ્બાધં** અચ્ચન્તપ્પકં.

૫૬. "**લોકિયત્થિ**"ચ્ચાદિ. **લોકિયત્થં** લોકે પસિદ્ધમભિધેય્યં **અતિક્કન્તં** કથનાકારેન અતિક્કમિતં વાક્યં અતિવુત્તમિતિ મતં. ઉદાહરતિ "**યથિ**"ચ્ચાદિ. **એતિસ્સા થનજમ્ભને** થનાનં વિજમ્ભને આકાસં **અતિસમ્બાધં** અનોકાસં. એત્થ પયોધરાનં મહન્તત્તં વદામાતિ લોકે મહન્તન્તિ પસિદ્ધં ગગનમપિ અતિક્કન્તત્તા વાક્યમતિવુત્તદોસેન દૂસિતં.

૫૭. **સમુદાયત્થતો'પેતં, તં અપેતત્થકં યથા;**
ગાવિપુત્તો બલીબદ્ધો, તિણં ખાદી પિવી જલં.

૫૭. "**સમુદાયિ**"ચ્ચાદિ. **સમુદાયસ્સ** પકરણતો પદસન્ધિનો વાક્યસ્સ **અત્થો** અભિધેય્યં અઙ્ગિભૂતં ક્રિયાકારકસમ્બન્ધીવિસેસલક્ખણં સંવોહારિકં, તતો **અપેતં** અપગતં સુઞ્ઞં, વિના [ન (ક॰)] પદત્થમત્તેન તસ્સ કત્થચિ બ્યભિચારાભાવતો એતાદિસં યં તમપેતત્થકન્તિ વિધિ. ન હિ "ગાવિપુત્તો"ચ્ચાદીસુ સમુદાયત્થો સમ્ભવતિ.

૫૭. “**સમુદાયિ**”ચ્ચાદિ. **સમુદાયત્થતો** વિસેસનવિસેસ્યભૂતક્રિયાકારકસમ્બન્ધેહિ યુત્તવાક્યસઙ્ખાતપદસમુદાયસ્સ સમ્બન્ધપદત્તા વોહારાનુરૂપઅત્થતો **અપેતં** અપગતં, અવયવત્થમત્તસ્સ વા સબ્બત્થ લબ્ભમાનત્તા સમુદાયત્થતો સુઞ્ઞં, **તં** વાક્યં **અપેતત્થકં** નામ. **યથિ**ચ્ચાદિના ઉદાહરતિ “ગાવિપુત્તો બલીબદ્ધો ઉસભો તિણં ખાદિ, જલં પિવી”તિ. એત્થ અવયવત્થમત્તેન વિના સમુદાયેન ગમ્યમાનસ્સ કસ્સચિ વિસેસત્થસ્સ અભાવા સમુદાયત્થતો અપગતં નામ હોતિ.

૫૮. બન્ધે ફરુસતા યત્થ, તં બન્ધફરુસં યથા;
ખરા ખિલા પરિક્ખીણા, ખેત્તે ખિત્તં ફલત્ય’લં.

૫૮. “**બન્ધે**”ચ્ચાદિ. **ખરા**ઇચ્ચાદિકં બન્ધફરુસં સુતિસુભગત્તાભાવતો **ખરા** કક્કસા **ખિલા** ખાણુકાદયો **પરિક્ખીણા** ખયં પત્તા યતો, તસ્મા **ખેત્તે** કેદારે **ખિત્તં** વુત્તં **અલમ**ચ્ચન્તં **ફલતિ** નિપ્ફજ્જતિ. વાક્યદોસો.

૫૮. “**બન્ધે**”ચ્ચાદિ. **બન્ધે** બન્ધસરીરે **ફરુસતા** સુતિસુખતાભાવતો ફરુસભાવો **યત્થ** વાક્યે ભવતિ, **તં** વાક્યં **બન્ધફરુસં** નામ હોતિ. **યથા**તિ ઉદાહરતિ. **ખરા** કક્કસા **ખિલા** ખાણુકાદયો **પરિક્ખીણા** યસ્મા ખીણા હોન્તિ, તસ્મા ખેત્તે **ખિત્તં** વુત્તં બીજં **અલં** અતિસયેન **ફલતિ** નિપ્ફજ્જતિ.

વાક્યદોસનિદ્દેસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વાક્યત્થદોસનિદ્દેસવણ્ણના

૫૯. ઞેય્યં લક્ખણમન્વત્થ-વસેના’પક્કમાદિનં;
ઉદાહરણમેતેસં, દાનિ સન્દસ્સયામ્ય’હં.

૫૯. “**ઞેય્ય**”મિચ્ચાદિ. અપક્કમાદીનં યથાઉદ્દિટ્ઠાનં લક્ખીયતિ ઉદાહરણમનેનાતિ અત્થેન **લક્ખણં અન્વત્થવસેન** અપગતો કમો યત્થ તં અપક્કમન્તિઆદિના અત્થાનુગમનવસેન **ઞેય્યં** વિઞ્ઞાતબ્બં. **ઇદાનિ** વાક્યદોસે નિદ્દિસિત્વા અવસરપ્પત્તે ઇમસ્મિં કાલે **એતેસં** અપક્કમાદીનં **ઉદાહરણં** લક્ખિયં અહં **સન્દસ્સયામિ** પકાસેસ્સામિ.

૫૯. ઇદાનિ ઉદ્દિટ્ઠાનુક્કમેન અપક્કમાદિઅત્થદોસાનિ વિભાવેતિ “**ઞેય્ય**”મિચ્ચાદિના. **અપક્કમાદીનં** અપક્કમોચિત્યહીનાદીનં **લક્ખણં** અપક્કમાદિવિસયબુદ્ધિયા અવિપરીતવુત્તિયા પવત્તિકારણં **અન્વત્થવસેન** અપગતો કમો યત્થિચ્ચાદિવચનત્થાનુગતઞાણવસેન **ઞેય્યં** ઞાતબ્બં, વિસું લક્ખણં ન વદામાતિ વુત્તં હોતિ. ઇદાનિ અહં **એતેસં** અપક્કમાદીનં **ઉદાહરણં** લક્ખિયં સન્દસ્સયામિ. અત્થાનુગતમન્વત્થં અન્વત્થસ્સ ઞાણસ્સ વસોતિ વિગ્ગહો.

તત્થાપક્કમં યથા

૬૦. ભાવનાદાનસીલાનિ, સમ્મા સમ્પાદિતાનિ’હ;
ભોગસગ્ગાદિનિબ્બાન-સાધનાનિ ન સંસયો.

૬૦. “**ભાવના**”ઇચ્ચાદિ. **સમ્મા** અલોભાદિહેતુસમ્પત્તિયા સક્કચ્ચં **સમ્પાદિતાનિ** નિપ્ફાદિતાનિ. એત્થ ભોગસગ્ગાદિનિબ્બાનાનં હેતવો યથાક્કમં દાનસીલભાવનાયો, ન તુ ભાવનાદાનસીલાનિ.

૬૦. **તત્થ** તેસુ અપક્કમાદીસુ **અપક્કમં યથા** અપક્કમસ્સોદાહરણમેવં. **ઓચિત્યહીનં યથા**ત્યાદીસુપિ એવમત્થો વેદિતબ્બો. “**ભાવનિ**”ચ્ચાદિ. **ઇહ** ઇમસ્મિં અત્તભાવે **સમ્મા સમ્પાદિતાનિ** અલોભાદિહેતુસમ્પત્તિયા સક્કચ્ચં સમ્પાદિતાનિ રાસિકતાનિ ભાવનાદાનસીલાનિ **ભોગસગ્ગાદિનિબ્બાનસાધનાનિ** ઉપભોગપરિભોગાનિ, સગ્ગુપ્પત્તિઆયુઆરોગ્યાદીનિ, નિબ્બાનઞ્ચેતિ એતેસં સાધકાનિ. **ન સંસયો** સદિસવિસદિસવિપાકદાને સંસયો નામ નત્થિ. એત્થ ભોગસગ્ગનિબ્બાનાનં હેતુભૂતા પન કમતો દાનસીલભાવનાયો ભવન્તીતિ ફલક્કમસ્સ હેતુક્કમં વિરુદ્ધમિતિ કમાપેતં નામ હોતિ.

ઓચિત્યહીનં યથા

૬૧. પૂજનીયતરો લોકે, અહ’મેકો નિરન્તરં.
મયેકસ્મિં ગુણા સબ્બે, યતો સમુદિતા અહું.

૬૧. “**પૂજનીયિ**”ચ્ચાદિ. **યતો** યસ્મા કારણા **સબ્બે ગુણા** સીલાદયો **એકસ્મિં** કેવલે **મયિ** એવ **સમુદિતા** રાસિભૂતા **અહું** અહેસું, તસ્મા કારણા ઇમસ્મિં સત્તલોકે **એકો** કેવલો અહમેવ **નિરન્તરં** સતતં **પૂજનીયતરો** અતિસયેન પુજ્જોતિ. એવમત્તપસંસનમરુચિતં સપ્પુરિસસ્સ.

૬૧. “**પૂજનીયતરે**”ચ્ચાદિ. **યતો** યસ્મા **સબ્બે ગુણા** સીલાદયો **એકસ્મિં મયિ** અદુતિયે મયિ એવ **સમુદિતા** રાસિભૂતા **અહું** અહેસું, તસ્મા **લોકે** સત્તલોકે **એકો** અદુતિયો અહમેવ **નિરન્તરં** સતતં **પૂજનીયતરો** અતિસયેન પૂજનીયો. એવં અત્તપ્પસંસનતો ઉચિતતાય પરિહાનીતિ **ઓચિત્યહીનં** નામ.

યથા ચ

૬૨. યાચિતોહં કથં નામ, ન દજ્જામ્યપિ જીવિતં;
તથાપિ પુત્તદાનેન, વેધતે હદયં મમ.

૬૨. “**યાચિતો**”ઇચ્ચાદિ. એત્થ “યદિ યાચિંસુ, જીવિતમ્પિ યાચકાનં દજ્જામી”તિ દસ્સિતોદારતાયાનુચિતં પુત્તદાને હદયપવેધનકથનં વેસ્સન્તરસ્સ યજ્જેવમવોચ.

૬૨. **યથા ચ**, એવમ્પિ ઓચિત્યહીનસ્સ ઉદાહરણં દટ્ઠબ્બં “**યાચિતો**”ચ્ચાદિ. **યાચિતો** યાચકેહિ યાચિતો અહં જીવિતમપિ કથં નામ ન દજ્જામિ, **તથાપિ** એવં દાનજ્ઝાસયે સતિપિ પુત્તદાનેન મમ હદયં **વેધતે** કમ્પતે. એત્થ વેસ્સન્તરસ્સ “યદિ યાચેય્યું, જીવિતમપિ યાચકાનં દજ્જામી”તિ કતપટિઞ્ઞાય પુત્તદાનેન હદયકમ્પનસ્સ કથનં ચાગાતિસયયોગસઞ્ઞાતઉદારગુણસ્સ અનનુચ્છવિકન્તિ ઓચિત્યહીનં.

ભગ્ગરીતિ યથા

૬૩. ઇત્થીનં દુજ્જનાનઞ્ચ, વિસ્સાસો નોપપજ્જતે;

વિસે સિઙ્ગિમ્હિ નદિયં, રોગે રાજકુલમ્હી ચ.

૬૩. “**ઇત્થીન**”મિચ્ચાદિ. **નોપપજ્જતે** ન યુજ્જતિ. એત્થ સમ્બન્ધે છટ્ઠિયા પરિચ્ચાગેન **વિસે**ઇચ્ચાદિના આધારે સત્તમીનિદ્દેસો અત્થરીતિયા ભઙ્ગો. આદો મજ્ઝે ચ **ચ**કારપરિચ્ચાગા સદ્દરીતિયા ભઙ્ગો, રીતીનં અનન્તત્તા ભઙ્ગાપ્યનન્તા. ઉદાહરણં તુ દિસામત્તં.

૬૩. “**ઇત્થીન**”મિચ્ચાદિ. ઇત્થીનઞ્ચ દુજ્જનાનઞ્ચ **વિસ્સાસો** સહવાસાદીહિ વિસ્સાસો **નોપપજ્જતે** અનત્થસંસયાનિવત્તિકારણત્તા ન યુજ્જતિ. **વિસે** ગરળે ચ **સિઙ્ગિમ્હિ** સિઙ્ગવતિ મહિં સાદો ચ નદિયઞ્ચ **રોગે** વડ્ઢમાનકે રોગે ચ **રાજકુલમ્હિ** ચ વધબન્ધનાદિકારકે રાજકુલે ચ વિસ્સાસો નોપપજ્જતે. એત્થ આદો સમ્બન્ધે છટ્ઠિયા આરભિત્વા તં પહાય સત્તમિયા વુત્તત્તા અત્થરીતિ ચ, આદિમજ્ઝેસુ **ચ**સદ્દપરિચ્ચાગતો સદ્દરીતિ ચ ભિન્ના. **ચ**સદ્દં પયુઞ્જન્તેન આદો એવ વા અન્તે એવ વા પચ્ચેકં વા યોજેતબ્બં હોતિ. ઈદિસો પયોગો રીતિભઙ્ગો નામ હોતિ. રીતીનં બહુત્તા રીતિભઙ્ગદોસાપિ બહુવિધા. ઇદં પન મુખમત્તનિદસ્સનં.

સસંસયં યથા

૬૪. મુનિન્દચન્દિમાલોક-રસલોલવિલોચનો;
જનો’વક્કન્તપન્થો’વ, ગોપદસ્સનપીણિતો.

૬૪. “**મુનિન્દિ**”ચ્ચાદિ. ચન્દિમા વિય ચન્દિમા, મુનિન્દોયેવ ચન્દિમા, તસ્સ આલોકનં દસ્સનં, આલોકો પકાસો વા, તસ્મિં **રસો** અનુરાગો, તેન **લોલાનિ** ચપલાનિ **લોચનાનિ** અક્ખીનિ યસ્સ સો જનો **અવક્કન્તો** ઓક્કન્તો પવિટ્ઠો **પન્થો** મગ્ગો યેન અવક્કન્તપન્થો એવ **ગુન્નં** રંસીનં, ઇટ્ઠત્થનિપ્ફત્તિસૂચકભાવેન **ગો**પદત્થસ્સ વા પદસ્સનેન **પીણિતો** મુદિતોતિ એત્થ ગોરૂપસ્સ પદસ્સનેનાતિપિ વિઞ્ઞાયતીતિ સન્દેહો.

૬૪. “**મુનિન્દિ**”ચ્ચાદિ. **મુનિન્દચન્દિમાલોકરસલોલવિલોચનો** મુનિન્દસઙ્ખાતસ્સ ચન્દિમસ્સ આલોકે દસ્સને પાતુભાવે વા રસેન આલયેન ચઞ્ચલનેત્તો જનો **અવક્કન્તપન્થોવ** ઓતિણ્ણમગ્ગોવ બુદ્ધસ્સ દસ્સનત્થાય મગ્ગમોતિણ્ણોતિ અધિપ્પાયો. **ગોપદસ્સનપીણિતો** ગોસઙ્ખાતરંસિપદસ્સનેન, અભિમઙ્ગલસમ્મતગોપદસ્સનેન વા સન્તુટ્ઠો હોતિ. એત્થ ગોપદસ્સનેનાતિ ચ અત્થસ્સ ગમ્યમાનત્તા વિઞ્ઞાતું સંસયો ઉપ્પજ્જતીતિ **સસંસયં** નામ. અવક્કન્તો પન્થો યેનાતિ ચ, ગુન્નં રંસીનં, ગાવસ્સ વા પદસ્સનન્તિ ચ, ગોપદસ્સનેન પીણિતોતિ ચ વિગ્ગહો.

૬૫. વાક્યત્થતો દુપ્પતીતિ-કરં ગામ્મં મતં યથા;
પોસો વીરિયવાસો’યં, પરં હન્ત્વાન વિસ્સમિ.

૬૫. “**વાક્ય**”ઇચ્ચાદિ. **પરં** સત્તું **હન્ત્વાન** પહરિત્વા **વીરિયવા** સૂરો **સોયં પોસો** પુરિસો **વિસ્સમિ** વિસ્સત્થો. અયમત્થો તાવ ન દુપ્પતીતો. **પરં** અચ્ચન્તં હન્ત્વાન **વીરિયવા** ઉચિતસમ્ભવો સોયં પોસો વિસ્સમીતિ દુપ્પતીતોયમત્થો.

૬૫. અન્વત્થવસેન લક્ખણસ્સ અપાકટત્તા સલક્ખણં લક્ખિયમુદાહરતિ “**વાક્યત્થતો**”ચ્ચાદિના. વાક્યત્થતો દુપ્પતીતિકરં વિરુદ્ધપ્પકાસકં ગામ્મન્તિ મતં. **યથા**તિ ઉદાહરતિ. **પરં** સત્તું **હન્ત્વાન** મારેત્વાન **વીરિયવા** સૂરો સો અયં પોસો **વિસ્સમિ** વિગતપરિસ્સમો અહોસિ, અયમત્થો ઇટ્ઠો. **પરં** અતિસયેન **હન્ત્વાન** વીતિક્કમં કત્વા **વીરિયવા**

ઉપચિતસમ્ભવો ઉપચિતસુક્કો સો અયં પુરિસો વાયામેન **વિસ્સમિ** વિગતવાયામો અહોસીતિ. ઇમસ્સત્થસ્સ અસબ્ભારહત્તા ગામ્મત્તં. વીરિયં ઉસ્સાહો સમ્ભવો વા અસ્સ અત્થીતિ વિગ્ગહો.

૬૬. દુટ્ઠાલઙ્કરણં તેતં, યત્થાલઙ્કારદૂસનં;
તસ્સાલઙ્કારનિદ્દેસે, રૂપમાવીભવિસ્સતિ.

૬૬. "**દુટ્ઠા**"ઇચ્ચાદિ. **યત્થ** યસ્મિં વાક્યે અલઙ્કારાનં **દૂસનં** વિકટતા, એતન્તુ **દુટ્ઠાલઙ્કરણં** દુટ્ઠાલઙ્કરણં નામ, **તસ્સ** દુટ્ઠાલઙ્કારસ્સ **રૂપં** સરૂપં **અલઙ્કારનિદ્દેસે** તંનામકે પરિચ્છેદે **આવીભવિસ્સતિ** પકાસિસ્સતિ, તત્થેવ તં દસ્સયિસ્સામીતિ અધિપ્પાયો.

૬૬. "**દુટ્ઠાલઙ્કરિ**"ચ્ચાદિ. **યત્થ** વાક્યે **અલઙ્કારદૂસનં** અલઙ્કારાનં વિરોધો હોતિ, **એતં** વાક્યત્થનિસ્સિતં **એતં** વાક્યં **દુટ્ઠાલઙ્કરણં** દુટ્ઠાલઙ્કારો નામ, **તસ્સ** દુટ્ઠાલઙ્કરણદોસોપલક્ખિતવાક્યસ્સ **રૂપં** સરૂપં લક્ખિયં **અલઙ્કારનિદ્દેસે** અલઙ્કારાનં નિદસ્સનટ્ઠાનભૂતે પરિચ્છેદે આવીભવિસ્સતિ. એત્થ વુત્તેપિ પુન તત્થાપિ વત્તબ્બં સિયાતિ ન વુત્તન્તિ અધિપ્પાયો. ઉદ્દેસે ''દુટ્ઠાલઙ્કતી''તિ વત્વા ઇદાનિ ''દુટ્ઠાલઙ્કરણ''ન્તિ વચનં **અલઙ્કતિ અલઙ્કરણઅલઙ્કાર**સદ્દાનં તુલ્યત્થત્તા ન વિરુજ્ઝતિ.

૬૭. કતો'ત્ર સઙ્ખેપનયા મયા'યં,
દોસાનમેસં પવરો વિભાગો;
એસો'વ'લં બોધયિતું કવીનં,
તમત્થિ ચે ખેદકરં પરમ્પિ.

ઇતિ સઙ્ઘરક્ખિતમહાસામિપાદવિરચિતે સુબોધાલઙ્કારે

દોસાવબોધો નામ

પઠમો પરિચ્છેદો.

૬૭. એવં ''સોદાહરણમેતેસં, લક્ખણં કથયામ્યહ''ન્તિ કતપટિઞ્ઞાનુરૂપં પટિપજ્જ દાનિ "**કતોત્રિ**"ચ્ચાદિના નિક્ખિપનનયં સઙ્ખિપતિ. **અત્ર** ઇમસ્મિં અધિકારે, પરિચ્છેદે વા **એસં** યથાવુત્તાનં **દોસાનં** પદદોસાદીનં **પવરો** ઉત્તમો **વિભાગો** વિભજનં **સઙ્ખેપનયા** સઙ્ખેપક્કમેન, ન વિત્થારતો, યતો અપરિસઙ્ખ્યેય્યાનં નત્થિ પરિયન્તો મયા **કતો** નિટ્ઠાપિતો. નનુ ''સઙ્ખેપનયા''તિ વુત્તત્તા પુરાતનેહિ [પુરાતરેહિ (ક॰)] દીપિતા સન્તિ બહૂ દોસા, તે પરિચ્ચત્તા સિયુન્તિ? એત્થ વુચ્ચતે, વિત્થારક્કમસ્સ અનધિપ્પેતત્તા ''સઙ્ખેપનયા''તિ વુત્તં, ન પન સબ્બથા પરિચ્ચાગેન. તથા હિ–

''નિહન્તુ સોયં જલિતં, પતઙ્ગો અરિપાવક''ન્તિઆદીનં

અક્ખમત્થન્તરાદિકં વિરુદ્ધત્થન્તરાનુગતન્તિ ચ. એત્થ હિ **પતઙ્ગ**સદ્દેન જોતિરિઙ્ગણસઙ્ખાતમત્થન્તરમસમત્થમિચ્છિતત્થે ''વચન્તિ ગણ્ડા''ત્યેવમાદિકં અમઙ્ગલઅપયુત્તપદાદિકં કિલિટ્ઠે અન્તોગધન્તિ ચ.

ગજહેસાદિ સમ્બન્ધદૂસિતં લોકવિરોધિ, સોગતાગમાદીસુ પસિદ્ધં રૂપક્ખન્ધાદિકમઞ્ઞત્ર વુત્તં અપ્પતીતં નામ. ઇદં આગમવિરોધિઇતિ, સમ્બન્ધદૂસિતપ્પતીતાદિકં વિરોધિમ્હિ પવિટ્ઠન્તિ ચ, આનેતબ્બહેતુત્તા હેત્વપેક્ખં નેય્યતો ન બ્યતિરિચ્ચતીતિ ચ.

''દેવો વોહરતુ ક્લેસં, રાહુખિન્નો દિવાકરો''

ઇચ્ચાદિકં અસામત્થ્યાભિધેય્યાદિકં ઓચિત્યહીને સઙ્ગહિતન્તિ ચ. જિગુચ્છઅસબ્ભસંસૂચકઅત્થન્તરકઞ્ચ ગામ્મં દુપ્પતીતિકરે સઙ્ગય્હતીતિ ચ. ( ) [(દુરુચ્ચારણં)?] સબન્ધફરુસમેવેતિ ચ.

એત્થ પન ઓચિત્યહીનદુપ્પતીતિકરાનં વાક્યત્થદોસત્તેપિ ફન્ધફરુસસ્સ ચ વાક્યદોસત્તે પદપદત્થાનં દોસતો વાક્યમેવ દુટ્ઠં સિયા, વાક્યઞ્ચ પદેહિ વિરિચ્ચતે, પદે દુટ્ઠે વાક્યત્થો ચ દુટ્ઠો સિયા. પદદોસતો વાક્યવાક્યત્થાનં નાનાભાવાભાવઞાપનત્થં અસામત્થિયાભિધેય્યાદિકં પદં ઓચિત્યહીનાદિવાક્યત્થદોસાદીસુ અન્તો કથિતં. તથા હિ પુરાતનેહિ વિરુદ્ધત્થન્તરાદીહિ પદેહિ વિરચિતં વાક્યં વિરુદ્ધન્તિઆદિના બહૂનિ દુટ્ઠાનિ વાક્યાનિ દસ્સિતાનિ. ''હરિસમાનયી''તિ એત્થ **હ**પુબ્બં રિસ'માનયીતિ ઇચ્છિતત્થા પરિ ભટ્ઠં **ભટ્ઠં**. નાનત્થમપ્પસિદ્ધેહિ યુત્તં **ગુળ્હં**, યથા ''સક્કો સહસ્સગૂ''તિ. ઇતિ ભટ્ઠગુળ્હત્થાદયો પસાદાલઙ્કારવિરુદ્ધાતિ ચ.

વાક્યેપિ **વિસન્ધિક**મિહાનુપયોગીતિ ચ, વાક્યન્તરોપગતં વાક્યં **વાક્યગબ્ભં**, વાક્યન્તરપદસમ્મિસ્સં ''અપાથ્યમેસો દિસ્સતિ, વેજ્જં ખાદત્યનારત''મિચ્ચાદિકં **વાક્યસંકિણ્ણઞ્ચ** બ્યાકિણ્ણે સમોહિતન્તિ ચ.

''કાચુય્યાને મયા દિટ્ઠા, વલ્લરી પઞ્ચપલ્લવા;
પલ્લવે પલ્લવે મુધા, યસ્સા કુસુમમઞ્ચરી''તિ.

ઇદ**મવાચકં** પહેળિકાય પમુસ્સિતાસન્નિસ્સિતન્તિ ચ, તત્થ ચ કવિના **ઉય્યાન**સદ્દેન ગેહં, લતાવાચિના **વલ્લરી**સદ્દેન અઙ્ગના, **પલ્લવ**સદ્દેન કરચરણદસનચ્છદા, **મઞ્ચરી**સદ્દેન નખસોભા દન્તકન્તિયો ચ વત્તુમિચ્છિતા, વાક્યત્થેપિ પદુમિનીનં રત્તિયમુન્નિદ્દતાદિકં **વિરુદ્ધં** વિરોધિનિલીનન્તિ ચ નાત્યનુઞ્ઞાતા, ન તુ સબ્બથા પરિચ્ચાગેન. **એસોવ** એવં યથાવુત્તનયેન નિદ્દાપિતો અયં સઙ્ખેપનયો એવ **કવીનં** પણ્ડિતજનાનં **ખેદકરં** ''કથં નામ બન્ધેપીદિસં સતિ સન્તી''તિ એવમાસુહનોપજનં પરં પદદોસે અસાધુસન્દિદ્ધપરિયાય ઞેય્યઅપ્પતીતત્થઅપ્પયોજક દુબ્બોધદેસિયાદિકં, વાક્યદોસે અધિકઊનભગ્ગચ્છન્દાદિકં, વાક્યત્થદોસે ઉપક્કમોપસંહારવિસમઞ્ચેતિ ઇચ્ચેવમાદિકમપરમ્પિ દૂસનં **અત્થિ ચે** યદિ ભવેય્ય, **તમ્પિ બોધયિતુ**મવગમેતું **અલં** સમત્થં યથાવુત્તદોસાનુસારેન બુદ્ધિમન્તેહિ સક્કા ઊહિતુન્તિ.

એવં વદતો ચ ગન્થકારસ્સાયમધિપ્પાયો – યે દોસા વિભાગસો ન વુત્તા, તે મયા ગન્થગારવભયા સઙ્ખેપિતા, લક્ખણતો તુ સઙ્ગહિતા. ન હિ તેસમન્તં કો જહાપેતિ.

તત્થ સદ્દસત્થવિરુદ્ધ**મસાધુ**. યં ક્રિયાદિનિમિત્તમુપાદાય અત્થન્તરેપિ વત્તતે, તં સઞ્ઞાભાવેનેવ પયુત્તં સન્દિદ્ધં, યથા ''રવિમ્હિહિમહા''તિ, ઇદં પન વિસેસનત્થે સાધુ હોતિ. પસિદ્ધસઞ્ઞાસદ્દસ્સ પરિયાયન્તરેન પરિકપ્પિતપદં **પરિયાયઞેય્યં**, યથા ''વળવામુખેને''તિ એત્થ ''અસ્સવનિતાનનેન'' ઇતિ. યં અચ્ચન્તાબ્યભિચારીભાવેન વિસેસ્યસ્સ ગુણં વદતિ, તં અપ્પતીતત્થં, યથા ''કણ્હમસી''તિ. અધિગતત્થાનુપયોગં **અપ્પયોજકં**, યથા

‘‘અતિફેનિલં સાગરમલઙ્ઘી’’તિ. ‘‘મનુઞ્ઞદ્ધનયો પાદે, ખાદયો કનિ ભન્તિ તે’’ ઇચ્ચાદિકો **દુબ્બોધો**, કનિ કઞ્ઞે ખાદયો ગઞ્ઘરિકા. ‘‘ઇમે લાવણ્યતલ્લા તે, ગલ્લા લોલવિલોચને’’ઇચ્ચાદિકો **દેસિયો**, તલ્લો જલાસયવિસેસો, ગલ્લો કપોલો. ‘‘સઞ્ઞસેવીનં રિપૂનમિત્થીનમકઙ્કણો પાણિ. નેત્તમનઞ્જન’’ન્તિઆદિકં **અધિકં**. ‘‘અકઙ્કણો પાણી’’તિઆદિના વેધબ્યસ્સ ગમ્મમાનત્તા ‘‘સઞ્ઞસેવીન’’ન્તિ અધિકન્તિ. યત્થ વત્તબ્બસ્સ ઊનતા, તં **ઊનં**, યથા ‘‘તિલોકતિલકં મુનિ’’ન્તિઆદિ. એત્થ ‘‘વન્દામી’’તિ ઊનં, છન્દોભઙ્ગાન્વિતં વચો **ભગ્ગચ્છન્દં** પાકટં. આરમ્ભાવસાનેન વિસમં **ઉપક્કમોપસંહારવિસમં**, તં પન આરદ્ધક્કમપરિચ્ચાગેનાપરેન નિક્ખિપનં વેદિતબ્બં.

ઇતિ સુબોધાલઙ્કારે મહાસામિનામિકાટીકાયં

દોસાવબોધપરિચ્છેદો.

૬૭. એવં ‘‘સોદાહરણમેતેસં, લક્ખણં કથયામ્યહ’’ન્તિ કતપટિઞ્ઞાનુરૂપં સમ્પાદેત્વા ઇદાનિ ‘‘**કતોત્રે**’’ચ્ચાદિના નિગમેન્તો દોસે સઙ્ખિપતિ. **અત્ર** ઇમસ્મિં અધિકારે, પરિચ્છેદે વા **એસં દોસાનં** યથાવુત્તપદદોસાદીનં **પવરો** લક્ખણાવિરોધલક્ખિયતો ઉત્તમો **વિભાગો** અસઙ્કરતો વિભજનં **સઙ્ખેપનયા** વિત્થારાપનિયસઙ્ખેપક્કમેન મયા **કતો** વુત્તો **એસોવ** યથાવુત્તો એસો સઙ્ખેપક્કમો એવ **કવીનં** વિરચયન્તાનં **ખેદકરં** બન્ધસરીરે **ઈદિસં** ઈદિસપ્પયોગં કથં નામ કરોમીતિ એવં પવત્તખેદમુપ્પાદયન્તં **પરમ્પિ** અસાધુસન્દિદ્ધાદિ અઞ્ઞમ્પિ દૂસનમત્થિ ચે, **તં** સબ્બં **બોધયિતું** બોધેતું **અલં** સમત્થો હોતિ. નિયતિ અવુત્તોપિ અત્થો એતેનાતિ ચ, સઙ્ખેપો ચ સો નયો ચાતિ વિગ્ગહો.

ઇહાનિદ્દિટ્ઠં

‘‘નિહન્તુ સોયં જલિતં, પતઙ્ગો અરિપાવક’’ન્તિઆદિકં

અક્ખમત્થન્તરાદિકં વિરુદ્ધત્થન્તરે અનુપતત્તા ન વુત્તં, એત્થ સૂરિયવાચકો **પતઙ્ગ**સદ્દો જોતિરિઙ્ગણવાચકોપિ હોતીતિ વત્તુમિચ્છિતઅમિત્તગ્ગિવિનાસે અસમત્થઞ્ઞત્થો હોતિ.

‘‘વચન્તિ ગણ્ડિ’’ચ્ચાદિકં આગમે અપ્પસિદ્ધં લક્ખણમત્તેન સાધિયં. **અપ્પયુત્તપદાદિ**દોસો કિલિટ્ઠપદદોસે અન્તોગધો હોતીતિ ન વુત્તો.

ગજહેસાતુરઙ્ગકોઞ્ચનાદાદિ**સમ્બન્ધદૂસિત**ઞ્ચ. જિનાગમાદીસુ પસિદ્ધરૂપક્ખન્ધાદિકમઞ્ઞત્ર પયુત્ત**મપ્પતીત**ન્નામાતીદં દ્વયં યથાક્કમં લોકવિરોધમાગમવિરોધઞ્ચ હોતીતિ વિરોધિપદે અન્તોગધં હોતિ. **હેત્વપેક્ખં** આનેતબ્બહેતુત્તા નેય્યે અન્તોગધન્તિ ન વુત્તં.

‘‘દેવો વોહરતુ ક્લેસં, રાહુખિન્નો દિવાકરો’’

ઇચ્ચાદિકં **અસમત્થાભિધાયિ**ચ્ચાદિ ઓચિત્યહીને અન્તોગધન્તિ ન વુત્તં. એત્થ દિવાકરો સયં રાહુગહિતો અઞ્ઞેસં કિલેસાપનયને અસમત્થોતિ તમસામત્થિયં વિસેસનભૂતેન ‘‘રાહુખિન્નો’’તિ પદેન ઞાયતિ.

જિગુચ્છાવમઙ્ગલઅસબ્ભાનં તિણ્ણમઞ્ઞત્રસ્સ જોતકં વાચકં વા અત્થન્તરં વા ગામ્મં દુપ્પતીતિકરત્તા વાક્યત્થગામ્મદોસેયેવ અન્તોગધન્તિ ન વુત્તં. **દુરુચ્ચારણ**ભૂતલક્ખણં **કટ્ઠં** બન્ધફરુસતો અબ્યતિરિત્તન્તિ ન વુત્તન્તિ. ''હરિસમાનયી''તિ વત્તબ્બે હપુબ્બં રિસ'માનયિઇચ્ચાદિકં ઇચ્છિતત્થતો પરિભટ્ઠત્તા **ભટ્ઠઞ્ચ** ''સક્કો સહસ્સગૂ''ઇચ્ચાદિકં અપસિદ્ધવિસયે પરિયુત્તગુળ્હઞ્ચેતિ ઇમે અત્થગુળ્હાદયો પસાદાલઙ્કારવિરુદ્ધત્તા પસાદગુણાદાનેનેવ પરિચ્ચત્તાતિ ન વુત્તં. એત્થ હિ સહસ્સં ગાવો ચક્ખૂનિ અસ્સાતિ સહસ્સગૂતિ સક્કસ્સ નામં ગુળ્હં નામ હોતિ.

વાક્યદોસેપિ **વિસન્ધિવાક્યં** ઇધ અનુપયોગિત્તા ન વુત્તં. વાક્યમજ્ઝપતિતવાક્યયુત્તં વાક્યગબ્ભઞ્ચ, વાક્યન્તરપદસમ્મિસ્સં.

''અપાથ્યમેસો દિસ્સતિ, વેજ્જં ખાદત્યનારતં''

ઇચ્ચાદિકં **વાક્યસંકિણ્ણ**ઞ્ચ બ્યાકિણ્ણે અન્તોગધન્તિ ન વુત્તં. એત્થ **એસો** ભિસક્કો **અનારતં** નિચ્ચં **અપાથ્યં** રોગસ્સ અહિતં **દિસ્સતિ** વદતિ. **એસો** રોગી **અનારતં** સતતં **અપાથ્યં** અહિતં ખાદતિ. **વેજ્જં** ભિસક્કં **દિસ્સતિ** કુજ્ઝતિ. એવં અનેકવાક્યેહિપિ સન્ધિવાક્યં સંકિણ્ણં નામ.

''કાયુય્યાને મયા દિટ્ઠા, વલ્લરી પઞ્ચપલ્લવા;
પલ્લવે પલ્લવે મુધા, યસ્સા કુસુમમઞ્ચરી''તિ.

ઇદ**મવાચકં** પહેળિકાસુ પમુસ્સિતાસન્નિસ્સિતમિતિ ન વુત્તં. નનુ ચેત્થ અત્તના પહેળિકાય અદસ્સિતત્તા અવાચકસ્સ પમુસ્સિતાય અન્તોગધકરણં અસિદ્ધેન અસિદ્ધસાધનન્તિ? નયિદમેવં, ''ઉપેક્ખિયન્તિ સબ્બાનિ, સિસ્સખેદભયા મયા''તિ ચ ઉપરિ કિલિટ્ઠપદદોસપરિહારે ''પહેળિકાયમારુળ્હા, ન હિ દુટ્ઠા કિલિટ્ઠતા''તિ ચેતિ ઇમિના પુરાતનેહિ નિદ્દિટ્ઠસોળસપહેળિકાયોપિ દસ્સિતાતિ સિદ્ધેન અસિદ્ધસાધનં હોતિ. તત્થ કવિના **ઉય્યાન**સદ્દેન ગેહઞ્ચ લતાપરિયાય**વલ્લરી**સદ્દેન અઙ્ગના **ચ પલ્લવ**સદ્દેન કરચરણાધરા ચ **મઞ્ચરી**સદ્દેન નખદન્તકન્તિયો ચ વત્તુમિચ્છિતા.

વાક્યત્થદોસેપિ પદુમિનીનં રત્તિયં પબુજ્ઝનાદિકં **વિરુદ્ધં** વિરોધિપદેયેવ અન્તોગધત્તા ન વુત્તન્તિ દસ્સેતું ''**કતોત્ર સઙ્ખેપનયા**''તિ વુત્તં, ન પન તેસં સબ્બથા પરિચ્ચત્તત્તાતિ. એત્થ ઓચિત્યહીનદુપ્પતીતિકરાનં દ્વિન્નં વાક્યત્થદોસત્તે સતિ બન્ધફરુસસ્સ વાક્યદોસત્તે સતિ વિરોધિનો પદદોસત્તે **સતિ** ''અસમત્થાભિધાયિ''આદિપદં, ''જિગુચ્છાદિત્તયપકાસકા''દિપદં, કટ્ઠપદં, પદુમિનીનં રત્તિયં ફુલ્લતાદિ [દુન્નિદ્દતાદિ (ક॰)] વાક્યત્થઞ્ચેતિ ઇમે ચત્તારો દોસા ભિન્નજાતિકેસુ ઓચિત્યાદીસુ કથં સઙ્ગહિતાતિ? સચ્ચં, તથાપિ પદાનં દુટ્ઠત્તે સતિ વાક્યવાક્યત્થાનમદુટ્ઠતા નામ નત્થીતિ પદદોસેન સન્ધિવાક્યવાક્યત્થદોસાનમનઞ્ઞત્તં સિસ્સાનં ઞાપનત્થં પદદોસાદિકં વાક્યત્થદોસાદીસુ સઙ્ગહિતન્તિ વેદિતબ્બં. ઇમિનાયેવ પુરાતનેહિ વિરુદ્ધત્થન્તરાદિપદેહિ વિચરિતં વાક્યં વિરુદ્ધન્તિઆદિના દુટ્ઠાનિ બહૂનિ વાક્યાનિ દસ્સિતાનીતિ દટ્ઠબ્બં.

ઇમાયેવ [ઇમિસ્સાયેવ (ક॰)] ગાથાય ''તમત્થિ ચે ખેદકરં પરમ્પી''તિ એત્થ **પર**સદ્દેનઅસાધુસન્દિદ્ધપરિયાયઞેય્યાપ્પતીતત્થઅપ્પયોજક- દુબ્બોધદેસિયાદિપદદોસે ચ અધિકઊનભગ્ગચ્છન્દાદિવાક્યદોસે ચ ઉપક્કમોપસંહારવિસમસઙ્ખાતે વાક્યત્થદોસે ચ પરિગ્ગણ્હાતિ. એત્થ

સદ્દસત્થવિરુદ્ધ**મસાધુ** નામ. ક્રિયાનિપ્ફત્તિકારણમુપાદાય અત્થન્તરે પવત્તનામં વિસેસનત્થેન વિના સઞ્ઞાભાજને પયુત્તં **સન્દિદ્ધં** નામ, યથા ''રવિમ્હિ હિમહા''તિ. એત્થ હિમહા રવીતિ વિસેસને કતે દોસો નત્થિ. પસિદ્ધસઞ્ઞાસદ્દસ્સ પરિયાયનામેન કપ્પિતપદં **પરિયાયગેય્યં** નામ, યથા ''વળવામુખસ્સ અસ્સવનિતાનન''ન્તિ. અતિસયા વિના ભાવિતત્થેન વિસેસ્યસ્સ ગુણવાચકં પદં **અપ્પતીતત્થં** નામ, યથા ''કણ્હમસી''તિ. અધિગતત્તાનુપયોગિપદં **અપ્પયોજકં** નામ, યથા ''અતિફેનિલં સાગરમલક્ખી''તિ. અપ્પસિદ્ધવચનં **દુબ્બોધં** નામ, યથા–

''મનુઞ્ઞદ્ધનયો પાદે, ખાદયો કનિ ભન્તિ તે''તિ.

કનિ હે કઞ્ઞે **તે** તવપાદે **મનુઞ્ઞદ્ધનયો** મનોહરસદ્દસમન્નાગતા **ખાદયો** ગગ્ઘરિકા **ભન્તિ** દિબ્બન્તીતિ. કિસ્મિઞ્ચિ દેસેયેવ સિદ્ધનામં **દેસિયં** નામ. યથા–

''ઇમે લાવણ્યતલ્લા તે, ગલ્લા લોલવિલોચને''તિ.

હે લોલવિલોચને **તે** તવ ઇમે **ગલ્લા** કપોલા **લાવણ્યતલ્લા** મનુઞ્ઞતલ્લા જલાસયવિસેસા ભવન્તિ. કેનચિ લેસેન પકાસિતમત્થમુપાદાય પયુત્ત**મધિકં** નામ. યથા–

''ત્વયિ રાજતિ રાજિન્દ, રિપૂનં સગ્ગસેવિનં;
થીનં અકઙ્કણો પાણિ, સિયા નેત્તમનઞ્જન''ન્તિ.

એત્થ ''અકઙ્કણો પાણિ, નેત્તમનઞ્જન''ન્તિ ઇમિનાયેવથીનં વિધવત્તં ગમ્યમાનં હોતીતિ તપ્પકાસનત્થં પયુત્તં ''સગ્ગસેવિન''ન્તિ ઇદં અધિકં નામ. વત્તબ્બયુત્તતો ઊનં વાક્યં **ઊનં** નામ. ''તિલોકતિલકં મુનિ''ન્તિ એત્થ ''વન્દામી''તિ વત્તબ્બસ્સ અવુત્તત્તા ઊનં. છન્દોહાનિસંયુત્તં **ભગ્ગચ્છન્દં** નામ. ઇદં તેસં તેસં છન્દાનં અક્ખરગણનતો ઊનાધિકવસેન પાકટં હોતિ. આદ્યન્તતો વિસમં **ઉપક્કમોપસંહારવિસમં** નામ. ઇદં આરદ્ધક્કમં પરિચ્ચજિત્વા કમન્તરેન નિયમન્તિ વેદિતબ્બં.

ઇતિ સુબોધાલઙ્કારનિસ્સયે

પઠમો પરિચ્છેદો.

૨. દોસપરિહારાવબોધપરિચ્છેદવણ્ણના

૬૮. કદાચિ કવિકોસલ્લા, વિરોધો સકલોપ્ય’યં;
દોસસઙ્ખ્યમતિક્કમ્મ, ગુણવીથિં વિગાહતે.

૬૯. તેન વુત્તવિરોધાન-મવિરોધો યથા સિયા;
તથા દોસપરિહારા-વબોધો દાનિ નીયતે.

૬૮-૬૯. ઇચ્ચેવં દોસવિભાગં પરિચ્છિજ્જ ઇદાનિ યથાવુત્તદોસપરિહારક્કમમુપદિસિતુમાહ “**કદાચી**”ત્યાદિ. સકલોપિ અયં **વિરોધો** વિરુદ્ધત્થન્તરાદિકતો ન કોચિ એકો એવ દોસેસુ, દોસાનં વા **સઙ્ખ્યં** ગણનં દોસભાવં **અતિક્કમ્મ** પરિચ્છિજ્જ **ગુણાનં વીથિં** પદવિં ગુણસભાવતં **વિગાહતે** અબ્ભુપગચ્છતિ **કદાચિ**, ન સબ્બદા. કવિનો પયુજ્જકસ્સ કોસલ્લા તાદિસવિસયપરિગ્ગહલક્ખણનેપુઞ્ઞકારણા, ન તુ યથા તથા ચેતિ. “**તેને**”ચ્ચાદિ. યેનેવં, **તેન** કારણેન વુત્તાનં વિરુદ્ધત્થન્તરાદીનં વિરોધાનં **યથા** યેન પકારેન **અવિરોધો** નિદ્દોસતા **સિયા** ભવેય્ય, **તથા** તેન પકારેન દોસાનં **પરિહારો** દૂરીકરણં અવબુજ્ઝતિ ઞાયતિ એતેનાતિ અવબોધો, તસ્સ અવબોધો, તન્નામિકો પરિચ્છેદો ઇદાનિ **નીયતે** આનીયતે વુચ્ચતેતિ અત્થો.

૬૮-૬૯. એવં દોસવિભાગં પરિચ્છિન્દિત્વા ઇદાનિ યથાવુત્તદોસાનં પરિહારત્થમારભન્તો “**કદાચી**”ત્યાદિમાહ. સકલોપિ અયં **વિરોધો** પદદોસાદિકો **દોસસઙ્ખ્યં** દોસાનં, દોસેસુ વા ગણનં દોસભાવં અતિક્કમ્મ કદાચિ **કવિકોસલ્લા** કવિનો બ્યાકરણાભિધાનછન્દોઅલઙ્કતિઆદીસુ પરિચયલક્ખણેન પઞ્ઞાપાટવેન યતો **ગુણવીથિં** ગુણપદવિં કેવલં ગુણસભાવં **વિગાહતે** અબ્ભુપગચ્છતિ, **તેન** કારણેન **વુત્તવિરોધાનં** યથાવુત્તપદદોસાદિવિરોધાનં **અવિરોધો** અવિરુદ્ધતા **યથા સિયા** યેન પકારેન ભવેય્ય, **તથા** તેન પકારેન **દોસપરિહારાવબોધો** યથાવુત્તપદદોસાદિસમ્બન્ધિનો પરિહરણક્કમસ્સ અવબોધકારણત્તા તન્નામિકપરિચ્છેદો **ઇદાનિ** લદ્ધાવસરે **નીયતે** વુચ્ચતે. યથાવુત્તદોસા કવિસામત્થિયેન નિદ્દોસત્તં ભજન્તિ, તસ્સ સામત્થિયસ્સ ઉપદેસં દસ્સામાતિ અધિપ્પાયો.

પદદોસપરિહારવણ્ણના

તત્થ વિરુદ્ધત્થન્તરસ્સ પરિહારો યથા –

૭૦. વિન્દન્તં પાકસાલીનં, સાલીનં દસ્સના સુખં;
તં કથં નામ મેઘો’યં, વિસદો સુખયે જનં.

૭૦. “**વિન્દન્ત**”મિચ્ચાદિ. **પાકેન** પરિણતભાવેન **સાલીનં** યુત્તાનં, મનુઞ્ઞાનં વા **સાલીનં** રત્તસાલિઆદીનં સાલિજાતીનં દસ્સના **સુખં** ચેતસિકં સોમનસ્સં વિન્દન્તં તં જનં **વિસદો** અયં મેઘો અમ્બુદો કથં નામ સુખયેતિ. એત્થ તાદિસસ્સ જનસ્સ અસુખપ્પદાનં ગરળસ્સ મેઘસ્સાનુરૂપન્તિ વિરુદ્ધત્થન્તરતા પરિહટા.

૭૦. તત્થ વિરુદ્ધત્થન્તરસ્સ પરિહારો યથા એવં. “**વિન્દન્તિ**”ચ્ચાદિ. **પાકસાલીનં** પરિણામેન યુત્તાનં, મનુઞ્ઞાનં વા **સાલીનં** રત્તસાલિઆદીનં **દસ્સના** દસ્સનહેતુ **સુખં** ચેતસિકસોમનસ્સં **વિન્દન્તં** અનુભોન્તં **તં જનં** તં કસ્સકજનં **વિસદો** જલદાયકો અયં મેઘો કથં નામ સુખયે, ન સુખયતેવ. તાદિસસ્સ જનસ્સ દુક્ખદાનં

ગરળદાયકસ્સ મેઘસ્સાપિ અનુરૂપમિતિ વિરુદ્ધઞ્ઞત્થો અપનીતો હોતિ. પાકેન સાલિનોતિ વિગ્ગહો. સુખં કરોતીતિ સુખયેતિ નામધાતુ.

યથા વા –

૭૧. વિનાયકોપિ નાગોસિ,
ગોતમોપિ મહામતિ;
પણીતોપિ રસાપેતો,
ચિત્તા મે સામિ તે ગતિ.

૭૧. "**વિનાયકોપિ**"ચ્ચાદિ. **વીનં** પક્ખીનં નાયકો, ગરુળો, સત્તે વિનેતીતિ **વિનાયકો**, વુદ્ધો, ભગવા ચ. તત્થ યદા વિનાયકો ગરુળો, તદા તુ નાગો પન્નગોસીતિ વિરુદ્ધં, પક્ખન્તરે ત્વવિરુદ્ધં ભગવતો આગુસ્સ રાગાદિનો અભાવતો. ઇમેસં ગુન્નં અતિસયેન ગો **ગોતમો** હીનપસુ, ગોતમવંસાવતિણ્ણત્તા **ગોતમો** ભગવા ચ. હીનપસુ ચ ત્વં મહામતિ અસીતિ વિરુદ્ધં અચ્ચન્તહીનપસુનો મહતિયા પઞ્ઞાય અભાવતો. પક્ખન્તરે તુ ન બ્યાઘાતો. પણીતો મધુરો રસો, ઉત્તમો ચ સુગતો. તત્થ મધુરરસતો અપેતો અપગતોસીતિ વિરુજ્ઝતિ, ભગવતો તુ રસેહિ સિઙ્ગારાદીહિ અપેતોતિ યુજ્જતિ. **મે** મમ. **સામી**તિ આમન્તનં. **તે** તવ **ગતિ** પવત્તિ **ચિત્તા** અબ્ભુતાતિ. એત્થ વિરુદ્ધત્થન્તરં વિરોધાલઙ્કારં સિલાઘનીયન્તિ તેન તં પરિહટં.

૭૧. યથા વા ઉત્તદોસસ્સ પરિહારો ઈદિસો વા. "**વિનાયકો**"ચ્ચાદિ. હે **સામિ** ત્વં **વિનાયકોપિ** ગરુળોપિ **નાગોસિ** પન્નગો અસિ. નો ચે, **વિનાયકોપિ** સત્તે વિનેન્તો એવ **નાગોસિ** નિક્કિલેસો અસિ. **ગોતમોપિ** પસુતમોપિ **મહામતિ** મહાપઞ્ઞવાસિ. નો ચે, **ગોતમોપિ** ગોત્તતો ગોતમોયેવ **મહામતિ** મહાપઞ્ઞવાસિ. **પણીતોપિ** મધુરોપિ **રસાપેતો** મધુરરસતો અપગતોસિ. નો ચે, **પણીતોપિ** ઉત્તમો એવ **રસાપેતો** સિઙ્ગારાદિરસતો અપગતોસિ. **તે** તુય્હં **ગતિ** પવત્તિ **મે** મય્હં **ચિત્તા** અચ્છરિયા. એત્થ ગરુળસ્સ નાગત્તઞ્ચ પસુતમસ્સ પઞ્ઞવન્તત્તઞ્ચ પણીતસ્સ નિરસત્તઞ્ચ વિરુદ્ધં, તથાપિ અઞ્ઞપક્ખસ્સ અવિરુદ્ધત્તા વિરુદ્ધત્થન્તરદોસો પસત્થેન વિરુદ્ધાલઙ્કારેન નિરાકતો. વીનં પક્ખીનં નાયકો, ગરુળો. સત્તે વિનેતીતિ **વિનાયકો**, બુદ્ધો. નત્થિ આગુ [અગો (ક॰)] એતસ્સાતિ **નાગો**, બુદ્ધો. ગુન્નમતિસયેન ગોતમો, પસુ. મહતી મતિ અસ્સાતિ **મહામતિ**, બુદ્ધો. પધાનત્તં નીતો **પણીતો**, મધુરો રસો. રસતો અપેતોતિ **રસાપેતો**, બુદ્ધોતિ વિગ્ગહો.

અઞ્ઞત્થસ્સ યથા –

૭૨. કથં તાદિગુણાભાવે,
લોકં તોસેતિ દુજ્જનો;
ઓભાસિતાસેસદિસો,
ખજ્જોતો નામ કિં ભવે.

૭૨. "**કથ**"મિચ્ચાદિ. દુજ્જનો તાદિનો ગુણા લોકં તોસેન્તિ, તાદીનં ગુણાનં અત્તનિ અભાવે સતિ **લોકં** સત્તલોકં કથં તોસેતિ, ન તોસેતીતિ અત્થો. વુત્તમેવત્થન્તરેન સાધેતિ "ખજ્જોતો નામ ઓભાસિતા દીપિતા

અસેસદિસા યેન તથાવિધો કિં ભવે, ન ભવેય્ય તાદિનો ગુણસ્સ અભાવતો’’તિ. એત્થ ખજ્જોતસ્સ અધિકત્થભાવેન સિતો ઓભાસિતાસેસદિસત્તદોસો ‘‘કથં તાદિગુણાભાવે’’તિઆદિવચોભઙ્ગિયા પરિહટો.

૭૨. અઝત્થસ્સ યથાતિ એત્થ પરિહારો અજ્ઝાહારો, એવમુપરિપિ. **‘‘કથિ’’**ચ્ચાદિ. **દુજ્જનો** ગુણહીનજનો **તાદિગુણાભાવે** સન્તોસજનનકારણાનં તાદિસાનં સીલાદિગુણાનં અત્તનિ અવિજ્જમાનત્તે સતિ **લોકં** સત્તલોકં કથં તોસેતિ, ન તોસેતિયેવ, તથા હિ ખજ્જોતો નામ ઓભાસિતાસેસદિસો કિં ભવે, ન ભવત્યેવ. એત્થ ખજ્જોતસ્સ સકલદિસોભાસનસઙ્ખાતમધિકત્થદોસો ‘‘કથં તાદિગુણાભાવે’’ચ્ચાદિવાક્યલીલાય નિરાકતો. તાદી ચ તે ગુણા ચેતિ વિગ્ગહો.

૭૩. પહેળિકાયમારુળ્હા, ન હિ દુટ્ઠા કિલિટ્ઠતા;
પિયા સુખા’લિઙ્ગિતં ક-માલિઙ્ગતિ નુ નો ઇતિ.

૭૩. **‘‘પહેળિકાયં’’**ઇચ્ચાદિ. **કિલિટ્ઠતા** કિલિટ્ઠપદદોસો પહેળિકાય વિસયે આરુળ્હા સહી **ન હિ** નો દુટ્ઠો સિયા. કીદિસીતિ આહ **‘‘પિયે’’**ચ્ચાદિ. **ઇતી**તિ નિદસ્સને. **પિયા** વલ્લભાય **આલિઙ્ગિતં કં** જનં **સુખં** કાયિકં ચેતસિકઞ્ચ **નો આલિઙ્ગતિ** ન સંયુજ્જતિ નુ. **નુ**ઇતિ પરિવિતક્કે નિપાતો. એત્થ **પિયા**તિ કિલિટ્ઠં પહેળિકાય સમારોપેન પરિહટં.

૭૩. **‘‘પહેળિકે’’**ચ્ચાદિ. **કિલિટ્ઠતા** કિલિટ્ઠપદદોસસઙ્ખાતા પહેળિકાયં વિસયે આરુળ્હા ચે, **ન હિ દુટ્ઠા** દુટ્ઠા ન હોતિ. કિમુદાહરણં? પિયા સુખાલિઙ્ગિતં કમાલિઙ્ગતિ નુ નો ઇતિ, **ઇતિ**સદ્દસ્સ નિદસ્સનત્થત્તા સેસઉદાહરણાનમેતમુપલક્ખણન્તિ ઞાતબ્બં. નો ચે, એવંપકારાનમુદાહરણાનમપરિગ્ગહેતબ્બત્તા **ઇતિ**સદ્દો પકારત્થોતિ. **પિયા** વલ્લભાય **આલિઙ્ગિતં** ઉપગુહિતં **કં** નામ જનં **સુખં** કાયિકમાનસિકં **નો આલિઙ્ગતિ નુ,** આલિઙ્ગતેવાતિ. એત્થ **પિયા**તિ કિલિટ્ઠપદં પહેળિકાયમારોપનેન નિરાકતં હોતિ.

૭૪. યમકે નો પયોજેય્ય, કિલિટ્ઠપદ’મિચ્છિતે;
તતો યમક’મઞ્ઞં તુ, સબ્બમેતંમયં વિય.

૭૪. **‘‘યમકે’’**ચ્ચાદિ. **તતો અઞ્ઞ**ન્તિ ઇચ્છિતયમકતો અઞ્ઞં. **તુ**ઇતિ વિસેસજોતકો. **એતંમયં વિયા**તિ એતેન કિલિટ્ઠપદેન નિબ્બત્તં વિય.

૭૪. **‘‘યમકે’’**ચ્ચાદિ. કિલિટ્ઠપદં ઇચ્છિતે યમકે ઇટ્ઠયમકે નો પયોજેય્ય નપ્પયુજ્જેય્ય, **તતો** ઇટ્ઠયમકતો અઞ્ઞં સબ્બં યમકં પન **એતંમયં વિય** ઇમિના કિલિટ્ઠપદદોસેન કતં વિય હોતિ. એત્થ ઇટ્ઠયમકં વુત્તનયેન ઞાતબ્બં, એતેન નિબ્બત્તં એતંમયન્તિ વિગ્ગહો.

દેસવિરોધિનો યથા –

૭૫. બોધિસત્તપ્પભાવેન, થલેપિ જલજાન્ય’હું;
નુદન્તાનિ’વ સુચિરા-વાસક્લેસં તહિં જલે.

૭૫. **‘‘બોધિસત્તે’’**ચ્ચાદિ. **બોધિસત્તસ્સ** માયાદેવિયા સુતસ્સ વક્ખમાનસ્સ વિસેસસ્સ તદુપ્પન્નાદિને સમ્ભવા **પભાવેન** પુઞ્ઞપ્પભાવતો **જલજાનિ** અમ્બુજાનિ થલેપિ **અહું** અહેસું અચિન્તનીયત્તા પુઞ્ઞપ્પભાવસ્સ. કિં પન

વાપ્યાદીસુ કિં કરોન્તાવ **તહિં** તસ્મિઞ્ચ જલે **સુચિરં** સબ્બદાવ આવસન**માવાસો** તેન જાતો ક્લેસો તં **નુદન્તાનિવ** દૂરતો જહન્તાનિવેતિ. અચિન્તનીયત્તા પુઞ્ઞપ્પભાવસ્સ ઈદિસમ્પિ અચ્છરિયમહોસીતિ ન દેસવિરોધો.

૭૫. બોધિસત્તપ્પભાવેન બોધિસત્તસ્સ અચિન્તેય્યાનુભાવેન **જલજાનિ** જલજસદિસત્તા તન્નામકાનિ પદુમકેરવાદીનિ **તહિં જલે** વિસયત્તેન પસિદ્ધે તસ્મિં ઉદકે **સુચિરાવાસક્લેસં** અતિચિરં નિવાસતો જાતઆયાસં **નુદન્તાનિ ઇવ** ચજન્તાનિ ઇવ થલેપિ **અહું** અહેસું, વાપિઆદીસુ કા કથા. એત્થ જલજાનં થલુપ્પત્તિકથનસઞ્ઞાતં દેસવિરોધં અચિન્તેય્યપુઞ્ઞપ્પભાવેન ઈદિસાનં અચ્છરિયાનં પાતુભાવતો ''બોધિસત્તપ્પભાવેના''તિ ઇમિના નિરાકરોતિ. બોધિયં ચતુમગ્ગપઞ્ઞાયં સત્તોતિ ચ, તસ્સ પભાવોતિ ચ, સુચિરં આવાસોતિ ચ, તેન ભૂતો ક્લેસોતિ ચ વાક્યં.

કાલવિરોધિનો યથા –

૭૬. મહાનુભાવપિસુનો, મુનિનો મન્દમારુતો;
સબ્બોતુકમયં વાયિ, ધુનન્તો કુસુમં સમં.

૭૬. "**મહા**"ઇચ્ચાદિ. **મન્દો** મુદુભૂતો મારુતો અયં **સબ્બોતુકં** સબ્બેસુ ઉતૂસુ પુપ્ફનકં **કુસુમં** પુપ્ફં **સમં** એકતો કત્વા **ધુનન્તો** વિકિરન્તો **મુનિનો** મુનિસદિસત્તા ભવિસ્સન્તમુનિભાવેન ચ બોધિસત્તસ્સ, મુનિનોયેવ વા સમ્માસમ્બોધિસમધિગમસમયે મહાનુભાવસ્સ **પિસુનો** સૂચકો **વાયિ** પવાયતીતિ. એત્થ યદ્યપેકદા સબ્બોતુકાસમ્ભવો નાનાઉતૂસુ નાનાકુસુમસ્સ સમ્ભવા, તથાપિ ભગવતો મહાનુભાવપિસુનમીદિસમેકપદિકં સમ્ભવતીતિ કાલવિરોધો ઇમિના પરિહટો.

૭૬. "**મહાનુભાવે**"ચ્ચાદિ. અયં **મન્દમારુતો** અચણ્ડસમીરણો **સબ્બોતુકં** વસન્તાદીસુ સબ્બઉતૂસુ વિકસન્તં **કુસુમં** પુપ્ફજાતં **સમં** એકતો કત્વા **ધુનન્તો** કમ્પેન્તો **મુનિનો** એકન્તભાવિત્તા મુનિસઞ્ઞાતસ્સ બોધિસત્તસ્સ, સમ્માસમ્બોધિસમધિગમસમયે ભૂતત્તા મુનિનો સબ્બઞ્ઞુનો વા **મહાનુભાવપિસુનો** મહન્તં પુઞ્ઞપ્પભાવં પકાસેન્તો **વાયિ** સમ્પવાયીતિ. એત્થ નાનાકાલે સમ્ભવન્તાનમ્પિ કુસુમાનં એકકાલે સમ્ભવસ્સ કાલવિરોધત્તેપિ ભગવતો પુઞ્ઞાનુભાવો તાદિસમચ્છરિયમેકક્ખણે જનેતું સમત્થોતિ કાલવિરોધં ''મહાનુભાવપિસુનો''તિ ઇમિના નિરાકરોતિ. મહાનુભાવસ્સ, મહાનુભાવં વા પિસુનોતિ વાક્યં.

કલાવિરોધિનો યથા –

૭૭. નિમુગ્ગમનસો બુદ્ધ-ગુણે પઞ્ચસિખસ્સપિ;
તન્તિસ્સરવિરોધો સો, ન સમ્પીણેતિ કં જનં.

૭૭. "**નિમુગ્ગિ**"ચ્ચાદિ. બુદ્ધસ્સ **ગુણે** સીલાદિકે અપરિમાણે નિમુગ્ગં ઓગાળ્હં મનં ચિત્તં યસ્સ તસ્સ **પઞ્ચસિખસ્સ** ગન્ધબ્બદેવપુત્તસ્સપિ વીણાય તન્તિયા સરો કિરિયાકાલમાનલક્ખણવિલમ્બિતદુતમજ્ઝભેદભિન્નો છજ્જાદિકો તસ્સ વિરોધો કલાસત્થપરિનિદ્દિટ્ઠકમવેસમં કં જનં ન સમ્પીણેતિ, પીણેતિયેવ. સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ લોકિયગુણાનુબન્ધબુદ્ધીનં વિક્ખેપપ્પવત્તિપિ તથાવિધં પીણેતીતિ. ''બુદ્ધગુણે નિમુગ્ગમનસો''તિ ઇમિના કલાવિરોધો પરિહટો.

૭૭. "**નિમુગ્ગિ**"ચ્ચાદિ. **બુદ્ધગુણે** સબ્બઞ્ઞુનો વિમ્હયજનકસીલાદિગુણસમ્ભારે **નિમુગ્ગમનસો** ઓતિણ્ણચિત્તસ્સ **પઞ્ચસિખસ્સપિ** ગન્ધબ્બદેવપુત્તસ્સાપિ સો **તન્તિસ્સરવિરોધો** વીણાય તન્તિયા ઘટ્ટનકિરિયા, અદ્ધમત્તિકાદિકાલો, હત્થાદીનં સન્નિવેસલક્ખણો માનોતિ ઇમેહિ તીહિ લક્ખણેહિ યુત્તસ્સ મન્દસીઘમજ્ઝિમપ્પમાણેહિ ભિન્નસ્સ છજ્જાદિસત્તસરસ્સ કલાસત્થાગતક્કમસ્સ વિનાસસઙ્ખાતો વિરોધો **કં જનં ન સમ્પીણેતિ**, સમ્પીણેતિ એવ. એત્થ અકન્તિયા કારણભૂતો કલાસત્થાગતક્કમભઙ્ગો લોકુત્તરબુદ્ધગુણાનુગતબુદ્ધિયા જાતોતિ સો ભઙ્ગો "નિમુગ્ગમનસો બુદ્ધગુણે"તિ વુત્તત્તા પીતિયા કારણમેવેતિ ન વિરોધો. નિમુગ્ગો મનો અસ્સાતિ ચ, તન્તિયા સરોતિ ચ, તેસં વિરોધોતિ ચ વાક્યં.

લોકવિરોધિનો યથા –

૭૮. **ગણયે ચક્કવાળં સો, ચન્દનાયપિ સીતલં;**
સમ્બોધિસત્તહદયો, પદિત્તઙ્ગારપૂરિતં.

૭૮. "**ગણયે**"ચ્ચાદિ. ચન્દનાય અપિ સીતલં **ગણયે** ચિન્તેસિ. કિન્તં? પદિત્તઙ્ગારપૂરિતં ચક્કવાળં. કો સો? **સમ્બોધિયં** સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણે **સત્તં** પરિબદ્ધં **હદયં** ચિત્તં યસ્સ સો. સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણાનુબન્ધબુદ્ધિનો હિ તાદિસો મનોબન્ધોતિ ન લોકવિરોધો.

૭૮. "**ગણયે**"ચ્ચાદિ. **સમ્બોધિસત્તહદયો** સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણે આસત્તચિત્તો **સો** બોધિસત્તો **પદિત્તઙ્ગારપૂરિતં** આદિત્તઙ્ગારેહિ પરિપુણ્ણં **ચક્કવાળં** ચક્કવાળગબ્ભં **ચન્દનાયપિ** ચન્દનતો અપિ **સીતલં** અતિસીતલં કત્વા **ગણયે** ચિન્તેય્યાતિ. ઇટ્ઠત્થલુદ્ધસ્સ ચિત્તપ્પવત્તિયા ઈદિસત્તા અગ્ગિનો ચન્દનતોપિ અધિકસીતત્તકપ્પના "ચન્દનં સીતલં, અગ્ગિ ઉણ્હો"તિ પવત્તલોકસીમાય વિરુદ્ધા ન હોતિ. સમ્બોધિયં સત્તહદયં યસ્સેતિ ચ, પદિત્તાનિ અઙ્ગારાનીતિ ચ, તેહિ પૂરિતન્તિ ચ વિગ્ગહો.

ઞાયવિરોધિનો યથા –

૭૯. **પરિચ્ચત્તભવોપિ ત્વ-મુપનીતભવો અસિ;**
અચિન્ત્યગુણસારાય, નમો તે મુનિપુઙ્ગવ.

૭૯. "**પરિચ્ચત્તે**"ચ્ચાદિ. **મુનિપુઙ્ગવ** મુનીનં ઉત્તમ પરિચ્ચત્તો વિસટ્ઠો ભવો સુગતિદુગ્ગતિસઙ્ખાતો યેનાતિ **પરિચ્ચત્તભવોપિ** ત્વં ઉપનીતો આનીતો પવત્તિતો ભવો વુદ્ધિ યેનાતિ **ઉપનીતભવો** અસિ. તસ્મા કારણા અચિન્ત્યગુણસારાય તે નમો અત્થૂતિ સેસો. ઈદિસં ન ઞાયવિરુદ્ધમેવંવિધત્તા મુનિપુઙ્ગવસ્સ.

૭૯. "**પરિચ્ચત્તે**"ચ્ચાદિ. **મુનિપુઙ્ગવ** મુનિસેટ્ઠ ત્વં **પરિચ્ચત્તભવોપિ** અપનીતસુગતિદુગ્ગતિભવોપિ **ઉપનીતભવો** લોકસ્સાનીતઅભિવુદ્ધિકો **અસિ** ભવસિ, **અચિન્ત્યગુણસારાય** તતો એવ ચિન્તાવિસયાતિક્કન્તસારગુણસ્સ **તે** તુય્હં નમો અત્થૂતિ સબ્બાકારતો ભવસ્સ પરિચ્ચત્તત્તા અત્તનિ અવિજ્જમાનં સુગતિભવં લોકસ્સ દેતીતિ એતં ઞાયાગતં ન હોતીતિ પટિભાતિ, તથાપિ ચ સબ્બઞ્ઞૂનં પવત્તિ ઈદિસાયેવાતિ ઞાયવિરોધો નિરાકતો. અચિન્ત્યા ગુણસારા યસ્મિન્તિ વિગ્ગહો.

આગમવિરોધિનો યથા –

૮૦. **નેવાલપતિ કેનાપિ, વચીવિઞ્ઞત્તિતો યતિ;**
સમ્પજાનમુસાવાદા, ફુસેય્યાપત્તિદુક્કટં.

૮૦. "**નેવે**"તિઆદિ. **યતી**તિ ભિક્ખુ **કેનાપિ** સહ **નેવાલપતિ** ન વદત્યેવ, તથાપિ **વચીવિઞ્ઞત્તિતો** ચોપનવાચાસઙ્ખાતેન વચીવિઞ્ઞત્તિહેતુના પવત્તિતો સમ્પજાનન્તસ્સ મુસાવાદતો કારણા **આપત્તિદુક્કટં** "સમ્પજાનમુસાવાદસ્સ હોતી"તિ વુત્તદુક્કટાપત્તિ **ફુસેય્ય** આપજ્જતીતિ. એત્થ અનાલપતો વચીવિઞ્ઞત્તિયા કથં મુસાવાદોતિ અભિધમ્માપન્નવિરોધો નત્થિ, અપરવચનત્થે ત્વીદિસો વિરુજ્ઝતીતિ.

૮૦. "**નેવિ**"ચ્ચાદિ. **યતિ** સમણો **કેનાપિ** કેનચિ સદ્ધિં **નેવાલપતિ** નો ભાસતિ, તથાપિ **વચીવિઞ્ઞત્તિતો** ચોપનવાચાસઙ્ખાતવિઞ્ઞત્તિકારણા પવત્તનતો **સમ્પજાનમુસાવાદા** સમ્પજાનન્તસ્સ મુસાભણનતો **આપત્તિદુક્કટં** દુક્કટાપત્તિં **ફુસેય્ય** આપજ્જેય્યાતિ. એત્થ અનાલપન્તસ્સ વચીવિઞ્ઞત્તિતો મુસાવાદો કથં સમ્ભવતીતિ અભિધમ્માપન્નવિરોધો, "સન્તિં આપત્તિં નાવિકરેય્ય, સમ્પજાનમુસાવાદ'સ્સ હોતી"તિ નિદાનુદ્દેસે નિદ્દિટ્ઠવચીદ્વારે અકિરિયસમુટ્ઠાના દુક્કટાપત્તિ હોતીતિ આગમવિરોધો નિરાકતો. મુસાભણનં વિના આપત્તિ કથં ભવતીતિ? યથા કાલે અવસ્સમાનમેઘતો સઞ્જાતદુબ્ભિક્ખં "મેઘકતં દુબ્ભિક્ખ"ન્તિ વત્તબ્બં હોતિ, એવં કથેતબ્બકાલે અકથનતો સઞ્જાતા વચીદ્વારે અકિરિયસમુટ્ઠાના દુક્કટાપત્તિપિ તતો સઞ્જાતાતિ વત્તબ્બા હોતિ. સમ્પજાનન્તસ્સ મુસાવાદોતિ ચ, આપત્તિયેવ દુક્કટન્તિ ચ વાક્યં.

નેય્યસ્સ યથા –

૮૧. **મરીચિચન્દનાલેપ-લાભા સીતમરીચિનો** [સિતમરીચિનો (સી॰)];
ઇમા સબ્બાપિ ધવલા, દિસા રોચન્તિ નિબ્ભરં.

૮૧. "**મરીચી**"ત્યાદિ. **સીતમરીચિનો** ચન્દસ્સ **મરીચિયો** દીધિતિયો એવ ચન્દનં, તસ્સ **આલેપો** ઉપદેહો, તસ્સ લાભેન ઇમા સબ્બાપિ દિસા **નિબ્ભર**મતિસયં **ધવલા** સેતા રોચન્તીતિ નત્થેત્થ નેય્યતા મરીચિયા સદ્દોપાત્તત્થાય તુ.

૮૧. "**મરીચિ**"ચ્ચાદિ. **સીતમરીચિનો** ચન્દસ્સ **મરીચિચન્દનાલેપલાભા** મરીચિસઙ્ખાતચન્દનાલેપસ્સ પટિલાભતો ઇમા સબ્બાપિ દિસા **નિબ્ભર**મતિસયં **ધવલા** સેતા **રોચન્તિ** દિબ્બન્તીતિ. દિસાનં ધવલકારણસ્સ "મરીચિચન્દનાલેપલાભા સીતમરીચિનો"તિ વુત્તત્તા નેય્યદોસો ન પતિટ્ઠાતિ, ચન્દનમિવ ચન્દનં, મરીચિયોયેવ ચન્દનમિતિ ચ, તસ્સ આલેપોતિ ચ, તસ્સ લાભોતિ ચ વિગ્ગહો.

યથા વા –

૮૧. **મનોનુરઞ્જનો માર-ઙ્ગનાસિઙ્ગારવિબ્ભમો;**
જિનેના'સમનુઞ્ઞાતો, મારસ્સ હદયાનલો.

૮૨. "**મનો**"ચ્ચાદિ. મનં પસ્સન્તાનમનુસ્સરન્તાનઞ્ચ ચિત્તં અનુરઞ્જેતીતિ **મનોનુરઞ્જનો**, મારઙ્ગનાનં સિઙ્ગારકતો **વિબ્ભમો** વિલાસો જિનેન **અસમનુઞ્ઞાતો** અબ્ભુપગતો **મારસ્સ** વસવત્તિનો **હદયાનલો** હદયગ્ગિ જાતો. સોકો ચેત્થ અનલત્થે નિરુપ્પિતો તસ્સ તાદિસત્થાનતિવત્તનતો, કારણન્તુપચારેનાતિ. એત્થ યજ્જપિ મારઙ્ગનાપરાજયો

ન સદ્દોપાત્તત્થો, તથાપિ ''સિઙ્ગારવિબ્ભમો મારસ્સ હદયગ્ગી''તિ વુત્તે સામત્થિયા મારઙ્ગનાપરાજયો ગમ્યતે, તથાવિધસ્સ મારસોકસ્સ મારઙ્ગનાપરાજયાબ્યભિચારતો. નેવેદિસસ્સ નેય્યતા, વઙ્કવુત્તીદિસી ગુણોયેવ બન્ધસ્સ.

૮૨. વત્તબ્બસ્સ ઞાયોપાત્તત્તા નેય્યદોસપરિહારત્થમુદાહરતિ "**મનો**"ચ્ચાદિ. **મનોનુરઞ્જનો** દસ્સનસવનાનુસ્સરણં કરોન્તાનં જનાનં ચિત્તમત્તનિ અનુરઞ્જન્તો **મારઙ્ગનાસિઙ્ગારવિબ્ભમો** મારવધૂનં રતિકીળાહેતુભૂતકામપત્થનાસઙ્ઘાતસિઙ્ગારેન કતલીલા **જિનેન** જિતપઞ્ચમારેન સત્થુના **અસમનુઞ્ઞાતો** અનબ્ભુપગતો અસમ્પટિચ્છિતો **મારસ્સ** વસવત્તિનો **હદયાનલો** હદયગ્ગિ અહોસીતિ. અનલત્તેન કપ્પિતકારિયભૂતો સોકો મારઙ્ગનાસિઙ્ગારવિબ્ભમસઙ્ઘાતકારણેન સદ્ધિં અભેદકપ્પનાય [અનલત્તકપ્પનાય (ક॰)] ''ગુળો સેમ્હં, તિપુસં જરો''તિઆદીસુ વિય તુલ્યાધિકરણભાવેન વુત્તો હોતિ. એત્થ કિઞ્ચાપિ મારઙ્ગનાનં પરાજયવાચકો સદ્દો નત્થિ, તથાપિ ''સિઙ્ગારવિબ્ભમો મારસ્સ હદયાનલો''તિ વુત્તે મારઙ્ગનાપરાજયં વિના તાદિસસોકુપ્પત્તિકારણસ્સ અનધિગતત્તા અઞ્ઞથાનુપપત્તિલક્ખણસામત્થિયેન તાસં પરાજયો પકાસિતો હોતીતિ ઈદિસવઙ્કવુત્તિયા બન્ધગુણત્તા નેય્યદોસો નિરાકતો હોતીતિ. મનો અનુરઞ્જેતીતિ ચ, મારઙ્ગનાનં સિઙ્ગારોતિ ચ, તેન કતો વિબ્ભમોતિ ચ વાક્યં.

વિસેસનાપેક્ખસ્સ યથા –

૮૩. **અપયાતાપરાધમ્પિ, અયં વેરી જનં જનો;**
કોધપાટલભૂતેન, ભિય્યો પસ્સતિ ચક્ખુના.

૮૩. "**અપયાતે**"ચ્ચાદિ. અયં વેરી જનો અપયાતાપરાધમ્પિ જનન્તિ સમ્બન્ધો. અપયાતો અપગતો અપરાધો યસ્સ તં, કોધેન પાટલભૂતેન સેતરત્તેન. ઇમિના વિસેસનાપેક્ખદોસો પરિહટો.

૮૩. "**અપયાતિ**"ચ્ચાદિ. અયં વેરી જનો **અપયાતાપરાધમ્પિ** અપગતાપરાધમ્પિ જનં **કોધપાટલભૂતેન** કોધેન ભૂતસેતલોહિતવણ્ણયુત્તેન ચક્ખુના **ભિય્યો** યેભુય્યેન પસ્સતીતિ. ''પસ્સતી''તિ વચનસ્સ વિજ્જમાનત્તેપિ ''ચક્ખુના''તિ વિસેસ્યવચનં ''કોધપાટલભૂતેના''તિ વિસેસનસ્સ લબ્ભમાનત્તા સાત્થકં હોતીતિ વિસેસનાપેક્ખદોસો નિરાકતોતિ. અપયાતો અપગતો અપરાધો અસ્માતિ ચ, કોધેન પાટલભૂતન્તિ ચ વિગ્ગહો.

હીનત્થસ્સ યથા –

૮૪. **અપ્પકાનમ્પિ પાપાનં,**
પભાવં નાસયે બુધો;
અપિ નિપ્પભતાનીત-
ખજ્જોતો હોતિ ભાણુમા.

૮૪. "**અપ્પકાન**"મિચ્ચાદિ. **બુધો** પણ્ડિતપોસો અપ્પકાનં પાપાનમ્પિ કિમુતમધિકાનં **પભાવં** આનુભાવં **નાસયે** અપ્પવત્તિં પાપેય્ય. તં અત્થન્તરન્યાસેન સાધેતિ. **ભાણુમા** સૂરિયો નિપ્પભતં આનીતો ખજ્જોતો યેન તથાવિધો અપિ હોતિ. ''મન્દપ્પભો અય''ન્તિ જોતિરિઙ્ગણમ્પિ નોપેક્ખતિ ચક્કવાળકુહરાનુચરિતમહાનુભાવોપીતિ. એત્થ **અપીત્યાદિના** વચોભઙ્ગિયા હીનત્થદોસો પરિહટો.

૮૪. “**અપ્પકાનિ**”ચ્ચાદિ. **બુધો** પઞ્ઞવા **અપ્પકાનમ્પિ** અતિમન્દાનમ્પિ **પાપાનં** અકુસલાનં **પભાવં** વિપાકદાનસામત્થિયસઙ્ખાતાનુભાવં **નાસયે** અહોસિકમ્મતાપાદનેન નાસેય્ય, બહૂનં પાપાનં વત્તબ્બમેવ નત્થિ. તમત્થમત્થન્તરન્યાસાલઙ્કારેન સમત્થેતિ **અપિ**ચ્ચાદિ. **ભાણુમા** સૂરિયો **નિપ્પભતાનીતખજ્જોતો અપિ** નિપ્પભતમાપાદિતજોતિરિઙ્ગણેહિ સમન્નાગતોપિ હોતીતિ. હીનપભાવો હોતિ ખજ્જોપનકે પહાય અત્તનો આલોકં કરોન્તો ન હોતીતિ અધિપ્પાયો. એત્થ **અપિ નિપ્પભતિ**ચ્ચાદિવચનવિલાસવસેન હીનપક્ખં ગહેત્વાપિ સૂરિયઉદારત્તસ્સેવ પોસિતત્તા ‘‘નિપ્પભતાનીતખજ્જોતો’’તિ વિસેસનપદં હીનત્થદોસં ન નિસ્સયતિ. નત્થિ પભા યેસન્તિ ચ, તેસં ભાવોતિ ચ, તં આનીતા ખજ્જોતા યેનેતિ ચ વિગ્ગહો.

અનત્થસ્સ યથા –

૮૫. **ન પાદપૂરણત્થાય, પદં યોજેય્ય કત્થચિ;**
યથા વન્દે મુનિન્દસ્સ, પાદપઙ્કેરુહં વરં.

૮૫. “**ન પાદે**”ચ્ચાદિ. એત્થ **વન્દે**ઇચ્ચાદો હેટ્ઠા વિય પાદપૂરણસ્સ કસ્સચિ અભાવેન અનત્થાભાવો.

૮૫. “**ન પાદિ**”ચ્ચાદિ. પાદપૂરણત્થાય ગાથાપાદાનં પૂરણસઙ્ખાતપયોજનત્થાય **પદં** નામાદિકં કત્થચિ ન યોજેય્ય વિઞ્ઞૂતિ, **યથા** નિરત્થકપદાયોજને ઉદાહરણમેવં ‘‘મુનિન્દસ્સ વરં પાદપઙ્કેરુહં વન્દે’’તિ. હેટ્ઠા દુટ્ઠોદાહરણે વિય પાદપૂરણત્થં કસ્સચિ પદસ્સ અયોજિતત્તા સાત્થકપદેહિ નિરત્થકદોસો નિરાકતોતિ. મુદુનિમ્મલસોભાદિસાધારણગુણયોગતો પઙ્કેરુહસદિસં ઉપચારતો પઙ્કેરુહં નામ. પાદમેવ પઙ્કેરુહન્તિ વિગ્ગહો. વિસેસનવિસેસ્યપદદોસપરિહારો.

૮૬. **ભયકોધપસંસાદિ-**
વિસેસો તાદિસો યદિ;
વત્તું કામીયતે દોસો,
ન તત્થે’કત્થતાકતો.

૮૬. “**ભયે**”ચ્ચાદિ. **ભય**ઞ્ચ ચિત્તુત્રાસો **કોધો** ચ દોસો **પસંસા** ચ થુતિ, તા આદિ યસ્સ તુરિતાદિનો સો તાદિસો વિસેસો યદિ વત્તું **કામીયતે** ઇચ્છીયતે, **તત્થ** તસ્મિં ભયાદિવિસેસે વિસયે એકત્થતાય એકત્થભાવેન કતો દોસો નત્થિ.

૮૬. ઇદાનિ વાક્યદોસપરિહારત્થમારભતિ “**ભયકોધે**”ચ્ચાદિ. ભયકોધપસંસાદિ ચિત્તુત્રાસપટિઘથુતિઆદીહિ સમન્નાગતો તાદિસો વિસેસો વત્તું **યદિ કામીયતે** ચે વિઞ્ઞૂહિ ઇચ્છીયતે, **તત્થ** ભયકોધાદિકે વિસેસે **એકત્થતાકતો** એકત્થભાવેન કતો **દોસો** વાક્યદોસો ન ભવતિ. ભયાદિવિસેસે વત્તુમિચ્છિતે પુબ્બુચ્ચારિતપદસ્સ પુનુચ્ચારણે એકત્થદોસો ન હોતીતિ અધિપ્પાયો. ભયઞ્ચ કોધો ચ પસંસા ચાતિ ચ, તા આદિ યસ્સ તુરિતકોતૂહલઅચ્છરાહાસસોકપસાદસઙ્ખાતસ્સ અત્થવિસેસસ્સેતિ ચ વિગ્ગહો. તગ્ગુણસંવિઞ્ઞાણઅઞ્ઞપદત્થસમાસત્તા ભયાદીસુ કથિતમપિ ગહેત્વા પુનપ્પુનં કથનમવિરોધં. એકો અત્થો યેસં પદાદીનં તે એકત્થા, તેસં ભાવો એકત્થતા, તાય કતોતિ વિગ્ગહો.

યથા –

૮૭. સપ્પો સપ્પો અયં હન્દ, નિવત્તતુ ભવં તતો;
યદિ જીવિતુકામો’સિ, કથં તમુપસપ્પસિ.

૮૭. “**યથે**”ત્યુદાહરતિ “**સપ્પો**”ઇચ્ચાદિ. ‘‘અયં સપ્પો સપ્પો’’તિ ભયેનામેડિતં **હન્દા**તિ ખેદે **તતો** તમ્હા ઠાના, સપ્પતો વા **ભવં** ભવન્તો **નિવત્તતુ** ગતમગ્ગાભિમુખો આવત્તતુ. **તં** ઠાનં, સપ્પં વા. નત્થેત્થ એકત્થતાદોસો ભયેનામેડિતપ્પયોગતો.

૮૭. “**સપ્પો**’’ચ્ચાદિ. **હન્દ** નટ્ઠો વત, અયં સપ્પો સપ્પો ભવં **તતો** ઠાનતો, સપ્પતો વા **નિવત્તતુ** આવત્તતુ યદિ જીવિતુકામો અસિ, **તં** ઠાનં, સપ્પં વા **કથમુપસપ્પસિ** કથમુપગચ્છસીતિ. ભયે આમેડિતવચનત્તા એકત્થતાદોસો નત્થિ, જીવિતુકામોસીતિ એત્થ બિન્દુલોપો.

પદદોસપરિહારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વાક્યદોસપરિહારવણ્ણના

ભગ્ગરીતિનો યથા –

૮૮. યો કોચિ રૂપાતિસયો,
કન્તિ કાપિ મનોહરા;
વિલાસાતિસયો કોપિ,
અહો બુદ્ધમહોદયો.

૮૮. “**યો**”ઇચ્ચાદિ. **રૂપસ્સ** અનુબ્યઞ્જનેહિ અનુબ્યઞ્જિતબાત્તિંસવરપુરિસલક્ખણોપસોભિતસ્સ બ્યામપ્પભાકેતુમાલાવિરાજિતસ્સ **અતિસયો** આધિક્કં વાચાગોચરભાવાતિક્કમેન અવચનીયત્તા યો કોચિયેવ. મનો અનેકલોકસ્સ ચિત્તં હરતીતિ **મનોહરા** ચિત્તમવહરન્તી **કન્તિ** સોભા **કાપિ** અવચનપથા કાપિયેવ. **વિલાસસ્સ** ગત્યાદિનો **અતિસયો** વચનપથાતિક્કન્તો કોપિયેવ, તસ્મા બુદ્ધસ્સ મહન્તો ઉદયો અભિવુદ્ધિ અહો અબ્ભુતોતિ. એત્થ કિંસદ્દેનારદ્ધા રીતિ ન કત્થચિ ભગ્ગા.

૮૮. “**યો કોચિ**”ચ્ચાદિ. **રૂપાતિસયો** સુપ્પતિટ્ઠિતપાદતાદિદ્વત્તિંસપુરિસલક્ખણેહિ સોભિતસ્સ ચિત્તઙ્ગુલિતાદિઅસીતિઅનુબ્યઞ્જનેહિ અલઙ્કતસ્સ બ્યામપ્પભાકેતુમાલાહિ ઉજ્જલસ્સ રૂપકાયસ્સ આધિક્યં **યો કોચિ**યેવ મનોગોચરભાવં વિના વચનવિસયાતિક્કન્તત્તા યો કોચિયેવ. **મનોહરા** લોકસ્સ ચિત્તં હરન્તી **કન્તિ** સોભા **કાપિ**યેવ વચીવિસયાતિક્કન્તત્તા કાપિયેવ. **વિલાસાતિસયો** વિસયભૂતપિયભાવસઙ્ખાતસ્સ ગમનાદિવિલાસસ્સ આધિક્યમ્પિ **કોપિ**યેવ વુત્તકારણેનેવકોપિયેવ. તતો **બુદ્ધમહોદયો** બુદ્ધસ્સ મહાભિવુદ્ધિસઙ્ખાતો ઉદયો **અહો** અચ્છરિયોતિ. એત્થ સબ્બનામિકેન **કિં** સદ્દેન વત્તુમારદ્ધક્કમો ન કત્થચિ ભિન્નોતિ ભગ્ગરીતિદોસો નત્થીતિ.

૮૯. અબ્યામોહકરં બન્ધં, અબ્યાકિણ્ણં મનોહરં;

અદૂરપદવિન્યાસં, પસંસન્તિ કવિસ્સરા.

૮૯. “**અબ્યામોહ**”ઇચ્ચાદિ. નત્થિ દૂરમેસન્તિ અદૂરાનિ, તાનિયેવ પદાનિ, તેસં **વિન્યાસો** યાથાવતો ઠપનં યસ્સ તં. તતોયેવ અબ્યાકિણ્ણો અસમ્મિસ્સો ચ. સો અબ્યાકિણ્ણતાય એવ મનોહરો ચાતિ **અબ્યાકિણ્ણં મનોહરં**. તેનેવ ‘‘અયમેત્થ અત્થો અયં વા’’તિ એવં બ્યામોહં ન કરોતીતિ **અબ્યામોહકરો**, તં. પસાદાલઙ્કારાલઙ્કિતં **બન્ધં**. કવીનં ઇસ્સરા પધાના. યે કનિટ્ઠઙ્ગુલિગણનાનિટ્ઠા, તે **પસંસન્તિ** થુવન્તિ તાદિસબન્ધગુણસ્સાતિસયપસંસારહભાવેન.

૮૯. “**અબ્યામોહે**”ચ્ચાદિ. **અદૂરપદવિન્યાસં** નામાદિપદાનં વોહારકાલે અદૂરસમ્બન્ધો યથા સિયા, તથા પટિપાટિયા પદટ્ઠપનેન સમન્નાગતં **અબ્યાકિણ્ણં**, તતોયેવ અઞ્ઞસમ્બન્ધીપદેહિ અસમ્મિસ્સં **મનોહરં**, તતોયેવ વિઞ્ઞૂનં ચિત્તમારાધેન્તં **અબ્યામોહકરં** ‘‘ઇમસ્સત્થો ઇમસ્સત્થો એસો એસો વા’’તિ સંસયમનુપ્પાદેન્તં **બન્ધં** પસાદાલઙ્કારસંયુત્તં બન્ધનં **કવિસ્સરા** કવીનં પધાના પણ્ડિભજના, કનિટ્ઠઙ્ગુલિયા ગણિતબ્બા અગ્ગકવિનોતિ અધિપ્પાયો. **પસંસન્તિ** થોમેન્તિ. બ્યામોહં ન કરોતીતિ અબ્યામોહકરો. વિ આકિણ્ણો બ્યાકિણ્ણો, ન બ્યાકિણ્ણો **અબ્યાકિણ્ણો**. નત્થિ દૂરં યેસં, તાનિયેવ પદાનિ, તેસં **વિન્યાસો** ઠપનં યસ્સ બન્ધસ્સાતિ વિગ્ગહો.

યથા –

૯૦. **નીલુપ્પલાભં નયનં,**
બન્ધુકરુચિરો’ધરો;
નાસા હેમઙ્કુસો તેન,
જિનોયં પિયદસ્સનો.

૯૦. “**યથે**”ત્યુદાહરતિ “**નીલુપ્પલાભ**”મિચ્ચાદિ. યસ્સ જિનસ્સ **નયનં** નેત્તં **નીલુપ્પલાભં** ઇન્દીવરદ્વયનિભં, **અધરો** અધરોટ્ઠો **બન્ધુકમિવ** બન્ધુકકુસુમમિવ **રુચિરો** કન્તો, **નાસા** નાસિકા સયં **હેમઙ્કુસો** સુવણ્ણઙ્કુસોયેવ, **તેન** કારણેન અયં જિનો પિયં મધુરં દસ્સનમસ્સાતિ **પિયદસ્સનો**. ઈદિસો ન બ્યાકિણ્ણદોસો, અબ્યાકિણ્ણો પસાદોયેવાતિ.

૯૦. ઇદાનિ બ્યાકિણ્ણદોસપરિહારં પરિહરતિ “**નીલુપ્પલિ**”ચ્ચાદિના. **નયનં** યસ્સ નેત્તયુગળં **નીલુપ્પલાભં** નીલુપ્પલદલસદિસં, **અધરો** અધરોટ્ઠો **બન્ધુકરુચિરો** બન્ધુકપુપ્ફમિવ મનુઞ્ઞો, **નાસા** નાસિકા **હેમઙ્કુસો** સુવણ્ણઙ્કુસોયેવ, **તેન** કારણેન અયં જિનો **પિયદસ્સનો** મનુઞ્ઞદસ્સનો હોતીતિ. એત્થ પસાદાલઙ્કારેન યુત્તત્તા ન બ્યાકિણ્ણદોસો. **આભાસદ્દો** **નિભાસદ્દો** વિય ઇવત્થો. નો ચે, **પભાપરિયાયો** વા હોતિ. બન્ધુકમિવ રુચિરોતિ ચ, પિયં દસ્સનં યસ્સેતિ ચ વિગ્ગહો. ઇહ દસ્સનસ્સ કત્તુભૂતસાધુજનસમ્બન્ધત્તેપિ વિસયત્તેનેવ જિનસમ્બન્ધો હોતીતિ અઞ્ઞપદત્થેન તથાગતો ગહિતોતિ.

૯૧. **સમતિક્કન્તગામ્મત્ત-કન્તવાચાભિસઙ્ખતં;**
બન્ધનં રસહેતુત્તા, ગામ્મત્તં અતિવત્તતિ.

૯૧. “**સમતિક્કન્તિ**”ચ્ચાદિ. સમ્મા અતિક્કન્તં નિગ્ગતં. ગામ્મસ્સ ભાવો **ગામ્મત્તં**. યાસં **કન્તાનં** મધુરાનં વાચાનં તાહિ અભિસઙ્ખતં રચિતં બન્ધનં **રસસ્સ** માધુરિયસ્સ **હેતુત્તા** કારણભાવેન **ગામ્મત્તં** યથાવુત્તં **અતિવત્તતિ** અતિક્કમતિ.

૯૧. “**સમતિ**”ચ્ચાદિ. **સમતિક્કન્તગામ્મત્તકન્તવાચાભિસઙ્ખતં** વિસેસતો અતિક્કન્તગામ્મભાવાહિ કન્તવાચાહિ રચિતં **બન્ધનં** મુત્તકાદિબન્ધનં **રસહેતુત્તા** પણ્ડિતાનં પીતિરસસ્સ કારણત્તા યથાવુત્તગામ્મદોસં **અતિવત્તતિ** અતિક્કમ્મ પવત્તતીતિ. સમ્મા અતિક્કન્તં ગામ્મત્તં યાસં, તાહિયેવ કન્તવાચાહિ અભિસઙ્ખતન્તિ ચ, રસસ્સ હેતુ, તસ્સ ભાવોતિ ચ વિગ્ગહો.

યથા –

૯૨. દુનોતિ કામચણ્ડાલો,
સો મં સદય નિદ્દયો;
ઈદિસં બ્યસનાપન્નં,
સુખીપિ કિમુપેક્ખસે.

૯૨. “**યથે**”ત્યુદાહરતિ. કામાતુરા કાચિ વનિતા અત્તનો પિયં પતિં વિરવતિ “**દુનોતિ**”ચ્ચાદિના. દયાય સહ પવત્તીતિ **સદય**ઇતિ અનુનયવસેન પિયસ્સ આમન્તનં, સાનુનયામન્તનઞ્હિ તતોનુગ્ગહાભિકઙ્ખાયમચ્ચન્તમુચિતં, સો કામો કન્દપ્પો એવ ચણ્ડાલો અકણ્ડો વા અસય્હોપતાપાવહત્તા. કામે ચણ્ડાલત્તારોપનઞ્ચ ઉચિતમેવ યતોનેન કયિરમાનમસહનમુપતાપમસહમાના તં પરિભવન્તં વિપ્પલપતિ, **નિદ્દયો** નિક્કરુણો, ઇદમપિ ઉચિતમુપતાપે નિક્કરુણાનં તાદિસી ગતીતિ. **મં દુનોતિ** અધિકમુપતાપેતિ નિદ્દયત્તા, ન ભવન્તં, તેનેવ ભવં સુખી. ઇમિના અજ્ઝાસત્તતં તસ્સ દીપેતિ. યદિ નાજ્ઝાસત્તોસિ, નાહમેકાકિની ભવામિ. અસહાયાનઞ્હિ પટિસત્તવો હોન્તિ. એકાકિત્તાયેવાહમપ્પટિસરણત્તાનેન દુસામીતિ [દુઆમીતિ (?)] તવ કામં ત્વં સુખી હોસિ. સનાથાનં તાદિસી વુત્તીતિ એવં સુખીપિ ત્વં ઈદિસં બ્યસનમાપન્નં **કિં** કસ્મા ઉપેક્ખસેતિ. એવમયં વઙ્કવુત્તિયા અત્તનો, તં વિસયમનુભવન્તસ્સ ચ વિમુખત્તં નિદસ્સેતીતીદિસં ન ગામ્મં.

૯૨. ગામ્મદોસપરિહારે લક્ખિયં દસ્સેતિ “**દુનોતિ**”ચ્ચાદિ. કામતણ્હાભિભૂતા અઙ્ગના અત્તનો વલ્લભં નિસ્સાય એવં વિલપતિ “**સદય** હે કારુણિક **સો કામચણ્ડાલો** સો અનઙ્ગનીચો **નિદ્દયો** નિક્કારુણિકો **મં દુનોતિ** પીળેતિ, **સુખીપિ** મમ વિય અનાથભાવાભાવતો સુખિતોપિ ત્વં ઈદિસં **બ્યસનાપન્નં** એવં કામચણ્ડાલેન અકારુણેન કતઅસય્હસન્તાપસઙ્ખાતબ્યસનમનુપ્પત્તં **મં કિમુપેક્ખસે** કસ્મા ઉદાસીનોસી”તિ. અત્તનો દુક્ખાતુરત્તા દુક્ખદૂરીકરણં કારુણિકાનંયેવ વિસયન્તિ ‘‘સદયે’’તિ અનુનયવસેન આમન્તનુચિતં અત્તનો દુક્ખાતુરતં પોસેતું પીળાકારકે કામે ચણ્ડાલત્તારોપનઞ્ચ નિદ્દયત્તકથનઞ્ચ ઉચિતમેવ અત્તનિ ઉપેક્ખકત્તા. **સુખીપી**તિ ઇમિના તસ્સ પરવિસયાસત્તતાય અતિચારં અબ્ભુપગમેતિ. એવં વઙ્કવુત્તિયા અત્તનો વલ્લભે સાનુરાગત્તઞ્ચ અત્તનિ તસ્સ તદભાવત્તઞ્ચ દસ્સેતીતિ. ‘‘કઞ્ઞે કામયમાનં મં, ન કામયસિ કિંન્વિદ’’ન્તિ એત્થ વિય ઇહ ગામ્મદોસો નત્થીતિ ગામ્મદોસપરિહારમિદં. કામોયેવ ચણ્ડાલો કામચણ્ડાલો, સહ દયાય યો વત્તતીતિ ચ, નત્થિ દયા અસ્સેતિ ચ, સુખમસ્સ અત્થીતિ ચ વિગ્ગહો. **અપિ**સદ્દો અક્ખમે.

૯૩. યતિહીનપરિહારો, ન પુને’દાનિ નીયતે;

યતો ન સવનુબ્બેગં, હેટ્ઠા ચેતં વિચારિતં.

૯૩. "**યતિ**"ચ્ચાદિ. **વિચારિતન્તિ** ''તં નમે સિરસા ચામી-કરવણ્ણં તથાગત''ન્તિઆદિના હેટ્ઠા પકાસિતન્તિ અત્થો.

૯૩. "**યતિહીનિ**"ચ્ચાદિ. **યતો** યસ્મા **સવનુબ્બેગં** ''દોસાનમુદ્દેસક્કમેન દોસપરિહારક્કમો ન વુત્તો''તિ એવં વિઞ્ઞૂનમુપ્પજ્જમાનં ઇમસ્સ ગન્થસ્સ સવનાસહનં નત્થિ, તતો **યતિહીનપરિહારો** યતિહીનદોસસ્સ પરિહરણવસેન પવત્તમુદાહરણં ઇદાનિ પુન **ન નીયતે** નાહરીયતેતિ. ઇમિનાધિગતમાદો વુત્તત્થમેવ સમત્થેતિ. **હેટ્ઠા ચેતં વિચારિતન્તિ** એવં યતિહીનદોસપરિહરણં હેટ્ઠા અનન્તરપરિચ્છેદે વિચારિતં ''તં નમે સિરસા ચામી-કરવણ્ણં તથાગત''ન્તિઆદિના પકાસિતન્તિ. આદો યતિહીનદોસપાતુભાવેયેવ પરિહારક્કમસ્સાપિ દસ્સિતત્તા ઇહાદસ્સનેપિ ગન્થસ્સ ઊનતા નત્થીતિ અધિપ્પાયો. યતિ હીના એત્થેતિ ચ, તસ્સ પરિહારોતિ ચ, સવને ઉબ્બેગન્તિ ચ વિગ્ગહો.

કમચ્ચુતસ્સ યથા –

૯૪. **ઉદારચરિતો'સિ ત્વં, તેનેવા'રાધના ત્વયિ;**
દેસં વા દેહિ ગામં વા, ખેત્તં વા મમ સોભનં.

૯૪. "**ઉદાર**"ઇચ્ચાદિ. ઉદારં ઉદારત્તં ચાગાતિસયસમ્બન્ધતો ચરિતં અતિગુણપવત્તિ યસ્સાતિ વિગ્ગહો. એત્થ ઉચિતત્તા દેસાદીનં યાચનક્કમસ્સ કમચ્ચુતસ્સ પરિહારોયં.

૯૪. "**ઉદારિ**"ચ્ચાદિ. ત્વં પુઞ્ઞવન્ત **ઉદારચરિતોસિ** ચાગાતિસયયોગતો વિસારદપવત્તિયુત્તોસિ, **તેનેવ** તેન કારણેનેવ **આરાધના** મમ યાચના ત્વયિ હોતિ. **દેસં** વાજનપદં વા, નો ચે, **ગામં** વા સંવસથં વા, નો ચે, સોભનં **ખેત્તં** વા કેદારં વા મમ દેહીતિ અનુપુબ્બં હીનપદત્થયાચના દાયકસ્સ દાનસ્સાપિ યાચકસ્સ ઇચ્છિતત્થપટિલાભસ્સાપિ અનુરૂપત્તા કમચ્ચુતદોસમપનેતિ. ઉદારં ચરિતં અસ્સાતિ વિગ્ગહો.

અતિવુત્તસ્સ યથા –

૯૫. **મુનિન્દચન્દસમ્ભૂત-**
યસોરાસિમરીચિનં;
સકલોપ્ય'યમાકાસો,
ના'વકાસો વિજમ્ભને.

૯૫. "**મુનિન્દ**"ઇચ્ચાદિ. મુનિન્દોયેવ ચન્દો, તતો સમ્ભૂતા પાતુભૂતા, યસોરાસી એવ મરીચિયો, તાસં. અયં સકલો આકાસોપિ ગગનમેવ, ન તસ્સેકો પદેસો. **વિજમ્ભને** બ્યાપને નાવકાસો તાદિસત્તા તાસં મરીચિનન્તિ નાતિવુત્તં.

૯૫. "**મુનિન્દિ**"ચ્ચાદિ. **મુનિન્દચન્દસમ્ભૂતયસોરાસિમરીચિનં** મુનિન્દસઙ્ખાતચન્દતો પાતુભૂતાનં કિત્તિસમૂહસઙ્ખાતકિરણાનં **વિજમ્ભને** બ્યાપને અયં સકલોપિ આકાસો **નાવકાસો** ન ઓકાસો હોતીતિ.

હેતુફલાદિએકેકકારણેનાપિ અપ્પમેય્યાનં સબ્બઞ્ઞુગુણાનં પવત્તિયા અપ્પમેય્યસામઞ્ઞભૂતાકાસસ્સ નિરવકાસસ્સ ઇવ કથનમુચિતન્તિ અતિવુત્તદોસો ઇહ ન ભવતિ. ચન્દો ઇવ ચન્દો, મુનિન્દો એવ ચન્દો, તતો સમ્ભૂતાનંયેવ યસાનં રાસી ચ તા મરીચિયો ચાતિ વિગ્ગહો.

૯૬. વાક્યં બ્યાપન્નચિત્તાનં, અપેતત્થં અનિન્દિતં;
તેનુ’મ્મત્તાદિકાનં તં, વચના’ઞ્ઞત્ર દુસ્સતિ.

૯૬. “**વાક્ય**”મિચ્ચાદિ. બ્યાપન્નં નટ્ઠં અયથાપવત્તં ચિત્તં યેસં, તેસં. **વાક્યં** વાક્યલક્ખણોપેતં. અપેતો અપગતો સુઞ્ઞો અત્થો અભિધેય્યં સંવોહારિકં યસ્સ, તં. **અનિન્દિતં** અહીળિતં. **તેન** યથાવુત્તેન કારણેન. **તં** વાક્યં **ઉમ્મત્તો** ધાતુક્ખોભાદિના ખિત્તચિત્તો, સો આદિ યેસં બાલાદીનં તેસં **વચના** અસઙ્ગતાય વાચાય **અઞ્ઞત્ર** અઞ્ઞસ્મિં અબ્યાપન્નચિત્તવિસયે **દુસ્સતિ** દુટ્ઠં જાયતે, ઉમ્મત્તાદીનંયેવ તથાવિધાય વાચાય ઉચિતત્તાતિ.

૯૬. “**વાક્ય**”મિચ્ચાદિ. **બ્યાપન્નચિત્તાનં** વિરુદ્ધભાવમાપન્નચિત્તાનં **વાક્યં** સ્યાદ્યન્તત્યાદ્યન્તપદસમુદાયરૂપં વાક્યં **અપેતત્થં** અપગતસમુદાયત્થં **અનિન્દિતં** વિઞ્ઞૂહિ ગરહિતં ન હોતિ, **તેન** કારણેન **ઉમ્મત્તાદિકાનં** ઉમ્મત્તવેદનટ્ટાદીનં **વચનાઞ્ઞત્ર** વચનં વિના અનુમ્મત્તાદિવચને **તં** સમુદાયત્થસમ્બન્ધરહિતં વચનં **દુસ્સતિ** દોસદુટ્ઠં હોતિ. બ્યાપન્નં ચિત્તં યેસન્તિ ચ, અપેતો અત્થો અસ્સાતિ ચ, ઉમ્મત્તો આદિ યેસન્તિ ચ વિગ્ગહો.

યથા –

૯૭. સમુદ્દો પીયતે સો’ય-મહ’મજ્જ જરાતુરો;
ઇમે ગજ્જન્તિ જીમૂતા, સક્કસ્સે’રાવણો પિયો.

૯૭. “**યથે**”ત્યુદાહરતિ “**સમુદ્દો**”ઇચ્ચાદિ. ન હેત્થ ‘‘સમુદ્દો પીયતે’’ઇચ્ચાદિનો પદસમુદાયસ્સ કોચિ એકો અત્થો ગય્હતિ, યો સો બન્ધત્થો સિયા. અવયવત્થા એવ તુ અયોસલાકાકપ્પાપટિભન્તીતિ ઈદિસમપેતત્થમનિન્દિતં વિઞ્ઞેય્યં બ્યાપન્નચિત્તાનં.

૯૭. “**સમુદ્દો**”ચ્ચાદિ. સો અયં સમુદ્દો પીયતે યેન કેનચિ પીયતે, અહં અજ્જ **જરાતુરો** જરરોગાભિભૂતો, ઇમે **જીમૂતા** મેઘા **ગજ્જન્તિ** થનયન્તિ. સક્કસ્સ એરાવણો પિયોતિ. ઇદં નિન્દિતાનિન્દિતાનં દ્વિન્નમુદાહરણં. ઇદં વાક્યં અવયવત્થમન્તરેન સમુદાયતો ગમ્યમાનત્થસ્સાભાવા અપેતત્થં નામ હોતિ. ઈદિસં વાક્યં ઉમ્મત્તકાદીહિ વુત્તમપ્પીતિકરં ન હોતિ, અઞ્ઞેહિ વુત્તં પન કણ્ણે અયોસલાકા વિય અપ્પીતિકરં. જરાય આતુરોતિ વાક્યં.

૯૮. સુખુમાલાવિરોધિત્ત-દિત્તભાવપ્પભાવિતં;
બન્ધનં બન્ધફરુસ-દોસં સંદૂસયેય્ય તં.

૯૮. “**સુખુમાલિ**”ચ્ચાદિ. ન વિરુજ્ઝતિ સીલેનાતિ અવિરોધી, તસ્સ ભાવો અવિરોધિત્તં. સુખુમાલસ્સ અવિરોધિત્તં યસ્સ સો દિત્તભાવો, તેન **પભાવિતં** વડ્ઢિતં સંયુત્તં **તં** બન્ધનં બન્ધફરુસદોસં **સંદૂસયેય્ય** નાસયેતિ અત્થો.

૯૮. "**સુખુમાલિ**"ઇચ્ચાદિ. **સુખુમાલાવિરોધિત્તદિત્તભાવપ્પભાવિતં** ''અનિટ્ઠુરક્ખરપ્પાયે''ઇચ્ચાદિના વુચ્ચમાનસુખુમાલગુણસ્સ અવિરુદ્ધભાવસમન્નાગતેન વણ્ણાનં અઞ્ઞમઞ્ઞસઙ્ગભિલક્ખણેન **દિત્તભાવેન** પિયભાવેન અનુબ્રૂહિતં **તં** બન્ધનં **બન્ધફરુસદોસં** બન્ધફરુસસઙ્ઘાતદોસં **સંદૂસયેય્ય** નાસેય્ય, **તં** બન્ધફરુસદોસન્તિ વા સમ્બન્ધોતિ. ન વિરુજ્ઝતિ સીલેનાતિ અવિરોધી, તસ્સ ભાવોતિ ચ, સુખુમાલસ્સ અવિરોધિત્તં યસ્સાતિ ચ, સોયેવ દિત્તસ્સ ભાવોતિ ચ, તેન પભાવિતન્તિ ચ વાક્યં.

યથા –

૯૯. **પસ્સન્તા રૂપવિભવં, સુણન્તા મધુરં ગિરં;**
ચરન્તિ સાધૂ સમ્બુદ્ધ-કાલે કેળિપરમ્મુખા.

૯૯. "**યથે**"ત્યુદાહરતિ "**પસ્સન્તા**"ઇચ્ચાદિ. કેળિયા કીળાય પરમ્મુખા વિગતચ્છન્દા ચરન્તીતિ સમ્બન્ધો.

૯૯. "**પસ્સન્તે**"ઇચ્ચાદિ. **સાધૂ** સજ્જના **સમ્બુદ્ધકાલે** સમ્બુદ્ધસ્સ ધરમાનકાલે **રૂપવિભવં** તસ્સ રૂપસમ્પત્તિં **પસ્સન્તા** ચક્ખું સન્તપ્પેત્વા ઓલોકેન્તા **મધુરં ગિરં** તસ્સેવ ભગવતો અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતં મધુરવચનં સુણન્તા **કેળિપરમ્મુખા** કીળાય વિમુખા કીળાભિરતિરહિતા **ચરન્તિ** ગચ્છન્તિ પવત્તન્તીતિ. કેવલં ફરુસસિથિલવણ્ણેહિ વિના સુખુચ્ચારણીયવણ્ણેહિ સમ્ભૂતસુખુમાલગુણાવિરોધઅઞ્ઞમઞ્ઞસઙ્ગતવણ્ણવિસદપ્પવત્તગુણયુત્તત્તા એત્થ બન્ધફરુસદોસો નત્થિ. કેળિયા પરાનિ પરિવત્તિતાનિ મુખાનિ એતેસન્તિ વિગ્ગહો. એત્થ **કાલો**તિ કિરિયા. સા ચ અત્થતો તદાકારપ્પવત્તસમ્બન્ધોયેવ. લોકો પન વિસું એકો પદત્થોયેવાતિ વોહરતિ. વાક્યદોસપરિહારો.

વાક્યદોસપરિહારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વાક્યત્થદોસપરિહારવણ્ણના

અપક્કમસ્સ યથા –

૧૦૦**ભાવનાદાનસીલાનિ, સમ્મા સમ્પાદિતાનિ'હ;**
નિબ્બાનભોગસગ્ગાદિ-સાધનાનિ ન સંસયો.

૧૦૦. "**ભાવના**"ઇચ્ચાદિ. એત્થ ભાવનાદીનિ નિદ્દિસિત્વા યથાક્કમં નિબ્બાનાદીનં નિદ્દેસેન અપક્કમદોસો પરિહટો.

૧૦૦. "**ભાવને**"ઇચ્ચાદિ. ઇહ મનુસ્સલોકે **સમ્મા સમ્પાદિતાનિ** કમ્મફલં સદ્દહિત્વા યથાવિધિ સમ્પાદિતાનિ અત્તનો સન્તાને પવત્તાપિતાનિ ભાવનાદાનસીલાનિ **નિબ્બાનભોગસગ્ગાદિસાધનાનિ** યથાક્કમં નિબ્બાનઉપભોગપરિભોગસમ્પત્તિસગ્ગુપ્પત્તિઆદીનં હેતુભાવેન સાધકાનિ હોન્તિ, એત્થ સાધને ન સંસયો હોતીતિ. ઇહ ભાવનાદયો ઉદ્દિસિત્વા ઉદ્દેસક્કમં અનતિક્કમ્મ નિબ્બાનાદીનમનુદ્દેસસ્સ કતત્તા અપક્કમવાક્યત્થદોસસ્સ ઓકાસો ન હોતિ.

૧૦૧**ઉદ્દિટ્ઠવિસયો કોચિ** [કોપિ (ક॰ સી॰)], **વિસેસો તાદિસો યદિ;**

અનુદ્દિટ્ઠેસુ [અનુદિટ્ઠેસુ (?)] **નેવ'ત્થિ, દોસો કમવિલઙ્ઘને.**

૧૦૧. "**ઉદ્દિટ્ઠે**"ઇચ્ચાદિ. ઉદ્દિટ્ઠા પઠમં યુત્તા અત્થા વિસયો ગોચરો યસ્સ ઉદ્દેસાનુદ્દેસસમ્બન્ધવિજાનનલક્ખણસ્સ વિસેસસ્સ સો તાદિસો કોચિ વિસેસો **અનુદ્દિટ્ઠેસુ** યથાક્કમમુદ્દેસકમાનમતિક્કમેન પુન અત્થન્તરનિસ્સયેન પરામટ્ઠેસુ યદિ ભવેય્ય, **કમસ્સ** યથોદ્દિટ્ઠેસુ અનુક્કમસ્સ **વિલઙ્ઘને** અતિક્કમે દોસો નેવત્થિ.

૧૦૧. "**ઉદ્દિટ્ઠે**"ઇચ્ચાદિ. **ઉદ્દિટ્ઠવિસયો** પઠમં પયુત્તત્થવિસયો તાદિસો **કોચિ વિસેસો** ઉદ્દેસાનુદ્દેસાનં "ઇદમસ્સ પુબ્બકથનં, ઇદમસ્સ પચ્છાકથન"ન્તિ એવં અઞ્ઞમઞ્ઞાપેક્ખલક્ખણસમ્બન્ધપરિજાનનલક્ખણો વિસેસો **અનુદ્દિટ્ઠેસુ** અત્થન્તરં નિસ્સાય પુન વુત્તેસુ યદિ "ભવેય્યા"તિ સેસો. **કમવિલઙ્ઘને** ઉદ્દેસાનુદ્દેસાનં કમાતિક્કમે **દોસો** સત્થઞ્ઞૂનં સુતિકાલે અસહનકારણં નેવત્થીતિ. ઉદ્દિટ્ઠા પઠમુચ્ચારિતા અત્થા વિસયો ગોચરો અસ્સેતિ ચ, કમસ્સ વિલઙ્ઘનન્તિ ચ વાક્યં.

યથા –

૧૦૨કુસલાકુસલં અબ્યા-કત'મિચ્ચેસુ પચ્છિમં;
અબ્યાકતં પાકદં ન, પાકદં પઠમદ્વયં.

૧૦૨. "**યથે**"ત્યુદાહરતિ "**કુસલે**"ઇચ્ચાદિ. **કુસલં** કામાવચરાદિકમેકવીસતિવિધં, **અકુસલઞ્ચ** દ્વાદસવિધં, **અબ્યાકતં** વિપાકક્રિયાસઙ્ખાતમિતિ **એતેસુ** તીસુ **પચ્છિમં** અબ્યાકતં, પાકં વિપાકં દદાતીતિ **પાકદં. ને**તિ નિપાતપદં. **પઠમદ્વયં** કુસલાકુસલં પાકં દદાતીતિ **પાકદ**ન્તિ. એત્થ અપાકદત્તં અબ્યાકતસ્સેવ, પાકદત્તં તેસમેવ દ્વિન્નન્તિ વિસેસો દટ્ઠબ્બો.

૧૦૨. "**કુસલે**"ઇચ્ચાદિ. **કુસલં** કામાવચરાદિએકવીસતિકુસલઞ્ચ **અકુસલં** દ્વાદસવિધં અકુસલઞ્ચ **અબ્યાકતં** વિપાકક્રિયારૂપનિબ્બાનવસેન ચતુબ્બિધમબ્યાકતઞ્ચ **ઇચ્ચેસુ** એવમેતેસુ તીસુ **પચ્છિમં** ઉદ્દેસક્કમેન પચ્છિમમબ્યાકતં **પાકદં ન** વિપાકદાયકં ન હોતિ, **પઠમદ્વયં** કુસલાકુસલં **પાકદં** યથાસકં વિપાકદાયકં હોતીતિ. "યથાસઙ્ખ્યમનુદેસો સમાન"ન્તિ [પાણિનિ ૧.૩.૧૦ સુત્તમિદં. અનુદિસ્સતે ઇતિ અનુદેસો, પચ્છા ઉચ્ચારિતો ઇચ્ચત્થો "સમાનં"ઇતિ સમ્બન્ધેછટ્ઠી (કત્વબોધિની)] વુત્તત્તા ઉદ્દિટ્ઠેહિ સમાનમનુદ્દિટ્ઠાનમેવ સમસઙ્ખ્યાય લબ્ભમાનત્તા સઙ્ખ્યાયાનતિક્કમો હોતિ. એત્થ પન કુસલાદિસભાવતો તિવિધત્તેપિ વિપાકદાનાદાનવસેન દુવિધકુસલાકુસલાદિવિસયભૂતવિસેસસ્સ પવત્તિયા વત્તિચ્છાતો પઠમં વત્તબ્બતં વિના કમેન નિસ્સયનં નામ નત્થીતિ અપક્કમદોસો ન હોતીતિ.

૧૦૩સગુણાના'વિકરણે, કારણે સતિ તાદિસે;
ઓચિત્યહીનતાપત્તિ, નત્થિ ભૂતત્થસંસિનો.

૧૦૩. "**સગુણાન**"મિચ્ચાદિ. સોતૂનં અત્તત્થનિપ્ફાદનાદિકે તાદિસે **કારણે** હેતુમ્હિ સતિ **ભૂતં** યથાપવત્તં **અત્થં** અત્તનો ચરિતલક્ખણં **સંસિનો** વદન્તસ્સ સસ્સ અત્તનો, સાનં વા ગુણાનં **આવિકરણે** અધિકારવસેન "પૂજનીયતરો લોકે"ઇચ્ચાદિકથને ઓચિક્યહીનતાય **આપત્તિ** પાપુણનં સમ્ભવો નત્થિ.

१०३. "**सगुणि**"च्चादि. **तादिसे कारणे सति** सोतूनं अत्तत्थनिप्फादनादिके तादिसे हेतुम्हि विज्जमाने **भूतत्थसंसिनो** अत्तनि विज्जमानकायादिसंवरलक्खणगुणसङ्खातमत्थं "पूजनीयतरो लोके अहमेको"इच्चादिना तादिसावसरे वदन्तस्स **सगुणानं** सस्स अत्तनो, सानं वा सकानं गुणानं **आविकरणे** पाकटीकरणे **ओचित्यहीनतापत्ति** ओचित्यहीनसङ्खातदोसस्सापत्ति नत्थीति. **ससद्दस्स** अत्तअत्तनियवाचकत्ता सस्स अत्तनो गुणा से च ते गुणा चेति वा विग्गहो. भूतोयेव अत्थो, तं संसति वदति सीलेनाति विग्गहो.

१०४ओचित्यं नाम विञ्ञेय्यं, लोके विख्यातमादरा;
तत्थो'पदेसपभवा, सुजना कविपुङ्गवा.

१०४. "**ओचित्य**"मिच्चादि. **लोके** सत्तलोके **विख्यातं** पसिद्धं आबालजनं [आबालजनानं (क॰)] यथासकमनुरूपं विजाननतो **ओचित्यं** उचितभावो नामेति पसिद्धियं **आदरा** आदरेन उस्साहेन ततो परमादरणीयस्साभावतो, न हि अनुचितं किञ्चि केनाप्यादरणीयं सब्बथा अनस्सादनीयत्ता, विञ्ञेय्यं "सोतून"न्ति सेसो. **तत्थ** तस्मिं ओचित्ये **उपदेसस्स** पठमुच्चारणस्स उग्गण्हापनवसेन पवत्तस्स **पभवा** उप्पत्तिट्ठानभूता **सुजना** सुट्ठुजना **कविपुङ्गवा** उत्तमा, [कविउत्तमा (?)] कविसेट्ठाति वुत्तं होति.

१०४. "**ओचित्ये**"च्चादि. **लोके** सत्तलोके **विख्यातं** आबालपसिद्धं ओचित्यं नाम **आदरा** गारवेन **विञ्ञेय्यं** विञ्ञूहि ञातब्बं होति, **तत्थ** ओचित्यविसये **उपदेसपभवा** पठमुच्चारणस्स उप्पत्तिट्ठानभूता **सुजना** साधुजनभूता **कविपुङ्गवा** उत्तमकवयो भवन्तीति, पसिद्धओचित्यपदेन युत्तत्ता एत्थ **नामसद्दो** पसिद्धियं. उपदेसस्स पभवाति च, पुमानो च ते गावो चेति च, कवीनं पुङ्गवाति च वाक्यं.

१०५विञ्ञातोचित्यविभवो-
चित्यहीनं परिहरे;
ततो'चित्यस्स सम्पोसे,
रसपोसो सिया कते.

१०५. "**विञ्ञात**"मिच्चादि. विञ्ञातो अवबुद्धो यथावुत्तकविवरपसादा ओचित्यमेव **विभवो** सम्पत्ति येन सो ओचित्यहीनं नाम दूसनं **परिहरे** परिवज्जेय्य. **ततो** तस्मा परिहारतो हेतुतो ओचित्यस्स **सम्पोसे** सुट्ठु वड्ढिभावे वड्ढने कते **रसस्स** अस्सादितब्बतासङ्खातस्स माधुरियस्स सम्पोसो **सिया** भवेय्य.

१०५. "**विञ्ञाते**"च्चादि. **विञ्ञातोचित्यविभवो** तादिसकवीनमनुग्गहेन विञ्ञातओचित्यसङ्खातसम्पत्तिसमन्नागतो कवि **ओचित्यहीनं** नाम दूसनं **परिहरे** निराकरेय्य, **ततो** दोसपरिहारतो ओचित्यस्स **सम्पोसे** उपब्रूहने कते सति **रसपोसो** माधुरियसङ्खतस्स अस्सादेतब्बस्स पूरणं **सिया** भवेय्याति. ओचित्यमेव विभवोति च, विञ्ञातो ओचित्यविभवो येनेति च, रसस्स पोसो पुट्ठभावो [वुद्धभावो (क॰)] पोसेतब्बभावोति च वाक्यं.

यथा –

१०६यो मारसेनमासन्न-मासन्नविजयुस्सवो;

તિણાયપિ ન મઞ્ઞિત્થ, સો વો દેતુ જયં જિનો.

૧૦૬. “**યથે**”ત્યુદાહરતિ “**યો**”ઇચ્ચાદિ. **વિજયો** પરાભિભવો આસન્નો વિજયો એવ **ઉસ્સવો** અબ્ભુદયો નિપ્પટિપક્ખા પવત્તિ યસ્સ એદિસો યો **આસન્નં** અત્તનો સમીપમુપગતં મારસેનં **તિણાયપિ ન મઞ્ઞિત્થ** તિણમ્પિ ન મઞ્ઞિત્થ, તિણતોપિ હીનં મઞ્ઞિત્થ, **સો જિનો** મારજિ **વો** તુમ્હાકં જયં **દેતૂ**તિ વિદધાતુ. એત્થ જયાસીસના ‘‘જિનો’’તિ અચ્ચન્તમુચિતં, યો અજિનિ પઞ્ચમારેતિ જિનો પરાભિભવેકરસો, તસ્સ પરેસં વિજયપ્પદાને સામત્થિયેકયોગો સિયાતિ. ‘‘મારસેનમાસન્નં તિણાયપિ ન મઞ્ઞિત્થા’’તિ ઇદં પનેત્થ અતિસમુચિતં યતો સમીપમુપગતમ્પિ તાદિસં મારસેનં તિણતોપિ હીનં મઞ્ઞિ, તેનસ્સ પરેસં વિજયપ્પદાનેકરસતા વિસેસતો યુત્તાતિ.

૧૦૬. ઇહ સત્થે સબ્બત્થ સઙ્ખેપક્કમમિચ્છન્તોપિ આચરિયો ઓચિત્યં નામ આદરેન સગ્ગરુહિ ઉગ્ગણ્હિત્વા પયુજ્જિતબ્બમિચ્ચેવં વિત્થારેન સિસ્સે અનુસાસિત્વા ઇદાનિ ઓચિત્યહીનપરિહરણત્થં “**યો મારસેનમાસન્ને**”ચ્ચાદિના લક્ખિયમુદાહરતિ. **આસન્નવિજયુસ્સવો** અદૂરસત્તુવિજયસઞ્જાતઉસ્સવો, અથ વા અચ્ચાસન્નપટિપક્ખવિરહપ્પવત્તિસઞ્જાતઅભિવુદ્ધિયા સમન્નાગતો યો જિનો **આસન્નં** અનેકપ્પકારભિંસનકરૂપેન અત્તનો સમીપમાગતં **મારસેનં** મારબલં **તિણાયપિ** તિણલવં કત્વાપિ **ન મઞ્ઞિત્થ** સલ્લક્ખણં નાકાસિ, **સો જિનો** સો જિતપઞ્ચમારો **વો** તુમ્હાકં જયં દેતૂતિ. એત્થ યો પઞ્ચમારે જિતત્તા જિનો નામ હોતિ, સો પરાભિભવને અસહાયકિચ્ચત્તા પરેસં જયદાને સામત્થિયયુત્તોતિ ‘‘જયં દેતૂ’’તિ કતં જયાસીસનમતિઉચિતં હોતિ, જયદાને સામત્થિયસ્સેવ પોસકત્તા. ‘‘મારસેનમાસન્નં તિણાયપિ ન મઞ્ઞિત્થા’’તિ ઇદં વત્તબ્બમેવ નત્થીતિ. એવં અચ્ચન્તઉચિતપયોગેન ઓચિત્યહીનદોસો નિરાકતોતિ. વિજયો એવ ઉસ્સવો, આસન્નો વિજયુસ્સવો યસ્સેતિ વિગ્ગહો.

૧૦૭.આરદ્ધકત્તુકમ્માદિ-કમાતિક્કમલઙ્ઘને;
ભગ્ગરીતિવિરોધો’યં, ગતિં ન ક્વાપિ વિન્દતિ.

૧૦૭. “**આરદ્ધ**”ઇચ્ચાદિ. કત્તા ચ કમ્મઞ્ચ તાનિ આદીનિ યેસં કરણાદીનં **આરદ્ધાનિ** વત્તું પટ્ઠપિતાનિ કત્તુકમ્માદીનિ તેસં કમો તસ્સ **અતિક્કમો** પરિચ્ચાગો તસ્સ લઙ્ઘને સતિ, વત્તુમારદ્ધકત્તુકમ્માદિકમાનતિક્કમેતિ વુત્તં હોતિ. અયં યથાવુત્તો ભગ્ગરીતિવિરોધો **ક્વાપિ** કત્થચિપિ ઠાને **ગતિં ન વિન્દતિ** પતિટ્ઠં ન લભતે.

૧૦૭. “**આરદ્ધિ**”ચ્ચાદિ. **આરદ્ધકત્તુકમ્માદિકમાતિક્કમલઙ્ઘને** વત્તુમારદ્ધકત્તુકમ્માદીનં કમપરિચ્ચાગસ્સાતિક્કમે અયં યથાવુત્તભગ્ગરીતિવિરોધો **ક્વાપિ** કત્થચિપિ ઠાને **ગતિં** પતિટ્ઠં **ન વિન્દતિ** ન લભતેતિ. આરદ્ધાનિ ચ તાનિ કત્તુકમ્માદીનિ યેસં કરણાદીનં તેસં કમસ્સ અતિક્કમો તસ્સ લઙ્ઘનન્તિ વિગ્ગહો.

યથા –

૧૦૮.સુજનઞ્ઞાન’મિત્થીનં, વિસ્સાસો નો’પપજ્જતે;
વિસસ્સ સિઙ્ગિનો રોગ-નદીરાજકુલસ્સ ચ.

૧૦૯.ભેસજ્જે વિહિતે સુદ્ધ-બુદ્ધાદિરતનત્તયે;

પસાદ’માચરે નિચ્ચં, સજ્જને સગુણેપિ ચ.

૧૦૮-૧૦૯. એત્થ ચ ‘‘સુજન’’મિચ્ચાદિકે ‘‘ભેસજ્જે’’ઇચ્ચાદિકે ચ ગાથાદ્વયે છટ્ઠિયા, સત્તમિયા ચ અપરિચ્ચાગેન નાત્થરીતિયા ભઙ્ગો, **ચ**કારસ્સેકસ્સ કતત્તા ન સદ્દરીતિયા ભઙ્ગો. બહૂનમત્થાનઞ્હિ સમુચ્ચયત્થં વાક્યે એકો વા ચકારો કાતબ્બો પટિપદં વા.

૧૦૮. ‘‘**સુજને**’’ચ્ચાદિ. **સુજનઞ્ઞાનં** સજ્જનેહિ અઞ્ઞેસં દુજ્જનાનઞ્ચ ઇત્થીનઞ્ચ **વિસસ્સ** જીવિતહરણસમત્થસ્સ **સિઙ્ગિનો** વિસાણવતો ચ રોગનદીરાજકુલસ્સ ચ **વિસ્સાસો** સંસગ્ગો **ન ઉપપજ્જતે** કિઞ્ચિકાલે વિરુજ્ઝનતો ન યુજ્જતેતિ. એત્થ આરદ્ધસ્સ છટ્ઠુન્તક્કમસ્સ સબ્બત્થ અપરિચ્ચાગતો અત્થરીતિભઙ્ગો ચ, યુત્તટ્ઠાને એકસ્સેવ ચકારસ્સ યુત્તત્તા સદ્દરીતિભઙ્ગો ચ નત્થિ. **ચ**સદ્દસ્સ અનેકત્થસમુચ્ચયત્તા ‘‘સુજનઞ્ઞાનઞ્ચા’’તિઆદિમ્હિ વા, ઇહ વુત્તનિયામેન અવસાને વા, સબ્બત્થ વા યોજનમરહતિ.

૧૦૯. ‘‘**ભેસજ્જે**’’ચ્ચાદિગાથાયમ્પિ એસેવ નયો સત્તમીમત્તમેવ વિસેસો. **વિહિતે** પથ્યે **ભેસજ્જે** ઓસધે ચ સુદ્ધબુદ્ધાદિરતનત્તયે ચ **સજ્જને** સાધુજને ચ **અપિ** પુનપિ **સગુણે** વિજ્જમાનગુણે ચ **પસાદં** અત્તનો ચિત્તપસાદં **નિચ્ચં** સતતં **આચરે** સપ્પુરિસો કરેય્ય સેવેય્યાતિ.

સસંસયસ્સ યથા –

૧૧૦મુનિન્દચન્દિમાલોક-
રસલોલવિલોચનો;
જનો’વક્કન્તપન્થો’વ,
રંસિદસ્સનપીણિતો.

૧૧૦. ‘‘**મુનિન્દે**’’ચ્ચાદિ. એત્થ **રંસિ**સદ્દો સસંસયં પરિહરતિ.

૧૧૦. સસંસયપરિહારલક્ખિયભૂતા ‘‘**મુનિન્દિ**’’ચ્ચાદિગાથા અનન્તરપરિચ્છેદે વુત્તત્થાવ. **રંસિ**સદ્દોયેવ હિ વિસેસો, એત્થ **રંસિ**સદ્દેન સુણન્તાનં ઉપ્પજ્જમાનસંસયેન સસંસયભૂતં બન્ધદોસમોહતીતિ.

૧૧૧સંસયાયેવ યં કિઞ્ચિ, યદિ કીળાદિહેતુના;
પયુજ્જતે ન દોસો’વ, સસંસયસમપ્પિતો.

૧૧૧. ‘‘**સંસયે**’’ચ્ચાદિ. **કીળાદીતિ આદિ**સદ્દેન આકિણ્ણસમ્મન્તનાદિં સઙ્ગણ્હાતિ, કીળાદિહેતુના યં કિઞ્ચિ સંસયાયેવ યદિ પયુજ્જતેતિ સમ્બન્ધો.

૧૧૧. ‘‘**સંસયાયેવે**’’ચ્ચાદિ. **કીળાદિહેતુના** કીળાસમ્બાધસમ્મન્તનાદિકારણેન **યં કિઞ્ચિ** સંસયુપ્પાદનસમત્થં યં કિઞ્ચિ પદં **સંસયાય એવ** સોતૂનં ઉપ્પજ્જમાનસંસયત્થમેવ **યદિ પયુજ્જતે** તસ્મિં બન્ધને વત્તારેહિ પયુજ્જતે ચે, **સસંસયસમપ્પિતો** સસંસયદોસસહિતો બન્ધો **ન દોસોવ** અદુટ્ઠોવાતિ. સસંસયેન સમપ્પિતોતિ વિગ્ગહો.

યથા –

૧૧૨ચાતે દુતિયંનિલયં, ગુરુમ્હિ સકગેહતો;
પાપુણેય્યામ નિયતં, સુખ'મજ્ઝયનાદિના.

૧૧૨. "**ચાતે**"ચ્ચાદિ. **ગુરુમ્હિ** અજ્ઝાપકે **સકગેહતો** અત્તનો મૂલનિલયતો **દુતિયં નિલયં** દુતિયં ઘરં ચાતે સતિ **નિયત**મેકન્તમજ્ઝયનાદિના સુખં પાપુણેય્યામાતિ અયમનિચ્છિતત્થો. **ગુરુમ્હિ** સુરાચરિયે [સુરચ્ચાચરિયે (ક॰)] **સકગેહતો** અત્તનો જાતરાસિતો **દુતિયં નિલયં** દુતિયં રાસિં ચાતે સતિ નિયતમજ્ઝયનાદિના સુખં પાપુણેય્યામાતિ અયમેત્થ ઇચ્છિતત્થો.

૧૧૨. "**ચાતે**"ચ્ચાદિ. **ગુરુમ્હિ** આચરિયે **સકગેહતો** અત્તનો વાસાગારતો **દુતિયં નિલયં** દુતિયં ઘરંચાતે સતિ, અયમનિચ્છિતત્થો. **ગુરુમ્હિ** સુરાચરિયે **સકગેહતો** અત્તનો જાતરાસિતો **દુતિયં નિલયં** દુતિયં રાસિં **ચાતે** ગતે સતિ અનુકૂલત્તા **નિયત**મેકન્તેન **અજ્ઝયનાદિના** ઉગ્ગહણાદિના **સુખં** માનસિકસુખં, નો ચે સુખકારણં ગન્થપરિસમત્તિં પાપુણેય્યામાતિ. ઉભયપક્ખસ્સાપિ અપરત્થે અત્થો સાધારણો હોતિ. એત્થ **અજ્ઝયન**સદ્દસન્નિધાનેન પયુત્ત**ગુરુ**સદ્દસ્સ આચરિયત્થવાચકત્તેપિ ઇચ્છિતત્થગોપનત્થં પયુત્તત્તા અદુટ્ઠોતિ.

૧૧૩સુભગા ભગિની સા'યં, એતસ્સે'ચ્ચેવમાદિકં;
ન "ગામ્મ"મિતિ નિદ્દિટ્ઠં, કવીહિ સકલેહિપિ.

૧૧૩. "**સુભગા**"ઇચ્ચાદિ. **ઇચ્ચેવમાદિકં** ભગિનીઇચ્ચેવમાદિકં.

૧૧૩. "**સુભગે**"ચ્ચાદિ. **એતસ્સ** પુરિસસ્સ સા અયં ભગિની **સુભગા** સુન્દરાતિ ઇચ્ચેવમાદિકં સકલેહિ કવીહિ અપિ **ન ગામ્મમિતિ** ગામ્મદોસેન ન દુટ્ઠમિતિ નિદ્દિટ્ઠન્તિ. સુભં સુન્દરભાવં ગતાતિ "સુભગા"તિ અગ્ગહેત્વા બહુબ્બીહિસમાસે કતે લબ્ભમાનત્થસ્સ અસબ્ભભાવેપિ કવીનં ચિત્તખેદં ન જનેતીતિ અધિપ્પાયો. ઇતિ એવં અયં પકારો આદિ અસ્સ ઈદિસસ્સ વાક્યસ્સાતિ વાક્યં.

૧૧૪દુટ્ઠાલઙ્કારવિગમે, સોભનાલઙ્કતિક્કમો;
અલઙ્કારપરિચ્છેદે, આવિભાવં ગમિસ્સતિ.

૧૧૪. "**દુટ્ઠ**"ઇચ્ચાદિ. દુટ્ઠાલઙ્કારસ્સ દોસદૂસિતસ્સ અલઙ્કારસ્સ **વિગમે** અપગમે સતિ.

૧૧૪. "**દુટ્ઠિ**"ચ્ચાદિ. **દુટ્ઠાલઙ્કારવિગમે** દોસદુટ્ઠસ્સ અલઙ્કારસ્સ અપગમે સતિ **સોભનાલઙ્કતિક્કમો** પસત્થાનમલઙ્કારાનં પવત્તિઆકારો **અલઙ્કારપરિચ્છેદે** અલઙ્કારપકાસકત્તા તન્નામકે પરિચ્છેદે **આવિભાવં** પકાસત્તં **ગમિસ્સતિ** પાપુણિસ્સતીતિ. પરિચ્છિજ્જતીતિ પરિચ્છેદો. અલઙ્કારપકાસકત્તા તદત્થેન અલઙ્કારો ચ સો પરિચ્છેદો ચેતિ વિગ્ગહો.

૧૧૫દોસે પરીહરિતુમેસ વરો'પદેસો,
સત્થન્તરાનુસરણેન કતો મયેવં;
વિઞ્ઞાયિ'મં ગુરુવરાન'ધિકપ્પસાદા,
દોસે પરં પરિહરેય્ય યસોભિલાસી.

ઇતિ સઙ્ઘરક્ખિતમહાસામિપાદવિરચિતે

સુબોધાલઙ્કારે

દોસપરિહારાવબોધો નામ

દુતિયો પરિચ્છેદો.

૧૧૫. “**દોસે**”ઇચ્ચાદિ. **દોસે** યથાવુત્તે પદદોસાદિકે **પરિહરિતું** પરિચ્ચજિતું એસો **વરો** ઉત્તમો ઉપદેસો સત્થન્તરાનં બહૂનં **અનુસરણેન** અનુગમેન [અનુપગમેન (ક॰)] મયા એવં **કતો** નિપ્ફાદિતો, **ઇમં** ઉપદેસં ગુરુવરાનં **અધિકપ્પસાદા** મહતા પસાદેન ન અપ્પકેન, તથાવિધેન તાદિસસ્સ મહતો અત્થસ્સ અપસિજ્ઝનતો, **વિઞ્ઞાય** જાનિત્વા આદરતો કરેય્ય **દોસે** યથાવુત્તે દોસે **યસો** પરિસુદ્ધબન્ધનં ક્રિયાલક્ખણતો એકન્તેન કિત્તિહેતુત્તા, તંસબ્ભાવા કિત્તિ વા, તં અભિલસતિ સીલેનેતિ **યસોભિલાસી પરં** અચ્ચન્તમેવ **પરિહરેય્ય** દૂરતો કરેય્ય.

ઇતિ સુબોધાલઙ્કારે મહાસામિનામિકાયં ટીકાયં

દોસપરિહારાવબોધપરિચ્છેદો દુતિયો.

૧૧૫. “**દોસે**”ચ્ચાદિ. **દોસે** યથાવુત્તપદદોસાદિકે **પરિહરિતુ**મપનેતું **વરો** ઉત્તમો **એસો** ઉપદેસો **સત્થન્તરાનુસરણેન** બહૂનં બાહિરસત્થાનં અનુસ્સતિયા મયા એવં અનન્તરુદ્દિટ્ઠક્કમેન **કતો** વિરચિતો, **ઇમં** ઉપદેસં ગુરુવરાનં **અધિકપ્પસાદા** અધિકપ્પસાદેન **વિઞ્ઞાય** સભાવતો ઞત્વા **યસોભિલાસી** યસપટિલાભકારણત્તા કારણે કારિયોપચારેન દોસાપગમેન પરિસુદ્ધબન્ધનં વા તાદિસબન્ધનહેતુ ઉપ્પજ્જમાનકિત્તિં વા ઇચ્છન્તો પઞ્ઞવા **દોસે** યથાવુત્તદોસે **પરં** અતિસયેન **પરિહરેય્ય** દૂરતો કરેય્યાતિ. એત્થ પુબ્બદ્ધેન દોસપરિહારપરિચ્છેદસ્સ પસત્થભાવો દસ્સિતો, અપરદ્ધેન સિસ્સજનાનુસાસનં દસ્સિતં હોતિ. તથા પુબ્બદ્ધેન કરુણાપુબ્બઙ્ગમપઞ્ઞાકિચ્ચં દસ્સિતં, અપરદ્ધેન પઞ્ઞાપુબ્બઙ્ગમકરુણાકિચ્ચં દસ્સિતં. તથા પુબ્બદ્ધેન અત્તહિતસમ્પત્તિ, અપરદ્ધેન પરહિતસમ્પત્તિ દસ્સિતાતિ. એવમનેકાકારદીપિકાય ઇમાય ગાથાય પરિચ્છેદં નિગમેતિ. અઞ્ઞે સત્થા **સત્થન્તરા**, **અન્તર**સદ્દો હિ **અઞ્ઞ**સદ્દપરિયાયો. યથા “ગામન્તરં ન ગચ્છેય્યા”તિ. યસં અભિલસતિ સીલેનાતિ વાક્યં.

ઇતિ સુબોધાલઙ્કારનિસ્સયે

દુતિયો પરિચ્છેદો.

૩. ગુણાવબોધપરિચ્છેદ

અનુસન્ધિવણ્ણના

૧૧૬.સમ્ભવન્તિ ગુણા યસ્મા,
દોસાને’વ’મતિક્કમે;
દસ્સેસ્સં તે તતો દાનિ,
સદ્દે સમ્ભૂસયન્તિ યે.

૧૧૬. એવં દોસપરિહારોપદેસં દસ્સેત્વા ઇદાનિ દોસપરિહારા સમુપગતગુણં ઉપદસ્સિતુમધિકારં વિરચયન્તો આહ “**સમ્ભવન્તિ**”ઇચ્ચાદિ. **દોસાનં** યથાવુત્તાનં પદદોસાદીનં **એવં** યથાવુત્તનયેન અતિક્કમે સતિ **ગુણા** ધમ્મા સદ્દાલઙ્કારસભાવા પસાદાદયો **યસ્મા** કારણા **સમ્ભવન્તિ** સિજ્ઝન્તિ, તઞ્ચ ‘‘પસાદો કિલિટ્ઠાદીનં વજ્જના સમ્ભવતી’’ત્યાદિના યથાયોગં વિઞ્ઞેય્યં, **તતો** તસ્મા કારણા **યે** ગુણા સદ્દે **સમ્ભૂસયન્તિ** અલઙ્કરોન્તિ, **તે** સદ્દાલઙ્કારસઙ્ખાતે ગુણે ઇદાનિ **દસ્સેસ્સં** ઉપદિસિસ્સામિ.

૧૧૬. એવં દોસપરિહારપવેસોપાયં દસ્સેત્વા ઇદાનિ યથાવુત્તદોસાનં પરિહારેન ‘‘બન્ધનિસ્સિતગુણા એતે’’તિ દસ્સેતું પુબ્બાપરપરિચ્છેદાનં સમ્બન્ધં ઘટેન્તો “**સમ્ભવન્તિ**”ચ્ચાદિગાથમાહ. **દોસાનં** નિદ્દિટ્ઠપદદોસાદીનં **એવં** અનન્તરપરિચ્છેદે નિદ્દિટ્ઠક્કમેન અતિક્કમે સતિ **ગુણા** પસાદાદિસદ્દાલઙ્કારસઙ્ખાતા પસાદાદયો સદ્દધમ્મા યસ્મા સમ્ભવન્તિ, તતો **યે** સદ્દધમ્મા સદ્દે **સમ્ભૂસયન્તિ** સજ્જન્તિ, **તે** સદ્દધમ્મે **દસ્સેસ્સં** પકાસિસ્સામીતિ. એત્થ કિલિટ્ઠદોસબ્યાકિણ્ણદોસપરિહારેહિ પસાદાલઙ્કારો સિજ્ઝતિ, સેસાપિ યથાલાભતો ઞાતબ્બા.

સદ્દાલઙ્કારઉદ્દેસવણ્ણના

૧૧૭.પસાદો’જો મધુરતા,
સમતા સુખુમાલતા;
સિલેસો’દારતા કન્તિ,
અત્થબ્યત્તિસમાધયો.

૧૧૭. ઇદાનિ તે વિભજતિ “**પસાદો**”ઇચ્ચાદિના પસત્થિ **પસાદો** પકાસત્થતા, **ઓજો** સમાસવુત્તિબાહુલ્લં અત્થપારિણત્યઞ્ચ, **મધુરતા** સદ્દાનં રસવન્તતા, **સમતા** પજ્જાપેક્ખાય ચતુન્નં પાદાનમેકજાતિયસમ્બન્ધતા, ગજ્જાપેક્ખાય તુ પદાનં, **સુખુમાલતા** અફરુસક્ખરબાહુલ્લં, સિલેસનં **સિલેસો** બન્ધગારવં, **ઉદારતા** ઉક્કંસતા કેનચિ અત્થેન સનાથતા વિસિટ્ઠવિસેસનયુત્તતા ચ, **કન્તિ** સબ્બલોકમનોહરતા, **અત્થબ્યત્તિ** સિદ્ધેન ઞાયેન વા અભિધેય્યસ્સ ગહણં, **સમાધિ** લોકપ્પતીત્યનુસારિઅમુખ્યત્થતા, તેસુ ઓજઉદારતા સદ્દત્થગુણા, સમાધિ અત્થગુણો, અત્થાનુગામિત્તા એત્થ સદ્દાનં, અઞ્ઞે તુ સદ્દગુણાવ.

૧૧૭. ઇદાનિ “**પસાદોજો**”ઇચ્ચાદિના તે સદ્દાલઙ્કારે કમેન વિભજિતું ઉદ્દિસતિ. **પસાદો** પસન્નફળિકાવલિ અત્તનિ આવુનિતરત્તકમ્બલસુત્તમિવ સદ્દાનં અત્થસ્સ પસાદનસઙ્ખાતો પસાદાલઙ્કારો ચ, **ઓજો**

સમાસવુત્તિબાહુલ્યઅત્થપારિણત્યસઙ્ખાતો સદ્દત્થાનં ગુણો ચ, **મધુરતા** સદ્દાનં રસવન્તભાવસઙ્ખાતકણ્ણમધુરતા ચ, **સમતા** પજ્જે પાદસ્સ સુતિતો સદિસતા ચ, ગજ્જે પદાનં તથેવ સદિસતાતિ એવં પાદાનં પદાનઞ્ચ તુલ્યગુણતા ચ, **સુખુમાલતા** વણ્ણાનં અતિફરુસઅતિસિથિલભાવં વિના સમપ્પમાણમુદુગુણો ચ, **સિલેસો** ઠાનકરણાદિસમ્ભૂતસભાગવણ્ણસુતીહિ અચ્છિદ્દગુરુગુણો ચ, **ઉદારતા** ઉક્કટ્ઠેન કેનચિ અત્થેન બન્ધસ્સ સજ્જિતભાવો ચ, વિસિટ્ઠવિસેસનપદેન યુત્તતા ચ, **કન્તિ** સબ્બેસં પિયગુણતા ચ, **અત્થબ્યત્તિ** ઇચ્છિતત્થસ્સ સિદ્ધેન વા ન્યાયેન વા સુપાકટભાવો ચ, **સમાધયો** લોકપ્પતીતિઅનતિક્કન્તઅઞ્ઞધમ્મારોપનેન અમુખ્યત્થતા ચાતિ ઇમે સદ્દત્થગુણા દસ હોન્તિ. ''સમાધયો''તિ તસ્સેવ બહુત્તં દીપેતિ, ઇમેસુ દસસુ ઓજોદારતાતિ દ્વે સદ્દત્થગુણા, સમાધિ અત્થગુણો પરિયાયેન તદત્થજોતકસદ્દગુણોપિ, સેસા સત્ત સદ્દગુણા એવ, એતે સબ્બેપિ અલઙ્કરોન્તિ બન્ધમનેનાતિ વાક્યેન **અલઙ્કારા** નામ.

સદ્દાલઙ્કારપયોજનવણ્ણના

૧૧૮.ગુણેહે'તેહિ સમ્પન્નો, બન્ધો કવિમનોહરો;
સમ્પાદયતિ કત્તૂનં, કિત્તિમચ્ચન્તનિમ્મલં.

૧૧૮. "**ગુણેહિ**"ચ્ચાદિ. **એતેહિ**યેવ વુત્તેહિ દસહિ **ગુણેહિ** ધમ્મેહિ સદ્દાલઙ્કારસબ્ભાવેહિ **સમ્પન્નો** યુત્તો સમિદ્ધો વા કવીનં મનો હરતિ સવસે વત્તેતીતિ **કવિમનોહરો** કવિહદયહિલાદકારી બન્ધો **કત્તૂનં** બન્ધન્તાનં કવીનં **અચ્ચન્તનિમ્મલં** અતિસયપરિસુદ્ધં અગુણલેસેનાપ'નાલિમ્પત્તા **કિત્તિં** ગુણઘોસં **સમ્પાદયતિ** નિપ્ફાદેતિ.

૧૧૮. "**ગુણે**"ચ્ચાદિ. **એતેહિ ગુણેહિ** ઇમેહિ સદ્દાલઙ્કારસઙ્ખાતદસવિધસદ્દધમ્મેહિ **સમ્પન્નો** સમન્નાગતો સમિદ્ધો વા **બન્ધો** પજ્જાદિબન્ધો **કવિમનોહરો** અત્તનો નિરવજ્જત્તા કવીનં ચિત્તં પીણેન્તો **કત્તૂનં** રચયન્તાનં **અચ્ચન્તનિમ્મલં** અપ્પકદોસેનાપિ અસમ્મિસ્સત્તા અતિપરિસુદ્ધં **કિત્તિં** બન્ધનવિસયભૂતયસોરાસિં **સમ્પાદયતિ** નિપ્ફાદેતીતિ. ઇમિના કારણેન બન્ધસ્સ યથાવુત્તદસવિધગુણપરિગ્ગહો સઉસ્સાહં કાતબ્બોતિ અધિપ્પાયો. મનો હરતીતિ મનોહરો, કવીનં મનોહરો **કવિમનોહરો**તિ વિગ્ગહો.

સદ્દાલઙ્કારનિદ્દેસવણ્ણના

૧૧૯.અદૂરાહિતસમ્બન્ધ-સુભગા યા પદાવલિ;
સુપસિદ્ધાભિધેય્યા'યં, પસાદં જનયે યથા.

૧૧૯. ઇદાનિ યથોદ્દેસાનમેસં નિદ્દેસં સોદાહરણં કરોન્તો આહ "**અદૂર**"ઇચ્ચાદિ. **અદૂરે** આસન્ને અદૂરેન વા અદૂરાહિતક્રિયાકત્તુકમ્માદિપદવસેન **આહિતો** ઠપિતો કતો **સમ્બન્ધો** અન્વયો, તેન **સુભગા** મનોહરા **સુપસિદ્ધો** સુપ્પકાસો સુગમ્મો **અભિધેય્યો** અત્થો યસ્સા સાતિ તથા, ન તુ ભાવત્થો તસ્સ સભાવગમ્ભીરત્તા. વુત્તઞ્હિ –

''કવીન'ધિપ્પાય'મસદ્દગોચરં,
પદે ફુરન્તં મુદુકમ્હિ કેવલં;
વિસન્તિ ભાવાવગમા કતસ્સમા,
પકાસયન્ત્યા'કતિયો તુ તાદિસા''તિ.

તાદિસા યા **પદાવલિ** પદપન્તિ અયં **પસાદં** તન્નામકં ગુણં **જનયે** ઉપ્પાદયતિ. **યથા**તિ તમુદાહરતિ.

૧૧૯. ઇદાનિ ઉદ્દેસક્કમેન એતેસં સદ્દાલઙ્કારાદીનં નિદ્દેસં સોદાહરણં દસ્સેન્તો આહ “**અદૂરાહિતે**”ચ્ચાદિ. **અદૂરે** આસન્નપદેસે તદુપચારેન આસન્ને વા **આહિતો** ક્રિયાય, લદ્ધક્રિયાયોગકત્તુકમ્માદિપદાનં વસેન ચ કતો, નો ચે વિન્યાસવસેન ઠપિતો વા **સમ્બન્ધો** ઇચ્છિતત્થપતીતિક્કમેન અઞ્ઞમઞ્ઞાપેક્ખલક્ખણક્રિયાકારકયોગો તેન **સુભગા** મનોહરા, **સુપસિદ્ધો** પસિદ્ધત્થવિસયે સદ્દપયોગતો અતિપાકટો **અભિધેય્યો** સદ્દત્થો યસ્સા સા અયં **પદાવલિ** પદપન્તિ **પસાદં** પસાદનામકં ગુણં **જનયે** ઉપ્પાદયતિ. **યથા**તિ લક્ખિયં દસ્સેતિ. અદૂરે આહિતોતિ વા, ઉપચરિતત્તા અદૂરો ચ સો આહિતો ચાતિ વા, સો ચ સો સમ્બન્ધો ચેતિ ચ, તેન સુભગાતિ ચ, **સુ** અતિસયેન પસિદ્ધોતિ ચ, સો અભિધેય્યો અસ્સેતિ ચ વાક્યં. એત્થ સુપસિદ્ધો નામ સદ્દત્થો, અધિપ્પાયત્થો પન પકતિગમ્ભીરો. વુત્તઞ્હિ –

“કવીન’ધિપ્પાય’મસદ્દગોચરં,
પદે ફુરન્તં મુદુકમ્હિ કેવલં;
વિસન્તિ ભાવાવગમા કતસ્સમા,
પકાસયન્ત્યા’કતિયો તુ તાદિસા”તિ.

તસ્સત્થો – **અસદ્દગોચરં** સદ્દસ્સ અવિસયં હુત્વા મુદુકમ્હિ પદે **કેવલં** વિસું **ફુરન્તં** ચાપેન્તં **કવીનધિપ્પાયં** કવીનમજ્ઝાસયં **કતસ્સમા** સદ્દત્થવિસયે કતપરિચયા પણ્ડિતા **ભાવાવગમા** પદત્થાવબોધેન **વિસન્તિ** પવિસન્તિ, તાદિસા **આકતિયો** તુ સદ્દસદ્દત્થાનં આકારા **પકાસયન્તિ** અધિપ્પાયત્થં જોતેન્તીતિ.

૧૨૦.અલઙ્કરોન્તા વદનં, મુનિનો’ધરરંસિયો;
સોભન્તે’રુણરંસી’વ, સમ્પતન્તા’મ્બુજોદરે.

૧૨૦. “**અલઙ્કરોન્તા**”ઇચ્ચાદિ. **મુનિનો** સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ **વદનં** સભાવમધુરપકતિમુખં **અલઙ્કરોન્તા** સજ્જન્તા સોભયમાના અધરાનં **રંસિયો** સુપક્કબિમ્બફલોપમઓટ્ઠયુગળવિનિસ્સટબહુતરકન્તિચ્છિતાભા મુનિનોતિ વિઞ્ઞાયતિ સુતત્તા. **અમ્બુજોદરે** તા કાલોપનતપુપ્ફકાસરમણીયે પદુમબ્ભન્તરે **સમ્પતન્તા** પવત્તમાના **અરુણરંસીવ** બાલસૂરિયરંસિયો વિય **સોભન્તે** વિરાજન્તિ.

૧૨૦. “**અલઙ્કરોન્તે**”ચ્ચાદિ. મુનિનો વદનં પકતિસુન્દરમુખં અલઙ્કરોન્તા સજ્જન્તા **અધરરંસિયો** તસ્સેવ મુનિનો ઓટ્ઠદ્વયતો નિક્ખન્તકન્તિસમૂહા **અમ્બુજોદરે** વિકસનાનુરૂપકાલાભિમુખે પદુમગબ્ભે ઉપટ્ઠવિકસિતેતિ વુત્તં હોતિ. **સમ્પતન્તા** પવત્તમાના **અરુણરંસી ઇવ** બાલસૂરિયરંસીવ **સોભન્તે** દિબ્બન્તીતિ. એત્થ અદૂરસમ્બન્ધં પસિદ્ધત્થઞ્ચ નિસ્સાય પસાદગુણો પાકટો. અધરરંસીનં મુનિસમ્બન્ધો સુતાનુમિતસમ્બન્ધેસુ સુતસમ્બન્ધસ્સ બલવત્તા [સુતાનુમિતેસુ સુતસમ્બન્ધો બલવા (પરિભાસેન્દુસેરે ૧૧૨)], કાકક્ખિગોળકનયેન વા લબ્ભતીતિ. અધરે રંસીતિ ચ, અમ્બુજસ્સ ઉદરન્તિ ચ વાક્યં.

૧૨૧.ઓજો સમાસબાહુલ્ય-
મેસો ગજ્જસ્સ જીવિતં;
પજ્જેપ્ય’નાકુલો સો’યં,

કન્તો કામીયતે યથા.

૧૨૧. "**ઓજો**"ઇચ્ચાદિ. **સમાસસ્સ** એકત્થવુત્તિયા **બાહુલ્યં** ભિય્યોભાવો ઇત્યનુવદિત્વા પુન ઓજો વિધીયતે, **એસો** ઓજો સમાસબાહુલ્લલક્ખણો **ગજ્જસ્સ** વુત્તિરૂપસ્સ **જીવિતં** હદયં સારં તપ્પધાનત્તા ગજ્જસ્સ, ન પજ્જસ્સ, **સોયં** ઓજો **અનાકુલો** અગહનો અતોયેવ **કન્તો** હદયઙ્ગમો, **પજ્જેપિ** ન કેવલં ગજ્જે **કામીયતે** પયુજ્જતે. **યથે**ત્યુદાહરતિ.

૧૨૧. ઇદાનિ ઓજગુણં દસ્સેતિ "**ઓજો**"ચ્ચાદિના. ઓજો નામ **સમાસબાહુલ્યં** ભિન્નત્થેસુ પવત્તસદ્દાનં એકત્થપવત્તિલક્ખણસ્સ સમાસસ્સ બહુલતા, **એસો** ઓજો **ગજ્જસ્સ** ગજ્જબન્ધસ્સ **જીવિતં** હદયં, જીવિતસીસેન હદયસઙ્ખતં ચિત્તં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **સો અયં** ઓજો **અનાકુલો** નિબ્યાકુલો **કન્તો** તતોયેવ વિઞ્ઞૂનં પિયભૂતો **પજ્જેપિ** પજ્જબન્ધેપિ **કામીયતે** કવીહિ પયુજ્જતેતિ. બહુલસ્સ ભાવો બાહુલ્યં, સમાસસ્સ બાહુલ્યન્તિ વિગ્ગહો. ગજ્જબન્ધાધિકારસ્સાભાવા પજ્જવિસયસ્સ ઓજગુણસ્સ લક્ખિયં દસ્સેતિ "**યથે**"ચ્ચાદિના.

૧૨૨મુનિન્દમન્દસઞ્જાત-હાસચન્દનલિમ્પિતા;
પલ્લવા ધવલા તસ્સે-વેકોના'ધરપલ્લવો.

૧૨૨. "**મુનિન્દ**"ઇચ્ચાદિ. મુનિન્દસ્સ **મન્દં** ઈસકં **સઞ્જાતો** પવત્તો તંસભાવત્તા ભગવતો હાસસ્સ [યસસ્સ (ક॰)] **હાસો** હસિતં સોવ ચન્દનમિવ **ચન્દનં** ધવલત્તરૂપત્તા, તેન **લિમ્પિતા** ઉપદેહિતા **પલ્લવા** સબ્બાનિ કિલસયાનિ ''ઇદમેવે''તિ નિયમાભાવતો, **ધવલા** પકતિવણ્ણપરિચ્ચાગેન સુક્કા અહેસું ગાહાપિતત્તા સગુણસ્સ તાદિસવિસિટ્ઠસ્સ પટિલાભતો, એવં સન્તેપિ **તસ્સ** મુનિન્દસ્સેવ **એકો** અઞ્ઞસ્સ તાદિસસ્સાભાવા **અધરપલ્લવો ન ધવલો** ધવલો નાહોસિ. અચ્ચાસન્નદેસિયોપિ બહુમન્તબ્બો'ય'મસ્સાનુભાવોતિ.

''પેમાવબન્ધહદયે સદયે જિનસ્મિં,
તસ્મિં નુ કિં કુમતયો ભવથ'પ્પસન્ના;
કિં તેન વો **ન** વિહિતં હિત'મુગ્ગદુગ્ગ-
સંસારસાગરસમુત્તરણાવસાનં''.

ઇચ્ચપરમુદાહરણં. એવમેતાદિસો અનાકુલો કન્તો ઓજો જાનિતબ્બોતિ. નનુ ચ **ય-ત**સદ્દાનં નિચ્ચો સમ્બન્ધો, તસ્મા કથં ''તસ્સેવેકો નાધરપલ્લવો''તિ એત્થ **ય**સદ્દાભાવોતિ? સચ્ચં, કિન્તુ પક્કન્તવિસયો, તથા પસિદ્ધવિસયો, અનુભૂતવિસયો ચ **ત**સદ્દો **ય**સદ્દં નાપેક્ખતે. યથા –

''સવાસને કિલેસે સો, એકો સબ્બે નિઘાતિય;
અહુ સુસુદ્ધસન્તાનો, પૂજાનઞ્ચ સદારહો''.

ઇચ્ચાદિ. એત્થ બુદ્ધો ''બુદ્ધાનુસ્સતિમાદિતો''તિ **પક્કન્તો.**

પસિદ્ધવિસયો યથા –

''અગ્ગિં પક્ખન્દ' અથ વા, 'પબ્બતગ્ગા પતે'તિ વા;

યદિ વક્ખતિ કત્તબ્બં, આતકારીહિ સો જિનો’’.

ઇચ્ચાદિ.

અનુભૂતવિસયો યથા –

‘‘અતીતં નાનુસોચામિ, નપ્પજપ્પામ’નાગતં;
પચ્ચુપ્પન્નેન યાપેમિ, તેન વણ્ણો પસીદતિ’’.

ઇચ્ચાદિ.

યસદ્દો તુત્તરવાક્યટ્ઠો પુબ્બવાક્યે **ત**સદ્દમેવ ગમયતિ. યથા –

‘‘બોધિં નમામિ નતિભાજનમચ્ચુળારં,
પુઞ્ઞાકરં ભુવનમણ્ડલસોત્થિભૂતં;
યો ચક્ખુસોતસતિગોચરતં સમેતો,
દોસારિદપ્પમથને’કરસો બુધાનં’’.

ઇચ્ચાદિ.

પુબ્બવાક્યોપાત્તો તુ **ય**સદ્દો ઉત્તરવાક્યે**ત**સદ્દોપાદાનં વિના સાકઙ્ખં વાક્યસ્સ ઊનત્તં જનેતિ. એત્થ પક્કન્તવિસયો **ત**સદ્દો.

૧૨૨. મુનિન્દસ્સ **મન્દં** ઈસકં **સઞ્જાતો** પવત્તો **હાસો**યેવ સિતં ચન્દનચુણ્ણમિવ તેન **લિમ્પિતા** આલેપિતા **પલ્લવા** રુક્ખલતાદીનં પકતિરત્તાનિ કિસલયાનિ **ધવલા** સગુણપરિચ્ચાગેન સેતા અહેસું, તથાપિ **તસ્સેવ** તથાગતસ્સ **એકો** અતુલો અસહાયો વા **અધરપલ્લવો** દન્તાવરણસઙ્ખાતપલ્લવો **ન** રંસિસંસટ્ઠોપિ સમીપટ્ઠોપિ **ધવલો** સેતો નાહોસિ. એવમેત્થ અગહનસમાસબાહુલ્યં દીપિતં હોતિ.

‘‘પેમાવબન્ધહદયે સદયે જિનસ્મિં,
તસ્મિં નુ કિં કુમતયો ભવથ’પ્પસન્ના;
કિં તેન વો ન વિહિતં હિત’મુગ્ગદુગ્ગ-
સંસારસાગરસમુત્તરણાવસાન’’ન્તિ.

અપરમુદાહરણં. તસ્સત્થો – **કુમતયો** હે અઞ્ઞાણા! **પેમાવબન્ધહદયે** સબ્બેસુ તુમ્હેસુ નિચ્ચં પવત્તિતદળ્હપેમાનુબન્ધચિત્તે **સદયે** તતોયેવ દયાસહિતે **તસ્મિં જિનસ્મિં** વિસયભૂતે **કિં નુ** કસ્મા અપ્પસન્ના ભવથ, તથા હિ **વો** તુમ્હાકં **તેન** જિનેન **ઉગ્ગો** દારુણો ચ, **દુગ્ગો** ગન્તુમસક્કુણેય્યો ચ, સોયેવ સંસારસાગરો તસ્સ સમુત્તરણં પરિયન્તપ્પત્તિયેવ **અવસાનં** યસ્સ તં **ન વિહિતં** અકતં **હિતં** વુદ્ધિ નામ કિં હોતિ, ન હોતેવ. એત્થાપિ સમાસસ્સ પાકટત્તા ઓજો ગુણો કન્તો હોતીતિ.

નનુ **ય-ત**સદ્દાનં નિચ્ચસમ્બન્ધોતિ કથં ‘‘તસ્સેવેકો’’તિ ચ ‘‘તસ્મિં નુ કિં કુમતયો’’તિ ચ ઇચ્ચાદીસુ હેટ્ઠા વુત્ત**ય**સદ્દો નત્થીતિ? સચ્ચં, તથાપિ પક્કન્તત્થવિસયો, પસિદ્ધત્થવિસયો, અનુભૂતત્થવિસયો વા **ત**સદ્દો **ય**સદ્દં નાપેક્ખતિ. તથા હિ –

‘‘સવાસને કિલેસે સો, એકો સબ્બે નિઘાતિય;
અહુ સુસુદ્ધસન્તાનો, પૂજાનઞ્ચ સદારહો’’તિ.

એવમાદીસુ ‘‘**સો**’’તિ નિદ્દિટ્ઠ**ત**સદ્દો ‘‘બુદ્ધાનુસ્સતિમાદિતો’’તિ એત્થ અતીતેન બુદ્ધસદ્દેન વચનીયવિસયો હોતિ.

‘‘અગ્ગિં પક્ખન્દ’ અથવા, ‘પબ્બતગ્ગા પતે’તિ વા;
યદિ વક્ખતિ કત્તબ્બં, ઞાતકારીહિ સો જિનો’’તિ.

એવમાદીસુ **ત**સદ્દો ઞાતકારીહિ કત્તબ્બત્તા પસિદ્ધબુદ્ધપદત્થવિસયો.

‘‘અતીતં નાનુસોચામિ, નપ્પજપ્પામ’નાગતં;
પચ્ચુપ્પન્નેન યાપેમિ, તેન વણ્ણો પસીદતી’’તિ.

એવમાદીસુ **ત**સદ્દો અનનુસોચનનપ્પજપ્પનયાપનસઙ્ખાતવિજાનનવસેન અનુભૂતત્થવિસયો, તસ્મા તીસુપિ ઠાનેસુ **ત**સદ્દો **ય**સદ્દં નાપેક્ખતે. એત્થ પન પક્કન્તવિસયો **ત**સદ્દો અધિપ્પેતો. અપિચ ઉત્તરવાક્યે ઠિતો **ય**સદ્દો પુબ્બવાક્યે **ત**સદ્દે અસતિપિ તમેવ દીપેતિ. તથા હિ –

બોધિં નમામિ નતિભાજનમચ્ચુળારં,
પુઞ્ઞાકરં ભુવનમણ્ડલસોત્થિભૂતં;
યો ચક્ખુસોતસતિગોચરતં સમેતો,
દોસારિદપ્પમથને’કરસો બુધાનન્તિ.

યો બુધાનં ચક્ખુસોતસતીનં **ગોચરતં** વિસયભાવં **સમેતો** પત્તો, તેસંયેવ **દોસારીનં** કિલેસપચ્ચત્થિકાનં **દપ્પમથને** દપ્પમદ્દને **એકરસો** પધાનકિચ્ચો સમિદ્ધિવન્તો વા હોતિ, તં બોધિં નમામીતિ સમ્બન્ધો. પુબ્બવાક્યે પયોજિતો **ય**સદ્દો ઉત્તરવાક્યે **ત**સદ્દોપાદાને અસતિ સંસયમુપ્પાદયમાનો વાક્યસ્સ ઊનત્તં કરોતિ. ઉદાહરણં પન પાકટં.

૧૨૩.પદાભિધેય્યવિસયં,
સમાસબ્યાસસમ્ભવં;
યં પારિણત્યં હોતિ’હ,
સોપિ ઓજોવ તં યથા.

૧૨૩. ‘‘**પદિ**’’ચ્ચાદિ. પદસ્સ **અભિધેય્યો** અત્થો સો વિસયો યસ્સ. યત્થ પચુરસદ્દાભિધેય્યો અત્થો સંખિત્તપદેહિ વુચ્ચતે, સો **સમાસો**. યત્થપ્પકેહિ પદેહિ અભિધેય્યત્થો પચુરપદેહિ વુચ્ચતે, સો **બ્યાસો**. તતો

સમાસબ્યાસતો સમ્ભવો યસ્સ. તં તથાવિધં યં **પારિણત્યં** પરિણતભાવો હોતીતિ અનુવદિત્વા સોપિ **ઇહ** સસત્થે **ઓજો**વાતિ વિધીયતે. **તં યથે**ત્યુભયમ્પિ ઉદાહરતિ.

૧૨૩. "**પદે**"ચ્ચાદિ. **પદાનં** બહૂનં અપ્પકાનં વા પદાનં **અભિધેય્યવિસયં** વિત્થારસંખિત્તત્થવિસયવન્તં **સમાસબ્યાસસમ્ભવં** યથાક્કમં સઙ્ખેપવિત્થારદ્વયેન નિપ્ફન્નં નિપ્ફત્તિવન્તં વા **યં પારિણત્યં** કત્તૂનં ગન્થવિસયે પરિણતિપ્પકાસકો યો સદ્દધમ્મો અત્થધમ્મો હોતિ, સદ્દગુણો અત્થગુણોતિ વુત્તં હોતિ, સોપિ **ઇહ** સુબોધાલઙ્કારે **ઓજો** નામ સદ્દગુણો અત્થગુણો. **તં યથા**તિ દ્વીસુ લક્ખિયં દસ્સેતિ, પદાનં અભિધેય્યો વિસયો યસ્સ પારિણત્યસ્સેતિ ચ, સમાસો ચ બ્યાસો ચાતિ ચ, તતો સમ્ભવન્તિ ચ, તતો સમ્ભવો અસ્સાતિ ચ, પરિણતસ્સ કત્તુનો ગન્થસ્સ એવ વા ભાવોતિ ચ વિગ્ગહો. કત્તુ પારિણત્યપક્ખે તપ્પકાસકગન્થસ્સ તદત્થેન પારિણત્યં સિદ્ધં.

૧૨૪જોતયિત્વાન સદ્ધમ્મં,
સન્તારેત્વા સદેવકે;
જલિત્વા અગ્ગિખન્ધો'વ,
નિબ્બુતો સો સસાવકો.

૧૨૪. "**જોતયિત્વાને**"ચ્ચાદિ. ઇમિના હેટ્ઠા પચુરપદાભિહિતો બુદ્ધવંસો સઙ્ખેપરૂપેન વુત્તો.

૧૨૪. "**જોતયિ**"ચ્ચાદિ. **સો** તથાગતો **સદ્ધમ્મં** સપરિયત્તિકં નવલોકુત્તરસદ્ધમ્મં **જોતયિત્વાન** ઞાણાલોકેન ઓભાસેત્વા **સદેવકે** સત્તે **સન્તારેત્વા** સંસારસાગરપરિયન્તમુપનેત્વા **અગ્ગિખન્ધોવ** મહાતેજેન અગ્ગિક્ખન્ધો વિય **જલિત્વા** અનઞ્ઞસાધારણરૂપકાયસમ્પત્તિયા પજ્જલિત્વા અન્તે **સસાવકો** સાવકેહિ સહ **નિબ્બુતો** ખન્ધપરિનિબ્બાનેન પરિનિબ્બુતોતિ. ઇમિના સકલબુદ્ધવંસે બહૂહિ પદેહિ વુત્તત્થો સઙ્ખેપક્કમેન વુત્તો. સતં ધમ્મો, સન્તો સંવિજ્જમાનો વા ધમ્મોતિ ચ, સહ દેવેહિ વત્તમાનાતિ ચ, સહ સાવકેહિ વત્તમાનોતિ ચ વિગ્ગહો.

૧૨૫મત્થકટ્ઠી મતસ્સાપિ, રજોભાવં વજન્તુ મે;
યતો પુઞ્ઞેન તે સેન્તિ [સેન્તુ (ક॰)], **જેનપાદમ્બુજદ્વયે.**

૧૨૫. "**મત્થકટ્ઠી**"ઇચ્ચાદિ. **મતસ્સાપિ** મરણમાપન્નસ્સાપિ મે **મત્થકે** મુદ્ધનિ અટ્ઠી **રજોભાવં** ધૂલિત્તં **વજન્તુ** પાપુણન્તુ. કસ્માતિ ચે? **યતો** યસ્મા કારણા **પુઞ્ઞેન** કુસલેન કમ્મેન હેતુના **તે** રજા જિનસ્સ ઇમે **જેના**, પાદા, તેયેવ અમ્બુજાનિવ અમ્બુજાનિ, તેસં દ્વયે **સેન્તિ** પવત્તન્તિ, તથા હોતુ વા મા વા, પણતિગેધેનેવ વદતિ. એત્થ ''કથમહં ભગવતો પાદે નિચ્ચં સિરસા પણમામી''ત્યધિપ્પાયો વિત્થારેન વુત્તો.

૧૨૫. "**મત્થકિ**"ચ્ચાદિ, મતસ્સાપિ **મે** મય્હં **મત્થકટ્ઠી** મુદ્ધનિ અટ્ઠીનિ **રજોભાવં** અતિસુખુમરજત્તં **વજન્તુ** પાપુણન્તુ. કસ્મા આસીસનં કરોતીતિ ચે? **યતો** યસ્મા કારણા **પુઞ્ઞેન** મય્હં તથાવિધેન કુસલકમ્મેન હેતુના **તે** રજા **જેનપાદમ્બુજદ્વયે** જિનપટિબદ્ધચરણપદુમયુગળે **સેન્તિ** પવત્તન્તિ, બુદ્ધસ્સ સિરિપાદે કિઞ્ચિપિ રજોજલ્લં ન ઉપલિમ્પતેવ, તથાપિ વન્દનાભિલાસેન એવં વુત્તં. એત્થ ''કથમહં ભગવતો સિરિપાદે મુદ્ધના નિચ્ચં પણમામી''ત્યભિલાસો વિત્થારેન વુત્તો. મત્થકે અટ્ઠીતિ ચ, રજસો ભાવોતિ ચ, જિનસ્સ ઇમેતિ ચ, જેના ચ તે પાદા ચેતિ ચ, તેયેવ અમ્બુજાનીતિ ચ, તેસં દ્વયન્તિ ચ વિગ્ગહો.

૧૨૬ઇચ્ચત્ર નિચ્ચંપણતિ-ગેધો સાધુ પદિસ્સતિ;
જાયતે'યં ગુણો તિક્ખ-પઞ્ઞાન'મભિયોગતો.

૧૨૬. બ્યાસત્તમેવસ્સ વિવરતિ "**ઇચ્ચત્રિ**"ચ્ચાદિના. ઇચ્ચેવં **અત્ર** ગાથાયં **પણતિયં** પણામે **ગેધો** અધિકચ્છન્દો **સાધુ** સુન્દરં **પદિસ્સતિ** વિઞ્ઞાયતે, **અયં** યથાવુત્તો ઓજો **ગુણો** પરિણતભાવસઙ્ખાતો **તિક્ખપઞ્ઞાનં** સાતિસયમતીનં એવં સન્તેપિ **અભિયોગતો** પુનપ્પુનપ્પવત્તિતપરિચયબલેન **જાયતે** ઉપ્પજ્જતિ.

૧૨૬. ઇદાનિ સંખિત્તસ્સત્થસ્સ વિત્થારેન પકાસિતભાવં "**ઇચ્ચત્ર**"ઇચ્ચાદિના નિદ્દિસતિ. **ઇતિ** ઇમિના અનન્તરગાથાયં વુત્તક્કમેન **અત્ર** ઇમિસ્સં ગાથાયં **નિચ્ચંપણતિગેધો** નિરન્તરપણામે અધિકકત્તુકામતાકુસલચ્છન્દો **સાધુ** વિભૂતો વિભૂતં વા **પદિસ્સતિ** પઞ્ઞાયતિ, **અયં ગુણો** યથાવુત્તો અયં પરિણતભાવસઙ્ખાતો ઓજો નામ સદ્દત્થગુણો **તિક્ખપઞ્ઞાનં** સુખુમબુદ્ધિમન્તાનં **અભિયોગતો** ગન્થવિસયભૂતેન નિરન્તરાભ્યાસેનેવ **જાયતે** સિજ્ઝતિ, વત્તુ પારિણત્યેનેવ ભવનતો યેસં કેસઞ્ચિ યેન કેનચિ પકારેન ન સિજ્ઝતીતિ. નિચ્ચં પવત્તા પણતીતિ ચ, તસ્સં ગેધોતિ ચ, તિક્ખા પઞ્ઞા યેસન્તિ ચ, અભિ પુનપ્પુનં યોગો યુઞ્જનન્તિ ચ વિગ્ગહો.

૧૨૭મધુરત્તં પદાસત્તિ-રનુપ્પાસવસા દ્વિધા;
સિયા સમસુતિ પુબ્બા, વણ્ણાવુત્તિ પરો યથા.

૧૨૭. માધુરિયમવધારયમાહ "**મધુરત્ત**"મિચ્ચાદિ. સવનીયત્તેન મનોહરત્તં **મધુરત્તં**. તં **પદાનિ** વાક્યાલઙ્કારાનિ સમાનાનિ ઉત્તરુત્તરેહિ, તેસં **આસત્તિ** ઠાનાદિનાયથાકથઞ્ચિ સમસુતીનં આસન્નતા **પદાસત્તિ**, પઠમપ્પયુત્તસ્સક્ખરસ્સ પચ્છા પાસો પક્ખેપો **અનુપ્પાસો**, પદાસત્તિ ચ અનુપ્પાસો ચ, તેસં વસેન દ્વિધા હોતિ. ''કીદિસા તે''તિ આહ "**સિયા**"તિઆદિ. **પુબ્બા** પઠમાભિહિતા પદાસત્તિ **સમા** યેન કેનચિ ઠાનમત્તાસંયોગાદિના પદન્તરેન **સુતિ** વણ્ણો યસ્સા સા સિયા ભવેય્ય, **પરો** પચ્છિમો અનુપ્પાસો તુ **વણ્ણસ્સ** સરબ્યઞ્જનલક્ખણસ્સ **આવુત્તિ** પુનપ્પુનુચ્ચારણં સિયાતિ. એવં કત્થચિ બન્ધે સમાનપદાસત્તિ કત્થચિ અનુપ્પાસો કત્થચિ તદુભયં, દ્વયેન રહિતો વિરસો બન્ધો નસ્સાદીયતે કવીહિ, તાદિસં મધુરત્તં દુવિધં પટિપજ્જિતબ્બં, સિલેસસમતાન્વિતન્તુચ્ચન્તમેવ રમણીયં સિયાતિ લક્ખણં દસ્સેત્વા "**યથે**"તિ લક્ખિયમુભયત્થોદાહરતિ ''યદે''ચ્ચાદિના, ''મુનિન્દિ''ચ્ચાદિના ચ.

૧૨૭. ઇદાનિ મધુરગુણં દસ્સેતિ "**મધુરિ**"ચ્ચાદિના. **મધુરત્તં** સવનીયભાવતો મનોહરત્તં મધુરગુણં, **પદાનં** વાક્યાવયવસઙ્ખાતાનં સ્યાદ્યન્તાદીનં ઉપરૂપરિપદેહિ સમાનાનં **આસત્તિ** ઠાનકરણાદિના યેન કેનચિ પકારેન અઞ્ઞમઞ્ઞં આસન્નતા, **અનુપ્પાસો** પુબ્બુચ્ચારિતવણ્ણાનં પુન પક્ખિપનઞ્ચાતિ દ્વિન્નં **વસા** વિભાગેન દ્વિધા હોતિ. તત્થ **પુબ્બા** પદાસત્તિ સમસુતિ સિયા, પુબ્બાપરવણ્ણાનં ઠાનમત્તાકરણાદીહિ આસન્નસુતિસઙ્ખતવણ્ણવુત્તિ હોતિ, **પરો** અનુપ્પાસો પન વણ્ણાવુત્તિ સરબ્યઞ્જનસભાવાનં પુબ્બુચ્ચારિતવણ્ણાનં પુનપ્પુનુચ્ચારણં સિયાતિ. **યથા**તિ દ્વીસુ ઉદાહરણમાદિસતિ. એવં કત્થચિ બન્ધે પદાસત્તિ કત્થચિ અનુપ્પાસો કત્થચિ તદુભયં, દ્વીહિ વિનિમુત્તો પન બન્ધો વિઞ્ઞૂહિ અસ્સાદનીયો ન હોતિ. ઉપરિ વક્ખમાનાહિ સિલેસસમતાહિ યુત્તં મધુરત્તં પન વિસેસતો અસ્સાદનીયં હોતીતિ. મધુરસ્સ બન્ધસ્સ ભાવોતિ ચ, પદાનં આસત્તીતિ ચ, અનુ પચ્છા પાસો પક્ખેપોતિ ચ,

પદાસત્તિ ચ અનુપ્પાસો ચાતિ ચ, તેસં વસો ભેદોતિ ચ, સમા સુતિ વણ્ણો યસ્સાતિ ચ, વણ્ણસ્સ આવુત્તીતિ ચ વિગ્ગહો.

૧૨૮.યદા એસો'ભિસમ્બોધિં,
સમ્પત્તો મુનિપુઙ્ગવો;
તદા પભુતિ ધમ્મસ્સ,
લોકે જાતો મહુસ્સવો.

૧૨૮. એસો મુનિપુઙ્ગવો **યદા** યતો પભુતિ **અભિસમ્બોધિં** સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં **સમ્પત્તો** સમધિગતો, **તદા પભુતિ** તતો આરબ્ભ **ધમ્મસ્સ** ચતુસતિપટ્ઠાનાદિભેદસ્સ સત્તતિંસબોધિપક્ખિયસઙ્ખાતસ્સ **મહુસ્સવો** મહન્તો અબ્ભુદયો નિપ્પટિપક્ખા પવત્તિ **લોકે** તિવિધે **જાતો** અહોસીતિ. ઇહ ક્વચિ દીઘતાકતં સદિસત્તં, ક્વચિ ઠાનકતં, ક્વચિ સંયોગકતં, ક્વચિ અઞ્ઞથા, તેનાહ ''સિયા સમસુતિ પુબ્બા''તિ.

૧૨૮. ''**યદિ**''ચ્ચાદિ. એસો મુનિપુઙ્ગવો યદા **અભિસમ્બોધિં** સબ્બઞ્ઞુતં **સમ્પત્તો** સસન્તાને ઉપ્પાદનવસેન સમ્પાપુણિ, **તદા પભુતિ** તતો પટ્ઠાય **ધમ્મસ્સ** કાયાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનાદિપભેદસ્સ સત્તતિંસબોધિપક્ખિયધમ્મસ્સ **મહુસ્સવો** મહાભિવુદ્ધિ **લોકે** કામાદિલોકત્તયે જાતોતિ. ઇહ ''યદા એસો''તિ દીઘકાલવસેન આસન્નતા, ''ય એ''તિ ઠાનવસેન આસન્નતા, ''અભિસમ્બોધિં સમ્પત્તો''તિ સંયોગવસેન આસન્નતા, ''ભિ ધિ''ન્તિ ધનિતતો આસન્નતાતિ ઇચ્ચાદિના પદાસત્તિ દટ્ઠબ્બા. અભિસમ્બુજ્ઝતિ એતાયાતિ ચ, પુમા ચ સો ગોચેતિ ચ, મુનીનં પુઙ્ગવોતિ ચ, મહન્તો ચ સો ઉસ્સવો ચાતિ ચ વિગ્ગહો.

૧૨૯.મુનિન્દમન્દહાસા તે, કુન્દસન્દોહવિબ્ભમા;
દિસન્ત'મનુધાવન્તિ, હસન્તા ચન્દકન્તિયો.

૧૨૯. કુન્દાનં કુસુમાનં **સન્દોહો** સમૂહો, તસ્સ વિબ્ભમો યેસં તે, મુનિન્દસ્સ **મન્દહાસા** મનુઞ્ઞા હસિતાનિ ચન્દસ્સ **કન્તિયો** સોભાયો **હસન્તા** વિડમ્બયન્તા દિસન્ત**મનુધાવન્તિ** અનુવિચરન્તિ. ઇચ્ચત્ર **ન**કારસહિતસ્સ **દ**કારસ્સ, **ત**કારસ્સ ચાનુવત્તનં.

''ઇન્દનીલદલદ્વન્દ-સુન્દરં સિરિમન્દિરં;
મુનિન્દનયનદ્વન્દં, વિન્દતિ'ન્દીવરજ્જુતિં''.

ઇચ્ચપરમુદાહરણં.

૧૨૯. ''**મુનિન્દિ**''ચ્ચાદિ. **કુન્દસન્દોહવિબ્ભમા** સુપુપ્ફિતકુન્દકુસુમરાસિસદિસલીલાવન્તા તે **મુનિન્દમન્દહાસા** બુદ્ધસ્સ મનુઞ્ઞા હસિતા **ચન્દકન્તિયો** નિમ્મલચન્દકિરણે **હસન્તા** નિન્દન્તા **દિસન્તં** તં તં દિસં, દિસાપરિયન્તં વા **અનુધાવન્તિ** વિધાવન્તીતિ. એત્થ **ન**કારસહિત**દ**કારસ્સ, **ન**કારસહિત**ત**કારસ્સ ચ આવુત્તિ દટ્ઠબ્બા. મન્દા ચ તે હાસા ચેતિ ચ, મુનિન્દસ્સ મન્દહાસાતિ ચ, કુન્દાનં સન્દોહોતિ ચ, તસ્સ વિબ્ભમો યેસન્તિ ચ, દિસાયેવ દિસન્તં, દિસાનં વા અન્તન્તિ ચ વિગ્ગહો.

''ઇન્દનીલદલદ્વન્દ-સુન્દરં સિરિમન્દિરં;

મુનિન્દનયનદ્વન્દં, વિન્દતિ’ન્દીવરજ્જુતિ’’ન્તિ.

ઇદમ્પિ **ન**કારસહિત**દ**કારવણ્ણાવુત્તિયા અપરમુદાહરણં.

તત્થ **ઇન્દનીલદલદ્વન્દસુન્દરં** ઇન્દનીલમણિસકલિકાયુગળમિવ મનોહરં **સિરિમન્દિરં** તતોયેવ સોભાય નિવાસટ્ઠાનભૂતં મુનિન્દનયનદ્વન્દં **ઇન્દીવરજ્જુતિં** નીલુપ્પલકન્તિં **વિન્દતિ** અનુભોતિ, ઇન્દીવરજ્જુતિસમાનાતિ અધિપ્પાયો.

૧૩૦.સબ્બકોમલવણ્ણેહિ, ના’નુપ્પાસો પસંસિયો;
યથા’યં માલતીમાલા, લિનલોલાલિમાલિની.

૧૩૦. યેહિ કેહિચિ આવુત્તિતો અનુપ્પાસોતિ ચે? નેત્યાહ “**સબ્બ**”ઇચ્ચાદિ. સબ્બેહિ **કોમલેહિ** સુકુમારેહિ **વણ્ણેહિ** અક્ખરેહિ અનુપ્પાસો **ન પસંસિયો** સિલાઘનીયો ન હોતિ સિલેસવિરોધિત્તા. “**યથે**”તિ તં ઉદાહરતિ. **અયં માલતીમાલા** જાતિકુસુમદામં **લિનાનં** બ્યાધિતાનં **લોલાનં** કુસુમરસારબ્ભ લોલુપાનં **અલીનં** ભમરાનં **માલા** પન્તિ સા અસ્સા અત્થીતિ લિનલોલાલિમાલિની.

૧૩૦. વુત્તાનુપ્પાસોપિ સબ્બકોમલવણ્ણેહિ વિરચિતો ન પસંસિયોતિ દસ્સેતું “**સબ્બકોમલવણ્ણેહી**”તિઆદિમાહ. **સબ્બકોમલવણ્ણેહિ** સબ્બેહિ સુકુમારક્ખરેહિ કતો **અનુપ્પાસો** વણ્ણાવુત્તિલક્ખણો **ન પસંસિયો** સિલેસાલઙ્કારવિરુદ્ધત્તા પસત્થો ન હોતિ. “**યથા**”તિ તમુદાહરતિ. **અયં માલતીમાલા** એસા જાતિસુમનમાલિકા **લિનાનં** બ્યાવટાનં પતન્તાનં **લોલાનં** ગન્ધલુદ્ધાનં **અલીનં** ભમરાનં **માલિની** પન્તિયુત્તાતિ. એત્થ લકારસ્સેવ પુનપ્પુનપ્પયોગેન કોમલવણ્ણાવુત્તિ. માલતીનં માલાતિ ચ, લોલા ચ તે અલયો ચાતિ ચ, લિના ચ તે લોલાલયો ચાતિ ચ, તેસં માલાતિ ચ, સા અસ્સ અત્થીતિ ચ વિગ્ગહો.

૧૩૧મુદૂહિ વા કેવલેહિ,
કેવલેહિ ફુટેહિ વા;
મિસ્સેહિ વા તિધા હોતિ,
વણ્ણેહિ સમતા યથા.

૧૩૧. સમતં સમ્ભાવેતિ “**મુદૂહિ**”ચ્ચાદિના. **કેવલેહિ** કેવલફુટાદિભાવાપવત્તેહિ સકલેહિ **મુદૂહિ** ચતૂસુપિ પાદેસુ સજાતિયેહિ અસિથિલકોમલેહિ વા **ક**કારાદીહિ વા સિથિલકોમલસ્સ સિલેસપટિપક્ખત્તા **કેવલેહિ ફુટેહિ વા** અધિમત્તસુતીહિ **ભ**કારાદીહિ [રાગાદીહિ (ક॰)] વા અકિચ્છવચનીયે કિચ્છવચનીયસ્સ સુખુમાલવિપરિયયત્તા **મિસ્સેહિ** વા મજ્ઝિમસુતીહિ મુદુભૂતસંસટ્ઠેહિ વા **વણ્ણેહિ** અક્ખરેહિ કરણભૂતેહિ સમતા તિધા હોતિ ગજ્જે પજ્જે વા. “**યથે**”તિ તિવિધમુદાહરતિ.

૧૩૧. ઇદાનિ સમતં વિભાવેતું “**મુદૂહિ**”ચ્ચાદિમાહ. **કેવલેહિ** ફુટમિસ્સેહિ અઝ્ઝત્તા સકલેહિ **મુદૂહિ** સિથિલકોમલેહિ વણ્ણેહિ **ક**કારાદીહિ વા **કેવલેહિ ફુટેહિ** કેવલકોમલવણ્ણરહિતત્તા સકલેહિ અકિચ્છુચ્ચારણીયેહિ અધિમત્તસુતીહિ **ભ**કારાદીહિ વણ્ણેહિ વા **મિસ્સેહિ** યથાવુત્તમુદુફુટસમ્મિસ્સેહિ વણ્ણેહિ વા કરણભૂતેહિ સમતા ગજ્જે

વા પજ્જે વા તિધા હોતીતિ. યદિ સિથિલકોમલવણ્ણેહિ વિચરિતં સિલેસાલઙ્કારસ્સ, કિચ્છુચ્ચારણીયેહિ ફુટવણ્ણેહિ કતં સુખુમાલાલઙ્કારસ્સ ચ વિરુજ્ઝતીતિ. “**યથા**”તિ તિવિધમુદાહરતિ.

કેવલમુદુસમતા

૧૩૨કોકિલાલાપસંવાદી,
મુનિન્દાલાપવિબ્ભમો;
હદયઙ્ગમતં યાતિ,
સતં દેતિ ચ નિબ્બુતિં.

૧૩૨. “**કોકિલે**”ચ્ચાદિ. **કોકિલાનં** કરવીકસકુણાનં **આલાપો** કૂજિતં, તં સંવદતિ પકાસતિ સીલેનાતિ **કોકિલાલાપસંવાદી**, તંસદિસોતિ અત્થો, મુનિન્દસ્સ **આલાપો** વિસદ્દાદિઅદ્ઘઙ્ગિકો સરો તસ્સ **વિબ્ભમો** વિલાસો **સતં** સપ્પુરિસાનં **હદયઙ્ગમતં** મનોનુસારિતં મધુરભાવં યાતિ, **નિબ્બુતિં** નિબ્બાનઞ્ચ તેસં દેતિ.

૧૩૨. “**કોકિલિ**”ચ્ચાદિ. **કોકિલાનં** કરવીકસકુણાનં **આલાપં** નાદલીલં **સંવાદી** પકાસનસીલો, તંસદિસોતિ અધિપ્પાયો, **મુનિન્દસ્સ** સબ્બઞ્ઞુનો **આલાપસ્સ** વિસદ્ધાદિઅદ્ઘઙ્ગિકનાદસ્સ **વિબ્ભમો** વિલાસો **સતં** સપ્પુરિસાનં **હદયઙ્ગમતં** ચિત્તારાધિતભાવં **યાતિ** ચ, **નિબ્બુતિં** સુતસમ્બન્ધેન તેસંયેવ સાધૂનં નિબ્બાનં **દેતિ ચ** દેન્તોપિ હોતીતિ. એત્થ **કોકિલાલાપ**સદ્દેન નિસ્સિતે નિસ્સયવોહારેન લીલા ગહિતા.

કેવલફુટસમતા

૧૩૩સમ્ભાવનીયસમ્ભાવં,
ભગવન્તં ભવન્તગું;
ભવન્તસાધનાકઙ્ખી,
કો ન સમ્ભાવયે વિભું.

૧૩૩. “**સમ્ભાવનીયે**”ચ્ચાદિ. **સમ્ભાવનીયો** આદરણીયો. સદેવકે લોકે સન્તો સોભનો ભાવો અધિપ્પાયો યસ્સ તં. ભવન્તં નિબ્બાનં ગતોતિ **ભવન્તગુ**, તં વિભું. **ભગવન્તં** સમ્માસમ્બુદ્ધં. ભવસ્સ સંસારસ્સ અન્તો અવસાનં નિબ્બાનં, તસ્સ સાધનં સમ્પાદનમાકઙ્ખતિ સીલેનાતિ **ભવન્તસાધનાકઙ્ખી**, **કો** નામ સંસારવત્તિજનો. **ન સમ્ભાવયે** આદરં ન કરેય્ય, કરોત્યેવાતિ અત્થો.

૧૩૩. “**સમ્ભાવનીયિ**”ચ્ચાદિ. **સમ્ભાવનીયસમ્ભાવં** સદેવકેન લોકેન આદરણીયસોભનાધિપ્પાયં **ભવન્તગું** ભવસ્સ અન્તસઙ્ખાતં નિબ્બાનં ગતં **વિભું** પભું **ભગવન્તં** સમ્માસમ્બુદ્ધં **ભવન્તસાધનાકઙ્ખી** નિબ્બાનસાધનાભિલાસી **કો** કતમો સંસારવત્તિજનો **ન સમ્ભાવયે** આદરં ન કરેય્ય, કરોત્યેવ. સન્તો ચ સો ભાવો ચાતિ ચ, સમ્ભાવનીયો સમ્ભાવો યસ્સેતિ ચ, ભવસ્સ અન્તન્તિ ચ, ભવન્તં ગતોતિ ચ, તસ્સ સાધનન્તિ ચ, તં આકઙ્ખતિ સીલેનાતિ ચ વિગ્ગહો.

મિસ્સકસમતા

૧૩૪લદ્ધચન્દનસંસગ્ગ-સુગન્ધિમલયાનિલો;
મન્દ'માયાતિ ભીતોવ, મુનિન્દમુખમારુતા.

૧૩૪. "**લદ્ધિ**"ચ્ચાદિ. લદ્ધો ચન્દનતરૂનં સંસગ્ગો પરિચયો તેન સોભનો ગન્ધો અસ્સાતિ **સુગન્ધી** સુરભિ મલયાનિલોદક્ખિણપવમાનો મુનિન્દસ્સ મુખમારુતા ભીતોવ તાદિસમુદુત્તસીતલત્તસુગન્ધસમ્પત્તિયા અત્તનો દૂરતરત્તા **આયાતિ** અનુવત્તતિ. **મન્દન્તિ** આગમનક્રિયાવિસેસનં.

૧૩૪. "**લદ્ધિ**"ચ્ચાદિ. **લદ્ધચન્દનસંસગ્ગસુગન્ધિમલયાનિલો** પટિલદ્ધચન્દનતરુસારસમવાયેન સોભનગન્ધસમન્નાગતો મલયદેસતો આગચ્છમાનમાલુતો **મુનિન્દમુખમારુતા** બુદ્ધસ્સ મુખસુરભિવાસિતપવનતો **ભીતો ઇવ** તાદિસમુદુસુરભિસીતલત્તસ્સ અત્તનિ અસમ્ભવતો ભીતોવ **મન્દં** સણિકં **યાતિ** અભિમુખમેતીતિ. ચન્દનાનં સંસગ્ગોતિ ચ, લદ્ધો ચ સો ચન્દનસંસગ્ગોતિ ચ, સોભનો ગન્ધો યસ્સાતિ ચ, લદ્ધચન્દનસંસગ્ગેન સુગન્ધીતિ ચ, મલયતો આગતો અનિલોતિ ચ, મુનિન્દમુખતો નિક્ખન્તો મારુતોતિ ચ વિગ્ગહો. **મન્દન્તિ** ક્રિયાવિસેસનં. એત્થ તિવિધસમતાયં "કોકિલાલાપસંવાદિ"ચ્ચાદિતિવિધલક્ખિયસ્સાપિ "મુદૂહિ વા કેવલેહિ"ચ્ચાદિના દસ્સિતલક્ખણત્તયેન તુલ્યતા સુપાકટાવાતિ.

૧૩૫અનિટ્ઠુરક્ખરપ્પાયા, સબ્બકોમલનિસ્સટા;
કિચ્છમુચ્ચારણાપેત-બ્યઞ્જના સુખુમાલતા.

૧૩૫. સુખુમાલતા કથીયતિ "**અનિટ્ઠુરક્ખરે**"ચ્ચાદિના. **અનિટ્ઠુરાનિ** અફરુસાનિ **અક્ખરાનિ** વણ્ણાનિ **પાયાનિ** બહૂનિ યસ્સા સા તથા, "નિટ્ઠુરાનિ અપ્પકાની"તિ **પાય**ગ્ગહણેન સૂચિતં, તતોયેવ **સબ્બેહિ** કેવલેહિ **કોમલેહિ** સિથિલેહિ લધૂહિ અક્ખરેહિ **નિસ્સટા** નિગ્ગતા **કિચ્છેન** દુક્ખેન ઉચ્ચારણા તતો અપેતાનિ અપગતાનિ બ્યઞ્જનાનિ યસ્સા સાતિ અનુવદિત્વા સુખુમાલતા વિધીયતે.

૧૩૫. ઇદાનિ સુખુમાલતં દસ્સેતિ "**અનિટ્ઠુરે**"ચ્ચાદિના. **અનિટ્ઠુરક્ખરપ્પાયા** અકક્કસવણ્ણબહુલા **સબ્બકોમલનિસ્સટા** અનિટ્ઠુરક્ખરાનં યેભુય્યગ્ગહણતોયેવ સકલસિથિલવણ્ણવિરહિતા **કિચ્છમુચ્ચારણાપેતબ્યઞ્જના** દુક્ખુચ્ચારણીયવણ્ણેહિ વિગતઅક્ખરસમન્નાગતા સુખુમાલતા નામાતિ. અનિટ્ઠુરાનિ અક્ખરાનિ પાયાનિ બહૂનિ યસ્સન્તિ ચ, સબ્બે ચ તે કોમલા ચેતિ ચ, તેહિ નિસ્સટાતિ ચ, કિચ્છેન ઉચ્ચારણાતિ ચ, તેહિ અપેતાનીતિ ચ, તાનિ બ્યઞ્જનાનિ યસ્સાતિ ચ વિગ્ગહો. નિગ્ગહીતાગમો.

૧૩૬પસ્સન્તા રૂપવિભવં, સુણન્તા મધુરં ગિરં;
ચરન્તિ સાધૂ સમ્બુદ્ધ-કાલે કેળિપરમ્મુખા.

૧૩૬. ઉદાહરતિ "**પસ્સન્તા**"ઇચ્ચાદિ. **રૂપવિભવં** રૂપસમ્પત્તિં પસ્સન્તા મધુરં **ગિરં** વાચં સુણન્તા સાધવો **કેળિપરમ્મુખા** કીળાય નિચ્છન્તા ચરન્તીતિ સમ્બન્ધો. કત્થાતિ આહ "**સમ્બુદ્ધકાલે**"તિ.

૧૩૬. "**પસ્સન્તિ**"ચ્ચાદિના લક્ખિયમુદાહરતિ, તં વુત્તત્થમેવ.

૧૩૭અલઙ્કારવિહીનાપિ, સતં સમ્મુખતે'દિસી;
આરોહતિ વિસેસેન, રમણીયા તદુજ્જલા.

૧૩૭. વિસિટ્ઠસ્સાઅધમ્મસ્સ અભાવેપિમિનાવોપાદેયો બન્ધોતિ આહ "**અલઙ્કારે**"ચ્ચાદિ. અલઙ્કારેહિ વિહીનાપિ એદિસી સુખુમાલતા **સતં** પણ્ડિતજનાનં **સમ્મુખતં** અભિમુખભાવં વાચાગોચરત્તં **આરોહતિ** ઉપગચ્છતિ, કિમુતઅત્થાલઙ્કારાલઙ્કિતેત્**યપિ**સદ્દો. **તેન** સભાવવુત્યાદિના અલઙ્કારેન **ઉજ્જલા** દિત્તા પન **વિસેસેના**તિસયેન **રમણીયા** મનુઞ્ઞાતિ.

૧૩૭. "**અલઙ્કારે**"ચ્ચાદિ. **એદિસી** એવંવિધા સુખુમાલતા **અલઙ્કારવિહીનાપિ** અત્થાલઙ્કારવિરહિતાપિ **સતં** પઞ્ઞવન્તાનં **સમ્મુખતં** અભિમુખભાવં તેસં વચનવિસયભાવન્તિ અત્થો **આરોહતિ** પાપુણાતિ. **તદુજ્જલા** તેન સભાવવુત્તિવઙ્કવુત્તિસમ્ભૂતેન અત્થાલઙ્કારેન જોતમાના **વિસેસેન** અતિસયેન **રમણીયા** મનુઞ્ઞા હોતિ. અલઙ્કારેહિ વિહીનાતિ ચ, તેન ઉજ્જલાતિ ચ વિગ્ગહો.

૧૩૮.રોમઞ્ચપિઞ્છરચના, સાધુવાદાહિતદ્ધની;
લળન્તિ'મે મુનીમેઘુ-મ્મદા સાધુ સિખાવલા.

૧૩૮. તમુદાહરતિ "**રોમઞ્ચે**"ચ્ચાદિના. **રોમઞ્ચા** લોમહંસા ઇવ રોમઞ્ચા એવ વા, **પિઞ્છાનિ** બરિહાનિ [પરિહારાનિ (ક॰)] તેસં **રચના** છત્તાકારેન વિધાનં યેસં તે તથા, ''સાધૂ''તિ **વાદો** વચનં તંસદિસોયેવ વા, આહિતો **ધનિ** કેકાસઙ્ખાતો યેસં તે તથા, **મુનિમેઘેન** મુનિસદિસેન મુનિસઙ્ખાતેન વા વારિદેન **ઉમ્મદા** મત્તા સાધુસદિસા સાધુ એવ વા **સિખાવલા** મયૂરા **લળન્તિ** લીલોપેતા વિચરન્તિ, અઞ્ઞમઞ્ઞં રમન્તીતિ અત્થો.

૧૩૮. અત્થાલઙ્કારયુત્તસુખુમાલતમુદાહરતિ "**રોમે**"ચ્ચાદિના. **રોમઞ્ચપિઞ્છરચના** લોમહંસસદિસા રોમા એવ વા પિઞ્છાનં બરિહાનં રચના છત્તાકારેન વિત્થારવન્તા **સાધુવાદાહિતદ્ધની** ''સાધૂ''તિ વચનસદિસેહિ સાધુવાદેહિ વા પવત્તકેકાનિન્નાદેહિ સમન્નાગતા **મુનિમેઘુમ્મદા** મુનિસદિસેન મુનિસઙ્ખાતેન વા મેઘેન સઞ્જાતમદા **ઇમે સાધુસિખાવલા** સજ્જનસદિસા સાધુનો એવ વા મયૂરા **લળન્તિ** લીલોપેતા ભવન્તીતિ. ઇદં અસેસવત્થુવિસયં સમાસરૂપકં અમુખ્યપક્ખે ''રોમઞ્ચા વિય સાધુવાદો વિય મુનિ વિય સાધવો વિયા''તિ ચ, મુખ્યપક્ખે ''પિઞ્છરચના વિય આહિતદ્ધની વિય મેઘો વિય સિખાવલા વિયા''તિ ઉપચરિતબ્બં. રોમઞ્ચા એવ પિઞ્છાનીતિ ચ, તેસં રચના યેસન્તિ ચ, ''સાધુ''ઇતિ વાદોતિ ચ, આહિતો ચ સો ધનિ ચેતિ ચ, સાધુવાદો આહિતદ્ધનિ યેસન્તિ ચ, મુનિ એવ મેઘોતિ ચ, તેન ઉમ્મદાતિ ચ, સાધવો એવ સિખાવલાતિ ચ વાક્યં. ''મુનીમેઘો''તિ એત્થ દીઘત્તં છન્દાનુરક્ખણત્થં.

૧૩૯.સુખુમાલત્તમત્થેવ, પદત્થવિસયમ્પિ ચ;
યથા મતાદિસદ્દેસુ, કિત્તિસેસાદિકિત્તનં.

૧૩૯. ન કેવલં સુખુમાલતા સદ્દેવ, અત્થેપીતિ દસ્સેતુમાહ "**સુખુમાલત્ત**"મિચ્ચાદિ. **અત્થેવા**તિ વિજ્જતેવ, તં તુ અનોચિત્યગામ્માદિવજ્જના સમ્ભવતિ. "**યથે**"તિ તમુદાહરતિ. **મતાદિસદ્દેસુ** વત્તબ્બેસુ **કિત્તિસેસા**દીનં સદ્દાનં **કિત્તનં** કથનં.

૧૩૯. અયં સુખુમાલતા ન કેવલં સદ્દેવ, અત્થેપીતિ દસ્સેતું આહ "**સુખુમાલત્ત**"મિચ્ચાદિ. **સુખુમાલત્તમત્થેવ પદત્થવિસયમ્પિ ચ** પદાભિધેય્યગોચરમ્પિ સુખુમાલત્તં અત્થેવ, તઞ્ચ ઓચિત્યહીનગામ્મદોસપરિહારેન સિજ્ઝતિ. "**યથા**"તિ તમુદાહરતિ. **મતાદિસદ્દેસુ** વત્તબ્બેસુ **કિત્તિસેસાદિસદ્દાનં કિત્તનં** કથનન્તિ. મતો ઇતિઆદિ યેસં

‘‘જીવિતક્ખયં પત્તો’’ ઇચ્ચાદીનમિતિ ચ, કિત્તિસેસો ઇતિઆદિયેસં ‘‘દેવત્તં ગતો, સગ્ગકાયમલઙ્કરી’’ત્યાદીનમિતિ ચ વિગ્ગહો.

૧૪૦સિલિટ્ઠપદસંસગ્ગ-
રમણીયગુણાલયો;
સબન્ધગારવો સો’યં,
સિલેસો નામ તં યથા.

૧૪૦. સિલેસં દસ્સેતિ “**સિલિટ્ઠે**”ચ્ચાદિના. સિલિટ્ઠાનં બન્ધલાઘવાભાવેન અઞ્ઞમઞ્ઞં સિલિટ્ઠાનં પદાનં સંસગ્ગેન **રમણીયો** મનુઞ્ઞો ગુણો તસ્સ **આલયો** પવત્તિટ્ઠાનં. **બન્ધસ્સ** રચનાય **ગારવો** અસિથિલતા, સહ તેન વત્તતીતિ **સબન્ધગારવો**તિ અનુવદિત્વા સોયં સિલેસો નામાતિ વિધીયતે. “**તં યથે**”ત્યુદાહરતિ. યથા અયં સિલેસો, તથા અઞ્ઞોપિ તાદિસો દટ્ઠબ્બો, ન ત્વયમેવેતિ “**તં યથા**” સદ્દસ્સત્થો.

૧૪૦. ઇદાનિ સિલેસં નિદ્દિસતિ “**સિલિટ્ઠે**”ચ્ચાદિના. **સિલિટ્ઠપદસંસગ્ગરમણીયગુણાલયો** ઠાનકરણાદીહિ આસન્નવણ્ણાનં વિન્યાસહેતુ અઞ્ઞમઞ્ઞનિસ્સિતાનં પદાનં સમવાયેન મનુઞ્ઞગુણસ્સ પવત્તિટ્ઠાનભૂતો **સબન્ધગારવો** બન્ધગારવસઙ્ખાતરચનાય અસિથિલભાવેન સહ પવત્તો **સો અયં** બન્ધો સિલેસો નામાતિ. સિલેસો નામ બન્ધગારવો, તપ્પટિપાદકબન્ધોપ્યેત્થ સિલેસોતિ વુચ્ચતિ. સિલિટ્ઠા ચ તે પદા ચેતિ ચ, તેસં સંસગ્ગોતિ ચ, તેન રમણીયોતિ ચ, સો એવ ગુણોતિ ચ, તસ્સ આલયોતિ ચ, બન્ધસ્સ ગુરુનો ભાવોતિ ચ, તેન સહ પવત્તતીતિ ચ વાક્યં. તં યથા “**બાલિન્દુ**”ઇચ્ચાદિ.

૧૪૧બાલિન્દુવિબ્ભમચ્છેદિ-નખરાવલિકન્તિભિ;
સા મુનિન્દપદમ્ભોજ-કન્તિ વો વલિતા’વતં.

૧૪૧. “**બાલિન્દુ**”ઇચ્ચાદિ. બાલિન્દુનો પઞ્ચમી [પઞ્ચમીચન્દસ્સ (?)] પઞ્ચદસકલસ્સ વિબ્ભમો મનોહરત્તં, તં છિન્દતિ સીલેનાતિ **બાલિન્દુવિબ્ભમચ્છેદિયો** પઞ્ચમીચન્દસ્સ કલાસન્નિભાનં **નખરાનં** નખાનં આવલિયો તાસં **કન્તિભિ** સોભાહિ સહ **વલિતા** સંયુત્તા સા, મુનિન્દસ્સ પદાનિયેવ અમ્ભોજાનિ પદુમાનિ તેસં કન્તિ. **વો** તુમ્હે સામઞ્ઞેન વદતિ. **અવતં** પાલયતુ.

૧૪૧. **બાલિન્દુ**...પે॰... **કન્તિભિ** તરુણચન્દવિલાસવિનાસનસભાવસમન્નાગતનખપન્તિસોભાહિ સહ **વલિતા** સંયુત્તા **સા મુનિન્દપદમ્ભોજકન્તિ** સા સમ્બુદ્ધપાદપદુમસોભા **વો** તુમ્હે **અવતં** રક્ખતૂતિ. બાલો ચ સો ઇન્દુ ચાતિ ચ, તસ્સ વિબ્ભમોતિ ચ, તં છિન્દતિ સીલેનાતિ ચ, નખાનં આવલિયોતિ ચ, તાસં કન્તીતિ ચ, બાલિન્દુવિબ્ભમચ્છેદિયો ચ તા નખરાવલિકન્તિયો ચાતિ ચ, મુનિન્દસ્સ પદાનીતિ ચ, તાનિયેવ અમ્ભોજાનીતિ ચ, તેસં કન્તીતિ ચ વિગ્ગહો.

૧૪૨ઉક્કંસવન્તો યો કોચિ,
ગુણો યદિ પતીયતે;
ઉદારો’યં ભવે તેન,
સનાથા બન્ધપદ્ધતિ.

૧૪૨. ઉદારત્તમવધારયમાહ “**ઉક્કંસવન્તો**”ઇચ્ચાદિ. **યો કોચિ** “ઇદમેવે”તિ નિયમાભાવા **ગુણો** ચાગાતિસયાદિકો **ઉક્કંસવન્તો** અધિમત્તો યદિ **પતીયતે** વિઞ્ઞાયતે બન્ધેતિ વિઞ્ઞાયતિ “બન્ધપદ્ધતી”તિ વક્ખમાનત્તા, અયં ઉદારો ભવેતિ વિધિ. ઉદારોયં હોતુ, કિં તતો સિયાતિ આહ “**તેનિ**”ચ્ચાદિ. **તેન** ઉક્કંસવતા ગુણેન **બન્ધપદ્ધતિ** રચનક્કમો નાથભૂતેન ઉદારગુણેન સહ વત્તતીતિ **સનાથા**, સમ્પદાવાતિ [સમ્પદાવતીતિ (?)] વુત્તં હોતિ.

૧૪૨. ઇદાનિ ઉદારત્તમુદ્દિસતિ “**ઉક્કંસે**”ચ્ચાદિના. **ઉક્કંસવન્તો** અતિસયવા **યોકોચિ ગુણો** ચાગાતિસયાદિકો સદ્ધાવલિયા પટિપાદનીયો આનુભાવો **યદિ પતીયતે** સચે કત્થચિ બન્ધે વિઞ્ઞાયતે, **અયં** યથાવુત્તગુણો **ઉદારો** નામ ભવે. તેન કિં પયોજનન્તિ ચે? **બન્ધબન્ધતિ** પદાવલિ **તેન** ઉક્કંસવતા ગુણેન **સનાથા** સપ્પતિટ્ઠા હોતિ. ઉક્કંસો અસ્સ અત્થીતિ ચ, નાથેન સહ વત્તતીતિ ચ, બન્ધસ્સ પદ્ધતીતિ ચ વિગ્ગહો.

૧૪૩.પાદમ્ભોજરજોલિત્ત-ગત્તા યેતવ ગોતમ;
અહો તે જન્તવો યન્તિ, સબ્બથા નિરજત્તનં.

૧૪૩. તમુદાહરતિ “**પાદે**”ચ્ચાદિના. **ગોતમા**તિ ભગવન્તં ગોત્તેન આલપતિ. **તવ** ભગવતો પાદમ્ભોજાનં રજાનિ રેણવો, તેહિ **લિત્તાનિ** ઉપદેહિતાનિ ગત્તાનિ યેસન્તિ વિગ્ગહો. **યે** જના તે જન્તવો સબ્બપ્પકારેન રજોલવેનાપ્યનુપલિત્તત્તા રજેહિ કિલેસસઙ્ખાતેહિ નિગ્ગતા નિરજા, તેસં ભાવો **નિરજત્તનં** નિક્કિલેસભાવં **યન્તિ** પાપુણન્તિ. **અહો** અચ્છરિયં યતો રજસા લિત્તા નામ સંકિલિટ્ઠાયેવ સિયું, ભવં પન પાદરજસા વિલેપને જને નિરજે કરોતિ. અચ્છરિયં ભવતો ઇદન્તિ અત્થો.

૧૪૩. ઇદાનિ ઉદાહરતિ “**પાદમ્ભોજે**”ચ્ચાદિના. ભો ગોતમ **યે** સત્તા **તવ** તુય્હં **પાદમ્ભોજરજોલિત્તગત્તા** પાદપદુમરેણુલિત્તમત્થકનલાટાદિસરીરાવયવયુત્તા તે **જન્તવો** સત્તા **સબ્બથા** કિલેસસઙ્ખાતરજોજલ્લેહિ અનુપલિત્તત્તા સબ્બપ્પકારેન **નિરજત્તનં** વિગતકિલેસરજોભાવં **યન્તિ** પાપુણન્તિ, **અહો** અચ્છરિયં. રજોલિત્તા નામ સંકિલિટ્ઠા સિયું, ત્વં પન પાદરજસા ઉપલિત્તેપિ સત્તે નિરજે કરોસીતિ ભાવો. ઇહ ભગવતો ઉક્કંસગુણો દીપિતો હોતિ. પાદાનિયેવ અમ્ભોજાનીતિ ચ, તેસં રજાનીતિ ચ, તેહિ લિત્તાનિ ગત્તાનિ યેસન્તિ ચ, રજેહિ કિલેસેહિ નિગ્ગતાતિ ચ, તેસં ભાવોતિ ચ વાક્યં.

૧૪૪.એવં જિનાનુભાવસ્સ, સમુક્કંસો’ત્રદિસ્સતિ;
પઞ્ઞવા વિધિના’નેન, ચિન્તયે પરમીદિસં.

૧૪૪. કો પનેત્થ ઉક્કંસવન્તો ગુણો યેન બન્ધો સનાથો સિયાતિ ચે? આહ “**એવ**”મિચ્ચાદિ. **એવ**મિતિ **જિનાનુભાવસ્સ** સમ્માસમ્બુદ્ધપભાવસ્સ **સમુક્કંસો** અતિસયો **દિસ્સતિ** પદિસ્સતે **અત્ર** બન્ધે, તસ્મા **જિનાનુભાવેન** ઉક્કંસવતા ગુણેન બન્ધો સનાથો સિયાતિ. પકારમિમમઞ્ઞત્રપિઅતિદિસન્તો આહ “**પઞ્ઞવા**”તિઆદિ. **પઞ્ઞવા** પઞ્ઞાસમ્પન્નો **અનેન વિધિના** ઇમિના પકારેન **એદિસં** એવરૂપં **પરં** અઞ્ઞં **ચિન્તયે** વિતક્કેય્ય.

૧૪૪. ઇદાનિ યથાવુત્તગુણનિદસ્સનઞ્ચ સિસ્સાનુસાસનઞ્ચ દસ્સેતિ “**એવ**”મિચ્ચાદિના. **અત્ર** ઇમિસ્સં અનન્તરગાથાયં **એવં** યથાવુત્તક્કમેન **જિનાનુભાવસ્સ** તથાગતપ્પભાવસ્સ **સમુક્કંસો** આધિક્કં **દિસ્સતિ** પદિસ્સતે,

તસ્મા જિનાનુભાવસઞ્જાતેન ઉક્કંસવતા ગુણેન બન્ધો સનાથો ભવેય્ય. **પઞ્ઞવા** પસત્થઞાણવન્તો **અનેન વિધિના** ઇમિના કમેન ઈદિસં **પરં** અઞ્ઞં **ચિન્તયે** કપ્પેય્ય.

૧૪૫ઉદારો સોપિ વિઞ્ઞેય્યો,
યં પસત્થવિસેસનં;
યથા કીળાસરો લીલા-
હાસ [હાસો (ક॰)] **હેમઙ્ગદાદયો.**

૧૪૫. અપરમુદારપ્પકારં દસ્સેતુમાહ “**ઉદારો**”ઇચ્ચાદિ. યં **પસત્થં** સિલાઘનીયં વિસેસનં ઉપાદિયતિ, **સોપિ** ન પન યથાવુત્તોવ ઉદારો વિઞ્ઞેય્યો. “**યથે**”ત્યુદાહરતિ. કીળાય કીળત્થં સરો, લીલાય યુત્તો હાસો, હેમં હેમમયમઙ્ગદન્તિ સમાસો, તં આદિ યેસન્તિ બાહિરત્થો. **આદિ**સદ્દેન કુસુમદામમણિમેખલાદીનં સઙ્ગહો. અયં તુ બન્ધફરુસગામ્મપરિચ્ચાગા સમ્ભવતિ.

૧૪૫. અઞ્ઞમપિ ઉદારં દસ્સેતિ “**ઉદારો**”ચ્ચાદિના. યં **પસત્થવિસેસનં** પસંસનીયવિસેસનં હોતિ, સોપિ ઉદારોતિ વિઞ્ઞેય્યો. “**યથા**”તિ તમુદાહરતિ. **કીળાસરો** કીળાય કતો સરો. **લીલાહાસો** લીલાય યુત્તો હાસો. **હેમઙ્ગદાદયો** સુવણ્ણકેયૂરાઇચ્ચાદયોતિ. કીળત્થાય સરોતિ ચ, લીલાય યુત્તો હાસોતિ ચ, હેમં હેમમયં અઙ્ગદન્તિ ચ, લીલાહાસો ચ હેમઙ્ગદઞ્ચાતિ ચ, તાનિ આદીનિ યેસં કુસુમદામમણિમેખલાદીનન્તિ ચ વિગ્ગહો. અયમુદારો બન્ધફરુસગામ્માદિદોસપરિચ્ચાગેન સિજ્ઝતિ.

૧૪૬લોકિયત્થાનતિક્કન્તા,
કન્તા સબ્બજનાનપિ;
કન્તિ નામા’તિવુત્તસ્સ,
વુત્તા સા પરિહારતો.

યથા “મુનિન્દ”ઇચ્ચાદિ.

૧૪૬. કન્તિં કથયતિ “**લોકિયિ**”ચ્ચાદિના. લોકે વિદિતો **લોકિયો**, તં લોકિયં **અત્થં** અભિધેય્યં **અનતિક્કન્તા** અનતીતા સબ્બેસં કવીનમિતરેસં વા જનાનં એવ **કન્તા** મનોહરા કન્તિ નામાતિ વુચ્ચતિ. અયં પન સદ્દગુણો અતિવુત્તસ્સ વાક્યદોસસ્સ પરિચ્ચાગેન સમ્ભવતિ. તેનાહ “**અતિવુત્તસ્સા**”તિઆદિ. ઉદાહરણત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ.

૧૪૬. ઇદાનિ કન્તિં દસ્સેતિ “**લોકિયિ**”ચ્ચાદિના. **લોકિયત્થાનતિક્કન્તા** લોકે પસિદ્ધસદ્દત્થમનતિક્કન્તા **સબ્બજનાનં** સકલકવીનં **કન્તા** મનુઞ્ઞા **કન્તિ નામ** વુચ્ચતે, સા **અતિવુત્તસ્સ** અતિવુત્તદોસસ્સ **પરિહારતો વુત્તા** દોસપરિહારપરિચ્છેદે કથિતા હોતિ. અતિવુત્તદોસપરિહારતો એવ કન્તિયા સિદ્ધત્તા તસ્સ લક્ખિયો એવ એતિસ્સા હોતીતિ અધિપ્પાયો. લોકે વિદિતોતિ ચ, સો ચ સો અત્થો ચેતિ ચ વિગ્ગહો. “**યથા**”તિ કન્તિયા ઉદાહરણં દસ્સેતિ “**મુનિન્દ**”ઇચ્ચાદિ. તં વુત્તમેવ.

૧૪૭અત્થબ્યત્તા’ભિધેય્યસ્સા-
નેય્યતા સદ્દતો’ત્થતો;

સા'યં તદુભયા નેય્ય-
પરિહારે પદસ્સિતા.

યથા "મરીચિ"ચ્ચાદિ ચ, "મનોનુરઞ્જનો"ચ્ચાદિ ચ.

૧૪૭. અત્થબ્યત્તિં બ્યઞ્જયતિ "**અત્થબ્યત્તાભિધેય્યિ**"ચ્ચાદિના. **અભિધેય્યસ્સ** સમ્બન્ધઅત્થસ્સ સદ્દતો **અત્થતો** વા સામત્થિયતો વા **અનેય્યતા** પતીતિ અઞ્ઞથા વગમો ગત્યન્તરાભાવા, યતો વુત્તં "દુલ્લભાવગતી સદ્દ-સામત્થિયવિલઙ્ઘિની"તિ. તમનુવદિત્વા અત્થબ્યત્તિ વિધીયતે. સા પન બ્યાકિણ્ણનેય્યાદિદોસવજ્જનાય જાયતે. તદુભયા જાતા **સાયં** અનેય્યતા નેય્યપરિહારે **પદસ્સિતા** પકાસિતા. પઠમદુતિયોદાહરણસ્સત્થો વુત્તો.

૧૪૭. ઇદાનિ અત્થબ્યત્તિં દસ્સેતિ "**અત્થબ્યત્તિ**"ચ્ચાદિના. **અભિધેય્યસ્સ** અત્થસ્સ સદ્દતો **અત્થતો** અત્થસામત્થિયતો ચ **અનેય્યતા** તત્થેવ વિજ્જમાનત્તા સદ્દસ્સ અત્થસ્સ વા આહરિત્વા વત્તબ્બસ્સ અભાવો **અત્થબ્યત્તિ** નામ, **તદુભયા** તેહિ દ્વીહિ જાતા **સા અયં** અનેય્યતાસઙ્ખાતા અત્થબ્યત્તિ **નેય્યપરિહારે** નેય્યદોસપરિહારપદેસે **પદસ્સિતા** પકાસિતાતિ. "દુલ્લભાવગતી સદ્દ-સામત્થિયવિલઙ્ઘિની"તિ વુત્તત્તા અત્થપતીતિ પન વિના સદ્દઞ્ચ સામત્થિયઞ્ચ અઞ્ઞથાનુપલબ્ભતીતિ ઇહ "સદ્દતો અત્થતો"તિ વુત્તં. અત્થસ્સ બ્યત્તિ પતીતીતિ ચ, નત્થિ નેય્યં આહરિતબ્બં અસ્સ અભિધેય્યસ્સાતિ ચ, તસ્સ ભાવોતિ ચ, તે ચ તે ઉભો સદ્દત્થા ચાતિ ચ, તે અવયવા એતિસ્સાતિ ચ, નેય્યસ્સ પરિહારોતિ ચ વાક્યં. ઇદાનિ "**યથે**"ચ્ચાદિના દ્વિપ્પકારાય અત્થબ્યત્તિયા યથાક્કમં ઉદાહરણમનુસ્સારેતિ "**મરિ**"ચ્ચાદિગાથાદ્વયેન, તં હેટ્ઠા વુત્તમેવ.

પુન અત્થેન યથા –

૧૪૮સભાવામલતા ધીર,
મુધા પાદનખેસુ તે;
યતો તે'વનતાનન્ત-
મોળિચ્છાયા જહન્તિ નો.

૧૪૮. પુન દુતિયે તુ **ધીરા**તિ આમન્તનં. **તે** તવ પાદનખેસુ **સભાવામલતા** પકતિપરિસુદ્ધતા **મુધા** તુચ્છા. કસ્માતિ ચે? **યતો** યસ્મા કારણા **તે** પાદનખા **અવનતસ્સ** સન્નતસ્સ **અનન્તસ્સ** નાગરાજસ્સ **મોળિનો** કિરીટસ્સ **અવનતાનં** વા નરમરાનં **અનન્તાનં** મોળીનં **છાયા** છવિયો **નો જહન્તિ ન** પરિચ્ચજન્તિ, સચ્છવિયો પન જહન્તીતિ. એત્થ નખેસુ સચ્છવિત્તા પાદનખસ્સ મોળીનં નિરન્તરપ્પણામાબ્યભિચારાનરમરાદીનં ભગવતો પાદારવિન્દવન્દનં સામત્થિયા ફુટં ગમ્યતે.

૧૪૮. "**પુન અત્થેન યથા સભાવિ**"ચ્ચાદિ. ધીર **તે** તવ પાદનખેસુ **સભાવામલતા** પકતિપરિસુદ્ધતા **મુધા** તુચ્છા. કસ્માતિ ચે? **યતો** યસ્મા **તે** ચરણનખા **અવનતાનન્તમોળિચ્છાયા** પાદાનતસ્સ અનન્તનાગરાજસ્સ કિરીટસ્સ સમ્બન્ધિની, અવનતાનં વા અનન્તાનં દેવમનુસ્સાનં મોળીનં છાયા કન્તિયો **નો જહન્તિ** ન વિજહન્તિ, પકતિવણ્ણં પહાય કિરીટકન્તિસદિસા તે હોન્તિ, તસ્મા એત્થ ચન્દકિરણસન્નિભાનં નખરંસીનં સમીપે મોળીનં નખરંસીહિ અમદ્દિતસકકન્તિયુત્તભાવમાપજ્જનં તાદિસાનં નિરન્તરપ્પણામાભાવાભાવતો ખત્તિયાદીનં મુનિન્દપાદારવિન્દદ્વન્દે નિરન્તરપ્પણામો સામત્થિયા વિભૂતં ગમ્યતે. સસ્સ ભાવોતિ ચ, તેન અમલાતિ ચ, તેસં

ભાવોતિ ચ, પઠમપક્ખે અવનતો ચ સો અનન્તો ચાતિ ચ, તસ્સ મોળીતિ ચ, તસ્સ છાયાયોતિ ચ, દુતિયપક્ખે અનન્તા ચ તે મોળી ચેતિ ચ, અવનતાનં અનન્તમોળીતિ ચ, તેસં છાયાયોતિ ચ વાક્યં.

૧૪૯.“બન્ધસારો”તિ મઞ્ઞન્તિ, યં સમગ્ગાપિ વિઞ્ઞુનો;
દસ્સનાવસરં પત્તો, સમાધિ નામ’યં ગુણો.

૧૪૯. સમાધિફલં કિચ્ચાહ “**બન્ધે**”ચ્ચાદિ. **યન્તિ** યં સમાધિં **બન્ધસ્સ** ગજ્જપજ્જમિસ્સભાવસ્સ **સારોતિ** સબ્બસ્સ જીવિતં તપ્પરાયત્તા બન્ધસ્સ **સમગ્ગાપિ વિઞ્ઞુનો** સબ્બેપિ કવિનો **મઞ્ઞન્તિ** ચિન્તેન્તિ જાનન્તિ, અયં **સમાધિ નામ** સમાધિખ્યો ગુણો **દસ્સને** પકાસને **અવસરં** ઓકાસં અનોત્તરત્તા પરસ્સ સમ્પત્તો ઉદ્દિટ્ઠાનુક્કમેનાતિ.

૧૪૯. ઇદાનિ સમાધયો નિદ્દિસતિ “**બન્ધિ**”ચ્ચાદિના. **સમગ્ગા અપિ વિઞ્ઞુનો** સબ્બેપિ કવયો **યં** સમાધિં “**બન્ધસારો**”તિ પજ્જગજ્જવિમિસ્સસઙ્ખાતસ્સ બન્ધસ્સ જીવિતમિતિ મઞ્ઞન્તિ, અયં સમાધિ નામ ગુણો **દસ્સનાવસરં પત્તો** ઉદ્દિટ્ઠાનુક્કમેન દસ્સનોકાસં પત્તો હોતિ. બન્ધસ્સ સારોતિ ચ, દસ્સને અવસરન્તિ ચ, તં પત્તોતિ ચ વિગ્ગહો.

૧૫૦.અઞ્ઞધમ્મો તતો’ઞ્ઞત્થ,
લોકસીમાનુરોધતો;
સમ્મા આધીયતે’ચ્ચે’સો,
સમાધીતિ નિરુચ્ચતિ.

૧૫૦. કથમયં સદ્દવોહારો બન્ધે ‘‘સમાધી’’તિ વુચ્ચતીત્યાહ “**અઞ્ઞે**”ચ્ચાદિ. **અઞ્ઞસ્સ** વત્થુનો પકતાપેક્ખાય **ધમ્મો** ગુણો પસિદ્ધો, **તતો** તસ્મા મુખ્યવિસયા **અઞ્ઞત્થ** અમુખ્યે વિસયે **લોકસીમાનુરોધતો** લોકપ્પતીત્યનુવત્તનેન **સમ્મા** સાધુ લોકસીમાનુવત્તનમેવેહ સાધુત્તં **આધીયતે** આરોપ્યતે, **ઇતિ** ઇમિના કારણેન **એસો** એવંવિધો ધમ્મો “**સમાધી**”**તિ નિરુચ્ચતી**તિધ સમ્મા આધીયતીતિ એવં નીહરિત્વા વુચ્ચતીતિ અત્થો.

૧૫૦. ‘‘સમાધી’’તિ અયં વોહારો બન્ધવિસયે કથં પવત્તતીતિ આસઙ્કાયં પઠમં નિબ્બચનં દસ્સેતું આહ “**અઞ્ઞિ**”ચ્ચાદિ. યસ્મા **અઞ્ઞધમ્મો** સમાધાનસ્સ વિસયભૂતઅમુખ્યતો અઞ્ઞસ્સ મુખ્યવત્થુનો પસિદ્ધગુણો, **તતો** મુખ્યવિસયતો **અઞ્ઞત્થ** અમુખ્યવિસયે **લોકસીમાનુરોધતો** લોકવોહારમરિયાદાવિરોધભાવેન લોકપ્પતીત્યનુવત્તનેનેવ સમ્મા **આધીયતિ** ઠપીયતિ, **ઇતિ** ઇમિના કારણેન **એસો** યથાવુત્તગુણો “**સમાધી**”**તિ નિરુચ્ચતિ** વુચ્ચતીતિ. અઞ્ઞસ્સ ધમ્મોતિ ચ, લોકસ્સ સીમાતિ ચ, તસ્સા અનુરોધોતિ ચ વિગ્ગહો.

સમાધિઉદ્દેસ

૧૫૧.અપાણે પાણિનં ધમ્મો, સમ્મા આધીયતે ક્વચિ;
નિરૂપે રૂપયુત્તસ્સ, નિરસે સરસસ્સ ચ.

૧૫૨.અદ્રવે દ્રવયુત્તસ્સ, અકત્તરિપિ કત્તુતા;
કઠિનસ્સા’સરીરેપિ, રૂપં તેસં કમા સિયા.

૧૫૧-૧૫૨. સમાધાનવિસયમાહ **“અપાણે”**ઇચ્ચાદિ. **ક્વચિ** ઠાને **પાણિનં** પાણવન્તાનં પદત્થાનં **ધમ્મો** ગુણો **અપાણે** પાણવિરહિતે વત્થુનિ **સમ્મા** લોકપતીત્યનુવત્તનેન **આધીયતે** આરોપ્યતે, એવમુપરિપિ યથાનુરૂપં. **નિરૂપે**તિ રૂપવિરહિતે વત્થુનિ, **ક્વચી**તિ સબ્બત્થ અનુવત્તતિ. **અસરીરે** અઘને અસંહતે વત્થુનિ **કઠિનસ્સ** દળ્હસ્સ, **તેસં** યથાવુત્તાનં સમાધીનં **રૂપં** ઉદાહરણં **કમા** ઉદ્દિટ્ઠાનુક્કમેન.

૧૫૧-૧૫૨. ઉદ્દેસે ‘‘સમાધયો’’તિ બહુવચનેન નિદ્દિટ્ઠાનં સમાધીનં વિસયમુપદસ્સેતિ **“અપાણે”**ચ્ચાદિના. **ક્વચિ** કિસ્મિઞ્ચિ ઠાને **પાણિનં ધમ્મો** ઇન્દ્રિયબદ્ધાનં ગુણો **અપાણે** પાણરહિતવત્થુમ્હિ **સમ્મા** લોકપતીતિઅનુસારેન **આધીયતે** આરોપ્યતે, ક્વચિ **રૂપયુત્તસ્સ** રૂપવન્તવત્થુનો ધમ્મો **નિરૂપે** રૂપરહિતવત્થુમ્હિ, ક્વચિ **સરસસ્સ** રસવન્તસ્સ વત્થુનો ધમ્મો **નિરસે** રસરહિતે ચ, ક્વચિ **દ્રવયુત્તસ્સ** દ્રવવન્તવત્થુનો ધમ્મો **અદ્રવે** દ્રવરહિતે ચ, ક્વચિ **કત્તુતા** કત્તુગુણો **અકત્તરિપિ**, ક્વચિ **કઠિનસ્સ** થદ્ધસ્સ વત્થુનો ધમ્મો **અસરીરેપિ** સરીરરહિતેપિ સમ્મા આધીયતે. **તેસં** છન્નં સમાધીનં **રૂપં** ઉદાહરણં **કમા** ‘‘અપાણે પાણિન’’ન્તિ ઉદ્દિટ્ઠાનુક્કમેન **સિયા** ભવેય્યાતિ. ન સન્તિ પાણા અસ્સેતિ ચ, રૂપા નિગ્ગતોતિ ચ, રૂપેન યુત્તોતિ ચ, રસા નિગ્ગતોતિ ચ, રસેન સહ વત્તમાનોતિ ચ, દ્રવાઅઞ્ઞોતિ ચ, દ્રવેન દ્રવભાવેન યુત્તોતિ ચ, કત્તુતો અઞ્ઞોતિ ચ, કત્તુનો ભાવોતિ ચ, નત્થિ સરીરં અસ્સાતિ ચ વિગ્ગહો.

સમાધિનિદ્દેસ

અપાણે પાણિનં ધમ્મો

૧૫૩.ઉણ્ણાપુણ્ણિન્દુના નાથ, દિવાપિ સહ સઙ્ગમા;
વિનિદ્દા સમ્પમોદન્તિ, મઞ્ઞે કુમુદિની તવ.

૧૫૩. “**ઉણ્ણા**”ઇચ્ચાદિ. **નાથા**તિ લોકત્તયેકપટિસરણભૂતતાય ભગવન્તં આલપતિ. તવ ઉણ્ણારોમધાતુસઙ્ખાતેન પુણ્ણિન્દુના **સહ સઙ્ગમા** સંયોગેન **કુમુદિની** કુમુદિનિયો કુમુદાકરા દિવાપિ **વિનિદ્દા** વિગતસોપ્પા **સમ્પમોદન્તિ મઞ્ઞે** સુટ્ઠુયેવ પમોદન્તીતિ પરિકપ્પેમીતિ. એત્થ પાણિધમ્મસ્સ સુરતરૂપસ્સ સઙ્ગમસ્સ વિનિદ્દાય સમ્પીણનસ્સ ચ અપાણિનિ આરોપિતપુમ્ભાવે ઉણ્ણાપુણ્ણિન્દુમ્હિ, તથા આરોપિતઇત્થિભાવાસુ કુમુદિનીસુ લોકસીમાનુરોધેન સમાધાનતો સોયં પસિદ્ધો ધમ્મો ‘‘સમાધી’’તિ વુચ્ચતિ. તદભિધાયી સદ્દો ચ ઉપચારતો અત્થાનુગામિત્તા સદ્દિકવોહારં દસ્સેતિ, એવમુપરિપિ યથાયોગં.

૧૫૩. તેસુ પાણિધમ્મસમાધિનો ઉદાહરણમાદિસતિ “**ઉણ્ણા**”ઇચ્ચાદિના. નાથ **તવ** તુય્હં **ઉણ્ણાપુણ્ણિન્દુના** ઉણ્ણારોમમણ્ડલસઙ્ખાતપુણ્ણચન્દેન **સહ સઙ્ગમા** અઞ્ઞમઞ્ઞસમવાયહેતુના **કુમુદિની** કેરવાકરસઙ્ખાતા કુમુદિનિયો દિવાપિ **વિનિદ્દા** વિકસિતા **સમ્પમોદન્તિ મઞ્ઞે** અતિસન્તુટ્ઠા હોન્તીતિ કપ્પેમીતિ ઇન્દુસમ્પમોદો **સહ**સદ્દેન ઞાયતે. એત્થ પાણિધમ્મસઙ્ખાતો સુરતસઙ્ગમો ચ નિદ્દાપગમો ચ સમ્પમોદનઞ્ચાતિ તિણ્ણં ઉણ્ણાપુણ્ણિન્દુકુમુદિનીસઙ્ખાતેસુ અપાણેસુ લોકવોહારાનતિક્કમ્મ બુદ્ધિયા આરોપનેન પાણિધમ્મતો પસિદ્ધા તયો અત્થા ઇધ સમાધયો નામ, તપ્પટિપાદકગન્થોપિ અત્થાનુગામિત્તા તદુપચારેન સમાધીતિ દટ્ઠબ્બો. પુણ્ણો ચ સો ઇન્દુ ચેતિ ચ, ઉણ્ણા એવ પુણ્ણિન્દુ ચાતિ ચ, વિગતા નિદ્દા યેહીતિ ચ વિગ્ગહો.

નિરૂપે રૂપયુત્તસ્સ

૧૫૪દયારસેસુ મુજ્જન્તા, જના’મતરસેસ્વિ’વ;
સુખિતા હતદોસા તે, નાથ પાદમ્બુજાનતા.

૧૫૪. “**દયા**”ઇચ્ચાદિ. નાથ તે પાદમ્બુજેસુ આનતા પણામવસેન **જના** તિલોકકુહરપવત્તિનો સત્તા **અમતરસેસ્વિવ** પીયૂસરસેસુ વિય **દયારસેસુ** કરુણારસેસુ ગુણેસુ. “સિઙ્ગારાદો વિસે વીરિયે, ગુણે રાગે દ્રવે રસો”તિ [અમરકોસ ૩.૩.૨૨૬] હિ નિઘણ્ટુ. **મુજ્જન્તા** નિમુજ્જમાના **હતા** નટ્ઠા **દોસા** વાતાદયો અમતપક્ખે, અઞ્ઞત્થ તુ **હતા** નટ્ઠા **દોસા** રાગાદયો યેસન્તિ વિગ્ગહો, તતોયેવ **સુખિતા** સુખં કાયિકચેતસિકસુખં ઇતા પત્તા ગતાતિ અત્થો.

૧૫૪. ઇદાનિ રૂપધમ્મસમાધિનો ઉદાહરણં ઉદ્દિસતિ “**દયા**”ઇચ્ચાદિના. નાથ **તે** તવ **પાદમ્બુજાનતા** ચરણપદુમે પણતા **જના** દેવમનુસ્સા **અમતરસેસુ ઇવ** સુધાજલેસુ વિય **દયારસેસુ** અનઞ્ઞસાધારણકરુણાગુણેસુ **મુજ્જન્તા** નિમુજ્જમાના **હતદોસા** વિનટ્ઠવાતપિત્તાદયો વિનટ્ઠરાગાદિદોસા વા **સુખિતા** તતોયેવ અજરામરસઙ્ખાતસુખં ઇતા પત્તાતિ. એત્થ રૂપયુત્તજલે લબ્ભમાનં મુજ્જનં નિરૂપે દયાગુણે આરોપિતં હોતિ. દયા એવ રસા ગુણાતિ ચ, અમતા એવ રસાતિ ચ, હતા વાતાદયો રાગાદયો વા દોસા યેસન્તિ ચ, પાદાનિ એવ અમ્બુજાનીતિ ચ, તેસુ આનતાતિ ચ વિગ્ગહો.

“સિઙ્ગારાદોવિસે વીરિયે, ગુણે રાગે દ્રવેરસો”તિ [અમરકોસ ૩.૩.૨૨૬] એત્થ **રસસદ્દો** ગુણજલેસુ વત્તતિ.

નિરસે સરસસ્સ

૧૫૫મધુરેપિ ગુણે ધીર, નપ્પસીદન્તિ યે તવ;
કીદિસીમનસો વુત્તિ, તેસં ખારગુણાનભો [હે (સી॰)].

૧૫૫. “**મધુરે**”ચ્ચાદિ. ધિયા ઈરતીતિ **ધીરો**, ભો ધીર તવ **મધુરેપિ** મનોહરેપિ **ગુણે** કરુણાદિકે **યે નપ્પસીદન્તિ** પસાદં ન કરોન્તિ, **ખારગુણાનં** અમધુરગુણાનં **તેસં** જનાનં **મનસો વુત્તિ** ચિત્તપ્પવત્તિ **કીદિસી**તિ કિમિવ દિસ્સતિ, ન વિઞ્ઞાયતે “ઈદિસી”તિ. યતો તાદિસગુણાવબોધપરમ્મુખા મોહન્ધકારસમ્બન્ધિતાતિ.

૧૫૫. ઇદાનિ સરસધમ્મસમાધિનો ઉદાહરણમુદ્દિસતિ “**મધુરિ**”ચ્ચાદિના. ભો **ધીર તવ** તે **મધુરે અપિ ગુણે** પકતિસુન્દરે કરુણાપઞ્ઞાગુણેપિ **યે** હીનાધિમુત્તિકા જના નપ્પસીદન્તિ, **ખારગુણાનં** અમધુરગુણાનં **તેસં** જનાનં **મનસો વુત્તિ** ચિત્તપ્પવત્તિ **કીદિસી** કથં રુહતિ. ધિયા ઈરતિ પવત્તતીતિ ચ, કા વિય સા દિસ્સતીતિ ચ, ખારા ગુણા યેસન્તિ ચ વિગ્ગહો. એત્થ સમાધિ નામ રસહીને આરોપિતરસયુત્તધમ્મભૂતં મધુરખારગુણદ્વયં.

અદ્રવે દ્રવયુત્તસ્સ

૧૫૬સબ્બત્થસિદ્ધ ચૂળક-પુટપેય્યા મહાગુણા;
દિસા સમન્તા ધાવન્તિ, કુન્દસોભાસલક્ખણા.

૧૫૬. “**સબ્બત્થસિદ્ધિ**”ચ્ચાદિ. સબ્બત્થસિદ્ધસ્સ મહામુનિનો ચૂળકપુટેન **પેય્યા** પાતબ્બા **કુન્દસોભાસલક્ખણા** કુન્દકુસુમસ્સ સોભાસવન્તા જુતિવિજમ્ભિનો **મહાગુણા સમન્તા** પરિતો **દિસા** દિસન્તાનિ ધાવન્તિ.

૧૫૬. ઇદાનિ દ્રવયુત્તસમાધિનો ઉદાહરણમુદ્દિસતિ ‘‘**સબ્બત્થિ**’’ચ્ચાદિના. **સબ્બત્થસિદ્ધ** સબ્બકિચ્ચે પરિનિપ્ફન્ન, નિપ્ફન્નેહિ સબ્બત્થેહિ વા સમન્નાગત હે તથાગત **તવ ચૂળકપુટપેય્યા** ચૂળકપુટેન પાતબ્બા **કુન્દસોભાસલક્ખણા** કુન્દસોભાહિ સમાનલક્ખણા કુન્દસોભાસદિસા વા **મહાગુણા** સઙ્ખ્યામહન્તત્તા આનુભાવમહન્તત્તા વા મહન્તા વા અરહત્તાદયો ગુણા **સમન્તા** સમન્તતો **દિસા** દસદિસાસુ ધાવન્તીતિ. એત્થ દ્રવયુત્તગુણભૂતો ચૂળકપુટપેય્યભાવો દ્રવરહિતે ગુણે આરોપિતો સમાધિ નામ હોતિ. સબ્બે ચ તે અત્થા ચેતિ ચ, તે સિદ્ધા યસ્સેતિ ચ, ચૂળકમેવ પુટમિતિ ચ, તેન પેય્યાતિ ચ, મહન્તા ચ તે ગુણા ચેતિ ચ, કુન્દાનં સોભાતિ ચ, તાહિ સમાનં લક્ખણં યેસન્તિ ચ વિગ્ગહો.

અકત્તરિ કત્તુતા

૧૫૭મારારિબલવિસ્સટ્ઠા, કુણ્ઠા નાનાવિધા’યુધા;
લજ્જમાના’ઞ્ઞવેસેન, જિન પાદાનતા તવ.

૧૫૭. ‘‘**મારા**’’ઇચ્ચાદિ. મારોયેવ અરિ સત્તૂતિ **મારારી**, તેન, **બલેન** અત્તનો સત્તિયા, તસ્સ વા **બલેન** સેનાય **વિસ્સટ્ઠા** અભિમુખં છડ્ડિતા **નાનાવિધા** અનેકપ્પકારા **આયુધા** ભિન્દિવાળાદયો **કુણ્ઠા** [ભેણ્ડિવાલાદયો (ક॰)] પરિચ્ચત્તતિખિણભાવા તાયેવ કુણ્ઠભાવપ્પત્તિયા **લજ્જમાના** ‘‘લોકપ્પતીતાનુભાવાનમમ્હાકમ્પિ એવરૂપં જાત’’ન્તિ લજ્જન્તા **અઞ્ઞવેસેન** ‘‘કથં નામ પરે અમ્હે ન જાનેય્યુ’’ન્તિ અત્તનો આવુધવેસં પરિવત્તિત્વા કુસુમવેસેન, **જિના**તિ આમન્તનં, તવ **પાદાનતા** પાદેસુ સન્નતા.

૧૫૭. ઇદાનિ કત્તુધમ્મસમાધિનો ઉદાહરણમુદ્દિસતિ ‘‘**મારારિ**’’ચ્ચાદિના. હે **જિન મારારિબલવિસ્સટ્ઠા** મારસત્તુના અત્તનો સત્તિયા વિસ્સટ્ઠા, મારારિનો વા સેનાય વિસ્સટ્ઠા અભિમુખે પાતિતા **નાનાવિધાયુધા** અનેકપ્પકારભિન્દિવાળઉસુસત્તિતોમરાદયો આવુધા **કુણ્ઠા** અતિખિણા **લજ્જમાના** ‘‘કસ્મા એવં લોકપસિદ્ધાનુભાવાનમમ્હાકમ્પિ ઈદિસં વિપ્પકારમહોસી’’તિ લજ્જન્તા **અઞ્ઞવેસેન** ‘‘કથમમ્હે પરે ન જાનેય્યુ’’ન્તિ આવુધવેસં હિત્વા તદઞ્ઞભૂતેન પુપ્ફવેસેન તવ **પાદાનતા** પાદસમીપે નતા અહેસુન્તિ. એત્થ કત્તુધમ્મભૂતં લજ્જનઞ્ચ અઞ્ઞવેસેન પરિવત્તનઞ્ચ આનતઞ્ચેતિ ઇમે લજ્જનાદીનં અકત્તુભૂતેસુ વિસયેસુ આરોપિતા સમાધયો નામ હોન્તિ. મારો એવ અરીતિ ચ, બલેન વિસ્સટ્ઠાતિ ચ, મારારિના બલવિસ્સટ્ઠાતિ ચ મારારિનો બલં સેનાતિ ચ, તેન વિસ્સટ્ઠાતિ ચ, નાના અનેકવિધા પકારા યેસન્તિ ચ, અઞ્ઞેસં વેસોતિ ચ, અઞ્ઞો ચ સો વેસો ચાતિ ચ, પાદેસુ આનતાતિ ચ વિગ્ગહો.

કઠિનસ્સ અસરીરે

૧૫૮મુનિન્દભાણુમા કાલો-
દિતો બોધોદયાચલે;
સદ્ધમ્મરંસિના ભાતિ,
િન્દમન્ધતમં પરં.

૧૫૮. ‘‘**મુનિન્દ**’’ઇચ્ચાદિ. **બોધો** સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસદિસો સોયેવ વા **ઉદયાચલો** ઉદયપબ્બતો તસ્મિં **કાલે** રત્તિપરિયન્તે અભિનિક્ખન્તસમયે **ઉદિતો** પાતુભૂતો **મુનિન્દો** મુનિન્દસદિસો સોયેવ વા **ભાણુમા** સૂરિયો **અન્ધતમં**

અન્ધકારં મોહં વા **પરં** અચ્ચન્તમેવ **સદ્ધમ્મરંસિના** સદ્ધમ્મસદિસેન સદ્ધમ્મસઙ્ખાતેન વા રંસિના **ભિન્દં** પદાલેન્તો **ભાતિ** સોભતીતિ.

૧૫૮. ઇદાનિ કઠિનધમ્મસમાધિનો ઉદાહરણમુદ્દિસતિ "**મુનિન્દિ**"ચ્ચાદિના. **બોધોદયાચલે** સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસદિસે સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસઙ્ખાતે વા ઉદયપબ્બતે **કાલોદિતો** રત્તિક્ખયે મારપરાજિતસમયે વા ઉદિતો પાતુભૂતો **મુનિન્દભાનુમા** મુનિન્દસદિસો મુનિન્દોયેવ વા સૂરિયો **અન્ધતમં** પકતિઘનન્ધકારં બહલમોહન્ધકારં **સદ્ધમ્મરંસિના** સદ્ધમ્મસદિસેન સદ્ધમ્મભૂતેન વા કિરણેન **પરમતિસયેન ભિન્દં** પદાલેન્તો **ભાતિ** સોભતીતિ. એત્થ થદ્ધધમ્મભૂતં ભેદનં અસરીરભૂતે અન્ધકારે બુદ્ધિયા આરોપિતં સમાધિ નામ હોતિ. મુનીનં ઇન્દોતિ ચ, સોયેવ ભાનુમાતિ ચ, બોધો એવ ઉદયાચલોતિ ચ, સદ્ધમ્મો એવ રંસીતિ ચ વિગ્ગહો.

૧૫૯.વમનુગ્ગિરનાદ્યે'તં, ગુણવુત્યપરિચ્ચુતં;
અતિસુન્દરમઞ્ઞં તુ, કામં વિન્દતિ ગામ્મતં.

૧૫૯. કોચિ ધમ્મો અમુખ્યવિસયે બન્ધે સોભતે, ન મુખ્યવિસયેતિ દસ્સન્તો આહ "**વમનં**"ઇચ્ચાદિ. વમનઞ્ચ ઉગ્ગિરનઞ્ચ, **આદિસદ્દેન** વિરેચનાદિપરિગ્ગહો. **એતં** યથાવુત્તં **ગુણા** પધાનેતરા પસિદ્ધવિસયા વિસયન્તરપરિગ્ગહલક્ખણા **વુત્તિ** પયોગરૂપા, તતો **અપરિચ્ચુતં** અપરિગળિતં સન્તં અમુખ્યભૂતં **અતિસુન્દરં** અચ્ચન્તમનોહરમલઙ્કારરૂપત્તા, **અઞ્ઞં તુ** ઇતરં પન મુખ્યન્તિ વુત્તં હોતિ. **કામં** એકન્તેન **ગામ્મતં** અસબ્ભસભાવં બન્ધે તસ્સાનુચિતભાવતો **વિન્દતિ** પટિલભતિ પસવતીતિ અત્થો.

૧૫૯. ઇદાનિ ઇમેસુયેવ પાણિધમ્માદીસુ કોચિ ધમ્મો અમુખ્યવિસયે પયુત્તો પસત્થો, મુખ્યવિસયે પયુત્તો અપસત્થોતિ દસ્સેન્તો "**વમનુગ્ગિ**"ચ્ચાદિમાહ. **એતં વમનુગ્ગિરનાદિ** વમનઉગ્ગિરનવિરેચનાદિકં **ગુણવુત્યપરિચ્ચુતં** અમુખ્યપયોગતો અગળિતં અમુખ્યભૂતં **અતિસુન્દરં** સબ્બેસં અતિપિયં હોતિ, **અઞ્ઞં તુ** ઉત્તતો બ્યતિરેકં મુખ્યવિસયે પયુત્તં વમનુગ્ગિરનાદિકં પન **કામં** એકન્તેન **ગામ્મતં** સભાવઅપ્પિયગામ્મદોસતં **વિન્દતિ** સેવતીતિ. વમનઞ્ચ ઉગ્ગિરનઞ્ચેતિ ચ, તાનિ આદીનિ યસ્સેતિ ચ, ગુણા અપ્પધાના વુત્તીતિ ચ, તતો અપરિચ્ચુતન્તિ ચ વિગ્ગહો.

૧૬૦કન્તીનં વમનબ્યાજા, મુનિપાદનખાવલી;
ચન્દકન્તી પિવન્તીવ, નિપ્પભં તં કરોન્તિયો.

૧૬૦. ઉદાહરતિ "**કન્તીન**"મિચ્ચાદિ. **મુનિનો** સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ પાદનખાનં **આવલી** સેણિયો **કન્તીનં** અત્તનો નિરન્તરં નિસ્સરન્તીનં સોભાવિસેસાનં **વમનબ્યાજા** ઉગ્ગિરનલેસેન **ચન્દકન્તી** ચન્દચ્છવિયો સબ્બત્થ પત્થટત્તા **પિવન્તીવ** પાનં કરોન્તીતિ તક્કેમિ. કીદિસી વિયાતિ પરિકપ્પનાબીજમાહ "**નિપ્પભ**"ન્તિઆદિ. **તં** ચન્દં **નિપ્પભં** પભાવિરહિતં **કરોન્તિયો** વિદહમાના. ઇદઞ્હિ કપ્પનાબીજં યતો નખસોભાલિઙ્ગનેન ચન્દસ્સ સોભાવતો નિપ્પભત્તં પસ્સિત્વા મહત્તઞ્ચ તસ્સા નખાવલિયો ચન્દકન્તી પિવન્તીતિ પરિકપ્પેતિ કન્તીનઞ્ચ વમનબ્યાજં.

૧૬૦. ઇટ્ઠવિસયે પયુત્તવમનુગ્ગિરનાદીનમુદાહરણમુદ્દિસતિ "**કન્તીન**"મિચ્ચાદિના. **મુનિપાદનખાવલી** મુનિપાદનખસેણિયો **કન્તીનં** અત્તનો ચન્દમરીચિસદિસસોભાનં **વમનબ્યાજા** ઉગ્ગિરનલેસેન **તં** નિમ્મલચન્દં **નિપ્પભં કરોન્તિયો** અત્તનો સબ્બત્થ પત્થટત્તા નિપ્પભં કરોન્તિયો **ચન્દકન્તી** ચન્દરંસિયો પિવન્તિ મઞ્ઞે.

નખરંસીનં સબ્બત્થ પત્થટત્તા સપ્પભસ્સાપિ ચન્દસ્સ નિપ્પભત્તઞ્ચ નખરંસીનં અધિકત્તઞ્ચ દિસ્વા ચન્દકન્તી પિવન્તિ ઇવેતિ નખાવલીનં ચન્દકન્તિપિવનઞ્ચ સકકન્તિવમનઞ્ચ પકતિ ન હોતિ, બ્યાજમિતિ કવિના પરિકપ્પિતં હોતિ. એત્થ ભત્તસિત્થાદિમુખ્યવિસયતો અઞ્ઞકન્તિસઙ્ખાતઅમુખ્યવિસયે પયુત્તં વમનં ગુણવુત્તીતિ ઞાતબ્બં. વમનમેવ બ્યાજમિતિ ચ, મુનિનો પાદાતિ ચ, તેસુ નખાતિ ચ, તેસં આવલિયોતિ ચ, ચન્દસ્સ કન્તિયોતિ ચ, નિગ્ગતો પભાહીતિ ચ વિગ્ગહો.

૧૬૧અચિત્તકત્તુકં રુઝ-મિચ્ચેવં ગુણકમ્મ તં [ગુણકમ્મકં (સી॰)];
સચિત્તકત્તુકં પે'તં, ગુણકમ્મં યદુ'ત્તમં.

૧૬૧. યથાવુત્તં નિગમેતિ "**અચિત્ત**"ઇચ્ચાદિના. ઇચ્ચેવં અચિત્તો કત્તા યસ્સ તં **અચિત્તકત્તુકં**. ગુણો કમ્મં યસ્સ તં **ગુણકમ્મં**. **તઞ્ચ** વમનાદિ **રુઝ**મતિમનોહરં ભવતિ બન્ધોચિતત્તા. નખાવલિયો હિ અચિત્તકત્તારો, કન્તિયો ગુણકમ્મન્તિ વમનમત્રાતિસુન્દરં. નેદમેવ રુઝન્તિ આહ "**સચિત્ત**"ઇચ્ચાદિ. **એતં** વમનાદિકં સચિત્તકત્તુકમ્પિયદિગુણકમ્મં, **ઉત્તમં** સેટ્ઠં બન્ધોચિતત્તા.

૧૬૧. અનન્તરોદાહરણસ્સ પસત્થત્તઞ્ચ કમ્મનિ ગુણે સતિ સચિત્તકત્તુકવમનાદિકઞ્ચ ઇટ્ઠમિતિ દસ્સેન્તો "**અચિત્તકત્તુક**"મિચ્ચાદિમાહ. **ઇચ્ચેવં** ઇમિના પકારેન **અચિત્તકત્તુકં** નખાવલિસઙ્ખાતઅવિઞ્ઞાણકકત્તુવન્તં **ગુણકમ્મં** નખકન્તિસઙ્ખાતઅપ્પધાનકમ્મવન્તં વમનાદિકં **રુઝં** રચનાય ઉચિતત્તા રુચિજનકં હોતિ, **એતં** વમનાદિકં **સચિત્તકત્તુકમ્પિ** સવિઞ્ઞાણકકત્તુવન્તમ્પિ **યદિ ગુણકમ્મં** અમુખ્યકમ્મં ચે, **ઉત્તમં** વિસિટ્ઠમેવ, "કન્તીન"ન્તિ ભાવસમ્બન્ધે છટ્ઠિયા સતિપિ વમનક્રિયાય કમ્મત્તં નાતિવત્તતિ. નત્થિ ચિત્તં યેસન્તિ ચ, અચિત્તા કત્તારો યસ્સાતિ ચ, ગુણો કમ્મં યસ્સેતિ ચ, સહ ચિત્તેન વત્તમાનોતિ ચ વાક્યં. **ઇતિ** નિદસ્સને **એવં** પકારે નિપાતો, અથ વા વચનવચનીયાનં [વચનવચનીયાદીનં (ક॰)] નિગમારમ્ભે નિપાતસમુદાયો.

૧૬૨ઉગ્ગિરન્તોવ સ સ્નેહ-રસં જિનવરો જને;
ભાસન્તો મધુરં ધમ્મં, કં ન સમ્પીણયે જનં.

૧૬૨. તદુદાહરતિ "**ઉગ્ગિરન્તોવા**"તિઆદિના. **સો** જિનવરો **જને** સકલસત્તનિકાયે **સ્નેહરસં** અત્તનો પેમસઙ્ખાતં અનુરાગં **ઉગ્ગિરન્તોવ** વમન્તો વિય **મધુરં** અતિપણીતં ધમ્મં ભાસન્તો **કં જનં ન સમ્પીણયે**, સબ્બમેવ સમ્પીણેતિ. એત્થ જિનવરો કત્તા સચિત્તો, સ્નેહરસો ગુણકમ્મં.

૧૬૨. ઇદાનિ સચિત્તકકત્તુપક્ખે ઉદાહરણમુદ્દિસતિ "**ઉગ્ગિરન્તો**"ચ્ચાદિના. **સો** જિનવરો **જને** સકલસત્તનિકાયે **સ્નેહરસં** અત્તનો પેમસઙ્ખાતઅનુરાગં **ઉગ્ગિરન્તો ઇવ** વમન્તો વિય **મધુરં** આદિકલ્યાણાદિભાવેન પણીતં **ધમ્મં** સદ્ધમ્મં **ભાસન્તો** દેસેન્તો યથાસયં વદન્તો **કં જનં** કીદિસં પુગ્ગલં **ન સમ્પીણયે**, પીણેતિ એવાતિ. એત્થ ઉગ્ગિરનં જિનવરસઙ્ખતસચિત્તકકત્તુવન્તમ્પિ સ્નેહરસસઙ્ખાતઅમુખ્યકમ્મયુત્તત્તા પસત્થં હોતિ. સ્નેહો એવ રસો અનુરાગોતિ વિગ્ગહો.

૧૬૩યો સદસત્થકુસલો કુસલો નિઘણ્ડુ-
છન્દોઅલઙ્કતિસુ નિચ્ચકતાભિયોગો;
સો'યં કવિત્તવિકલોપિ કવીસુ સઙ્ખ્ય-

મોગચ્ហ વિન્દતિ હિ કિત્તિ'મમન્દરૂપં.

ઇતિ સઙ્ઘરક્ખિતમહાસામિપાદવિરચિતે

સુબોધાલઙ્કારે

ગુણાવબોધો નામ તતિયો પરિચ્છેદો.

૧૬૩. ગન્થન્તરાહિતવાસનાય, તદનુબન્ધપટિભાને ચાવિજ્જમાનેપિ સુતેન અભિયોગબલેન કવિતા કિત્તિ ચ તદનુગતા સમુપલબ્ભતીતિ સમનુસાસતિ "**યો**"ઇચ્ચાદિના. **સદ્દસત્થે** બ્યાકરણે કિસ્મિઞ્ચિ ''ઇદમેવે''તિ નિયમાભાવા **કુસલો** છેકો **નિઘણ્ડુમ્હિ** અભિધાનસત્થે ચ **છન્દસિ** વુત્તિજાતિપ્પપઞ્ચપકાસકછન્દોવિચિતિસત્થે ચ **અલઙ્કતિસુ** અલઙ્કારસત્થે ચ કુસલો ન કેવલં સદ્દસત્થેયેવ, અથ ચ પન **નિચ્ચમ**નવરતં દિવા ચ રત્તો ચ કતો **અભિયોગો** વાયામો રચનાવિસયે યસ્સ સોયં **કવિત્તવિકલોપિ** બન્ધકરણસઙ્ખાતકવિગુણપરિહીનોપિ **કવીસુ** કવિગુણોપેતેસુ **સઙ્ખ્યં** ગણનં **ઓગચ્હ** પટિલભિત્વા **અમન્દરૂપં** અતિબહું **કિત્તિં** પરિસુદ્ધબન્ધરચનાલક્ખણં તપ્પભવં ખ્યાતં **વિન્દતિ** પટિલભતેવાતિ.

ઇતિ સુબોધાલઙ્કારે મહાસામિનામિકાયં

સુબોધાલઙ્કારટીકાયં

ગુણાવબોધપરિચ્છેદો તતિયો.

૧૬૩. ઇદાનિ ઉદ્દેસક્કમેન સદ્દાલઙ્કારે નિદ્દિસિત્વા બ્યાકરણનિઘણ્ડુછન્દોપરિવારિતે ઇમસ્મિં નિરન્તરાભિયોગો ઇહલોકિયાદિમહન્તયસસ્સ કારણમિતિ સિસ્સાનમનુસાસન્તો "**યો સદ્દસત્થકુસલો**"ચ્ચાદિમાહ. **યો** થેરનવમજ્ઝિમેસુ કોચિ **સદ્દસત્થકુસલો** સદ્દાનુસાસનબ્યાકરણવિસયે પકતિપચ્ચયાદિવિભાગકપ્પનાય છેકો **નિઘણ્ડુછન્દોઅલઙ્કતીસુ** અભિધાનછન્દોઅલઙ્કારસત્થેસુપિ **કુસલો** તંતંવિભાગબુદ્ધીનં પટિપાદનેન છેકો **નિચ્ચકતાભિયોગો** ધારણમનસિકારવસેન નિચ્ચં કતુસ્સાહો હોતિ. **સો અયં** અપ્પમાદી **કવિત્તવિકલોપિ** પકતિસિદ્ધકબ્બરચનગુણરહિતોપિ **કવીસુ સઙ્ખ્યં** કબ્બકત્તૂસુ ગણનં **ઓગચ્હ** કબ્બકરણટીકાકરણાદિપકારેન ઓગાહેત્વા તં ગણનં પાપુણિત્વા **અમન્દરૂપં** અનપ્પકસભાવં અતિબહું **કિત્તિં** નિદ્દોસં સત્થરચનલક્ખણં પુઞ્ઞસઞ્ચયં, તપ્પભવં પસિદ્ધિં વા **વિન્દતિ** લભતેવાતિ. યથાવુત્તસત્થેસુ અભિયોગો બન્ધસ્સ એકન્તકારણમેવ. વુત્તં હિ–

''સાભાવિકી ચ પટિભા,
સુતઞ્ચ બહુનિમ્મલં;
અમન્દો ચાભિયોગો'યં,
હેતુ હોતિ'હ બન્ધને''તિ [કાબ્યાદાસ ૧.૧૦૩].

તત્થ **સાભાવિકી** સભાવસિદ્ધા **પટિભા ચ** પઞ્ઞા ચ **બહુ નિમ્મલં** અનપ્પકં નિજ્જટં **સુતઞ્ચ અમન્દો અભિયોગો** ચ અનપ્પકો અબ્ભાસો ચેતિ અયમેસો સબ્બોપિ **ઇહ બન્ધને** ઇમિસ્સં કબ્બરચનાયં **હેતુ હોતિ** કારણં ભવતીતિ.

સદ્દે સાસતિ એત્થ એતેનાતિ ઇમસ્મિં અત્થે તપ્પચ્ચયઞ્ચ **તસ્સ થા**દેસઞ્ચ કત્વા સદ્દસત્થન્તિ ઞાતબ્બં, સદ્દસત્થે કુસલોતિ ચ, નિઘણ્ડુ ચ છન્દો ચ અલઙ્કતિ અલઙ્કારઞ્ચેતિ ચ વિગ્ગહો, એત્થ **અલઙ્કતિ**સદ્દો સત્થાપેક્ખાય નપુંસકો હોતિ, નિચ્ચં કતો અભિયોગો અસ્સેતિ ચ, કવિનો ભાવોતિ ચ, તેન વિકલોતિ ચ, અમન્દં રૂપં સભાવો યસ્સેતિ ચ વાક્યં.

ઇતિ સુબોધાલઙ્કારનિસ્સયે

તતિયો પરિચ્છેદો.

૪. અત્થાલઙ્કારાવબોધપરિચ્છેદ

૧૬૪.અત્થાલઙ્કારસહિતા, સગુણા બન્ધપદ્ધતિ;

અચ્ચન્તકન્તા કન્તાવ [યતોઅચ્ચન્તકન્તાવ (ક॰)], **વુચ્ચન્તેતે તતો’ધુના.**

૧૬૪. એવં સદ્દાલઙ્કારે પરિચ્છિજ્જ સમ્પત્યત્થાલઙ્કારં બોધયિતુમાહ “**અત્થાલઙ્કાર**”ઇચ્ચાદિ. **સગુણા** યથાવુત્તેહિ પસાદાદીહિ સદ્દગુણેહિ સહિતા **બન્ધપદ્ધતિ** કબ્બરચનં. અલઙ્કરીયતિ કન્તિં નીયતિ બન્ધો એતેહિ સરીરમિવ હારાદીહીતિ અલઙ્કારા, તેહિ અત્થાલઙ્કારેહિ જાત્યાદિલક્ખણેહિ **સહિતા** સંયુત્તા સતી **સગુણા** પતિબ્બતાદિગુણોપેતા **અત્થેન** ધનેન **અલઙ્કારેન** આભરણેન **સહિતા** યુત્તા **કન્તાવ** અઙ્ગના વિય. યતો **અચ્ચન્તકન્તા** અતિસયરમણીયા સિયા, **તતો** તેન કારણેન યે અત્થાલઙ્કારા અવસરં પત્તા, તે **અધુના** ઇદાનિ **વુચ્ચન્તે** કથીયન્તિ.

૧૬૪. એવં સદ્દાલઙ્કારવિભાગં દસ્સેત્વા ઇદાનિ તન્નિસ્સયંયેવ અત્થાલઙ્કારબન્ધમારભન્તો “**અત્થાલઙ્કારિ**”ચ્ચાદિમાહ. **સગુણા** યથાવુત્તપસાદાદિસદ્દગુણયુત્તા **બન્ધપદ્ધતિ** પજ્જગજ્જાદિપભેદા રચનાવલિ **અત્થાલઙ્કારસહિતા** સભાવવુત્તિવઙ્કવુત્તિસઙ્ખાતેન અત્થાલઙ્કારેન સંયુત્તા **સગુણા અત્થાલઙ્કારસહિતા કન્તા ઇવ** પતિબ્બતાદીહિ ગુણેહિ યુત્તા સુવણ્ણરજતમણિમુત્તાદિધનેહિ ગીવેય્યકટકનૂપુરાદીહિ આભરણેહિ ચ યુત્તા અઙ્ગનાવ **અચ્ચન્તકન્તા** યતો અતિસયેન રમણીયા, **તતો** તસ્મા **તે** અત્થાલઙ્કારા **અધુના** દાનિ વુચ્ચન્તે. અલઙ્કરોન્તિ બન્ધં સરીરં વા એતેહીતિ ચ, અત્થસ્સ અલઙ્કારાતિ ચ, તેહિ સહિતાતિ ચ, ગુણેહિ સહ વત્તતીતિ ચ, બન્ધસ્સ પદ્ધતીતિ ચ, અચ્ચન્તં અતિસયેન કન્તાતિ ચ વિગ્ગહો.

૧૬૫.સભાવવઙ્કવુત્તીનં, ભેદા દ્વિધા અલંકિયા;

પઠમા તત્થ વત્થૂનં, નાનાવત્થાવિભાવિની.

૧૬૫. કતિપ્પભેદા તે ઇચ્ચાહ ‘‘સભાવ’’ઇચ્ચાદિ. સભાવવુત્તિ વઙ્કવુત્તીતિ ઇમેસં **ભેદા** પભેદેન **અલંકિયા** અત્થાલઙ્કારાદ્વિધાદ્વિપ્પકારા. તેસુ સભાવવુત્તિ કીદિસીતિ આહ “**પઠમા**”તિઆદિ. **તત્થ** તાસુ **પઠમા** સભાવવુત્તિ **વત્થૂનં** પદત્થાનં જાતિગુણક્રિયાદબ્બસભાવાનં **નાના** વિચિત્તા, ન દ્વેકાવ **અવત્થા** અવસરા વિભાવિની પકાસિકા વિઞ્ઞેય્યા. જાત્યાદીનં પદત્થાનં યથાસભાવમનેકપ્પકારં સમ્મદેવ વિવરન્તી સભાવં પદત્થાનં વિચિત્તં વદતીતિ સભાવવુત્તિ નામાતિ અધિપ્પાયો, સાવ જાતિયા પદત્થસરૂપસ્સ તથાતથાપટિપાદકત્તેન વુત્તિયા [દત્તિયા (ક॰)] જાતિપિ વુચ્ચતિ.

૧૬૫. પસત્થાલઙ્કારા [પસત્થાદિઅલઙ્કારા (ક॰)] પભેદતો એત્તકાતિ દસ્સેન્તો “**સભાવિ**”ચ્ચાદિમાહ. **અલંકિયા** અત્થાલઙ્કારા સભાવવઙ્કવુત્તીનં **ભેદા** પભેદતો **દ્વિધા** દ્વિપ્પકારા હોન્તિ. **તત્થ** તાસુદ્વીસુ **પઠમા** સભાવવુત્તિ **વત્થૂનં** જાતિગુણક્રિયાદબ્બલક્ખણાનં પદત્થાનં **નાનાવત્થાવિભાવિની** અનેકપ્પકારસ્સ પકાસિની હોતિ. એત્થ જાત્યાદીનં પદત્થાનં અનેકપ્પકારસભાવપકાસિની સભાવવુત્તિ નામ. એસાવ જાતિ ગુણાદિચતુબ્બિધપદત્થાનં સરૂપસઙ્ખાતજાતિયા તેહિ આકારેહિ પટિપાદનતો ઉપચારતો જાતિ નામ હોતિ. જાત્યાદિપદત્થાનંયેવ યથાસભાવં હિત્વા વત્થુપરિકપ્પિતઅતિસયોપમારૂપકાદિસરૂપસઙ્ખાતં વઙ્કસભાવં પકાસેન્તી વઙ્કવુત્તિ નામ. યભાવો ચ વઙ્કો ચાતિ ચ, તેસં વુત્તીતિ ચ, અલંકરોન્તિ એતાહીતિ ચ, નાના અનેકા ચ સા અવત્થા ચાતિ ચ વાક્યં.

યથા –

૧૬૬લીલાવિકન્તિસુભગો,
દિસાથિરવિલોકનો;
બોધિસત્તઙ્કુરો ભાસં,
વિરોચિ વાચમાસભિં.

૧૬૬. “**યથે**”તિ તં ઉદાહરતિ. **લીલાય** વિલાસેન વિહિતાય **વિકન્તિયા** ગમનેન સત્તપદવીતિહારસઙ્ખાતેન **સુભગો** સુન્દરો **દિસાસુ** દસસુ **થિરમ**ચલં વિલોકનં યસ્સ સો **બોધિસત્તઙ્કુરો** તદહુજાતો મહાબોધિસત્તો **આસભિં વાચં** “અગ્ગોહમસ્મી”તિઆદિકમુત્તમં નિબ્ભયવચનં **ભાસં** વદન્તો **વિરોચિ** વિસેસેન રમણીયત્તં પત્તો. અયં સભાવવુત્તિ. એવં જાતિસભાવવુત્યાદયોપિ પરિકપ્પનીયા.

૧૬૬. ઇદાનિ સભાવવુત્તિયા ઉદાહરણં આહ “**યથા – લીલાવિકન્તિ**”ચ્ચાદિ. **લીલાવિકન્તિસુભગો** વિલાસગમનેન સત્તપદવીતિહારેન સુન્દરો **દિસાથિરવિલોકનો** દસદિસાસુ અચલઓલોકનો **બોધિસત્તઙ્કુરો** મહાબોધિસત્તઙ્કુરો **આસભિં વાચં** “અગ્ગોહમસ્મી”તિઆદિના અભીતવચનં **ભાસં** વદન્તો **વિરોચિ** અસોભીતિ. ઇહ બોધિસત્તસઙ્ખાતસ્સ દબ્બસ્સ લીલાવિકન્તિદિસાથિરવિલોકનવચોનિચ્છારણસઙ્ખતાનં અવત્થાનં પકાસિતત્તા દબ્બસભાવવુત્તીતિ ઞાતબ્બા. એસાયેવ દબ્બગતગત્યાદિવિચિત્રસરૂપં અલઙ્કરણતો અલઙ્કારો નામ, દબ્બગતગત્યાદયો પન અલંકિરિયમાનત્તા અલંકિરિયા નામ. જાતિગુણક્રિયાસભાવવુત્તિયોપિ એવમેવ દટ્ઠબ્બા. લીલાય યુત્તા વિકન્તીતિ ચ, તાય સુભગોતિ ચ, દિસાસુ થિરં વિલોકનં યસ્સેતિ ચ, બોધિયા પઞ્ઞાય સત્તોતિ ચ, સોયેવ અઙ્કુરોતિ ચ, ઉસભસ્સ ભાવોતિ ચ વાક્યં. ઉસભસ્સ ભાવસઙ્ખાતા અકમ્પનીયા ઠિતિ આસભં નામ, અકમ્પભાવતો તેન સમાપિ વાચા ઉપચારતો આસભી નામ હોતિ.

૧૬૭વુત્તિ વત્થુસભાવસ્સ, યા’ઞ્ઞથા સા પરાભવે;
તસ્સા’નન્તવિકપ્પત્તા, હોતિ બીજોપદસ્સનં.

૧૬૭. દુતિયમાહ “**વુત્તિ**”ચ્ચાદિના. **વત્થુનો** જાત્યાદિરૂપસ્સ પદત્થસ્સ **સભાવો** યસ્સં અવત્થાયં યાદિસં રૂપં તસ્સ અઞ્ઞથાભાવેન તસ્સ રૂપસ્સ તથેતં દબ્બાપનેન **વુત્તિ** વચનં. **પરા ભવે** અઞ્ઞા વઙ્કવુત્તિ નામ સિયા. કિં સા સાકલ્લેન વત્તું સક્કાતિ આહ “**તસ્સા**”ઇચ્ચાદિ. **તસ્સા** વઙ્કવુત્તિયા **અનન્તવિકપ્પત્તા** અપરિમિતભેદકત્તા **બીજસ્સ** કારણત્તા સકલબ્યત્તિબ્યાપિસામઞ્ઞરૂપસ્સ યતો પરે વિચિત્તાલઙ્કારા પસવન્તિ, **ઉપદસ્સનં** કથનં હોતિ નિરવસેસાભિધાનસ્સ કેનાપ્યસક્કુણેય્યત્તા.

૧૬૭. ઇદાનિ વઙ્કવુત્તિં દસ્સેતિ “**વુત્તિ**”ચ્ચાદિના. **વત્થુસભાવસ્સ** જાત્યાદિપદત્થસમ્બન્ધિનો તાસુ તાસુ અવત્થાસુ યો સભાવો વિજ્જતિ, તસ્સ સભાવસ્સ **અઞ્ઞથા** વિજ્જમાનાકારં હિત્વા વત્તુપરિકપ્પિતેન અતિસયઉપમારૂપકાદિઅઞ્ઞપકારેન **યા વુત્તિ** યં કથનં અત્થિ, **સા પરાભવે** સભાવવુત્તિતો અઞ્ઞા વઙ્કવુત્તિ નામ સિયા. **તસ્સા** વઙ્કવુત્તિયા **અનન્તવિકપ્પત્તા** અપ્પમાણપક્ખત્તા કથનેન પરિસમાપેતું અસક્કુણેય્યત્તા નયતો તસ્સ અનન્તપક્ખસ્સ પરિગ્ગહણત્થં **બીજોપદસ્સનં** કારણમત્તસ્સ નિદસ્સનં હોતિ. વક્ખમાનભેદતો એકમેકમ્પિ અત્તના સદિસં અનન્તભેદપરિગ્ગહજાનનત્થં પહોતીતિ અધિપ્પાયો. વત્થૂનં સભાવોતિ ચ, અનન્તા વિકપ્પા યસ્સ સભાવસ્સેતિ ચ, તસ્સ ભાવોતિ ચ, બીજસ્સ ઉપદસ્સનન્તિ ચ વિગ્ગહો.

વઙ્કવુત્તિઅત્થાલઙ્કારઉદ્દેસવણ્ણના

૧૬૮.તત્થા’તિસયઉપમા-
રૂપકાવુત્તિદીપકં;
અક્ખેપો’ત્થન્તરન્યાસો,
બ્યતિરેકો વિભાવના.

૧૬૯.હેતુક્કમો પિયતરં, સમાસપરિકપ્પના;
સમાહિતં પરિયાય-વુત્તિબ્યાજોપવણ્ણનં.

૧૭૦.વિસેસ રુળ્હાહઙ્કારા,
સિલેસો તુલ્યયોગિતા;
નિદસ્સનં મહન્તત્તં,
વઞ્ચના’પ્પકતત્થુતિ.

૧૭૧.એકાવલિ અઞ્ઞમઞ્ઞં, સહવુત્તિ વિરોધિતા;
પરિવુત્તિબ્ભમોભાવો, મિસ્સ’માસી રસી ઇતિ.

૧૭૨.એતે ભેદા સમુદ્દિટ્ઠા, ભાવો જીવિતમુચ્ચતે;
વઙ્કવુત્તીસુ પોસેતિ, સિલેસો તુ સિરિં પરં.

૧૬૮-૧૭૨. યથોદ્દેસં નિદ્દિસિતુકામો ઉદ્દિસતિ “**તત્થે**”ચ્ચાદિ. **તત્થા**તિ તસ્સં વઙ્કવુત્તિયં ‘‘એતે ભેદા સમુદ્દિટ્ઠા’’તિ ઇમિના સમ્બન્ધો. **સમુદ્દિટ્ઠા**તિ સઙ્ખેપનયેન વુત્તા. અતિસયો ઉપમા રૂપકં આવુત્તિ દીપકઞ્ચ, **સમાસો** સમાસવુત્તિ પરિકપ્પના ચ, વિસેસો રુળ્હાહઙ્કારો ચ, **જીવિતમુચ્ચતે**તિ તદભાવે બન્ધસ્સ છવસ્સેવ હેય્યત્તા વુત્તં, સિલેસો તુ **વઙ્કવુત્તીસુ** સભાવવુત્તિં હિત્વા વત્થુસભાવતો અઞ્ઞથા યથા તથા પરિકપ્પનરૂપાસુ અતિસયાદીસુ વુત્તીસુ **પરં સિરિં** કન્તિં પોસેતિ તં પૂરેતિ આવહતીતિ.

૧૬૮-૧૭૨. ભેદવન્તાનં પદત્થાનં સભાવકથનં ઉદ્દેસક્કમેન પાકટં હોતીતિ વત્તમાનેહિ અલઙ્કારેહિ ઉદ્દિસન્તો “**તત્થાતિસય…પે॰… રસી**”તિ ગાથાચતુક્કમાહ. તત્થ **તત્થા**તિ તિસ્સં વઙ્કવુત્તિયં **ઇતિ** એવં **એતે** પઞ્ચતિંસ **ભેદા સમુદ્દિટ્ઠા** સઙ્ખેપેન વુત્તાતિ. એતેસં પન પદાનં અત્થો નિદ્દેસે આવિભવિસ્સતિ. ઇમિના ભાવો ચ સિલેસો ચ અતિપ્પસત્થોતિ દીપેતિ. **ભાવો** ભાવાલઙ્કારો **જીવિતં** બન્ધસ્સ પાણભૂતોતિ વુચ્ચતે, ભાવરહિતસ્સ બન્ધસ્સ છવસરીરસ્સ વિય અનુપાદેય્યત્તા, **સિલેસો તુ** સિલેસાલઙ્કારો પન **વઙ્કવુત્તીસુ** અતિસયોપમાદિવઙ્કવુત્તીસુ **પર**મુક્કંસભૂતં **સિરિં** સોભં **પોસેતિ** પૂરેતિ.

નિદ્દેસવણ્ણના

૧૭૩.પકાસિકા વિસેસસ્સ,
સિયા’તિસયવુત્તિ યા;
લોકાતિક્કન્તવિસયા,

લોકિયાતિ ચ સા દ્વિધા.

૧૭૩. તત્થાતિસયવુત્તીનં તાવ નિદ્દિસન્તો આહ "**પકાસિકા**"ઇચ્ચાદિ. **વિસેસસ્સ** વત્થુગતસ્સાતિમત્તસ્સ પકાસિકાયાતિ અનુવદિત્વા સા અતિસયવુત્તિ સિયાતિ વિધીયતે, અતિસયસ્સ વત્થુનો ઉક્કંસસ્સ પટિપાદિકા વુત્તિ **અતિસયવુત્તિ**. સા ચ દુવિધાતિ આહ "**લોક**"ઇચ્ચાદિ. લોકં લોકપ્પતીતિં અતિક્કન્તો વિસયો ગોચરો યસ્સા સા **લોકાતિક્કન્તવિસયા** ચ લોકે ભવા લોકઠિતિમનતિક્કન્તત્તાતિ **લોકિયા** ચાતિ અતિસયવુત્તિ **દ્વિધા** દ્વિપ્પકારા ભવતિ.

૧૭૩. ઇદાનિ ઉદ્દેસક્કમેન અતિસયવુત્તિં દસ્સેતિ "**પકાસિ**"ચ્ચાદિના. **વિસેસસ્સ** જાત્યાદિપદત્થગતઅધિકવિસેસસ્સ **યા** વુત્તિ પકાસિકા, સા અતિસયવુત્તિ નામ સિયા, **સા** અતિસયવુત્તિ **લોકાતિક્કન્તવિસયા** ચ જાત્યાદિપદત્થાનં યથાસભાવસઙ્કેતલોકઠિત્યાતિક્કન્તવિસયત્તા લોકાતિક્કન્ત વિસયાતિ ચ **લોકિયાતિ** ચ યથાવુત્તલોકમનતિક્કમ્મ પવત્તનતો લોકિયાતિ ચેવં **દ્વિધા** દ્વિપ્પકારા હોન્તિ. વદતીતિ વુત્તિ, અતિસયસ્સ વુત્તીતિ ચ, લોકં અતિક્કન્તો વિસયો એતિસ્સાતિ ચ, લોકે ભવાતિ ચ વિગ્ગહો. ''વિસેસસ્સ પકાસિકા''તિ પસિદ્ધગુણાનુવાદેન સા અતિસયવુત્તિ સિયાતિ અપસિદ્ધં અતિસયવુત્તિવિધાનં કરોતિ, યથા ''યો કુણ્ડલી, સો દેવદત્તો''તિ. અનુવાદકઅનુવાદનીયભેદો ઉપરિપ્યેવમેવ દટ્ઠબ્બો.

૧૭૪લોકિયાતિસયસ્સે'તે,
ભેદા યે જાતિઆદયો;
પટિપાદીયતે ત્વ'જ્જ,
લોકાતિક્કન્તગોચરા.

૧૭૪. અયં દ્વિપ્પકારા અતિસયવુત્તિ સભાવવુત્યાદીહિ ભિન્નાતિ ચે? આહ "**લોક**"ઇચ્ચાદિ. **જાતિઆદયો** યતો પદત્થસ્સ વિચિત્તં સરૂપં વદતીતિ વિચિત્તસરૂપપટિપાદિકા સભાવવુત્તિપિ અલઙ્કારો, અલઙ્કારિયં તુ વત્થુમત્તં, તતો સભાવવુત્યાદયો **યે ભેદા** વિસેસા, **એતે** લોકિયાતિસયસ્સ ભેદા, યથા સરીરે યં સહજં સુન્દરત્તં, તસ્સ પોસકાપિ મુત્તાવલિપ્પભુતિ અલઙ્કારોતિ વુચ્ચતિ, એવં બન્ધેપ્યલઙ્કારિયવત્થુનિમિત્તં ધમ્મત્તં યાય ઉક્કંસીયતિ, સા ઉક્કંસોતિ વુચ્ચતિ. સા ચ વુત્તિ **અલઙ્કારસદ્દેન** વુચ્ચતે. સા પન અતિસયવુત્તિયેવ. તેનેવાહ "**લોકિયાતિસયસ્સેતે**, **ભેદા યે જાતિઆદયો**"તિ. યતો એવં, તતો લોકાતિક્કન્તવિસયા ચ વિસું દસ્સનીયાતિ આહ "**પટી**"તિઆદિ. **તુ**સદ્દો ભેદે. **અજ્જ તુ** ઇદાનિ પન લોકાતિક્કન્તગોચરા પટિપાદીયતેતિ સમ્બન્ધો.

૧૭૪. ઇદાનિ એસા દ્વિપ્પકારાપિ અતિસયવુત્તિસભાવવુત્યાદીહિ અનઞ્ઞાતિ દસ્સેતું "**લોકિયે**"ચ્ચાદિમાહ. **જાતિઆદયો** જાતિગુણાદિપદત્થગતવિચિત્તસરૂપસ્સ પકાસનતો નિસ્સયવોહારેન ''જાત્યાદયો''તિ નિદ્દિટ્ઠા જાતિસભાવવુત્તિગુણસભાવવુત્યાદયો **યે ભેદા** વિસેસા, **એતે લોકિયાતિસયસ્સ** લોકિયાતિસયવુત્તિયાયેવ **ભેદા** અવયવા. તત્થ લોકિયાતિસયવુત્તિ નામ જાતિસભાવવુત્તિગુણસભાવવુત્યાદયોયેવાતિ. એસાયેવ વિચિત્રરૂપપટિપાદિકા ઉક્કંસાતિ ચ વુચ્ચતિ. એવં લોકિયાતિસયવુત્તિયા ''લીલાવિકન્તિસુભગો''તિ ઉદાહરણસ્સ ગમ્યમાનત્તા વક્ખમાનં પટિજાનાતિ "**પટિપાદીયતે**"ચ્ચાદિના. **અજ્જ તુ** ઇદાનિ પન **લોકાતિક્કન્તગોચરા** અતિસયવુત્તિ **પટિપાદીયતે** ઉદાહરણતો નિપ્ફાદીયતિ. લોકે ભવોતિ ચ, તસ્સ અતિસયો આધિક્કમિતિ ચ વાક્યં.

૧૭૫પિવન્તિ દેહકન્તી યે,

નેત્તઞ્જલિપુટેન તે;
ના’લં હન્તું જિને’સં ત્વં,
તણ્હં તણ્હાહરોપિ કિં.

૧૭૫. તમુદાહરતિ “**પિવન્તિ**”ચ્ચાદિના. જિન તે **દેહકન્તી** સરીરસોભાયો **યે** જના **નેત્તઞ્જલિપુટેન** અત્તનો નયનદ્વન્દસઙ્ખાતેન અઞ્જલિપુટેન પિવન્તિ, **એસં** જનાનં **તણ્હં** પિપાસં લોભમેવ વા હરતિ અનુપતતિ [અપનયતિ (?)]. **તણ્હાહરોપિ** સમાનો ત્વં **હન્તું** નિવત્તિતું **કિં નાલં** કસ્મા અસમત્થોસિ. તણ્હાહરા નામ તણ્હમેવ નુદન્તિ. અત્ર હનન્તામપિહ સમ્પનુદતિ લોકઠિતિં અતિક્કમ્મ દેહકન્તિયા બહુત્તનધમ્મો વુત્તો.

૧૭૫. ઇદાનિ પટિઞ્ઞાતાનુસારેન પટિપાદેતિ “**પિવન્તિ**”ચ્ચાદિના. ભો **જિન તે** તુય્હં **દેહકન્તી** સરીરસોભાયો **યે** જના **નેત્તઞ્જલિપુટેન** નેત્તસઙ્ખાતેન હત્થપુટેન પિવન્તિ, **એસં** સાધુજનાનં **તણ્હં** પિપાસં લોભમેવ વા **તણ્હાહરોપિ** ત્વં સબ્બેસં તણ્હાવિનાસકોપિ **હન્તું** નિવારેતું **કિં નાલં** કસ્મા અસમત્થોસીતિ. એત્થ પિવનં નામ પિપાસં વિનેતીતિ લોકસભાવો. તણ્હં હન્તું નાલમિતિ લોકસભાવમતિક્કન્તત્થો. કન્તીનં અધિકપિયતા અતિસયધમ્મો, તસ્સ વુત્તિ પન તણ્હં હન્તું નાલમિતિ લોકાતિક્કન્તઅત્થં વિસયં કત્વા પવત્તો હોતિ. સા પન કથેતુમિચ્છિતં કન્તીનં અધિકપિયતં તણ્હાહનને અસમત્થં વત્વા દીપેતીતિ વઙ્કવુત્તિ નામ. વુચ્ચમાનાનં ઉપમારૂપકાદીનમ્પિ વઙ્કવુત્તિતા ઇચ્છિતત્થસ્સ પકારન્તરેન પકાસનતોયેવ. યથા નામ સરીરસહજં પીનત્તાદિસુન્દરત્તં ઉદ્દીપનાકારેન ઠિતા કટકઉણ્હીસહારાદયો અલઙ્કારા નામ ભવન્તિ, એવં બન્ધસરીરસઙ્ખાતે અલઙ્કરણીયવત્થુમ્હિ વિજ્જમાનઅતિપિયતાદિમેવ ઉદ્દીપેત્વા અલઙ્કુરુમાના ‘‘તણ્હાહરોસિ ત્વં એસં કન્તી પિવન્તાનં તણ્હં હન્તું નાલ’’મિતિ વાચાભઙ્ગી અલઙ્કારો નામ. અલઙ્કારિયં નામ અલઙ્કાતબ્બકન્તિપિયતાય બહુત્તન્તિ. ઉત્તરિપિ અલઙ્કારઅલઙ્કારિયવિભાગો ચ અનુરૂપતો યોજનક્કમો ચ એવમેવ દટ્ઠબ્બો. દેહે કન્તીતિ ચ, અઞ્જલીયેવ પુટોતિ ચ, નેત્તાનિયેવ અઞ્જલિપુટોતિ ચ, તણ્હં હરતીતિ ચ વિગ્ગહો.

૧૭૬ઉપમાનોપમેય્યાનં, સધમ્મત્તં સિયો’પમા;
સદ્દત્થગમ્મા વાક્યત્થ-વિસયાતિ ચ સા તિધા.

૧૭૬. ઉપમં નિદ્દિસતિ “**ઉપમાને**”ચ્ચાદિના. ઉપમીયતે અનેનાતિ ઉપમાનં, પદુમાદિકવત્થુ. પદુમાદિકો તુ સદ્દો ઉપમાનવાચકો. ઉપમીયતીતિ ઉપમેય્યં, મુખાદિકવત્થુ. મુખાદિકો સદ્દો તુ ઉપમેય્યવાચકો. તેસં ઉપમાનોપમેય્યાનં પદુમાદિમુખાદિવત્થૂનઞ્ચ. **સધમ્મત્ત**ન્તિ સમાનો ધમ્મો કન્તિમન્તતા યસ્સ સો સધમ્મો, તસ્સ ભાવો સધમ્મસદ્દસ્સ પવત્તિનિમિત્તસમાનેન ધમ્મેન સહ સમ્બન્ધો **સધમ્મત્તં** ઉપમાનોપમેય્યપતિટ્ઠિતં ઉપમા સિયા, ઉપમીયતિ યથાવુત્તો સમ્બન્ધોતિ કત્વા. સા પનાલઙ્કારિયસ્સ ધમ્મસ્સાતિસયપટિપાદનપ્પકારો. કતિવિધા સાતિ આહ “**સદ્દ**”ઇચ્ચાદિ. સદ્દો ચ અત્થો ચ, તેહિ ગમ્મા પતીયમાના **સદ્દત્થગમ્મા. વાક્યં** પદસમુદાયો. તસ્સ અત્થો વિસયો ગોચરો યસ્સા **વાક્યત્થવિસયા**તિ ચ **સા** ઉપમા **તિવિધા** સદ્દગમ્મઅત્થગમ્મવાક્યત્થવિસયાતિ તિધા હોતિ.

૧૭૬. ઇદાનિ ઉપમાલઙ્કારં નિદ્દિસતિ “**ઉપમાનો**”ચ્ચાદિના. **ઉપમાનોપમેય્યાનં** ચન્દનીલુપ્પલદલાભાદીનં આનનનયનાદીનઞ્ચ પદત્થાનં **સધમ્મત્તં** કન્તિમન્તતાપીનતાદિતુલ્યધમ્મસમ્બન્ધો ઉપમા નામ સિયા, **સા** અલઙ્કરણીયવત્થુનો આધિક્કપટિપાદનપ્પકારા ઉપમા **સદ્દત્થગમ્મા** સદ્દગમ્મા ચ અત્થગમ્મા ચ વાક્યત્થવિસયા

ચ, **ઇતિ** એવં **તિધા** તિપ્પકારા હોતિ. એત્થ ઉપમાનોપમેય્યભૂતાનં ચન્દાનનાદિપદત્થાનં સધમ્મસઙ્ખતો અઞ્ઞમઞ્ઞતુલ્યકન્તિમન્તતાપીનતાદિધમ્મયોગો પદત્થાનં ઉપમત્થસ્સ પતિટ્ઠિતત્તા ઉપટ્ઠાનતાય ઉપમા નામ હોતિ, તન્નિસ્સયચન્દાદયો પન નિસ્સિતવોહારેન ઉપમા નામ હોતિ, ઉપમાનભૂતચન્દાદિઅત્થપટિપાદકો **ચન્દિમા**દિસદ્દોપિ તદત્થેન ઉપમા નામ હોતિ, ઉપમેય્યુપમેય્યનિસ્સયતપ્પટિપાદકાનમ્પિ ઉપમેય્યભાવો એવમેવ દટ્ઠબ્બો. ઉપમીયતે અનેનાતિ ઉપમાનન્તિ કત્વા ચન્દાદિ ઉપમાનં વુચ્ચતિ, ઉપમીયતીતિ ઉપમેય્યં, આનનાદિ, ઉપમાનઞ્ચ ઉપમેય્યઞ્ચાતિ ચ, સમાનો ચ સો ધમ્મો ચેતિ ચ, તસ્સ ભાવોતિ ચ, સદ્દો ચ અત્થો ચાતિ ચ, તેહિ ગમ્માતિ ચ, વાક્યસ્સ અત્થોતિ ચ, સો વિસયો યસ્સા ઉપમાયાતિ ચ વાક્યં.

૧૭૭.સમાસપચ્ચયેવાદી, સદ્દા તેસં વસા તિધા;
સદ્દગમ્મા સમાસેન, મુનિન્દો ચન્દિમાનનો.

૧૭૭. તત્થ સદ્દગમ્માપિ તિધા સિયાતિ દસ્સેતુમાહ “**સમાસ**”ઇચ્ચાદિ. સમાસો ચ પચ્ચયો ચ ઇવાદિ ચ, તે સદ્દા નામ, **સદ્દ**સદ્દેન સમાસાદયો વત્તુમધિપ્પેતાતિ અત્થો. **તેસં** સમાસાદીનં વસા સદ્દગમ્મા તિધા હોતિ સમાસસદ્દગમ્મા પચ્ચયસદ્દગમ્મા ઇવાદિસદ્દગમ્માતિ, **સમાસેન** સમાસસદ્દેન ગમ્મા ઉપમા વુચ્ચતીતિ સેસો. ઉદાહરતિ “**મુનિન્દો ચન્દિમાનનો**”તિ, ચન્દિમા વિય રુચિરમાનનં મુખં યસ્સ સો **ચન્દિમાનનો**. એત્થ ચ ચન્દિમં ઉપમાનં, આનનં ઉપમેય્યં, રુચિરત્તં ધમ્મો, ચન્દિમાનનાનં સમાનધમ્મસમ્બન્ધિજોતકો **વિય**સદ્દો, તેસુ સાધારણધમ્મવાચકસ્સ **વિય**સદ્દસ્સ ચોપમાજોતકસ્સાપ્પયોગો સમાસેનેવ વુત્તત્તા, એત્થ પન **વિય**સદ્દો **ચન્દિમા**સદ્દેન ઉપમાનવાચકેન સમ્બન્ધમુપગતો ચન્દગતમેવ સદિસત્તં વદતિ, મુખગતં પન સામત્થિયા પદીયતે, એવમીદિસં દટ્ઠબ્બં.

૧૭૭. તેસુ યથાવુત્તેસુ સદ્દગમ્મસ્સ તિવિધત્તં દસ્સેતું આહ “**સમાસે**”ચ્ચાદિ. **સમાસપચ્ચયેવાદી** સમાસો, આયાદિપચ્ચયા, ઇવાદયો ચ સદ્દા નામ, **તેસં** સમાસાદીનં **વસા** ભેદેન **સદ્દગમ્મા તિધા** સમાસસદ્દગમ્મા પચ્ચયસદ્દગમ્મા ઇવાદિસદ્દગમ્માતિ તિવિધા હોતિ. **સમાસેન** સમાસસદ્દેન ગમ્મોપમા વુચ્ચતિ “**મુનિન્દો ચન્દિમાનનો**”તિ. **મુનિન્દો** સમ્માસમ્બુદ્ધો **ચન્દિમાનનો** ચન્દસમાનમનોહરમુખમણ્ડલેન યુત્તો હોતિ, સમાસો ચ પચ્ચયો ચ ઇવઇતિ ઇદં આદિ યેસં વાદીનન્તિ ચ, સદ્દેન ગમ્માતિ ચ, મુનીનં ઇન્દોતિ ચ, ચન્દિમા વિય રુચિરં આનનં મુખં યસ્સેતિ ચ વિગ્ગહો. એત્થ ‘‘ચન્દિમા’’તિ ઉપમાનં, ‘‘આનન’’ન્તિ ઉપમેય્યં, રુચિરત્તં ઉપમાનોપમેય્યાનં સાધારણધમ્મો, ‘‘વિયા’’તિ સદ્દો ચન્દાનનાનં દ્વિન્નં આનનગતરુચિરત્તં ચન્દે ચ, ચન્દગતરુચિરત્તં આનને ચ અત્થીતિ સમાનધમ્મસમ્બન્ધં જોતેતિ, ઇહ સાધારણધમ્મવાચકસ્સ **રુચિર**સદ્દસ્સ, તુલ્યધમ્મસઙ્ખાતોપમાજોતકસ્સ **વિય**સદ્દસ્સ ચ અપ્પયોગો તેસં અત્થાનં સમાસેન વુત્તત્તા. એત્થ ઉપમાનવાચકેન **ચન્દિમા**સદ્દેન યુત્તો **વિય** સદ્દો ચન્દગતસદિસત્તં જોતેતિ, મુખગતસદિસત્તં પન સામત્થિયા પતીયતે. તથા હિ મુખં ચન્દસમાનમાગચ્છન્તં ચન્દસ્સ મુખસદિસત્તં વિના ન ભવતીતિ અઞ્ઞથાનુપપત્તિ સામત્થિયન્તિ.

૧૭૮.આયાદી પચ્ચયા તેહિ, વદનં પઙ્કજાયતે;
મુનિન્દનયનદ્વન્દં, નીલુપ્પલદલીયતિ.

૧૭૮. ઇદાનિ પચ્ચયસદ્દગમ્મં દસ્સેતિ “**આયાદિ**”ચ્ચાદિના. **આયાદીતિ આયઈયક**પચ્ચયાદયો **પચ્ચયા** પચ્ચયસદ્દા નામ, **તેહિ** પચ્ચયસદ્દેહિ ગમ્મા ઉપમા વુચ્ચતિ. ઉદાહરતિ “**વદન**”મિચ્ચાદિ. પઙ્કજમિવ

રુચિરમાચરતિ **પઙ્કજાયતે**. એત્થાપિ પઙ્કજમુપમાનં, આચરણક્રિયાય કત્તુભૂતં આનનમુપમેય્યં, રુચિરત્તં સધમ્મો, પઙ્કજાનનાનં સમાનધમ્મસમ્બન્ધજોતકો **ઇવ**સદ્દો. તત્થ **રુચિર ઇવ**સદ્દાનં પુબ્બે વિયાપ્પયોગો પચ્ચયેન વુત્તત્તાતિ સબ્બત્થ વિઞ્ઞેય્યં. એવમુપરિપિ.

૧૭૮. ઇદાનિ પચ્ચયસદ્દગમ્મોપમં નિદસ્સેતિ "**આયાદિ**"ચ્ચાદિના. **આયાદી** ''આય ઈય ક''ઇતિઆદયો **પચ્ચયા** પચ્ચયસદ્દા નામ, **તેહિ** પચ્ચયસદ્દેહિ ગમ્મોપમા વુચ્ચતિ "**વદનં...પે॰... દલીયતી**"તિ. **વદનં** મુખં **પઙ્કજાયતે** પદુમમિવ રુચિરં આચરતિ. **મુનિન્દનયનદ્વન્દં** સબ્બઞ્ઞુનો નેત્તયુગળં **નીલુપ્પલદલીયતિ** નીલુપ્પલપત્તમિવ રુચિરમાચરતિ. આયો આદિ યેસં ઈયાદીનન્તિ ચ, પઙ્કજમિવ રુચિરમાચરતિ પવત્તતીતિ ચ, મુનિન્દસ્સ નયનદ્વન્દમિતિ ચ, નીલુપ્પલસ્સ દલમિતિ ચ, તમિવ રુચિરમાચરતીતિ ચ વાક્યં. એત્થ ''પઙ્કજ''મિતિ ચ ''નીલુપ્પલ''મિતિ ચ ઉપમાનં, આચરણક્રિયાય કત્તુભૂતં વદનં નયનદ્વન્દઞ્ચ ઉપમેય્યં, રુચિરત્તં ઉપમાનોપમેય્યાનં સધમ્મો, ઉપમાનોપમેય્યાનં સમાનધમ્મજોતકો **ઇવ**સદ્દો, તેસં અત્થાનં પચ્ચયેન વુત્તત્તા તેસમપ્પયોગો. એવરૂપેસુ અઞ્ઞેસુપિ એવમેવ વેદિતબ્બો.

૧૭૯ઇવાદી ઇવ વા તુલ્ય-સમાન નિભ સન્નિભા;
યથાસઙ્કાસ તુલિત-પ્પકાસ પતિરૂપકા.

૧૮૦સરીસરિક્ખ સંવાદી, વિરોધી સદિસા વિય;
પટિપક્ખપચ્ચનીક-સપક્ખો'પમિતો'પમા.

૧૮૧.પટિબિમ્બ પટિચ્છન્ન-સરૂપ સમ સમ્મિતા;
સવણ્ણા'ભા પટિનિધિ, સધમ્માદિ સલક્ખણા.

૧૮૨જયત્ય'ક્કોસતિ હસતિ, પતિગજ્જતિ દૂભતિ;
ઉસૂયત્ય'વજાનાતિ, નિન્દતિ'સ્સતિ રુન્ધતિ.

૧૮૩.તસ્સ ચોરેતિ સોભગ્ગં, તસ્સ કન્તિં વિલુમ્પતિ;
તેન સદ્ધિં વિવદતિ, તુલ્યં તેનાધિરોહતિ.

૧૮૪કચ્છંવિગાહતે તસ્સ, તમન્વેત્ય'નુબન્ધતિ;
તંસીલં, તં નિસેધેતિ, તસ્સ ચાનુકરોતિ'મે.

૧૭૯-૧૮૪. ઇવાદી ઇવાદયો નામ ઇમેતિ સમ્બન્ધો. ઇવો ચ વા ચ તુલ્યો ચ સમાનો ચ નિભો ચ સન્નિભો ચાતિ દ્વન્દે **ઇવ...પે॰... સન્નિભા**. સદ્દમપેક્ખિય પુલ્લિઙ્ગતા. એવમુપરિપિ યથાયોગં. ''સધમ્માદી''તિ **આદિ**સદ્દેન સાધારણસચ્છાયાદીનં પરિગ્ગહો. જયતિચ્ચાદીસુ કમ્મં.

૧૭૯- ૧૮૪. ઇવાદિસદ્દગમ્મોપમાધિકારે પઠમં તાવ ''ઇવાદયો નામ એતે''તિ દસ્સેતિ "**ઇવાદિ**"ચ્ચાદિના. **ઇવાદી**તિ પદસ્સ છટ્ઠમગાથાય **ઇમે**તિ ઇમિના સમ્બન્ધો, **તસ્સ ચાતિ ચ**સદ્દં યુજ્જનટ્ઠાને યોજેત્વા **સન્નિભા ચા**તિઆદયો યોજેતબ્બા. ''સધમ્માદી''તિ**આદિ**સદ્દેન સાધારણસચ્છાયાદયો ગહિતા. **નિન્દતિ ઇસ્સતી**તિ પદચ્છેદો, **ઇમે** દ્વેપઞ્ઞાસ ઇવાદયો નામ. ''જયતિ અક્કોસતિ હસતિ''ઇચ્ચાદિકં તંતંક્રિયાપદસઙ્ખાતઅનુકારિયાનં

અનુકરણન્તિ કત્વા દ્વન્દોયેવ, ‘‘સન્ધિસમાસા અદ્ધસ્સા’’તિ [સન્ધિસમાસો તદદ્ધસ્સાતિ (ક॰)] વુત્તત્તા સન્ધિસમાસાનં ગાથદ્ધસ્સ વિના ઉભયદ્ધમજ્ઝે અલબ્ભનતો **દ્ભતિ**પદતો પુબ્બેયેવ સમાસો કાતબ્બો, નો ચે, અસમાસોતિ ગહેતબ્બો. **તસ્સ ચોરેતિ સોભગ્ગ**મિચ્ચાદિકમ્પિ વાક્યાનુકરણન્તિ કત્વા તત્થ **સમાસો**, વાક્યે કેવલપદાનીતિ વા ગહેતબ્બો. ઇમેસં સબ્બેસમ્પિ **ઇવ** સદ્દપરિયાયત્તા સદિસત્થાતિ સબ્બત્થ ભાવત્થો, અવયવત્થો પન પાકટોયેવ.

૧૮૫ઉપમાનોપમેય્યાનં, સધમ્મત્તં વિભાવિહિ;
ઇમેહિ ઉપમાભેદા, કેચિ નિય્યન્તિ સમ્પતિ.

૧૮૫. ઇવાદીનં વિનિયોગવિસયં દસ્સેત્વા ઉપમાભેદં દસ્સેતું પટિજાનાતિ “**ઉપમાન**”ઇચ્ચાદિ. **કેચી**તિ ઇમિના અપરિયન્તત્તમેસં [અપરિયન્તપભેદં (ક॰)] દસ્સેતિ. તથા ચ વક્ખતિ ‘‘પરિયન્તો વિકપ્પાન’’ન્તિઆદિ. **નિય્યન્તિ** ઉદાહરીયન્તિ.

૧૮૫. ઇદાનિ ઇવાદિસદ્દગમ્મોપમં દસ્સેતું પટિજાનાતિ “**ઉપમાનો**”ચ્ચાદિના. ઉપમાનોપમેય્યાનં **સધમ્મત્તં** સમાનધમ્મસમ્બન્ધો. **વિભાવિહિ** પકાસકેહિ. **ઇમેહિ** ઇવાદીહિ સદ્દેહિ જાનિતબ્બા કેચિ ઉપમાભેદા અપરિયન્તત્તા **સમ્પતિ** દાનિ લદ્ધાવસરે **નિય્યન્તિ** ઉદાહરણમત્તેન પટિપાદીયન્તિ.

૧૮૬વિકાસિપદુમં’વા’તિ-સુન્દરં સુગતાનનં;
ઇતિ ધમ્મોપમા નામ, તુલ્યધમ્મનિદસ્સના.

૧૮૬. “**વિકાસિ**”ચ્ચાદિ. **સુગતાનનં** મુનિન્દસ્સ વદનં **અતિસુન્દરં** અચ્ચન્તરમણીયં. કિમિવ? **વિકાસિપદુમંવ** પબુજ્ઝમાનપદુમંવિય. **ઇતિ** અયમેવંવિધા ધમ્મોપમા નામ હોતિ. કસ્મા? આનનપદુમાનં સમાનસ્સ ધમ્મસ્સ ગુણસ્સ સુન્દરસ્સ લક્ખણસ્સ નિદસ્સના સુન્દરત્તન્તિ પટિપાદનતો.

૧૮૬. ઉદાહરણમાહ “**વિકાસિ**”ચ્ચાદિના. **સુગતાનનં** ભગવતો મુખં **વિકાસિપદુમંવ** બુજ્ઝમાનપઙ્કજમિવ અતિસુન્દરં હોતિ. **ઇતિ** ઈદિસા ઉપમા **તુલ્યધમ્મનિદસ્સના** અતિસુન્દરમિતિ સમાનગુણદસ્સનેન **ધમ્મોપમા** નામ હોતિ. પદુમાનનાનં સાધારણગુણસ્સ પકાસનતો અતિસુન્દરમિતિ તુલ્યધમ્મો નામ હોતિ. એત્થ પદુમગતતુલ્યધમ્મસમ્બન્ધસઙ્ખાતાય ઉપમાય **ઇવ**સદ્દેન જોતિયમાનત્તેપિ અતિસુન્દરન્તિ વુત્તત્તા યથાવુત્તોપમાય ધમ્મેન યુત્તત્તા ધમ્મોપમા નામ હોતીતિ અધિપ્પાયો.

૧૮૭ધમ્મહીના મુખ’મ્ભોજ-સદિસં મુનિનો ઇતિ;
વિપરીતોપમા તુલ્ય-માનનેન’મ્બુજં તવ.

૧૮૭. “**ધમ્મ**”ઇચ્ચાદિ. **મુનિનો** સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ મુખં **અમ્ભોજેન** પદુમેન **સદિસં** સમાનં. **ઇતિ** અયં ધમ્મહીનોપમા નામ સુન્દરસઙ્ખાતસ્સ ગુણસ્સ અનિદ્દિટ્ઠત્તા, સા તુ અત્થવસા ગમ્યતે. કથમઞ્ઞથા યુજ્જતીતિ? એત્થ પન **સદિસ**સદ્દો ઉપમેય્યસ્સ મુખસ્સ વિસેસનન્તિ મુખગતમેવ સદિસત્તં વદતિ, અમ્ભોજગતં તુ સામત્થિયા ગમ્યતે. એવમીદિસં ઞેય્યં. “**વિપરીતે**”ચ્ચાદિ. મુનીતિ ગમ્યતે સુતત્તા, ભો મુનિ તવ **આનનેન** મુખેન અમ્બુજં તુલ્યન્તિ અયં વિપરીતોપમા. ધમ્મહીનત્તેપિ પસિદ્ધિવિપરિયયેનાભિહિતત્તા તન્નામેનેવ વુત્તા. એવમુપરિપિ.

૧૮૭. "**ધમ્મહીને**"ચ્ચાદિ. ''મુખમ્ભોજસદિસં મુનિનો''ત્યયં ઉપમા. **ધમ્મહીના** તુલ્યધમ્મપકાસક**સુન્દરા**દિસદ્દહીનત્તા ધમ્મહીના નામ. વાચકાભાવે તુલ્યધમ્મો કથં પતીયતીતિ ચે? મુનિનો **મુખં** વદનં **અમ્ભોજસદિસં** પદુમસદિસમિતિ. એત્થ મુખસ્સ અમ્ભોજસમાનત્તં મુખમ્ભોજાનં સાધારણધમ્મે અસતિ કથં ભવતીતિ? અઞ્ઞથાનુપપત્તિલક્ખણસામત્થિયાતિ, **ઇવ**પરિયાયો **સદિસ**સદ્દો મુખસ્સ વિસેસનં યસ્મા હોતિ, તસ્મા મુખગતસદિસત્તં વદતિ, અમ્ભોજગતસદિસત્તં પન સામત્થિયા એવ વિઞ્ઞાયતે. હે મુનિ **તવ** તુય્હં આનનેન અમ્ભોજં **તુલ્યં** સમાનન્તિ અયં વિપરીતોપમા. ''અમ્બુજેન આનનં તુલ્ય''ન્તિ લોકપ્પસિદ્ધિયા વિપરિયયેન ''આનનેન અમ્બુજં તુલ્ય''ન્તિ વુત્તત્તા ધમ્મહીનત્તે સતિપિ વિપરીતોપમા નામ હોતિ. ''સુતાનુમિતેસુ સુતસમ્બન્ધો બલવા''તિ [પરિભાસેન્દુસેખર ૧૧૨] વુત્તત્તા એત્થ ''મુની''તિ અવિજ્જમાનેપિ પુબ્બદ્ધે ''મુનિનો''તિ સુતત્તા લબ્ભમાનો ''તવા''તિ **તુમ્હ**સદ્દસન્નિધાનેન આમન્તનત્થો વિઞ્ઞાયતિ. એત્થ **ઇવ**પરિયાયો **તુલ્ય**સદ્દો અમ્બુજવિસેસનભૂતો અમ્બુજગતસદિસત્તં વદતિ, આનનગતસદિસત્તઞ્ચ અમ્બુજાનનાનં સાધારણધમ્મો ચ સામત્થિયા ઞાયતિચ્ચાદિકં વુત્તનયેન ઞાતબ્બં. ઉપરિપિ પાકટટ્ઠાનં યથારહં યોજેતબ્બં.

૧૮૮.તવાનન'મિવ'મ્ભોજં, અમ્ભોજ'મિવ તે મુખં;
અઞ્ઞમઞ્ઞોપમા સા'યં, અઞ્ઞમઞ્ઞોપમાનતો.

૧૮૮. "**તવ**"ઇચ્ચાદિ. **અઞ્ઞમઞ્ઞોપમાનતો**તિ અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ મુખસ્સ અમ્ભોજસ્સ ચ અઞ્ઞમઞ્ઞેન તંદ્વયેન ઉપમાનતો.

૧૮૮. "**તવાનનિ**"ચ્ચાદિ. ''અમ્ભોજં તવાનનમિવ, તે મુખં અમ્ભોજમિવા''તિ અયમુપમા. **અઞ્ઞમઞ્ઞોપમાનતો** અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ ઉપમાનત્તા અઞ્ઞમઞ્ઞોપમા નામ હોતિ. અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ ઉપમાતિ ચ, અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ ઉપમાનન્તિ ચ વિગ્ગહો. વિગ્ગહદ્વયેપિ પુબ્બવિભત્તિલોપો. સબ્બાદીનં બ્યતિહારલક્ખણેન ઉત્તરવિભત્તિલોપો. સમાસલક્ખણેન અઞ્ઞત્થસ્સ અપેક્ખાસિદ્ધત્તા મુખાપેક્ખાય અઞ્ઞં અમ્ભોજઞ્ચ, અમ્ભોજાપેક્ખાય અઞ્ઞં મુખઞ્ચ કમેન ઉપમેય્યા નામ. અમ્ભોજાપેક્ખાય અઞ્ઞં મુખઞ્ચ, મુખાપેક્ખાય અઞ્ઞં અમ્ભોજઞ્ચ ઉપમાનં નામ.

૧૮૯.યદિ કિઞ્ચિ ભવે'મ્ભોજં,
લોચનબ્ભમુવિબ્ભમં;
ધારેતું મુખસોભં તં,
તવે'તિ અબ્ભુતોપમા.

૧૮૯. "**યદિ**"ચ્ચાદિ. લોચનાનિ ચ ભમુયો ચ, તાસં વિબ્ભમો યસ્મિં, તં, તાદિસમમ્ભોજં **કિઞ્ચિ** કિમપિ યદિ ભવે. તમીદિસમમ્ભોજં તવ **મુખસોભં** વદનકન્તિં ધારેતું નિસિજ્ઝતે. કિં ન્વચ્છરિયમીદિસન્તિ અબ્ભુતત્થવિભાવનેન વદનમમ્બુજેનોપમીયતીતિ અયમબ્ભુતોપમા ઞાતબ્બાતિ.

૧૮૯. "**યદિ**"ચ્ચાદિ. **લોચનબ્ભમુવિબ્ભમં** લોચનભમૂનં લીલાવન્તં **કિઞ્ચિ અમ્ભોજં** કિઞ્ચિ અચ્છરિયં પદુમં **યદિ ભવે** ચે સિયા, **તમમ્ભોજં** તવ **મુખસોભં** વદનકન્તિં ધારેતું સમત્થો હોતિ. **ઇતિ** ઈદિસી ઉપમા **અબ્ભુતોપમા** અબ્ભુતધમ્મપકાસકત્તા અબ્ભુતોપમા નામ. એત્થ અવિજ્જમાનોપિ વિજ્જમાનત્તેન પરિકપ્પિતો પદુમગતો લોચનબ્ભમુવિબ્ભમસમ્બન્ધો અમ્ભોજવિસેસનેન ''લોચનબ્ભમુવિબ્ભમ''ન્તિ ઇમિના જોતિતો. તસ્મા અમ્ભોજં

લોચનબ્ભમુવિબ્ભમસમ્બન્ધસઙ્ખતઉપમાય જોતકત્તા નિસ્સિતવોહારેન ઉપમા, મુખં ઉપમેય્યન્તિ મુખગતો લોચનબ્ભમુવિબ્ભમસમ્બન્ધો યદિ મુખે ન ભવેય્ય, તાદિસં મુખસોભં ધારેતું કથં સમત્થોતિ સામત્થિયા ઞાયતિ. લોચનબ્ભમુવિબ્ભમસઙ્ખાતસાધારણધમ્મો પન "લોચનાનિ ચ ભમુયો ચેતિ ચ, તાસં વિબ્ભમો યસ્મિ"ન્તિ ચ વિગ્ગહે નિપ્ફન્નેન ભિન્નાધિકરણઅઞ્ઞપદત્થસમાસેન ગુણીભૂતસ્સપિ ગહિતત્તા વિઞ્ઞાયતિ [ગહણસ્સ વિઞ્ઞાયમાનત્તા (ક॰)].

૧૯૦.સુગન્ધિ સોભસમ્બન્ધિ, સિસિરંસુવિરોધિ ચ;

મુખં તવ'મ્બુજંવે'તિ, સા સિલેસોપમા મતા.

૧૯૦. "**સુગન્ધિ**"ચ્ચાદિ. તવ મુખં અમ્ભોજમિવ **સિસિરંસુનો**ચન્દસ્સ **વિરોધિ** પચ્ચનીકં, મુખં તંસમાનકન્તિત્તા અમ્બુજઞ્ચ તદુદયે સઙ્કોચભજનતો. **સોભસમ્બન્ધિ** કન્તિયુત્તં, મુખમમ્બુજઞ્ચ. સુગન્ધો અસ્સ અત્થીતિ **સુગન્ધિ** ચ દ્વયમપીતિ એવં સિલેસપરિગ્ગહેન મુખમ્બુજાનં ઉપમાયોગતો **સા** યથાવુત્તા સિલેસોપમા મતા.

૧૯૦. "**સુગન્ધિ**"ચ્ચાદિ. તવ મુખં અમ્ભોજમિવ **સિસિરંસુવિરોધિ** ચન્દસ્સ વિરુદ્ધં હોતિ તુલ્યત્તા. પદુમં પન ચન્દોદયેન અત્તનો સઙ્કોચનત્તા તસ્સ વિરુદ્ધં હોતિ. **સોભસમ્બન્ધિ** ચ અનઞ્ઞસાધારણમુખગતકન્તિસમ્બન્ધયુત્તઞ્ચ હોતિ. પદુમં પન પદુમગતકન્તિસમ્બન્ધિના યુત્તં હોતિ. **સુગન્ધિ** ચ ચતુજ્જાતિસુગન્ધવહનતો [...વમનતો (ક॰)] સુગન્ધિ ચ હોતિ. અમ્બુજં પન પદુમસુગન્ધેનેવ યુત્તં હોતિ. **ઇતિ** ઈદિસી ઉપમા **સિલેસોપમા** એકપદાતિહિતઉભયત્થલક્ખણેન સિલેસવસેન વુત્તત્તા સિલેસોપમા નામ હોતિ. સિસિરા સીતલા અંસુ કન્તિ અસ્સેતિ ચ, તસ્સ વિરુજ્ઝતિ સીલેનેતિ ચ, પચ્ચયસામત્થિયવસેન દ્વિન્નં દ્વિન્નં અત્થાનં લબ્ભનતો સિલિસ્સતિ અપરોપિ અત્થો એત્થ અલઙ્કારેતિ ચ, સિલેસવસેન વુત્તા ઉપમાતિ ચ વિગ્ગહો. એત્થ સુગન્ધો ચ સોતસમ્બન્ધો ચ સિસિરંસુવિરોધિત્તઞ્ચેતિ ઇમે ઉપમાનોપમેય્યાનમમ્બુજમુખાનં તુલ્યધમ્મો, તેસુ અમ્બુજગતતુલ્યધમ્મસમ્બન્ધો સધમ્મત્તા ઉપમા નામ હોતિ, સા અમ્બુજસમ્બન્ધિના **ઇવસદ્દેન** જોતિતા, મુખગતતુલ્યધમ્મો પન અસ્સત્થિતસ્સીલત્થે કતપચ્ચયે સતિપિ સામત્થિયાયેવ ગમ્યતે.

૧૯૧.સરૂપસદ્દવાચ્ચત્તા, સા સન્તાનોપમા યથા;

બાલા'વુ'ય્યાનમાલા'યં, સાલકાનનસોભિની.

૧૯૧. "**સરૂપ**"ઇચ્ચાદિ. અયમુય્યાનમાલા **બાલાવ** ઇત્થી વિય. કથં? **સાલકાનનસોભિની** બાલા તાવ સહાલકેન કેસસન્નિવેસવિસેસેન વત્તતે સાલકમાનનં તેન સોભતે. **સાલકાનનસોભિની** ઉય્યાનમાલાપિ સાલાનં રુક્ખવિસેસાનં કાનનેન ગહનેન સોભતે, એવરૂપા **સા** તાદિસી સન્તાનોપમા આખ્યાયતે, કસ્મા? સિલેસોપમત્તસભાવેપિ **સરૂપેન** સદિસેન **સદ્દેન** "સાલકાનનસોભિની"ત્વેવંવિધેન સદ્દસન્તાનેન વિસેસભૂતેન **વાચ્ચત્તા** પકાસિયત્તા તસ્સાઇતિ ગમ્યતે. **યથેતિ** નિદસ્સને.

૧૯૧. "**સરૂપે**"ચ્ચાદિ. **સરૂપસદ્દવાચ્ચત્તા** તુલ્યસુતિયા અચ્છિન્નસમ્બન્ધવચનમાલાય વુચ્ચમાનત્તા **સા** ઉપમા સન્તાનોપમા નામ હોતિ, સિલેસત્તે સતિપિ કતસમાસેહિ પદસન્તાનેહિ વુચ્ચમાનત્તા સન્તાનોપમા નામ હોતીતિ અધિપ્પાયો. "**યથે**"તિ ઉદાહરતિ. **અયં ઉય્યાનમાલા** એસા ઉય્યાનપન્તિ **સાલકાનનસોભિની** અલકસઙ્ખાતકેસસન્નિવેસસહિતેન મુખેન સોભમાના **બાલાવ** અઙ્ગના ઇવ **સાલકાનનસોભિની** સાલવનેહિ સોભમાના

હોતિ. ઉપમાનોપમેય્યાનં સમાનં રૂપં યેસન્તિ ચ, સરૂપા ચ તે સદ્દા ચેતિ ચ, તેહિ વાચ્ચા ઉપમાતિ ચ, તસ્સા ભાવોતિ ચ, સન્તાનેન યુત્તા ઉપમાતિ ચ, ઉય્યાનાનં માલાતિ ચ, સહ અલકેન વત્તમાનન્તિ ચ, તઞ્ચ તં આનનઞ્ચાતિ ચ, તેન સોભતિ સીલેનાતિ ચ, સાલાનં કાનનન્તિ ચ, તેન સોભતિ સીલેનાતિ ચ વાક્યં.

૧૯૨ખયી ચન્દો બહુરજં, પદુમં તેહિ તે મુખં;
સમાનમ્પિ સમુક્કંસી-ત્ય’યં નિન્દોપમા મતા.

૧૯૨. “**ખયી**”ઇચ્ચાદિ. ચન્દો **ખયી** ખયો અપ્ચયો યસ્સેતિ, પદુમં **બહુરજં** બહૂનિ રજાનિ પરાગાવયવા યસ્મિન્તિ, **તેહિ** એવંભૂતેહિ ચન્દપદુમેહિ કન્તિઆદિના **સમાનમ્પિ** સદિસમ્પિ સન્તં તવ મુખં **સમુક્કંસિ** પરમુક્કંસવન્તં, **ખયસદ્દસ્સ** ચ રજસ્સ ચ દોસેપિ વત્તનતો, સદ્દચ્છલેન ખયસ્સ દોસરૂપસ્સ બહુરજત્તસ્સ ચ તત્થાભાવતોતિ. **ઇતિ** એવરૂપા અયં નિન્દોપમા મતા નિન્દિતેન ચન્દાદિના ખયસ્સોપમિતત્તા.

૧૯૨. “**ખયિ**”ચ્ચાદિ. **ચન્દો ખયી** પાટિપદતો પટ્ઠાય દિને દિને એકમેકાય કલાય સૂરિયસ્સ આસન્નહેતુ ખીયનસભાવયુત્તો હોતિ, **પદુમં બહુરજં** બહુરેણુસમન્નાગતં હોતિ, **તેહિ** ચન્દપદુમેહિ **સમાનમ્પિ** કન્તિસુગન્ધાદીહિ સદિસમ્પિ **તે મુખં** તવાનનં **સમુક્કંસિ ખયરજ**સદ્દેહિ દોસસ્સાપિ વાચ્ચત્તા સદ્દચ્છલેહિ ગમ્યમાનસ્સ તાદિસસ્સ દોસસ્સ મુખે અવિજ્જમાનત્તા અધિકુક્કંસગુણવન્તં હોતિ, **ઇતિ** ઈદિસી **અયં** ઉપમા નિન્દોપમા નિન્દિતા**નં** ચન્દપદુમાનં મુખસ્સ ઉપમિતાતિ નિન્દોપમા નામ હોતિ, મુખવિસેસનેન **ઇવ**સદ્દપરિયાયેન **સમાન**સદ્દેન મુખગતસધમ્મો જોતિતો હોતિ, ઉપમાસઙ્ખતચન્દપદુમગતસધમ્મોપિ દ્વીસુ તુલ્યધમ્મોપિ સામત્થિયા ગમ્યતે, **અપિ**સદ્દો ચેત્થ વત્તબ્બન્તરસમુચ્ચયે, સમુક્કંસોતિ વત્તબ્બન્તરો.

૧૯૩અસમત્થો મુખેનિ’ન્દુ, જિન તે પટિગજ્જિતું;
જળો કલઙ્કી’તિ અયં, પટિસેધોપમા સિયા.

૧૯૩. “**અસમત્થો**”ઇચ્ચાદિ. જિન તે મુખેન **જળો** સીતો અકુસલો ચ કલઙ્કો મિગલઞ્છનલક્ખણો દોસો અસ્સ અત્થીતિ **કલઙ્કી**. સદ્દચ્છલેન દોસકથનં. તાદિસો **ઇન્દુ** ચન્દો **પટિગજ્જિતું** વિવદિતું અસમત્થો, મુખન્તુ વિસદં અલઙ્કતઞ્ચેતિ કથમનેનાયં સદિસોતિ નિસેધદ્વારેન સધમ્મતાવ ગમ્મતે, અયં પટિસેધોપમા સિયા.

૧૯૩. “**અસમત્થો**”ચ્ચાદિ. હે **જિન તે** તુય્હં મુખેન **પટિગજ્જિતું** વિવદિતું **જળો** સીતલો અવિસદો **કલઙ્કી** સસલક્ખણો વા સદોસો વા **ઇન્દુ** ચન્દો અસમત્થો હોતીતિ, **અયં** એદિસી ઉપમા પટિસેધોપમા નામ. કલઙ્કો અસ્સ અત્થીતિ વાક્યં. એત્થ વિસદેન કલઙ્કરહિતેન મુખેન સીતલો અવિસદો સદોસો ચન્દો સમાનો ભવિતુમસમત્થોતિ એવં પટિસેધદ્વયેન ઇન્દમુખસઙ્ખાતાનં ઉપમાનોપમેય્યાનં તુલ્યધમ્મસમ્બન્ધસ્સ પકાસિતત્તા સતિપિ નિન્દોપમાભાવે પટિસેધોપમા નામ હોતીતિ અધિપ્પાયો. ‘‘પટિગજ્જિતુ’’ન્તિ ઇદં ચન્દસ્સ વિસેસનત્તા ચન્દગતસધમ્મં જોતેતિ.

૧૯૪કચ્છં ચન્દારવિન્દાનં, અતિક્કમ્મ મુખં તવ;
અત્તનાવ સમં જાત-મિત્ય’સાધારણોપમા.

१९४. “**कच्छ**”मिच्चादि. चन्दस्स अरविन्दस्स च **कच्छं** पदविं अतिक्कम्म अवत्थरिय तेस’मवकंसतो [अवत्थुयतेसमणंसतो (क॰)], तव मुखं अत्तनो सरूपेनेव समं जातमिति एवरूपा असाधारणताभिधानेन सदिसत्तपतीतिया असाधारणोपमेति निगद्यते.

१९४. “**कच्छ**”मिच्चादि. हे मुनि तव मुखं **चन्दारविन्दानं** लोकपूजितानं ससिअम्बुजानं **कच्छं** पदविं अवत्थं वा अतिक्कम्म अत्तनो अतुल्यत्तेन अत्तना एव समानत्तवत्थुनो अभावा समं जातं, **इति** ईदिसा उपमा **असाधारणोपमा** अतुल्यधम्मभावस्स पकासनतो असाधारणोपमा नाम होति. इह उपमाभूतानं चन्दारविन्दानं मुखस्स हीनभावपटिपादनद्वारेन चन्दारविन्देहि मुखं तुल्यन्ति पञ्ञापनतो चन्दारविन्दा असाधारणोपमा नाम होति. **समस**द्दो मुखगतस्स साधारणधम्मं जोतेति. सेसं सुविञ्ञेय्यं.

१९५.सब्बम्भोजप्पभासारो, रासिभूतोव कत्थचि;
तवा’ननं विभातीति, होता’भूतोपमा अयं.

१९५. “**सब्ब**”इच्चादि. **कत्थचि** एकट्ठाने रासिभूतो सब्बेसमम्भोजानं पभासारोव तवाननं विभातीति एवंभूता अयं अभूतोपमा होति.

१९५. “**सब्ब**”मिच्चादि. **कत्थचि** ठाने रासिभूतो **सब्बम्भोजप्पभासारोव** सकलपदुमानं उत्तमकन्तिपुञ्जो विय तवाननं **विभाति** विसेसेन पभाति, **इति** ईदिसी उपमा **अभूतोपमा** अविज्जमानवत्थुनो उपमितत्ता अभूतोपमा नाम होति. अरासि रासिभूतोति विग्गहो. एत्थ योजनाविभूतो तादिसपभासाराभावतो अविज्जमानत्थेन परिकप्पितो.

१९६.पतीयते’त्थगम्मा तु, सद्दसामत्थिया क्वचि;
समासप्पच्चयेवादि-सद्दयोगं विना अपि.

१९६. अत्थगम्मोपमं दस्सेति “**पतीयते**”इच्चादि. **अत्थगम्मा** तु’पमा **क्वचि** किस्मिञ्चि ठाने समासादिसद्दानं योगं विना अपि सद्दानं पयोगविसेसादिगाळ्हेन अञ्ञथानुपपत्तिलक्खणेन सामत्थियेन पतीयते.

१९६. तिविधं सद्दगम्मोपमं दस्सेत्वा इदानि अत्थगम्मोपमं दस्सेति “**पतीयते**”त्यादिना. **अत्थगम्मा तु** अत्थगम्मोपमा पन **क्वचि** ठाने समासपच्चयेवादिसद्दयोगं **विनापि** तेसं सद्दानं सम्बन्धं हित्वापि **सद्दसामत्थिया** सम्बन्धे पयुत्तावसेससद्दानं अत्थसत्तिया पतीयते. सद्दानं सामत्थियन्ति विग्गहो.

१९७.भिङ्गाने’मानि चक्खूनि, ना’म्बुजं मुख’मेवि’दं;
सुब्यत्तसदिसत्तेन, सा सरूपोपमा मता.

१९७. उदाहरति “**भिङ्गे**”च्चादिना. न भिङ्गा एते, किञ्चरहि चक्खूनिमानि, नम्बुजमेतं, किन्तु मुखमेविदन्ति एवरूपा सा सरूपोपमा मता भिङ्गादीनमविपरीतसरूपस्स दीपनतो. तेनाह “**सुब्यत्ते**”त्यादि. **सुब्यत्तेन** भिङ्गचक्खूनं अम्बुजमुखानञ्च परिफुटेन **सदिसत्तेन** चञ्चलत्तकन्त्यादिलक्खणेन तेनेवाभेदसङ्कापुब्बमेव विवेचितं अञ्ञत्र चक्खादीसु यं भिङ्गादिञ्ञाणमुप्पन्नं, तस्स पच्चक्खानतो उपमाजोतकानमिवादीनमभावेपि भिङ्गलोचनादीनं सदिसत्तं पतीयते सामत्थियतो. एवमुपरिपि यथायोगं.

૧૯૭. ઇદાનિ ઉદાહરણમાહરતિ "**ભિઙ્ગાનિ**"ચ્ચાદિના. ઇમાનિ **ભિઙ્ગાનિ** ભમરા ન ભવન્તિ, કિઞ્ચરહિ ચક્ખૂનિ. અમ્બુજં ન ઇદં પદુમં ન હોતિ, કિન્તુ મુખમેવાતિ. ઈદિસી સા ઉપમા **સુબ્યત્તસદિસત્તેન** સુપાકટેન ભિઙ્ગલોચનાનં અમ્બુજમુખાનઞ્ચ તુલ્યભાવેન સરૂપોપમા નામ હોતિ. એત્થ સમાસપચ્ચયઇવાદિસદ્દપયોગાભાવેપિ "ભિઙ્ગાનેમાનિ ચક્ખૂનિ"ચ્ચાદિના ચક્ખુમુખેસુ ભિઙ્ગઅમ્બુજન્તિ વિપરીતપવત્તબુદ્ધિં પટિસેધેત્વા ચક્ખુમુખવિધાનતો ચઞ્ચલત્તકન્તિમત્તાદીસુ સુબ્યત્તં તુલ્યત્તં વિના ચક્ખુમુખેસુ ભિઙ્ગમ્બુજબુદ્ધિં કીદિસમુપ્પજ્જતીતિ અઞ્ઞથાનુપપત્તિલક્ખણસામત્થિયા ઉપમાનભૂતાનં ભિઙ્ગમ્બુજાનં ઉપમેય્યભૂતાનં ચક્ખુમુખાનઞ્ચ સદિસત્તં ઞાયતિ. સુટ્ઠુ બ્યત્તં પાકટન્તિ ચ, તઞ્ચ તં સદિસત્તઞ્ચાતિ ચ, સમાનં રૂપં સભાવો યસ્સા ઉપમાયાતિ ચ, સા ચ સા ઉપમા ચાતિ ચ વાક્યં.

૧૯૮મયેવ મુખસોભા'સ્સે-ત્યલ'મિન્દુ વિકત્થના;
યતો'મ્બુજેપિસા'ત્થીતિ, પરિકપ્પોપમા અયં.

૧૯૮. "**મયેવિ**"ચ્ચાદિ. **ઇન્દુ** ચન્દ, **અસ્સ** મુનિનો **મુખસોભા** વદનજુતિ **મયેવ**, નાઞ્ઞત્રાતિ એવરૂપા **વિકત્થના** અત્થપસંસનેન **અલ**મિતિ પટિસેધો. કિમિતિ? **યતો** યસ્મા કારણા સા મુખસોભા અમ્બુજેપિ ન કેવલમિન્દુમ્હિ **અત્થિ**, નો નત્થીતિ અસતોપિ તથા વિકત્થનસ્સ પરિકપ્પનતો વદનમિન્દુનોપમીયતીતિ એવરૂપા અયં પરિકપ્પોપમા.

૧૯૮. "**મયે**"ચ્ચાદિ. હે ઇન્દુ **અસ્સ** ઇમસ્સ લોકસામિનો **મુખસોભા** વદનકન્તિ એકકે મયિ એવ, ઈદિસી વિકત્થના અત્તસિલાઘેન **અલં** નિપ્પયોજનં. કસ્માતિ ચે? યતો **સા** મુખસોભા અમ્બુજેપિ અત્થિ, તસ્માતિ. **ઇતિ** ઈદિસા અયં ઉપમા પરિકપ્પોપમા નામ હોતિ. **યતો**તિ અનિયમનિદ્દિટ્ઠકારણં પન અમ્બુજેપિ સા અત્થીતિ દસ્સિયમાનં પદુમેપિ તસ્સ અત્થિત્તમેવ. પરિકપ્પનાય વુત્તા ઉપમાતિ વિગ્ગહો. ઇધ ચન્દસ્સ અવિજ્જમાનવિકત્થનસ્સ વિજ્જમાનત્તેન પરિકપ્પનતો સધમ્મજોતકસદ્દન્તરે અસતિપિ ઉપમાનભૂતઇન્દુનો ચ ઉપમેય્યભૂતમુખસ્સ ચ સદિસત્તં ઇમેસં દ્વિન્નં સદિસત્તં વિના વત્તુનો તાદિસકપ્પના કથં હોતીતિ ઇમાય અત્થસત્તિયા ગમ્યતે.

૧૯૯કિં વા'મ્બુજ'ન્તોભન્તાલિ,
કિં લોલનયનં મુખં;
મમ દોલાયતે ચિત્ત-
મિચ્ચ'યં સંસયોપમા.

૧૯૯. "**કિં વા**"ઇચ્ચાદિ. અન્તો ભન્તા અલી ભમરા યસ્મિં, તમીદિસમમ્બુજં કિં વા. લોલાનિ ચપલાનિ નયનાનિ યસ્મિં, તાદિસં વા. જિન તવેદં મુખં કિન્તિ મમ ચિત્તં **દોલાયતે** દોલેવાચરતિ. એવં પક્ખદ્વયપરિગ્ગહેન સંસયતીતિ અત્થો. **ઇચ્ચય**મીદિસી સંસયવેસેન અમ્બુજમુખાનમોપમાવગમા સંસયોપમા.

૧૯૯. "**કિં વા'મ્બુજે**"ચ્ચાદિ. **અન્તોભન્તાલિ** અબ્ભન્તરે ભમમાનભમરવન્તં અમ્બુજં કિં વા, તુય્હં **લોલનયનં** ચઞ્ચલનેત્તં મુખં કિં વાતિ મમ ચિત્તં **દોલાયતે** ઉભયસમ્ભમજનનતો દોલા વિય હોતિ. **ઇતિ અયં** એવરૂપા ઉપમા **સંસયોપમા** દ્વિન્નં સદિસત્તસ્સ સંસયેન પકાસિતત્તા સંસયોપમા નામ હોતિ. અન્તો ભન્તા અલી યસ્મિન્તિ ચ, લોલાનિ નયનાનિ યસ્મિન્તિ ચ, દોલા વિય આચરતીતિ ચ, સંસયેન વુત્તા ઉપમાતિ ચ વિગ્ગહો. ઇહાપિ

સધમ્મપકાસકે સદ્દન્તરે અસતિપિ યથાવુત્તવિસેસનદ્વયેન વિસિટ્ઠાનં દ્વિન્નં અમ્બુજમુખાનં સંસયનિમિત્તે તુલ્યત્તે અસતિ કથં સંસયો ઉપ્પજ્જતીતિ ઇમિના સામત્થિયેનેવ તુલ્યધમ્મસમ્બન્ધો ગમ્યતે.

૨૦૦કિઞ્ચિ વત્થું પદસ્સેત્વા,
સધમ્મસ્સા'ભિધાનતો;
સામ્યપ્પતીતિસબ્ભાવા,
પતિવત્થૂપમા યથા.

૨૦૦. "**કિઞ્ચિ**"ઇચ્ચાદિ. **કિઞ્ચિ વત્થુ**મિચ્છિતં સમ્બુદ્ધાદિકં ઉપદસ્સેત્વા **સધમ્મસ્સ** તેન વત્થુના કેનચિ આકારેન સદિસસ્સ અઞ્ઞસ્સ વત્થુનો અભિધાનતો **સામ્યસ્સ** તેસં દ્વિન્નં સદિસત્તસ્સ **પતીતિયા** અવસાયસ્સ **સમ્ભાવા** વિજ્જમાનત્તેન પતિવત્થૂપમા વુચ્ચતે. પતિવત્થુના તથાવિધેનાધિગતસ્સ વત્થુનો તુલ્યતા પટિપાદિતા. **યથે**ત્યુદાહરતિ.

૨૦૦. "**કિઞ્ચિ**"ચ્ચાદિ. **કિઞ્ચિ વત્થુ**મિચ્છિતં જિનાદિકિઞ્ચિપદત્થં **ઉપદસ્સેત્વા** પઠમં નિદસ્સેત્વા **સધમ્મસ્સ** પટિપાદનીયઅત્થેન સહ કિઞ્ચિ આકારેન સદિસભાવસ્સ કસ્સચિ વત્થુનો **અભિધાનતો** કથનતો **સામ્યપ્પતીતિસબ્ભાવા** સદિસતાસમ્બન્ધિનો પરિજાનનસ્સ વિજ્જમાનત્તા **પતિવત્થૂપમા** વત્થુનો ઉપટ્ઠિતસ્સ જિનાદિપદત્થસ્સ તુલ્યત્થપકાસનતો નામેન પતિવત્થૂપમા નામ. સમાનો ધમ્મો યસ્સ વા પારિજાતાદિનો ઇતિ ચ, સમાનાનં તુલ્યાનં ઉપમાનોપમેય્યાનં ભાવોતિ ચ, સામ્યસ્સ પતીતિ ચ, સામ્યપ્પતીતિયા સબ્ભાવોતિ ચ, પતિવત્થુના વુત્તા ઉપમાતિ ચ વાક્યં. **યથા**તિ ઉદાહરતિ.

૨૦૧જનેસુ જાયમાનેસુ,
ને'કોપિ જિનસાદિસો;
દુતિયો નનુ નત્થેવ,
પારિજાતસ્સ પાદપો.

૨૦૧. "**જનેસુ**"ચ્ચાદિ. જાયમાનેસુ જનેસુ મજ્ઝે એકોપિ જનો ગુણવા **જિનસાદિસો** સમ્માસમ્બુદ્ધસમાનો ન વિજ્જતીત્યેકં તાવ વત્થુ ઉપદસ્સિતં, **દુતિયો** ઇચ્ચાદિ પતિવત્થૂપમદસ્સનં, **નનૂ**ત્યનુમતિયં, **પારિજાતસ્સ** દિબ્બરુક્ખવિસેસસ્સ **દુતિયો** સમાનો પાદપો નત્થેવ. પારિજાતોયેવ રુક્ખજાતીસુ ઉત્તમો, તથા જિનો જનેસૂતિ.

૨૦૧. "**જનેસુ**"ચ્ચાદિ. જાયમાનેસુ જનેસુ એકોપિ **જિનસાદિસો** સમ્બુદ્ધસદિસો નત્થિ, **પારિજાતસ્સ** રુક્ખસ્સ **દુતિયો** તેન સમો દુતિયો **પાદપો** રુક્ખો નત્થિ એવ નનુ, **નનૂ**તિ અનુઞ્ઞાયં. તેન સબ્બઞ્ઞુનો અઞ્ઞેન અતુલ્યભાવં અનુજાનાતિ. ઇહ પારિજાતરુક્ખસ્સ અઞ્ઞેહિ રુક્ખેહિ ઉત્તમત્તઞ્ચ બુદ્ધસ્સ અઞ્ઞેસુ સત્તેસુ ઉત્તમત્તઞ્ચાતિ ઇદં દ્વયં ઉપમાનોપમેય્યભૂતાનં દ્વિન્નં વત્થૂનં સામ્યં નામ, એતં સામ્યં વુત્તત્થસ્સ સમત્થનવસેન પતિવત્થુભૂતપારિજાતસ્સ રુક્ખેહિ અસમાનત્તકથનેનેવ જોતિતં હોતિ.

૨૦૨વાક્યત્થેનેવ વાક્યત્થો,
યદિ કોચ્ચુ'પમીયતે;
ઇવયુત્તવિયુત્તત્તા,

સા વાક્યત્થોપમા દ્વિધા.

૨૦૨. વાક્યત્થવિસયોપમં દસ્સેતિ "**વાક્યત્થેનેવિ**"ચ્ચાદિના. **વાક્યત્થો** ક્રિયાકારકસમ્બન્ધવિસેસો, તેનેવ, ન પદત્થમત્તેન **વાક્યત્થો** વુત્તલક્ખણો **કોચિ** વત્તુમિચ્છિતો કોચિ યદિ **ઉપમીયતે** સદિસો કથ્યતે, સા વાક્યત્થોપમા દ્વિધા ભિજ્જતે. કથં? યુત્તા ચ વિયુત્તા ચ **યુત્તવિયુત્તા, ઇવેન** અત્થનિદ્દેસોયં યુત્તવિયુત્તા ઉપમા, તસ્સા ભાવા કારણા દ્વિધાતિ અધિકતં.

૨૦૨. ઇદાનિ વાક્યત્થવિસયોપમં દસ્સેતિ "**વાક્યત્થે**"ચ્ચાદિના. **વાક્યત્થેનેવ** ક્રિયાકારકસમ્બન્ધવિસેસસઙ્ખતસમુદાયભૂતેન વાક્યત્થેન **કોચિ** વત્તુમિચ્છિતો યો કોચિ **વાક્યત્થો** વુત્તલક્ખણો યદિ **ઉપમીયતે** સદિસભાવેન કથીયતે, **સા** ઉપમા **વાક્યત્થોપમા** નામ હોતિ. **ઇવયુત્તવિયુત્તત્તા** **ઇવ**યુત્તવિયુત્તવસેન **દ્વિધા** દ્વિપ્પકારા. એત્થ ''ઇવા''તિ **ઇવાદીનમત્થસ્સ** ગહિતત્તા **ઇવ**સદ્દોપિ તપ્પરિયાયસદ્દાપિ ગય્હન્તે.

ઇવયુત્ત

૨૦૩જિનો સંક્લેસતત્તાનં,
આવિભૂતો જનાન'યં;
ધમ્મસન્તાપતત્તાનં,
ધમ્મકાલે'મ્બુદો વિય.

૨૦૩. ઉદાહરતિ "**જિનો**"ઇચ્ચાદિ. સંક્લેસેહિ દસવિધેહિ **તત્તાનં** સન્તાપં અનુપ્પત્તાનં જનાનં અયં **જિનો** સમ્માસમ્બુદ્ધો **આવિભૂતો** કતકિચ્ચત્તા સમ્માસમ્બોધાધિગમેન લોકે પાતુભૂતો. એકં તાવ વાક્યમુપમેય્યભૂતં. કિમિવેત્યાહ "**ધમ્મે**"ચ્ચાદિ. ધમ્મસન્તાપેન તત્તાનં જનાનં **ધમ્મકાલે** ગિમ્હાનસમયે **અમ્બુદો** મેઘો વિયાતિ દુતિયવાક્યમુપમાનભૂતમિત્યયમિવયુત્તા વાક્યત્થોપમા. એત્થ પુબ્બુત્તરવાક્યત્થાનં વિસેસ્યવિસેસનભાવો એકવાક્યત્થત્તાવ વેદિતબ્બો. એવમુપરિપિ.

૨૦૩. ઉદાહરતિ "**જિનો**"ચ્ચાદિના. **અયં જિનો** એસો જિતપઞ્ચમારો સત્થા **સંક્લેસતત્તાનં** અનેકપ્પકાર કિલેસસન્તાપતત્તાનં જનાનં **આવિભૂતો** કતકિચ્ચો હુત્વા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણાધિગમેન લોકે ઉપટ્ઠિતો. કેન સન્તત્તસ્સ કસ્સચિ કિમિવેતિ ચે? ધમ્મસન્તાપતત્તાનં જનાનં **ધમ્મકાલે** ગિમ્હસમયે **અમ્બુદોવિય** મેઘો ઇવ. ઇહ ઉત્તરવાક્યત્થો ભેદકત્તા વિસેસનં હોતિ, પુબ્બવાક્યત્થો પન ભેદ્યત્તા વિસેસ્યો હોતિ. એવં વાક્યભેદે સતિપિ વાક્યત્થો એકોવેતિ દટ્ઠબ્બો. એવમુત્તરત્રાપિ. ઉત્તરવાક્યે ઇવસદ્દો તસ્મિંયેવ ગુણગુણીપદત્થાનં સદિસત્તં દીપેતિ, પુબ્બવાક્યે ગુણગુણીનં સદિસત્તં પન ઉત્તરવાક્યત્થસ્સ પુબ્બવાક્યેન સમાનત્તં વિના અઞ્ઞથાનુપપત્તિયા ઞાયતિ. સંક્લેસેહિ તત્તાતિ ચ, ધમ્મો એવ સન્તાપોતિ ચ, તેન તત્તાતિ ચ, ધમ્મો એવ કાલોતિ ચ વાક્યં.

ઇવવિયુત્ત

૨૦૪મુનિન્દાનન'માભાતિ, વિલાસેકમનોહરં;
ઉદ્ધં સમુગ્ગતસ્સાપિ, કિં તે ચન્દ વિજમ્ભના.

૨૦૪. દુતિયમાહ ‘‘**મુનિન્દ**’’ઇચ્ચાદિના. વિલાસેન **એક**મતુલ્યં મનોહરં દુતિયસ્સ તાદિસસ્સાભાવતો મુનિન્દાનનં **આભાતિ** અતિસયેન સોભતેતિ એકં તાવ વાક્યમુપમેય્યભૂતં. ભો **ચન્દ ઉદ્ધં** ગગનતલં **સમુગ્ગતસ્સાપિ** અબ્ભુટ્ઠિતસ્સાપિ **તે** તવ **વિજમ્ભના** સાહંકારપરિબ્ભમનેન **કિં પયોજનં** ન કિંપિ, તંસદિસસોભાસમ્પત્તિયાભાવતો. અસદિસત્તં મુનિન્દાનનસ્સ તસ્સ તતોપિ ઉદ્ધમુગ્ગચ્છતો વિલાસમત્તમેવ [પિયાસમત્તમેવ (ક॰)] ફલસમ્ભવતોતિ દુતિયવાક્યમુપમાનભૂતં. તથા હેત્થ સબ્બથા સદિસતાપતીતિયા કરિયમાનાનમુગ્ગમનવિજમ્ભનાનં પટિક્ખેપેન કથઞ્ચિપિ મુખચન્દાનં સાધમ્મપતીતિ ઉપમાવગમોતિ અયમિવવિયુત્તવાક્યત્થોપમા.

૨૦૪. ઇદાનિ ઇવવિયુત્તવાક્યત્થોપમંયેવ ઉદાહરતિ ‘‘**મુનિન્દાનનિ**’’ચ્ચાદિના. **વિલાસેકમનોહરં** લીલાય અતુલ્યં તતોયેવ મનોહરં **મુનિન્દાનનં** સબ્બઞ્ઞુનો વદનં **આભાતિ** અતિદિબ્બતિ, તસ્મા હે **ચન્દ ઉદ્ધં** ઉચ્ચં નભં સમુગ્ગતસ્સાપિ **તે** તુય્હં **વિજમ્ભના** અહંકારેન પરિબ્ભમનેન કિં પયોજનં. ઇહ પુબ્બવાક્યત્થસ્સ ઉત્તરવાક્યત્થો ઇવવિયુત્તોપમા નામ હોતિ. તથા હિ ‘‘સબ્બથા મુખેન સદિસો ભવામી’’તિ માનં કરોન્તસ્સ ચન્દસ્સ ગગનતલારોહોપિ વિજમ્ભનઞ્ચેતિ ઇમેસં દ્વિન્નં પટિક્ખેપેન મુખચન્દાનં વિલાસેકમનોહરત્તં કન્તિમત્તસઞ્ઞાતસદિસત્તં ઇવાદીનમભાવેપિ વિઞ્ઞાયતીતિ કત્વા ઉત્તરવાક્યત્થો પુબ્બવાક્યત્થસ્સ ઉપમા ચ વિસેસનઞ્ચ હોતિ. વિલાસેન એકમતુલ્યન્તિ ચ, તઞ્ચ તં મનોહરઞ્ચાતિ ચ વિગ્ગહો. **અપિ**સદ્દો સમ્ભાવનત્થો.

૨૦૫.સમુબ્બેજેતિ ધીમન્તં, ભિન્નલિઙ્ગાદિકં તુ યં;
ઉપમાદૂસનાયા’લ-મેતં કત્થચિ તં યથા.

૨૦૫. દોસપરિચ્છેદે દુટ્ઠાલઙ્કતીતિમુપમાલઙ્કારદૂસનં દસ્સેતુમાહ ‘‘**સમુબ્બેજેતિ**’’ચ્ચાદિ. યં ભિન્નલિઙ્ગાદિકં તુ, **આદિ**સદ્દેન ભિન્નવચનહીનતાઅધિકતાદીનં પરિગ્ગહો. **તુ**સદ્દો અત્થજોતકો, તથાપીતિ અત્થો. **ધીમન્તં** મેધાવિં **સમુબ્બેજેતિ** ન પીણેતિ, **એતં** ભિન્નલિઙ્ગદિકં **કત્થચિ** ન સબ્બત્થ **ઉપમાદૂસનાય** વિરોધત્થં **અલં** સમત્થં. ‘‘**તં યથે**’’તિ ઉદાહરતિ.

૨૦૫. દોસપરિચ્છેદે દોસાનમનુદ્દેસાવસાને નિદ્દિટ્ઠાય દુટ્ઠાલઙ્કતિયા દસ્સેતબ્બઉદાહરણે –

‘‘દુટ્ઠાલઙ્કરણં તેતં, યત્થાલઙ્કારદૂસનં;
તસ્સાલઙ્કારનિદ્દેસે, રૂપમાવિભવિસ્સતી’’તિ.

કતપટિઞ્ઞાનુસારેન ઇદાનિ દસ્સેતુમાહ ‘‘**સમુબ્બેજેતિ**’’ચ્ચાદિ. **યં ભિન્નલિઙ્ગાદિકં તુ** વક્ખમાનં યં ભિન્નલિઙ્ગવચનાદિકં પન **ધીમન્તં** પઞ્ઞવન્તં કવિં **સમુબ્બેજેતિ** ‘‘એવં નામ વત્તબ્બં સિયા’’તિ ઉબ્બેગં જનેતિ, **એતં** ભિન્નલિઙ્ગાદિકં **ઉપમાદૂસનાય** યથાવુત્તઉપમાવિનાસનત્થં **કત્થચિ** ‘‘ઇત્થીવાયં જનો યાતિ’’ઇચ્ચાદિવત્તબ્બવિસયતો અઞ્ઞત્થ **અલં** સમત્થં. ‘‘**તં યથા**’’તિ ઉદાહરતિ. ભિન્નં વિસદિસઞ્ચ તં લિઙ્ગઞ્ચેતિ ચ, તં આદિ યસ્સ વિસદિસવચનાદિનોતિ ચ, ઉપમાય દૂસનમિતિ ચ વાક્યં.

૨૦૬.હંસીવા’યં સસી ભિન્ન-
લિઙ્ગા’કાસં સરાનિવ;
વિજાતિવચના હીના,

સા'વ ભત્તો ભટો'ધિપે.

૨૦૬. "**હંસીવાય**"ન્તિ અયં **સસી** ચન્દો **હંસીવ** હંસીસદિસો. **ભિન્નલિઙ્ગા** ભિન્નલિઙ્ગોપમા. "આકાસં સરાનિવા"તિ **વિજાતિવચના** વિસદિસવચનોપમા. "ભટો **અધિપે** સામિનિ સાવ ભત્તો"તિ **હીના** હીનોપમા કુક્કુરસ્સ હીનેન જાત્યાદિના અધિકસ્સ ઉપમિતત્તા.

૨૦૬. "**હંસિ**"ચ્ચાદિ. અયં **સસી** ચન્દો **હંસી ઇવ** હંસિધેનૂવ હોતિ. ઇચ્ચાદિકોપમા **ભિન્નલિઙ્ગા** ઉપમેય્યતો ભિન્નલિઙ્ગત્તા ભિન્નલિઙ્ગોપમા નામ હોતિ. **આકાસં** નભં સરાનિવાતિ અયં **વિજાતિવચના** ઉપમેય્યેન વિસદિસવચનત્તા વિજાતિવચનોપમા નામ હોતિ. **અધિપે** સામિનિ **ભટો** સેવકો **સાવ** સુનખો ઇવ ભત્તોતિ અયં **હીના** જાતિહીનેન સુનખેન ઉત્તમસ્સ પુરિસસ્સ ઉપમિતત્તા હીનોપમા નામ હોતિ. ભિન્નં લિઙ્ગમેતિસ્સાતિ ચ, વિવિધા જાતિ સભાવો અસ્સેતિ ચ, વિજાતિ વચનં અસ્સા ઉપમાયાતિ ચ વિગ્ગહો.

૨૦૭.ખજ્જોતો ભાનુમાલીવ,
વિભાતીત્યધિકોપમા;
અકુઠત્થા બલમ્ભોધિ,
સાગરો વિય સંખુભિ.

૨૦૭. "**ખજ્જોતો**"ઇચ્ચાદિ. ખજ્જોતો **ભાનુમાલીવ** સૂરિયો વિય વિભાતીત્ય**ધિકોપમા** અધિકેન હીનસ્સ ઉપમિતત્તા. **બલમ્ભોધિ** સેનાસાગરો સાગરો વિય સંખુભીતિ અકુઠત્થોપમા "બલમ્ભોધી"તિ રૂપકેન સેનાય મહન્તત્તાવગમતો પુન "સાગરો વિયા"તિ ઉપમાય કસ્સચિ વિસેસત્થસ્સ અસંકુઠત્તા.

૨૦૭. "**ખજ્જોતો**"ચ્ચાદિ. "ખજ્જોતો ભાનુમાલીવ વિભાતી"તિ અયં **અધિકોપમા** અધિકાય ઉપમાય ઉપમિતત્તા અધિકોપમા નામ હોતિ. "**બલમ્ભોધિ** સેનાસમુદ્દો સાગરો વિય સંખુભી"તિ અયં **અકુઠત્થા** સેનાય મહત્તં "બલમ્ભોધી"તિ તિરોભૂતઉપમાયેવ અવગતં, તસ્મા પુન "સાગરો વિયા"તિ ઉપમાય કુસિતબ્બત્થસ્સાભાવા અકુઠત્થોપમા નામ હોતિ. અકુઠો અત્થો એતિસ્સાતિ ચ, બલં એવ અમ્ભોધીતિ ચ વાક્યં.

૨૦૮.ચન્દે કલઙ્કો ભિઙ્ગોવે-
ત્યુ'પમાપેક્ખિની અયં;
ખણ્ડિતા કેરવાકારો,
સકલઙ્કો નિસાકરો.

૨૦૮. "**ચન્દે**"ઇચ્ચાદિ. કલઙ્કો ભિઙ્ગો વિયાત્યયમુપમા "ચન્દે કુસુમગચ્છસદિસે" ઇત્યુપમન્તરમપેક્ખતેતિ યતો ચન્દે ભિઙ્ગો ન સમ્ભવતિ, પુપ્ફગચ્છે તુ સમ્ભવતીતિ અયમુપમા ઉપમાપેક્ખિની. **સકલઙ્કો** સસલક્ખણો **નિસાકરો** ચન્દો **કેરવાકારો** કુમુદસન્નિભોતિ ખણ્ડિતોપમા કેરવસ્સ અન્તોકણ્હત્તં પટિપાદેતું "સભિઙ્ગકેરવાકારો"તિ વત્તબ્બત્તા.

૨૦૮. "**ચન્દે**"ચ્ચાદિ. "ચન્દે કલઙ્કો ભિઙ્ગો ઇવા"તિ અયં **ઉપમાપેક્ખિની** ચન્દસ્સઉપમાભૂતપુપ્ફગચ્છકાદિઅપેક્ખનતો ઉપમાપેક્ખિની નામ હોતિ. ચન્દે ભિઙ્ગપવત્તિયા અભાવતો તસ્સ

વિસયભૂતપુપ્ફગચ્છકાદિ ચન્દસ્સ ઉપમત્તેન ગહેત્વા અવુત્તત્તા દુટ્ઠાતિ અધિપ્પાયો. **સકલઙ્કો** કલઙ્કસહિતો **નિસાકરો** ચન્દો **કેરવાકારો** કુમુદસદિસોતિ અયં **ખણ્ડિતા** ચન્દગતં કણ્હત્તં પકાસેતું ''સભિઙ્ગકેરવાકારો''તિ વત્તબ્બે ભિઙ્ગોપમાભાવસ્સ ખણ્ડિતત્તા ખણ્ડિતોપમા નામ હોતિ. ઉપમં અપેક્ખતીતિ ચ, ખણ્ડં ઇતા ગતાતિ ચ, ખણ્ડેન ઇતા યુત્તા વાતિ ચ, કેરવસ્સાકારો અસ્સેતિ ચ, સહ કલઙ્કેન વત્તતીતિ ચ વાક્યં.

૨૦૯ઇચ્ચેવમાદિરૂપેસુ, ભવન્તિ વિગતાદરા;
કરોન્તિ ચા'દરં ધીરા, પયોગે ક્વચિદેવ તુ.

૨૦૯. વુત્તં નિગમેતિ "**ઇચ્ચેવ**"માદિના. **રૂપેસુ** પયોગેસુ. વિગતો અપગતો આદરો સમ્ભાવના યેસં તથા ભવન્તિ. કિં ભિન્નલિઙ્ગાદિકં નિયમેનાનાદરણીયમેવ, અનિયમેનેતિ [નિયમેનેતિ (ક॰)] ચે ગય્હૂપગમ્પિ અત્થીતિ આહ ''કરોન્તિ''ચ્ચાદિં. ક્વચિદેવ તુ પયોગે **ધીરા** કવયો આદરં કરોન્તિ ચાતિ. **ચસદ્દો** વત્તબ્બન્તરત્થં સમુચ્ચિનોતિ.

૨૦૯. "**ઇચ્ચે**"ચ્ચાદિ. **ઇતિ** અનન્તરં નિદ્દિટ્ઠેસુ **એવમાદિરૂપેસુ** પયોગેસુ ધીરા વિગતાદરા ભવન્તિ. ઇમેયેવ ધીરા ક્વચિદેવ તુ પયોગે ભિન્નલિઙ્ગાદિકે આદરં કરોન્તિ ચ. ઇતિ એવં અયં પકારો આદિ યેસમિતિ ચ, તાનિ ચ તાનિ રૂપાનિ ચેતિ ચ, વિગતો આદરો યેસમિતિ ચ વિગ્ગહો. **ચસદ્દો** વાક્યન્તરસમુચ્ચયે. તસ્મા વિગતાદરત્થેન અઞ્ઞમાદરકરણં વુચ્ચમાનકથાસન્તતિં આકડ્ઢતિ.

૨૧૦ઇત્થીવા'યં જનો યાતિ,
વદત્યેસા પુમા વિય;
પિયો પાણા ઇવા'યં મે,
વિજ્જા ધનમિવ'ચ્ચિતા.

૨૧૦. ઉદાહરતિ "**ઇત્થિ**"ચ્ચાદિ. અયં જનો ઇત્થીવ યાતિ ક્રિયાનુવત્તિતો. **એસા** ઇત્થી **પુમાવ** પુરિસો વિય વદતિ તાદિસસ્સ પાગબ્ભિયયોગતો. એત્થ લિઙ્ગનાનત્તમુપમાનોપમેય્યાનં. **અય**મિચ્છિતો કોચિ મે પાણા ઇવ **પિયો** ઇટ્ઠો, **વિજ્જા** બ્યાકરણાદયો ધનમિવ **અચ્ચિતા** રાસિકતાતિ વચનભેદો.

૨૧૦. ઇદાનિ ભિન્નલિઙ્ગાનં ગહેતબ્બવિસયં દસ્સેતિ "**ઇત્થીવા'ય**"મિચ્ચાદિના. અયં જનો **ઇત્થીવ** અવિસદગમનેન મહિલા વિય યાતિ. **એસા** ઇત્થી **પુમા વિય** તાદિસપાગબ્ભિયયુત્તત્તા પુરિસો વિય વદતીતિ. ઇહ ભિન્નં ઉપમાનોપમેય્યાનં લિઙ્ગભેદે સતિપિ કવયો આદરં કરોન્તિ. **અયં** પુરિસો **મે** મમ **પાણા ઇવ** [પાણા ઇવ જીવો ઇવ (ક॰)] આયવોવ પિયો. **અચ્ચિતા** સઞ્ચિતા **વિજ્જા** બ્યાકરણનિઘણ્ડુઆદયો ધનમિવ હોન્તીતિ. એત્થ ઉપમાનોપમેય્યાનં વચનતો વિસેસત્તે સતિપિ ઇટ્ઠમેવ.

૨૧૧ભવં વિય મહીપાલ, દેવરાજા વિરાજતે;
અલ'મંસુમતો કચ્છં, તેજસા રોહિતું અયં.

૨૧૧. હીનાધિકમુત્તમુદાહરણમાહ "**ભવં વિયિ**"ચ્ચાદિ. **મહીપાલે**ત્યામન્તનં, દેવરાજા ભવં વિય વિરાજતે. ઇતિ હીનેનાપિ હોતિ. એવંવિધે સમુચિતે વિસયે લિઙ્ગવચનભેદાદિકં નોપમં દૂસેતીતિ [દસ્સેતીતિ (ક॰)].

૨૧૧. "**ભવ**"મિચ્ચાદિ. **મહીપાલ** ભો રાજ, **દેવરાજા** સક્કો દેવરાજા ભવં વિય વિરાજતેતિ. એત્થ સક્કમુપાદાય "ભવં વિયા"તિ હીનત્તેપિ ઇટ્ઠમેવ. **અયં** રાજા **અંસુમતો** સૂરિયસ્સ **કચ્છં** પદવિં તેજસા **આરોહિતું** પત્તું **અલં** સમત્થોતિ. એત્થ તેજસા અધિકોપિ સૂરિયો ઉપમાભૂતો ઇટ્ઠોવ, "કચ્છં આરોહિતુ"ન્તિ **ઇવસદ્દપરિયાયો**. ઈદિસં ભિન્નલિઙ્ગાદિકોપમાદિકં ઉપમાદૂસનં ન કરોતિ.

૨૧૨ઉપમાનોપમેય્યાનં, અભેદસ્સ નિરૂપના;
ઉપમેવ [ઉપમાવ (સી॰ ક॰)] **તિરોભૂત-ભેદા રૂપકમુચ્ચતે.**

૨૧૨. રૂપકં નિરૂપયતિ "**ઉપમાને**"ચ્ચાદિના. ઉપમાનોપમેય્યાનં યથાવુત્તાનં **અભેદસ્સ** નાનત્તાભાવસ્સ **નિરૂપના** આરોપનેન ઉપમાનોપમેય્યાનમભેદં રૂપયતિ દસ્સેતીતિ **રૂપક**મુચ્ચતે. ઉપમાનસ્સ ઉપમાનોપમેય્યાનમભેદારોપનેન **તિરોભૂતો** અપાકટો **ભેદો** નાનત્તં યસ્સાતિ તાદિસી **ઉપમેવ** યથાવુત્તલક્ખણા **રૂપક**મુચ્ચતે "રૂપક"ન્તિ. "પદમ્બુજ"ન્તિ એત્થ પદમેવ અમ્બુજસદિસત્તા અમ્બુજં રુપ્પતે. ઇત્યુપમેય્યોપમાનભૂતાનં પદમ્બુજાનમભેદારોપનેન ઉપમાનોપમેય્યગતસાધમ્મસઙ્ખાતાયપિ ઉપમાય ભેદો વિજ્જમાનોપિ તિરોહિતો. ન તુ આવિભૂતો [અબ્ભુતો (ક॰)] "પદં અમ્બુજમિવે"તિ. સા ચોપમા તથાવિધા ઉપમાનોપમેય્યાનમભેદમાયાતિ નામાતિ રૂપકમુચ્ચતેતિ અધિપ્પાયો.

૨૧૨. ઇદાનિ ઉદ્દિટ્ઠક્કમેન રૂપકાલઙ્કારં દસ્સેતિ "**ઉપમાનો**"ચ્ચાદિના. **ઉપમાનોપમેય્યાનં** અનન્તરનિદ્દિટ્ઠઉપમાનોપમેય્યાનં **અભેદસ્સ** સભાવતો ભેદે સતિપિ વિભૂતસદિસત્તં નિસ્સાય "સો એસો, એસો સો"તિ વત્તારેહિ પરિકપ્પિતસ્સ અભેદસ્સ **નિરૂપના** ઉપમાનોપમેય્યપદત્થેસુ બુદ્ધિયા આરોપનં નિસ્સાય **તિરોભૂતભેદા** "પદં અમ્બુજમિવા"તિ એવં પાકટનાનત્તં વિના "પદમ્બુજ"ન્તિ તિરોહિતભેદા **ઉપમેવ** પદત્થાનં સાધમ્મસઙ્ખાતા ઉપમા એવ **રૂપકં** ઇતિ વુચ્ચતે. વિભૂતસદિસત્તં નિસ્સાય ઉપમાનોપમેય્યવત્થૂનિ અભેદેન ગણ્હન્તિ. તેસમભેદગ્ગહણેનેવ તે નિસ્સાય પવત્તમાનભિન્નસાધમ્મસઙ્ખાતાય ઉપમાયપિ ભેદો તિરોહિતો હોતિ. એવં તિરોભૂતનાનત્તવન્તસાધમ્મસઙ્ખાતા ઉપમા એવ વત્થૂનમભેદં દીપેતીતિ રૂપકં નામ હોતીતિ અધિપ્પાયો. તિરોભૂતો ભેદો યસ્સેતિ ચ, અભેદં રૂપયતિ પકાસેતીતિ ચ વાક્યં.

૨૧૩અસેસવત્થુવિસયં, એકદેસવિવત્તિ ચ;
તં દ્વિધા પુન પચ્ચેકં, સમાસાદિવસા તિધા.

૨૧૩. તસ્સ ભેદં નિદ્દિસતિ "**અસેસ**"ઇચ્ચાદિના. અસેસવત્થુ વિસયો યસ્સ તં તથાવિધઞ્ચ, **એકદેસે** અવયવે વિવત્તતીતિ એકદેસવિવત્તિ ચેતિ તં રૂપકં દ્વિધા, પુન **પચ્ચેકં** વિસું વિસું **સમાસાદિવસા** ઉપમાનોપમેય્યાનં કતસમાસત્તા સમાસરૂપક અસમાસરૂપક સમાસાસમાસરૂપકવસેન તિધા સિયા.

૨૧૩. "**અસેસિ**"ચ્ચાદિ. **તં** રૂપકં અસેસવત્થુવિસયં એકદેસવિવત્તિ ચાતિ દ્વિધા હોતિ, પુન પચ્ચેકં તં દ્વયમ્પિ **સમાસાદિવસા** સમાસરૂપકં અસમાસરૂપકં સમાસાસમાસરૂપકઞ્ચેતિ ઇમેસં ભેદેન તિધા હોતિ. અસેસં વત્થુ વિસયો અસ્સેતિ ચ, એકદેસે વિવત્તતીતિ ચ, એકં એકં પતીતિ ચ, સમાસો સમાસરૂપકં આદિ યેસમિતિ ચ, તેસં વસો ભેદોતિ ચ, તીહિ પકારેહીતિ ચ વિગ્ગહો.

અસેસવત્થુવિસયસમાસ

૨૧૪.અઙ્ગુલીદલસંસોભિં, નખદીધિતિકેસરં;
સિરસા ન પિળન્ધન્તિ, કે મુનિન્દપદમ્બુજં.

૨૧૪. ઉદાહરતિ "**અઙ્ગુલિ**"ઇચ્ચાદિ. અઙ્ગુલીહિયેવ ઉપમાનગમ્મત્તા સિનિદ્ધતમ્બાહિ **દલેહિ** પત્તેહિ **સંસોભિં** અચ્ચન્તં વિરોચમાનં નખાનં **દીધિતિયો** કિરણા એવ કેસરાનિ યત્થ તાદિસં મુનિન્દસ્સ પદમેવ અમ્બુજં **સિરસા** મુદ્ધના **કે** નામ જના **ન પિળન્ધન્તિ** પસાધનવસેન ન ધારેન્તીતિ. ઇદમસેસવત્થુવિસયં સમાસરૂપકં અઙ્ગિનો પદસ્સ અઙ્ગાનમઙ્ગુલ્યાદીનમસેસાનં રૂપનતો. એવમુપરિપિ યથાયોગં.

૨૧૪. ઇદાનિ ઉદાહરતિ "**અઙ્ગુલિ**"ઇચ્ચાદિ. **અઙ્ગુલીદલસંસોભિં** અઙ્ગુલિસઙ્ખતેહિ પત્તેહિ સંસોભિં **નખદીધિતિકેસરં** નખરંસિસઙ્ખતકેસરં મુનિન્દપદમ્બુજં સિરસા કે ન પિળન્ધન્તિ. વિસેસ્યભૂતં ચરણં વિસેસનભૂતા અઙ્ગુલી નખદીધિતિ ચેતિ ઇમેસં ઉપમાભૂતેહિ અમ્બુજદલકેસરેહિ અભેદકપ્પનાય એકત્તં ગહેત્વા સમાસેનેવ નિદ્દિટ્ઠત્તા ઇદં અસેસવત્થુવિસયસમાસરૂપકં નામ. અઙ્ગુલિયો એવ દલાનીતિ ચ, તેહિ સંસોભીતિ ચ, નખેસુ દીધિતિયોતિ ચ, તા એવ કેસરાનિ અસ્સેતિ ચ વાક્યં.

અસેસવત્થુવિસયઅસમાસ

૨૧૫.રતનાનિ ગુણા ભૂરી, કરુણા સીતલં જલં;
ગમ્ભીરત્તમગાધત્તં, પચ્ચક્ખો'યં જિનો'મ્બુધિ.

૨૧૫. "**રતનાનિ**"ઇચ્ચાદિ. અયં **જિનો** સમ્માસમ્બુદ્ધો, **પચ્ચક્ખો** ન પરોક્ખો અમ્હાકં **અમ્બુધિ** સાગરો. કથં? યે તસ્સ **ભૂરી** બહવો **ગુણા** મેત્તાદયો, તે **રતનાનિ** અતુલ્યદુલ્લભદસ્સનાદિસાધમ્મેન. યા તસ્સ કરુણા, સા સીતલં જલં સકલજનસન્તાપાપહત્તસાધમ્મેન. યં તસ્સ **ગમ્ભીરત્ત**મનુત્તાનતા લાભાદીસુ, તં **અગાધત્ત**મકલલમ્ભસો અમ્બુધિટ્ઠતાસાધમ્મેનાતિ ઇદમસેસવત્થુવિસયં અસમાસરૂપકં.

૨૧૫. "**રતનાનિ**"ઇચ્ચાદિ. અયં જિનો અમ્હાકં પચ્ચક્ખો **અમ્બુધિ** સાગરો, તથા હિ તસ્સ **ભૂરી ગુણા** સીલસમાધિઆદયો **રતનાનિ** ચિત્તીકતાદિસાધમ્મતો રતનાનેવ, **કરુણા** અનઞ્ઞસાધારણકરુણા **સીતલં જલં** સન્તાપવિનોદનસાધમ્મેન સીતલજલમેવ હોતિ, **ગમ્ભીરત્તં** લાભાલાભાદીસુ એકાકારતા **અગાધત્તં** ગમ્ભીરતા એવ હોતિ. ઇદં અસેસવત્થુવિસયઅસમાસરૂપકં. ''ભૂરી''તિ અબ્યયં.

અસેસવત્થુવિસયમિસ્સક

૨૧૬.ચન્દિકા મન્દહાસા તે, મુનિન્દ વદનિન્દુનો;
પબોધયત્ય'યં સાધુ-મનોકુમુદકાનનં.

૨૧૬. "**ચન્દિકા**"ઇચ્ચાદિ. "**મુનિન્દ**"ઇચ્ચામન્તનં, તે વદનમેવ ઇન્દુ **વદનિન્દુનો** ઇતિ સમાસરૂપકં, અયં મન્દહાસા **ચન્દિકા** ચન્દકન્તિયો, અસમાસરૂપકં. સાધૂનં મનાનિયેવ **કુમુદાનિ** કેરવાનિ, સમાસરૂપકં. તેસં **કાનનં** વનં, **પબોધયતિ** વિકાસયતીતિ ઇદં સમાસાસમાસરૂપકં.

૨૧૬. “**ચન્દિ**”ચ્ચાદિ. હે **મુનિન્દતે** તુય્હં **વદનિન્દુનો** મુખચન્દસ્સ **મન્દહાસા** મન્દમિહિતભૂતા **ચન્દિકા** ચન્દકન્તિયો, ‘‘અય’’ન્તિ જાત્યેકવચનેન મન્દહાસચન્દિકા નિદ્દિટ્ઠા. અથ વા **અયં** વદનિન્દુ. **સાધુમનોકુમુદકાનનં** સપ્પુરિસાનં ચિત્તસઙ્ખાતકેરવકાનનં **પબોધયતિ** વિકાસયતિ. ‘‘ચન્દિકા મન્દહાસા’’તિ અસમાસરૂપકં. ‘‘વદનિન્દુનો’’તિ ચ ‘‘મનોકુમુદકાનન’’ન્તિ ચ સમાસરૂપકં. તસ્મા ઇદં અસેસવત્થુવિસયસમાસાસમાસરૂપકં. મન્દા ચ તે હાસા ચાતિ ચ, વદનમેવ ઇન્દૂતિ ચ, સાધૂનં મનાનીતિ ચ, તાનિયેવ કુમુદાનીતિ ચ, તેસં કાનનમિતિ ચ વિગ્ગહો.

૨૧૭.અસેસવત્થુવિસયે, પભેદો રૂપકે અયં;
એકદેસવિવત્તિમ્હિ, ભેદો દાનિ પવુચ્ચતિ.

૨૧૭. નિગમયતિ “**અસેસિ**”ચ્ચાદિના. દુતિયસ્સ પભેદં વત્તું પટિજાનાતિ “**એકિ**”ચ્ચાદિના.

૨૧૭. “**અસેસે**”ચ્ચાદિ. અસેસવત્થુવિસયે રૂપકે **અયં** ‘‘અઙ્ગુલીદલસંસોભિં’’ઇચ્ચાદિકં ઉદાહરણત્તયં પભેદો હોતિ. ઇદાનિ એકદેસવિવત્તિમ્હિ રૂપકે **ભેદો** વિસેસો પવુચ્ચતિ.

એકદેસવિવત્તિસમાસ

૨૧૮વિલાસહાસકુસુમં, રુચિરાધરપલ્લવં;
સુખં કે વા ન વિન્દન્તિ, પસ્સન્તા મુનિનો મુખં.

૨૧૮. “**વિલાસ**”ઇચ્ચાદિ. વિલાસેન યુત્તો હાસોયેવ કુસુમં યસ્સ. **રુચિરો** મનુઞ્ઞો અધરોયેવ પલ્લવો યસ્સ. તાદિસં મુનિનો મુખં પસ્સન્તા **કે** નામ જના સુખં ન વિન્દન્તિ સબ્બેપીતિ. ઇદં અઙ્ગાનિ હાસાદીનિ રૂપયિત્વા મુખમઙ્ગિં ન રૂપિતન્તિ એકદેસવિવત્તિસમાસરૂપકં. એવં ઉપરિપિ યથાયોગં.

૨૧૮. “**વિલાસિ**”ચ્ચાદિ. **વિલાસહાસકુસુમં** લીલાયુત્તહાસસઙ્ખતપુપ્ફં **રુચિરાધરપલ્લવં** મનુઞ્ઞઅધરસઙ્ખાતકિસલયં મુનિનો મુખં પસ્સન્તા **કે વા** કે નામ જના **સુખં ન વિન્દન્તિ** પીતિસુખં નાનુભોન્તિ, અનુભવન્તેવ. વિસેસનભૂતાનં હાસઅધરાનં ઉપમાભૂતકુસુમપલ્લવેહિ અભેદં દસ્સેત્વા વિસેસ્યભૂતસ્સ મુખસ્સ અઞ્ઞતરઉપમાવત્થુના અભેદેન અવુત્તત્તા અભેદારોપનં એકદેસેયેવ વિવત્તીતિ ઇદં એકદેસવિવત્તિસમાસરૂપકં. વિલાસેન યુત્તો હાસોતિ ચ, સોયેવ કુસુમં અસ્સેતિ ચ, રુચિરો ચ સો અધરો ચેતિ ચ, સોયેવ પલ્લવો અસ્સેતિ ચ વાક્યં.

એકદેસવિવત્તિઅસમાસ

૨૧૯.પાદદ્વન્દં મુનિન્દસ્સ, દદાતુ વિજયં તવ;
નખરંસી પરં કન્તા, યસ્સ પાપજયદ્ધજા.

૨૧૯. “**પાદ**”ઇચ્ચાદિ. **મુનિન્દસ્સ** વિજયિનો પાદદ્વન્દં તવ **વિજયં** પટિપક્ખપરાભવં દદાતુ. કીદિસં? યસ્સ **પરમ**ચ્ચન્તં **કન્તા** મનુઞ્ઞા નખરંસી **પાપાનં** લોભાદીનં જયે ઉસ્સિતા **ધજા** કેતવોતિ.
ઇદમેકદેસવિવત્તિઅસમાસરૂપકં.

२१९. “**पादे**”च्चादि. **यस्स** सम्बुद्धस्स **परं** अतिसयेन **कन्ता** मनुञ्ञा **नखरंसी** चरणनखकन्तियो **पापजयद्धजा** पापविजये उस्सापितधजायेव होन्ति, तस्स मुनिन्दस्स **पादद्वन्दं** चरणयुगळं **तव** तुय्हं **विजयं** पटिपक्खपराभवं ददातूति. नखरंसीनं उपमाभूतधजेहि अभेदमारोपेत्वा ‘‘पादद्वन्द’’मिति अनिरूपितत्ता एकदेसविवत्तिअसमासरूपकं नाम. पापानं जयोति च, तस्मिं धजाति च विग्गहो.

एकदेसविवत्तिमिस्सक

२२०.सुनिम्मलकपोलस्स, मुनिन्दवदनिन्दुनो;
साधुप्पबुद्धहदयं, जातं केरवकाननं.

२२०. “**सुनिम्मल**”इच्चादि. सुनिम्मलो कपोलो यस्स, तस्स मुनिन्दवदनिन्दुनो साधूनं **पबुद्धं** धम्मावबोधवसेन विकसितं **हदयं** चित्तं केरवकाननं जातन्ति एकदेसविवत्तिसमासासमासरूपकं.

२२०. “**सुनिम्मलि**”च्चादि. सुनिम्मलकपोलस्स मुनिन्दवदनिन्दुनो **साधुप्पबुद्धहदयं** सज्जनानं चतुसच्चावबोधेन पसन्नमानसं **केरवकाननं** कुमुदवनं जातन्ति. वदनहदयानं उपमाभूतेहि इन्दुकेरवेहि अभेदारोपनं कत्वा कपोलस्स मण्डलादीहि उपमाविसेसेहि अनिरूपितत्ता एकदेसविवत्तिसमासासमासरूपकं. एत्थ समासो नाम वदनिन्दूनमेव. असमासो नाम हदयकेरवानमेवाति. तथा हि रूपकविसये समासासमासत्तं उपमानोपमेय्यपदानं द्विन्नमेवाति. सुट्ठु निम्मलोति च, सो कपोलो अस्साति च, मुनिन्दवदनमेव इन्दूति च, पबुद्धञ्च तं हदयञ्चाति च, साधूनं पबुद्धहदयमिति च, केरवानं काननमिति च वाक्यं.

२२१रूपकानि बहून्येव, युत्तायुत्तादिभेदतो;
विसुं न तानि वुत्तानि, एत्थे’व’न्तोगधानि’ति.

२२१.एत्तकोयेव किं रूपकभेदोति आह
“**रूपकानि**”च्चादि; सुबोधं; तत्थ –

‘‘सितपुप्फुज्जलं लोल-नेत्तभिङ्गं तवाननं;
कस्स नाम मनो धीर, नाकड्ढति मनोहर’’न्ति.

युत्तरूपकं युत्तत्ता पुप्फभिङ्गानं, तदनुसारेन अयुत्तरूपकादिपि विञ्ञेय्यन्ति.

२२१. रूपकानि पुनपि सन्तीति दस्सेतुमाह “**रूपकानि**”च्चादि. रूपकानि **युत्तायुत्तादिभेदतो** युत्तरूपकअयुत्तरूपकादिभेदेन बहूनि एव होन्ति, **तानि** रूपकानि **एत्थेव** रूपके अन्तोगधानि. **इति** तस्मा कारणा तानि विसुं न वुत्तानि. अन्तो मज्झे गधानि पवत्तानीति विग्गहो.

‘‘सितपुप्फुज्जलं लोल-नेत्तभिङ्गं तवाननं;
कस्स नाम मनो धीर, नाकड्ढति मनोहर’’न्ति.

एत्थ पुप्फभिङ्गानं अञ्ञमञ्ञयुत्तत्ता युत्तरूपकं नाम.

હે ધીર **સિતપુપ્ફુજ્જલં** મન્દહસિતસઙ્ખાતેહિ કુસુમેહિ વિજોતન્તં લોલનેત્તભિઙ્ગં મનોહરં તવાનનં કસ્સ નામ મનો નાકડ્ઢતીતિ. ઇમસ્સ પટિપક્ખતો અયુત્તરૂપકં વેદિતબ્બં.

૨૨૨.ચન્દિમા'કાસપદ્દુમ-મિચ્ચેતં ખણ્ડરૂપકં;
દુટ્ઠ'મમ્ભોરુહવનં, નેત્તાનિ'ચ્ચાદિ સુન્દરં.

૨૨૨. રૂપકસ્સ વિરોધાવિરોધો ઉપમાયમિવો'હિતું સક્કાતિ ઉપલક્ખેતિ "**ચન્દિમા**"ઇચ્ચાદિના. એત્થ આકાસસ્સ તળાકે રૂપિતે ચન્દસ્સ પદુમત્તં રૂપકં યુત્તન્તિ એતં ખણ્ડરૂપકં દુટ્ઠં, ''અમ્ભોરુહવનં નેત્તાનિ''ચ્ચાદિ તુ વચનભેદેપિ સુન્દરં.

૨૨૨. રૂપકે દોસાદોસં ઉપમાયં વિય પરિકપ્પેત્વા ગહેતબ્બન્તિ ઉપદિસન્તો આહ "**ચન્દિમિ**"ચ્ચાદિ. "**ચન્દિમા** ચન્દો આકાસપદુમ''ન્તિ એતં **ખણ્ડરૂપકં** આકાસસ્સ તળાકત્તેન અનિરૂપિતત્તા ખણ્ડરૂપકં નામ. **દુટ્ઠં** ખણ્ડિતોપમા વિય દોસદુટ્ઠં નામ. "**અમ્ભોરુહવનં** નીલુપ્પલવનં નેત્તાની''તિઆદિકં ઉપમાનોપમેય્યાનં વચનનાનત્તેપિ સુન્દરમેવ.

૨૨૩.પરિયન્તો વિકપ્પાનં, રૂપકસ્સો'પમાય ચ;
નત્થિ યં તેન વિઞ્ઞેય્યં, અવુત્ત'મનુમાનતો.

૨૨૩. કિમેત્તકા એવોપમારૂપકભેદા? નેતિ પરિદીપેન્તો અવુત્તં અતિદિસતિ "**પરિયન્તો**"ઇચ્ચાદિના. રૂપકસ્સ ઉપમાય ચ **વિકપ્પાનં** પભેદાનં **પરિયન્તો** અવસાનં નત્થિ **યં** યસ્મા કારણા, **તેન** કારણેન **અવુત્તં** ઇધાનુપાતં વિકપ્પજાતં સબ્બવિકપ્પબ્યાપકસામઞ્ઞલક્ખણાનુગતરૂપકવિકપ્પાનુસારેન વિઞ્ઞેય્યં. કસ્મા? **અનુમાનતો** યથાવુત્તવિકપ્પસઙ્ખાતલિઙ્ગતો અવુત્તસેસરૂપકાવગમસઙ્ખાતેન અનુમાનઞાણેનાતિ અત્થો.

૨૨૩. ઇદાનિ ઇમેસમેવ ઉપમારૂપકાનં અવુત્તાનન્તભેદો વુત્તાનુસારેનેવ ઞાતબ્બોતિ દસ્સેતુમાહ "**પરિયન્તો**"ઇચ્ચાદિ. **રૂપકસ્સ ચ** રૂપકાલઙ્કારસ્સ ચ **ઉપમાય ચ** ઉપમાલઙ્કારસ્સ ચ **વિકપ્પાનં** વિવિધાકારેન કપ્પિતપક્ખાનં **પરિયન્તો** કોટિ **યં** યસ્મા નત્થિ, **તેન** કારણેન **અવુત્તં** ઇમસ્મિં સુબોધાલઙ્કારે અવુત્તપક્ખં સમૂહં **અનુમાનતો** અનુમાનઞાણેન વિઞ્ઞેય્યન્તિ. ઉપમારૂપકાનં સકલમવુત્તપક્ખં બ્યાપેત્વા ઠિતં સામઞ્ઞલક્ખણં અનતિક્કમિત્વા વુત્તેહિ તેહિ તેહિ પક્ખસઙ્ખાતેહિ લિઙ્ગેહિ સિદ્ધાનુમાનઞાણેન સામઞ્ઞલક્ખણે અન્તોગધાનમનુત્તરૂપકસઙ્ખાતાનુમેય્યાનં અવબોધો સક્કાતિ અધિપ્પાયો. રૂપકસ્સ પન ઉપમન્તોગધત્તા ઉપમાય નિદ્દિટ્ઠદોસાદોસં દ્વિન્નમપિ ઉત્તાનુત્તપક્ખસ્સ સાધારણં હોતિ.

૨૨૪.પુનપ્પુનમુચ્ચારણં, ય'મત્થસ્સ પદસ્સ ચ;
ઉભયેસઞ્ચ વિઞ્ઞેય્યા, સા'ય'માવુત્તિ નામતો.

૨૨૪. આવુત્તિમધિકિચ્ચાહ "**પુન**"ઇચ્ચાદિના. **અત્થસ્સ** અભિધેય્યસ્સ **પદસ્સ** સદ્દસ્સ ચ **ઉભયેસં** અત્થપદાનઞ્ચ **પુનપ્પુનં** ભિય્યો ભિય્યો યં ઉચ્ચારણં, **સાયં** તિવિધા નામતો આવુત્તિ વિઞ્ઞેય્યા, ઉચ્ચારણવસેન આ પુનપ્પુનં વત્તન**માવુત્તી**તિ.

૨૨૪. ઇદાનિ આવુત્તિં દસ્સેતિ "**પુનપ્પુને**"ચ્ચાદિના. **અત્થસ્સ** સદ્દાભિહિતઅત્થસ્સ ચ પદસ્સ ચ **ઉભયેસં** અત્થપદાનઞ્ચ યં પુનપ્પુનુચ્ચારણં, **સા અયં** તિવિધા નામતો આવુત્તિ ઇતિ વિઞ્ઞેય્યા. **પુનપ્પુને**તિ એતદબ્યયં ક્રિયાબાહુલ્યે વત્તતે. ઉચ્ચારણવસેન આ પુનપ્પુનં વત્તન**માવુત્તિ**.

અત્થાવુત્તિ

૨૨૫મનો હરતિ સબ્બેસં, આદદાતિ દિસા દસ;
ગણ્હાતિ નિમ્મલત્તઞ્ચ, યસોરાસિ જિનસ્સ'યં.

૨૨૫. ઉદાહરતિ "**મનો**"ઇચ્ચાદિ. જિનસ્સ અયં યસોરાસિ **સબ્બેસં** જનાનં **મનો** ચિત્તં હરતિ, દસ દિસા આદદાતિ સબ્બદા [સબ્બધા (ક॰)] તંવિસયત્તા, **નિમ્મલત્તં** નિમ્મલભાવં ગણ્હાતિ, એત્થ ગહણલક્ખણસ્સ [દસગહણલક્ખણસ્સ (ક॰)] અત્થસ્સ અનેકેહિ પરિયાયવચનેહિ આવત્તિતત્તા અયં અત્થાવુત્તિ.

૨૨૫. ઉદાહરતિ "**મનો હરતિ**"ચ્ચાદિના. જિનસ્સ અયં યસોરાસિ **સબ્બેસં** સત્તાનં **મનો** ચિત્તં **હરતિ** ગણ્હાતિ, દસ દિસા **આદદાતિ** અવિસયટ્ઠાનાભાવતો ગણ્હાતિ, **નિમ્મલત્તઞ્ચ** ભૂતપરિસુદ્ધગુણેન નિપ્ફન્નત્તા ગણ્હાતિ. એત્થ "ગણ્હાતી"તિ એકસ્સેવત્થસ્સ "હરતિ, આદદાતિ, ગણ્હાતી"તિ અઞ્ઞેહિ પરિયાયવચનેહિ આવત્તિતત્તા અયમત્થાવુત્તિ નામ. નિગ્ગતો મલેહીતિ ચ, તસ્સ ભાવોતિ ચ, યસસો રાસિઇતિ ચ વિગ્ગહો.

પદાવુત્તિ

૨૨૬વિભાસેન્તિ દિસા સબ્બા, મુનિનો દેહકન્તિયો;
વિભા સેન્તિ ચ સબ્બાપિ, ચન્દાદીનં હતા વિય.

૨૨૬. "**વિભાસેન્તિ**"ચ્ચાદિ. મુનિનો દેહકન્તિયો સબ્બા દિસા **વિભાસેન્તિ** વિસેસેન દીપેન્તિ, યતો એવં તસ્મા કારણા ચન્દાદીનં સબ્બાપિ **વિભા** સોભા **હતા** પહતા વિય **સેન્તિ** પવત્તન્તીતિ પદાવુત્તિ.

૨૨૬. "**વિભાસેન્તિ**"ચ્ચાદિ. મુનિનો દેહકન્તિયો સબ્બા દિસા **વિભાસેન્તિ** યસ્મા વિસેસેન પકાસેન્તિ, તસ્મા ચન્દાદીનં સબ્બાપિ **વિભા** કન્તિયો **હતા** પહતા વિય **સેન્તિ** પવત્તન્તિ ચ, "વિભાસેન્તી"તિ પદસ્સેવ આવત્તનતો અયં પદાવુત્તિ નામ. દેહે કન્તિયોતિ વાક્યં.

ઉભયાવુત્તિ

૨૨૭જિત્વા વિહરતિ ક્લેસ-રિપું લોકે જિનો અયં;
વિહરત્યા'રિવગ્ગો'યં, રાસીભૂતોવ દુજ્જને.

૨૨૭. "**જિત્વા**"ઇચ્ચાદિ. અયં જિનો ક્લેસરિપું જિત્વા લોકે **વિહરતિ** પવત્તતિ, અયં તેન જિતો **અરિવગ્ગો** સત્તુસમૂહો દુજ્જને રાસીભૂતો વિય તતો અલદ્ધપ્પતિટ્ઠત્તા. "વિહરતી"તિ અત્થસ્સ પદાનઞ્ચ આવુત્તિતો ઉભયાવુત્તિ.

૨૨૭. "**જિત્વા**"ઇચ્ચાદિ. અયં જિનો ક્લેસરિપું જિત્વા લોકે વિહરતિ, અયં **અરિવગ્ગો** ક્લેસરિપુસમૂહો દુજ્જને રાસીભૂતોવ વિહરતીતિ. વાસસઙ્ખતસ્સ અત્થસ્સ ચ "વિહરતી"તિ પદસ્સ ચ પુન [પુનપ્પુનં (?)] ઉચ્ચારણતો

અયં ઉભયાવુત્તિ નામ હોતિ. ક્લેસો એવ રિપૂતિ ચ, અરીનં વગ્ગોતિ ચ, અરાસિ રાસિ અભવીતિ ચ, કુચ્છિતો જનોતિ ચ વાક્યં.

૨૨૮.એકત્થ વત્તમાનમ્પિ, સબ્બવાક્યોપકારકં;
દીપકં નામ તઞ્ચાદિ-મજ્ઝન્તવિસયં તિધા.

૨૨૮. દીપકં પરિદીપયમાહ “**એકત્થે**”ચ્ચાદિ. **એકત્થ** વાક્યસ્સાદો મજ્ઝે અન્તે વા **વત્તમાનમ્પિ** ક્રિયાજાત્યાદિકં **સબ્બસ્સ** અભિમતસ્સ કસ્સચિ **વાક્યસ્સ** ક્રિયાકારકસમ્બન્ધાભિધાયિનો પદસન્તાનસ્સ ઉપકારકં વાક્યત્થાન્વયવસેન **દીપકં નામ**, દીપો વિય એકદેસે વત્તિતોપિ સકલપદત્થવસેન સબ્બવાક્યં દીપયતિ પકાસેતીતિ. **તઞ્ચ** દીપકં આદિ ચ મજ્ઝઞ્ચ અન્તઞ્ચ વિસયો ગોચરો યસ્સ તાદિસં **તિધા** આદિદીપકં મજ્ઝદીપકં અન્તદીપકન્તિ તિવિધં હોતીતિ અત્થો, તમ્પિ ક્રિયાદીનં વસેન પચ્ચેકં તિવિધં હોતિ.

૨૨૮. ઇદાનિ દીપકાલઙ્કારં દસ્સેતિ “**એકત્થે**”ચ્ચાદિના. **એકત્થ** વાક્યસ્સ આદિમજ્ઝાવસાનેસ્વેકસ્મિં **વત્તમાનમ્પિ** ક્રિયાજાતિગુણત્તયં **સબ્બવાક્યોપકારકં**
વત્તુમિચ્છિતક્રિયાકારકસમ્બન્ધપ્પકાસકપદસન્તાનસઙ્ખાતવાક્યસ્સ વાક્યત્થાવબોધવસેન પયોજનં **દીપકં નામ** એકટ્ઠાને ઠત્વા વિસયીભૂતસબ્બટ્ઠાનગતદબ્બપકાસકપદીપસમાનત્તા દીપકં નામ હોતિ. **તઞ્ચ** દીપકં **આદિમજ્ઝન્તવિસયં** વાક્યસ્સ આદિવિસયં મજ્ઝવિસયં અન્તવિસયઞ્ચેતિ તિધા હોતિ. એતેસુ એકેકમપિ ક્રિયાજાતિગુણભેદેન પુનપિ તિવિધં હોતીતિ વિઞ્ઞેય્યં. દીપેતીતિ દીપો, પદીપો. પટિભાગત્થે કપ્પચ્ચયેન દીપો વિયાતિ **દીપકં**. વાક્યસ્સ આદિ ચ મજ્ઝઞ્ચ અન્તઞ્ચેતિ ચ, તં વિસયો અસ્સેતિ ચ વાક્યં.

આદિદીપક

૨૨૯.અકાસિ બુદ્ધો વેનેય્ય-બન્ધૂનમમિતોદયં;
સબ્બપાપેહિ ચ સમં-નેકતિત્થિયમદ્દનં.

૨૨૯. ઉદાહરતિ “**અકાસિ**”ચ્ચાદિ. બુદ્ધો **વેનેય્યા** વિનેતબ્બાયેવ બન્ધવો તેસં **અમિત**મપરિમિતં **ઉદય**મભિવુદ્ધિં અકાસિ. ન કેવલં તમેવ, સબ્બપાપેહિ **સમં** એકતો અનેકાનં તિત્થિયાનં મદ્દનઞ્ચ અકાસીતિ. ઇધ ‘‘અકાસી’’તિ ક્રિયાપદેનાદિવત્તિના સબ્બમેવ વાક્યં દીપયતીતિ ક્રિયાદિદીપકમેતં.

૨૨૯. “**અકાસિ**”ચ્ચાદિ. બુદ્ધો વેનેય્યબન્ધૂનં **અમિતોદયં** પમાણરહિતાભિવુદ્ધિં અકાસિ. ન કેવલં તમેવ, **સમં** એકક્ખણે સબ્બપાપેહિ સહાનેકતિત્થિયમદ્દનઞ્ચ અકાસીતિ. વાક્યાદિમ્હિ ક્રિયાય ઠિતત્તા ઇદં ક્રિયાદિદીપકં નામ. અમિતો ચ સો ઉદયો ચેતિ ચ, અનેકા ચ તે તિત્થિયા ચેતિ ચ, તેસં મદ્દનમિતિ ચ વિગ્ગહો.

મજ્ઝેદીપક

૨૩૦દસ્સનં મુનિનો સાધુ-જનાનં જાયતે’મતં;
તદઞ્ઞેસં તુ જન્તૂનં, વિસં નિચ્ચોપતાપનં.

૨૩૦. “**દસ્સન**”મિચ્ચાદિ. મુનિનો દસ્સનં સાધુજનાનં **અમતં** નિબ્બાનં નામ જાયતે અમતસ્સ સાધનતો, **તેહિ** સાધુજનેહિ અઞ્ઞેસં જન્તૂનં નિચ્ચમુપતાપેતીતિ **નિચ્ચોપતાપનં** વિસં જાયતે, તસ્મિં મનોપદોસસ્સ વિસસદિસત્તા નિરયાદિદુક્ખાવહભાવતોતિ. ક્રિયામજ્ઝદીપકમેતં.

૨૩૦. “**દસ્સન**”મિચ્ચાદિ. મુનિનો દસ્સનં સાધુજનાનં **અમતં** અમતસઙ્ખાતનિબ્બાનસ્સ એકન્તકારણત્તા કારિયોપચારેન અમતં ભૂતં જાયતે, **તદઞ્ઞેસં** તેહિ સાધુજનેહિ અઞ્ઞેસં જન્તૂનં તુ **નિચ્ચોપતાપનં** સતતમુપતાપકરણતો **વિસં જાયતે** વિસતુલ્યપટિઘકારણત્તા કારિયોપચારેન વિસં ભવતીતિ. ઇદં ક્રિયાય મજ્ઝે ઠિતત્તા ક્રિયામજ્ઝદીપકં. સાધવો ચ તે જના ચેતિ ચ, તેહિ અઞ્ઞેતિ ચ વાક્યં.

અન્તદીપક

૨૩૧.અચ્ચન્તકન્તલાવણ્ય-ચન્દાતપમનોહરો;
જિનાનનિન્દુ ઇન્દુ ચ, કસ્સ ના’નન્દકો ભવે.

૨૩૧. “**અચ્ચન્તે**”ચ્ચાદિ. અચ્ચન્તં **કન્તં** મનુઞ્ઞં **લાવણ્યં** પિયભાવો, તમેવ, તમિવ વા**ચન્દાતપો** ચન્દિકા, તેન મનોહરો જિનાનનિન્દુ **ઇન્દુ** ચન્દો ચ **કસ્સ** જનસ્સ આનન્દકો ન ભવતીતિ. ક્રિયાન્તદીપકં.

૨૩૧. “**અચ્ચન્તિ**”ચ્ચાદિ. **અચ્ચન્તકન્તલાવણ્યચન્દાતપમનોહરો** અતિસયેન મનુઞ્ઞપિયભાવસઙ્ખાતવિલાસનામકેન ચન્દકિરણેન, નો ચે, અતિસયેન મનુઞ્ઞપિયતાસઙ્ખાતવિલાસસદિસેન ચન્દકિરણેન મનોહરો **જિનાનનિન્દુ** સમ્બુદ્ધસ્સ મુખચન્દો **ચ ઇન્દુ** ચ પકતિચન્દો ચ કસ્સ આનન્દકો ન ભવે. ઇદં ક્રિયાય અન્તે ઠિતત્તા ક્રિયાન્તદીપકં નામ. અન્તં અતિક્કન્તાન્તિ ચ, તઞ્ચ તં કન્તઞ્ચેતિ ચ, લવણસ્સ ભાવો લાવણ્યં, મધુરભાવો, તંસદિસત્તા અચ્ચન્તકન્તઞ્ચ તં લાવણ્યઞ્ચાતિ ચ, ચન્દસ્સ આતપો કિરણોતિ ચ, અચ્ચન્તકન્તલાવણ્યમેવ ચન્દાતપોતિ ચ, ચન્દપક્ખે અચ્ચન્તકન્તલાવણ્યમિવ ચ સો ચન્દાતપો ચાતિ ચ, તેન મનોહરોતિ ચ, જિનાનનમેવ ઇન્દૂતિ ચ વાક્યં. ઇમિના ક્રિયાદીપકત્તયેનેવ અવુત્તજાતિદીપકગુણદીપકાનિપિ ઞાતબ્બાનિ.

માલાદીપક

૨૩૨હોતા’વિપ્પટિસારાય,
સીલં પામોજ્જહેતુ સો;
તં પીતિહેતુ, સા ચા’યં,
પસ્સદ્ધાદિપસિદ્ધિયા.

૨૩૨. આદિદીપકાદીસુપિ તેસુ પયોગક્કમેન પકારન્તરમત્થીતિ વદતિ “**હોતિ**”ચ્ચાદિ. **સીલં** પઞ્ચસીલાદિકં, **અવિપ્પટિસારાય** પચ્છાનુતાપાભાવાય હોતિ, **સો** અવિપ્પટિસારો **પામોજ્જસ્સ** ઉપ્પન્નમત્તાય પીતિયા હેતુ હોતિ, **તં** પામોજ્જં **પીતિયા** બલવભૂતાય હેતુ હોતિ, **સા ચાયં** પીતિ **પસ્સદ્ધાદીનં** પસ્સદ્ધિસુખાદીનં **પસિદ્ધિયા** નિપ્ફત્તિયા હોતીતિ યોજનીયં.

૨૩૨. ઇદાનિ નવસુ દીપકેસુ પયોગવિસેસેન સાધેતબ્બે અઞ્ઞપ્પકારે દસ્સેતિ “**હોતિ**”ચ્ચાદિના. **સીલં** સુરક્ખિતં પઞ્ચઙ્ગદસઙ્ગાદિસીલં અવિપ્પટિસારાય હોતિ, **સો** અવિપ્પટિસારો **પામોજ્જહેતુ** હોતિ ઉપ્પન્નમત્તાય તરુણપીતિયા કારણં ભવતિ, **તં** પામોજ્જં **પીતિહેતુ** બલવપીતિકારણં હોતિ, **સા અયઞ્ચ** પીતિ **પસ્સદ્ધાદિપસિદ્ધિયા** કાયપસ્સદ્ધિચિત્તપસ્સદ્ધિઆદીનં સિદ્ધિયા હેતુ હોતિ. ન વિપ્પટિસારો અવિપ્પટિસારો, **નસદ્દો** પસજ્જપટિસેધે વત્તતે. પમુદિતસ્સ ભાવોતિ ચ, તસ્સ હેતૂતિ ચ, પસ્સદ્ધિ આદિ યેસં સુખાદીનન્તિ ચ, તેસં પસિદ્ધીતિ ચ વિગ્ગહો.

૨૩૩ઇચ્ચા’દિદીપકત્તેપિ, પુબ્બં પુબ્બમપેક્ખિની;
વાક્યમાલા પવત્તાતિ, તં માલાદીપકં મતં.

૨૩૩. કિમિદં તવ પકારન્તરમિચ્ચાહ “**ઇચ્ચાદિ**”ચ્ચાદિ. **ઇચ્ચે**વમિમં યં તં માલાદીપકં મતં. નનુ ક્રિયાદિદીપકમેતમિચ્ચાહ “**આદિદીપકત્તેપી**”તિ. યજ્જપ્યાદિદીપકમેતં **પુબ્બં પુબ્બં** વાક્યં “હોતાવિપ્પટિસારાય સીલ”ન્તિઆદિકં અપેક્ખિની અપેક્ખમાના **વાક્યાનં** યથાવુત્તાનં **માલા** પરમ્પરા પવત્તાતિ. તં યથાવુત્તં માલાદીપકં મતં, નાદિદીપકન્તિ.

૨૩૩. “**ઇચ્ચાદિ**”ચ્ચાદિ. **આદિદીપકત્તેપિ** ક્રિયાદિદીપકભાવે સતિપિ **વાક્યમાલા** અનેકવાક્યેન સમ્બજ્ઝમાના પરમ્પરા **પુબ્બં પુબ્બં** “હોતાવિપ્પટિસારાયા”તિઆદિકં વાક્યં અપેક્ખિની પવત્તા. **ઇતિ** ઇદં અનન્તરગતપ્પકારં દીપકં “માલાદીપક”ન્તિ મતન્તિ. આદિમ્હિ દીપકમિતિ ચ, વિસયોપચારેન આદિ ચ તં દીપકઞ્ચાતિ ચ, માલા એવ દીપકમિતિ ચ વાક્યં.

૨૩૪અનેનેવ પકારેન, સેસાનમપિ દીપકે;
વિકપ્પાનં વિધાતબ્બા-નુગતી સુદ્ધબુદ્ધિભિ.

૨૩૪. અવુત્તે દીપકવિકપ્પે અતિદિસન્તો નિગમેતિ “**અનેનિ**”ચ્ચાદિના. **અનેનેવ** અનન્તરા વુત્તેન **પકારેન** વિધિના **દીપકે** દીપકવિસયે [દીપકવિસેસે (ક॰)] **સેસાન**મવુત્તાનં **વિકપ્પાનં** જાત્યાદિદીપકાદિભેદાનં **અનુગતિ** અવબોધો **સુદ્ધબુદ્ધિભિ** પરિસુદ્ધમતીહિ કવીહિ **વિધાતબ્બા** કાતબ્બાતિ.

૨૩૪. ઇદાનિ અવુત્તદીપકાનિપિ અતિદિસતિ “**અનેનેવિ**”ચ્ચાદિના. **અનેનેવ પકારેન** યથાવુત્તદીપકપ્પકારેન **દીપકે** દીપકવિસયે **સેસાનં અપિ** વિકપ્પાનં અવુત્તજાતિદીપકગુણદીપકસઙ્ખાતાનં પક્ખાનં જાત્યાદિદીપકગુણાદિદીપકાદીનં છન્નં માલાદીપકાનઞ્ચ **અનુગતિ** અવબોધો **સુદ્ધબુદ્ધિભિ** કવીહિ **વિધાતબ્બા** વુત્તાનુસારેનેવ કાતબ્બા. વિસેસતો અસઙ્કરતો કપ્પીયન્તીતિ ચ, સુદ્ધા બુદ્ધિ યેસન્તિ ચ વાક્યં.

૨૩૫વિસેસવચનિચ્છાયં,
નિસેધવચનં તુ યં;
અક્ખેપો નામ સો’યઞ્ચ,
તિધા કાલપ્પભેદતો.

૨૩૫. અક્ખેપમુપક્ખિપતિ “**વિસેસિ**”ચ્ચાદિના. **વિસેસસ્સ** યસ્સ કસ્સચિ વચનિચ્છાયં યં **નિસેધસ્સ** પટિસેધસ્સ **વચનં** વુત્તિ, **સો** અક્ખેપો નામ અક્ખિપનં પટિસેધોતિ કત્વા. **સોયમ**ક્ખેપો ચ **કાલપ્પભેદતો**

અતીતાદિતો **તિધા** તિપ્પકારો.

૨૩૫. ઇદાનિ અક્ખેપં દસ્સેતિ “**વિસેસે**”ચ્ચાદિના. **વિસેસવચનિચ્છાયં તુ** યસ્સ કસ્સચિ પદત્થવિસેસસ્સ કથનિચ્છાય એવ યં **નિસેધવચનં** પટિસેધવચનં અત્થિ, **સો** પટિસેધો **અક્ખેપો** નામ અક્ખેપાલઙ્કારો નામ. **અયઞ્ચ** અક્ખેપો **કાલપ્પભેદતો** અતીતાદિકાલવિસેસેન તિધા હોતિ. વિસેસસ્સ કસ્સચિ વચનન્તિ ચ, તસ્મિં ઇચ્છાતિ ચ, નિસેધસ્સ પટિસેધસ્સ વચનમિતિ ચ, અક્ખિપનં પટિક્ખિપનન્તિ ચ, કાલસ્સ ક્રિયાય વા પભેદોતિ ચ વાક્યં.

૨૩૬.એકાકી’નેકસેનં તં, મારંસવિજયીજિનો;
કથં ત’મથ વા તસ્સ, પારમીબલમીદિસં.

અતીતક્ખેપો.

૨૩૬. “**એકાકિ**”ચ્ચાદિ. સો જિનો **એકાકી** એકો સમાનો અનેકસેનં તં મારં **વિજયિ** પરાજેસિ, તં કથં યુજ્જતે. અથ વા કિં ન યુજ્જતે, યતો **તસ્સ** જિનસ્સ **પારમી** સમતિંસવિધા પારમિતા એવ બલં **ઈદિસં** યાદિસં તસ્સ વિજયકારણન્તિ. એત્થ એકાકિત્તકારણસામત્થિયા મારવિજયાયોગબુદ્ધિ ‘‘સસેનં મારં વિજિતવાતિ કથં યુજ્જતી’’તિ એવમાકારા અતીતા અક્ખિત્તાતિ અતીતક્ખેપોયં.

૨૩૬. ઇદાનિ ઉદાહરતિ “**એકાકિ**”ચ્ચાદિના. **સ જિનો** સો સબ્બઞ્ઞૂ **એકાકી** અસહાયો અદુતિયો અનેકસેનં તં મારં **વિજયી** અજિનીતિ, તં કથં યુજ્જતિ. અથ વા યુજ્જતેવ, **તસ્સ** જિનસ્સ **પારમીબલં** સમતિંસપારમીબલં સમતિંસપારમીતાસઙ્ખતસેના **ઈદિસ**મીદિસાતિ. બુદ્ધસ્સ અદુતિયભાવઞ્ચ મારસ્સ સપરિવારભાવઞ્ચ નિસ્સાય કસ્સચિ ઉપ્પન્ના ‘‘એકાકિના કથમનેકસેનો મારો જિતો’’તિ વિપરીતબુદ્ધિ અતીતમારવિજયવિસયત્તા અતીતા હોતિ, ‘‘તસ્સ પારમીબલં ઈદિસ’’ન્તિ અત્થવિસેસસ્સ કથનિચ્છાય ‘‘અથ વા’’તિ નિદ્દિટ્ઠપટિસેધવચનેન અક્ખિત્તન્તિ અતીતસ્સ અક્ખેપનતો અતીતક્ખેપો નામ.

૨૩૭કિં ચિત્તે’જાસમુગ્ઘાતં,
અપ્પત્તો’સ્મીતિ ખિજ્જસે;
પણામો નનુ સોયેવ,
સકિમ્પિ સુગતે કતો.

વત્તમાનક્ખેપો.

૨૩૭. “**કિં ચિત્તે**”ચ્ચાદિ. ચિત્ત **એજાય** તણ્હાય સમુગ્ઘાતં સબ્બથા અપ્પવત્તિં અપ્પત્તોસ્મીતિ કિં ખિજ્જસે, તુચ્છો તવ ખેદો. સુગતે **સકિમ્પિ** એકવારમ્પિ કતો પણામો **સોયેવ** તણ્હાય સમુગ્ઘાતોયેવ નનુ એકન્તકારણત્તા તસ્સાતિ વત્તમાનક્ખેપોયં વત્તમાનસ્સ ખેદસ્સાક્ખિતત્તા.

૨૩૭. “**કિં ચિત્તે**”ચ્ચાદિ. હે **ચિત્ત એજાસમુગ્ઘાતં** એજાસઙ્ખતાય તણ્હાય સમુચ્છેદપહાનં અપ્પત્તોસ્મીતિ કિં ખિજ્જસે, તુચ્છો તવ ખેદો. તથા હિ **સુગતે** બુદ્ધવિસયે સકિમ્પિ કતો પણામો **સોયેવ નનુ** તણ્હાસમુચ્છેદસ્સ એકન્તકારણત્તા કારણકારિયાનમભેદબુદ્ધિયા સો એજાસમુગ્ઘાતોયેવ કિં ન ભવતિ, ભવત્યેવ.

‘‘પણામો’’ત્યાદિવિસેસકથનાધિપ્પાયેન ‘‘કિં ખિજ્જસે’’તિ ચિત્તસ્સ વત્તમાનખેદસ્સ પટિસેધિતત્તા અયં વત્તમાનક્ખેપો નામ. એજાય સમુગ્ઘાતોતિ વાક્યં.

૨૩૮.સચ્ચં ન તે ગમિસ્સન્તિ, સિવં સુજનગોચરં;
મિચ્છાદિટ્ઠિપરિક્કન્ત-માનસા યે સુદુજ્જના.

અનાગતક્ખેપો.

૨૩૮. ‘‘**સચ્ચ**’’મિચ્ચાદિ. સુજનગોચરં **સિવં** સન્તિપદં તે **સચ્ચં** નિયતં ન ગમિસ્સન્તિ. યે **મિચ્છાદિટ્ઠિયા** સસ્સતાદિકાય **પરિક્કન્તં** અભિભૂતં **માનસં** ચિત્તં યેસં તાદિસા સુટ્ઠુ અતિસયેન દુજ્જનાતિ યોજનીયં. અયમનાગતક્ખેપો ભાવિનો ગમનસ્સાક્ખિત્તત્તા.

‘‘જીવિતાસા બલવતી, ધનાસા દુબ્બલા મમ;
ગચ્છ વા તિટ્ઠ વા કન્ત, મમાવત્થા નિવેદિતા’’તિ [કાબ્યાદાસ ૨.૧૩૯].

અયમનાદરક્ખેપોતિ એવમાદયો તુ તબ્ભેદાયેવાતિ ઉપેક્ખિતા.

૨૩૮. ‘‘**સચ્ચ**’’મિચ્ચાદિ. **સુજનગોચરં** સાધૂનં વિસયગતં **સિવં** સન્તિપદં તે **સચ્ચ**મેકન્તેન ન ગમિસ્સન્તિ. કે? યે મિચ્છાદિટ્ઠિપરિક્કન્તમાનસા સુદુજ્જના, તેયેવાતિ. ‘‘મિચ્છાદિટ્ઠી’’તિઆદિવિસેસસ્સ કથનાધિપ્પાયેન ‘‘તે ન ગમિસ્સન્તી’’તિ તિત્થિયાનં ભાવિનો નિબ્બાનગમનસ્સ બુદ્ધિયા પટિસિદ્ધત્તા અયં અનાગતક્ખેપો નામ. મિચ્છા વિપરીતા ચ સા દિટ્ઠિ ચાતિ ચ, તાય પરિક્કન્તં માનસં યેસન્તિ ચ વાક્યં.

‘‘જીવિતાસા બલવતી, ધનાસા દુબ્બલા મમ;
ગચ્છ વા તિટ્ઠ વા કન્ત, મમાવત્થા નિવેદિતા’’ –

ત્યાદિકો અનાદરક્ખેપોપિ દસ્સિતાતીતક્ખેપાદીહિ અનઞ્ઞત્તા વિસું ન વુત્તો. અયં પનેત્થ અત્થો – હે **કન્ત** વલ્લભ મમ જીવિતાસા બલવતી હોતિ, ધનાસા દુબ્બલા, ત્વં ગચ્છ વા તિટ્ઠ વા, **મમાવત્થા** મમ પકતિ **નિવેદિતા** વિઞ્ઞાપિતા. ‘‘એત્થ મમાવત્થા નિવેદિતા’’તિ વિસેસસ્સ કથનાધિપ્પાયેન ‘‘ગચ્છ વા તિટ્ઠ વા’’તિ ઇમિના અનાદરવચનેન અત્તનો વલ્લભસ્સ વત્તમાનસ્સ અનાગતસ્સ વા ગમનસ્સ પટિસેધિતત્તા વત્તમાનક્ખેપો વા અનાગતક્ખેપો વા હોતિ.

૨૩૯.ઞેય્યો સોત્થન્તરન્યાસો,
યો’ઞ્ઞવાક્યત્થસાધનો;
સબ્બબ્યાપી વિસેસટ્ઠો,
દ્વિવિધો’સ્સ ભેદતો.

૨૩૯. અત્થન્તરન્યાસં ન્યાસયતિ ‘‘**ઞેય્યે**’’ચ્ચાદિના. **અઞ્ઞવાક્યત્થસાધનો** અઞ્ઞસ્સ વત્તુમિચ્છિતસ્સ કસ્સચિ વાક્યત્થસ્સ સાધનો સમત્થકો કસ્સચિદેવ અત્થસ્સ પરસ્સ ન્યાસો યો, સો અત્થન્તરન્યાસો ઞેય્યો અત્થન્તરસ્સ કસ્સચિ વત્થુનો ન્યાસો પયોગોતિ કત્વા. તસ્સ ભેદમાહ ‘‘**સબ્બે**’’ચ્ચાદિના. **અસ્સ** અત્થન્તરન્યાસસ્સ

ભેદતો વિકપ્પતો **હિવિસિટ્ઠા હિ**સદ્દેન વિસેસિતા સબ્બબ્યાપી ચ વિસેસટ્ઠો ચાતિ ઇમે ભવન્તિ. નનુ પતિવત્થૂપમાય ઇમસ્સ ચ કો ભેદોતિ? સચ્ચં, તથાપિ ઉભયત્થ અત્થન્તરન્યાસમત્તેન સદિસત્તેપિ યત્થ મુખ્યતો સામ્યપ્પતીતિસબ્ભાવો, સા પતિવત્થૂપમા. યત્થ પન સાધનરૂપસ્સેવત્થન્તરન્યાસો, સો અત્થન્તરન્યાસોતિ પાકટોયેવુભિન્નં ભેદોતિ.

૨૩૯. ઇદાનિ અત્થન્તરન્યાસં દસ્સેતિ "**ञेય્ય**"ઇચ્ચાદિના. **યો અઞ્ઞવાક્યત્થસાધનો** અઞ્ઞવાક્યત્થસ્સ સાધનો હોતિ, અઞ્ઞવાક્યત્થં સાધેતિ, સો અત્થન્તરન્યાસો સાધિયવાક્યત્થતો અઞ્ઞત્થસ્સ ઠપનં કથનં ''અત્થન્તરન્યાસો''તિ ञेય્યો, **અસ્સ** અત્થન્તરન્યાસસ્સ **ભેદતો** પભેદેન સબ્બબ્યાપી વિસેસટ્ઠો ચ, એતેયેવ **હિ**વિસિટ્ઠા ચાતિ ચત્તારો ભવન્તિ. અત્થો ચ સો અન્તરો અઞ્ઞો ચેતિ ચ, તસ્સ ન્યાસોતિ ચ, સબ્બં બ્યાપેતિ સીલેનાતિ ચ, વિસેસે પદેસે તિટ્ઠતીતિ ચ, **હિ**સદ્દેન વિસિટ્ઠાતિ ચ વાક્યં.

હિ-રહિતસબ્બબ્યાપી

૨૪૦.તેપિ લોકહિતાસત્તા, સૂરિયો ચન્દિમા અપિ [ચન્દિમારપિ (સી॰)];
અત્થં પસ્સ ગમિસ્સન્તિ, નિયમો કેન લઙ્ઘ્યતે.

૨૪૦. ઉદાહરતિ "**તેપિ**"ઇચ્ચાદિ. લોકસ્સ **હિતે** અભિવુદ્ધિયં **આસત્તા** અભિરત્તા સૂરિયો ચન્દિમા અપીતિ તે મહન્તાપિ **અત્થં** ઉદયવિપરિયાસ'મભાવં ગમિસ્સન્તિ, ન [ગમિસ્સન્તા પુન (ક॰)] તથેવ તિટ્ઠન્તિ, ''પસ્સે''તિ તમવબોધયતિ. તથા હિ નિયમો ''ભાવો નામ ન પાયિનિ. સબ્બે સઙ્ખારા વયધમ્મિનો''તિ અયં નિયતિ. **કેન** નામ વત્થુના **લઙ્ઘ્યતે** અતિક્કમિતું સક્કાતિ. અયં **હિ**સદ્દરહિતો સબ્બબ્યાપી અત્થન્તરન્યાસો તાદિસસ્સ નિયમસ્સ સબ્બગતત્તા.

૨૪૦. "**તેપિ**"ઇચ્ચાદિ. **લોકહિતાસત્તા** લોકાભિવુદ્ધિયં લગ્ગા સૂરિયો અપિ ચન્દિમા અપિ તેપિ મહાનુભાવા **અત્થં** વિનાસં ગમિસ્સન્તિ, **પસ્સ** એતેસં પાકટં વિનાસં ઓલોકેહિ. તથા હિ **નિયમો** ''સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા''તિ સબ્બપદત્થમનતિક્કમ્મ પવત્તનિયમો **કેન લઙ્ઘ્યતે** પચ્ચયસમુપ્પન્નેન કેન પદત્થેન અતિક્કમ્યતેતિ. અયં **હિ**સદ્દરહિતો અત્થગમનસઙ્ખાતો નિયમો સબ્બત્થ ગતોતિ સબ્બબ્યાપી અત્થન્તરન્યાસો. પતિવત્થૂપમાય ચ અત્થન્તરન્યાસસ્સ ચ અત્થન્તરન્યાસત્તેન તુલ્યત્તેપિ તત્થ સાધમ્મપકાસત્તસભાવો, એત્થ વુત્તત્થસ્સ સાધનસભાવોતિ એવમિમેસં નાનત્તં સુબ્યત્તં. **અપી**તિ સમ્ભાવનાયં, દુતિયો **અપિ**સદ્દો સમુચ્ચયે.

હિ-સહિતસબ્બબ્યાપી

૨૪૧.સત્થા દેવમનુસ્સાનં, વસી સોપિ મુનિસ્સરો;
ગતોવ નિબ્બુતિં સબ્બે, સઙ્ખારા ન હિ સસ્સતા.

૨૪૧. "**સત્થા**"ઇચ્ચાદિ. **દેવમનુસ્સાનં** દેવાનઞ્ચ મનુસ્સાનઞ્ચ ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદવસેન **સત્થા** દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકેહિ પરમત્થેહિ યથારહં અનુસાસતીતિ, **વસી** પઞ્ચહિ વસિતાહિ અતિસયવસીહિ વસિપ્પત્તો સોપિ મુનિસ્સરો **નિબ્બુતિં** ખન્ધપરિનિબ્બાનસઙ્ખાતં **ગતો** પત્તોયેવ, **હિ**સદ્દો સમત્થને. સબ્બે **સઙ્ખારા**

પચ્ચયસમુપ્પન્ના **ન સસ્સતા** ન નિચ્ચા ઉપ્પાદવયધમ્મત્તા અનિચ્ચા. અયમ્પિ **હિસદ્દસહિતસબ્બબ્યાપી** અત્થન્તરન્યાસો અનિચ્ચતાય સબ્બગતત્તાતિ.

૨૪૧. "**સત્થા**"ઇચ્ચાદિ. દેવમનુસ્સાનં ઉક્કટ્ઠવસેન **સત્થા** દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકત્થેહિ યથારહમનુસાસકો **વસી** વુટ્ઠાનઅધિટ્ઠાનાદીસુ પઞ્ચસુ વસિભાવેસુ સાતિસયં ઇસ્સરિયવા સો મુનિસ્સરો અપિ **નિબ્બુતિં** ખન્ધનિબ્બાનં ગતો એવ. **હિ** તથેવ, સબ્બે સઙ્ખારા સસ્સતા ન હોન્તીતિ. અયં **હિસદ્દસહિતો** અનિચ્ચતાય સબ્બગતત્તા સબ્બબ્યાપી અત્થન્તરન્યાસો. વસો અસ્સ અત્થીતિ વાક્યં.

હિ-રહિતવિસેસટ્ઠ

૨૪૨જિનો સંસારકન્તારા, જનં પાપેતિ નિબ્બુતિં;
ननु યુત્તા ગતિ સા'યં, વેસારજ્જસમઙ્ગિનં.

૨૪૨. "**જિનો**"ઇચ્ચાદિ. જિનો સંસારોયેવ કન્તારો દુગ્ગમત્તા, તતો **જનં** સકલમ્પિ લોકં નિબ્બુતિં પાપેતિ. **નનુ** પસિદ્ધિયમનુમતિયં વા. સાયં **ગતિ** નિબ્બુતિપાપનસઙ્ખાતા પવત્તિ, વિગતો સારદો ભયમસ્સાતિ વિસારદો, તસ્સ ભાવો નિબ્ભયતા [નિબ્ભયતાય (ક॰)] **વેસારજ્જં**, તેન **સમઙ્ગીનં** યુત્તાનં. **યુત્તા**તિ અનુરૂપાતિ. અયં **હિસદ્દવિરહિતો** વિસેસટ્ઠો અત્થન્તરન્યાસો, વેસારજ્જસમઙ્ગીનમેવ તથાભાવતો ન સબ્બબ્યાપી.

૨૪૨. "**જિનો**"ઇચ્ચાદિ. જિનો **જનં** સત્તલોકં સંસારકન્તારા નિબ્બુતિં પાપેતિ, સા અયં **ગતિ** પવત્તિ **વેસારજ્જસમઙ્ગીનં** ચતુવેસારજ્જગુણસમન્નાગતાનં તથાગતાનં યુત્તા નનૂતિ. અયં જનાનં નિબ્બાનં પાપના વેસારજ્જસમઙ્ગીનંયેવ આવેણિકત્તા વિસેસટ્ઠો **હિસદ્દરહિતો** અત્થન્તરન્યાસો. વિગતો સારદો ભયં અસ્સેતિ ચ, કસ્સ ભાવોતિ ચ, તેન સમઙ્ગિનોતિ ચ વાક્યં. **નનૂ**તિ પસિદ્ધિયં અનુમતિયં વા વત્તતે. દ્વિન્નમ્પિ અત્થો વુત્તનયેન ઞાતબ્બો.

હિ-સહિતવિસેસટ્ઠ

૨૪૩સુરત્તં તે'ધરપુટં, જિન રઞ્જેતિ માનસં;
સયં રાગપરીતા હિ, પરે રઞ્જેન્તિ સઙ્ગતે.

૨૪૩. "**સુરત્ત**"મિચ્ચાદિ. જિન **તે** તવ **સુરત્તં** બિમ્બફલસમાનવણ્ણત્તા અધરપુટં **માનસં** પસ્સતં યેસં કેસઞ્ચિ **રઞ્જેતિ** પીણેતીતિ. **હિ** સમત્થને, તથા હીતિ અત્થો. સયં યેન કેનચિ **રાગેન** રત્તવણ્ણેન અનુરાગેન વા **પરીતા** ગતા **સઙ્ગતે** અત્તના સંસટ્ઠે **પરે** અઞ્ઞે રઞ્જેન્તિ રત્તવણ્ણે અનુરત્તે વા કરોન્તીતિ સસિલેસો સાધનો. અયઞ્ચ **હિસદ્દસહિતો** વિસેસટ્ઠો અત્થન્તરન્યાસો તથાભાવસ્સ તથાવિધાનમેવ સમ્ભવતો.

૨૪૩. "**સુરત્ત**"મિચ્ચાદિ. ભો **જિન** તે તવ **સુરત્તં** અધરપુટં ઓટ્ઠયુગળં **માનસં** પસ્સન્તાનં [પસન્નચિત્તં (ક॰)] ચિત્તં **રઞ્જેતિ** પીણયતિ. **હિ** તથેવ, સયં **રાગપરીતા** રત્તવણ્ણેન અનુરાગેન વા યુત્તા **સઙ્ગતે** અત્તના સંસટ્ઠે **પરે** અઞ્ઞે **રઞ્જેન્તિ** રત્તવણ્ણે અનુરત્તે વા કરોન્તિ. ઇદં તેસં સભાવમેવેતિ. અયં ઈદિસાનમેવ આવેણિકત્તા વિસેસટ્ઠો **હિસદ્દસહિતો** અત્થન્તરન્યાસો. પુટસદિસત્તા અધરો એવ પુટમિતિ ચ, રાગેન પરીતા યુત્તાતિ ચ વિગ્ગહો.

૨૪૪.વાચ્ચે ગમ્મે'થ વત્થૂનં,
સદિસત્તે પભેદનં;
બ્યતિરેકો'ય'મપ્યે'કો-
ભયભેદા ચતુબ્બિધો.

૨૪૪. બ્યતિરેકવિકપ્પમાહ "**વાચ્ચે**"ઇચ્ચાદિના. **વત્થૂનં** વત્તુમિચ્છિતાનં કેસઞ્ચિ વત્થૂનં **સદિસત્તે** કથઞ્ચિ વત્થૂનં તુલ્યત્તે **વાચ્ચે** સદ્દેન વાચકેન પટિપાદિતે અથ **ગમ્મે** અસદ્દપટિપાદિતે સબ્બત્થબલેન પકરણાદિના ઞાતે વા, ન કેવલં સદ્દપટિપાદિતે. **પભેદનં** તેસમેવ વત્થૂનં વિસેસકથનં **બ્યતિરેકો** બ્યતિરેચનં પુથક્કરણન્તિ કત્વા. **અયં** બ્યતિરેકોપિ **એકોભયભેદા** એકબ્યતિરેકો ઉભયબ્યતિરેકોતિ વાચ્ચગમ્માનં પચ્ચેકં વિસેસેન ચતુબ્બિધો.

૨૪૪. ઇદાનિ બ્યતિરેકં દસ્સેતિ "**વાચ્ચે**"ઇચ્ચાદિના. **વત્થૂનં** વત્તુમિચ્છિતાનં કેસઞ્ચિ પદત્થાનં **સદિસત્તે** યેન કેનચિ આકારેન સમાનત્તે **વાચ્ચે** વાચકસદ્દેન પટિપાદનીયે **અથ** પુન **ગમ્મે** તસ્મિંયેવ સદિસત્તે અત્થસત્તિસઞ્ઞાતસામત્થિયેન ગમ્મમાને **પભેદનં** તેસંયેવ વત્થૂનં નાનત્તકથનં બ્યતિરેકો નામ. **અયમ્પિ** બ્યતિરેકો **એકોભયભેદા** બ્યતિરેચનસઞ્ઞાતપુથક્કરણસામઞ્ઞેન અભિન્નોપિ વાચ્ચગમ્માનં દ્વિન્નં પચ્ચેકમેવ એકબ્યતિરેકો ઉભયબ્યતિરેકોતિ વિસેસેન ચતુબ્બિધો હોતિ. સદિસાનં ભાવોતિ ચ, પકારેન ભેદનં કથનમિતિ ચ, બ્યતિરેચનં પુથક્કરણમિતિ ચ, એકો ચ ઉભયો ચાતિ ચ, તેસં ભેદો વિસેસનન્તિ ચ વિગ્ગહો.

વાચ્ચએકબ્યતિરેક

૨૪૫.ગમ્ભીરત્તમહત્તાદિ-
ગુણા જલધિના જિન;
તુલ્યો ત્વ'મસિ ભેદો તુ,
સરીરેને'દિસેન તે.

૨૪૫. ઉદાહરતિ "**ગમ્ભીર**"ઇચ્ચાદિ. ત્વં **ગમ્ભીરત્તં** અગાધતા અજ્ઝાસયવિસિટ્ઠતા ચ **મહત્તં** વેપુલ્લં ગુણમહન્તતા ચ તં આદિ યસ્સ ઉપકારિતાદિનો, તસ્મા ગુણા **જલધિના** સાગરેન તુલ્યો. ''અસી''તિસદ્દપટિપાદિતં સદિસત્તં વુત્તં. ભેદં દસ્સેતિ "**ભેદો તુ**"ઇચ્ચાદિના. **ભેદો તુ** વિસેસો પન સાગરેન સહ **ઈદિસેન** દિસ્સમાનેન કરચરણાદિમતા રુચિરેન તે **સરીરેનેવ** હેતુના, નાઞ્ઞથા, તસ્સેદિસં સરીરં નત્થીતિ. સદિસત્તે પટિપાદિતે એકબ્યતિરેકોયં એકસ્મિં જિને વત્તમાનેન ધમ્મેન ઉપમેય્યોપમાનભૂતજિનસાગરાનં તસ્સ ભેદસ્સ પતીયમાનત્તા.

૨૪૫. ઇદાનિ તમુદાહરતિ "**ગમ્ભીરત્તિ**"ચ્ચાદિના. હે **જિન** ત્વં ગમ્ભીરત્તમહત્તાદિગુણા જલધિના તુલ્યો અસિ. ઇમિના વાક્યેન જિનસાગરાનં દ્વિન્નં સદ્દેન વાચ્ચસદિસત્તં વુત્તં. **ભેદો તુ** સાગરેન સહ તવ વિસેસો પન **તે** તુય્હં **ઈદિસેન** એવરૂપેન દિસ્સમાનહત્થપાદાદિઅવયવયુત્તેન **સરીરેન** સરીરહેતુના હોતિ. દ્વિન્નં વત્થૂનં વત્તબ્બસદિસત્તં વત્વા ઇમિના વાક્યેન ''ઈદિસેન સરીરેના''તિ એકસ્મિંયેવ જિનપદત્થે વિસેસકથનેન જલધિતો જિનપદત્થસ્સ વિસું કતત્તા સદિસત્તે સદ્દેન વાચ્ચે સતિ અયમેકબ્યતિરેકો નામ. ગમ્ભીરસ્સ ગમ્ભીરગુણયુત્તસ્સ સાગરસ્સ વા ગમ્ભીરજ્ઝાસયસમઙ્ગિનો જિનસ્સ વા ભાવોતિ ચ, મહતો પકતિયા મહતો સાગરસ્સ વા ગુણેહિ મહતો જિનસ્સ વા ભાવોતિ ચ, ગમ્ભીરત્તઞ્ચ મહત્તઞ્ચાતિ ચ, તં આદિ યસ્સ ઉપકારિતાદિનોતિ ચ, સો ચ સો ગુણો ચેતિ ચ વાક્યં.

વાચ્ચઉભયબ્યતિરેક

૨૪૬મહાસત્તા’તિગમ્ભીરા, સાગરો સુગતોપિ ચ;
સાગરો’ઞ્જનસઙ્કાસો, જિનો ચામીકરજ્જુતિ.

૨૪૬. “**મહા**”ઇચ્ચાદિ. સાગરો સુગતોપિ ચાતિ તે ઉભો **મહન્તા સત્તા** મકરાદયો યત્થ સાગરે, **મહન્તં** વા **સત્તં** સમ્મપ્પધાનં યસ્સ સુગતસ્સ, **અતિગમ્ભીરા** અતિસયેન અગાધા ઇતિ. સદિસતાભેદમાહ “**સાગરો**”ઇચ્ચાદિના. સાગરો **અઞ્જનસઙ્કાસો** અઞ્જનેન તુલ્યો, કણ્હોતિ વુત્તં હોતિ. જિનો તુ ચામીકરસ્સ સુવણ્ણસ્સેવ જુતિ સોભા અસ્સેતિ **ચામીકરજ્જુતિ**. વાચ્ચે સદિસત્તે ઉભયબ્યતિરેકોયં ઉભયત્થ વત્તમાનેન ગુણેન ઉભિન્નમુપમાનોપમેય્યાનં ભેદસ્સ પતીયમાનત્તા.

૨૪૬. “**મહા**”ઇચ્ચાદિ. સાગરો સુગતોપિ ચાતિ ઇમે દ્વે **મહાસત્તા** કમેન તિમિતિમિઙ્ગલાદિમહાસત્તા ચ, લાભાલાભાદીસુ અનઞ્ઞસાધારણત્તા મહન્તતાદિભાવસઙ્ખાતસદિસત્તયુત્તા ચ, **અતિગમ્ભીરા** અવગાહિતુમસક્કુણેય્યત્તા ચ, અજ્ઝાસયગમ્ભીરત્તા ચ દ્વેપિ અતિગમ્ભીરા હોન્તિ. તેસુ સાગરો અઞ્જનસઙ્કાસો, જિનો **ચામીકરજ્જુતિ** સુવણ્ણસદિસકન્તિયુત્તો હોતિ. એત્થ પુબ્બદ્ધેન દ્વિન્નં વત્થૂનં સદિસત્તં વત્વા અપરદ્ધેન તદુભયવત્થુગતવિસેસેન તેસં દ્વિન્નમઞ્ઞમઞ્ઞતો વિસેસિતત્તા સદિસત્તે સદ્દેન વત્તબ્બે સતિ અયં ઉભયબ્યતિરેકો નામ. મહન્તા સત્તા મચ્છકચ્છપાદયો યત્થ સાગરેતિ વા, મહન્તં સત્તં સમાનભાવો યસ્સ સુગતસ્સાતિ વા, અતિસયેન ગમ્ભીરાતિ ચ, અઞ્જનેન સઙ્કાસો સદિસોતિ ચ, ચામીકરસ્સ ઇવ જુતિ અસ્સેતિ ચ વાક્યં.

ગમ્મએકબ્યતિરેક

૨૪૭ન સન્તાપાપહં નેવિ-ચ્છિતદં મિગલોચનં;
મુનિન્દ નયનદ્વન્દં, તવ તગ્ગુણભૂસિતં.

૨૪૭. “**નિ**”ચ્ચાદિ. મિગસ્સ લોચનં સન્તાપં કિલેસપરિળાહં અપહનતિ હિંસતીતિ **સન્તાપાપહં** ન ભવતિ. નેવ ઇચ્છિતં સગ્ગમોક્ખસમ્પત્તિં દદાતીતિ **નેવિચ્છિતદં**. મુનિન્દ તવ નયનાનં દ્વન્દં યુગળં તુ **તેહિ** યથાવુત્તેહિ સન્તાપાપહત્તઇચ્છિતદત્ત**ગુણેહિ ભૂસિત**મલઙ્કતં. એત્થ પન મિગલોચનનયનાનં દીઘત્તાદિના સદિસત્તં પતીયતે. ગમ્મે સદિસત્તે એકબ્યતિરેકોયં વુત્તનયેન.

૨૪૭. “**ન સન્તા**”ઇચ્ચાદિ. **મિગલોચનં** મિગપોતકચક્ખુયુગળં **સન્તાપાપહં** કિલેસસન્તાપાપહં ન હોતિ. **ઇચ્છિતદં** લોકેહિ પત્થિતલોકિયલોકુત્તરત્થાનં દાયકં ન હોતિ. હે **મુનિન્દ** તવ નયનદ્વન્દં પન **તગ્ગુણભૂસિતં** જનસન્તાપાપહાનાદિયથાવુત્તગુણેહિ સોભિતં હોતિ, ઇહ સન્તાપાપહનનાદીનં પટિસેધદ્વારેન ઉપમાનોપમેય્યભૂતઉભયલોચનસઙ્ખાતવત્થૂનં દીઘપુથુલતાદિસદિસધમ્મં સામત્થિયેન પકાસેત્વા અપરદ્ધેન સન્તાપાપહનનાદિગુણહેતુ જિનનયનાનં વિસું કતત્તા સદિસત્તે ગમ્મમાને અયમેકબ્યતિરેકો નામ. સન્તાપં અપહનતિ હિં સતીતિ ચ, ઇચ્છિતં દદાતીતિ ચ, તે ચ તે ગુણા ચાતિ ચ, તેહિ ભૂસિતન્તિ ચ વાક્યં.

ગમ્મઉભયબ્યતિરેક

૨૪૮મુનિન્દાનન’મમ્ભોજ-મેસં નાનત્ત’મીદિસં;

સુવુત્તામતસન્દાયિ, વદનં ને’દિસ’મ્બુજં.

૨૪૮. “**મુનિન્દ**”ઇચ્ચાદિ. મુનિન્દાનનં અમ્ભોજઞ્ચેતિ યાનિ વત્થૂનિ કન્તાદિના પતીયમાનત્તા સદિસત્થાનિ, એસં **નાનત્તં** ભેદો ઈદિસં. કથં? વદનં સુવુત્તામતં સદ્ધમ્મામતં સન્દદાતીતિ **સુવુત્તામતસન્દાયિ**, અમ્બુજં તુ નેદિસન્તિ. ઇમિના ભેદેન ઇમેસં વિસદિસત્તા ‘‘એસ’’ન્ત્યાદિનાહ. પતીયમાનેન સદિસાનીતિ ગમ્મે સદિસત્તે ઉભયબ્યતિરેકોયં વુત્તનયેનેતિ.

૨૪૮. “**મુનિન્દ**”ઇચ્ચાદિ. મુનિન્દાનનં અમ્ભોજઞ્ચેતિ ઇમેસં દ્વિન્નં નાનત્તં ઈદિસં. કથન્તિ ચે? **એસં** દ્વિન્નં વદનં **સુવુત્તામતસન્દાયિ** સુટ્ઠુ વુત્તત્તા સુવુત્તસઙ્ખાતસ્સ સદ્ધમ્મામતસ્સ દાયકં હોતિ, અમ્બુજં તુ **એદિસં ન** ઈદિસં ન હોતિ, તાદિસં ધમ્મામતં ન દદાતીતિ અધિપ્પાયો. ‘‘એસં નાનત્તમીદિસ’’ન્તિ વચનેન સુગન્ધકન્તિમત્તાદીહિ ગુણેહિ દ્વિન્નમ્પિ ભેદો નત્થીતિ ગમ્મમાનત્તા તં પકાસેત્વા અપરદ્ધેન વદનતો અમ્બુજસ્સ, અમ્બુજતો વદનસ્સ વિસું કતત્તા સદિસત્તે ગમ્મમાને અયમુભયબ્યતિરેકો નામ. નાના અનેકપ્પકારાનં ભાવોતિ ચ, સાધુ વુત્તમિતિ ચ, તમેવ અમતન્તિ ચ, તં સમ્મા દેતિ સીલેનાતિ ચ વાક્યં.

૨૪૯.પસિદ્ધં કારણં યત્થ, નિવત્તેત્વા’ઞ્ઞકારણં;
સાભાવિકત્ત’મથ વા, વિભાબ્યં સા વિભાવના.

૨૪૯. વિભાવનં સમ્ભાવેતિ “**પસિદ્ધ**”મિચ્ચાદિના. **યત્થ** અલઙ્કતિયં **પસિદ્ધં** લોકપ્પતીતં **કારણં** કિઞ્ચિ **નિવત્તેત્વા** નિરસ્ય **અઞ્ઞં કારણં** પસિદ્ધકારણતો અઞ્ઞં નિમિત્તં **વિભાબ્યં** અવગમ્યતે. યત્થ કારણન્તરં નત્થિ, તત્થ કા ગતીતિ આહ “**સાભાવિકત્ત**”ન્તિઆદિ. **અથ વા** પક્ખન્તરે, સાભાવિકં [સાભાવિકત્તં (ક॰)] ધમ્મતાસિદ્ધં, તસ્સ ભાવો **સાભાવિકત્તં** વિભાબ્યં, **સા** તાદિસી **વિભાવના** વિઞ્ઞેય્યા, વિભાવીયતે પકાસીયતે કારણન્તરં સાભાવિકત્તં વા એતાયાતિ, એતિસ્સન્તિ વા કત્વા.

૨૪૯. ઇદાનિ વિભાવનં દસ્સેતિ “**પસિદ્ધ**”મિચ્ચાદિના. **યત્થ** અલઙ્કારે **પસિદ્ધં** લોકપ્પતીતં **કારણં** તંતંગુણસાધનહેતું **નિવત્તેત્વા** પટિસેધેત્વા **અઞ્ઞકારણં** લોકપ્પસિદ્ધકારણતો અઞ્ઞં કારણં, **અથ વા** નો ચે પસિદ્ધકારણતો અઞ્ઞકારણે લબ્ભમાને **સાભાવિકત્તં** ધમ્મતાસિદ્ધગુણં **વિભાબ્યં** પકાસનીયં હોતિ, સા વિભાવના નામ હોતિ, કારણન્તરવિભાવના સાભાવિકવિભાવનાતિ દુવિધા હોતીતિ અધિપ્પાયો. અઞ્ઞઞ્ચ તં કારણઞ્ચેતિ ચ, સસ્સ અત્તનો ભાવોતિ ચ, તેન સમ્ભૂતમિતિ ચ, તસ્સ ભાવોતિ ચ, વિભાવીયતિ અઞ્ઞકારણં સાભાવિકત્તં વા એતાય વિભાવનાય, એતિસ્સં વિભાવનાયન્તિ ચ વાતિ વિગ્ગહો.

કારણન્તરવિભાવના

૨૫૦.અનઞ્જિતા’સિતં નેત્તં, અધરો રઞ્જિતા’રુણો;
સમાનતા ભમુ ચા’યં, જિના’નાવઞ્છિતા તવ.

૨૫૦. ઉદાહરતિ “**અનઞ્જિત**”ઇચ્ચાદિ. જિન તવ નેત્તઞ્ચ **અનઞ્જિતં** અઞ્જનસલાકાય યવતણ્ડીનમકુક્કમેવ **અસિતં** કણ્હં, અધરો ચ **અનઞ્જિતોયેવ** લાખારાગાદિના **અરુણો** રત્તો, અયં ભમુ ચ **અનાવઞ્છિતા** ઉસ્સાહેન યેન કેનચિ

અનામિતા સમાના **સમાનતા** સુટ્ઠુ આનતા, તતો સબ્બં લોકિયં તવેતિ. એત્થ પસિદ્ધકારણમઞ્જનાદિ, તન્નિવત્તનેપિ કારણન્તરમત્થાદિનાવગમ્યતે, તઞ્ચ કમ્મં, કારિયસ્સ અકારણત્તાયોગતોતિ કારણન્તરવિભાવના'યં.

૨૫૦. ઇદાનિ ઉદાહરતિ "**અનઞ્જિ**"ચ્ચાદિના. હે **જિન** તવ **નેત્તં** પકતિમધુરં નયનયુગળઞ્ચ **અનઞ્જિતં** વિલોચનાનં કણ્હત્તસાધનત્થં લોકપ્પસિદ્ધઅઞ્જનેહિ અનઞ્જિતં સમાનં **અસિતં** ભવન્તરસિદ્ધેન કુસલકમ્મેન નીલં હોતિ, અધરો **ચ અરઞ્જિતો** કેનચિ રાગેન અરઞ્જિતો સમાનો **અરુણો** રત્તોહોતિ, અયં ભમુ ચ **અનાવઞ્છિતા** કેનચિ વાયામેન અનામિતા સમાના **સમાનતા** સુટ્ઠુ આનતા હોતીતિ. એત્થ નયનઅધરભમૂનં કણ્હરત્તકુટિલગુણસાધને લોકપ્પસિદ્ધાનિ અઞ્જનાનિ કારણાનિ પટિસેધેત્વા નેત્તાદીનં અસિતાદિભાવકથનેનેવ કારણવિનિમુત્તસ્સ કારિયસ્સ લોકે અવિજ્જમાનત્તા અત્થપ્પકરણાદિના અસિતાદિભાવસ્સ કારણં નામ પુબ્બજાતિયં સિદ્ધકુસલકમ્મમેવાતિ પતીયમાનત્તા અયં કારણન્તરવિભાવના નામ. ન અઞ્જિતન્તિ ચ, ન રઞ્જિતોતિ ચ, ન આવઞ્છિતોતિ ચ વાક્યં. નસદ્દો પસજ્જપટિસેધે વત્તતે. સં સમ્મા આનતાતિ વિગ્ગહો.

સાભાવિકવિભાવના

૨૫૧.ન હોતિ ખલુ દુજ્જન્ય-
મપિ દુજ્જનસઙ્ગમે;
સભાવનિમ્મલતરે,
સાધુજન્તૂન ચેતસિ.

૨૫૧. "**ન હોતિ**"ચ્ચાદિ. દુજ્જનેહિ સહ **સઙ્ગમે** સમાગમે સત્યપિ **સાધુજન્તૂનં** સપ્પુરિસાનં સભાવેન તાદિસેન પયોગેન વિનાવ **નિમ્મલતરે** અતિસયેન નિમ્મલે ચેતસિ **દુજ્જન્યં** સુજનેતરભાવો ન હોતિ તાદિસાતિસયસાધુત્તસમાયોગતોતિ. ઇહ કિઞ્ચાપિ **સભાવ**સદ્દેન સબ્બથા હેતુનિવત્તનં કતં, તથાપિ યોનિસોમનસિકારાદિતથાવિધનિમિત્તમત્થેવ. તથાપિ લોકો તમનપેક્ખમાનો, પસિદ્ધઞ્ચ કારણં તાદિસમપસ્સન્તો સાભાવિકં ફલં વોહરતિ, તદનુસારેન ચ સાભાવિકં ફલં વિભાબ્યતેતિ, અયં સાભાવિકફલવિભાવના.

૨૫૧. "**ન હોતિ**"ચ્ચાદિ. **દુજ્જનસઙ્ગમે અપિ** દુજ્જનેહિ સહ વાસે સતિપિ સાધુજન્તૂનં **સભાવનિમ્મલતરે** કિઞ્ચિ પયોગં વિના પકતિયા એવ અતિનિમ્મલે ચેતસિ **દુજ્જન્યં** દુજ્જનગુણં **ખલુ** એકન્તેન ન હોતીતિ. ઇહ ચિત્તનિમ્મલહેતુભૂતાનં યોનિસોમનસિકારાદીનં વિજ્જમાનત્તેપિ લોકેન તં કારણં અનપેક્ખિત્વા અઞ્ઞમ્પિ પસિદ્ધકારણં ચિત્તનિમ્મલકારણમદિસ્વા સભાવસિદ્ધં નિમ્મલન્તિ વોહરિયમાનત્તાતેનેવ લોકવોહારાનુસારેન ''સભાવનિમ્મલતરે''તિ સબ્બાકારેન કારણં પટિસેધં કત્વા સભાવસિદ્ધનિમ્મલત્તસઙ્ખાતફલસ્સ પકાસિતત્તા અયં સાભાવિકફલવિભાવના નામ. દુજ્જનાનં ભાવોતિ ચ, સસ્સ અત્તનો ભાવોતિ ચ, તેન નિમ્મલતરન્તિ ચ વાક્યં.

૨૫૨.જનકો [કારકો (સી॰)] **ઞાપકો ચેતિ,**
દુવિધા હેતવો સિયું;
પટિસઙ્ખરણં તેસં,
અલઙ્કારતયો'દિતં.

૨૫૨. હેતું નિદ્દિસતિ "**જનકો**"ઇચ્ચાદિના. **જનકો** ભાવાભાવરૂપસ્સ નિબ્બત્યાદિકારિયસ્સ કારકો **ञापको** વિજ્જમાનસ્સેવ કસ્સચિ સમ્બન્ધતો કુતોચિ પટિબોધકો ચાતિ હેતવો દુવિધા સિયું. નનુ કિમેત્થ અસનં [ભૂસનં (?)], કેવલં "અનેનેતં કરીયતી"તિ સરૂપકથનમત્ત, [ન તુ (?)] વિસેસો તુ ન [ન તુ (?)] કોચિ વિસેસરૂપો વાચાલઙ્કારોતિ વિસેસં યોજયતિ "**પટી**"તિઆદિના. **તેસં** કારિયુપ્પાદયોગીનં હેતૂનં **પટિસઙ્ખરણં** ઉપબ્રૂહનં વિસિટ્ઠભાવેન પરિફુટં કત્વા યાથાવતો કથનં **અલઙ્કારતાય** બન્ધભૂસનરૂપેન **ઉદિતં** અભિહિતં વિસેસરૂપત્તા, ન પનેતેનેતં કરીયતીતિ.

૨૫૨. ઇદાનિ હેત્વાલઙ્કારં દસ્સેતિ "**જનકો**"ચ્ચાદિના. **જનકો** ચ કસ્સચિ "સત્તા અસત્તા"તિ વુત્તસ્સ ભાવાભાવસઙ્ખાતકારિયસ્સ જનકહેતુ ચ **ञापको ચ** કસ્સચિ વિજ્જમાનત્તં અઞ્ઞેન કેનચિ સમ્બન્ધેન અવબોધેન્તો ञापकહેતુ ચાતિ એવં હેતવો દુવિધા સિયું. ઇહ ફલપકાસકહેતુમ્હિ વુચ્ચમાને "ઇમિના હેતુના ઇદં ફલં જાત"ન્તિ સરૂપકથનમત્તં વિના વિસેસરૂપાલઙ્કારો ઇધ નત્થીતિ આસઙ્કિય અલઙ્કારસરૂપવિસેસો એસોતિ દસ્સેતુમપરદ્ધમાહ. **તેસં** ફલપકાસનખમાનં હેતૂનં **પટિસઙ્ખરણં** વિસિટ્ઠભાવેન પકાસં કત્વા તત્વતો કથનં **અલઙ્કારતાય** અલઙ્કારસભાવેન **ઉદિતં** પસિદ્ધં હોતિ, કવીહિ પત્થિતં વા હોતિ. સાલિઅઙ્કુરાદીનં સાલિબીજાદયો વિય જન્યસ્સ અચ્ચન્તોપકારકો જનકહેતુ નામ, વિજ્જમાનઅગ્ગિઆદીનં ધૂમાદયો વિય કસ્સચિ વિજ્જમાનત્તञापકો ञापकહેતુ નામ. અલઙ્કારસ્સ ભાવો અલઙ્કારતા. અલઙ્કારતયાતિ છન્દં નિસ્સાય મત્તાહાનિ.

૨૫૩.ભાવાભાવકિચ્ચવસા,
ચિત્તહેતુવસાપિ ચ;
ભેદા'નન્તા ઇદં તેસં,
મુખમત્તનિદસ્સનં.

૨૫૩. ઉદાહરતિ "**ભાવ**"ઇચ્ચાદિ. **ભાવો** સત્તા ચ, **અભાવો** અસત્તા ચ, તેયેવ કિચ્ચાનિ તેસં વસેન ચ, **ચિત્તા** પસિદ્ધહેતુવિપરીતા અચ્છરિયારહા હેતવો તેસં વસેનાપિ ચ **ભેદા** હેતુવિકપ્પા **અનન્તા** અનવવિયો [અનવધયો (?)], યતો એવં તસ્મા **તેસં** હેતૂનં ઇદં મુખમત્તનિદસ્સનં, તસ્મા તમ્મુખેન સક્કા હેતુવિસેસે પવિસિતુન્તિ.

૨૫૩. "**ભાવા**"ઇચ્ચાદિ. **ભાવાભાવકિચ્ચવસા** ભાવઅભાવસઙ્ખતસત્તાઅસત્તાક્રિયાવસેન ચ, **ચિત્તહેતુવસાપિ ચ** પસિદ્ધહેતુનો વિરુદ્ધેન અચ્છરિયહેતૂનં પભેદેન ચ, **ભેદા** હેતુવિસેસા **અનન્તા** યસ્મા અપરિયન્તા હોન્તિ, તસ્મા **ઇદં** વક્ખમાનં **તેસં** હેતૂનં **મુખમત્તનિદસ્સનં** અવસેસહેતૂનં ઓગાહણદ્વારમત્તસ્સ નિદસ્સનં હોતિ. ભાવો ચ અભાવો ચાતિ ચ, તેયેવ કિચ્ચાનીતિ ચ, તેસં વસો ભેદોતિ ચ, ચિત્તા વિચિત્તા ચ તે હેતવો ચાતિ ચ, તેસં વસોતિ ચ, મુખમેવ મુખમત્તં, મુખઞ્ચ તં વા મત્તં સામઞ્ઞઞ્ચેતિ ચ, તસ્સ નિદસ્સનમિતિ ચ વાક્યં. **મત્તસદ્દો** અવધારણે સામઞ્ઞે વા વત્તતે.

૨૫૪.પરમત્થપકાસેક-
રસા સબ્બમનોહરા;
મુનિનો દેસના'યં મે,
કામં તોસેતિ માનસં.

ભાવકિચ્ચો કારકહેતુ.

૨૫૪. ઉદાહરતિ "**પરમત્થ**"ઇચ્ચાદિ. પરમત્થસભાવસ્સ નામરૂપાદિનો પકાસોયેવ **એકરસો** અસહાયકિચ્ચં યસ્સા સા તાદિસી. સબ્બેસં મનો હરતીતિ **સબ્બમનોહરા** મુનિનો અયં દેસના **મે માનસં** ચિત્તં **કામ**મેકન્તેન તોસેતીતિ અયં ભાવકિચ્ચો કારકહેતુ સન્તોસસત્તાય કારણતો.

૨૫૪. ઇદાનિ ઉદાહરતિ "**પરમત્થ**"ઇચ્ચાદિના. **પરમત્થપકાસેકરસા** નામરૂપખન્ધઆયતનાદિઉત્તમત્થાનં પકાસનસઙ્ખાત અસહાયકિચ્ચવતી **સબ્બમનોહરા** વોહારાનુરૂપેન વિસયભાવૂપગમનેન સબ્બેસં મનોહરા મુનિનો અયં દેસના **મે** મય્હં માનસં **કામં** એકન્તેન તોસેતીતિ. બુદ્ધસ્સ ધમ્મદેસના પુબ્બે અવિજ્જમાનસ્સ સન્તોસસ્સ સત્તાસઙ્ખાતસમુપ્પાદં કરોતીતિ કારકહેતુ નામ હોતિ. સા ચ દેસના ''માનસં તોસેતી''તિ એત્તકેન અદસ્સેત્વા ''પરમત્થપકાસેકરસા''તિ સવિસેસનં કત્વા વુત્તત્તા અલઙ્કારોતિ અભિમતા. એકો ચ સો રસો ચેતિ ચ, પરમત્થપકાસોયેવ એકરસો એકકિચ્ચમસ્સેતિ ચ વિગ્ગહો. **ભાવકિચ્ચો** ભાવસઙ્ખાતં સત્તાકિચ્ચં કત્વા પવત્તો **કારકહેતુ** જનકહેતુ.

૨૫૫.ધીરેહિ સહ સંવાસા, સદ્ધમ્મસ્સા'ભિયોગતો;
નિગ્ગહેનિ'ન્દ્રિયાનઞ્ચ, દુક્ખસ્સુ'પસમો સિયા.

અભાવકિચ્ચો કારકહેતુ.

૨૫૫. "**ધીરેહિ**"ચ્ચાદિ. **ધીરેહિ** સપ્પઞ્ઞેહિ સહ **સંવાસા** સંસગ્ગેન ચ, **સદ્ધમ્મસ્સ** સમ્બુદ્ધદેસિતસ્સ **અભિયોગતો** અબ્ભાસેન ચ, **ઇન્દ્રિયાનં** ચક્ખાદીનં **નિગ્ગહેન** વિસયપ્પવત્તિનિરોધરૂપેન વિજયેન ચ હેતુના **દુક્ખસ્સ** પઞ્ચક્ખન્ધસઙ્ખતસ્સ અનુપ્પાદનિરોધસઙ્ખાતો **ઉપસમો સિયા** ભવેય્યાતિ અયં અભાવકિચ્ચો કારકહેતુ અનુપ્પાદનિરોધસઙ્ખાતસ્સ અભાવસ્સ કારણતો.

૨૫૫. "**ધીરેહિ**"ચ્ચાદિ. ધીરેહિ સહ **સંવાસા** સમગ્ગવાસેન ચ, **સદ્ધમ્મસ્સ** બુદ્ધદેસિતસ્સ **અભિયોગતો** નિરન્તરાબ્ભાસેન ચ, **ઇન્દ્રિયાનં** ચક્ખુઆદીનં **નિગ્ગહેન** રૂપાદિઆરમ્મણેસુ સુભાદિગ્ગહણસ્સ નિવારણેન ચાતિ ઇમેહિ કારણેહિ **દુક્ખસ્સ** ખન્ધાયતનાદિકસ્સ **ઉપસમો** અનુપ્પાદનિરોધો ખન્ધપરિનિબ્બાનં વા સિયાતિ. અભિણ્હસો યોગોતિ વિગ્ગહો. **અભાવકિચ્ચો** દુક્ખસ્સ ઉપસમસઙ્ખાતં અસત્તાકિચ્ચં કત્વા પવત્તો **કારકહેતુ** અવિજ્જમાનસઙ્ખાતાય અસત્તાય ઉપ્પાદનતો જનકહેતુ નામ. અભાવો કિચ્ચમસ્સેતિ ચ, કારકો ચ સો હેતુ ચાતિ ચ વાક્યં. ભાવકિચ્ચોપિ વુત્તબ્યતિરેકતો ઞાયતિ.

૨૫૬.મુનિન્દ ચન્દસંવાદિ-કન્તભાવોપસોભિના;
મુખેનેવ સુબોધં તે, મનં પાપાભિનિસ્સટં.

ભાવકિચ્ચો ઞાપકહેતુ.

૨૫૬. "**મુનિન્દિ**"ચ્ચાદિ. **મુનિન્દે**તિ આમન્તનં. **તે** તવ **ચન્દસંવાદિના** ચન્દસદિસેન કન્તભાવેન **ઉપસોભિના** સોભમાનેન મુખેનેવ **પાપેહિ** રાગાદીહિ **અભિનિસ્સટં** બ્યપગતં **મનં** ચિત્તં **સુબોધં** સુટ્ઠુ વિઞ્ઞાયતીતિ અયં ભાવકિચ્ચો ઞાપકહેતુ અવબોધસત્તાય ઞાપનતો.

૨૫૬. "**મુનિન્દ**"ઇચ્ચાદિ. હે **મુનિન્દ તે** તવ **ચન્દસંવાદિકન્તભાવોપસોભિના** ચન્દકન્તભાવસદિસેન કન્તભાવેન સોભમાનેન મુખેન **મનં** તુય્હં ચિત્તં **પાપાભિનિસ્સટં** રાગાદીહિ કિલેસેહિ નિક્ખન્તન્તિ **સુબોધં** સુટ્ઠુ વિઞ્ઞાયતીતિ. ઇહ મુખં મનકન્તભાવસમ્બન્ધેન સમન્નાગતં સયં વિજ્જમાનમેવ કિલેસાપગમસ્સ અવબોધસત્તં ઞાપેતીતિ ભાવકિચ્ચો ઞાપકહેતુ નામ જાતો. ચન્દેન અભેદોપચારતો ચન્દલાવણ્યેન સંવાદી સદિસોતિ ચ, સો ચ સો કન્તભાવો ચેતિ ચ, તેન ઉપસોભિતોતિ ચ, પાપેહિ અભિનિસ્સટન્તિ ચ વાક્યં.

૨૫૭સાધુહત્થારવિન્દાનિ, સઙ્કોચયતિતે કથં;
મુનિન્દ ચરણદ્વન્દ-રાગબાલાતપો કુસં.

અયુત્તકારી ચિત્તહેતુ.

૨૫૭. "**સાધુ**"ઇચ્ચાદિ. મુનિન્દ તે ચરણાનં દ્વન્દસ્સ રાગો બાલો ચ સો આતપો ચેતિ **રાગબાલાતપો** તરુણકિરણસમૂહો લોહિતત્તાદિના સાધૂનં હત્થારવિન્દાનિ કન્તાદિના **કુસં** વિસારિત્તેના'મસન્તો કથં **સઙ્કોચયતિ** મકુલયતિ, અઞ્જલિપણામબન્ધેન અયુત્તમેતં. બાલાતપો હિ પદુમાનમુમ્મીલનહેતુ, અયં તુ અપુબ્બો બાલાતપો યો પદુમાનિ નિમીલેતીતિ અનુચિતકારિયકારણા અયુત્તકારી ચિત્તહેતુ, એવંવિધો વિઞ્ઞેય્યો ભાવકિચ્ચત્તેપીતિ.

૨૫૭. "**સાધુ**"ઇચ્ચાદિ. હે **મુનિન્દ તે** તવ **ચરણદ્વન્દરાગબાલાતપો** પાદયુગળસ્સ અરુણવણ્ણસઙ્ખતઅભિનવસૂરિયકિરણો **સાધુહત્થારવિન્દાનિ** સુજનાનં કરપદુમાનિ **કુસં** અત્તનો સબ્બબ્યાપિત્તા કુસન્તો કથં **સઙ્કોચયતિ** કરસમ્પુટરૂપેન મકુલયતીતિ. બાલાતપો નામ પદુમવિકસનં વિના સઙ્કોચનં ન કરોતિ, એસો આતપો અચ્છરિયો વિચિત્તોતિ ગમ્યમાનત્તા અયુત્તસઙ્કોચસત્તાકરણતો અયં અયુત્તકારી ચિત્તહેતુ નામ. અયુત્તં કરોતીતિ ચ, ચિત્તઞ્ચ તં હેતુ ચાતિ ચ વાક્યં.

૨૫૮સઙ્કોચયન્તિ જન્તૂનં, પાણિપઙ્કેરુહાનિ'હ;
મુનિન્દચરણદ્વન્દ-નખચન્દાન'મંસવો.

યુત્તકારી ચિત્તહેતુ.

૨૫૮. "**સઙ્કોચયન્તિ**"ચ્ચાદિ. મુનિન્દસ્સ પાદાનં દ્વન્દે નખા એવ ચન્દા કન્તાદિના તેસં **અંસવો** કિરણા **ઇહ** લોકે **જન્તૂનં** સત્તાનં પાણયો એવ પઙ્કેરુહાનિ કન્તાદિના સઙ્કોચયન્તિ પણામકરણસમ્પુટરૂપેન મિલીયન્તીતિ [મિલાયયન્તીતિ (?)] યુત્તકારી ચિત્તહેતુ ચન્દતો પઙ્કજસઙ્કોચસ્સ ઉચિતત્તા. વુત્તનયેપીતિ.

૨૫૮. "**સઙ્કો**"ઇચ્ચાદિ. **મુનિન્દચરણદ્વન્દનખચન્દાનં** સમ્બુદ્ધસ્સ પાદદ્વન્દે નખાવલિસઙ્ખાતાનં ચન્દાનં **અંસવો** રંસયો **ઇહ** લોકે જન્તૂનં પાણિપઙ્કેરુહાનિ **સઙ્કોચયન્તિ** કરસમ્પુટાકારેન સઙ્કોચયન્તિ મકુલં કરોન્તીતિ. ચન્દકિરણેહિ કત્તબ્બાય એવ પદુમસઙ્કોચસત્તાય કતત્તા ચ, પકતિચન્દકિરણકત્તબ્બકિચ્ચસ્સ ચન્દમરીચિસમાનઅઞ્ઞાદિટ્ઠપુબ્બવિચિત્રઅંસૂહિ કતત્તા ચ અયં યુત્તકારી ચિત્તહેતુ નામ. પાણયો ચ તે પઙ્કેરુહાનિ ચેતિ ચ, મુનિન્દસ્સ ચરણદ્વન્દમિતિ ચ, તસ્મિં નખાનીતિ ચ, તેવ ચન્દાતિ ચ વાક્યં.

૨૫૯ઉદ્દિટ્ઠાનં પદત્થાનં, અનુદ્દેસો [અનુદેસો (?)] **યથાક્કમં;**
સઙ્ખ્યાન'મિતિ નિદ્દિટ્ઠં, યથાસઙ્ખ્યં કમોપિ ચ.

૨૫૯. કમં વિવરિતુમુપક્કમતિ “**ઉદ્દિટ્ઠાન**”મિચ્ચાદિ. **ઉદ્દિટ્ઠાનં** પુબ્બે વુત્તાનં **પદત્થાનં** વત્થૂનં કેસઞ્ચિ **યથાક્કમં** ઉદ્દેસક્કમાનતિક્કમેન **અનુદ્દેસો** પુન અત્થન્તરનિદ્દેસનયેન અનુકથનં [કથનં (?)] ‘‘સઙ્ખ્યાન’’મિત્યપિ ચ, ‘‘યથાસઙ્ખ્ય’’મિત્યપિ ચ **નિદ્દિટ્ઠં** વુત્તં. વિધેય્યત્તા તેસં પધાનત્તમિતિ તદપેક્ખાય નપુંસકત્તં, અનુવદિતબ્બત્તાનુદ્દેસસ્સાપ્પધાનત્તમિતિ ન પુલ્લિઙ્ગપરિગ્ગહો. ‘‘કમો’’ઇચ્ચપિ નિદ્દિટ્ઠોતિ લિઙ્ગવિપરિણામો.

૨૫૯. ઇદાનિ કમાલઙ્કારં ઉદ્દિસતિ “**ઉદ્દિટ્ઠાન**”મિચ્ચાદિના. **ઉદ્દિટ્ઠાનં** પઠમકથિતાનં પદત્થાનં **યથાક્કમં** ઉદ્દિટ્ઠક્કમમનતિક્કમ્મ **અનુદ્દેસો** અત્થન્તરં નિસ્સાય પુનકથનં ‘‘સઙ્ખ્યાન’’મિતિ ચ, ‘‘યથાસઙ્ખ્ય’’મિતિ ચ નિદ્દિટ્ઠં, કમોપિ ચ નિદ્દિટ્ઠો. એત્થ પસિદ્ધં અનુદ્દેસં પુબ્બદ્ધેન અનુવદિત્વા અપ્પસિદ્ધં કમમ્પિ કમપરિયાયં સઙ્ખ્યાનયથાસઙ્ખ્યદ્વયમ્પિ અપરદ્ધેન વિદધાતિ. એત્થ વિધાતબ્બં દસ્સેતું અનુવાદસ્સ આહરિયમાનત્તા અનુવાદો અપ્પધાનો, વિધાતબ્બો પધાનો. યઞ્હિ વિધાતબ્બં, તં પધાનં, ઇતરમપ્પધાનન્તિ ઇમિના કારણેન વુચ્ચતિ. તસ્મા ‘‘નિદ્દિટ્ઠ’’ન્તિ ‘‘સઙ્ખ્યાનં, યથાસઙ્ખ્ય’’ન્તિ દ્વયં અપેક્ખાય (તસ્સ અપ્પધાનત્તા) [ઇદં પદદ્વયં સીહળબ્યાખ્યાયં ન દિસ્સતિ] નપુંસકં હોતિ. ‘‘કમો’’તિ અપેક્ખાય ‘‘નિદ્દિટ્ઠો’’તિ પુલ્લિઙ્ગો હોતિ. અપ્પધાનો અનુદ્દેસોતિ નાપેક્ખતિ. કમમનતિક્કમ્માતિ ચ, સઙ્ખ્યાય અનભિક્કમોતિ ચ વાક્યં.

૨૬૦.આલાપહાસલીલાહિ, મુનિન્દ વિજયા તવ;
કોકિલા કુમુદાનિ ચો-પસેવન્તે વનં જલં.

૨૬૦. તમુદાહરતિ “**આલાપિ**”ચ્ચાદિના. મુનિન્દ તવ આલાપહાસા ચ તેસં લીલાહિ, ઉદ્દેસોયં. **વિજયા** કોકિલકુમુદાનં પરાભવેન **કોકિલા** કરવીકા કુમુદાનિ ચ, યથોદ્દેસમનુદ્દેસોયં વુત્તાપેક્ખાય. વક્ખમાનાપેક્ખાય તુ અયમ્પિ ઉદ્દેસોવ, ‘‘કોકિલા વનં, કુમુદાનિ જલ’’મિતિ યથોદ્દેસમનુદ્દેસોયં. **ઉપસેવન્તે ઇવ** નિસ્સયન્તિ મઞ્ઞે. ઇતિ વત્થુતો એવ સમ્ભવો **ઇવે**તિ પરિકપ્પતે. યજ્જેવં પરિકપ્પનાય કથં યથાસઙ્ખ્યન્તિ ચે? અત્રોચ્ચતે – યત્થાલઙ્કારન્તરમપિ પતીયતે. તત્થુદ્દેસાનુરૂપાનુદ્દેસસમ્ભવે સઙ્ખ્યાનમેવાલઙ્કારો વોહરીયતે તસ્સેવ મુખ્યતો વત્તુમિચ્છિતત્તા. યત્થાલઙ્કારન્તરં ન ગમ્યતે, તત્થ અચ્ચન્તમેવ કમોતિ વિઞ્ઞેય્યં.

૨૬૦. ઉદાહરતિ “**આલાપિ**”ચ્ચાદિના. હે **મુનિન્દ તે** તવ **આલાપહાસલીલાહિ** મધુરસરલીલાહિ સદ્ધિં મન્દહસિતલીલાહિ સઞ્જાતા **વિજયા** જયહેતુ **કોકિલા** કરવીકા ચ **કુમુદાનિ** કેરવાનિ ચ વનં જલઞ્ચ કમેન **ઉપસેવન્તે ઇવ** નિસ્સયં કરોન્તીતિ મઞ્ઞેતિ. એત્થ ‘‘આલાપહાસલીલાહી’’તિ ઉદ્દેસો, ‘‘કોકિલા કુમુદાની’’તિ વુત્તાપેક્ખાય અનુદ્દેસો, ‘‘વનં જલ’’ન્તિ વક્ખમાનાપેક્ખાય ઉદ્દેસોવ હોતિ, તત્વતો ઈદિસવિજયેન કોકિલાદીનં વનાદિનિસ્સયકારણાભાવતો ઇવસદ્દપયોગેન નિદ્દિટ્ઠો. એવં સતિ અયં પરિકપ્પના ન ભવતિ. કસ્મા? નાનાલઙ્કારસન્નિપાતે સતિ યો યો અલઙ્કારો વત્તુના ઇચ્છિતો, તસ્સેવ મુખ્યતો વોહરીયમાનત્તા. એવં પરિકપ્પનાલઙ્કારસંસગ્ગે સતિપિ ઉદ્દેસક્કમેન દસ્સિતસ્સ અનુદ્દેસસ્સ મુખ્યત્તા અયં કમાલઙ્કારો નામ. ઈદિસઞ્ઞમ્પિ એવમેવ દટ્ઠબ્બં. આલાપો ચ હાસો ચેતિ ચ, તેસં લીલાયોતિ ચ વિગ્ગહો.

૨૬૧.સિયા પિયતરં નામ, અત્થરૂપસ્સ કસ્સચિ;
પિયસ્સા’તિસયેને’કં, યં હોતિ પટિપાદનં.

૨૬૧. પિયતરમાહરતિ “**સિયા**”ઇચ્ચાદિના. અતિસયેન પિયસ્સ કસ્સચિ **અત્થરૂપસ્સ** અભિધેય્યસભાવસ્સ યં **પટિપાદન**માખ્યાનં હોતિ, એતં પિયતરં નામ સિયા.

૨૬૧. ઇદાનિ પિયતરાલઙ્કારં દસ્સેતિ "**સિયા**"ઇચ્ચાદિના, અતિસયેન પિયસ્સ કસ્સચિ **અત્થરૂપસ્સ** અભિધેય્યસભાવસ્સ યં **પટિપાદનં** કથનં હોતિ, એતં પટિપાદનં **પિયતરં** નામ પિયતરાલઙ્કારો નામ હોતિ. અતિસયેન પિયન્તિ ચ, અત્થો એવ રૂપં સભાવોતિ ચ વાક્યં.

૨૬૨.પીતિ યા મે સમુપ્પન્ના, સન્ત સન્દસ્સના તવ;
કાલેના'યં ભવે પીતિ, તવેવ પુન દસ્સના.

૨૬૨. ઉદાહરતિ "**પીતિ**"ચ્ચાદિ. **સન્ત** સપ્પુરિસ મહામુનિ તવ **સન્દસ્સના** ચક્ખુપથાપાથમત્તેન મધુરકથાસવના યા પીતિ **મે** મમ સમુપ્પન્ના, અયં પીતિ **કાલેન** ઈદિસેન સુખેન [સુખણને (?)] **તવેવ** નાઞ્ઞસ્સ કસ્સચિ, કો હિ નામોઞ્ઞો તવાદિસોતિ, પુન દસ્સના ભવેય્યાતિ.

૨૬૨. "**પીતિ**"ચ્ચાદિ. હે **સન્ત** સપ્પુરિસ તથાગત તવ **સન્દસ્સના** મમ નેત્તે આપાથગમનતો યા પીતિ મે સમુપ્પન્ના, **અયં** પીતિ **કાલેન** ઈદિસક્ખણેન તયા સદિસસ્સ અઞ્ઞસ્સાભાવા **તવેવ** પુન **દસ્સના** દસ્સનતો ભવેતિ. એત્થ પીતિયા'તિસયહેતુભૂતં અતિઇટ્ઠારમ્મણઞ્ચ દસ્સને અતિગેધઞ્ચ પકાસનેન અતિપીતીતિ પદત્થં [અતિપિયં પીભિપદત્થં (ક॰)], પકાસિતં હોતિ. ''અયં પીતિ ભવે''તિ પુબ્બકાલે ઉપ્પન્નપીતિયા પુનાસમ્ભવતો તંસદિસાયેવ પીતિ ગહિતા યથા ''સોયેવ વટ્ટકો [વદ્ધકો (સી॰ બ્યાખ્યાયં)], તાનિયેવ ઓસધાની''તિ.

૨૬૩.વણ્ણિતેનો'પમાનેન, વુત્યા'ધિપ્પેતવત્થુનો;
સમાસવુત્તિ નામા'યં, અત્થસઙ્ખેપરૂપતો.

૨૬૩. સમાસવુત્તિંવત્તુમાહ "**વણ્ણિતેનિ**"ચ્ચાદિ. **વણ્ણિતેન** પસંસિતેન ઉપમાનેન **અધિપ્પેતસ્સ** મનસિ નિહિતસ્સ **વત્થુનો** અત્થસ્સ **વુત્યા** કથનેન **અયં** વુત્તલક્ખણા સમાસવુત્તિ નામ. કસ્મા? **અત્થસ્સ** વત્તુમિચ્છિતસ્સ **સઙ્ખેપો** સઙ્ખિપિત્વા કથનં **રૂપં** સભાવો, તસ્મા તતોયમન્વત્થસઞ્ઞા સઙ્ખેપવુત્તિ સમાસવુત્તીતિ કત્વા. કસ્મા? અયં ગુણીભૂતા સકત્થા અત્થન્તરં વિદધાતિ, ન તુ સકત્થપધાના.

૨૬૩. ઇદાનિ સમાસવુત્તિં નિદ્દિસતિ "**વણ્ણિતે**"ચ્ચાદિના. **વણ્ણિતેન** પસંસિતેન **ઉપમાનેન** ઉપમાનવત્થુના કરણભૂતેન **અધિપ્પેતવત્થુનો** ઇચ્છિતત્થસ્સ **વુત્યા** કથનેન **અત્થસઙ્ખેપરૂપતો** વત્તુમિચ્છિતત્થસ્સ સઙ્ગહરૂપત્તા **અયં** યથાવુત્તલક્ખણા સમાસવુત્તિ નામ હોતિ. એત્થ વત્તુમિચ્છિતત્થં સઙ્ગહેત્વા મનસિ કત્વા તસ્સ ઉપમાભૂતત્થસ્સ વણ્ણનાય મનસિ કતસ્સ પકાસનતો અયં સમાસવુત્તિ નામ. એતિસ્સા પદાભિહિતો સકત્થો અપ્પધાનો, ગમ્મમાનત્થો પન પધાનો હોતિ. અધિપ્પેતઞ્ચ તં વત્થુ ચેતિ ચ, સમાસેન સઙ્ખેપેન વુત્તિ કથનમિતિ ચ, સઙ્ખેપોયેવ રૂપં સરૂપન્તિ ચ, અત્થસ્સ સઙ્ખેપરૂપન્તિ ચ વિગ્ગહો.

૨૬૪.સા'યં વિસેસ્યમત્તેન, ભિન્ના'ભિન્નવિસેસના;
અત્થેવ અપરાપ્ય'ત્થિ, ભિન્નાભિન્નવિસેસના.

૨૬૪. તસ્સા પભેદં દસ્સેતિ "**સાય**"મિચ્ચાદિના. **સા અયં** સમાસવુત્તિ યંકિઞ્ચિ વત્થુ સામઞ્ઞાકારપ્પતીતં ''ઈદિસમિદં નાઞ્ઞથા''તિ કુતોચિ બ્યવચ્છિજ્જતે કેનચિ ગુણાદિના વવત્થાપીયતે, તં **વિસેસ્યં**, તમેવ **મત્તં** વિસેસનભેદબ્યવચ્છેદતો, તેન. **ભિન્ના** અતુલ્યા અવયવધમ્મસ્સ સમુદાયે વત્તનતો. અભિન્નં તુલ્યાકારં વિસેસનં

યસ્સં સા **અભિન્નવિસેસનાપિ** અત્થેવ. **અપરાપ્યત્થિ, ન** કેવલં સાયેવ. કીદિસી? ભિન્નાચ્ચ અભિન્નાચ્ચ વિસેસનં યસ્સન્તિ **ભિન્નાભિન્નવિસેસના**. વિસેસ્યં તુ ભિન્નન્તિ.

૨૬૪. ઇદાનિ તસ્સા સમાસવુત્તિયા ભેદં દસ્સેતિ “**સાચ**”મિચ્ચાદિના. **સા અયં** સમાસવુત્તિ **વિસેસ્યમત્તેન** ગુણાદિસદિસધમ્મેન કરણભૂતેન કેનચિ ઉપમાનવત્થુના મનસિ કતં ‘‘ઇદં ઉપમેય્યવત્થુ ઈદિસ’’ન્તિ સામઞ્ઞાવત્થતો વિસું કતવિસેસ્યેન **ભિન્ના** વિસું જાતા, તત્તકેન અતુલ્યા વા, **અભિન્નવિસેસના** તુલ્યવિસેસનયુત્તા અત્થેવ **ભિન્નાભિન્નવિસેસના** અતુલ્યતુલ્યવિસેસનયુત્તા ભિન્નવિસેસ્યયુત્તા અપરાપિ અત્થિ. એવં સમાસવુત્તિ દ્વિધા હોતિ. વિસેસ્યમેવ મત્તમિતિ ચ, અવયવેન સમ્ભવભેદસભાવસ્સ સમુદાયેપિ પવત્તત્તા ભિન્નાતિ વુત્તા. અભિન્નાનિ વિસેસનાનિ યસ્સમિતિ ચ, ભિન્નાનિ ચ અભિન્નાનિ ચેતિ ચ, તાનિ વિસેસનાનિ યસ્સમિતિ ચ વિગ્ગહો.

અભિન્નવિસેસન

૨૬૫વિસુદ્ધામતસન્દાયી,
પસત્થરતનાલયો;
ગમ્ભીરો ચા’ય’મમ્ભોધિ,
પુઞ્ઞેના’પાદિતો [પુઞ્ઞેનાસાદિતો (સી॰)] **મયા.**

૨૬૫. ઉભયમુદાહરતિ “**વિસુદ્ધ**”ઇચ્ચાદિના. અય**મમ્ભોધિ** સાગરો **પુઞ્ઞેન** ચિરાનુચિતકુસલમૂલેન હેતુના મયા **આપાદિતો** પત્તો, કીદિસો? **વિસુદ્ધં** લોકવોહારતો દેવાસુરાનં મથને વિસેનાસમ્મિસ્સત્તા **અમતં** પીયૂસં સન્દદાતીતિ **વિસુદ્ધામતસન્દાયી**, અમ્ભોધિ. **વિસુદ્ધં** દોસલેસેનાપ્યસમ્કુક્તત્તા અચ્ચન્તનિમ્મલં **અમતં** મરણાભાવેન અમતસઙ્ખાતં નિબ્બાનધાતું સન્દદાતિ ઉપદેસકભાવેનાતિ **વિસુદ્ધામતસન્દાયી**, સદ્ધમ્મો. **પસત્થાનિ** નિરવજ્જત્તા **રતનાનિ** મુત્તામણિઆદીનિ, તેસં **આલયો** પવત્તિટ્ઠાનં, અમ્ભોધિ. **પસત્થાનિ** બુદ્ધાદીહિ અનેકધા, વણ્ણિતાનિ **રતનાનિ** સત્તતિંસબોધિપક્ખિયધમ્મસઙ્ખતાનિ, તેસં આલયો, સદ્ધમ્મો. **ગમ્ભીરો** ચ અગાધત્તા સાગરો સદ્ધમ્મો ચ અયમાપાદિતોતિ પકતં. અયં વિસેસ્યમત્તભિન્ના અભિન્નવિસેસના વિસેસ્યસ્સ અમ્ભોધિનો વિવચ્છિતા સદ્ધમ્મા ભિન્નત્તા, વિસુદ્ધામતસન્દાયિત્તાદિનો ચ વિસેસનસ્સ વુત્તેન પકારેનાભિન્નત્તાતિ.

૨૬૫. ઇદાનિ ઉદાહરતિ “**વિસુદ્ધા**”ઇચ્ચાદિના. **વિસુદ્ધામતસન્દાયી** લોકવોહારતો દેવાસુરાનં સમુદ્દમથને વિસેન અમિસ્સત્તા વિસુદ્ધભૂતપીયૂસદાયકો, ઉપમાભૂતસમુદ્દવણ્ણનાય બુદ્ધિયં વત્તમાનસ્સ સદ્ધમ્મસ્સ પકાસનતો વિસુદ્ધામતસન્દાયી કામામિસાદિદોસલવેનાપિ અમિસ્સિતત્તા અતિનિમ્મલં જરામરણરહિતં નિબ્બાનં ઉપદેસદાનેન વેનેય્યાનં દાયકો, **પસત્થરતનાલયો** નિદ્દોસત્તા પસત્થાનં મુત્તામણિઆદીનં રતનાનં પવત્તિટ્ઠાનભૂતો સમુદ્દપક્ખે, સદ્ધમ્મપક્ખે પન **પસત્થરતનાલયો** બુદ્ધાદીહિ પસત્થાનં સત્તતિંસબોધિપક્ખિયધમ્મસઙ્ખતરતનાનં પવત્તિદેસભૂતો, **ગમ્ભીરો** પકતિયાયેવ અગાધો, એકત્તનયાદિચતુબ્બિધનયેહિ **ગમ્ભીરો અયં અમ્ભોધિ ચ** એસો સમુદ્દો ચ, ચિત્તેન ગહિતસદ્ધમ્મો ચ **પુઞ્ઞેન** ભવન્તરોપચિતકુસલકમ્મેન મયા **આપાદિતો** પત્તોતિ વિસેસ્યભૂતસ્સ અમ્ભોધિનો વત્તુમિચ્છિતસદ્ધમ્મતો ભિન્નત્તા ચ, ‘‘વિસુદ્ધામતસન્દાયી’’તિ ઇચ્ચાદિકાનં વિસેસનાનં ઉભયવિસેસ્યેપિ યથાવુત્તનયેન અભિન્નત્તા ચ અયં સમાસવુત્તિ વિસેસ્યમત્તેન ભિન્ના અભિન્નવિસેસના હોતિ.

ભિન્નાભિન્નવિસેસન

૨૬૬ઇચ્છિતત્થપદો સારો,
ફલપુપ્ફોપસોભિતો;
સચ્છાયો'ય'મપુબ્બોવ,
કપ્પરુક્ખો સમુટ્ઠિતો.

૨૬૬. "**ઇચ્છિતે**"ચ્ચાદિ. અય**મપુબ્બોવ** વુત્તગુણયોગેન અચ્છરિયરૂપત્તા કપ્પરુક્ખો સમુટ્ઠિતો, કીદિસો? ઇચ્છિતં લોકિયં યં કિઞ્ચિ અત્થં પદદાતીતિ **ઇચ્છિતત્થપદો**, કપ્પરુક્ખો. ઇચ્છિતં લોકિયલોકુત્તરં યં કિઞ્ચિ અત્થં પદદાતીતિ **ઇચ્છિતત્થપદો**, જિનો. **સારો** સેટ્ઠો, કપ્પરુક્ખો જિનો ચ. ફલાનિ પુપ્ફાનિ, તેહિ ઉપસોભિતો, કપ્પરુક્ખો. સહ છાયાય ચન્દસૂરિયાલોકવિલોમરૂપાય વત્તતે **સચ્છાયો**, કપ્પરુક્ખો. જિનો તુ પુબ્બે વુત્તાય કાયકન્તાદિરૂપાય છાયાય યુત્તોતિ **સચ્છાયો**તિ. અયં વિસેસ્યમત્તભિન્ના ભિન્નાભિન્નવિસેસના જિનતો વિસેસ્યસ્સ કપ્પરુક્ખસ્સ ભિન્નત્તા, ફલપુપ્ફોપસોભિતત્થસ્સ કપ્પરુક્ખેયેવ સમ્ભવા, ઇચ્છિતત્થપદત્થસ્સ સારતાય સચ્છાયતાય ઉભયત્થેવ ભાવતો વુત્તવિધિનાતિ.

૨૬૬. "**ઇચ્છિતત્થિ**"ચ્ચાદિ. **ઇચ્છિતત્થપદો** સત્તેહિ ઇચ્છિતાનં લોકિયઅવિઞ્ઞાણકવત્થાભરણાદીનં દાયકો કપ્પરુક્ખવણ્ણનાય ચિત્તે પતિટ્ઠિતસ્સ જિનપદત્થસ્સ કથેતુકામતાય **ઇચ્છિતત્થપદો** સત્તેહિ પત્થિતાનં લોકિયલોકુત્તરાનં સકલત્થાનં અનુરૂપવસેન તેસં તેસં સત્તાનં દાયકો, **સારો** રુક્ખેસુ ઈદિસરુક્ખસ્સાભાવતો ઉત્તમો, **સારો** સદેવકાદિસત્તલોકેસુ તાદિસસત્તવિસેસાભાવતો ઉત્તમો, **ફલપુપ્ફોપસોભિતો** કપ્પદ્દુમાનુરૂપફલેહિ પુપ્ફેહિ ચ ઉપસોભિતો, **સચ્છાયો** ચન્દસૂરિયાલોકેહિ આવરણીયરુક્ખચ્છાયાય સમન્નાગતો, **સચ્છાયો** નીલપીતાદિછબ્બિધરંસિજાલેહિ સમન્નાગતો, **અપુબ્બો** પુબ્બે અસઞ્જાતો **અયં કપ્પરુક્ખો** એસો પચ્ચક્ખો કપ્પપાદપો **સમુટ્ઠિતો** સત્તાનં પુઞ્ઞાનુભાવેન લોકે પાતુભૂતોતિ. વત્તુમિચ્છિતત્થજિનપદત્થતો વિસેસ્યસ્સ કપ્પરુક્ખસ્સ ભિન્નત્તા ચ, ઇચ્છિતત્થદાનસારભાવસચ્છાયસઙ્ખતાનં વિસેસનાનં ઉભયસાધારણત્તા ચ, ફલપુપ્ફોપસોભિતતાય રુક્ખસ્સેવ વિસેસનત્તા ચ અયં સમાસવુત્તિ વિસેસ્યભિન્નાવ ભિન્નાભિન્નવિસેસના હોતિ. ઇચ્છિતો ચ સો અત્થો ચેતિ ચ, તં પદદાતીતિ ચ, ફલપુપ્ફેહિ ઉપસોભિતોતિ ચ, સહ છાયાય વત્તમાનોતિ ચ વાક્યં.

૨૬૭સાગરત્તેન સદ્ધમ્મો,
રુક્ખત્તેનો'દિતો જિનો;
સબ્બે સાધારણા ધમ્મા,
પુબ્બત્રા'ઞ્ઞત્ર તુ'ત્તયં.

૨૬૭. તદુભયં વિવરતિ "**સાગરત્તેનિ**"ચ્ચાદિના. **સદ્ધમ્મો** સમ્બુદ્ધભાસિતો **સાગરત્તેન** સાગરગુણસદિસત્તા સાગરરૂપેન ઉદિતોતિ સમ્બન્ધો, કિત્તિતોતિ અત્થો. જિનો **રુક્ખત્તેન** યથાવુત્તનયેન **ઉદિતો** તં પત્તો અનુપેક્ખિતસ્સ કક્ખવુત્તિયા અમ્ભોધિઆદિસદ્દાનં. પકરણાદિના તુ તથા પતીત્યુદયો, અઞ્ઞથા કથં અમ્ભોધિઆદિસદ્દાનં ધમ્માદિસચ્છાયકત્તં સિયા. ભેદો તુ અયં **પુબ્બત્ર** ''વિસુદ્ધામતસન્દાયિ''ચ્ચાદિકે **સબ્બે** યે કેચિ તત્રોપાત્તા વિસુદ્ધામતસન્દાયિત્તાદયો **સાધારણા** તુલ્યા **ધમ્મા** વિસેસનાનિ ઉભયત્રાપિ સમ્ભવા, **અઞ્ઞત્ર તુ** અનન્તરવુત્ત ''ઇચ્છિતત્થપદો''ઇચ્ચાદો પન તયં સાધારણં [દ્વયં સાધારણઞ્ચ (ક॰)], અસાધારણઞ્ચ વિસેસનં વુત્તનયેનેતિ.

૨૬૭. ઇદાનિ તેહિ દ્વીહિ સમાસવુત્તેહિ વુત્તત્થદ્વયં પકાસેતિ "**સાગરિ**"ચ્ચાદિના. **સાગરત્તેન** સાગરરૂપેન **સદ્ધમ્મો** સમ્માસમ્બુદ્ધેન દેસિતપરિયત્તિસદ્ધમ્મો **ઉદિતો** કથિતો, રુક્ખત્તેન જિનો ઉદિતો. સાગરકપ્પરુક્ખાદિસદ્દા અત્તનો અભિધેય્યભૂતસાગરરુક્ખાદિકે અત્થે મુખ્યભાવેન અપવત્તિત્વા બુદ્ધિયં પવત્તઅત્થસ્સાપિ સાધારણભૂતવિસેસનપરિગ્ગહેન ગમ્મમાને વત્તુમિચ્છિતસદ્ધમ્મજિનપદત્થેયેવ પકરણાદિતો તાદિસઅત્થપ્પતીતિયાસમ્ભવતો મુખ્યભાવેન પવત્તન્તીતિ અધિપ્પાયો. તથા હિ યદિ એતે મુખ્યત્થેન ન પવત્તન્તિ, અમ્ભોધિકપ્પરુક્ખસદ્દા સદ્ધમ્મજિનપદત્થે કથં પકાસેન્તીતિ તેસુ દ્વીસુ ઉદાહરણેસુ **પુબ્બત્ર** ''વિસુદ્ધામતસન્દાયી''ઇચ્ચાદિપુબ્બુદાહરણે **સબ્બે ધમ્મા** ''વિસુદ્ધામતસન્દાયી''તિ સબ્બે વિસેસનધમ્મા **સાધારણા** અમ્ભોધિસદ્ધમ્માનં સમાના, **અઞ્ઞત્ર તુ** ''ઇચ્છિતત્થપદો''તિઆદિકે અઞ્ઞસ્મિં ઉદાહરણે પન **તયં** ''ઇચ્છિતત્થપદો, સારો, સચ્છાયો''તિ વિસેસનત્તયં સાધારણં. ફલપુપ્ફોપસોભિતભાવો પન રુક્ખાવેણિકો, ''અપુબ્બો''ઇચ્ચાદિકં વિસેસનમેવ. તથા હિ ઇમિના રુક્ખધમ્મભૂતો કોચિ વિસેસો પકાસિતો ન હોતીતિ વિસેસનત્તં અઞ્ઞેસુયેવ વુત્તં.

૨૬૮.વત્થુનો'ઞ્ઞપ્પકારેન, ઠિતા વુત્તિ તદઞ્ઞથા;
પરિકપ્પીયતે યત્થ, સા હોતિ પરિકપ્પના.

૨૬૮. પરિકપ્પનં પરિકપ્પેતિ "**વત્થુનો**"ચ્ચાદિના. **વત્થુનો** સજીવસ્સ નિજ્જીવસ્સ વા **વુત્તિ** અવત્થા **અઞ્ઞપ્પકારેન** વત્તુમિચ્છિતપ્પકારાપેક્ખાય અઞ્ઞેનેવ રૂપેન ઠિતા, તસ્સેવ તતો યથાવટ્ઠિતપ્પકારતો **અઞ્ઞથા** અઞ્ઞેન પકારેન પરિકપ્પીયતે **યત્થ** વુત્તિયં, સા **પરિકપ્પના** હોતિ, પરિકપ્પીયતે અઞ્ઞથા કરીયતે વત્થુટ્ઠિતિ એતિસ્સન્તિ કત્વા.

૨૬૮. ઇદાનિ પરિકપ્પનં દસ્સેતિ "**વત્થુનો**"ઇચ્ચાદિના. **વત્થુનો** યસ્સ કસ્સચિ સવિઞ્ઞાણકઅવિઞ્ઞાણકપદત્થસ્સ **વુત્તિ** પવત્તિ **અઞ્ઞપ્પકારેન** કપ્પનીયપ્પકારતો અઞ્ઞેન વિજ્જમાનપ્પકારેન **ઠિતા** પવત્તમાના, **તદઞ્ઞથા** તતો વિજ્જમાનપ્પકારતો અઞ્ઞેનાવિજ્જમાનપ્પકારેન **યત્થ** વુત્તિયં પરિકપ્પીયતે, સા પરિકપ્પના નામ હોતિ. પરિકપ્પીયતે અઞ્ઞથા કરીયતે વત્થુટ્ઠિતિ એતિસ્સમિતિ વિગ્ગહો.

૨૬૯ઉપમાબ્ભન્તરત્તેન, કિરિયાદિવસેન ચ;
કમેનો'દાહરિસ્સામિ, વિવિધા પરિકપ્પના.

૨૬૯. ભેદં તસ્સા દસ્સેતિ "**ઉપમા**"ઇચ્ચાદિના. ઉપમા અબ્ભન્તરે યસ્સા, તસ્સા ભાવો, તેન ચ, કિરિયાદિવસેન ચ **વિવિધા** નાનપ્પકારા પરિકપ્પના ઇદાનિ કમેન ઉદાહરિસ્સામિ.

૨૬૯. ઇદાનિ તસ્સ ભેદં દસ્સેતિ "**ઉપમાબ્ભન્તરે**"ચ્ચાદિના. **ઉપમાબ્ભન્તરત્તેન** ઉપમાય અબ્ભન્તરે વિજ્જમાનત્તા ચ કિરિયાદિવસેન ચ વિવિધા પરિકપ્પના કમેન ઉદાહરિસ્સામિ. ઉપમા અબ્ભન્તરે અસ્સા પરિકપ્પનાયેતિ ચ, તસ્સા ભાવોતિ ચ, અનેકે વિધા પકારા યાસમિતિ ચ વિગ્ગહો.

ઉપમાબ્ભન્તરપરિકપ્પના

૨૭૦ઇચ્છાભઙ્ગાતુરા'સીના,

તા’તિનિચ્ચલ’મચ્છરા;
વસં નેન્તીવ ધીરં તં,
તદા યોગાભિયોગતો.

૨૭૦. ઉદાહરતિ **“ઇચ્છા”**ઇચ્ચાદિ. ઇચ્છાભઙ્ગેન “બુદ્ધં ભગવન્તં વસે વત્તેસ્સામા”તિ બોધિમૂલે કતાભિલાસવિનાસેન **આતુરા** દુક્ખિતા અતિનિચ્ચલસભાવપ્પત્તા **અતિનિચ્ચલં** નાસિકગ્ગે નયને કતાનતાવસેન અચ્ચન્તમક્રિય**માસીના** નિસિન્ના **તા અચ્છરા** યોગિનિસઙ્કાસા મારઙ્ગનાતિ યથાવટ્ઠિતાય સચેતનાનં મારઙ્ગનાલક્ખણાનં [મારઙ્ગનાવલક્ખણાનં (ક॰)] વત્થૂનં વુત્તિ વુત્તા, સાયમઞ્ઞથા પરિકપ્પીયતે. **ધીરં** દેવઙ્ગનાનમ્પિ સિઙ્ગારભાવોપચરિતવિલાસાતિસયેનાપિ અકમ્પત્તા. **તં** ભગવન્તં. **યોગો** મન્તાનુટ્ઠાનં, તત્થ અભિયોગતો યુઞ્જનેન **વસ**મત્તનો આયત્તભાવં તદા **નેન્તીવ** વહન્તિ મઞ્ઞેતિ. એત્થ **ઇવ** સદ્દસુતિયા ઉપમાસન્દેહો ન કાતબ્બો, સવસાનયનમકુબ્બન્તિયો મારઙ્ગના વસં નેન્તીવાતિ પરિકપ્પીયન્તે. હોતિ ચ–

“વસં નેન્તીવ ધીર”ન્તિ, નયને નો’પમાનતા;
ન હિ કત્તુક્રિયાય’ત્થિ, ઉપમાનોપમેય્યતાતિ.

ક્રિયાપરિકપ્પત્તેપિ અયમુપમાબ્ભન્તરા પરિકપ્પના, ન કેવલક્રિયાપરિકપ્પના મારઙ્ગનાનમચલોપવેસનસ્સ યોગાભિયોગેન સામ્યસન્દસ્સનતો, તથાભૂતાય ચોપવેસનક્રિયાય ધીરસ્સાપિ તાદિસસ્સ ભગવતો અવસાનયનત્તન્તિ પરિકપ્પનતોતિ.

૨૭૦. ઇદાનિ ઉદાહરતિ **“ઇચ્છા”**ઇચ્ચાદિના. **ઇચ્છાભઙ્ગાતુરા** અજપાલનિગ્રોધમૂલે નિસિન્નં ભગવન્તં “પલોભેસ્સામા”તિ મારઙ્ગના અત્તનાયેવ કતાય ઇચ્છાય અનિબ્બત્તિયા પીળિતા, અતિનિચ્ચલં હુત્વા નાસિકગ્ગે પતિતદિટ્ઠિહિ સમન્નાગતાનઞ્ઞવુત્તિયા ક્રિયન્તરવિરહતો. **આસીના** ઝાયમાના નિસિન્ના **તા અચ્છરા** યોગિનિસદિસા તણ્હાઅરતિરગાસઙ્ખાતા મારઙ્ગનાયો **ધીરં** સિઙ્ગારાધિપ્પાયેન કતાનેકલીલાવિલાસેનાપિ અકમ્પમાનં **તં** ભગવન્તં **યોગાભિયોગતો** મન્તજપ્પનસઙ્ખાતયોગે યુઞ્જનેન **વસં** અત્તનો વસં **તદા** અત્તનો પરાજિતકાલે **નેન્તીવ** પાપેન્તિ મઞ્ઞેતિ. એત્થ પુબ્બદ્ધેન મારઙ્ગનાસઙ્ખાતસજીવપદત્થાનં વિજ્જમાનપ્પકારં દસ્સિતં. પુન અપરદ્ધેન તેસમેવ અવિજ્જમાનયોગાભિયોગેન વસીકરણં કપ્પિતં. મારઙ્ગનાનં નિચ્ચલનિસજ્જાય યોગિનીનં મન્તજ્ઝયનસદિસત્તા મારઙ્ગનાનં યોગિનીનં ઉપમાનોપમેય્યત્તં સામત્થિયા ગમ્યતેતિ એસા ઉપમાબ્ભન્તરપરિકપ્પના નામ. “નેન્તિ ઇવા”તિ પયોગે કતેપિ ક્રિયાપરિકપ્પનં ન હોતેવ. ઇચ્છાય ભઙ્ગોતિ ચ, તેન આતુરાતિ ચ, નિગ્ગતં ચલં ચલનં અસ્મા આસનસ્માતિ ચ, અતિસયેન નિચ્ચલન્તિ ચ, ક્રિયાવિસેસનં, યોગે અભિયોગોતિ ચ વાક્યં.

“નેન્તિ ઇવા”તિ ઇધ ઇવસદ્દસુતિયા ઉપમાજોતનત્થં ચેતિ સંસયો ન કાતબ્બો, સાધમ્મસઙ્ખાતગુણવિસેસસ્સ સમ્બન્ધે અસતિ ક્રિયામત્તસ્સ ઉપમાભાવતો. વુત્તં હિ–

“વસં નેન્તીવ ધીર”ન્તિ, નયેન નો’પમાનતા;
ન હિ કત્તુક્રિયાય’ત્થિ, ઉપમાનોપમેય્યતાતિ.

“વસં નેન્તીવ ધીર”ન્તિ એત્થ **નયને** ગમ્યમાને પાપને **ઉપમાનતા** ઉપમાનભાવો નત્થિ, **હિ** તથેવ, **કત્તુક્રિયાય** કત્તુસમ્બન્ધિયા ક્રિયાય **ઉપમાનોપમેય્યતા** ઉપમાનભાવો ઉપમેય્યભાવો નત્થીતિ અયં હેત્થત્થો.

ક્રિયાપરિકપ્પના

૨૭૧ગજં મારો સમારુળ્હો, યુદ્ધાય’ચ્ચન્ત’મુન્નતં;
મગ્ગ’મન્વેસતિ નૂન, જિનભીતો પલાયિતું.

૨૭૧. “**ગજ**”મિચ્ચાદિ. યુદ્ધાય **અચ્ચન્ત**મતિસયેન **ઉન્નત**મુચ્ચં **ગજં** હત્થિં સમારુળ્હો **મારો** વસવત્તી તં જિનાતીતિ અત્થેન **જિનતો** ભીતો પલાયિતું કિઞ્ચિ નિલીયનટ્ઠાનં **મગ્ગં** પથં અન્વેસતિ **નૂન** મઞ્ઞે. ઇતિ ક્રિયાપરિકપ્પના આરોહનક્રિયાય મગ્ગમન્વેસનત્થન્તિ પરિકપ્પિતત્તા.

૨૭૧. “**ગજ**”મિચ્ચાદિ. **યુદ્ધાય** યુદ્ધત્થં **અચ્ચન્તં** અતિસયેન **ઉન્નતં** દિયડ્ઢસતયોજનાયામાનુરૂપઉચ્ચગુણસમન્નાગતં **ગજં** ગિરિમેખલં સમારુળ્હો મારો જિના ભીતો પલાયિતું **મગ્ગં** નિબ્ભયં પથં **અન્વેસતિ નૂન** ગવેસતિ મઞ્ઞે. યુદ્ધત્થં કુરુમાનો ગજારોહનં મગ્ગાન્વેસનત્થમિતિ કવિના પરિકપ્પિતત્તા એસા ક્રિયાપરિકપ્પના નામ. અચ્ચન્તમિતિ અસઙ્ખ્ય સસઙ્ખ્યભાવેપિ પકરણતો આધિક્કે એવ વત્તતિ.

ગુણપરિકપ્પના

૨૭૨મુનિન્દ પાદદ્વન્દે તે, ચારુરાજીવસુન્દરે;
મઞ્ઞે પાપાભિસમ્મદ્દ-જાતસોણેન સોણિમા.

૨૭૨. મુનિન્દ તે ચારુ ચ તં રાજીવં પદુમઞ્ચ તમિવ સુન્દરં તસ્મિંતે પાદદ્વન્દે **સોણિમા** લોહિતત્તગુણો, ઇતિ યથાવટ્ઠિતા અચેતનસ્સ લોહિતત્તલક્ખણસ્સ વત્થુનો વુત્તિ વુત્તા, સાયમઞ્ઞથા પરિકપ્પીયતે. **પાપાનં** કિલેસારીનં **અભિસમ્મદ્દેન** અતિસયં સમ્પિસનેન જાતં **સોણં** રુધિરં, તેન જાતોતિ મઞ્ઞે. ઇતિ ગુણપરિકપ્પના પાદદ્વન્દસન્નિહિતલોહિતત્તગુણસ્સ “પાપા...પે॰... સોણેને”તિ પરિકપ્પિતત્તા.

૨૭૨. “**મુનિન્દે**”ચ્ચાદિ. હે **મુનિન્દ તે** તવ **ચારુરાજીવસુન્દરે** મનુઞ્ઞપદુમસુન્દરે પાદદ્વન્દે **સોણિમા** રત્તવણ્ણં **પાપાભિસમ્મદ્દજાતસોણેન મઞ્ઞે** સપરસન્તાનગતપાપાનં સમ્મદ્દનેન જાતેન રુધિરેનાતિ મઞ્ઞે. સબ્બઞ્ઞુનો પાદે ભવન્તરસિદ્ધપુઞ્ઞકમ્માનુભાવેન જાતરત્તવણ્ણં “પાપાભિસમ્મદ્દનેના”તિ પરિકપ્પિતત્તા અયં ગુણપરિકપ્પના નામ. ચારુ ચ તં રાજીવઞ્ચાતિ ચ, પાપાનં અભિસમ્મદ્દોતિ ચ, તેન જાતઞ્ચાતિ ચ, તઞ્ચ તં સોણઞ્ચાતિ ચ, સોણસ્સ ભાવોતિ ચ વિગ્ગહો.

૨૭૩મઞ્ઞેસઙ્કે ધુવં નૂન-મિવ’મિચ્ચેવમાદિહિ;
સા’યં બ્યઞ્જીયતે ક્વાપિ, ક્વાપિ વાક્યેન ગમ્યતે.

૨૭૩. વોહારત્થં પરિકપ્પનાસૂચકે સદ્દે દસ્સેન્તો આહ “**મઞ્ઞે**”ઇચ્ચાદિ. **ઇતિ** એવરૂપો સદ્દરાસિ આદિ યેસં “તક્કેમિ, પરિકપ્પેમિ, ચિન્તયામિ, યથે”ત્યેવમાદીનં, તેહિ **સાયં** પરિકપ્પના **ક્વાપિ** યથાવુત્તે **બ્યઞ્જીયતે** પકાસીયતે, **ક્વાપિ** કત્થચિ પન વાક્યેન ગમ્યતે **મઞ્ઞે**ઇચ્ચાદીનમભાવેપીતિ.

૨૭૩. વોહારસુખત્થં પરિકપ્પનાપકાસકે સદ્દે દસ્સેતિ “**મઞ્ઞે**”ઇચ્ચાદિના. મઞ્ઞે, સઙ્કે, ધુવં, નૂન, ઇવ, એવમાદીહિ સદ્દેહિ **સાયં** પરિકપ્પના **ક્વાપિ** એત્થ વિય કત્થચિ **બ્યઞ્જીયતે** પકાસીયતે, **ક્વાપિ** કત્થચિ **વાક્યેન** ક્રિયાકારકસમ્બન્ધસહિતપદસમુદાયેન **ગમ્યતે** **ઇવાદિસદ્દયોગાભાવેપિ** કેવલં વાક્યસામત્થિયેનેવ ઞાયતે. “**મઞ્ઞે**”ઇચ્ચાદિપદપઞ્ચકંદ્વન્દસમાસેન નિદ્દિટ્ઠં. **ઇતિ એવં** પકારો સદ્દસમુદાયો આદિ યેસં ‘‘તક્કેમિ, પરિકપ્પેમિ, ચિન્તયામિ, યથા’’તિઆનીનન્તિ વિગ્ગહો.

ગમ્મપરિકપ્પના

૨૭૪.દયાસઞ્ચારસરસા [દયાસઞ્ઞાતસરસા (ક॰)], **દેહા નિક્ખન્તકન્તિયો**;
પીણેન્તા જિન તે સાધુ-જનં સરસતં નયું.

૨૭૪. ઉદાહરતિ “**દયા**”ઇચ્ચાદિ. **રસો** સિનેહો, તેન સહ વત્તમાનો **સરસો**. દેહો. **દયાય** કરુણાય **સઞ્ચારો** દુક્ખિતસત્તવિસયા નિરન્તરપ્પવત્તિ, તેન સરસો, તતો. જિન તે **દેહા** સરીરતો નિક્ખન્તકન્તિયો સાધુજનં **પીણેન્તા** તપ્પેન્તા તમેવ જનં **સરસતં** સપેમતં **નયું** પાપેસું, તાદિસં તથાવિધદેહનિક્ખન્તકન્તી નં સાધુજનં પીણેન્તિ. ગમ્મમાનપરિકપ્પનાયં યતો કન્તિયો લદ્ધસરસસરીરસંસગ્ગા સયમ્પિ સરસા ઇવ અત્તાનં સેવમાનમ્પિ સાધુજનં સરસતં નેન્તીતિ ગમ્યતે.

૨૭૪. વાક્યગમ્મપરિકપ્પનમુદાહરતિ “**દયે**”ઇચ્ચાદિના. હે **જિન** તે **દયાસઞ્ચારસરસા** દુક્ખિતસત્તવિસયાય કરુણાય સવિસયે નિરન્તરપ્પવત્તિયા સઞ્જાતસ્નેહતો **દેહા** સરીરતો **નિક્ખન્તકન્તિયો** દસદિસાસુ નિગ્ગતા નીલાદિછબ્બણ્ણરંસિયો **સાધુજનં** કતપુઞ્ઞં ઉત્તમજનં પીણેન્તા **સરસતં**સસ્નેહભાવં પેમસહિતત્તં **નયું** તમેવ સાધુજનં પાપેસું. ‘‘સરસતં નયુ’’ન્તિ એત્થ ‘‘સાધુજન’’ન્તિ સુતસમ્બન્ધેન ઞાયતિ. કરુણાસિનેહસોમ્મદેહસંસગ્ગતો કન્તિયો સયમ્પિ નિસ્સયગુણતો સોમ્મભૂતા અત્તાનં વિસયં કત્વા પવત્તજનેપિ મુદું કરોન્તેવાતિ **ઇવાદીનં** અભાવેપિ વાક્યગમ્મપરિકપ્પના. એત્થ અચેતનાનં કન્તિવત્થૂનં જનપસાદસઙ્ખાતવત્થુદ્ધિતિ ‘‘દયાસઞ્ચારસરસા ઇવા’’તિ એવમાદિઅઞ્ઞપ્પકારેન પરિકપ્પિતો. દયાય સઞ્ચારો પુનપ્પુનં પવત્તીતિ ચ, સહ રસેન સ્નેહેન વત્તમાનોતિ ચ, દયાસઞ્ચારેન સરસોતિ ચ, નિક્ખન્તા ચ તા કન્તિયો ચેતિ ચ, સાધુ ચ સો જનો ચેતિ ચ, સરસસ્સ ભાવોતિ ચ વાક્યં.

૨૭૫.આરભન્તસ્સ યં કિઞ્ચિ, કત્તું પુઞ્ઞવસા પુન;
સાધનન્તરલાભો યો, તં વદન્તિ સમાહિતં.

૨૭૫. સમાહિતં સમાહરતિ “**આરભન્તસ્સે**”ઇચ્ચાદિના. **યં કિઞ્ચિ** કારિયં **કત્તું** સત્તુભઙ્ગાદિકં **આરભન્તસ્સ** સજ્જીભૂતસ્સ યસ્સ કસ્સચિ પુમુનો **પુઞ્ઞવસા** કુસલબલેન કારણેન કુસલસામત્થિયેન પુન સાધ્યતે સાધિયમનેનેતિ **સાધનં**, તતો તમેવ વા **અન્તર**મઞ્ઞં, તસ્સ લાભો, અઞ્ઞકારણલાભોતિ અત્થો. તં સમાહિતં વદન્તિ, સમાધાનં **સમાહિતં**.

૨૭૫. ઇદાનિ સમાહિતાલઙ્કારં દસ્સેતિ “**આરભ**”મિચ્ચાદિના. **યં કિઞ્ચિ** અમિત્તવિજયાદિકં કત્તું આરભન્તસ્સ યસ્સ **પુઞ્ઞવસા** કુસલબલેન પુન **યો સાધનન્તરલાભો** તસ્સેવ કારિયસિદ્ધિયા ઉપકારકસ્સ અઞ્ઞસાધનસ્સ યો

લાભો અત્થિ, તં કારણલાભં **સમાહિતં વદન્તિ** તસ્સેવ કારિયસ્સ સમાધાનત્તા પતિટ્ઠિતત્તા સમાહિતં ઇતિ કવિનો કથેન્તિ. સાધ્યતે સાધિયમનેનેતિ ચ, તઞ્ચ તં અન્તરમઞ્ઞેતિ ચ, તસ્સ લાભોતિ ચ, સમાધાનમિતિ ચ વાક્યં.

૨૭૬મારારિભઙ્ગાભિમુખ-મનસો તસ્સ સત્થુનો;
મહામહી મહારાવં, રવી'ચ'મુપકારિકા.

૨૭૬. ઉદાહરતિ "**માર**"ઇચ્ચાદિ. **મારારિનો** મારસત્તુનો **ભઙ્ગે** અભિભવે **અભિમુખં** ન પરમ્મુખં મનં યસ્સ તસ્સ સત્થુનો **ઉપકારિકા** આરદ્ધમારભઙ્ગકિરિયાનુગ્ગાહિકા મહામહી અયં **મહારાવં** મારારિદુસ્સહં મહાનાદં **રવી** અકાસિ. ઇધ મારારિભઞ્જનં કારિયમારદ્ધં, તસ્સ પુઞ્ઞવસેનેવ મહીરાવો અપરં સાધનં સમાપન્નન્તિ લક્ખણં યોજનીયં.

૨૭૬. "**મારારિ**"ચ્ચાદિ. **મારારિભઙ્ગાભિમુખમનસો** મારસઙ્ખાતસ્સ સત્તુનો મદ્દને અભિમુખચિત્તસ્સ તસ્સ સત્થુનો **ઉપકારિકા** આરદ્ધમારવિજયસ્સ ઉપત્થમ્ભિકા અયં મહામહી **મહારાવં** મારસ્સ હદયવત્થું મદ્દન્તો [મદ્દન્તી (?)] વિય સહિતુમસક્કુણેય્યં મહાનાદં **રવી** અકાસિ. એત્થ મારભઙ્ગજનનં સત્થુહિ આરદ્ધકારિયં, તસ્સેવ સિદ્ધિયા હેતુભૂતં અઞ્ઞકારણં નામ મહીરાવો. મારો એવ અરિ સત્તૂતિ ચ, તસ્સ ભઙ્ગોતિ ચ, તસ્મિં અભિમુખં મનં યસ્સેતિ ચ, મહન્તી ચ સા મહી ચેતિ ચ વિગ્ગહો.

૨૭૭અવત્વા'ભિમતં તસ્સ, સિદ્ધિયા દસ્સન'ઞ્ઞથા;
વદન્તિ તં પરિયાય-વુત્તીતિ સુચિબુદ્ધયો.

૨૭૭. પરિયાયવુત્તિં પટિપાદેતિ "**અવત્વા**"ઇચ્ચાદિના. **અભિમતં** કિઞ્ચિ અત્થં ધનદાનાદિલક્ખણં **અવત્વા** અઞ્જસા વાચકબ્યાપારેન અનાખ્યાય **તસ્સા**ભિમતસ્સત્થસ્સ **સિદ્ધિયા** નિપ્ફાદનત્થં **અઞ્ઞથા** અઞ્ઞેન પકારેન તન્નિબ્બત્તિઅનુગુણેન યં **દસ્સનં** વચનં, તં સુચિબુદ્ધયો પરિયાયવુત્તીતિ વદન્તિ. પરિયાયેન વચનં **પરિયાયવુત્તી**તિ.

૨૭૭. ઇદાનિ પરિયાયવુત્તિં દસ્સેતિ "**અવત્વા**"ઇચ્ચાદિના. **અભિમતં** ઇટ્ઠં ધનદાનાદિસરૂપં [ધનધઞ્ઞાદિં (સીહળબ્યાખ્યાયં)] યં કિઞ્ચિ અત્થં **અવત્વા** ઉજુમકથેત્વા **તસ્સ** અભિમતત્થસ્સ **સિદ્ધિયા** નિપ્ફત્તિયા **અઞ્ઞથા** વત્તુમિચ્છિતત્થસ્સાનુરૂપેનાઞ્ઞપ્પકારેન **દસ્સનં** યં કિઞ્ચિ દસ્સનં કથનમત્થિ, સુચિબુદ્ધયો પરિયાયવુત્તીતિ તં વદન્તિ. પરિયાયેન વુત્તિ કથનમિતિ ચ, સુચિ બુદ્ધિ યેસમિતિ ચ વાક્યં.

૨૭૮વિવટઙ્ગણનિક્ખિત્તં, ધન'મારક્ખવજ્જિતં;
ધનકામ યથાકામં, તુવં ગચ્છ યદિ'ચ્છસિ.

૨૭૮. ઉદાહરતિ "**વિવટઙ્ગણે**"ચ્ચાદિ. ધનં **વિવટે** કેનચિ અનાવટત્તા **અઙ્ગણે** પકાસપ્પદેસે નિક્ખિત્તં અથ ચ પન આરક્ખવજ્જિતં. **ધનં** કામેતીતિ **ધનકામા**તિ આમન્તનં. તુવં યદિ ઇચ્છસિ ગન્તું ધનં વા, યથાકામં ગચ્છેતિ ધનાવહરણમિચ્છિતમઞ્જસા અવત્વા તંસિદ્ધિયા બ્યાજેન વદતિ. પરિયાયવુત્તિ.

૨૭૮. ઉદાહરતિ "**વિવટ**"મિચ્ચાદિના. **ધનં** મુત્તામણિઆદિ **વિવટઙ્ગણનિક્ખિત્તં** પાકારાદિપરિક્ખેપરહિતત્તા નિરાવરણટ્ઠાને યેન કેનચિ ઠપિતં અપિચ આરક્ખવજ્જિતં. ભો **ધનકામ** તુવં યદિચ્છસિ ધનં ગમનં વા, યથાકામં

ગચ્છાતિ ચિત્તેનિચ્છિતધનાવહરણવિધાનં ''ધનમાહરા''તિ ઉજુમવત્વા એવં બ્યાજેન વુત્તત્તા ઇદં પરિયાયવુત્તિ નામ. વિવટઞ્ચ તં અઙ્ગણઞ્ચેતિ ચ, તસ્મિં નિક્ખિત્તન્તિ ચ, આરક્ખેન વજ્જિતમિતિ ચ, ધનં કામેતીતિ ચ, કામં તણ્હં તંસમ્પયુત્તં વા ચિત્તમનતિક્કમ્માતિ ચ વાક્યં.

૨૭૯થુતિં કરોતિ નિન્દન્તો, વિય તં બ્યાજવણ્ણનં;
દોસાભાસા ગુણા એવ, યન્તિ સન્નિધિ'મત્રહિ.

૨૭૯. બ્યાજવણ્ણનં વણ્ણેતિ "**થુતિ**"મિચ્ચાદિના. **નિન્દન્તો વિય** દોસં નિદસ્સેન્તો વિય **થુતિં કરોતિ** વણ્ણં ભાસતિ, તં બ્યાજથુતિલક્ખણં બ્યાજવણ્ણનં નામ. કથમેત્થ ગુણા પતીયન્તીતિ આહ "**દોસિ**"ચ્ચાદિ. **અત્ર** વુત્તિવિસેસે દોસા વિય આભાસન્તિ પટિભન્તિ. તાદિસપદાદિના **દોસાભાસા** ગુણા એવ ઇદ્ધિમન્તતાદયો ન દોસોપિ કોચિ **સન્નિધિ**મવટ્ઠાનં યન્તિ. હીતિ અવધારણે અત્ર બ્યાજવણ્ણનમેવિદં, ન નિન્દકમિતિ.

૨૭૯. ઇદાનિ બ્યાજવણ્ણનં દસ્સેતિ "**થુતિ**"ચ્ચાદિના. **નિન્દન્તો વિય** દોસં દસ્સેન્તો વિય **થુતિં કરોતિ** વણ્ણનં કરોતિ, **તં** વણ્ણનાકરણં બ્યાજવણ્ણનં નામ હોતિ. નિન્દાસભાવેન પવત્તથુતિત્તા નિન્દા એવેતિ ચે? અત્ર અસ્મિં વુત્તિવિસેસે **દોસાભાસા** દોસા વિય પટિભાસમાના **ગુણા એવ** તાદિસપદપ્પયોગેન ઇદ્ધિમન્તતાદયો ગુણાવ **સન્નિધિં** ગુણસભાવાવટ્ઠાનં **યન્તિ** પાપુણન્તીતિ. બ્યાજેન વણ્ણનમિતિ ચ, દોસા ઇવ આભાસન્તિ પટિભાસન્તીતિ ચ વાક્યં.

૨૮૦સઞ્ચાલેતુ'મલં ત્વં'સિ, ભુસં કુવલયા'ખિલં;
વિસેસં તાવતા નાથ, ગુણાનં તે વદામ કિં.

૨૮૦. ઉદાહરતિ "**સઞ્ચાલેતુ**"મિચ્ચાદિના. નાથ ત્વં અખિલં **કુવલયં** ઉપ્પલં પથવીવલયઞ્ચેતિ સિલિટ્ઠં **સઞ્ચાલેતું** ભમયિતુમિતો ચિતો ચ **ભુસમ**ચ્ચન્તં **અલં** સમત્થોપિ **તાવતા** તંમત્તેન તે ગુણાનં **વિસેસં** અતિસયલક્ખણં **કિં** કેન કારણેન વદામ. ઇહ ઉપ્પલચાલનસામત્થિયવિભાવનવસેન નિન્દતિ, તાવ નિખિલભૂમણ્ડલસઞ્ચાલાવિકરણતો પરમાય થુતિયા સંયોજિતોયં ભગવા મહાનુભાવં વિચિતવાતિ ભુવનમણ્ડલસિખામણીતિ. બ્યાજવણ્ણનમીદિસમચ્ચન્તં રમણીયં, તદિદઞ્ચ સબ્બથા સિલેસમુપજીવતિ.

૨૮૦. ઇદાનિ ઉદાહરતિ "**સઞ્ચાલેતુ**"મિચ્ચાદિના. નાથ ત્વં **અખિલં કુવલયં** નિસ્સેસં નીલુપ્પલવનં પથવીમણ્ડલં વા **સઞ્ચાલેતું** કમ્પેતું **ભુસ**મતિસયેન **અલં** સમત્થો, તાવતા તે ગુણાનં **વિસેસ**મતિસયં **કિં વદામ** કથં ભણામાતિ. **કુવલય**સદ્દસ્સ ઉપ્પલવિસેસવાચકત્તા પઠમં નિન્દાવ, તસ્સેવ સદ્દસ્સ પથવીમણ્ડલવાચકત્તા ''ઇદ્ધિમતો તવ ઇદં કિં વિસેસ''ન્તિ ઉત્તમગુણવણ્ણના કતા હોતિ. ઈદિસા બ્યાજવણ્ણના પસત્થા, સા ચ સબ્બથા સિલેસં નિસ્સાય પવત્તતીતિ. કુયા પથવિયા વલયં મણ્ડલમિતિ સમાસો.

૨૮૧વિસેસિ'ચ્છાયં દબ્બસ્સ, ક્રિયાજાતિગુણસ્સ ચ;
વેકલ્લદસ્સનં યત્ર, વિસેસો નામ'યં ભવે.

૨૮૧. વિસેસવુત્તિં વત્તેતિ "**વિસેસિચ્છાય**"મિચ્ચાદિના. **વિસેસે** અતિસયે કિસ્મિઞ્ચિપિ કારિયવિસેસે ઇચ્છાયં દબ્બાદીનં યત્ર **વેકલ્લસ્સ** અભાવસ્સ **દસ્સનં** વચનં, અયં **વિસેસો નામ** વિસેસવુત્તિ નામ ભવે.

૨૮૧. ઇદાનિ વિસેસાલઙ્કારં દસ્સેતિ “**વિસેસિ**”ચ્ચાદિના. **વિસેસિચ્છાયં** અતિસયે કારિયવિસેસે ઇચ્છાયં સતિ દબ્બસ્સ ચ ક્રિયાજાતિગુણસ્સ ચ **યત્ર** યસ્મિં વુત્તિવિસેસે **વેકલ્લદસ્સનં** અભાવકથનમત્થિ, અયં **વિસેસો** નામ **ભવે** વિસેસવુત્તિ નામ સિયાતિ. વિકલસ્સ ભાવોતિ ચ, તસ્સ દસ્સનમિતિ ચ વાક્યં.

૨૮૨ન રથા ન ચ માતઙ્ગા, ન હયા ન પદાતયો;
જિતો મારારિ મુનિના, સમ્ભારાવજ્જનેન હિ.

દબ્બવિસેસવુત્તિ.

૨૮૨. ઉદાહરતિ “**ન રથા**”ઇચ્ચાદિ. સુબોધં. અત્ર ચ વિજયોપકરણચતુરઙ્ગાનીકલક્ખણદબ્બાભાવેન સમતિંસપારમિતાસઙ્ખતસમ્ભારાવજ્જનસ્સેવ મારારિવિજયલક્ખણો વિસેસો વુત્તો.

૨૮૨. “**ન રથા**”ઇચ્ચાદિ. **રથા તયો** અન્તમસો સપરિવારાનં તિણ્ણં રથાનં અનીકવોહારતો તાદિસા તયો રથા ચ નત્થિ. **માતઙ્ગા તયો** વુત્તનયેન અનીકસઙ્ખાતા તયો માતઙ્ગા ચ નત્થિ. **ન હયા તયો** તાદિસા અનીકસઙ્ખાતા તયો અસ્સા ચ નત્થિ. **પદા ન** અન્તમસો સાયુધાનં ચતુન્નં પુરિસાનં અનીકવોહારતો તાદિસા ચત્તારો પુરિસા પદા ચ નત્થિ. તથાપિ મુનિના **સમ્ભારાવજ્જનેન હિ** સમતિંસપારમિધમ્માનં આભોગકરણેનેવ **મારારિ** મારપચ્ચત્તિકો **જિતો** અભિભવિતો. ઇહ જયોપકરણભાવેન ઠિતાનં રથાનીકાદીનં દબ્બાનં વેકલ્લં દસ્સેત્વા સત્તુવિજયસભાવાનં સમ્ભારાનં આવજ્જનવિસેસસ્સ વુત્તત્તા એસા દબ્બવિસેસવુત્તિ નામ. રથો નામ ચતુપુરિસપરિવારો, તાદિસં રથત્તયં રથાનીકં નામ. હત્થી પન દ્વાદસપુરિસપરિવારો હોતિ, તાદિસં હત્થિત્તયં હત્થાનીકં નામ. અસ્સો તિપુરિસપરિવારો, તાદિસં હયત્તયં હયાનીકં નામ. સાયુધા ચત્તારો પુરિસા પદાનીકં નામ. ઇહ રથાદીસુ ઠિતા વિય સીઘં પાદબલેન ગન્ત્વા યુજ્ઝમાના પુરિસા પાદોપચારેન ‘‘પાદા’’તિ વુત્તા. રથાદીનં પમાણં તયોતિ અનીકટ્ઠાને દસ્સેત્વા પુરિસપમાણસ્સાવુત્તેપિ અન્તમસો ચત્તારો પુરિસા અનીકં નામ હોન્તીતિ પકરણતો ચત્તારોતિ ઞાયતિ. નો ચે? સાવુધપુરિસવાચકસ્સ **પદાતિ**સદ્દસ્સ ‘‘પદાતયો’’તિ બહુવચનેન રૂપસમ્ભવતો ‘‘રથા ન, માતઙ્ગા ન, હયા ન, પદાતયો ન’’ ઇતિ સમ્બન્ધો. **દબ્બવિસેસવુત્તિ** દબ્બેન દબ્બપટિસેધનતો વિસેસકથનં વિસેસસ્સ વુત્તીતિ ચ, દબ્બેન દબ્બપટિસેધેન વિસેસવુત્તીતિ ચ વાક્યં. ક્રિયાવિસેસવુત્યાદિત્તયમ્પિ એવમેવ દટ્ઠબ્બં.

૨૮૩ન બદ્ધા ભૂકુટિનેવ, કુરિતો દસનચ્છદો;
મારારિભઙ્ગઞ્ચા’કાસિ, મુનિવીરો વરો સયં.

ક્રિયાવિસેસવુત્તિ.

૨૮૩. “**ન બદ્ધા**”ઇચ્ચાદિ. **ભૂકુટિ** ભમુભઙ્ગો કોપજનિતો **ન બદ્ધા** ન રચિતા, **દસનચ્છદો** ચાધરો **નેવ કુરિતો** નેવ કમ્પિતો કોપેન. તથાપિ ચ **વરો** ઉત્તમો મુનિવીરો સયં મારારિનો **ભઙ્ગં** પરાજયં અકાસીતિ. ભૂકુટિબન્ધનાદિક્રિયાવિગમેન નિબ્બિકારવિજયલક્ખણો વિસેસો દસ્સિતો.

૨૮૩. “**ન બદ્ધા**”ઇચ્ચાદિ. **ભૂકુટિ** કોપવિકારભૂતો ભમુભઙ્ગોપિ **ન બદ્ધા** ન કતા, **દસનચ્છદો** દન્તાવરણો **નેવ કુરિતો** ન કમ્પાપિતો. તથાપિ **વરો** ઉત્તમો **મુનિવીરો** મુનિગુણવીરગુણયુત્તો તથાગતો સયં મારારિભઙ્ગઞ્ચ

અકાસીતિ. એત્થ ભમુભઙ્ગરચનાદિકં ક્રિયં અકત્વા નિબ્બિકારસ્સ મારભઙ્ગસભાવવિસેસસ્સ [નિબ્બિકારમારભઙ્ગસ્સ (ક॰)] વુત્તત્તા એસા **ક્રિયાવિસેસવુત્તિ** નામ. ભૂનં કુટિ વઙ્કતાતિ ચ, મારો એવ અરીતિ ચ, તેસં ભઙ્ગોતિ ચ વાક્યં.

૨૮૪ન દિસાસુ બ્યત્તા [તતા (સી॰)] **રંસિ,**
ના'લોકો લોકપત્થટો;
તથાપ્ય'ન્ધતમહરં,
પરં સાધુસુભાસિતં.

જાતિવિસેસવુત્તિ.

૨૮૪. "**નિ**"ચ્ચાદિ. **દિસાસુ** દસસુ **બ્યત્તા** પત્થટા રંસિ ન ભવતિ. **લોકે** સકલસ્મિં **પત્થટો** વિત્થતો આલોકોન ભવતિ. **તથાપીતિ** વિસેસનિચ્છાયં, તજ્જાતિકત્તાભાવેપિ સાધૂનં **સુભાસિતં** સદ્ધમ્મસઙ્ખાતં **પરમ**ચ્ચન્તમેવ અન્ધતમં ઇટ્ઠાનિટ્ઠાવેકલ્લતો પઞ્ઞાચક્ખુસ્સ અન્ધકારં મોહન્ધકારં હરતીતિ **અન્ધતમહર**ન્તિ. રંસિયા અન્ધકારાપહારસમત્થાય નિવત્તિયા વિસેસો સુભાસિતસ્સ દસ્સિતો.

૨૮૪. "**ન દિસાસુ**"ઇચ્ચાદિ. દિસાસુ બ્યત્તા પત્થટા રંસિપિ નત્થિ, **લોકપત્થટો** આલોકોપિ નત્થિ. તથાપિ **સાધુસુભાસિતં** સદ્ધમ્મો **પરમ**ચ્ચન્તં **અન્ધતમહરં** અત્થાનત્થતીરણક્ખમસ્સ પઞ્ઞાચક્ખુસ્સ અન્ધકારકમોહતમં હરં હોતીતિ. ઇધ અન્ધકારવિદ્ધંસને સમત્થં રંસિજાત્યાદિકં પટિસેધેત્વા સુભાસિતસ્સ અન્ધકારાપહરણસઙ્ખાતસ્સ વિસેસસ્સ વુત્તત્તા અયં **જાતિવિસેસવુત્તિ** નામ. લોકે પત્થટોતિ ચ, અન્ધેતીતિ અન્ધો મોહો, તમસદિસત્તા અન્ધોયેવ તમોતિ ચ, તં હરતીતિ ચ, સાધૂનં સુભાસિતમિતિ ચ વાક્યં.

૨૮૫ન ખરં ન હિ વા થદ્ધં, મુનિન્દ વચનં તવ;
તથાપિ ગાળ્હં ખનતિ, નિમ્મૂલં જનતામદં.

ગુણવિસેસવુત્તિ.

૨૮૫. "**ન ખર**"મિચ્ચાદિ. મુનિન્દ તવ વચનં **ન ખરં** ન લૂખં, **ન થદ્ધં વા** કઠિનઞ્ચ ન હિ. **તથાપિ** તાદિસખરત્તાદિગુણાભાવેપિ **જનતાય** જનસમૂહસ્સ **મદં ગાળ્હં** દળ્હં [તણ્હં (ક॰)] કત્વા નિમ્મૂલં ખનતીતિ. અયોસઙ્કુમ્હિ પસિદ્ધખરત્તાદિગુણનિસેધેન મુનિન્દવચનસ્સ વિસેસો આવિકતો.

૨૮૫. "**ન ખર**"મિચ્ચાદિ. હે **મુનિન્દ** તવ વચનં **ખરં** કક્કસં ન હોતિ, થદ્ધં વા ન હોતિ. તથાપિ **જનતામદં** જનસમૂહસ્સ જાત્યાદિં નિસ્સાય પવત્તં ગબ્બં **ગાળ્હં** દળ્હં કત્વા **નિમ્મૂલં** મૂલમસેસેત્વા ખનતીતિ. ખણનક્ખમઅયોસઙ્કુઆદીસુ લબ્ભમાનં ખરત્તાદિગુણં પટિસેધેત્વા બુદ્ધવચનસ્સ મદખણનસભાવસઙ્ખાતસ્સ વિસેસસ્સ વુત્તત્તા અયં **ગુણવિસેસવુત્તિ** નામ હોતિ. નત્થિ મૂલમસ્સ ખણનસ્સાતિ ચ, જનાનં સમૂહોતિ ચ, તાય મદોતિ ચ વિગ્ગહો. "ગાળ્હં નિમ્મૂલ"ન્તિ ખણનક્રિયાય વિસેસનત્તા ગાળ્હં નિમ્મૂલં ખણનં કરોતીતિ યોજના.

૨૮૬દસ્સીયતે'તિદિત્તં [...તિરિત્તં (ક॰)] **તુ,**
સૂરવીરત્તનં યહિં;
વદન્તિ વિઞ્ઞૂ વચનં,

રુળ્હાહઙ્કારમીદિસં.

૨૮૬. રુળ્હાહઙ્કારં વદન્તિ.

૨૮૬. ઇદાનિ રુળ્હાહઙ્કારં દસ્સેતિ “**દસ્સીયતે**” ઇચ્ચાદિના. **સૂરવીરત્તનં** સૂરભાવવીરભાવં **અતિદિત્તં તુ** અતિસયેન પન દિત્તં **યહિં** વાક્યે દસ્સીયતે, ઈદિસં વચનં **વિઞ્ઞૂ** કવયો રુળ્હાહઙ્કારમિતિ વદન્તીતિ. સૂરો ચ વીરો ચાતિ ચ, તેસં ભાવોતિ ચ, રુળ્હો ઉગ્ગતો અહઙ્કારો એત્થ વુત્તિવિસેસેતિ ચ વાક્યં.

૨૮૭દમે નન્દોપનન્દસ્સ,
કિં મે બ્યાપારદસ્સના;
પુત્તા મે પાદસમ્ભત્તા,
સજ્જા સન્તેવ તાદિસે.

૨૮૭. ઉદાહરતિ “**દમે**”ઇચ્ચાદિના. **નન્દોપનન્દસ્સ** નાગરાજસ્સ અપ્પમેય્યમહાનુભાવસ્સ **દમે** દમને **મે** મમ નિરવધિસરન્તિપ્પમેય્યપ્પભાવાનુચરિતકિત્તિનોપિ પરસ્સ **બ્યાપારદસ્સના** પયોગપટિપાદનેન **કિં** પયોજનં, ન કિઞ્ચિ, યતો મે **પાદસમ્ભત્તા** પાદાવનતા **તાદિસે** કમ્મનિ **સજ્જા** બદ્ધકચ્છા **સન્તેવ** વિજ્જન્તેવ, તતોતિ યોજનીયં.

૨૮૭. “**દમે**”ચ્ચાદિ. **નન્દોપનન્દસ્સ** નાગરઞ્ઞો **દમે** દમકરણે **બ્યાપારદસ્સના** ભુવનત્તયે પવત્તમાનઆનુભાવેન ચ સમ્પવત્તિતકિત્તિસમૂહેન ચ સમન્નાગતસ્સ મય્હં તાદિસપયોગદસ્સનેન **કિં** પયોજનં. યસ્મા **મે પાદસમ્ભત્તા** મય્હં ચરણાવનતા **તાદિસે** કિચ્ચે **સજ્જા** સન્નદ્ધા **પુત્તા** બહવો સન્તિ એવ, તસ્માતિ. ચેતોવસિતાય સૂરવીરભાવો ઇહ અતિદિત્તો દસ્સિતો હોતિ. બ્યાપારસ્સ દસ્સનમિતિ ચ, પાદેસુ સમ્ભત્તાતિ ચ વાક્યં.

૨૮૮સિલેસો વચના’નેકા-
ભિધેય્યે’કપદાયુતં;
અભિન્નપદવાક્યાદિ-
વસા તેધા’ય’મીરિતો.

૨૮૮. સિલેસં નિદ્દિસતિ “**સિલેસો**”ઇચ્ચાદિના. અનેકં ભિન્નમભિધેય્યત્થો યસ્સાત્ય**નેકાભિધેય્યં. એકેન** સમાનેન **પદેન** સરૂપેન **આયુતમ**ન્વિતં યં **વચનં** વુત્તીતિ અનુવદિત્વા સો સિલેસોતિ વિધીયતે, યેન કેનચિ રૂપેન ઉપમાનોપમેય્યલક્ખણત્થાનં સિલેસનતો. **અય**ઞ્ચેવંલક્ખણો સિલેસો તેધા ઈરિતો. કથં? **અભિન્નપદવાક્યાદિવસા** અભિન્નમેકં પદં સ્યાદ્યન્તત્યાદ્યન્તરૂપં યત્ર, તમેવ વાક્યં વાક્યલક્ખણોપેતત્તા. તં આદિ યેસં, તેસં વસાતિ અત્થો.

૨૮૮. ઇદાનિ સિલેસાલઙ્કારં દસ્સેતિ “**સિલેસો**”ચ્ચાદિના. અનેકાભિધેય્યં **એકપદાયુતં** ઉભયત્થ સાધારણત્તા તુલ્યેન સદ્દરૂપેન યુત્તં યં વચનં અત્થિ, સો સિલેસો નામ. સો પન યેન કેનચિ સાધમ્મરૂપેન ઉપમાનોપમેય્યભૂતાનમત્થાનં સિલિટ્ઠત્તા અઞ્ઞમઞ્ઞં ફુસિત્વા ઠિતત્તા **સિલેસો** નામ. **અયં** વુત્તલક્ખણો સિલેસો **અભિન્નપદવાક્યાદિવસા** અકતવિકારાનં સ્યાદ્યન્તત્યાદ્યન્તપદસમન્નાગતાનં વાક્યલક્ખણોપેતવાક્યાનં પભેદેન

તેધા ઈરિતોતિ. અનેકમભિધેય્યં યસ્સેતિ ચ, એકઞ્ચ તં પદઞ્ચેતિ ચ, તેન આયુતન્તિ ચ, અભિન્નાનિ પદાનિ યસ્મિન્તિ ચ, તઞ્ચ તં વાક્યઞ્ચાતિ ચ, તં આદિ યેસં અભિન્નપદવાક્યાનન્તિ ચ, તેસં વસો ભેદોતિ ચ વાક્યં.

૨૮૯.અન્ધન્તમહરો હારી, સમારુળ્હો મહોદયં;
રાજતે રંસિમાલી'યં, ભગવા બોધયં જને.

અભિન્નપદવાક્યસિલેસો.

૨૮૯. ઉદાહરતિ "**અન્ધન્તમિ**"ચ્ચાદિ. **અયં ભગવા** સૂરિયો મહામુનિ ચ. તત્થ સૂરિયો તાવ **અન્ધન્તમહરો** પકતિયન્ધકારોપહારી, મહામુનિ તુ અન્ધકારમોહતમાપહારી. **હારી** મનુઞ્ઞો સૂરિયો મહામુનિ ચ, સૂરિયો **મહોદયં** મહન્તં ઉદયં પબ્બતં સમારુળ્હો, મહામુનિ તુ **મહોદયં** મહન્તમબ્ભુદયં સમ્માસમ્બોધિસમધિગમરૂપં **સમારુળ્હો** પત્તો. રંસીનં માલા, સા અસ્સ અત્થીતિ **રંસિમાલી**, સૂરિયો મહામુનિ ચ. જને **બોધયં** નિદ્દાપગમનેન કિલેસનિદ્દાપગમનેન વા પબોધયન્તો **રાજતે** દિબ્બતીતિ. **અભિન્નપદવાક્યસિલેસો** ભઙ્ગેન વિના યથાવટ્ઠાનમુભયત્થ પદયોજનતો.

૨૮૯. ઇદાનિ ઉદાહરતિ "**અન્ધ**"મિચ્ચાદિના. **મહોદયં** મહન્તં ઉદયં પબ્બતં, સબ્બઞ્ઞુપદવિસઙ્ખાતમહાભિવુદ્ધિં વા **સમારુળ્હો** આરુળ્હો, સમ્પત્તો વા, **અન્ધન્તમહરો** ચક્કવાળગબ્ભે પત્થટપકતિઘનન્ધકારસ્સ, ઞાણલોચનસ્સ અન્ધકરણતો અન્ધકારોતિ વુત્તમોહસ્સ વા વિદ્ધંસકો, **હારી** તેનેવ મનુઞ્ઞો **રંસિમાલી** અત્તનો રંસિમાલાય સમન્નાગતો **જને** પકતિનિદ્દાય કિલેસનિદ્દાય વા સમન્નાગતે સત્તે **બોધયં** બોધયન્તો **અયં ભગવા** દિવાકરો, છહિ ભગધમ્મેહિ સમન્નાગતો બુદ્ધો વા **રાજતે** દિબ્બતીતિ. દ્વીસુ પક્ખેસુ પદાનં સમાનભાવેન ઠિતત્તા અયં **અભિન્નપદવાક્યસિલેસો**. અન્ધો ચ સો તમો ચેતિ ચ, તં હરતીતિ ચ, મહન્તો ચ સો ઉદયો પબ્બતો ચાતિ ચ, મહન્તો ચ સો ઉદયો અબ્ભુદયો અભિવુદ્ધિ ચાતિ ચ, રંસીનં માલાતિ ચ, સા અસ્સ અત્થીતિ ચ, ભગો સિરી અસ્સ સૂરિયસ્સ અત્થીતિ ચ, ભગો સિરીકામપયતનાદિપ્પકારો અસ્સ સત્થુનો અત્થીતિ ચ વિગ્ગહો. અભિન્નપદવાક્યસઙ્ખાતો સિલેસો. અપરોપિ અત્થો એત્થ સિલિસ્સતીતિ **સિલેસો**. ''ભિન્નપદવાક્યસિલેસો''તિઆદિકમ્પિ ઇમિના નયેન ઞાતબ્બં.

૨૯૦.સારદામલકાભાસો, સમાનીતપરિક્ખયો;
કુમુદાકરસમ્બોધો, પીણેતિ જનતં સુધી.

ભિન્નપદવાક્યસિલેસો.

૨૯૦. "**સારદે**"ચ્ચાદિ. સુધા અસ્સ અત્થીતિ **સુધી**, ચન્દો. સોભના સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણરૂપં બુદ્ધિ અસ્સ અત્થીતિ **સુધી**, સમ્માસમ્બુદ્ધો. **સારદો** સરદકાલે સમ્ભૂતો **અમલકો** નિમ્મલો **આભા** સોભા યસ્સ સો, ચન્દો. પરેસં નિબ્બાનસારં દદાતીતિ **સારદો**, અમલકો આભાસો, અમલકસ્સ હત્થામલકસ્સેવ વા આભાસો અસેસઞેય્યાવબોધો યસ્સ સો, સમ્માસમ્બુદ્ધો. **સં** સમ્મા કમેનાનીયમાનત્તા આનીતો **પરિક્ખયો** કણ્હપક્ખો યેન સો, ચન્દો. **સમં** વૂપસમં આનીતો **પરિક્ખયો** હાનિ કિલેસસત્તુકતો અધિગતક્ખયત્તા યેનસો, સમ્માસમ્બુદ્ધો. કુમુદાકરસ્સ કુમુદસ્સ રંસિયા સમ્બોધિ વિકાસો યસ્સ [રંસિયો સમ્બોધિ વિકાસ'સ્સ (ક॰)] સો, ચન્દો. કુયા પથવિયા મુદં પીતિં

કરોતીતિ **કુમુદાકરો**, **સમ્બોધો** ચતુસચ્ચાવબોધો યસ્સ સો, સમ્માસમ્બુદ્ધો, **જનતં** જનસમૂહં પીણેતીતિ. અયં **ભિન્નપદવાક્યસિલેસો** વુત્તેન વિધિના પદાનં ભિન્નત્તા.

૨૯૦. "**સાર**"ઇચ્ચાદિ. **સારદો** સરદકાલે સમ્ભૂતો, વેનેય્યાનં નિબ્બાનસારદાયકો વા, **અમલકાભાસો** નિમ્મલસોભો, નિમ્મલકેતુમાલાસમન્નાગતત્તા તાદિસમત્થકસોભો વા, અથ વા **સારદામલકાભાસો** સરદકાલે સઞ્જાતનિમ્મલસોભો, વેનેય્યાનં નિબ્બાનસારદાયકનિમ્મલસોભો વા, અથ વા **સારદઆમલકઆભાસો** નિબ્બાનસારદાયકહત્થામલકસદિસઞેય્યાવબોધો. **સમાનીતપરિક્ખયો** કણ્હપક્ખે સુટ્ઠુ કમેન આનીતો પરિક્ખયો પરિપુણ્ણો વા ચન્દો, સમસઙ્ખતસન્તિં આનીતકિલેસપરિહાનિસઙ્ખાતપરિક્ખયો વા. **કુમુદાકરસમ્બોધો** કુમુદવિકાસનેન સમન્નાગતો, કુસઙ્ખાતપથવીનિસ્સિતાનં જનાનં પીતિજનનચતુસચ્ચાવબોધેન સમન્નાગતો વા. **સુધી** સુધાસઙ્ખાતઅમતવન્તતાય તન્નામકો ચન્દો, સુન્દરપઞ્ઞવન્તતાય તન્નામકો સમ્માસમ્બુદ્ધો વા. **જનતં** જનસમૂહં પીણેતીતિ. ઉભયપક્ખેસુ પદં ભિન્દિત્વા અત્થસ્સ યોજનતો અયં **ભિન્નપદવાક્યસિલેસો**. સરદે ભવો સારદો, ચન્દો. સારં દદાતીતિ સારદો, ભગવા. "સારદો"તિ ઇદં "આભાસો"તિ પદસ્સ વિસેસનં હોતિ. અમલકોનિમ્મલો આભાસો અસ્સ ચન્દસ્સાતિ ચ, કમ્હિ મત્થકે આભાસોતિ ચ, અમલો કાભાસો અસ્સ સત્થુનોતિ ચ, સારદો અમલકો આભાસો યસ્સ ચન્દસ્સ ભગવતો વાતિ ચ, સારદો આમલકસ્સ વિય આભાસો ઞેય્યાવબોધો અસ્સ ભગવતોતિ ચ, સં સમ્મા આનીતો પરિક્ખયો કલાહાનિ અનેનેતિ ચ, સમં વૂપસમં આનીતો પરિક્ખયો હાનિ કિલેસસત્તુતો યેનેતિ ચ, કુમુદાનં આકરોતિ ચ, તેસં સમ્બોધો વિકાસો યસ્સેતિ ચ, મુદં પીતિં કરોતીતિ મુદાકરો. કુયા પથવિયા મુદાકરોતિ ચ, સો સમ્બોધો ચતુસચ્ચાવબોધો યસ્સેતિ ચ, સુધા અમતં અસ્સ ચન્દસ્સ અત્થીતિ ચ, સુ સોભના ધી બુદ્ધિ અસ્સ સમ્બુદ્ધસ્સાતિ ચ વિગ્ગહો.

૨૯૧.સમાહિતત્તવિનયો, અહીનમદમદ્દનો;
સુગતો વિસદં પાતુ, પાણિનં સો વિનાયકો.

ભિન્નાભિન્નપદવાક્યસિલેસો.

૨૯૧. "**સમાહિતે**"ચ્ચાદિ. **સં** સમ્મા **આહિતો** પતિટ્ઠાપિતો અત્તસ્સ **વિનયો** વિનયનં સબ્બત્થ સવિસયે અપ્પટિહતચારવસેન યસ્સ સો, ગરુળો. **વિનયનં** પવિવિત્તકાયચિત્તપ્પવત્તિવસેન દમનં યસ્સ સો, સમ્માસમ્બુદ્ધો. ઇતિ અભિન્નપદં. અહીનં સપ્પાનં ઇના નાયકા, તેસં મદં મદ્દતીતિ **અહીનમદમદ્દનો**, ગરુળો. અહીનાનમુત્તમપુરિસાનમ્પિ મહાબ્રહ્માદીનં મદં મદ્દતીતિ **અહીનમદમદ્દનો**, સમ્માસમ્બુદ્ધો. સુન્દરં ગતં ગમનં સમુદ્દં ભિન્દિત્વા જલસઙ્ગમતો પઠમમેવઉગ્ગમનસામત્થિયયોગતો યસ્સ સો, ગરુળો. સુન્દરં ગમનમસ્સ નાગવિક્કન્તચારત્તા **સુગતો**, સમ્માસમ્બુદ્ધો. અભિન્નપદં. **સો** વીનં પક્ખીનં નાયકો, ગરુળો. વિસં દદાતીતિ **વિસદં** **પાણિનં** નાગલોકં **પાતુ** અહિંસનવસેન પાલયતુ, **સો** વિનેતિ વેનેય્યેતિ **વિનાયકો**, સમ્માસમ્બુદ્ધો. **પાણિનં** સકલસત્તલોકં **વિસદં** અસલ્લીનં પાતુ. **ભિન્નાભિન્નપદવાક્યસિલેસોયં** વુત્તનયેન પદાનં [૫ન (ક॰)] ઉભયમિસ્સત્તા.

૨૯૧. "**સમાહિતે**"ચ્ચાદિ. **સમાહિતત્તવિનયો** સમ્મા આહિતાય ઠપિતાય સરીરસ્સ સવિસયે ગતિયા સમન્નાગતો, સમ્મા આહિતેન ઠપિતેન ચિત્તદમનેન સમન્નાગતો વા, **અહીનમદમદ્દનો** નાગરાજૂનં મદમદ્દનો, અહીનાનં ઉત્તમાનં બકબ્રહ્માદીનમ્પિ મદમદ્દનો વા, **સુગતો** પક્ખવાતવેગેન સમુદ્દજલં દ્વિધા કત્વા તસ્મિં જલે

અનેકીભૂતેયેવ નાગભવનં ગન્ત્વા નાગે ગહેત્વા ગમને સમત્થત્તા સુન્દરગમનો, સમન્તભદ્દકઅનેકપ્પકારગમનો વા, **વિનાયકો** પક્ખીનં નાયકો **સો** ગરુળરાજા **વિસદં** ઘોરવિસત્તા વિસદાયકં **પાણિનં** નાગલોકં **પાતુ** અહિંસનવસેન પાલેતુ. નો ચે, **વિનાયકો** વેનેય્યે વિનેન્તો **સો** સમ્માસમ્બુદ્ધો **પાણિનં** સકલસત્તલોકં **વિસદં** વિસારદં કત્વા **પાતુ** અહિતાપનયનહિતોપનયનેન રક્ખતૂતિ. ઉભયપક્ખેસુ ‘‘અહીનમદમદ્દનો’’ઇચ્ચાદિકેહિ ભિન્નેહિ ચ ‘‘સમાહિતત્તવિનયો’’ઇચ્ચાદિકેહિ અભિન્નેહિ ચ પદેહિ સમન્નાગતત્તા અયં **ભિન્નાભિન્નપદવાક્યસિલેસો**. અત્તસ્સ વિનયોતિ ચ, સમાહિતો અત્તવિનયો યસ્સ ગરુળસ્સ તથાગતસ્સ વાતિ ચ, અહીનં ઇના નાયકાતિ ચ, અહીનાનં નાગરાજૂનં મદોતિ ચ, હીનેહિ અઞ્ઞે અહીના ઉત્તમા, તેસં મદોતિ ચ, તં મદ્દતીતિ ચ, વીનં પક્ખીનં નાયકોતિ ચ, વેનેય્યજને વિનેતીતિ ચ વાક્યં. દુતિયપક્ખે ‘‘વિસદ’’ન્તિ ક્રિયાવિસેસનં.

૨૯૨વિરુદ્ધાવિરુદ્ધાભિન્ન-કમ્મા નિયમવા પરો;
નિયમક્ખેપવચનો, અવિરોધિ વિરોધ્ય’પિ.

૨૯૩ઓચિત્યસમ્પોસકાદિ, સિલેસો પદજાદિ’તિ [પદજાતિપિ (ક॰)];
એસં નિદસ્સનેસ્વેવ, રૂપ’માવિભવિસ્સતિ.

૨૯૨-૩. સિલેસભેદમઞ્ઞથાપિ દસ્સેતુમાહ ‘‘**વિરુદ્ધ**’’ઇચ્ચાદિ. વિરુદ્ધાનિ ચાવિરુદ્ધાનિ ચ અઞ્ઞમભિન્નાઞ્ચ, તાનિયેવ **કમ્માનિ** ક્રિયાનિ યેસં, તે તયો સિલેસા. નિયમો’વધારણમસ્મિં અત્થીતિ **નિયમવા**, **પરો** અઞ્ઞો સિલેસોપિ. નિયમસ્સ **અક્ખેપો** નિસેધનં યસ્સ, તં **વચન**મભિધાનં યસ્સ, તાદિસોપિ. નાસ્સ વિરોધો અત્થીત્ય**વિરોધિ**, સોપિ. વિરોધો અસઙ્ગતિ એત્થ વિજ્જતીતિ **વિરોધિ**, સોપિ. ઓચિત્યં સમ્પોસેતીતિ ઓચિત્યસમ્પોસકો, સો આદિ યસ્સ અલઙ્કારન્તરગોચરસ્સ સિલેસસ્સ, સો પદતો જાતાદિસિલેસોપિ. **ઇતિ**તે પરેપિ સિલેસભેદા સન્તિ. **એસં** યથાવુત્તાનં **નિદસ્સનેસુ** પયોગેસ્વેવ **રૂપં** સભાવો લક્ખણં આવિભવિસ્સતીતિ.

૨૯૨-૩. અવુત્તસિલેસવિસેસે દસ્સેતું ઉદ્દિસતિ ‘‘**વિરુદ્ધા**’’ઇચ્ચાદિ. **વિરુદ્ધાવિરુદ્ધાભિન્નકમ્મા અપિ** ઉભયત્થસ્સ વિરુદ્ધેન ચ અવિરુદ્ધેન ચ અભિન્નેન ચ કમ્મેન સમન્વિતા તયો સિલેસા ચ, **પરો** અઞ્ઞો **નિયમવાપિ** અવધારણેન યુત્તસિલેસો ચ, **નિયમક્ખેપવચનોપિ** અવધારણસ્સ પટિસેધપકાસકાભિધાનસિલેસો ચ, **અવિરોધિપિ** ઉભયપક્ખાવિરોધિસિલેસો ચ, **વિરોધિઅપિ** ઉભયત્થસ્સ વિરોધિસિલેસો ચ, **પદજાદિ** પદેન જાતો વાક્યેન જાતો ઓચિત્યસમ્પોસકાદિસિલેસોપીતિ **એસં** સિલેસાનં **નિદસ્સનેસ્વેવ** નિદસ્સનસઙ્ખતઉદાહરણેસ્વેવ **રૂપં** સરૂપં તેસં લક્ખણં વા આવિભવિસ્સતિ, નિદસ્સિયમાનઉદાહરણેનેવ લક્ખણસ્સ ગમ્મમાનત્તા વિસું ન કથેસ્સામીતિ અધિપ્પાયો. વિરુદ્ધાનિ ચ અવિરુદ્ધાનિ ચ અભિન્નાઞ્ચેતિ ચ, તમેવ કમ્મં ક્રિયા યેસં સિલેસાનમિતિ ચ, નિયમો અવધારણં અસ્મિં અત્થીતિ ચ, નિયમસ્સ અક્ખેપો પટિસેધો અસ્સ અત્થીતિ ચ, તં વચનં અભિધાનં યસ્સ સિલેસસ્સાતિ ચ, નાસ્સ વિરોધો અત્થીતિ ચ, ઓચિત્યં સમ્પોસેતીતિ ચ, સો આદિ યસ્સ ઉપમાસિલેસાદિનોતિ ચ, પદતો જાતોતિ ચ, સો આદિ યસ્સ વાક્યસ્સાતિ ચ વિગ્ગહો.

વિરુદ્ધકમ્મસિલેસ

૨૯૪સવસે વત્તયં લોકં, અખિલં કલ્લવિગ્ગહો [કલવિગ્ગહો (સી॰)];
પરાભવતિ મારારિ, ધમ્મરાજા વિજમ્ભતે.

૨૯૪. તતો કમેન તેદસ્સીયન્તિ "**સવસે**"ઇચ્ચાદિ. અખિલં લોકં સવસે વત્તયં મારારિ ધમ્મરાજા ચ, **કલ્લો** મનુઞ્ઞો **વિગ્ગહો** કલહો યસ્સ મારારિનો, **વિગ્ગહો** સરીરસમ્પદા યસ્સ ધમ્મરાજસ્સ, તેસુ મારારિ **પરાભવતિ** પરાભવમપેતિ બોધિયં પટિલદ્ધપરાજયવસેન, **ધમ્મરાજા** સમન્તભદ્દો તુ **વિજમ્ભતે** લોકત્તયબ્યાપિસમુલ્લપિતવિજયદ્ધનિપવત્તિવસેન સમં ભવતીતિ અયં વિરુદ્ધકમ્મસિલેસો પરાભવવિજમ્ભનાનમઞ્ઞોઞ્ઞવિરોધતો.

૨૯૪. ઇદાનિ ઉદ્દેસક્કમેન ઉદાહરતિ "**સવસે**"ઇચ્ચાદિ. અખિલં લોકં **સવસે વત્તયં** અનત્થે યુઞ્જનતો અત્તનો વસે વત્તયન્તો, નો ચે, સકલલોકં હિતે યુઞ્જનતો અત્તનો વસે વત્તયન્તો **કલ્લવિગ્ગહો** મનુઞ્ઞકલહો, નો ચે, મનુઞ્ઞસરીરસમ્પત્તિયુત્તો મારારિ **પરાભવતિ** બોધિમૂલે લદ્ધપરાજયવસેન પરાભવં પાપુણાતિ, **ધમ્મરાજા** તથાગતો પન **વિજમ્ભતે** લોકત્તયે પત્થટજયઘોસવસેન વિજમ્ભતીતિ. પરાભવનવિજમ્ભનક્રિયાનં અઞ્ઞમઞ્ઞવિરુદ્ધત્તા અયં વિરુદ્ધકમ્મસિલેસો નામ. સસ્સ અત્તનો વસો ઇસ્સરિયમિતિ ચ, કલ્લો મનુઞ્ઞો વિગ્ગહો વિવાદો દેહો વા યસ્સેતિ ચ વાક્યં.

અવિરુદ્ધકમ્મસિલેસ

૨૯૫.સભાવમધુરં પુઞ્ઞ-વિસેસોદયસમ્ભવં;
સુણન્તિ વાચં મુનિનો, જના પસ્સન્તિ ચા'મતં.

૨૯૫. "**સભાવે**"ચ્ચાદિ. સભાવેનેવ **મધુરા** પિયા વાચા, મધુરં અમતં, પુઞ્ઞવિસેસસ્સ **ઉદયો** અભિવદ્ધિ, તેન સમ્ભવો, યસ્સ વા તં, **મુનિનો વાચં** સદ્ધમ્મસઞ્ઞાતં જના સુણન્તિ, તસ્સયં અમતઞ્ચ [તસ્સ ચ નિસ્સયં અમતન્તિ (ક॰)] પસ્સન્તીતિ અયમવિરુદ્ધકમ્મસિલેસો સવનદસ્સનાનં અવિરુદ્ધત્તાતિ.

૨૯૫. "**સભાવ**"મિચ્ચાદિ. **સભાવમધુરં** ''વાચામધુરં કરિસ્સામી''તિ કત્તબ્બપયોગં વિનાપિ મધુરત્તા પકતિમધુરં, નો ચે, કેનચિ પચ્ચયેન અનુપ્પન્નત્તા સઙ્ખારવિસેસં વિનાપિ પકતિપણીતં, **પુઞ્ઞવિસેસોદયસમ્ભવં** પુઞ્ઞવિસેસદેસકસ્સ મુનિનો કસ્સચિ કુસલવિસેસસ્સ અભિવુદ્ધિયા સમ્ભૂતં, નો ચે, વેનેય્યજનાનં નિબ્બાનાધિપ્પાયેન કતકુસલવિસેસસ્સ અભિવુદ્ધિયા આરમ્મણત્તેન પટિલદ્ધં **મુનિનો વાચં** સદ્ધમ્મસઞ્ઞાતં સુણન્તિ, **અમતં** નિબ્બાનઞ્ચ **જના** વેનેય્યજના પસ્સન્તીતિ. સવનદસ્સનક્રિયાનં અઞ્ઞમઞ્ઞાવિરુદ્ધત્તા અયં અવિરુદ્ધકમ્મસિલેસો. સસ્સ અત્તનો ભાવોતિ ચ, તેન મધુરા, મધુરમિતિ ચ, પુઞ્ઞમેવ વિસેસોતિ ચ, તસ્સોદયોતિ ચ, તેન સમ્ભવો યસ્સેતિ ચ વિગ્ગહો.

અભિન્નકમ્મસિલેસ

૨૯૬.અન્ધકારાપહારાય,
સભાવમધુરાય ચ;
મનો પીણેતિ [ધિનોતિ (સી॰ અભિનવટીકા ચ)] **જન્તૂનં,**
જિનો વાચાય ભાય ચ.

૨૯૬. “**અન્ધકારે**”ચ્ચાદિ. અન્ધકારં મોહસઙ્ખાતં પકતિઅન્ધકારં વા અપહરતીતિ **અન્ધકારાપહારા**, વાચા, ભા ચ. તાય સભાવભાસાય, સોભાય ચ જિનો જન્તૂનં **મનો** ચિત્તં પીણેતીતિ અયમભિન્નકમ્મસિલેસો પીણનલક્ખણાયેકાય ક્રિયાય વાચાય ભાય ચ સમ્પન્નોતિ.

૨૯૬. “**અન્ધકારા**”ઇચ્ચાદિ. **અન્ધકારાપહારાય** મોહન્ધકારં પકતિઅન્ધકારં વા અપહરણાય **સભાવમધુરાય** ચ સભાવતો કણ્ણસુખાય, સભાવતો નેત્તાભિરામાય **વાચાય ભાય** સરીરકન્તિયા ચ જિનો જન્તૂનં **મનો** ચિત્તં **ધિનોતિ** પીણેતીતિ. પીણયનસભાવાય એકાય ક્રિયાય સદ્ધિં કરણભૂતાનં દ્વિન્નં વાચાભાનં યોજિતત્તા અયં અભિન્નકમ્મસિલેસો. અન્ધકાર’મપહરતીતિ ચ, સભાવેન મધુરાતિ ચ વાક્યં.

નિયમવન્તસિલેસ

૨૯૭કેસક્ખીનંવ કણ્હત્તં, સમૂનંયેવ વઙ્કતા;
પાણિપાદાધરાનંવ, મુનિન્દસ્સા’તિરત્તતા.

૨૯૭. “**કેસિ**”ચ્ચાદિ. કણ્હત્તં કેસક્ખીનંયેવ, ન મનસિ, કણ્હત્તગુણો પાપત્તઞ્ચ સિલિટ્ઠં. વઙ્કતા ભમૂનંયેવ, ન અજ્ઝાસયે, વઙ્કતાનતત્તં સઠત્તઞ્ચ સિલિટ્ઠં. અતિરત્તતા પાણિપાદાધરાનંયેવ, ન ચિત્તે, અતિરત્તતાગુણો રાગો ચ સિલિસ્સતે. ‘‘મુનિન્દસ્સા’’તિ ‘‘કણ્હત્ત’’ન્તિઆદીસુ સબ્બત્થ સમ્બન્ધનીયં. નિયમવા સિલેસો કેસક્ખીનંવાતિ અવધારણપ્પયોગાતિ.

૨૯૭. “**કેસક્ખીન**”મિચ્ચાદિ. મુનિન્દસ્સ કણ્હત્તં કેસક્ખીનં એવ હોતિ, કણ્હત્તસઙ્ખતમકુસલં ન ચિત્તે. વઙ્કતા ભમૂનંયેવ, નજ્ઝાસયે. અતિરત્તતા પાણિપાદાધરાનં એવ, ન કેસુચિ વત્થૂસૂતિ. ‘‘કેસક્ખીનંવા’’તિઆદીસુ નિયમસઙ્ખાતઅવધારણપદસ્સ વિજ્જમાનત્તા કણ્હભાવેન સદ્ધિં પાપત્તસ્સ ચ, વઙ્કગુણેન સદ્ધિં સાઠેય્યસ્સ ચ, રત્તગુણેન સદ્ધિં રાગસ્સ ચ સિલિટ્ઠત્તા અયં નિયમવન્તસિલેસો નામ. કેસાનિ ચ અક્ખીનિ ચેતિ ચ, કણ્હસ્સ ભાવોતિ ચ, વઙ્કસ્સ ભાવોતિ ચ, પાણયો ચ પાદાનિ ચ અધરાનિ ચાતિ ચ, અતિરત્તસ્સ ભાવોતિ ચ વિગ્ગહો.

નિયમક્ખેપસિલેસ

૨૯૮.પાણિપાદાધરેસ્વેવ, સારાગો તવ દિસ્સતિ;
દિસ્સતે સો’ય’મથ વા, નાથ સાધુગુણેસ્વપિ.

૨૯૮. “**પાણિ**”ચ્ચાદિ. નાથ તવ પાણિપાદાધરેસ્વેવ **સારાગો** સોભનો રત્તવણ્ણો દિસ્સતિ, ન ચિત્તે, સારાગો રત્તવણ્ણો છન્દરાગો ચાતિ સિલિટ્ઠં. અયં નિયમો અક્ખિપ્યતે. **અથ વા** કથં નિયમ્યતે, યતો **સો અયં** સારાગો સાધૂનં ગુણેસ્વેવ વિરાગલક્ખણો દિસ્સતે ઇતિ. તસ્મા કથમવધારીયતીતિ નિયમક્ખેપવચનો સિલેસોયં.

૨૯૮. “**પાણિ**”ચ્ચાદિ. હે **નાથ** તવ **સારાગો** સોભનો રત્તવણ્ણો પાણિપાદાધરેસ્વેવ દિસ્સતિ, ચિત્તે લોભો પન ન દિસ્સતિ. અથ વા **સો અયં** સારાગો કત્તુકમ્યતાકુસલચ્છન્દભૂતો **સાધુગુણેસ્વપિ** સજ્જનાનં સીલાદિગુણેસુપિ દિસ્સતિ. ‘‘એવા’’તિ દસ્સિતનિયમસ્સ પટિસેધકેન “**અથ વા**”તિ વચનેન સમન્નાગતત્તા રત્તવણ્ણસઙ્ખાતરાગેન લોભસ્સ સિલિટ્ઠત્તા ચ અયં નિયમક્ખેપવચનસિલેસો. સં સોભનો રાગોતિ વિગ્ગહો.

અવિરોધિસિલેસ

૨૯૯.સલક્ખણો’તિસુભગો,
તેજસ્સી નિયતોદયો;
લોકેસો જિતસંક્લેસો,
વિભાતિ સમણિસ્સરો.

૨૯૯. “**સલક્ખણો**”ઇચ્ચાદિ. સહ લક્ખણેન સસરૂપેન દ્વત્તિં સવરપુરિસલક્ખણેન વા વત્તમાનો **સલક્ખણો**, ચન્દો મુનિન્દો ચ, અતિસુભગો સો ચ, **તેજસ્સી** સૂરિયો પભાવિસેસયુત્તો ચ, નિયતો પતિદિનમુદયો પભાલક્ખણો યસ્સ સો **નિયતોદયો**, સૂરિયો, નિયતો થિરો ઉદયો સમ્માસમ્બુદ્ધો સમ્બોધિરૂપો યસ્સ સો **નિયતોદયો**, મુનિન્દો, **લોકેસો** બ્રહ્મા મુનિન્દો ચ, જિતો સંક્લેસો ઝાનરતિવસેન કાયચિત્તાબાધો યેન સો, બ્રહ્મા, જિતો સંક્લેસો દસવિધો અગ્ગમગ્ગઞ્ઞાણલાભા યેન સો. સો મણીનં ઇસ્સરો ઉપમણિ [ઉત્તમમણિ (?)], સમણાનં ઇસ્સરો મુનિન્દો વિભાતીતિ યોજ્જં. અયમવિરોધિસિલેસો લક્ખણસુભગાદીનમુભયત્થાપિ અબ્યવહિતત્તા.

૨૯૯. “**સલક્ખણો**”ઇચ્ચાદિ. **સલક્ખણો** લક્ખણેન સહિતો, **અતિસુભગો** અતિસુન્દરાય લક્ખિયા સમન્નાગતો, નો ચે, દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણેહિ સહિતો અતિવિય સોભાદીહિ યુત્તો, **તેજસ્સી** અન્ધકારવિધમનસઙ્ખાતમહાનુભાવેન યુત્તો, **નિયતોદયો** પતિદિનં પુબ્બણ્હકાલે નિયમિતગગનુગ્ગમનો, નો ચે, નિરન્તરપવત્તબુદ્ધતેજસા યુત્તો થિરસબ્બઞ્ઞુપદવિસઙ્ખાતાભિવુડ્ઢિયા સમન્નાગતો, **લોકેસો** બ્રહ્મભૂતો, **જિતસંક્લેસો** ઝાનપીતિયા વિજિતકાયચિત્તદરથો, નો ચે, તિલોકસ્સ ઇસ્સરભૂતો ચતુત્થમગ્ગઞ્ઞાણેન હતદસવિધસંકિલેસો, **સમણિસ્સરો** સો ઉત્તમો મણિ **વિભાતિ** સોભતિ, નો ચે, સમણાનં ઇસ્સરો **વિભાતિ** દિબ્બતીતિ. ‘‘સલક્ખણો સુભગો’’ઇચ્ચાદિકાનં દ્વિન્નં પદાનં અવિરુદ્ધત્તા ચ, પઠમપાદે ચન્દેન દુતિયે સૂરિયેન તતિયે બ્રહ્મુના ચતુત્થે મણિના ચ સબ્બઞ્ઞુપદત્થસ્સ સિલિટ્ઠત્તા ચ અયં અવિરોધિસિલેસો નામ. સહ લક્ખણેન વત્તમાનોતિ ચ, અતિસોભનો ભગો સિરી વા સિરીકામપયતનાદિકો વા અસ્સાતિ ચ, તેજો અસ્સ અત્થીતિ ચ, નિયતો ઉદયો અસ્સેતિ ચ, લોકસ્સ ઇસો ઇસ્સરોતિ ચ, જિતો સંક્લેસો યેનેતિ ચ, મણીનં સમણાનં વા ઇસ્સરોતિ ચ વાક્યં.

વિરોધિસિલેસ

૩૦૦.અસમોપિ સમો લોકે,
લોકેસોપિ નરુત્તમો;
સદયોપ્ય’દયો પાપે,
ચિત્તા’યં મુનિનો ગતિ.

૩૦૦. “**અસમોપિ**”ચ્ચાદિ. નત્થિ સમો રાજગુણાદીહિ અસ્સાતિ **અસમો**, કોચિ રાજાદિ, ‘‘અસમો’’તિ લોકેકસિખામણિભાવેન મુનિ. તત્થ યદા અસમો રાજાદિ, તદા લોકે સમોતિ વિરુદ્ધં અસમત્તા તસ્સ. **અપિસદ્દો** વિરોધં જોતેતિ. પક્ખન્તરે ત્વવિરુદ્ધં, લોકે દેવદત્તાદીનં વિરોધિસત્તાનં રાહુલાદીનં અવિરોધિસત્તાનઞ્ચ સમત્તા, તતોયેવાયં વિરોધાભાસાનઞ્ચસા વિરોધોયેવ. **લોકેસો** બ્રહ્મા મુનિ ચ. તત્થ ‘‘બ્રહ્મા નરુત્તમો’’તિ વિરુદ્ધં દિબ્બયોનિત્તા તસ્સ. પક્ખન્તરે ત્વબ્યાઘાતો ઉત્તમનરત્તા તસ્સ. દયો દાનં, સહ દયેનાતિ **સદયો**, કોચિ પુરિસો. સહ દયાય વત્તતીતિ **સદયો**, મુનિ. તત્થ પુરિસો દાયકો પાપે જને કથમદયોતિ વિરુજ્ઝતિ. મુનિ પાપે રાગાદિકે

અદયોતિ વિરુજ્ઝતિ. તસ્મા મુનિનો **અયં** યથાવુત્તા **ગતિ** પવત્તિ **ચિત્તા** અબ્ભુતાતિ અયં વુત્તનયેન વિરોધિસિલેસો ઉદાહટો.

૩૦૦. "**અસમો**"ઇચ્ચાદિ. **અસમોપિ** અતુલ્યોપિ કોચિ રાજાદિકો લોકે **સમો** તુલ્યો, નો ચે, સદિસપુગ્ગલરહિતો એવ રાહુલભદ્રદેવદત્તાદિસબ્બલોકે અનુનયપટિઘાભાવેન સમો હોતિ. **લોકેસોપિ** બ્રહ્મભૂતોપિ **નરુત્તમો** નરવરો હોતિ, નો ચે, સકલલોકાધિપતિ હુત્વા એવ નરુત્તમો. **સદયોપિ** યાચકેસુ દયસઙ્ખાતેન દાનેન યુત્તોપિ **પાપે** પાપિટ્ઠે **અદયો** દાનરહિતો, નો ચે, દયાસહિતો એવ અકુસલે નિદ્દયો. મુનિનો અયં **ગતિ** પવત્તિ **ચિત્તા** વિચિત્તાતિ રાજાદિનો અસમસમતા ચ, બ્રહ્મા હુત્વા ઉત્તમનરભાવો ચ, દાનસહિતસ્સ કસ્સચિ પુરિસસ્સ દાનરહિતભાવો ચ વિરુદ્ધો હોતિ. તસ્મા રાજબ્રહ્મપુરિસેહિ મુનિનો સિલિટ્ઠત્તા અયં વિરોધિસિલેસો નામ. પુબ્બપુબ્બપક્ખે વિરોધો અપરાપરપક્ખેહિ નિરાકતો હોતિ. પુબ્બપક્ખે **અપિ**સદ્દો વિરોધં જોતેતિ, અપરપક્ખે અવધારણન્તિ. નત્થિ સમો યસ્સેતિ ચ, નરો ચ સો ઉત્તમો ચેતિ ચ, સહ દયેન દયાય વા વત્તમાનોતિ ચ, નત્થિ દયો દયા વા અસ્સેતિ ચ વિગ્ગહો.

ઓચિત્યસમ્પોસકપદસિલેસ

૩૦૧.સંસારદુક્ખોપહતા-વનતા જનતા ત્વયિ;
સુખ'મિચ્છિત'મચ્ચન્તં, અમતન્દદ વિન્દતિ.

૩૦૧. ઉદાહરતિ "**સંસારે**"ચ્ચાદિ. **સંસારો** અબ્બોચ્છિન્નં વત્તમાના ખન્ધપટિપાટિયેવ **દુક્ખં** દુક્ખમત્તાદિના, તેન **ઉપહતા** પહટા જનતા, અમતં સુખં અમતં વા નિબ્બાનં દદાતીતિ **અમતન્દદા**તિ આમન્તનં, ત્વયિ **અવનતા** પણામવસેન **ઇચ્છિત**મતિમતં દુક્ખાપગમનિબ્બત્તં કાયિકં ચેતસિકઞ્ચ **સુખં** અચ્ચન્તં **વિન્દતિ** પટિલભતીતિ. એત્થ અમતં સુધા નિબ્બાનઞ્ચ, અમતન્દદો દુક્ખોપહતે સુખયતીતિ ઉચિતન્તિ ''અમતં દદાતી''તિ પદમધિગતે વત્થુનિ ઓચિત્યં સમ્પોસયતીતિ ઓચિત્યસમ્પોસકો પદસિલેસોયં. **આદિ**સદ્દેન ''સુગન્ધિસોભાસમ્બન્ધી''ત્યાદ્યુપમાસિલેસાદયો સઙ્ગહિતાતિ.

૩૦૧. "**સંસાર**"ઇચ્ચાદિ. **સંસારદુક્ખોપહતા** ખન્ધધાતુઆયતનાનં નિરન્તરપવત્તિસઙ્ખાતેન દુક્ખેન ઉપહતા જનતા, **અમતન્દદ** હે સુધાદાયક નો ચે, નિબ્બાનદાયક તથાગત ત્વયિ **અવનતા** પણમનવસેન ઓનતા **ઇચ્છિતં** અભિમતં **સુખં** કાયિકચેતસિકસુખં **અચ્ચન્તં** અતિસયેન **વિન્દતિ** સેવતીતિ. અમતદાયકા દુક્ખિતે સુખિતે કરોન્તીતિ ઇદં ઉચિતમેવેતિ ઉભયત્થસ્સાપિ વાચકં ''અમતં દદાતી''તિ પદં તાદિસજનસ્સ સુખદાને ઓચિત્યં પોસેતીતિ અયં ઓચિત્યસમ્પોસકપદસિલેસો. સંસારોયેવ દુક્ખન્તિ ચ, તેન ઉપહતાતિ ચ, અમતં સુધં નિબ્બાનં વા દદાતીતિ ચ વાક્યં.

૩૦૨.ગુણયુત્તેહિ વત્થૂહિ, સમં કત્વાન કસ્સચિ;
સંકિત્તનં ભવતિ યં, સા મતા તુલ્યયોગિતા.

૩૦૨. તુલ્યયોગિતં યોજયતિ "**ગુણે**"ચ્ચાદિના. **ગુણો** ધમ્મો સાધુ અસાધુ વા, તેન યુત્તેહિ વત્થૂહિ સહ **સમં કત્વાન** વત્થુતો અસામ્યેપિ તથાભાવમારોપ્ય **કસ્સચિ** પુરિસાદિનો થુતિનિન્દત્થં યં **કિત્તન**માખ્યાનં, **સા**

તુલ્યક્ખણા તુલ્યયોગિતા મતા, વત્તુમિચ્છિતેન ગુણેન તાદિસાનં તુલ્યયોગિતાપટિપાદનતો તદત્થિયેન તુલ્યયોગિતા તથા દ્વિધા વત્તતિ.

૩૦૨. ઇદાનિ તુલ્યયોગિતાલઙ્કારં દસ્સેતિ "**ગુણયુત્તેહિ**"ઇચ્ચાદિના. **ગુણયુત્તેહિ** સુન્દરાસુન્દરેહિ યેહિ કેહિચિ ગુણેહિ યુત્તેહિ વત્થૂહિ, **સમં કત્વાન** તત્વતો અસમાનેસુપિ સમાનત્તબુદ્ધિયા આરોપનં કત્વા, **કસ્સચિ** પુરિસાદિનો થુતિં નિન્દં વા નિસ્સાય યં **સંકિત્તનં** ગુણાગુણકથનં ભવતિ, સા તુલ્યયોગિતાતિ મતાતિ. ગુણેહિ યુત્તાતિ ચ, તુલ્યેન ગુણેન સહ યોગોતિ ચ, સો એતેસં રંસિમાલીભગવન્તાદીનમત્થીતિ ચ, તેસં ભાવો તુલ્યગુણસમ્બન્ધોતિ ચ વિગ્ગહો. એત્થ તુલ્યગુણયુત્તપદત્થાનં તગ્ગુણસમ્બન્ધસ્સ તુલ્યયોગિતાભાવતો તપ્પટિપાદકો ઉત્તિવિસેસો તદત્થિયેન તુલ્યયોગિતાતિ એય્યા.

૩૦૩.સમ્પત્તસમ્મદો લોકો,
સમ્પત્તાલોકસમ્પદો;
ઉભોહિ રંસિમાલી ચ,
ભગવા ચ તમોનુદો.

૩૦૩. ઉદાહરતિ "**સમ્પત્તે**"ચ્ચાદિ. તમં નુદતીતિ **તમોનુદો. રંસિમાલી** સૂરિયો ચ, અથ વા સમ્માસમ્બુદ્ધો ચાતિ **ઉભોહિ** કરણભૂતેહિ હેતુભૂતેહિ વા **લોકો** સત્તલોકો, સમ્પત્તો સમ્મદો પીતિ યેન તથાવિધો ચ, સમ્પત્તો આલોકસ્સ સમ્પદા યેન તથાવિધો ચાપીતિ. એત્થ પીતિદાનાદિગુણયુત્તેન રંસિમાલિના સમં કત્વા ભગવતો થુતિવસેન કિત્તનન્તિ લક્ખણં યોજનીયં.

૩૦૩. ઇદાનિ ઉદાહરતિ "**સમ્પત્તિ**"ચ્ચાદિના. **તમોનુદો** અન્ધકારં પહરન્તો રંસિમાલી ચ ભગવા ચ **ઉભોહિ** કરણભૂતેહિ હેતુભૂતેહિ વા, **લોકો** સત્તલોકો **સમ્પત્તસમ્મદો** પટિલદ્ધપીતિકો ચ સમ્પત્તાલોકસમ્પદા ચ હોતીતિ. એત્થ પીતિદાનાલોકકરણસઙ્ખાતગુણયુત્તેન સૂરિયેન તુલ્યં કત્વા ભગવતો થુતિવસેન ગુણકથનં હોતિ. સમ્પત્તો સમ્મદો પીતિ યેનેતિ ચ, આલોકસ્સ સમ્પદાતિ ચ, સમ્પત્તા આલોકસમ્પદા યેનેતિ ચ, તમં નુદતીતિ ચ વાક્યં. ઉદાહરણે અદસ્સિતેપિ અસાધુગુણયુત્તેન કેનચિ વત્થુના સમં કત્વા કસ્સચિ કાતબ્બનિન્દાપિ એવમેવ દટ્ઠબ્બા.

૩૦૪.અત્થન્તરં સાધયતા, કિઞ્ચિ તંસદિસં ફલં;
દસ્સીયતે અસન્તં વા, સન્તં વા તં નિદસ્સનં.

૩૦૪. નિદસ્સનં પદસ્સેતિ "**અત્થન્તર**"મિચ્ચાદિના. **અત્થન્તરં** નિદસ્સેતબ્બાપેક્ખાય અઞ્ઞં કિઞ્ચિ ઉચિતં કારિયં **સાધયતા** કેનચિ વત્થુના હેતુભૂતેન, તેન અત્થન્તરેનેવ **સદિસં** તુલ્યં ફલં કિઞ્ચિ **અસન્તં** અનિટ્ઠં વા **સન્તં** ઇટ્ઠં વા **દસ્સીયતે** પટિપાદીયતે, તં એવંલક્ખણં નિદસ્સનં સિયા.

૩૦૪. ઇદાનિ નિદસ્સનાલઙ્કારં નિદસ્સેતિ "**અત્થન્તરિ**"ચ્ચાદિના. **અત્થન્તરં** નિદ્દિસિતબ્બતો અઞ્ઞં ઉચિતકારિયસઙ્ખાતમત્તં [ઉચિતકિચ્ચ... (ક॰)] **સાધયતા** સાધયન્તેન કેનચિ વત્થુના **તંસદિસં** તેન અત્થન્તરેન સમાનં **અસન્તં** અનિટ્ઠં વા **સન્તં** ઇટ્ઠં વા કિઞ્ચિ ફલં **દસ્સીયતે** વત્થૂહિ પટિપાદીયતે, **તં** તાદિસં ફલં નિદસ્સનં નામાતિ. અત્થો ચ સો અન્તરો અઞ્ઞો ચાતિ ચ, તેન અત્થન્તરેન સદિસમિતિ ચ, નિદસ્સીયતેતિ ચ વિગ્ગહો.

અસન્તફલનિદસ્સન

૩૦૫ઉદયા સમણિન્દસ્સ, યન્તિ પાપા પરાભવં;
ધમ્મરાજવિરુદ્ધાનં, સૂચયન્તા [દીપયન્તા (સી॰)] **દુરન્તતં.**

૩૦૫. “**ઉદયા**”ઇચ્ચાદિ. **સમણિન્દસ્સ** મહામુનિનો **ઉદયા** પાતુભાવેન **પાપા** લોભાદયો **પરાભવં** નિધનં યન્તિ, પરાભવન્તીતિ વુત્તં હોતિ. ઉદયપુબ્બકેન પાપપરાભવનત્થન્તરેન સદિસં ફલં નિદસ્સેતિ. કિં કરોન્તા? **ધમ્મરાજા** ધમ્માનપેતો રાજા, મુનિન્દો ચાતિ સિલિટ્ઠં, તેન વિરુદ્ધાનં, દુટ્ઠો વિરુદ્ધો અન્તો અવસાનં યસ્સ, તસ્સ ભાવો, તં સૂચયન્તાતિ ધમ્મરાજવિરોધહેતુકં અસન્તફલમેતં નિદસ્સનં પરાભવસ્સાનિટ્ઠત્તા.

૩૦૫. ઇદાનિ ઉદાહરતિ “**ઉદયા**”ઇચ્ચાદિના. **સમણિન્દસ્સ** મુનિન્દસ્સ **ઉદયા** લોકે પાતુભાવેન **પાપા** લોભાદયો **ધમ્મરાજવિરુદ્ધાનં** રાજધમ્મેહિ સમન્નાગતરાજૂહિ, ધમ્માધિપતિના મુનિન્દેન વા વિરુદ્ધાનં **દુરન્તતં** અનિટ્ઠાવસાનતં **સૂચયન્તા** પકાસેન્તો **પરાભવં** પરિહાનિં **યન્તિ** પાપુણન્તીતિ. એત્થ પુબ્બદ્ધેન ઉદયપુબ્બકો પાપપરાભવનસઙ્ખાતો અત્થન્તરો દસ્સિતો, અપરદ્ધેન તંસદિસવિરોધહેતુકં દુરન્તસઙ્ખાતં અસન્તફલં દસ્સેતિ. ધમ્મરાજવિરોધહેતુકં અસન્તફલમેતં પરાભવસ્સાનિટ્ઠત્તા. સમણાનમિન્દોતિ ચ, ધમ્મેન યુત્તો રાજાતિ વા ધમ્મેસુ રાજાતિ વાતિ ચ, તેન વિરુદ્ધાતિ ચ, દુટ્ઠો વિરૂપો અન્તો પરિયોસાનં યેસમિતિ ચ, તેસં ભાવોતિ ચ વાક્યં.

સન્તફલનિદસ્સન

૩૦૬સિરોનિક્ખિત્તચરણો-
ચ્છરિયાન’મ્બુજાન’યં;
પરમબ્ભુતતં લોકે,
વિઞ્ઞાપેત’ત્તનો જિનો.

૩૦૬. “**સિરો**”ચ્ચાદિ. **અચ્છરિયાનં** ભગવતો ચરણારવિન્દદ્વન્દસમ્પટિગ્ગહણત્થં પથવિં ભિન્દિત્વા સમુગ્ગતાનમચ્છરિયગુણોપેતાનમમ્બુજાનં **સિરસિ** મત્થકે નિક્ખિત્તા ચરણા યેન સો જિનો. અમ્બુજોપરિચરણનિક્ખેપલક્ખણેનત્થન્તરેન સદિસં ફલં દસ્સેતિ. અત્તનો પરમચ્છરિયભાવં વિઞ્ઞાપેતિ. સન્તફલમિદં નિદસ્સનં જિનબ્ભુતત્થદીપનસ્સ ઇટ્ઠત્તાતિ.

૩૦૬. “**સિરો**”ઇચ્ચાદિ. અયં જિનો **અચ્છરિયાનં** અત્તનો પાદપટિગ્ગહણત્થં પથવિં ભિન્દિત્વા ઉગ્ગતત્તા અચ્છરાપહરણયોગ્ગાનં અમ્બુજાનં **સિરોનિક્ખિત્તચરણો** મત્થકે ઠપિતપાદો **લોકે** સત્તલોકે અત્તનો **પરમબ્ભુતતં** અતિઅચ્છરિયગુણં **વિઞ્ઞાપેતિ** અવબોધેતીતિ. એત્થ અચ્છરિયપદુમાનં મત્થકે ચરણનિક્ખેપસઙ્ખાતેન અત્થન્તરેન પરમબ્ભુતતં વિઞ્ઞાપેતીતિ અયં સદિસસન્તફલં જિનબ્ભુતત્થદીપનસ્સ ઇટ્ઠત્તા. સિરસિ નિક્ખિત્તાનિ ચરણાનિ યેનેતિ ચ, અચ્છરં અચ્છરાસઙ્ખાતં અરહન્તીતિ ચ, પરમો ઉત્તમો અબ્ભુતો ગુણો અસ્સેતિ ચ, તસ્સ ભાવોતિ ચ વિગ્ગહો.

૩૦૭વિભૂતિયામહન્તત્તં, અધિપ્પાયસ્સ વા સિયા;
પરમુક્કંસતં યાતં, તં મહન્તત્ત’મીરિતં.

૩૦૭. મહન્તત્તમુપદસ્સેતિ “**વિભૂતિયા**”ઇચ્ચાદિના. **વિભૂતિયા** સમ્પત્તિયા **અધિપ્પાયસ્સ વા** અજ્ઝાસયસ્સ વા **પરમુક્કંસતં** પરમાતિસયભાવં **યાતં** ઉપગતં મહન્તત્તં નામ **ઈરિતં** કથિતં.

૩૦૭. ઇદાનિ મહન્તત્તાલઙ્કારં દસ્સેતિ “**વિભૂતિ**” ઇચ્ચાદિના. **વિભૂતિયા** સમ્પત્તિયા વા **અધિપ્પાયસ્સ** અજ્ઝાસયસ્સ વા **પરમુક્કંસતં** અત્યુક્કંસભાવં **યાતં** યં મહન્તત્તં સિયા, **તં** મહન્તત્તમિતિ ઈરિતન્તિ. મહતો ભાવોતિ ચ, પરમો ઉક્કંસો અતિસયો યસ્સેતિ ચ, તસ્સ ભાવોતિ ચ વાક્યં.

વિભૂતિમહન્તત્ત

૩૦૮કિરીટરતનચ્છાયા-નુવિદ્ધાતપવારણો;
પુરા પરં સિરિં વિન્દિ, બોધિસત્તો’ભિનિક્ખમા.

૩૦૮. ઉદાહરતિ “**કિરીટે**”ચ્ચાદિ. અભિનિક્ખમા **પુરા** પુબ્બે **બોધિસત્તો** માયાદેવિયા પુત્તો **પર**મુક્કટ્ઠં અનાઞ્ઞસાધારણં **સિરિં** વિભૂતિં **વિન્દિ** પટિલભિ. કીદિસો? **કિરીટે** મકુટે રતનાનં **છાયાહિ** સોભાહિ **અનુવિદ્ધો** છુરિતો **આતપવારણો** સેતચ્છત્તં યસ્સ સો તાદિસોતિ વિભૂતિયા મહન્તત્તં વુત્તં ‘‘આતપવારણો રતનચ્છાયાનુવિદ્ધો’’તિ.

૩૦૮. ઇદાનિ ઉદાહરતિ “**કિરીટ**”ઇચ્ચાદિના. **બોધિસત્તો** અન્તિમજાતિયં મહાબોધિસત્તો **અભિનિક્ખમા** અભિનિક્ખમનતો **પુરા** પુબ્બે **કિરીટરતનચ્છાયાનુવિદ્ધાતપવારણો** મોલિરતનરંસીહિ રઞ્જિતસેતચ્છત્તો **પર**મુક્કટ્ઠં **સિરિં** વિભૂતિં **વિન્દિ** અનુભવીતિ. એત્થ મોલિરતનકન્તિયા સેતચ્છત્તસ્સ ઓવિદ્ધભાવકથનેન વિભૂતિયા મહન્તત્તં હોતિ. કિરીટે રતનાનીતિ ચ, તેસં છાયાયોતિ ચ, તાહિ અનુવિદ્ધો છુરિતો આતપવારણો યસ્સેતિ ચ વાક્યં.

અધિપ્પાયમહન્તત્ત

૩૦૯સત્તો સમ્બોધિયં બોધિ-
સત્તો સત્તહિતાય સો;
હિત્વા સ્નેહરસાબદ્ધ-
મપિ રાહુલમાતરં.

૩૦૯. “**સત્તો**”ઇચ્ચાદિ. **સ્નેહેન** પિયભાવેન જાતેન **રસેન** રાગેન આબદ્ધમત્તનિ **રાહુલમાતરં** બિમ્બાદેવિમ્પિ, કિમુતઞ્ઞં યુવતિજનં, **હિત્વા** અનપેક્ખિત્વા અનાસત્તો હુત્વા **સત્તાનં હિતાય** લોકિયલોકુત્તરાય વડ્ઢિયા **બોધિસત્તો** સિદ્ધત્થો **સમ્બોધિયં** સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેયેવ **સત્તો** આસત્તો, તત્થેવ લગ્ગોતિ અધિપ્પાયો. મહન્તત્તમુક્કટ્ઠં તાદિસવનિતારતનાનાસજ્જનલક્ખણમાલક્ખીયતીતિ.

૩૦૯. “**સત્તો**”ઇચ્ચાદિ. સો બોધિસત્તો **સ્નેહરસાબદ્ધં** પિયભાવસઙ્ખાતરાગેન આબદ્ધં **રાહુલમાતરં અપિ** બિમ્બાદેવિમ્પિ હિત્વા **સત્તહિતાય** સત્તાનં લોકિયલોકુત્તરત્થાય **સમ્બોધિયં** સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેયેવ **સત્તો** લગ્ગોતિ. તાદિસઇત્થિરતનેપિ અલગ્ગતાકથનેન બોધિસત્તસ્સ ઉક્કટ્ઠજ્ઝાસયમહન્તત્તં વુત્તં હોતિ. સમ્મા બુજ્ઝતિ એતાયાતિ ચ, બોધિયં સત્તો લગ્ગોતિ ચ, સત્તાનં હિતમિતિ ચ, સ્નેહેન પિયભાવેન જાતો રસો રાગોતિ ચ, તેન આબદ્ધાતિ ચ વિગ્ગહો.

૩૧૦ગોપેત્વા વણ્ણનીયં યં,
કિઞ્ચિ દસ્સીયતે પરં;
અસમં વા સમં તસ્સ,
યદિ સા વઞ્ચના મતા.

૩૧૦. વઞ્ચનં વદતિ "**ગોપેત્વા**"ઇચ્ચાદિના, **વણ્ણનીયં** કિઞ્ચિ વત્થું **ગોપેત્વા** નિરંકત્વા **તસ્સ** વણ્ણનીયસ્સ **અસમં** વિસમં વિસદિસં **પરમઞ્ઞં યં કિઞ્ચિ** વત્થુ યદિ દસ્સીયતે કવિનાતિ અનુવદિત્વા સા વઞ્ચના મતાતિ વિધીયતે.

૩૧૦. ઇદાનિ વઞ્ચનાલઙ્કારં દસ્સેતિ "**ગોપેત્વા**"ઇચ્ચાદિના. **વણ્ણનીયં** કિઞ્ચિ વત્થું ગોપેત્વા **તસ્સ** વણ્ણનીયસ્સ **સમં** સદિસં વા **અસમં** વિસદિસં વા **પરં યં કિઞ્ચિ** વત્થુ યદિ દસ્સીયતે કવિના, સા વઞ્ચનાઇતિ મતાતિ. વઞ્ચેતિ વણ્ણનીયં એતાય વુત્તિયાતિ વાક્યં.

અસમવઞ્ચના

૩૧૧.પુરતો ન સહસ્સેસુ,
ન પઞ્ચેસુ ચ તાદિનો;
મારો પરેસુ તસ્સે'સં,
સહસ્સં દસવઙ્ઢિતં.

૩૧૧. ઉદાહરતિ "**પુરતો**"ઇચ્ચાદિ. **મારો** કામો **તાદિનો** લોભાદીસુ તાદિસત્તા મુનિનો **પુરતો** સમ્મુખે સહસ્સં ઇસવો અસ્સાતિ **સહસ્સેસુ** ચ ન હોતિ. પઞ્ચ ઇસવો અસ્સાતિ **પઞ્ચેસુ** ચ ન હોતીતિ વણ્ણનીયો મારોત્ર ગોપ્યતે. **તસ્સ** યો તિભુવનં જયી. **પરેસુ** અઞ્ઞસત્તેસુ સરાગેસુ **એસમિસૂનં દસવઙ્ઢિતં** દસહિ ગુણિતં સહસ્સં, કથમઞ્ઞથાભુવનત્તયં જયેય્યાતિ મારં ગોપેત્વા દસસહસ્સોપલક્ખિતવત્થન્તરસ્સ દસ્સિતત્તા અસમવઞ્ચનાયં.

૩૧૧. ઇદાનિ ઉદાહરતિ "**પુરતો**"ઇચ્ચાદિના. મારો **તાદિનો** લાભાલાભાદીસુ અવિકારિનો તથાગતસ્સ **પુરતો** અભિમુખે **સહસ્સેસુ** ચ સહસ્સસરોપિ ન હોતિ, **પઞ્ચેસુ** પઞ્ચ ઇસુ ચ તાદિસે ઠપેત્વા પઞ્ચ ઇસુ ન હોતિ. **પરેસુ** સુગતસમ્મુખે ઈદિસેસુપિ અઞ્ઞેસુ સંકિલેસેસુ **તસ્સ** તિલોકજેતુનો મારસ્સ **એસં** સરાનં **દસવઙ્ઢિતં** દસગણનાય વઙ્ઢિતં **સહસ્સં** હોતિ દસસહસ્સં હોતીતિ. વણ્ણનીયં મારં ગોપેત્વા દસસહસ્સસઙ્ખ્યાહિ ગણિતસ્સ અઞ્ઞસ્સ સરસઙ્ખાતવત્થુનો દસ્સિતત્તા અયં અસમવઞ્ચના નામ. સહસ્સં ઇસવો અસ્સેતિ ચ, પઞ્ચ ઇસવો અસ્સેતિ ચ, દસહિ વઙ્ઢિતન્તિ ચ વાક્યં.

સમવઞ્ચના

૩૧૨વિવાદ'મનુયુઞ્જન્તો,
મુનિન્દવદનિન્દુના;
સમ્પુણ્ણો ચન્દિમા ના'યં;
છત્ત'મેતં મનોભુનો.

૩૧૨. “**વિવાદ**”મિચ્ચાદિ. **મનોભુનો**તિ કામસ્સ. સમવઞ્ચનાયં પુણ્ણચન્દં નિરંકત્વા છત્તસ્સ દસ્સિતત્તા.

૩૧૨. “**વિવાદ**”ઇચ્ચાદિ. **મુનિન્દવદનિન્દુના** સબ્બઞ્ઞુનો મુખચન્દેન વિવાદં અનુયુઞ્જન્તો સમ્પુણ્ણો **અયં** પચ્ચક્ખો ચન્દિમા ન હોતિ. કિઞ્ચરહિ **એતં** ચન્દમણ્ડલં **મનોભુનો** અનઙ્ગસ્સ ઉબ્ભૂતિયં **છત્તં** સમુસ્સિતસેતચ્છત્તન્તિ. વણ્ણનીયં ચન્દમણ્ડલં ઠપેત્વા તતો અઞ્ઞસ્સ ચન્દસદિસસ્સ છત્તસ્સ દસ્સિતત્તા અયં વુત્તિ સમવઞ્ચના નામ. મુનીનં ઇન્દોતિ ચ, તસ્સ વદનમિતિ ચ, ઇન્દુસદિસો ઇન્દુ, મુનિન્દવદનમેવ ઇન્દૂતિ ચ, સમન્તતો પુણ્ણોતિ ચ, મનસિ ભૂતોતિ ચ વિગ્ગહો.

૩૧૩.પરાનુવત્તનાદીહિ, નિબ્બિન્દેનિ’હ યા કતા;
થુતિર’પ્પકતે સા’યં, સિયા અપ્પકતત્થુતિ.

૩૧૩. અપ્પકતત્થુતિં પકાસેતિ “**પરિ**”ચ્ચાદિના. **પરેસં** યેસં કેસઞ્ચિ **અનુવત્તનં** સેવા, તમાદિ યેસં તેહિ **નિબ્બિન્દેન** વિરત્તેન **અપ્પકતે** અસન્નિહિતે બુદ્ધિવિસયેયેવ **ઇહ** કિસ્મિઞ્ચિ વત્થુમ્હિ કતા યા **થુતિ** સંરાધનં, સાયં અપ્પકતત્થુતિ સિયા.

૩૧૩. ઇદાનિ અપ્પકતત્થુતિં દસ્સેતિ “**પરાનુ**”ચ્ચાદિના. **પરાનુવત્તનાદીહિ** અઞ્ઞસ્સ યસ્સ કસ્સચિ અનુવત્તનાદીહિ **નિબ્બિન્દેન** ઉબ્બેગં પત્તેન **અપ્પકતે** અનધિગતે બુદ્ધિવિસયે એવ **ઇહ** ઇમસ્મિં કિસ્મિઞ્ચિ વત્થુમ્હિ કતા યા **થુતિ** સંરાધનસઙ્ખાતા પસંસા અત્થિ, સા અયં અપ્પકતત્થુતિ નામ સિયાતિ. પરેસમનુવત્તનમિતિ ચ, તં આદિ યેસં પરપીળાદીનમિતિ ચ, ન પકતોતિ ચ, રકારો સન્ધિજો, અપ્પકતે કતા થુતીતિ ચ વાક્યં.

૩૧૪.સુખં જીવન્તિ હરિણા, વનેસ્વ’પરસેવિનો;
અનાયાસોપલાભેહિ, જલદબ્બઙ્કુરાદિભિ.

૩૧૪. ઉદાહરતિ “**સુખ**”મિચ્ચાદિ. જલેહિ **દબ્બઙ્કુરેહિ** દબ્બતિણુગ્ગમેહિ. **આદિ**સદ્દેન તરુપલ્લવાદીહિ. કીદિસેહિ? **અનાયાસેન** સેવાપરિક્લેસાદિના વિના **ઉપલાભેહિ** પાપુણિતબ્બેહિ. પરમઞ્ઞં કિઞ્ચિ ન સેવન્તિ સીલેનેતિ **અપરસેવિનો**. પરચિત્તારાધનબ્યસનપરમ્મુખા હરિણા વનેસુ **સુખં** નિરાકુલં જીવન્તીતિ. એત્થ રાજાનુવત્તનક્લેસનિબ્બિન્દેન સન્નિહિતા મિગવુત્તિ પસંસિતાતિ.

૩૧૪. ઇદાનિ ઉદાહરતિ “**સુખ**”મિચ્ચાદિના. **હરિણા** મિગા **અપરસેવિનો** વુત્તિં નિસ્સાય પરં અસેવમાના **અનાયાસોપલાભેહિ** પરપરિગ્ગહાભાવતો પરસેવાપરિસ્સમં વિના લબ્ભનીયેહિ **જલદબ્બઙ્કુરાદિભિ** ઉદકદબ્બઙ્કુરરુક્ખલતાપલ્લવાદીહિ **વનેસુ** ઇચ્છિતિચ્છિતારઞ્ઞેસુ **સુખં જીવન્તિ** સુખજીવનં કરોન્તીતિ. એત્થ રાજસેવાબ્યસનપ્પત્તેન કેનચિ અનધિગતાપિ મિગજીવિકા પસંસિતા હોતિ. પરં ન સેવન્તિ સીલેનાતિ ચ, અભાવો આયાસસ્સેતિ ચ, તેન ઉપલભિતબ્બાતિ ચ, દબ્બાનં અઙ્કુરાનીતિ ચ, જલઞ્ચ દબ્બઙ્કુરાનિ ચેતિ ચ, તાનિ આદિ યેસં પલ્લવાદીનમિતિ ચ વિગ્ગહો.

૩૧૫ઉત્તરં ઉત્તરં યત્થ, પુબ્બપુબ્બવિસેસનં;
સિયા એકાવલી સા’યં, દ્વિધા વિધિનિસેધતો.

૩૧૫. એકાવલિં કથયતિ ‘‘**ઉત્તર**’’મિચ્છાદિના. **યત્થ** વુત્તિયં **ઉત્તરં ઉત્તરં** ઉપરિટ્ઠાનમુપરિટ્ઠાનં પુબ્બસ્સ પુબ્બસ્સ વિસેસનં વિધિનિસેધનવસેન એકાવલિ નામ સિયા. **અયં** એકાવલિ **વિધિનિસેધતો** વિધિવસેન નિસેધનવસેન ચ દ્વિધા.

૩૧૫. ઇદાનિ એકાવલિં દસ્સેતિ ‘‘**ઉત્તર**’’મિચ્ચાદિના. **યત્થ** ઉત્તિયં **ઉત્તરં ઉત્તરં** ઉપરૂપરિભવં પદં **પુબ્બપુબ્બવિસેસનં** પુબ્બપુબ્બપદસ્સ વિધિનિસેધનવસેન વિસેસનં હોતિ, સા એકાવલિ નામ સિયા. **અયં** એકાવલિ **વિધિનિસેધતો** વિધિનિસેધવસેન દ્વિધા હોતીતિ. ઉત્તરં પુબ્બન્તિ ઠાનૂપચારેન ઠાનીભૂતં પદમેવ વુચ્ચતિ. પુબ્બસ્સ પુબ્બસ્સ વિસેસનમિતિ ચ, એકતો આવલિયન્તિ સંવલિયન્તિ પદાનિ એતાયાતિ ચ, વિધિવિધાનઞ્ચ નિસેધો પટિસેધો ચાતિ ચ વાક્યં. એત્થ ‘‘ઉત્તરં ઉત્તર’’ન્તિ ચ ‘‘પુબ્બસ્સ પુબ્બસ્સ’’ઇતિ ચ કમેન વિસેસનવિસેસ્યગુણેન બ્યાપનિચ્છાયં નિબ્બચનં, વિસેસ્યગુણં ગમ્મમાનમેવ.

વિધિએકાવલિ

૩૧૬.પાદા નખાલિરુચિરા,
નખાલી રંસિભાસુરા;
રંસી તમોપહાનેક [...પહારેક (સી॰)] -
રસા સોભન્તિ સત્થુનો.

૩૧૬. ઉદાહરતિ ‘‘**પાદા**’’ઇચ્ચાદિ. સુગમ્મં. એત્થ પાદાદીનં વિસેસ્યાનં નખાલિરુચિરત્તાદિવિધાનેન વિસેસનેન વિસેસિતબ્બત્તા અયં વિધિએકાવલિ.

૩૧૬. ઇદાનિ ઉદાહરતિ ‘‘**પાદા**’’ઇચ્ચાદિના. સત્થુનો પાદા **નખાલિરુચિરા** નખપન્તીહિ મનુઞ્ઞા **નખાલી** નખપન્તિયો **રંસિભાસુરા** રંસીહિ દિબ્બમાના **રંસી** કન્તિયો **તમોપહાનેકરસા** અન્ધકારવિધમને અસહાયકિચ્ચા હુત્વા સોભન્તીતિ. એત્થ પાદાદીનં પુબ્બપદાનં નખાલિરુચિરત્તાદિવિધાયકેહિ ઉત્તરઉત્તરવિસેસનેહિ વિસેસિતત્તા અયં વિધિએકાવલિ નામ. નખાનં આલિ પાળીતિ ચ, નખાલીહિ રુચિરાતિ ચ, રંસીહિ ભાસુરાતિ ચ, તમસો અપહારો અપહરણમિતિ ચ, સો એકો રસો કિચ્ચં એતાસં રંસીનમિતિ ચ વિગ્ગહો.

નિસેધએકાવલિ

૩૧૭અસન્તુટ્ઠો યતી નેવ,
સન્તોસો ના’લયાહતો;
ના’લયો યો સજન્તૂનં,
ના’નન્તબ્યસનાવહો.

૩૧૭. ‘‘**અસન્તુટ્ઠો**’’ઇચ્ચાદિ. **અસન્તુટ્ઠો** ચતુપચ્ચયસન્તોસવસેન યો કોચિ યતિ નામ નેવ સિયા. **આલયેન** તણ્હાય આહતો ચ યો, સો સન્તોસો નામ ન હોતિ. યો **જન્તૂનં** સત્તાનં અનન્તબ્યસનાવહો ન હોતિ, સો આલયો નામ ન ભવતીતિ. અસન્તુટ્ઠાદીનં યતિત્તાદિનિસેધનવસેન વિસેસનાનં પવત્તિયા નિસેધએકાવલિ અયં.

૩૧૭. “**અસન્તુટ્ઠો**”ઇચ્ચાદિ. **અસન્તુટ્ઠો** ચીવરાદીસુ ચતૂસુ પચ્ચયેસુ દસ્સિતદ્વાદસવિધસન્તોસાનં અઞ્ઞતરેન અસન્તુટ્ઠો **યતિ ન એવ** ભિક્ખુ નામ ન હોતિ. **આલયાહતો** તણ્હાય પહતો સન્તોસો ન હોતિ. યો જન્તૂનં **અનન્તબ્યસનાવહો ન** યો સત્તાનં અપરિયન્તપીળાપાપકો ન હોતિ, સો આલયો ન હોતીતિ. અસન્તુટ્ઠાદીનં યતિભાવાદિપટિસેધવસેન વિસેસનાનં પવત્તત્તા અયં નિસેધએકાવલિ નામ. અસન્તુટ્ઠપદં યતિસહિતસકલસત્તસમુદાયસ્સ સાધારણભાવેન ઠિતં, યતિ ન ભવતીતિ યતિતો અઞ્ઞેસુ સકલસત્તસઙ્ખાતેસુ અવયવેસુ પતિટ્ઠાપનતો ‘‘અસન્તુટ્ઠો’’તિ વિસેસ્યો, ‘‘યતિ ને’’તિ ઇદં વિસેસનં. સેસેસુપિ વિસેસનવિસેસ્યત્તં વુત્તનિયામેન યથારહં યોજેતબ્બં. ન સન્તુસ્સતીતિ ચ, આલયેન હતોતિ ચ, નત્થિ અન્તો એતેસમિતિ ચ, તાનિ ચ તાનિ બ્યસનાનિ ચેતિ ચ, તાનિ આવહતીતિ ચ વાક્યં.

૩૧૮યહિં ભૂસિયભૂસત્તં, અઞ્ઞમઞ્ઞં તુ વત્થુનં;
વિનાવ સદિસત્તં તં, અઞ્ઞમઞ્ઞવિભૂસનં.

૩૧૮. અઞ્ઞમઞ્ઞમાહ “**યહિ**”મિચ્ચાદિના. યહિં સદિસત્તં વિના એવ **વત્થુનં** પદત્થાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં ભૂસિયભૂસત્તં, તં અઞ્ઞમઞ્ઞં નામ વિભૂસનમલઙ્કારોતિ.

૩૧૮. ઇદાનિ અઞ્ઞમઞ્ઞાલઙ્કારં દસ્સેતિ “**યહિ**”મિચ્ચાદિના. **યહિં** અલઙ્કારે સદિસત્તં વિના એવ વત્થુનં અઞ્ઞમઞ્ઞં તુ **ભૂસિયભૂસત્તં** અલઙ્કારિયઅલઙ્કારત્તં હોતિ, **તં** અઞ્ઞમઞ્ઞવિભૂસનં હોતીતિ. ભૂસિયઞ્ચ ભૂસા ચાતિ ચ, તાસં ભાવોતિ ચ, અઞ્ઞઞ્ચ અઞ્ઞઞ્ચેતિ ચ વિગ્ગહો. ‘‘અઞ્ઞમઞ્ઞ’’ન્તિ એત્થ છટ્ઠન્તઅસઙ્ખ્યમબ્યયં, સસઙ્ખ્યે ચેતિ ‘‘ભૂસિયભૂસત્ત’’ન્તિ ઇમસ્સ વિસેસનં કત્વા વત્તબ્બં. અલઙ્કારિયમપેક્ખાય અલઙ્કારવત્થુ ચ, તમપેક્ખાય અલઙ્કારિયવત્થુ ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં નામ. તન્દીપકાલઙ્કારોપિ તદત્થિયેન તન્નામકો હોતિ.

૩૧૯બ્યામંસુમણ્ડલં તેન, મુનિના લોકબન્ધુના;
મહન્તિં વિન્દતી કન્તિં, સોપિ તેનેવ તાદિસિં.

૩૧૯. ઉદાહરતિ “**બ્યામંસુ**”ઇચ્ચાદિના. સુબોધં.

૩૧૯. ઇદાનિ ઉદાહરતિ “**બ્યામંસુ**”ઇચ્ચાદિના. **બ્યામંસુમણ્ડલં** બ્યામપભામણ્ડલં **લોકબન્ધુના તેન મુનિના** કરણભૂતેન **મહન્તિં** મહતિં પૂજનીયં વા **કન્તિં** સોભં **વિન્દતિ** સેવતિ, **સોપિ** મુનિ **તેન એવ** બ્યામંસુમણ્ડલેન તાદિસિં કન્તિં વિન્દતીતિ. અઞ્ઞમઞ્ઞં અસદિસાનં બ્યામંસુમણ્ડલમુનિસઙ્ખાતાનં દ્વિન્નં વત્થૂનં બ્યામંસુમણ્ડલં પઠમવાક્યે અલઙ્કારિયં હોતિ, મુનિપદત્થો અલઙ્કારો હોતિ. અપરવાક્યે ઇમે દ્વે વિપલ્લાસેન અલઙ્કારિયઅલઙ્કારા હોન્તિ. અંસૂનં મણ્ડલમિતિ ચ, બ્યામં એવ અંસુમણ્ડલમિતિ ચ, લોકો બન્ધુ અસ્સેતિ ચ, સા વિય દિસ્સતીતિ ચ વિગ્ગહો.

૩૨૦કથનં સહભાવસ્સ, ક્રિયાય ચ ગુણસ્સ ચ;
સહવુત્તીતિ વિઞ્ઞેય્યં, તદુદાહરણં યથા.

૩૨૦. સહવુત્તિં વદતિ “**કથન**”મિચ્ચાદિના. સુબોધં.

૩૨૦. ઇદાનિ સહવુત્તિં દસ્સેતિ “**કથન**”મિચ્ચાદિના. ક્રિયાય ગુણસ્સ ચાતિ દ્વિન્નં **સહભાવસ્સ** સહત્તસ્સ કથનં સહવુત્તીતિ વિઞ્ઞેય્યં. **તદુદાહરણં યથા** તસ્સ ઉદાહરણં એવં વક્ખમાનનયેન દટ્ઠબ્બન્તિ. સહ સદ્ધિં ભવનમિતિ ચ, સહભાવસ્સ વુત્તિ કથનમિતિ ચ, તસ્સ ઉદાહરણમિતિ ચ વિગ્ગહો. સહભાવો ચન્દરસ્મિનખંસુઆદીનં પદત્થાનં. એવં સન્તેપિ તેસં તંસહત્તં યસ્સં ક્રિયાયં ગુણે વા ભવતીતિ સહત્તં ક્રિયાગુણાનં હોતીતિ કત્વા ‘‘કથનં સહભાવસ્સ ક્રિયાય ચ ગુણસ્સ ચા’’તિ વુત્તં.

ક્રિયાસહવુત્તિ

૩૨૧.જલન્તિ ચન્દરંસીહિ, સમં સત્થુ નખંસવો;
વિજમ્ભતિ ચ ચન્દેન, સમં તમ્મુખચન્દિમા.

૩૨૧. “**જલન્તિ**”ઇચ્ચાદિ. સમન્તિ સહ, તસ્સ સત્થુનો મુખચન્દિમા. સેસં સુબોધં. એત્થ જલનવિજમ્ભનાનં ઉભયસાધારણાનં ક્રિયાનં સહભાવો વિહિતોતિ ક્રિયાસહવુત્તિ અયન્તિ.

૩૨૧. ઇદાનિ યથાપટિઞ્ઞાતઉદાહરણં દસ્સેતિ “**જલન્તિ**”ઇચ્ચાદિના. **સત્થુ** સત્થુનો **નખંસવો** નખકિરણા ચન્દરંસીહિ સમં જલન્તિ, તમ્મુખચન્દિમા ચ ચન્દેન સમં વિજમ્ભતીતિ. એત્થ ઉભયપદત્થાનં સાધારણભૂતજલનવિજમ્ભનક્રિયાનં સહભાવસ્સ વુત્તત્તા એસા ક્રિયાસહવુત્તિ નામ. ચન્દસ્સ રંસિયોતિ ચ, નખાનં અંસવોતિ ચ, તસ્સ સત્થુનો મુખન્તિ ચ, તમેવ ચન્દિમસદિસત્તા ચન્દિમાતિ ચ વાક્યં. **સમં**ઇતિ **સહ**પરિયાયો નિપાતો.

ગુણસહવુત્તિ

૩૨૨જિનોદયેન મલિનં, સહ દુજ્જનચેતસા;
પાપં દિસા સુવિમલા, સહ સજ્જનચેતસા.

૩૨૨. “**જિનોદયેન**”ચ્ચાદિ. **જિનોદયેન** કરણભૂતેન, હેતુભૂતેન વા દુજ્જનચેતસા સહ પાપં **મલિનં** કિલિટ્ઠં, **સજ્જનચેતસા** સહ **દિસા** દસવિધાપિ **સુવિમલા** અચ્ચન્તનિમ્મલા સુવિમલયસોમાલાવલયિતત્તા સજ્જનચેતો પાપાપગમેનેતિ. એત્થ મલિનત્તસ્સ ચ સુવિમલત્તસ્સ ગાયસમ્બન્ધિનો સહભાવો વુત્તોતિ અયં ગુણસહવુત્તિ.

૩૨૨. “**જિનો**”ઇચ્ચાદિ. **જિનોદયેન** જિતમારસ્સ ભગવતો પાતુભાવેન, કરણભૂતેન હેતુભૂતેન વા **પાપં** લોભાદિધમ્મં **દુજ્જનચેતસા** દુજ્જનાનં ચિત્તેન સહ **મલિનં** કિલિટ્ઠં હોતિ. ઇમિનાયેવ જિનોદયેન **દિસા** દસ દિસાયો **સજ્જનચેતસા સહ સુવિમલા** સજ્જનચેતસન્તાનતો પાપાનં અપગમેન કિત્તિમાલાય ભુવનત્તયે પત્થટત્તા અતિનિમ્મલાતિ ઉભયપદત્થાનં સાધારણભૂતમલિનભાવસુવિમલભાવસઙ્ખાતસ્સ ગુણસ્સ સહભાવસ્સ વુત્તત્તા એસા ગુણસહવુત્તિ નામ. જિનસ્સ ઉદયોતિ ચ, દુજ્જનાનં ચેતોતિ ચ, વિગતં મલં એતાહિતિ ચ, સુ અતિસયેન વિમલાતિ ચ, સન્તો ચ તે જના ચેતિ ચ, તેસં ચેતોતિ ચ વાક્યં.

૩૨૩વિરોધીનં પદત્થાનં, યત્થ સંસગ્ગદસ્સનં;
સમુક્કંસાભિધાનત્થં, મતા સા’યં વિરોધિતા.

૩૨૩. વિરોધં વિભાવેતિ “**વિરોધીન**”મિચ્ચાદિ. **વિરોધીનં** અઞ્ઞમઞ્ઞવિરુદ્ધાનં ક્રિયાદીનં **યત્થ** વુત્તિવિસેસે **સંસગ્ગસ્સ** સન્નિધિનો દસ્સનં, કિમત્થં? **સમુક્કંસસ્સ** અતિસયસ્સ **અભિધાનત્થં** કથનત્થાય, સા અયં **વિરોધિતા** વિરોધીતિ મતા.

૩૨૩. ઇદાનિ વિરોધાલઙ્કારં દસ્સેતિ “**વિરોધીન**”મિચ્ચાદિના. **યત્થ** ઉત્તિવિસેસે **સમુક્કંસાભિધાનત્થં** વણ્ણનીયવત્થુગતઅધિકકથનાય **વિરોધીનં** અઞ્ઞમઞ્ઞવિરુદ્ધાનં **પદત્થાનં** ક્રિયાગુણાદીનં **સંસગ્ગદસ્સનં** સન્નિદ્ધાનદસ્સનં સમ્બન્ધદસ્સનં હોતિ, **સા અયં** ઉત્તિ વિરોધિતાતિ મતાતિ. વિરોધો એતેસં ગુણાદીનં અત્થીતિ ચ, સંસગ્ગસ્સ સમ્બન્ધસ્સ દસ્સનમિતિ ચ, સમુક્કંસસ્સ અધિકસ્સ અભિધાનન્તિ ચ, વિરોધીનં ભાવો અસઙ્ગહિતોતિ ચ વાક્યં. વિરોધિતાદીપકવુત્તિ તદત્થેન તન્નામિકા હોતિ.

૩૨૪.ગુણા સભાવમધુરા, અપિ લોકેકબન્ધુનો;
સેવિતા પાપસેવીનં, સમ્પદૂસેન્તિ [સમ્પદૂસન્તિ (ક॰)] **માનસં.**

૩૨૪. ઉદાહરતિ “**ગુણા**”ઇચ્ચાદિ. **લોકેકબન્ધુનો** લોકનાથસ્સ **સભાવમધુરા** સાધુજનસમ્પીણનેકચાતુરા અપિ **ગુણા** અરહન્તતાદયો **સેવિતા** પાપસેવીહિ તેસં પાપસેવીનં માનસં **સમ્પદૂસેન્તિ** દોસદુટ્ઠાપાદનવસેનાવિકરોન્તિ ‘‘તાદિસો ગુણાતિસયો તસ્સા’’તિ. એત્થ ગુણાનં સભાવમધુરાનં પીતિવિસેસુપ્પાદનયોગ્ગાનં સમ્પદૂસનેન સહ વિરોધોતિ દટ્ઠબ્બં.

૩૨૪. ઉદાહરતિ “**ગુણા**”ઇચ્ચાદિના. **લોકેકબન્ધુનો** બુદ્ધસ્સ **ગુણા** અરહત્તાદયો **સભાવમધુરા અપિ** પકતિમધુરા અપિ **સેવિતા** પાપસેવીહિ સેવિતા સમાના પાપસેવીનં માનસં **સમ્પદૂસેન્તિ** અતિસયેન કોપેન્તીતિ. એવં હીનાધિમુત્તિકેહિ સહિતુમસક્કુણેય્યો તસ્સ ગુણાતિસયો વત્તતિ. નનુ સભાવમધુરો ગુણો પીતિં વિના સમ્પદૂસનં ન કરેય્ય, સમ્પદૂસનમ્પિ તાદિસસભાવમધુરં વિના ન ભવેય્યાતિ અઞ્ઞોઞ્ઞવિરુદ્ધાનમેસં મધુરગુણસમ્પદૂસનક્રિયાનં સંસગ્ગગુણાધિકદસ્સનત્થન્તિ લક્ખણેન યોજેતબ્બં. **અપિ**સદ્દો વિરોધત્થે વત્તતે. સભાવેન મધુરાતિ ચ, એકો ચ સો બન્ધુ ચાતિ ચ, લોકસ્સ એકબન્ધૂતિ ચ, પાપં સેવન્તિ સીલેનાતિ ચ વાક્યં.

૩૨૫.યસ્સ કસ્સચિ દાનેન, યસ્સ કસ્સચિ વત્થુનો;
વિસિટ્ઠસ્સ ય’માદાનં, પરિવુત્તીતિ સા મતા.

૩૨૫. પરિવુત્તિં પવત્તેતિ “**યસ્સ**”ઇચ્ચાદિના. **યસ્સ કસ્સચી**તિ પટિગ્ગાહકં દસ્સેતિ. વિસિટ્ઠસ્સ યં આદાનન્તિ સમ્બન્ધો. સેસં સુબોધં.

૩૨૫. ઇદાનિ પરિવુત્તિં દસ્સેતિ “**યસ્સ કસ્સચિ**”ચ્ચાદિના. **યસ્સ કસ્સચિ વત્થુનો** ખુદ્દકવત્થુનો **યસ્સ કસ્સચિ** પટિગ્ગાહકસ્સ **દાનેન** હેતુભૂતેન **વિસિટ્ઠસ્સ** ઉત્તમવત્થુનો યં **આદાનં** ગહણં અત્થિ, સા પરિવુત્તીતિ મતાતિ. દાનગ્ગહણપરિવુત્તત્તા પરિવુત્તિ નામ.

૩૨૬.પુરા પરેસં દત્વાન, મનુઞ્ઞં નયનાદિકં;
મુનિના સમનુપ્પત્તા, દાનિ સબ્બઞ્ઞુતાસિરી [મુનિન્દ સમનુપ્પત્તા, દાનિ સબ્બઞ્ઞુતાસિરિં (ક॰)].

૩૨૬. ઉદાહરતિ ‘‘**પુરા**’’ઇચ્ચાદિ. સુબોધં. એત્થ નયનાદિદાનેન સબ્બઞ્ઞુતાસિરિયા આદાનન્તિ પરિવુત્તિ અયં.

૩૨૬. ઇદાનિ ઉદાહરતિ ‘‘**પુરા**’’ઇચ્ચાદિના. મુનિના **પુરા** પુબ્બે પરેસં મનુઞ્ઞં નયનાદિકં દત્વાન ઇદાનિ **સબ્બઞ્ઞુતાસિરી** સબ્બઞ્ઞુતાસઙ્ખાતા અનઞ્ઞસાધારણા સિરી સમનુપત્તાતિ. ઇહ યસ્સ દિન્નં તતો એવ ગહણે પરિવુત્તિસદ્દસ્સ નિરુળ્હત્તા નયનાદીનં દાનેન સબ્બઞ્ઞુતાસિરિયા આદાનતો, દાનાભાવે આદાનાભાવતો ચ પટિગ્ગાહકજને અવિજ્જમાનેપિ સબ્બઞ્ઞુતા વિજ્જમાનત્તેન પરિકપ્પિતાતિ પરિવુત્તિ હોતિ. તેનેવ દણ્ડિયં–

‘‘સત્થપ્પહરણં દત્વા, ભુજેન તવ રાજુનં;
ચિરં ચિતાભટો તેસં, યસો કુમુદપણ્ડરો’’તિ [કાબ્યાદાસ ૨.૩૫૬].

ઇમસ્મિં ઉદાહરણે પચ્ચત્થિકાનં આયુધપ્પહારં દત્વા તવ બાહુના તેસં રાજૂનં ચિરં રાસિકતો કેરવનિમ્મલો યસો આભટોતિ. દદાતિ કમ્મયુત્તતો એવ આદાનં દસ્સેત્વા પરિવુત્તિફુટા કતા. નયનાનિ આદીનિ યસ્સ ઉત્તમઙ્ગાદિનોતિ ચ, સબ્બં જાનાતીતિ ચ, તસ્સ ભાવોતિ ચ વાક્યં.

૩૨૭કિઞ્ચિ દિસ્વાન વિઞ્ઞાતા,
પટિપજ્જતિ તંસમં;
સંસયાપગતં વત્થું,
યત્થ સો’યં ભમો મતો.

૩૨૭. ભમં સમ્ભાવેતિ ‘‘**કિઞ્ચી**’’તિઆદિના. **વિઞ્ઞાતા** પુરિસો **કિઞ્ચિ દિસ્વા** ઉજ્જલનાદિકં દિસ્વાન **તંસમં** તસ્સ પુરે દિસ્સમાનસ્સ પદત્થસ્સ સદિસમઞ્ઞં વત્થું **સંસયાપગતં** અસન્નિધિં કત્વા **પટિપજ્જતિ** જાનાતિ **યત્થ** વિસેસે, સાયં ભમો મતો.

૩૨૭. ઇદાનિ ભમાલઙ્કારં દસ્સેતિ ‘‘**કિઞ્ચિ**’’ઇચ્ચાદિના. **યત્થ** ઉત્તિવિસેસે **વિઞ્ઞાતા** અવબોધકારકો **કિઞ્ચિ** દિસાવિલોચનાદિકં દિસ્વાન **તંસમં** વત્થું તેન દિસ્સમાનવત્થુના તુલ્યમઞ્ઞં વત્થું **સંસયાપગતં** નિસ્સંસયં કત્વા **પટિપજ્જતિ** જાનાતિ, **સો અયં** અલઙ્કારો ભમોતિ મતોતિ. તેન તસ્સ વા સમન્તિ ચ, સંસયો અપગતો એતસ્માતિ ચ, ભમનં અનવટ્ઠાનં વત્થૂનન્તિ ચ વિગ્ગહો. સંસયાપગતન્તિ ક્રિયાવિસેસનં.

૩૨૮સમં દિસાસુ’જ્જલાસુ, જિનપાદનખંસુના;
પસ્સન્તા અભિનન્દન્તિ, ચન્દાતપમના જના.

૩૨૮. ઉદાહરતિ ‘‘**સમ**’’મિચ્ચાદિ. જિનસ્સ પાદેસુ નખંસુના **દિસાસુ** સબ્બાસુ **સમં** એકતો **ઉજ્જલાસુ** સજોતીસુ તા ઉજ્જલા દિસા પસ્સન્તા જના, ચન્દાતપોતિ મનો યેસં તે તથાવિધા. **અભિનન્દન્તિ** સન્તુસ્સન્તીતિ.

૩૨૮. ઇદાનિ ઉદાહરતિ ‘‘**સમ**’’મિચ્ચાદિના. **જિનપાદનખંસુના** કરણભૂતેન **દિસાસુ** દસસુ **સમં** એકક્ખણે ઉજ્જલાસુ તા ઉજ્જલા દિસા પસ્સન્તા જના **ચન્દાતપમના** ચન્દાતપોતિ પવત્તચિત્તા અભિનન્દન્તીતિ. વિજ્જમાનનખમરીચિયં બુદ્ધિમકત્વા ચન્દાતપે બુદ્ધિયા પવત્તાપનતો ભમો નામ. **સમ**ન્તિ અસઙ્ખ્યં. ચન્દાતપોઇતિ મનો યેસન્તિ વાક્યં.

૩૨૯.પવુચ્ચતે યં નામાદિ,
કવીનં ભાવબોધનં;
યેન કેનચિ વણ્ણેન,
ભાવોનામા'ય'મીરિતો.

૩૨૯. ભાવં ભાવેતિ "**પવુચ્ચતે**"ચ્ચાદિના. કવીનં **ભાવો** અધિપ્પાયો, તં બોધેતીતિ **ભાવબોધનં** યં નામાદિ. **આદિ**સદ્દેન વિસેસનવાક્યાનં ગહણં. **યેન કેનચિ** નિસેધનરૂપેન આકારેન પવુચ્ચતે, અયં ભાવો નામ ઈરિતોતિ.

૩૨૯. ઇદાનિ ભાવાલઙ્કારં દસ્સેતિ "**પવુચ્ચતે**" ઇચ્ચાદિના. કવીનં વત્તૂનં **ભાવબોધનં** અધિપ્પાયપકાસકં યં **નામાદિ** નામપદવિસેસનપદાદિ યેન કેનચિ **વણ્ણેન** આકારેન સાગરાદિઅત્થન્તરં પટિસેધેત્વા વા નો વા પવુચ્ચતે, અયં ભાવો નામાતિ ઈરિતોતિ. નામં આદિ યસ્સ વિસેસનવાક્યદ્વયસ્સેતિ ચ, ભાવં બોધેતીતિ ચ વાક્યં. કવીનં અધિપ્પાયસઙ્ખાતભાવપકાસકો ઉત્તિવિસેસો તદત્થેન ભાવો નામ, તસ્સ નિસ્સયભૂતં નામાદિપદસન્તાનં ઇહ નિસ્સિતોપચારેન ભાવો નામાતિ ઈરિતં.

૩૩૦નનુ તેયે'વ સન્તા નો,
સાગરા ન કુલાચલા;
મનમ્પિ મરિયાદં યે,
સંવટ્ટેપિ જહન્તિ નો.

૩૩૦. ઉદાહરતિ "**નનુ**"ચ્ચાદિ. **મનમ્પી**તિ ઈસકમ્પિ. **મરિયાદ**ન્તિ અત્તનો આચારસીમં, **સંવટ્ટેપિ** પલયકાલેપિ. સેસં સુબોધં. એત્થ ન ઇમે પકતિસમુદ્દાદયો સમુદ્દાદયો હોન્તિ, યે પલયકાલે અત્તનો વેલાનુલ્લઙ્ઘનસઙ્ખાતં અચલત્તસઙ્ખાતઞ્ચ મરિયાદં પરિચ્ચજન્તિ. કિઞ્ચરહિ સન્તા એવેતે સમુદ્દાદયો, યે યદિ પલયકાલેપિ સમાપતેય્યું, તદાપિ અત્તનો મરિયાદં ન મુઞ્ચન્તિ. કોચિ વિપત્તિં પત્તો નિરતિસયં ધીરત્તમત્તનોવબોધેતીતિ અઞ્ઞનિસેધેન કથિતં નામં કવિસભાવં યથાવુત્તં બોધેતીતિ ભાવોયમિતિ.

૩૩૦. ઇદાનિ ઉદાહરતિ "**નનુ**"ચ્ચાદિના. **સાગરા** સંવટ્ટકાલે તીરમરિયાદં અતિક્કમેન્તા પકતિસમુદ્દા સાગરા ન ભવન્તિ. **કુલાચલા** તાદિસકાલે અચલસઙ્ખાતમરિયાદમતિક્કમેન્તા સત્ત કુલપબ્બતા કુલાચલા નામ ન ભવન્તિ. કિઞ્ચરહિ સાગરાદયો. **યે** સાધવો **સંવટ્ટેપિ** સબ્બવત્થુવિનાસકકપ્પવિનાસકાલેપિ **મરિયાદં** અત્તનો આચારમરિયાદં **મનમ્પિ** ઈસકમ્પિ નો જહન્તિ. સન્તા એવ તે સાગરાદયો નામ હોન્તિ નનૂતિ. કોચિ બ્યસનં પત્તો અત્તનો અનઞ્ઞસાધારણં ધીરત્તં પકાસેતીતિ ઇહ સાગરાદિઅત્થન્તરપટિસેધરૂપેન દસ્સિતસાગરાદિના વત્તુનો અકમ્પનાધિપ્પાયં અવબોધેતીતિ અયં ભાવાલઙ્કારો નામ. **મન**ન્તિ અપ્પકાલવાચકમસઙ્ખ્યં. **અપી**તિ સમ્ભાવને.

૩૩૧.અઙ્ગઙ્ગીભાવા સદિસ-બલભાવા ચ બન્ધને;
સંસગ્ગો'લઙ્કતીનં યો, તં મિસ્સન્તિ પવુચ્ચતિ.

૩૩૧. મિસ્સં દસ્સેતિ "**અઙ્ગ**"ઇચ્ચાદિના. **અઙ્ગ**મુપકારકં, **અઙ્ગી** ઉપકારિયં, તેસં ભાવો **અઙ્ગઙ્ગિભાવો** સાધિયસાધનત્તં, તતો ચ. સદિસં સમં બલં યેસં તે, તેસં ભાવો અઙ્ગઙ્ગિભાવમન્તરેન અપ્પધાનભાવેનાવટ્ઠાનં તતો

ચ હેતુતો. **બન્ધને** વિસયે, યો અલઙ્કતીનં **સંસગ્ગો** એકત્થ સન્નિધાનં, તં મિસ્સન્તિ પવુચ્ચતિ.

૩૩૧. ઇદાનિ મિસ્સાલઙ્કારં દસ્સેતિ "**અઙ્ગઙ્ગી**"ચ્ચાદિના. **અઙ્ગઙ્ગીભાવા** ઉપકારકઉપકારિયસઙ્ખાતપટિપાદકપટિપાદનીયસભાવેન હેતુભૂતેન **સદિસબલભાવા** ચ સાધિયસાધનભાવં વિના સમાનબલવન્તભાવેન ચ **બન્ધને** પજ્જાદિબન્ધનવિસયે **અલઙ્કતીનં** અલઙ્કારાનં યો **સંસગ્ગો** સન્નિધાનં, તં મિસ્સન્તિ પવુચ્ચતીતિ. અઙ્ગં સાધનં અસ્સ સાધિયસ્સ અત્થીતિ ચ, અઙ્ગઞ્ચ અઙ્ગી ચેતિ ચ, તેસં ભાવો સાધિયસાધનસઙ્ખાતો સમ્બન્ધોતિ ચ, સદિસં બલં યેસમલઙ્કારાનમિતિ ચ, તેસં ભાવો અઞ્ઞમઞ્ઞનિરપેક્ખતાતિ ચ, મિસ્સનં મિસ્સીભવનમિતિ ચ વાક્યં.

અઙ્ગઙ્ગિભાવમિસ્સ

૩૩૨.પસત્થા મુનિનો પાદ-નખરંસિમહાનદી;
અહો ગાળ્હં નિમુગ્ગોપિ, સુખયત્યે'વ તે જને.

૩૩૨. ઉદાહરતિ "**પસત્થા મુનિ**"ચ્ચાદિ. મુનિનો પાદેસુ નખા તેસં રંસિ એવ મહાનદીસદિસત્તા **મહાનદી**, સા **પસત્થા** અચ્છરિયપ્પત્તિસબ્ભાવતો **ગાળ્હ**મચ્ચન્તં નિમુગ્ગોપિ તે જને સુખયત્યેવ, **અહો** અચ્છરિયં યતો સેસનદીવિધુરં. ''અયં અત્તનિ ગાળ્હં નિમુગ્ગોપિ સુખયતી''તિ એત્થ ''નિમુગ્ગોપી''તિ સમાધિનો સાધિયત્તેનઙ્ગિતાયાવટ્ઠિતસ્સ ''પાદનખરંસિમહાનદી''તિ રૂપકં સાધનત્તેનઙ્ગતાયાવટ્ઠિતન્તિ મિસ્સમિદમલઙ્કરણં.

૩૩૨. ઇદાનિ ઉદાહરતિ "**પસત્થા**" ઇચ્ચાદિના. **મુનિનો પસત્થા** અચ્છરિયત્તા પસંસનીયા **પાદનખરંસિમહાનદી** ચરણનખકિરણસઙ્ખાતમહાગઙ્ગા **ગાળ્હં** અતિસયેન નિમુગ્ગોપિ તે **જને** સાધુસપ્પુરિસે **સુખયતિ એવ** સુખિતે કતો એવ. **અહો** અચ્છરિયં સેસનદીનમેસા પવત્તિ વિરુદ્ધાતિ. એત્થ સાધનીયભાવેન અઙ્ગિનો ''નિમુગ્ગો''તિ સમાધિઅલઙ્કારસ્સ ''પાદનખરંસિમહાનદી''તિ રૂપકાલઙ્કારો સાધનભાવેન અઙ્ગન્તિ કત્વા અઙ્ગાઅઙ્ગીભાવેન ઇમેસં અલઙ્કારાનં મિસ્સિતા. પાદેસુ નખાતિ ચ, તેસં રંસીતિ ચ, મહતી ચ સા નદી ચેતિ ચ, મહાનદી વિય મહાનદી પાદનખરંસિયો એવ મહાનદીતિ ચ વાક્યં. **ગાળ્હ**ન્તિ ક્રિયાવિસેસનં. ગાળ્હં નિમુજ્જનં યે અકંસુ, તેપીતિ યોજના. સુખસમઙ્ગિનો જના સુખિતે સુખે કરોતીતિ વાક્યં.

સદિસબલભાવમિસ્સ

૩૩૩.વેસો સભાવમધુરો, રૂપં નેત્તરસાયનં;
મધૂવમુનિનો વાચા, ન સમ્પીણેતિ કં જનં.

૩૩૩. "**વેસો**"ઇચ્ચાદિ સુબોધં. ઇદં પન સમાધિરૂપકોપમામિસ્સસદિસબલન્તિ.

૩૩૩. "**વેસો**"ઇચ્ચાદિ. મુનિનો **સભાવમધુરો** પકતિમધુરો **વેસો** જિનાવેણિકો બુદ્ધવેસો ચ **નેત્તરસાયનં રૂપં** લક્ખણાનુબ્યઞ્જનસમ્પન્નં રૂપઞ્ચ **મધૂવ** મધુરત્તેન મધુસમાના **વાચા** ભારતી ચ કં જનં ન સમ્પીણેતીતિ. ''સભાવમધુરો''તિ સમાધિઅલઙ્કારો ચ, ''નેત્તરસાયન''ન્તિ રૂપકાલઙ્કારો ચ, ''મધૂવા''તિ ઉપમાલઙ્કારો ચાતિ ઇમે તયો પીણને અઞ્ઞમઞ્ઞાપેક્ખરહિતત્તા તુલ્યબલાતિ ઇમેસં મિસ્સત્તં હોતિ. સભાવેન મધુરોતિ ચ, રસીયતિ

અસ્સાદીયતીતિ ચ, રસો રસભૂતો આયનં ગતિ પવત્તિ અસ્સાતિ રસાયનં, રસવત્થુ. રસાયનમિવ રૂપં રસાયનં, નેત્તાનં રસાયનન્તિ ચ વાક્યં.

૩૩૪.આસી નામ સિયા’ત્થસ્સ,
ઇટ્ઠસ્સા’સીસનં યથા;
તિલોકેકગતી નાથો,
પાતુ લોક’મપાયતો.

૩૩૪. આસિં દસ્સેતિ “**આસિ**”ચ્ચાદિના. **ઇટ્ઠસ્સ** અભિમતસ્સ વત્થુનો **આસીસનં** પત્થનમિત્યનુવદિત્વા આસી નામ સિયાતિ વિધીયતે. “**યથે**”ત્યુદાહરતિ. **તિલોકસ્સ** લોકત્તયવત્તિનો જનસ્સ **એકગતિ** અસહાયગતિ પટિસરણભૂતો નાથો **લોકં** સત્તલોકં અપાયતો **પાતુ** પાલેતૂતિ. એત્થાતિલસિતં પાલનમાસીસિતન્તિ.

૩૩૪. ઇદાનિ આસીઅલઙ્કારં દસ્સેતિ “**આસી**” ઇચ્ચાદિના. **ઇટ્ઠસ્સ અત્થસ્સ** ઇચ્છિતવત્થુનો **આસીસના** પત્થના આસી નામ સિયા. **યથા** તત્થોદાહરણમેવં. **તિલોકેકગતિ** તિભવસ્સ અસહાયસરણભૂતો **નાથો** લોકસામિ **લોકં** સત્તલોકં અપાયતો **પાતુ** રક્ખતૂતિ. આસી નામ પત્થના, તદ્દીપિકાપિ ઉત્તિ તન્નામિકાવ હોતિ. ‘‘તિલોકેકગતી’’તિ ઇમસ્મિં ઉદાહરણે પાલનં આસીસિતં. તિણ્ણં લોકાનં સમાહારોતિ ચ, એકોયેવ ગતિ પટિસરણન્તિ ચ, તિલોકસ્સ એકગતીતિ ચ વાક્યં.

૩૩૫.રસપ્પતીતિજનકં, જાયતે યં વિભૂસનં;
રસવન્તન્તિ તં ઞેય્યં, રસવન્તવિધાનતો.

૩૩૫. રસવન્તમુદાહરતિ “**રસ**”ઇચ્ચાદિના. **યં વિભૂસન**મલઙ્કરણં રસાભાસાદિનો **પતીતિજનકં** અવગમસમ્પાદકં જાયતે, **તં** વિભૂસનં **રસવન્તવિધાનતો** સમ્પાદનતો ‘‘રસવન્ત’’ન્તિ વિઞ્ઞેય્યં યથા અત્થપ્પતીતિ જનકો સદ્દો ‘‘અત્થવા’’તિ.

૩૩૫. ઉદ્દેસે રસીતિ ઉદ્દિટ્ઠરસાલઙ્કારં દસ્સેતિ “**રસ**”ઇચ્ચાદિના. **યં વિભૂસનં** વુત્તાલઙ્કારાનમન્તરે યો કોચિ અલઙ્કારો **રસપ્પતીતિજનકં** સિઙ્ગારાદિનવવિધરસેસુ એકસ્સ રસસ્સ વા તસ્સેવ રસાભાસસ્સ વા અવબોધનં સમ્પાદેન્તો જાયતે, **તં** વિભૂસનં **રસવન્તવિધાનતો** અત્તનો રસસહિતભાવસ્સ પકાસનતો **રસવન્તન્તિ** રસીતિ ઞેય્યન્તિ. યથા અત્થપ્પતીતિજનકો સદ્દો ‘‘અત્થવા’’તિ વુચ્ચતિ, એવં રસપ્પતીતિજનકો અલઙ્કારો રસવન્તો ‘‘રસી’’તિ ચ વુચ્ચતિ. રસસ્સ પતીતિ ચ, તં જનેતીતિ ચ, રસો અસ્સ અત્થીતિ ચ, રસવતો ભાવોતિ ચ, તસ્સ વિધાનં સમ્પાદનન્તિ ચ વાક્યં.

૩૩૬.રાગાનતબ્ભુતસરોજમુખં ધરાય,
પાદા તિલોકગુરુનો’ધિકબદ્ધરાગા;
આદાય નિચ્ચસરસેન કરેન ગાળ્હં,
સઞ્ચુમ્બયન્તિ સતતાહિતસમ્ભમેન.

૩૩૬. ઉદાહરતિ “**રાગ**”ઇચ્ચાદિ. **ધરાય** પથવીઅઙ્ગનાય રાગેન આનતં, મુખં. **રાગં** રત્તવણ્ણં **આનતં** નિન્નમિતં, સરોજં. પઠમે અબ્ભુતસરોજસદિસતાય મુખં, તેન સમાનાધિકરણન્તિ રાગાનતેન સમાસો. દુતિયે તુ રાગાનતઞ્ચ તં અબ્ભુતસરોજં પથવિં ભિન્દિત્વા સિરીપાદસમ્પટિગ્ગહણત્થં ઉટ્ઠહમચ્છરિયપદુમઞ્ચ, તમેવ તસ્સા મુખસદિસત્તા મુખન્તિ **રાગાનતબ્ભુતસરોજમુખં**. **તિલોકગુરુનો** સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ પાદા. કીદિસા? અધિકબન્ધો **રાગો** અનુરાગો, રત્તવણ્ણો વા યેસં તે, તથાવિધા. **નિચ્ચમ**નવરતં **સરસેન** રસવતા **કરેન** હત્થેન, રંસિના વા ગાળ્હં **આદાય** ગહેત્વા **સતતં** નિચ્ચં આહિતો **સમ્ભમો** આદરો, તદભિમુખતા વા, તેન સચ્ચુમ્બયન્તિ, નિક્ખિપન્તિ વા. એત્થ સિલેસરૂપકેહિ સમ્ભોગસિઙ્ગારરસાભાસો જન્યતે. સિઙ્ગારો દુવિધો વિપ્પલમ્ભો, સમ્ભોગો ચેતિ. તેસુ વિપ્પલમ્ભોવ સમગ્ગવણ્ણનાધારત્તા મનોહરો, નેદિસો સમ્ભોગો. સમ્ભોગાભાસે તુ વત્તબ્બમેવ નત્થિ. તથાપિ’હા’ધિગતં સમ્ભોગાભાસોદાહરણં બાલપ્પબોધનત્થં કિઞ્ચિ વિચારેસ્સામ. તત્ર પાદાનં કામુકત્તં ધરાય કામિનિત્તઞ્ચ વાક્યસામત્થિયા વિઞ્ઞાયતે. સદ્દેન વુચ્ચમાનં પુન વુત્તં સિયા. અત્ર પાદાનં તં વિઞ્ઞેય્યં, રત્યુક્કંસાભાસો યદિ કવિના પટિપાદેતબ્બો ન ભવેય્ય, તદા ગાથાયમનનુપપન્નં સિયાતિ એવંવિધવચનતોવ પાદા રત્યાભાસવન્તોતિ ગમ્યતે. રતિયા આલમ્બણવિભાવાભાસો ધરાકામિનિ, રમ્મદેસાદિવિસેસાભાવે અચ્છરિયપદુમુગ્ગમનાભાવતો અબ્ભુતસરોજસદ્દસવનેન ગમ્મમાના રમ્મદેસાદયો ઉદ્દીપનવિભાવાભાસા, બ્યભિચારીભાવાભાસબોધકાનિ કવિવચનાનિ અનુભાવાભાસો. તથા હિ “નિચ્ચસરસેન કરેન ગાળ્હં આદાયા”તિ કરસ્સ સરસતાગાળ્હગ્ગહણકથનેન હરિસાદયો ગમ્યન્તે. “સતતાહિતસમ્ભમેના”તિ ઇમિના ઉસ્સુક્કત્તાદયો પહીયન્તીતિ એવં બન્ધવુત્તીતિ વિભાવાદીહિ બન્ધત્થાભાસાનં મનસિ યો ઉપ્પજ્જતિ આનન્દાભાસો, સો રસાભાસો સમ્ભોગરસાભાસો વુત્તોતિ.

૩૩૬. ઇદાનિ ઉદાહરણં દસ્સેન્તો ઉત્તરિપિ દસ્સેતબ્બસિઙ્ગારહસ્સકરુણાદિરસુદ્દેસસ્સ અનુરૂપતો સિઙ્ગારરસયુત્તમેવ દસ્સેતિ “**રાગા**”ઇચ્ચાદિના. **ધરાય** મહીઅઙ્ગનાય **રાગાનતબ્ભુતસરોજમુખં** રાગેન અનુરાગેન અભિમુખં કત્વા નમિતં અચ્છરિયગુણોપેતપદુમસદિસાનનં નો ચે, રત્તવણ્ણં આનતં અબ્ભુતસરોજસઙ્ખતમુખં **તિલોકગુરુનો** ભુવનત્તયાનુસાસકસ્સ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ પાદા **અધિકબદ્ધરાગા** અધિકબદ્ધાનુરાગવન્તા નો ચે, પુબ્બકમ્મેન કતઅધિકરત્તવણ્ણા **નિચ્ચસરસેન કરેન** સતતાનુરાગયુત્તેન હત્થેન નો ચે, અવિકલત્તા સતતસમ્પત્તિસહિતેન કિરણેન **ગાળ્હં આદાય** ગાળ્હં ગહેત્વા નો ચે, ફુસિત્વા **સતતાહિતસમ્ભમેન** નિચ્ચં કતાદરેન નો ચે, નિરન્તરાહિતઅભિમુખભાવેન **સચ્ચુમ્બયન્તિ** ચુમ્બન્તિ નો ચે, ઠિતિક્રિયાસાધનત્તેન ફુસન્તીતિ.

રાગેન અનુરાગેન આનતં અભિમુખીકતમિતિ ચ, અબ્ભુતઞ્ચ તં સરોજઞ્ચેતિ ચ, તેન સદિસતાય અબ્ભુતસરોજઞ્ચ તં મુખઞ્ચેતિ ચ, રાગાનતઞ્ચ તં અબ્ભુતસરોજમુખઞ્ચેતિ ચ, રાગં રત્તવણ્ણં આનતં નિન્નમિતિ ચ, તઞ્ચ તં અબ્ભુતસરોજઞ્ચેતિ ચ, તમેવ તાદિસમુખસદિસત્તા મુખમિતિ ચ, તિલોકસ્સ ગુરૂતિ ચ, અધિકં કત્વા બદ્ધો, અત્તનો પુબ્બકમ્મેન વા કતો, રાગો અનુરાગો રત્તવણ્ણો વા યેસમિતિ ચ, રસેન અનુરાગેન સમ્પત્તિયા વા સહ વત્તમાનોતિ ચ, આહિતો વિહિતો ચ સો સમ્ભમો આદરો તદભિમુખભાવો વા ચેતિ ચ વિગ્ગહો.

એત્થ “રાગાનતા”તિઆદિકેન સિલેસાલઙ્કારેન ચ “અબ્ભુતસરોજમુખ”ન્તિ રૂપકાલઙ્કારેન ચ સમ્ભોગસિઙ્ગારરસાભાસો ઉપ્પાદીયતિ. તાદિસં ઇત્થિપુરિસાનં સમ્ભોગાભાવેન, તદાકારેન ચ કપ્પિતત્તા રસાભાસો નામાતિ દટ્ઠબ્બો. સિઙ્ગારસ્સ આયોગવિપ્પયોગસમ્ભોગવસેન તિવિધત્તેપિ આયોગવિપ્પયોગદ્વયં વિપ્પલમ્ભમેવાતિ વિપ્પલમ્ભો, સમ્ભોગો ચેતિ દુવિધો હોતિ. તેસુ વિપ્પલમ્ભોવ અનૂનવણ્ણનાય ભૂમિત્તા મનોહરો. સમ્ભોગો પન તાદિસો ન હોતિ. સમ્ભોગાભાસોપિ હીનો હોતિ. એવં સન્તે પયોગં કત્વા કુરુમાનાય વણ્ણનાય ઉચિતભાવેન

ઇહાધિગતસમ્ભોગસિઙ્ગારરસાભાસેન રસિભૂતાલઙ્કારસ્સ ઉદાહરણે રસાભાસો એવં વેદિતબ્બો. પાદાનં કામુકભાવાભાસે ચ ધરાય કામિનીભાવાભાસે ચ વાચકપદેન અવુત્તેપિ ‘‘ધરાય પાદા તિલોકગુરુનો’’તિ ઇદં ઠપેત્વા પાણિધમ્મપકાસકેહિ અવસેસપદેહિ ઞાયતે.

દ્વિન્નં અઞ્ઞમઞ્ઞં રતિઆભાસો ‘‘અધિકબદ્ધરાગા રાગાનત’’ન્તિ ઇમેહિ વુત્તો. અયં રતિઆભાસો ઇધ ઠાયીભાવો પુરિસરતિયા ઇત્થિયા ચ, ઇત્થિરતિયા પુરિસસ્સ ચ આલમ્બણત્તા પાદકામુકધરાકામિનિયો દ્વે અઞ્ઞમઞ્ઞં આલમ્બણવિભાવાભાસા હોન્તિ. રમ્મદેસાદિવિસેસં વિના અચ્છરિયપદુમોદયસ્સ અભાવતો અબ્ભુતસરોજસદ્દસ્સ ઉચ્ચારણેન ગમ્મમાના રમ્મદેસાદયો રતિં ઉદ્દીપયન્તીતિ ઉદ્દીપનવિભાવાભાસા નામ. ‘‘નિચ્ચસરસેન કરેન ગાળ્હમાદાયા’’તિ ઇમિના કરસ્સ સરસભાવસ્સ ચ ગાળ્હં ગહણસ્સ ચ વુત્તત્તા હરિસાદયો ઞાયન્તે. ‘‘સતતાહિતસમ્ભમેના’’તિ ઇમિના ઉસ્સાહાદયો ઞાયન્તિ. તત્થ હરિસઉસ્સાહાદયો બ્યભિચારીભાવાભાસા નામ હોન્તિ. તે બ્યભિચારીભાવાભાસે પકાસેન્તાનિ યથાવુત્તકવિવચનાનિ અનુભાવાભાસા નામાતિ એવં બન્ધે દિસ્સમાનઠાયીભાવબ્યભિચારીભાવવિભાવઅનુભાવેહિ અત્થાવબોધં કરોન્તાનં પણ્ડિતાનં ઉપ્પજ્જમાનો યો સન્તોસાભાસસઙ્ખાતો રસાભાસો અત્થિ, સો ઇધ સમ્ભોગરસાભાસોતિ કથિતોતિ. ઠાયીભાવાદયો ઉપરિ આવિભવિસ્સન્તિ.

૩૩૭ઇચ્ચા’નુગમ્મ પુરિમાચરિયાનુભાવં,
સઙ્ખેપતો નિગદિતો’ય’મલઙ્કતીનં;
ભેદો’પરૂપરિ કવીહિ વિકપ્પિયાનં,
કો નામ પસ્સિતુ’મલં ખલુ તાસ’મન્તં.

ઇતિ સઙ્ઘરક્ખિતમહાસામિપાદવિરચિતે

સુબોધાલઙ્કારે

અત્થાલઙ્કારાવબોધો નામ

ચતુત્થો પરિચ્છેદો.

૩૩૭. એવમુદ્દેસાનુક્કમેન યથાપટિઞ્ઞાતં નિક્ખિપેત્વા ઇદાનિ નિગમનપુબ્બકં બહુત્તમેસં નિદ્દિસિતુમાહ ‘‘**ઇચ્ચિ**’’ચ્ચાદિ. **ઇતિ** ઇમિના વુત્તપ્પકારેન પુરિમાનં દણ્ડીઆદીનં **આચરિયાનં આનુભાવં** બન્ધલક્ખણાનિ **અનુગમ્મ** અનુગન્ત્વા **અલઙ્કતીન**મલઙ્કારાનં અયં ભેદો સઙ્ખેપતો **નિગદિતો** કથિતો. સઙ્ખેપતોતિ વુત્તો, કસ્માતિ આહ ‘‘**ઉપરૂપરી**’’તિઆદિ. **ઉપરૂપરિ** દીઘકાલમારબ્ભ યાવેદાનિ મત્થકમત્થકે કવીહિ **વિકપ્પિયાનં** પભેદિયમાનાનં **તાસ**મલઙ્કતીનં **અન્તં** પરિયન્તં પસ્સિતું **ખલુ એકન્તેન કો નામ** જનો **અલં** સમત્થો.

ઇતિ મહાસામિનામિકાયં સુબોધાલઙ્કારટીકાયં

ચતુત્થો પરિચ્છેદો.

૩૩૭. એવં ઉદ્દેસક્કમેન યથાપટિઞ્ઞાતે અત્થાલઙ્કારે નિક્ખિપેત્વા ઇદાનિ નિગમનમુખેન એસં અત્થાલઙ્કારાનં બહુભાવં દસ્સેતિ "**ઇચ્ચાનુગમ્મ**"ઇચ્ચાદિના. **ઇતિ** યથાવુત્તનયેન **પુરિમાચરિયાનુભાવં** પુબ્બકાલિકાનં દણ્ડીભદ્દપાણાદીનં અલઙ્કારસત્થસઙ્ખાતાનુભાવં અનુગમ્મ અલઙ્કતીનં અયં ભેદો **સઙ્ખેપતો નિગદિતો** મયા વુત્તો સઙ્ગહિતો. કસ્માતિ ચે? **ઉપરૂપરિ** દીઘકાલતો પટ્ઠાય યાવજ્જતના **કવીહિ** રચનાકત્તારેહિ **વિકપ્પિયાનં** અનેકપ્પકારતો કપ્પિયમાનત્તા પુથક્કરિયમાનાનં **તાસમલઙ્કતીનં અન્તં** પરિયન્તં પસ્સિતું **ખલુ** એકન્તેન **કો નામ** પુગ્ગલો **અલં** સમત્થોતિ. સઙ્ગહમનાદિયિત્વા કેનાપિ પરિયન્તં અધિગન્તું ન સક્કાતિ અધિપ્પાયો. પુરે ભવાતિ ચ, પુરિમા ચ તે આચરિયા ચેતિ ચ, તેસમાનુભાવોતિ ચ, વિસેસતો અસઙ્કરતો કપ્પિયન્તિ ચ વાક્યં.

ઇતિ સુબોધાલઙ્કારનિસ્સયે

ચતુત્થો પરિચ્છેદો.

૫. ભાવાવબોધપરિચ્છેદ

૩૩૮.પટિભાનવતા લોક-વોહાર’મનુસારિના;
તતો’ચિત્યસમુલ્લાસ-વેદિના કવિના પરં.

૩૩૮. તદેવ યથાપટિઞ્ઞાતમલઙ્કારવિભાગં બોધેત્વા સમ્પતિ રસવન્તાલઙ્કારપ્પસઙ્ગેનાધિગતં રસં સકલ સંસારદુક્ખનિસ્સ રણેકનિમિત્તવિમુત્તિરસેકરસવિસુદ્ધસદ્ધમ્માગમવિઞ્ઞાહસપ્પીણનોણતમતીનં પરમસદ્ધાલૂનમનધિગતત્તેપિ લક્ખણમત્તેન લોકવોહારકોસલ્લમત્તપરિગ્ગહાય કિઞ્ચિમત્તમુપદિસિતું ન સાકલ્લેન “**પટિભાનવતા**”તિઆદિમાહ. **પટિભાનં** તંતંઠાનાનુરૂપપ્પવત્તા પઞ્ઞા. સા હિ સરસરચનાયચ્ચન્તોપકારિકા, તતોવ કબ્બં ‘‘પટિભાન’’ન્તિ વુચ્ચતિ. તેનાહ “**પટિભાનવતા**”તિ. કવિના લોકવોહારાનુગન્તબ્બો. યો હિ સકલં લોકવોહારં નાનુસરતિ, સો કવિયેવ ન હોતિ. તેનાહ “**લોકવોહારમનુસારિના**”તિ. યતો ઓચિત્યં નામ કવીનં પરમં રહસ્સં લોકવોહારેપિ ઉચિતઞ્ઞૂયેવ પસંસીયતે, સમુચિતલોકવોહારાનુસારેનેવ ચ વક્ખમાનાનુક્કમેન વિરચિતા રચના સચેતનાનં રસસ્સાદાય સમ્પજ્જતે, તસ્મા ઓચિત્યે સમુલ્લસત્તં દિત્તં કુટમેવ બન્ધનં કાતું વટ્ટતિ. તતોવચ્ચન્તમોચિત્યસમુલ્લાસવેદિના કવિના ભવિતબ્બં. તેનાહ “**પરં ઓચિત્યસમુલ્લાસવેદિના**”તિ. સબ્બઞ્ચેતં ‘‘કવિના’’તિ એત્થ વિસેસનં, “**કવિના**”તિ ચેતં ‘‘નિબન્ધા’’તિ એત્થ અવુત્તો કત્તા.

૩૩૮. એવં યથાપટિઞ્ઞાતાનમલઙ્કારાનં દસ્સનાવસરે રસવન્તાલઙ્કારપ્પસઙ્ગેનાધિગતનવવિધસિઙ્ગારાદિરસે સકલસંસારદુક્ખનિસ્સરણઅસહાયકરણભૂતવિમુત્તિરસેન એકરસભૂતે અતિપણીતે સદ્ધમ્મામતરસેયેવ લુદ્ધાનં સદ્ધાબાહુલ્લસુદ્ધસંયમાનં વિમુખેપિ લક્ખણમત્તપરિઞ્ઞાણેન લોકવોહારેસુ અસમ્મોહત્થં સઙ્ખેપેન દસ્સેતુકામો ઇદાનિ “**પટિભાનવતા**”ઇચ્ચાદિમાહ. **પટિભાનવતા** સરસરચનાય અચ્ચન્તોપકારટ્ઠાનોચિતપઞ્ઞાવિસેસવતા **લોકવોહારમનુસારિના** સકલલોકે વોહારાનુરૂપમનુગતેન **તતો** યસ્મા ઓચિત્યં નામ હદયતો અબહિ કાતબ્બં, રહસ્સમિવ બન્ધતો વિયોજનીયં ન હોતિ. તસ્મા **પરમતિસયેન** **ઓચિત્યસમુલ્લાસવેદિના** ઉચિતભાવેન વત્તુમિચ્છિતત્થસ્સ ઉદ્દીપનસ્સેવ અનુરૂપપ્પકારેન ઇટ્ઠત્થસ્સ સમુલ્લાસનં દિત્તિં જાનન્તેન **કવિના** બન્ધકારકેન નિબન્ધાતિ સમ્બન્ધો. પટિભા પટિભાનન્તિ પઞ્ઞાયેતં નામં, તતો જાતકબ્બસ્સપિ પટિભાતિ વુચ્ચમાનત્તા અયં પઞ્ઞાવિસેસો રચનાય અચ્ચન્તોપકારોતિ ઞાતબ્બો. પટિભાનમસ્સત્થીતિ ચ, લોકસ્સ વોહારોતિ ચ, તં અનુગચ્છતિ સીલેનાતિ ચ, ઓચિત્યેન સમુલ્લાસોતિ ચ, તં વિજાનાતિ સીલેનાતિ ચ વિગ્ગહો.

૩૩૯ઠાયીસમ્બન્ધિનો ભાવ-વિભાવા સાનુભાવકા;
સમ્પજ્જન્તિ નિબન્ધા તે, રસસ્સાદાય સાધુનં.

૩૩૯. “**ઠાયિ**”ચ્ચાદિ. ઠાયિનો વક્ખમાનરત્યાદયો તેહિ સહ સમ્બન્ધો વિભાવાદીહિ યોગે રત્યાદીનમસ્સાદિયત્તમાનીયમાનત્તા એતેસમત્થીતિ **ઠાયીસમ્બન્ધિનો**. સહ અનુભાવેહિ વક્ખમાનલક્ખણેહીતિ **સાનુભાવકા**, ભાવો વિભાવો ચ, વક્ખમાનો ભાવેન ભાવાભાસોપિ ઇમિનાવ સઙ્ગહિતો, રસસ્સાદાય સમ્પજ્જન્તીતિ સમ્બન્ધો.

૩૩૯. “**ઠાયિ**”ચ્ચાદિ. **ઠાયીસમ્બન્ધિનો** ઠાયીપદેન, તેન વાચ્ચરતિહાસાદિઅત્થેન વા સમ્બન્ધુપગતા **સાનુભાવકા** વક્ખમાનાનુભાવેહિ સહ પવત્તા **ભાવવિભાવા** વક્ખમાનભાવવિભાવા **નિબન્ધા** વુત્તગુણોપેતકવિના

બન્ધિતા એકત્થ આહરિત્વા દસ્સિતા **સાધુનં** ઇસ્સાદિદોસરહિતાનં સજ્જનાનં **રસસ્સાદાય** સિઙ્ગારાદિવક્ખમાનરસસ્સ અસ્સાદનત્થં **સમ્પજ્જન્તિ** પવત્તન્તીતિ. ઇમાય ગાથાય ઠાયીભાવો બ્યભિચારીભાવો કેવલભાવો વિભાવો અનુભાવો રસો ચેતિ ઇમે ઉદ્દિટ્ઠા ભવન્તિ, કથન્તિ ચે? ભાવવિભાવાનં ''ઠાયીસમ્બન્ધિનો''તિ વિસેસનં ભવતિ, તેન ભાવસ્સ ઠાયી ચ સો ભાવો ચેતિ ચ ઠાયીપદેન સમ્બન્ધત્તા ઠાયીભાવો ચ, પુન બ્યભિચારીભાવે સતિ ''ઠાયીભાવો''તિ ઇમસ્સ સાધકત્તા ઇમસ્સેવ ઠાયીભાવપદસ્સ પયોગસામત્થિયેન ગમ્મમાનો બ્યભિચારીભાવો ચ, પુન ઠાયીપદેન સમાસમકત્વા વિસું દસ્સિતભાવસદ્દસુતિયા ઠાયીભાવબ્યભિચારીભાવેહિ અઞ્ઞો ભાવો ચ, તથા એવ ઠાયીપદેન વાચ્ચરતિહાસાદિઅત્થસ્સ ઉપ્પત્તિઉદ્દીપનદ્વયં વિભૂતં કત્વા સજ્જેત્વા ઠિતત્તા તેહિ રતિહાસાદીહિ અત્થેહિ સમ્બન્ધિનો આલમ્બણઉદ્દીપનસઙ્ખતવિવિધવિભાવા ચ, એવમેવ સાનુભાવકપદેન સમાયોગેન દસ્સિતાનુભાવો ચ, ''રસસ્સાદાયા''તિ ઇમિના નિદ્દિટ્ઠરસો ચાતિ એવમિમે ઠાયીભાવાદયો ઉદ્દિટ્ઠા હોન્તિ. ઠાયિના સહ સમ્બન્ધોતિ ચ, સો એતેસમત્થીતિ ચ, ભાવો ચ વિભાવો ચેતિ ચ, સહ અનુભાવેહિ વત્તન્તીતિ ચ, રસસ્સ અસ્સાદોતિ ચ વાક્યં.

ભાવઅધિપ્પાય

૩૪૦ચિત્તવુત્તિવિસેસા તુ, ભાવયન્તિ રસે યતો;
રત્યાદયો તતો ભાવ-સદ્દેન પરિકિત્તિતા.

૩૪૦. ઇદાનિ યથાઉદ્દિટ્ઠેસુ ઠાયાદીહિ ભાવવિભાવાનુભાવરસેસુ પઠમં ભાવં વિભાવેતું ભાવસદ્દમન્વત્થયતિ "**ચિત્ત**"ઇચ્ચાદિના. ચિત્તસ્સ વુત્તિયો રમણહસનાદિઆકારેન પવત્તિયો, તાવ વિસેસા વિસિટ્ઠસભાવત્થાતિ **ચિત્તવુત્તિવિસેસા**. **રત્યાદયો** ઠાયીબ્યભિચારીસાત્તિકા. **તુ**સદ્દો વિસેસે. યતો **રસે** સિઙ્ગારાદયો **ભાવયન્તિ** નિપ્ફાદેન્તિ. તતો ભાવસદ્દેન **પરિકિત્તિતા** ભરતાદીહિ કથિતા. એત્થ હિ ણ્યન્તો ભૂધાતુ કરણે વત્તતે. યતો ચાયં ન કેવલં કરણેયેવ વત્તતે, અથ ખો બ્યાપને, પટિપાદને ચ, તસ્માસ્સ પટિભાનં ચિત્તં ભાવયન્તિ બ્યાપેન્તિ. અથ વા કવિનો લોકટ્ઠિતિઞાણલક્ખણં અધિપ્પાયં ભાવયન્તિ પટિપાદેન્તીતિ **ભાવા**તિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો.

૩૪૦. ઇદાનિ ઉદ્દિટ્ઠેસુ ઠાયીભાવાદીસુ ઠાયીઆદીનં [ઠાયીભાવાદીનં (ક॰)] તિણ્ણં સાધારણો ભાવો નામ એસોતિ દસ્સેન્તો અન્વત્થવસેન દસ્સેતિ "**ચિત્ત**"ઇચ્ચાદિ. **ચિત્તવુત્તિવિસેસા તુ** ચિત્તસ્સ ઉત્તરિ વક્ખમાનારમ્મણહસનસોચનાદીહિ, નિબ્બેદાદીહિ, થમ્ભાદીહિ ચ આકારેહિ પવત્તિસઙ્ખાતા અઞ્ઞમઞ્ઞં અસઙ્કરાકારસઙ્ખાતા વિસેસા પન ઠાયીબ્યભિચારીસાત્તિકા **યતો** યસ્મા **રસે** સિઙ્ગારાદિરસે **ભાવયન્તિ** નિપ્ફાદેન્તિ કરોન્તિ. નો ચે, **રસે** સિઙ્ગારાદિરસવિસયે પણ્ડિતાનં ચિત્તં **ભાવયન્તિ** બ્યાપનં કરોન્તિ. નો ચે, તસ્મિંયેવ રસવિસયે કવિનો લોકસભાવં વિસયં કત્વા પવત્તઞાણલક્ખણં અધિપ્પાયં **ભાવયન્તિ** પટિપાદનં કરોન્તિ. તતો **ભાવસદ્દેન** હેતુકત્તરિ નિપ્ફન્નેન **રત્યાદયો** રતિહાસાદયો **પરિકિત્તિતા** ભરતાદીહિ વુત્તા હોન્તીતિ. ''રત્યાદયો''તિ એત્થ **આદિ**સદ્દેન હાસાદયો ઠાયીભાવા ચ, નિબ્બેદાદયો બ્યભિચારીભાવા ચ, થમ્ભપલયાદયો સાત્તિકભાવા ચ સઙ્ગહિતાતિ દટ્ઠબ્બા. ચિત્તસ્સ વુત્તિયોતિ ચ, તા એવ વિસેસાતિ ચ, ભાવો ઇતિ સદ્દોતિ ચ વાક્યં.

ઠાયીભાવઅધિપ્પાય

૩૪૧વિરોધિના'ઞ્ઞભાવેન,
યો ભાવો ન તિરોહિતો;

સીલેન તિટ્ઠતિ’ચ્ચે’સો,
ઠાયીભાવોતિ સદ્દિતો.

૩૪૧. ઠાયાદિકે તિવિધે ભાવે કમેનાહ “**વિરોધિના**”ઇચ્ચાદિના. વિરોધિના **અઞ્ઞેન** જિગુચ્છાદિના ભાવેન **યો ભાવો** રત્યાદિકો **ન તિરોહિતો** નચ્છાદિતો, **એસો** ભાવો અનુચ્છિજ્જમાનત્તા એવ તિટ્ઠતિ સીલેનાતિ, ઠાયી એવ ભાવોતિ **ઠાયીભાવોતિ સદ્દિતો** કથિતો. યો ભાવાદીહિ આલોકિતસ્સાદં નીતો સમાનીતો, સો સામાજિકેહિ અસ્સાદિયમાનત્તા રસોતિ વુચ્ચતિ. વક્ખતિ હિ ‘‘સવિભાવ’’ઇચ્ચાદિ.

૩૪૧. ઇદાનિ ઠાયીઆદિકે તિવિધભાવે કમેન નિદ્દિસતિ “**વિરોધિ**”ઇચ્ચાદિના. **વિરોધિના અઞ્ઞભાવેન** રતિહાસાદીનં વિરુદ્ધેન જિગુચ્છાદિના અઞ્ઞભાવેન **યો ભાવો** રતિહાસાદિકો **તિરોહિતો ન** બ્યવહિતો ન હોતિ, **એસો** વિરુદ્ધભાવેન અબ્યવહિતો ભાવો તિટ્ઠતિ સીલેનાતિ ઇમિના અત્થેન ઠાયી નામ હોતીતિ કત્વા **ઠાયીભાવોતિ સદ્દિતો** કથિતોતિ. યો વિભાવાનુભાવાદીહિ અસ્સાદનીયત્તં પાપિતો સબ્ભેહિ અસ્સાદનીયત્તા રસોતિ વુચ્ચતિ, સો ઠાયી નામાતિ વુચ્ચતિ. અઞ્ઞો ચ સો ભાવો ચેતિ ચ, તિરો કયિરિત્થાતિ ચ, ઠાયી ચ સો ભાવો ચેતિ ચ વિગ્ગહો.

ઠાયીભાવપ્પભેદઉદ્દેસ

૩૪૨.રતિહાસા ચ સોકો ચ,
કોધુસ્સાહભય’મ્પિ ચ;
જિગુચ્છાવિમ્હયા ચેવ,
સમો ચ નવ ઠાયિનો.

૩૪૨. રત્યાદીનં નવન્નમેવ ઠાયિત્વં સમ્ભવતીત્યાહ “**રતિ**”ચ્ચાદિ. સમો ચેતિ એવં ઠાયિનો નવાતિ યોજના. નવેવેતે સકસકવિભાવાનુભાવેહિ સમુલ્લાસિતા વિસુમ્પિ બન્ધિતબ્બા કવિના, અભિનેતબ્બા ચ નટેન, તથા સેસભાવાપિ. તત્થ યદિ પનાયં રતિ અસેસઇત્થિપુરિસગુણયુત્તાનં ઇત્થિપુરિસાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં જનિતા, ચન્દાદીહિ ઉદ્દીપનવિભાવેહિ ઉદ્દીપિતા, ઉસ્સુક્કતાદિબાધકેહિ અનુભાવેહિ પરિપોસિતા, સકસકાનુભાવસામત્થિયા પતીયમાનેહિ અનેકરૂપેહિ બ્યભિચારીહિ ચિત્તતા સિયા, તદા તુ ઠાયી રતિ નટાભિનયેન, સુબન્ધસવનેન વા સબ્ભેહિ અસ્સાદિયમાના સિઙ્ગારરસત્તમાપજ્જતે. એવં યથાયોગં હાસાદિઠાયીભાવાનં હસ્સરસાદિભાવાપજ્જને યુત્તિં સમન્નેય્ય.

૩૪૨. ઠાયીભાવો નામ રત્યાદયો નવેવેતિ દસ્સેતું “**રતિહાસા**”તિઆદિમાહ. રતિહાસા ચ સોકો ચ કોધુસ્સાહભયમ્પિ ચ જિગુચ્છાવિમ્હયા ચેવ **સમો** સન્તગુણો ચાતિ એવં ઠાયિનો નવ હોન્તિ. ઇમેસં રત્યાદીનં નવન્નં સરૂપકથનં ‘‘સિઙ્ગારહસ્સકરુણા’’તિઆદિકાય ઉદ્દેસગાથાય અનન્તરે નિદ્દેસે પાકટો હોતિ. રતિ ચ હાસો ચાતિ ચ, કોધો ચ ઉસ્સાહો ચ ભયઞ્ચેતિ ચ, જિગુચ્છા ચ વિમ્હયા ચેતિ ચ વાક્યં. ઇમે નવ ચ એવં બ્યભિચારીભાવસાત્તિકાભાવો ચેતિ ઇમે યથાસકમનુરૂપવિભાવાનુભાવેહિ દિત્તં કત્વા પચ્ચેકં કવિના બન્ધિતબ્બા, નટેન ગહેત્વા દસ્સિતબ્બા ચ. ઇમેસુ તિવિધભાવેસુ અયં રતિ અસેસપુમિત્થિગુણેહિ યુત્તેહિ નરનારીહિ અઞ્ઞમઞ્ઞં ઉપ્પાદિતા, ચન્દાદીહિ ઉદ્દીપનવિભાવેહિ ઉદ્દીપિતા, ઉસ્સાહાદિપકાસકકાયિકવાચસિકપયોગસઙ્ખાતાનુભાવેન પોસિતા, સકસકાનુભાવસામત્થિયેહિ ગમ્મમાનાનેકપ્પકારબ્યભિચારીભાવેહિ વિચિત્તકતા હોતિ. ઈદિસા’યં રતિ

નટસ્સ અભિનયેન ચ પસત્થબન્ધસવનેન ચ સબ્ભેહિ અસ્સાદિયમાનસિઙ્ગારાદિરસત્તં પાપુણાતીતિ વિઞ્ઞાતબ્બા. હાસાદીનં સેસઠાયીભાવાનં હસ્સરસાદિભાવાપત્તિયં યુત્તિ એવં યથારહં વેદિતબ્બાતિ.

બ્યભિચારીભાવઅધિપ્પાય

૩૪૩તિરોભાવાવિભાવાદિ-
વિસેસેના'ભિમુખ્યતો;
યેતે ચરન્તિ સીલેન,
તે હોન્તિ બ્યભિચારિનો.

૩૪૩. બ્યભિચારિનો આહ "**તિરોભાવ**"ઇચ્ચાદિના. **તિરોભાવો** ઠાયીનં એકસ્સાપિ ભાવસ્સ નિબ્બેદાદિનો અચિરટ્ઠાયિતા ચ **આવિભાવો** પાકટતા ચ નાનારસનિસ્સયત્તા તે આદયો યસ્સ. **આદિ**સદ્દેન ઠાયીધમ્મસ્સ સુખદુક્ખાદિરૂપસ્સ ગહણં, સોવ વિસેસો, તેન. ઠાયીધમ્મસ્સ સુખદુક્ખરૂપસ્સ ગહણં, અત્તનો ધમ્મસ્સ સુખદુક્ખરૂપસ્સ ઠાયિનિ સમારોપનઞ્ચા**ભિમુખ્યં**. તથા હિ રતિયં પરિસમો સુખાનુવિદ્ધો ભવતિ, સોકે દુક્ખાનુવિદ્ધો. રતિયં સુખસભાવાપિ ગિલાનિપ્પભુતયો બ્યભિચારિનો સકમ્મં દુક્ખમિમં સમારોપયન્તેવ. તતો તેન અભિમુખભાવેન **યે એતે** ભાવા સીલેન **ચરન્તિ** પવત્તન્તિ, તે બ્યભિચારિનો હોન્તીતિ.

૩૪૩. ઇદાનિ ઉદ્દેસક્કમેન બ્યભિચારીભાવે લક્ખણતો દસ્સેતિ "**તિરોભાવા**"ઇચ્ચાદિના. **તિરોભાવાવિભાવાદિવિસેસેન** બ્યભિચારીભાવાનં અત્તનો અનેકરસં નિસ્સાય પવત્તત્તા, લોકસ્સ ભિન્નરુચિકત્તા ચ કિસ્મિઞ્ચિ ઠાયીભાવે બ્યભિચારીભાવાનમત્તનો ગુણસ્સ લીનત્તઞ્ચ કિસ્મિઞ્ચિ તસ્સેવ ગુણસ્સ પાકટત્તઞ્ચાતિઆદિકેન વિસેસેન **અભિમુખ્યતો** ઠાયીભાવાનં સુખદુક્ખરૂપં અત્તનિ ચ અત્તનો સુખદુક્ખરૂપં ઠાયીભાવેસુ ચ આરોપનસઙ્ખાતેન અભિમુખભાવેન **યેતે** ભાવા **સીલેન ચરન્તિ** પકતિયા પવત્તન્તિ, **તે** ભાવા બ્યભિચારિનો નામ હોન્તીતિ. એવમેવ [એવરૂપા (ક॰)] પીળા સરૂપેન એકો પરિસમસઙ્ખતબ્યભિચારીભાવો રતિયં સગુણેન લીનો સુખાનુવિદ્ધો હુત્વા, સોકે સગુણેન પાકટો દુક્ખાનુવિદ્ધો ચ હુત્વા પવત્તતે. એવમેવ સુખસભાવરતિયં ગિલાનાદયો બ્યભિચારિનો સકિયં દુક્ખસરૂપં આરોપેન્તીતિ કત્વા તિરોભાવવિભાવાદિવિસેસેન અભિમુખં પવત્તન્તિ. તિરોભવનમિતિ ચ, આવિભવનમિતિ ચ, તિરોભાવો ચ આવિભાવો ચેતિ ચ, તે આદયો યસ્સ ઠાયીભાવેસુ વિજ્જમાનાનં સુખદુક્ખસભાવાનં અત્તનિ આરોપનસ્સેતિ ચ, સોયેવ વિસેસોતિ ચ, અભિમુખાનં ભાવોતિ ચ વિગ્ગહો. બ્યભિચારીપદે **વિ**સદ્દો વિસેસત્થે **અભિ**સદ્દો અભિમુખભાવે વત્તતિ.

બ્યભિચારીભાવપ્પભેદ

૩૪૪નિબ્બેદો તક્કસઙ્કા સમ-
ધિતિજળતા દીનતુગ્ગાલસત્તં,
સુત્તં તાસો ગિલાનુ'સ્સુકહરિસ-
સતિસ્સાવિસાદાબહિત્થા.

ચિન્તા ગબ્બા'પમારો'મરિસમદ-
મતુમ્માદમોહા વિબોધો,

નિદ્દાવેગા સબિળં મરણ-
સચપલાબ્યાધિ તેત્તિંસમે’તે.

૩૪૪. તે દસ્સેતિ “**નિબ્બેદો**”ઇચ્ચાદિના. **દીનતુગ્ગાલસત્તન્તિ** દીનતા ચ ઉગ્ગતઞ્ચ આલસત્તઞ્ચ, ગિલાનિ **ઉસ્સુક**ઇતિ ઉસ્સુક્કં. ચપલઇતિ ચાપલ્લં, સહ ચપલેન સચપલો, સો ચાયં બ્યાધિ ચ, મરણઞ્ચ સચપલબ્યાધિ ચ સમાહારે. તઞ્ચ સહ બિળાય વત્તતીતિ **સબિળન્તિ એતે** યથાવુત્તબ્યભિચારીભાવા તેત્તિંસ હોન્તીતિ. ઉસ્સાહવતા વીરરસો તંવસેનેવ અસ્સાદીયતિ. ભીરુના તુ સોવ ભયાનકરસવસેનેતિ લોકસભાવસ્સ અનેકત્તા તદત્થમેતે બ્યભિચારિનો એકેકસ્સરસસ્સ બહવો વણ્ણનીયા, યતો તંવણ્ણનાદ્વારેન સબ્બોપિ તેસુ કિઞ્ચિ અસ્સાદેતીતિ. તત્થ યસ્મા પન મારણોપગતવેરિદસ્સનમેકમેવ તક્ખણેયેવ ભિન્નં પકતિવસેન ભીરુનો ભયસ્સ હેતુ, સઙ્ગામલોલસ્સ તુ ઉસ્સાહનિમિત્તં સિયા. તથા નટેન કતં વિકતમાભરણં ક્રિયાવા નીચપકતીનં ઠાયિનો હાસસ્સ હેતુ, ગમ્ભીરપકતીનં બ્યભિચારિનો હાસસ્સ, તસ્મા ભાવે વણ્ણયતા કવિના ભાવા તથા વણ્ણનીયા, યથોચિત્યપરિપોસો સિયા. ઓચિત્યભઙ્ગો તુ મહતા વાયામેન પરિહરિતબ્બો.

તેસુ **નિબ્બેદો** અત્તાવમાનનં. તસ્સ ચ ઇત્થીનઞ્ચ નીચાનઞ્ચ દાલિદ્દિયં વિભાવો, યોગીનં તુ તત્વસંવેદનં વિભાવો, અસ્સુપતનચિન્તાદયો એત્થ અનુભાવા.

તક્કો વિતક્કનં. તસ્સ સન્દેહો વિભાવો, સિરોકમ્પાદિ અનુભાવો.

સઙ્કાય વિરુદ્ધચરણં વિભાવો, કમ્પાદયો અનુભાવો.

સમો ખેદો. તત્થ ગત્યાદિ વિભાવો, સેદાદિ અનુભાવો.

ધિતિ સન્તોસો. ઞાણાદિ વિભાવો, અનુભાવો ભોગાલોલતાદિ.

જળતા અપ્પટિપત્તિ. તસ્સા ઇટ્ઠાનિટ્ઠદસ્સનાદિ વિભાવો, અનિમિસનયનાલોચનાદિ અનુભાવો.

દીનતા ચેતસો અનોજતા. તસ્સા વિભાવો દુગ્ગતતાદિ, અનુભાવો મલિનવત્થતાદિ.

ઉગ્ગતા દારુણત્તં. તસ્સા વિભાવો બલવાપરાધાદિ, તસ્સ અનુભાવો તજ્જનાદિ.

આલસત્તસ્સ પરિસમાદિ વિભાવો, જિમ્હતાદિ અનુભાવો.

સુત્તસ્સ નિદ્દા વિભાવો, તસ્સાદાદયો અનુભાવો.

તાસો ચિત્તક્ખોભો. વિભાવો અસ્સ ગજ્જિતાદિ, કમ્પનાદિ અનુભાવો.

આયાસપિપાસાદિ વિભાવો **ગિલાનિયા**, વિવણ્ણતાદયો અનુભાવો.

કાલક્ખમતા **ઉસ્સુકં**. વિભાવો તસ્સ રમણીયદસ્સનિચ્છાદિ, અનુભાવો તુરિતતાદિ.

ચેતોપસાદો **હરિતો**. તત્ર ઉસ્સવાદિ વિભાવો, અસ્સુસેદાદયો અનુભાવો.

સદિસદસ્સનાદિ વિભાવો **સતિ**યા, અનુભાવો ભમુસમુન્નમનાદિ.

પરેસમુક્કંસાસહનતા **ઇસ્સા**. તસ્સા દુજ્જનત્તગબ્બાદયો વિભાવો, દોસકથનાવજાનનાદયો અનુભાવો.

વિસાદો ખેદો. વિભાવો તસ્સ આરદ્ધકારિયાસિદ્ધાદિ, બાધયતાપાદિ અનુભાવો.

અબહિત્થા કાયસંવરણં. તસ્સા વિભાવો લજ્જાદિ, અનુભાવો’ઞ્ઞવિક્રિયા.

ચિન્તા ઇટ્ઠાલાભાદીહિ, અનુભાવો મુકુલિતનયનાદિ.

ગબ્બો અભિમાનો. વિભાવોસ્સ ઇસ્સરિયાદિ, અનુભાવો અવજાનનાદિ.

અપમારો ગાહરુક્ખાદીહિ [ગાહરુક્ખપતનાદીહિ (?)], ભૂપાતાદયો એત્થ અનુભાવો.

અમરિસો અક્ખમતા. વિભાવો અસ્સાવમાનનાદિ, સિરોકમ્પનતજ્જનાદયો અનુભાવો.

મદો પમાદુક્કંસો. તસ્સ વિભાવો પાનં, ચલમાનઙ્ગવચોગતિહાસાદયો અનુભાવો.

મતિ કઙ્ખચ્છેદો. ઉપદેસાદિ વિભાવો, મુખવિકાસાદિ એત્થ અનુભાવો.

અસમેક્ખિતકારિતા **ઉમ્માદો**. તસ્સ વિભાવો સન્નિપાતગહણાદિ, અટ્ઠાનરુદિતગીતહાસાદયો અનુભાવો.

મોહો ભયાદીહિ, અનુભાવો થમ્ભકમ્પાદિ.

દુરાચારાદીહિ **બિળં**, અધોમુખતાદિ અનુભાવો.

મરણં વિભાવઅનુભાવેહિ સુપસિદ્ધં.

ચપલતા રાગદોસાદીહિ, સચ્છન્દચરણાદિ અનુભાવો. **બ્યાધિ** પાકટો.

યે વા પનઞ્ઞે ઇધ નિદ્દિટ્ઠા ચિત્તવુત્તિવિસેસાપિ સંવિજ્જન્તિ સુખુમભેદા, તેસુ કેચિ વુત્તેસ્વન્તોગધા હોન્તિ. યથા હિ ઇચ્છાસભાવા સબ્બે કામા રતિયં અન્તોગધા, તથા દોસપ્પકારા કોધા મરિસઇસ્સાદીસ્વન્તોગધા, દુક્ખસભાવા સોકસમબ્યાધિગિલાનિ વિસાદાદીસ્વન્તોગધા. પીત્યાદયો સુખસભાવા હરિસેતિ દટ્ઠબ્બં. તેસુ ભયા તાસો અઞ્ઞો, સઙ્કા તથા અમરિસો. તસ્મા ઇસ્સા, તથા ગિલાનિતો સમો, નિદ્દાય સુત્તં, ઉસ્સુકા ચપલતા, તથા મોહા પલયો વક્ખમાનો અઞ્ઞોતિ મન્તબ્બં.

૩૪૪. ઇદાનિ તે બ્યભિચારીભાવે સરૂપેન દસ્સેતિ “**નિબ્બેદો**”ઇચ્ચાદિના. **નિબ્બેદો** અત્તનિન્દાસઙ્કતો ચ, તક્કસઙ્કા ચ, **સમધિતિજળતા** પરિસમો સન્તોસલક્ખણા ધિતિ જળતા ચ, **દીનતુગ્ગાલસત્તં** દીનભાવદારુણભાવઅલસભાવા ચ, **સુત્તં** સયનઞ્ચ, **તાસો** ચિત્તક્ખોભો ચ, ગિલાનપરિમદ્દિતભાવો ચ, **ઉસ્સુકહરિસસતિસ્સાવિસાદાબહિત્થા** ઉસ્સાહપિતિસતિઇસ્સાખેદઆકારસંવરા ચ, ચિન્તા ચ, **ગબ્બો** અભિમાનો ચ, અપમારો ચ, **અમરિસમદમતુમ્માદમોહા** અક્ખન્તિપમાદાધિક્કા કઙ્ખચ્છેદઉમ્માદમોહા ચ, **વિબોધો** પબોધો ચ,

નિદ્દાવેગા નિદ્દા ચ, આવેગસઙ્ખાતો સમ્ભમો ચ, **સબિળં** લજ્જાસહિતં **મરણસચપલાબ્યાધિ** મરણઞ્ચ ચાપલ્યસહિતા બ્યાધિ ચેતિ. **એતે તેત્તિંસ** બ્યભિચારીભાવા નામ હોન્તિ. તક્કો ચ સઙ્કા ચેતિ ચ, સમો ચ ધિતિ ચ જળતા ચેતિ ચ, દીનતા ચ ઉગ્ગો ચ અલસત્તઞ્ચાતિ ચ, ઉસ્સુકઞ્ચહરિસો ચ સતિ ચ ઇસ્સા ચ વિસાદો ચ અબહિત્થા ચેતિ ચ, અમરિસો ચ મદો ચ મતિ ચ ઉમ્માદો ચ મોહો ચેતિ ચ, નિદ્દા ચ આવેગો ચેતિ ચ, સહ બિળાય વત્તતીતિ ચ, સહ ચપલેન ચાપલ્યેન વત્તતીતિ ચ, સચપલો ચ સો બ્યાધિચેતિ ચ, મરણઞ્ચ સચપલબ્યાધિ ચેતિ ચ વાક્યં. મરણસચપલાબ્યાધીતિ સમાહારદ્વન્દો. તસ્મા ''સબિળ''ન્તિ પદં એતસ્સ વિસેસનં હોતિ.

લોકસભાવસ્સ અનેકવિધત્તા એકોયેવ વીરરસો ઉસ્સાહવતા વીરરસાકારેન અસ્સાદનીયો હોતિ, સોયેવ ભીરુના ભયાકારેન અસ્સાદનીયો હોતિ. તસ્મા એકેકસ્સ રસસ્સ ઇમે બહૂ બ્યભિચારિનો વણ્ણેતબ્બા હોન્તિ. એવં સતિ અનેકાધિપ્પાયકો લોકો તેસુ કિઞ્ચિ અસ્સાદેતિ. એવં સતિ બન્ધો સબ્બજનસ્સ કન્તો હોતિ. તસ્સં ભાવવણ્ણનાયં યસ્મા મારેતુમાગચ્છન્તાનં સત્તૂનં દસ્સનમેકમેવ તઙ્ખણે જનાધિપ્પાયતો ભિજ્જિત્વા પકતિભીરૂનં પુરિસાનં ભયસ્સ ચ યુદ્ધલોલસ્સ ઉસ્સાહનસ્સ ચ કારણં હોતિ. એવં નટેન હસનત્થં કતવિકતમાભરણઞ્ચ તાદિસકિરિયા ચ ઉત્તાનપકતિકાનં પુરિસાનં ઠાયીહાસસ્સ ચ ગમ્ભીરપકતિકાનં બ્યભિચારીહાસસ્સ ચ હેતુ ભવેય્ય. તસ્મા ભાવે વણ્ણેન્તેન કવિના ઓચિત્યભઙ્ગમકત્વા સક્કચ્ચમોચિત્યં સજ્જેત્વા ભાવપ્પકાસકાનિ સવિભાવાનુભાવકવિવચનાનિ વણ્ણેતબ્બાનિ. એત્થ ભાવાવબોધકવિભાવાદીનં જાનિતબ્બત્તા તેહિ તેહિ ભાવેહિ સદ્ધિં એવં વેદિતબ્બા.

તેસુ ભાવેસુ અત્તાવમાનનલક્ખણો **નિબ્બેદો**. ઇત્થીનં, હીનાનં [હીનાચારાનં (ક॰)] વા ઉપ્પજ્જતિ ચે, દાલિદ્દિયં આલમ્બણવિભાવો નામ, યોગીનં ચે, તથાવબોધો આલમ્બણવિભાવો, એત્થ અસ્સુપતનચિન્તાદિકં અનુભાવો નામ.

વિતક્કસ્સ સન્દેહો ઉદ્દીપનવિભાવો નામ, સિરોકમ્પાદિકં અનુભાવો નામ.

સઙ્કાય વિરુદ્ધપ્પવત્તિ ઉદ્દીપનવિભાવો, કમ્પાદિકો અનુભાવો. ઉપરિ ''વિભાવો''તિ વુત્તે આલમ્બણુદ્દીપનેસુ દ્વીસુ યં યુજ્જતિ, તં ગહેતબ્બં.

ખેદલક્ખણસ્સ **સમસ્સ** ગમનાદિકં વિભાવો, સેદાદિ અનુભાવો.

સન્તોસલક્ખણાય **ધિતિ**યા ઞાણાદિ વિભાવો, ભોગેસુ અલોલભાવાદિ અનુભાવો.

અયોગ્ગતાલક્ખણાય **જળતાય** ઇટ્ઠાનિટ્ઠાનં અજાનનાદિ વિભાવો, વિવટનયનેહિ અભિમુખવિલોકનતાદિ અનુભાવો.

ચિત્તસ્સનિત્તેજલક્ખણાય **દીનતાય** દુગ્ગતતાદિ વિભાવો, મલિનવત્થતાદિ અનુભાવો.

દારુણતાલક્ખણસ્સ **ઉગ્ગ**ભાવસ્સાતિસયાપરાધાદિ વિભાવો, તજ્જનાદિ અનુભાવો.

અલસત્તસ્સ અદ્ધાનપરિસમાદિ વિભાવો, વઙ્કિકભાવો અનુભાવો.

સયનસઙ્ખાતસ્સ **સુત્તસ્સ** નિદ્દાદિ વિભાવો, અસ્સાદાદિ અનુભાવો. એત્થ અસ્સાદનં નામ સેય્યસુખપસ્સસુખાદિકં.

ચિત્તક્ખોભસઙ્ખાતસ્સ **તાસસ્સ** ગજ્જિતાદિ વિભાવો, ગજ્જિતં નામ ભયજનકવચનં. કોપેન કમ્પના અનુભાવો.

પીળાસઙ્ખાતસ્સ **ગિલાનસ્સ** આયાસપિપાસાદિ વિભાવો, દુબ્બણ્ણતાદિ અનુભાવો.

અનુરૂપકાલસ્સ અનોલોકનસ્સ ઉસ્સુક્કસ્સ રમ્મવત્થુદસ્સનિચ્છાદિ વિભાવો, તુરિતતાદિ અનુભાવો.

ચેતોપસાદલક્ખણસ્સ **હરિસસ્સ** મઙ્ગલકીળાદિ વિભાવો, સન્તોસવચનાદિ અનુભાવો.

સરણલક્ખણાય **સતિ**યા સઞ્ઞાણદસ્સનાદિ વિભાવો, ભમુક્ખેપાદિ અનુભાવો.

પરસમ્પત્તિઅસહનલક્ખણાય **ઇસ્સાય** દુજ્જનભાવગબ્બાદિ વિભાવો, દોસકથનાવજાનનાદિ અનુભવો.

ખેદલક્ખણસ્સ **વિસાદસ્સ** આરદ્ધકારિયાસિદ્ધિકારિયબ્યાપત્તિઆદિ વિભાવો, મનોસન્તાપાદિ અનુભાવો.

આકારસંવરણલક્ખણાય, રસસભાવપટિચ્છાદનલક્ખણાય વા અબહિત્થયલજ્જાદિ વિભાવો, તદઞ્ઞક્રિયાકરણં, અધોમુખકરણં, પાદેહિ ભૂમિખણનન્તિઆદિ અનુભાવો.

ચિન્તાય ઇટ્ઠત્થાલાભાદી વિભાવો, મકુલિતનયનાદિ અધોખિત્તચક્ખાદિ વા અનુભાવો.

ગબ્બસ્સ ઇસ્સરિયાદિ વિભાવો, અવજાનનાદિ અનુભાવો.

અપમારસ્સ યક્ખપીળાદિ વિભાવો, ભૂમિપતનાદયો અનુભાવો.

અક્ખમલક્ખણસ્સ **અમરિસસ્સ** અવમાનનાદિ વિભાવો, સિરોકમ્પનતજ્જનાદિ અનુભાવો.

પમાદાધિક્કલક્ખણસ્સ **મદસ્સ** સન્તોસપાનં વિભાવો, કમ્પમાનહત્થપાદવચનગમનહાસાદી અનુભાવો.

કઙ્ખાચ્છેદનલક્ખણાય **મતિ**યા ઉપદેસાદિ વિભાવો, મુખસન્તોસાદિ અનુભાવો.

અનુપપરિક્ખકારિતાલક્ખણસ્સ **ઉમ્માદસ્સ** સન્નિપાતજ્જરયક્ખાદિ વિભાવો, અકારણરોદનહસનાદિ અનુભાવો.

મુય્હનલક્ખણસ્સ **મોહસ્સ** અધિકભયાદિ વિભાવો, સભાવાનવબોધનાદિ અનુભાવો.

નિદ્દાપગમસઙ્ખાતસ્સ **વિબોધસ્સ** કાલપરિણામાદિ આલોકસરણાદિ વા વિભાવો, અક્ખિમદ્દનાદિ અનુભાવો.

મનોસમ્પીળનલક્ખણાય **નિદ્દાય** કસ્સચિ અચિન્તનઅકરણાદિ વિભાવો, અક્ખિપિદહનાદિ અનુભાવો.

ભયાગમનલક્ખણસ્સ **આવેગસ્સ** પચ્ચત્થિકદસ્સનાદિ વિભાવો, ઉત્રાસકમ્પાદિ અનુભાવો.

લજ્જાલક્ખણાય **બિળાય** દુરાચારાદિ વિભાવો, અધોમુખતાદિ અનુભાવો.

મરણસ્સ સત્થપહારરોગાદિ વિભાવો, મુખવિકારાદિ અનુભાવો.

ચાપલ્લસ્સ રાગદોસાદિ વિભાવો, અત્તનો સચ્છન્દચરણાદિ અનુભાવો.

બ્યાધિયા વાતપિત્તાદીનં ઉસ્સદભાવાદિ વિભાવો, નિત્થુનનાદિ અનુભાવો.

ઇમસ્મિં સુબોધાલઙ્કારે અદસ્સિતસુખુમભેદા અઞ્ઞાપિ ચિત્તવુત્તિવિસેસા સન્તિ, તેસુ ઇચ્છાસભાવા સબ્બે ભેદા કામરતિયઞ્ચ, દોસપકારા કોધઅમરિસઇસ્સાદીસુ ચ, દુક્ખસભાવા સોકસમબ્યાધિગિલાનવિસાદાદીસુ ચ, પિતિઆદયો હરિસે ચ અન્તોગધાતિ વેદિતબ્બા. એવં સમાનાનં સઙ્ગહે સતિપિ તાસતો ભયસ્સ ચ, સઙ્કાય અમરિસ્સ ચ, અમરિસતો ઇસ્સાય ચ, ગિલાનતો સમસ્સ ચ, નિદ્દાય સુત્તસ્સ ચ, ઉસ્સુક્કતો ચપલતાય ચ, મોહતો વક્ખમાનપલયસ્સ ચ પાકટવિસેસેન અઞ્ઞથા વિસું વિસું દસ્સિતન્તિ દટ્ઠબ્બં.

સાત્તિકભાવઅધિપ્પાય

૩૪૫સમાહિતત્તપ્પભવં, સત્તં તેનો'પપાદિતા;
સાત્તિકા'પ્ય'નુભાવત્તે, વિસું ભાવાભવન્તિ તે.

૩૪૫. સાત્તિકે વદતિ "**સમાહિતે**"ચ્ચાદિના. **સમાહિતો** એકગ્ગતાભાવાપાદનેન કતસમાધાનો **અત્તા** ચિત્તં તતો **પભવં** ઉપ્પન્નં યં, તં સત્તં નામ. **તેન** સત્તેન **ઉપપાદિતા** નિબ્બત્તિતા થમ્ભાદયો સાત્તિકા વુચ્ચન્તે. તે ચ પુન અનુભાવાપિ ભવન્તિ થમ્ભાદિભાવસંસૂચનસભાવવિકારરૂપત્તા. તઞ્ચ ''ચિત્તવુત્તિવિસેસત્તા''ઇચ્ચાદિના વક્ખતિ. તેનાહ "**અનુભાવત્તેપી**"તિ. એવં સત્યપિ તે સાત્તિકા **વિસું** પુથગેવ ભાવા ભવન્તિ, વુત્તનયેન ચિત્તભવત્તવિરૂપત્તા તેસન્તિ.

૩૪૫. ઇદાનિ ઉદ્દેસક્કમેનાધિગતકેવલભાવસઙ્ખાતં સાત્તિકાભાવં દસ્સેતિ "**સમાહિત**"ઇચ્ચાદિના. **સમાહિતત્તપ્પભવં** એકગ્ગતાભાવાપાદનેન કતસમાધાનચિત્તતો સમ્ભૂતં સત્તં નામ હોતિ. **તેન** લાભાલાભાદીસુ એકાકારસ્સ હેતુના થિરભાવેન **ઉપપાદિતા** નિપ્ફાદિતા થમ્ભાદયો સાત્તિકા નામ ભવન્તિ. **તે** સાત્તિકા **અનુભાવત્તેપિ** ચિત્તાકારસઙ્ખાતથમ્ભાદિપકાસનસભાવવિકારસરૂપત્તા અત્તનો અનુભાવત્તે સતિપિ વિસું **ભાવા ભવન્તિ** યથાવુત્ત ''ચિત્તવુત્તિવિસેસા તુ, ભાવયન્તિ રસે યતો''તિઆદિના ભાવા નામ હોન્તીતિ. ઇમે સાત્તિકાભાવાનુભાવવસેન દુવિધા હોન્તિ. સમાહિતો ચ સો અત્તા ચેતિ ચ, તતો પભવમિતિ ચ, સન્તો ઉપસન્તો ચ સો અત્તા ચેતિ ચ, સત્તતો ભવન્તીતિ ચ, સત્તેન ઉપ્પાદિતાતિ ચ, અનુભાવાનં ભાવોતિ ચ વાક્યં. **અપીતિ** અનુગ્ગહત્થે નિપાતો.

સાત્તિકભાવપ્પભેદ

૩૪૬થમ્ભો પલયરોમઞ્ચા,

તથા સેદસ્સુવેપથુ;
વેવણ્ણિયં વિસ્સરતા,
ભાવા’ટ્ઠે’તે તુ સાત્તિકા.

૩૪૬. તે દસ્સેતિ “**થમ્ભો**”ઇચ્ચાદિના. એત્થ **થમ્ભો** અવિસ્સરકાયચિત્તતા. **પલયો** અસ્સાસપસ્સાસમત્તાવસેસો સુત્તાવત્થાસભાવો નિદ્દાપભવો. સુબ્યત્તલક્ખણા સેસા.

૩૪૬. ઇદાનિ સાત્તિકે દસ્સેતિ “**થમ્ભો**”ઇચ્ચાદિના. **થમ્ભો** કાયચિત્તાનં અવિસરભાવસઙ્ખાતો ચ **પલયરોમઞ્ચા** નિદ્દાય ઉપ્પજ્જમાનઅસ્સાસપસ્સાસમત્તાતિરિત્તસુત્તાવત્થા ચ પસાદાદિસમ્ભવો રોમુગ્ગમો ચ **તથા** એવં **સેદસ્સુવેપથુ** ચ ભયાદીહિ ઉપ્પજ્જમાનદાહો ચ સન્તોસાદીહિ ઉપ્પજ્જમાનઅસ્સુ ચ કમ્પા ચ **વેવણ્ણિયં** વિરૂપતા ચ **વિસ્સરતા** વિરૂપસદ્દતા ચાતિ એતે અટ્ઠ સાત્તિકા ભાવા નામ હોન્તિ. રોમાનં અઞ્ચો ઉગ્ગમોતિ ચ, પલયો ચ રોમઞ્ચો ચેતિ ચ, વેપનં કમ્પનમિતિ ચ, સેદો ચ અસ્સુ ચ વેપથુ ચાતિ ચ, વિરૂપો વણ્ણો અસ્સેતિ ચ, તસ્સ ભાવોતિ ચ, વિરૂપો સરો અસ્સેતિ ચ, તસ્સ ભાવોતિ ચ વાક્યં.

૩૪૭.યદા રત્યાદયો ભાવા,
ઠિતિસીલા ન હોન્તિ ચે;
તદા સબ્બેપિ તે ભાવા,
ભવન્તિ બ્યભિચારિનો.

૩૪૭. ન કેવલં વુત્તાયેવ બ્યભિચારિનો, રત્યાદયોપીતિ આહ “**યદા**”ઇચ્ચાદિ. **ભવન્તિ બ્યભિચારિનો**તિ યથાયોગં યથાસમ્બન્ધં બ્યભિચારિનો હોન્તીતિ અત્થો. સેસં સુબોધં.

૩૪૭. ઇદાનિ નિબ્બેદાદયો વિય રતિહાસાદયોપિ કિસ્મિઞ્ચિ કાલે બ્યભિચારિનોપિ હોન્તીતિ દસ્સેતિ “**યદા**” ઇચ્ચાદિના. **રત્યાદયો** રતિહાસાદયો **ભાવા** નવ ઠાયીભાવા યદા **ઠિતિસીલા ન હોન્તિ ચે** વિરોધીહિ તેહિ તેહિ ભાવન્તરેહિ બ્યવહિતત્તા સભાવતો ઠિતિસભાવા યદિ ન હોન્તિ, તદા **તે ભાવા** રત્યાદયો સબ્બેપિ બ્યભિચારિનો ભવન્તીતિ. યથાસકં બ્યભિચારિતાનુરૂપવિભાવાનુભાવાનં યોગાનુરૂપેન બ્યભિચારીભાવા હોન્તિ. રતિઆદિ યેસં હાસાદીનમિતિ ચ, ઠિતિ સીલં યેસં રત્યાદીનમિતિ ચ વિગ્ગહો.

૩૪૮.વિભાવો કારણં તેસુ’-
પ્પત્તિયુ’દ્દીપને તથા;
યો સિયા બોધકો તેસ-
મનુભાવો’ય’મીરિતો.

૩૪૮. ઇદાનિ વિભાવાનુભાવે દસ્સેતિ “**વિભાવો**”ઇચ્ચાદિના. **તેસં** રત્યાદીનં ભાવાનં ઉપ્પત્તિયા, તથા ઉદ્દીપને ચ **કારણં** આલમ્બણઉદ્દીપનવસેન દુવિધો વિભાવો નામ. તત્થ આલમ્બણવિભાવો કન્તાદિ, ઉદ્દીપનવિભાવો ચન્દાદિ. તેસં **બોધકો** ઞાપકો કાયિકો ચ વાચસિકો ચ બ્યાપારો સિયા, અયં અનુભાવો ઈરિતો.

૩૪૮. ઇદાનિ વિભાવાનુભાવે દસ્સેતિ "**વિભાવો**"ઇચ્ચાદિના. **તેસં** ઠાયીભાવાદીનં તિણ્ણં ઉપ્પત્તિયા ચ તથા **ઉદ્દીપને ચ** ઉપ્પન્નાનં દીપને ચ **કારણં** આલમ્બણઉદ્દીપનવસેન દુવિધો હેતુ વિભાવો નામ, **તેસં** ઠાયીભાવાદીનં **બોધકો** કાયિકવાચસિકો **યો સિયા** નટકવીનં બ્યાપારો અત્થિ, અયં અનુભાવોતિ ઈરિતોતિ. વિસેસેન ભાવેતિ વડ્ઢેતીતિ **વિભાવો**. અનુભાવેતિ બોધેતીતિ **અનુભાવો**. એત્થ **વિભાવો** નામ રતિવિસયે નરનારીનં અઞ્ઞમઞ્ઞં આલમ્બણવિભાવો, ચન્દરમ્મદેસાદિ ઉદ્દીપનવિભાવો ચેતિ દુવિધો. હાસાદીનમ્પિ દુવિધવિભાવં યથારહં યોજેતબ્બં. **અનુભાવો** નામ ઠાયીભાવાદીનં તેસં તેસં ભાવાનં પકાસકવાચસિકબ્યાપારસઙ્ખાતકવિપયોગો ચ કાયિકપયોગભૂતો નટાનં અભિનયસઙ્ખાતો તંતંભાવસરૂપનિરૂપકો ચેતિ દુવિધો બ્યાપારો.

૩૪૯નેકહેતું મનોવુત્તિ-વિસેસઞ્ચ વિભાવિતું;
ભાવં વિભાવાનુભાવા, વણ્ણિયા બન્ધને ફુટં.

૩૪૯. વિભાવાદિવણ્ણનાયમેવ ભાવવિસેસાવબોધો સિયા, અઞ્ઞથા ''દેવદત્તસ્સ સાસ્સુલોચનયુગં સઞ્જાત''મિતિ વુત્તે સોકા આનન્દા રોગા ચેતિ કો નામ સક્કોતિ કારણં નિચ્છિતું, ચિત્તવુત્તિવિસેસઞ્ચ ભાવં વિના વિભાવાનુભાવં કવિ વણ્ણેતું નટોભિનેતું સામજ્જિકો વા વિઞ્ઞાતું કો સક્કોતીતિ દસ્સેતુમાહ "**નેક**"ઇચ્ચાદિ. **નેકહેતું** બહુહેતું મનોવુત્તિવિસેસઞ્ચ ભાવં **વિભાવિતું** પકાસેતું **વિભાવાનુભાવા** વુત્તલક્ખણા **બન્ધને** સભાવનિરૂપકપદે ફુટં વણ્ણનીયા, વિભાવાદિરૂપકેનેવ અવુત્તમ્પિ કિઞ્ચિ પતીયતે.

૩૪૯. ''દેવદત્તસ્સ ચક્ખૂનિ અસ્સુપુણ્ણાની''તિ વુત્તે સોકેન સન્તોસેન રોગેન વાતિ યથા અસ્સુકારણકથનં વિના ન જાનાતિ, એવં ચિત્તસ્સ પવત્તિસઙ્ખાતા રતિહાસાદયો તે તે ભાવા અત્તનો પતીતિયાનુરૂપં વિભાવાનુભાવકથનં વિના કવીહિ વણ્ણેતબ્બા, નટેહિ દસ્સેતબ્બા, સબ્ભેહિ અસ્સાદનીયા નત્થીતિ ઠાયીઆદીનં વણ્ણનમેવ કાતબ્બન્તિ ઇદાનિ અનુસાસેન્તો આહ "**નેક**"ઇચ્ચાદિ. **નેકહેતું** તેસં તેસં ભાવાનં ઉપ્પત્યાદો આલમ્બણવિભાવાદિબહુકારણવન્તં **મનોવુત્તિવિસેસં ભાવઞ્ચ** ચિત્તસ્સ પવત્તિવિસેસસઙ્ખાતભાવઞ્ચ **વિભાવિતું** પકાસેતું **વિભાવાનુભાવા** અનન્તરનિદ્દિટ્ઠા **બન્ધને** રસભાવપ્પકાસને **ફુટં** પકાસં કત્વા **વણ્ણિયા** કવિના વણ્ણનીયા હોન્તીતિ. ન એકોતિ ચ, સો હેતુ અસ્સેતિ ચ, મનસો વુત્તીતિ ચ, તાય વિસેસોતિ ચ, વિભાવો ચ અનુભાવો ચેતિ ચ વાક્યં.

૩૫૦સવિભાવાનુભાવેહિ, ભાવા તે તે યથારહં;
વણ્ણનીયા યથોચિત્યં, લોકરૂપાનુગામિના.

૩૫૦. ઇદાનિ તે ભાવા લોકસભાવાનતિક્કમેન વિભાવાદીહિ વણ્ણનીયાતિ આહ "**સવિભાવે**"ચ્ચાદિ. સહ વિભાવેહિ સવિભાવા, તે ચ તે અનુભાવા ચ, તેહિ. **યથારહ**ન્તિ અત્તનો સમ્બન્ધીનં વસેન યથારહં વણ્ણનીયા.

૩૫૦. ઇદાનિ વિભાવાનુભાવે નિસ્સાય વણ્ણનીયા તે ભાવા લોકસભાવમનતિક્કમ્મ કાતબ્બાતિ અનુસાસન્તો આહ "**સવિભાવા**"ઇચ્ચાદિ. **લોકરૂપાનુગામિના** લોકવોહારમનુવત્તમાનેન **તે તે ભાવા** ઠાયીભાવાદયો તયો **યથોચિત્યં** ઓચિત્યાનુરૂપં **સવિભાવાનુભાવેહિ** વિભાવસહિતેહિ અનુભાવેહિ કરણભૂતેહિ **યથારહં** તેહિ તેહિ ભાવેહિ સમ્બન્ધીનં વિભાવાદીનં વસેન અનુરૂપતો **વણ્ણનીયા** વણ્ણેતબ્બા હોન્તીતિ. વિભાવેહિ સહ યે વત્તન્તીતિ ચ, તે ચ તે અનુભાવા ચેતિ ચ, અનતિક્કમ્મ અરહન્તિ ચ, અનતિક્કમ્મ ઓચિત્યમિતિ ચ, લોકસ્સ રૂપં સરૂપમિતિ ચ, તં અનુગચ્છતિ સીલેનાતિ ચ વિગ્ગહો.

૩૫૧ચિત્તવુત્તિ વિસેસત્તા, માનસા સાત્તિક’ઙ્ગતો;
બહિનિસ્સટસેદાદિ-અનુભાવેહિ વણ્ણિયા.

૩૫૧. સાત્તિકા કથં વણ્ણનીયાતિ આહ “**ચિત્તે**”ચ્ચાદિ. ચિત્તસ્સ વુત્તિવિસેસો યેસં, તેસં ભાવો, તસ્મા **માનસા** મનસિ ભવા સાત્તિકા **અઙ્ગતો** સરીરતો **બહિનિસ્સટેહિ** નિગ્ગતેહિ સેદાદીહિ અનુભાવેહિ વણ્ણનીયા, ન પન સેદસલિલમેવ ભાવોતિ અધિપ્પાયો.

૩૫૧. એવં સામઞ્ઞેન ભાવવણ્ણનક્કમં દસ્સેત્વા ઇદાનિ વિસેસેન સાત્તિકભાવવણ્ણના ઈદિસાતિ દસ્સેતિ “**ચિત્ત**”ઇચ્ચાદિના. **ચિત્તવુત્તિવિસેસત્તા** ચિત્તસ્સ પવત્તિવિસેસત્તા **માનસા** ચિત્તે ભવા સાત્તિકાભાવા **અઙ્ગતો** સરીરતો **બહિનિસ્સટસેદાદિઅનુભાવેહિ** બહિનિક્ખન્તસેદાદીહિ અનુભાવેહિ કરણભૂતેહિ **વણ્ણિયા** વણ્ણનીયા હોન્તીતિ, અઙ્ગતો બહિ નિસ્સટન્તિ વિસેસનેન વિસિટ્ઠભૂતસેદાદીનમેવ ભાવાનુભાવત્તં વિના કેવલં સેદાદયો વુત્તા સમાના ભાવાદયો નામ ન હોન્તીતિ અધિપ્પાયો. ચિત્તસ્સ વુત્તીતિ ચ, સા એવ વિસેસો યેસં સાત્તિકાનમિતિ ચ, તેસં ભાવોતિ ચ, મનસિ ભવાતિ ચ, સેદો આદિ યેસં ખેળાદીનમિતિ ચ, નિસ્સટા નિગ્ગતા ચ તે સેદાદયો ચેતિ ચ, તે એવ અનુભાવાતિ ચ વાક્યં.

રસઅધિપ્પાય

૩૫૨સામજ્જિકાન’માનન્દો, યો બન્ધત્થાનુસારિનં;
રસીયતીતિ તઞ્ઞૂહિ, રસો નામા’ય’મીરિતો.

૩૫૨. ઇદાનિ ‘‘રસસ્સાદાય સાધૂન’’ન્તિ વુત્તત્તા રસે નિદ્દિસન્તો આહ “**સામજ્જિકાન**”મિચ્ચાદિ. બન્ધસ્સ અત્થો, તદનુસ્સરન્તિ મનોભાવનાવસેનાતિ **બન્ધત્થાનુસારિનો**, તેસં **સામજ્જિકાનં** સબ્ભાનં મનસિ યો આનન્દો, અયં લોકમધુરાદિરસો વિય બન્ધે સિઙ્ગારાદિ રસો નામ ઈરિતો **તઞ્ઞૂહિ** રસઞ્ઞૂહિ. કથમિત્યાહ “**રસીયતી**”તિ, અસ્સાદીયતીતિ અત્થો. કિઞ્ચ? યથા નાનાબ્યઞ્જનસઙ્ખતમન્નં ભુઞ્જમાના રસે અસ્સાદિયન્તિ સુમાનસા પુરિસા સન્તોસઞ્ચાધિગચ્છન્તિ, તથા નાનાભિનયબ્યઞ્જિતે વાચઙ્ગસત્થોપેતે ઠાયીભાવે અસ્સાદેન્તિ સુમાનસાપેક્ખકા, તસ્મા એતે નાટ્યાતિપિ વુચ્ચન્તિ.

૩૫૨. ઇદાનિ ‘‘રસસ્સાદાય સાધૂન’’ન્તિ વત્વા ઉદ્દિટ્ઠક્કમેન સમ્પત્તં રસં દસ્સેતિ “**સામ**”ઇચ્ચાદિના. **બન્ધત્થાનુસારિનં** બન્ધસ્સ અત્થાનુરૂપસારીનં બુદ્ધિયા પવત્તાનં **સામજ્જિકાનં** સબ્ભાનં ચિત્તે ભવો યો **આનન્દો** સન્તોસો અત્થિ, અયં લોકે મધુરાદિરસો વિય અસ્સાદનીયો હોતીતિ અત્થયુત્તેન ‘‘રસીયતી’’તિ ઇમિના વચનત્થેન રસો નામાતિ **તઞ્ઞૂહિ**રસઞ્ઞૂહિ **ઈરિતો** કથિતોતિ. સમજ્જાયં નિયુત્તાતિ ચ, બન્ધસ્સ અત્થોતિ ચ, તં અનુસ્સરન્તીતિ ચ, તં જાનન્તીતિ ચ વાક્યં. યથા નાનાબ્યઞ્જનેહિ અભિસઙ્ખતમાહારં પરિભુઞ્જન્તા સત્તા લવણમ્બિલાદયો તે તે રસે અસ્સાદેય્યું, સન્તુટ્ઠા ચ ભવેય્યું, એવમેવ નાનપ્પકારઅભિનયેહિ પકાસિતવણ્ણનાય અઙ્ગભૂતેહિ અનુરૂપેહિ સત્થેહિ યુત્તે ઠાયીભાવે ઇસ્સાદિરહિતપઞ્ઞવન્તા અસ્સાદેન્તિ, તસ્મા ઇમે ઠાયીભાવા નટાભિનયેહિ બ્યઞ્જિતત્તા ચ સબ્ભાનં સન્તોસસઙ્ખતરસસ્સ હેતુત્તા ચ નટરસાતિપિ વુચ્ચન્તિ.

રસપ્પભેદ

૩૫૩.સવિભાવાનુભાવેહિ,
સાત્તિકાબ્યભિચારિહિ;
અસ્સાદિયત્ત’માનીય-
માનો ઠાયેવ સો રસો.

૩૫૩. ઠાયીનમેવ રસત્તાપત્તિમાહ “**સવિભાવે**”ચ્ચાદિના. **ઠાયેવ સો**તિ સો યથાવુત્તો રસો ઠાયીભાવોયેવ, નાઞ્ઞોતિ અત્થો.

૩૫૩. ઇદાનિ ઠાયીભાવાનમેવ રસસરૂપસ્સ પાપુણનત્થં વિભાવેતિ “**સવિભાવા**”ઇચ્ચાદિના. **સો રસો** અનન્તરનિદ્દિટ્ઠો **સવિભાવાનુભાવેહિ** તેસં તેસં ઠાયીનં અનુરૂપેહિ વિભાવસહિતેહિ અનુભાવેહિ ચ, **સાત્તિકાબ્યભિચારિહિ** પકાસેતબ્બઠાયીભાવસ્સેવ અનુકૂલસાત્તિકભાવબ્યભિચારીભાવેહિ કરણભૂતેહિ **અસ્સાદિયત્તં આનીયમાનો** કવિનો સામત્થિયા પાપુણિયમાનો **ઠાયેવ** ઠાયીભાવો એવાતિ કારિયોપચારેન રસો નામાતિ વેદિતબ્બોતિ. સહ ભાવેહિ પવત્તન્તીતિ ચ, સવિભાવા ચ તે અનુભાવા ચેતિ ચ, સાત્તિકા ચ બ્યભિચારિનો ચેતિ ચ, અસ્સાદિયસ્સ ભાવોતિ ચ વાક્યં.

૩૫૪સિઙ્ગારહસ્સકરુણા, રુદ્દવીરભયાનકા;
બીભચ્છબ્ભુતસન્તા ચ, રસા ઠાયીન’નુક્કમા.

૩૫૪. તેસં નામવસેન વિભાગમાહ “**સિઙ્ગારે**”ચ્ચાદિના. **ઠાયીનનુક્કમા**તિ ‘‘રતિહાસા ચ સોકો ચા’’તિઆદિના વુત્તાનં ઠાયીભાવાનં અનુક્કમા, પટિપાટિયાતિ અત્થો.

૩૫૪. રસાવત્થાસમ્પત્તરતિહાસાદીનં ઠાયીભાવાનં ઇદાનિ કમેન નામન્તરં દસ્સેતિ “**સિઙ્ગાર**”ઇચ્ચાદિના. **ઠાયીનં** હેટ્ઠા વુત્તાનં રતિહાસાદિઠાયીભાવાનં **અનુક્કમા** પટિપાટિયા **સિઙ્ગારહસ્સકરુણા** સિઙ્ગારો હસ્સો કરુણા ચ **રુદ્દવીરભયાનકા** રુદ્દો વીરો ભયાનકો ચ **બીભચ્છબ્ભુતસન્તા ચ** બિભચ્છો અબ્ભુતો સન્તો ચેતિ નવ રસા નામ હોન્તીતિ. સિઙ્ગારરસો હસ્સરસોતિઆદિના **રસ**સદ્દો પચ્ચેકં યોજેતબ્બો. સિઙ્ગારો ચ હસ્સો ચ કરુણા ચેતિ ચ વિગ્ગહો. સેસેસુપિ લિઙ્ગસમાસા ઇમેયેવ. ઇમે સિઙ્ગારાદીનં રત્યાદીહિ અનઞ્ઞત્તા ઉપરિ રત્યાદિવિવરણેયેવ ઞાતબ્બા.

૩૫૫દુક્ખરૂપે’ય’માનન્દો,
કથં નુ કરુણાદિકે;
સિયા સોતૂન’માનન્દો,
સોકો વેસ્સન્તરસ્સ હિ.

૩૫૫. સોકાદિરૂપોકરુણાદિ કથં રસો સિયાતિ આહ “**દુક્ખે**”ચ્ચાદિ. વેસ્સન્તરસ્સ પુત્તદારવિયોગા કરુણા સોકરૂપો દુક્ખમેવ અહોસિ, સમ્પતિ પન **સોતૂનં** સબ્ભાનં આનન્દોયેવાતિ એત્થાધિપ્પાયો.

૩૫૫. હેટ્ઠા વુત્તરસો સન્તોસોવ, સોકકોધાદિલક્ખણો કરુણારુદ્દાદિકો કથં રસો નામ ભવેય્યાતિ આસઙ્કાયમાહ “**દુક્ખરૂપે**”ઇચ્ચાદિ. **અયં આનન્દો** ‘‘સામજ્જિકાનમાનન્દો’’તિઆદિના નિદ્દિટ્ઠો **દુક્ખરૂપે** દુક્ખલક્ખણે **કરુણાદિકે**

કરુણારુદ્ધાદિકે વિસયે કથં ભવેય્યાતિ ચે, નેસ દોસો **હિ** તથેવ **વેસ્સન્તરસ્સ** બોધિસત્તસ્સ **સોકો** પુત્તદારવિરહતો જાતસોકો **સોતૂનં** ઇદાનિ સુણન્તાનં સબ્ભાનં **આનન્દો સિયા** આનન્દસ્સ કારણત્તા કારિયોપચારેન સન્તોસો નામ ભવેય્યાતિ. વત્તુનો સામત્થિયા કરુણારસાદિકં પાપેત્વા પકાસિયમાનસ્સ સોકાદિકસ્સ દુક્ખરૂપેન ઠિતત્તા સુણન્તાનં પીતિ ઉપ્પાદિયતેવાતિ અધિપ્પાયો. દુક્ખં રૂપં સભાવો યસ્સ કરુણાદિનોતિ ચ, કરુણા આદિ યસ્સ રુદ્ધાદિનોતિ ચ વાક્યં.

ઠાયીભાવનિદ્દેસ

રતિઠાયીભાવ

૩૫૬.રમ્મદેસકલાકાલ-વેસાદિપટિસેવના;
યુવાન’ઞ્ઞોઞ્ઞરત્તાનં, પમોદોરતિ રુચ્ચતે.

૩૫૬. સિઙ્ગારાદયો વિભાગતો દસ્સેતુમાહ “**રમ્મે**”ચ્ચાદિ. તત્થ “**રમ્મદેસ**”ઇચ્ચાદિના ઉદ્દીપનવિભાવા દસ્સિતા. “**યુવાન**”ન્તિ ઇમિના આલમ્બણવિભાવો. ઇત્થી હિ પુરિસસ્સ, પુરિસો ઇત્થિયા આલમ્બણવિભાવો. **પમોદો**તિ અઞ્ઞમઞ્ઞાભિરમણવસેન આમોદરૂપો.

૩૫૬. ઇદાનિ સિઙ્ગારાદિનામકે તેરત્યાદિકે કમેન નિદ્દિસતિ “**રમ્મ**”ઇચ્ચાદિના. **રમ્મદેસકલાકાલવેસાદિપટિસેવના** રમણીયનિરાવરણસુચિપવિત્તવાસારહદેસો રમ્મગીતિકાદિકલા રતિજનકવસન્તાદિઅનુરૂપકાલો માલાગન્ધાદિ ઉપસોભિતકિરિયાદિ મનુઞ્ઞવેસો, **આદિ**સદ્દેન નિદ્દિટ્ઠભાસિતમિહિતાદિચેતિ ઇમેસં દિટ્ઠસુતમુતાદીસુ દિટ્ઠાદિમત્તમકત્વા પઞ્ઞાય તેન તેનાકારેન પુનપ્પુનાનુભવનેન **અઞ્ઞોઞ્ઞરત્તાનં** અઞ્ઞમઞ્ઞં નિમિત્તાનુબ્યઞ્જનસઙ્કપ્પવસેનાતિરત્તાનં **યુવાનં** તરુણિત્થિ પુરિસાનં **પમોદો** અભિરમણવસેન સન્તોસો પીતિ **રતિ રુચ્ચતે** રુચ્ચનતો ‘‘રતી’’તિ વુચ્ચતીતિ. ઇમસ્મિં પક્ખે રકારો સન્ધિજો. દેસો ચ કલા ચ કાલો ચ વેસો ચેતિ ચ, તે આદયો યેસમિતિ ચ, રમ્મા ચ તે દેસ...પે॰... વેસાદયો ચેતિ ચ, તેસં પટિ પુનપ્પુનં સેવનમિતિ ચ, અઞ્ઞો ચ અઞ્ઞો ચેતિ ચ, તેસુ રત્તાતિ ચ વાક્યં.

૩૫૭.યુત્યા ભાવાનુભાવા તે,
નિબન્ધા પોસયન્તિ નં;
સોપ્યા’યોગવિપ્પયોગ-
સમ્ભોગાનં વસા તિધા.

૩૫૭. “**યુત્યા**”ઇચ્ચાદિ. **તે** યથાવુત્તા **ભાવાનુભાવા યુત્યા** આલસિયઉગ્ગતાજિગુચ્છાવજ્જિતા યે સઙ્કાઉસ્સુક્કાદયો ભાવા તંબ્યઞ્જકા તદનુરૂપા અનુભાવા ચ અયોગાદિકે સિઙ્ગારે યથા યથા યુઞ્જન્તિ, તાદિસિયાવ યુત્તિયા નિબન્ધા **નં** રતિં સમ્પોસયન્તિ, **સો**યેવમેવં પોસિતો સિઙ્ગારો નામ રસો સમ્પજ્જતે. સોપિ તિધાતિ સમ્બન્ધો. તત્થ **અયોગો** નામ પુબ્બે અસઙ્ગતાનં અનુરાગેન સઙ્ગમમિચ્છન્તાનં ઇત્થિપુરિસાનમસઙ્ગમો. અતિસયવિરુળ્હપેમાનમુભિન્નમ્પિ સિલેસો **વિપ્પયોગો**. બલવકામાવેસવિસેસાનં કામીનં દસ્સનાદિસમઙ્ગાનં **સમ્ભોગો**.

૩૫૭. ઇદાનિ રતિયા પુટ્ઠકારણં પુટ્ઠપયોગઞ્ચ દસ્સેતિ “**યુત્યા**”ઇચ્ચાદિના. **તે ભાવાનુભાવા** નિદ્દિટ્ઠબ્યભિચારીભાવેસુ રત્યાનુરૂપબ્યભિચારીભાવો તપ્પકાસકો અનુભાવો ચેતિ ઇમે દ્વે **યુત્યા** હેતુભૂતાય અયોગવિપ્પયોગસમ્ભોગસઙ્ખાતાનં તિણ્ણં સિઙ્ગારાનં અનુકૂલત્થેન રતિયા વિરુદ્ધત્તા આલસિયઉગ્ગજિગુચ્છાદિકે પરિવજ્જેત્વા સઙ્કાઉસ્સુક્કાદીનં રત્યાનુકૂલભાવાનં વસેન યથાયોગં **નિબન્ધા** કવીહિ બન્ધા **નં** રતિં **પોસયન્તિ** યથા તપ્પકાસનેન પૂરેન્તિ સજ્જેન્તિ, એવં સજ્જિતો રતિસિઙ્ગારો નામ રસો હોતિ. **સોપિ** સામઞ્ઞેન

નિદ્દિટ્ઠસિઙ્ગારરસોપિ **અયોગવિપ્પયોગસમ્ભોગાનં** સિઙ્ગારાનં **વસા** ભેદેન તિધા ભવતીતિ. તત્થ **અયોગો** નામ પુબ્બે અઞ્ઞમઞ્ઞસઙ્ગમરહિતાનં અભિનવાનુરાગબલેન સઙ્ગમં પત્થેન્તાનં થીપુમાનં અસઙ્ગમો. **વિપ્પયોગો** નામ સઙ્ગમાતિસયેન વિરુળ્હપેમાનં થીપુમાનં અઞ્ઞમઞ્ઞવિસિલેસો. **સમ્ભોગો** નામ બલવકામતણ્હાવિસેસવસેન યુત્તાનં કામિનિકામુકાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં દસ્સનાદિઅસ્સાદો. ભાવો ચ અનુભાવો ચેતિ ચ, અયોગો ચ વિપ્પયોગો ચ સમ્ભોગો ચેતિ ચ વાક્યં.

ઇમમલઙ્કારં કરોન્તેન આચરિયસઙ્ઘરક્ખિતમહાસામિપાદેન પન પરમમધુરસદ્ધમ્મામતલુદ્ધસુદ્ધસન્તાનાનં તપોધનાનં અઞ્ઞરસાવબોધને પયોજનાભાવેપિ લોકિયેસુ તેસુ તેસુ વોહારેસુ અસમ્મોહત્થં સિઙ્ગારાદિનવવિધરસાનં લક્ખણમત્તસ્સેવ દસ્સિતત્તા તદનુરૂપલક્ખિયપરિગ્ગહે અસતિ લક્ખણાવબોધસ્સ સુબ્યત્તાભાવતો વુત્તલક્ખણાવબોધત્થં તંતંલક્ખણકથનાનન્તરં તસ્સ તસ્સ લક્ખિયસ્સ મુખમત્તં દસ્સેતબ્બં હોતિ. હેટ્ઠા ‘‘રાગાનતબ્ભુતસરોજમુખં ધરાયા’’તિઆદિના નિદ્દિટ્ઠસમ્ભોગસિઙ્ગારરસાભાસેનેવ હસાભાસાદીનં અટ્ઠન્નં રસાભાસરૂપસ્સ ભાવાભાસસ્સ, વિભાવાભાસસ્સ, અનુભાવાભાસસ્સ ચ ઞાતબ્બત્તા સિઙ્ગારરસસ્સ લક્ખિયમેવં વેદિતબ્બં.

> ગીતસ્સરેન ઉપકડ્ઢિય નેત્તરસ્મિ-
> બન્ધં કરંવ વિવસઞ્ચ કરગ્ગહેન;
> યા તાદિસેપિ વિનિયોજયિ દુક્કરે મં,
> **સેરન્દતી** અધિગતા વિધિના મયજ્જાતિ.

ગીતસ્સરેન હત્થીનં ગીતિકાય પિયત્તા ગીતિકાધનિના **ઉપકડ્ઢિય** અત્તનો સમીપં આકડ્ઢિત્વા **નેત્તરસ્મિબન્ધં** નેત્તસઙ્ખાતહત્થાચરિયસ્સ રજ્જુના બન્ધં **કરગ્ગહેન** હત્થગ્ગાહેન સોણ્ડગ્ગહણેન **વિવસઞ્ચ** અપગતઇચ્છાચારં પરવસં **કરં ઇવ** હત્થં ઇવ **ગીતસ્સરેન** અત્તનો લીલોપેતગીતિકાધનિના **ઉપકડ્ઢિય** અત્તનો સમીપં નેત્વા **નેત્તરસ્મિબન્ધં** અત્તનો નયનકન્તિયા પટિબન્ધં **કરગ્ગહેન** હત્થગ્ગાહેન વિવસઞ્ચ અપગતધિતિં મૂળ્હં **મં યા** કન્તા તાદિસેપિ દુક્કરે વિનિયોજયિ, **સા ઇરન્દતી** ઇરન્દતી નામ નાગમાનવિકા મયા અજ્જ **વિધિના** ભાગ્યેન **અધિગતા** લદ્ધાતિ.

એત્થ ગીતસ્સરનેત્તરસ્મિકરગ્ગહસઙ્ખતાહિ ઇમાહિ પદાવલીહિ ઉદ્દીપનવિભાવો દસ્સિતો. થિયા પુરિસો ચ, પુરિસસ્સ થી ચ આલમ્બણં હોતીતિ ‘‘સા ઇરન્દતી મયા’’તિ ઇમિના આરમ્મણવિભાવો દસ્સિતો. ‘‘ઉપકડ્ઢિય બન્ધં વિવસ’’ન્તિ ઇમેહિ કામેન ઉદ્દીપિતઠાયીભાવસઙ્ખતા રતિ દસ્સિતા. ‘‘તાદિસેપિ દુક્કરે વિનિયોજયી’’તિ ઇમેહિ ઉસ્સાહાદિકા ચ ‘‘વિધિના અધિગતા મયજ્જા’’તિ ઇમેહિ હરિસાદિકા ચ બ્યભિચારીભાવા દસ્સિતા. રતિયા વિરુદ્ધે નિબ્બેદઆલસિયઉગ્ગતજિગુચ્છાદિકે બ્યભિચારીભાવે વજ્જેત્વા વુત્તપ્પકારવિભાવાદિકે પકાસન્તો ‘‘ગીતસ્સરેને’’ચ્ચાદિકા રતિપ્પતીતિયા અનુરૂપં પયુત્તા કવિપ્પયોગા ઇધ અનુભાવા નામ હોન્તિ. નાટકાદિદસ્સનીયસત્થે અભિનયો અનુભાવો. રમ્મદેસરમ્મકાલરમ્મવેસાદયો તદભાવે રતિયા અનુપ્પજ્જનતો સામત્થિયા ગમ્યા ભવન્તીતિ એવં લક્ખણાનુગતલક્ખિયપરિગ્ગાહો સબ્બત્થ કાતબ્બો. એવં સતિબન્ધત્થાવબોધકાનં સબ્ભાનં ઉપ્પજ્જમાનાયપીતિયા કારણત્તા કારિયોપચારેન એસો બન્ધો રસો નામ હોતીતિ. ઉપરિપિ એવમેવ.

હસ્સઠાયીભાવ

૩૫૮વિકારાકતિઆદીહિ,
અત્તનો’થ પરસ્સ વા;
હાસો નિદ્દા સમાલસ્ય-
મુચ્છાદિબ્યભિચારિભિ;
પરિપોસે સિયા હસ્સો,
ભિય્યો’ત્થિપભુતીન સો.

૩૫૮. “**વિકારે**”ચ્ચાદિ. **વિકારાકતિ** દેસવયાદીનં વિપરીતો કેસબન્ધનાદિ, સો આદિ યેસં અઞ્ઞાકત્યાદિનચ્ચનાદીનં, તેહિ વિભાવેહિ **હાસો** ચેતોવિકાસો, સોપિ અત્તનો સમ્બન્ધી વા અથ પરસ્સ સમ્બન્ધી વા, તત્થ યો વિભાવસામત્થિયાયેવાભિબ્યત્તિં યાતિ, સો અત્તટ્ઠો. યો પન વિભાવદસ્સના ઉપ્પન્નાપિ પુરિસસ્સ ગમ્ભીરત્તાદિના છાદિતો સમાનો પુરિસન્તરે હસત્યાભિબ્યત્તો, સો પરટ્ઠો. સો હાસો નિદ્દાદીહિ બ્યભિચારીહિયેવ, અનુભાવપક્ખે **આદિ**સદ્દેન અક્ખિફન્દનાદયો ગહિતા. પરિપોસે સતિ હસ્સો નામ રસો સિયા. સો હસ્સો ભિય્યો ઇત્થિપભુતીનં સિયાતિ સમ્બન્ધો. એત્થ **પભુતિ**સદ્દેન નીચપકતયો સઙ્ગય્હન્તિ.

૩૫૮. ઇદાનિ હસ્સરસસ્સ પોસનાકારં દસ્સેતુમાહ “**વિકાર**”ઇચ્ચાદિ. **વિકારાકતિઆદીહિ** દેસવયોલિઙ્ગાનં વિપરીતેહિ કેસબન્ધગતિટ્ઠિતિઆદિકેહિ, નચ્ચગીતઆદિકેહિ ચ દુવિધેહિ આકતિસઙ્ખતેહિ હેતુભૂતેહિ અત્તનો વા અથ પરસ્સ વા સમ્બન્ધી સો **હાસો** ચેતો વિકાસલક્ખણો **નિદ્દાસમાલસ્યમુચ્છાદિબ્યભિચારિભિ** નિદ્દાસમઆલસ્યમુચ્છાઅક્ખિફન્દનાદીહિ અનુભાવેહિ સુતસમ્બન્ધેન તેહેવ નિદ્દાસમાલસ્યમુચ્છાસઙ્ખતબ્યભિચારીહિ કરણભૂતેહિ પરિપોસે સતિ **હસ્સો** હસ્સો નામ રસો સિયા, **સો** હસ્સો ભિય્યો ઇત્થિપભુતીનં, નીચપકતીનઞ્ચ સિયાતિ. વિકારા ચ સા આકતિ ચેતિ ચ, સો આદિ યેસન્તિ ચ, નિદ્દા ચ સમો ચ આલસ્યઞ્ચ મુચ્છા ચેતિ ચ, તે આદિ યેસં અક્ખિફન્દનાદીનં અનુભાવાનન્તિ ચ, તે ચ બ્યભિચારિનો ચેતિ ચ, ઇત્થી પભુતિ યેસં નીચપકતીનન્તિ ચ વાક્યં.

હસ્સપ્પભેદ

૩૫૯સિતમિહ વિકાસિનયનં,
કિઞ્ચા’લક્ખિયદિજન્તુ તં હસિતં;
મધુરસ્સરં વિહસિતં,
સંસસિરોકમ્પમુપહસિતં.

૩૬૦અપહસિતં સઞ્ચલ’ક્ખિ,
વિક્ખિત્તઙ્ગં ભવત્ય’તિહસિતં;
દ્વે દ્વે હસ્સા કથિતા ચે’સં,
જેટ્ઠે મજ્ઝે’ધમેપિ ચ કમસો.

૩૫૯-૩૬૦. હસ્સે ભેદમાહ “**સિત**”મિચ્ચાદિના. **ઇહ** હસ્સે વિકાસીનિ નયનાનિ યસ્સ તં સિતં, કિઞ્ચિ આલક્ખિયા **દિજા** દન્તા યસ્સ તં હસિતં. એવં મધુરો સરો સદ્દો યસ્સ તં વિહસિતં. અંસસિરોકમ્પેન સહ વત્તમાનં ઉપહસિતં, સહ **જલેન** અસ્સુના વત્તમાનાનિ અક્ખીનિ યસ્સ તં અપહસિતં. વિક્ખિત્તાનિ ઇતો તતો પસારિતાનિ અઙ્ગાનિ યસ્સ તં અતિહસિતં નામ. એસઞ્ચ સિતાદીનં મજ્ઝે દ્વે દ્વે હસ્સા આદિતો પટ્ઠાય **કમસો** યથાક્કમેન જેટ્ઠે મજ્ઝે અધમેપિ ચ કથિતાતિ સમ્બન્ધો. પુરાતનેહીતિ વિઞ્ઞાયતિ.

૩૫૯-૩૬૦. ઇદાનિ હસ્સભેદં દસ્સેતિ “**સિત**”મિચ્ચાદિના. **ઇહ** ઇમસ્મિં હસ્સવિસયે **વિકાસિનયનં** વિવટનયનં સિતં નામ. **કિઞ્ચિ આલક્ખિયદિજં તુ** કિઞ્ચિ દિસ્સમાનદન્તં, તં હસિતં નામ. **મધુરસ્સરં** મધુરનાદં વિહસિતં નામ. **સંસસિરોકમ્પં** અંસસિરોકમ્પસહિતં ઉપહસિતં નામ. **સજલક્ખિ** અસ્સુવિલોચનસહિતં અપહસિતં નામ. **વિક્ખિત્તઙ્ગં** અઙ્ગાને પસારણવસેન વિક્ખિત્તહત્થપાદાદિઅવયવવન્તં અતિહસિતં નામ ભવતિ. **એસં** છન્નં **કમસો** કમેન દ્વે દ્વે જેટ્ઠે મજ્ઝે અધમેપિ વિસયે કથિતા પુરાતનેહિ ભાસિતાતિ. વિકાસીનિ નયનાનિ અસ્સેતિ ચ, કિઞ્ચિ ઈસકં આલક્ખિયા દિજા યસ્સેતિ ચ, મધુરો સરો અસ્સેતિ ચ, અંસો ચ સિરો ચેતિ ચ, અંસસિરસો કમ્પોતિ ચ, તેન સહ વત્તતીતિ ચ, સહ જલેન વત્તમાનાનિ અક્ખીનિ યસ્સેતિ ચ, અનુસ્વરાગમો. વિક્ખિત્તાનિ અઙ્ગાનિ યસ્સેતિ ચ વાક્યં. સિતહસિતદ્વયં ઉત્તમે, વિહસિતઉપહસિતદ્વયં મજ્ઝિમે, અપહસિતઅતિહસિતદ્વયં અધમે વત્તતે. એવં સિતાદયો અનુરૂપવિભાવાદિના પયુત્તા ઇમે રસા’વત્થં પાપુણન્તીતિ અધિપ્પાયો.

હસ્સરસસ્સ એવમુદાહરણં ઞાતબ્બં –

> પૂજેસિ કણ્ઠમણિના અપિ યો પસન્નો,
> ધમ્મે પુરા’સમધુરં વિધુરં સ હન્તું;
> ગોપેન્તિયાપિ વચનેન થિયા સભાવં;
> ભત્તિં અકાસિ ફરુસે મયિ નાગરાજાતિ.

યો **પુરા** પુબ્બે **ધમ્મે** તસ્સ ધમ્મકથને **પસન્નો કણ્ઠમણિના અપિ** અત્તનો અનગ્ઘકણ્ઠમણિનાપિ તં પૂજેસિ, **સો** નાગરાજા **સભાવં** અત્તનો અધિપ્પાયં ગોપેન્તિયા અપિ થિયા **વચનેન** ઇત્થિયા વચનેન **અસમધુરં** તુલ્યરહિતં **વિધુરં** વિધુરપણ્ડિતં **હન્તું** વિનાસનત્થં **ફરુસે** ચણ્ડે મયિ ભત્તિં અકાસીતિ. ઇહ એકસ્મિંયેવ વત્થુનિ નાગરાજસ્સ પસાદવધવિધાનાદિવિપરીતપ્પવત્તિ આલમ્બણવિભાવો, પઠમં અનગ્ઘપિયવત્થૂહિ પૂજિતભાવો ચ બોધિસત્તસ્સ અતુલ્યભાવો ચ ઇત્થિવચનસ્સ સમ્પટિચ્છનભાવો ચ તસ્સાધિપ્પાયસ્સ અઞ્ઞાતભાવો ચ પુણ્ણકસ્સ ચણ્ડભાવો ચેતિ ઇમેહિ સબ્બવચનેહિ ઉદ્દીપનવિભાવો દસ્સિતો. ઇમેહિ ઉદ્દીપિતઠાયીભાવસઙ્ખાતો હાસો વાક્યસામત્થિયા પકાસિતો હાસવિરોધિનિબ્બેદાદિવજ્જિતા સમાલસિયસન્તોસઅસ્સુવેપથાદિકા બ્યભિચારીભાવા સાત્તિકાભાવા ચ એવં સામત્થિયેન દીપિતા. તદનુરૂપવિભાવાદિપકાસકા યથાવુત્તકવિપ્પયોગા અનુભાવા નામ હોન્તિ. હસ્સભેદેન મજ્ઝિમે પુરિસે વત્તબ્બાપિ હસિતઉપહસિતા દ્વે ઇમા દટ્ઠબ્બા.

કરુણાઠાયીભાવ

૩૬૧.સોકરૂપો તુ કરુણો-
નિટ્ઠપત્તિટ્ઠનાસતો;
તત્થા’નુભાવા રુદિત-

પલયત્થમ્ભકાદયો;
વિસાદાલસ્યમરણ-
ચિન્તાદી બ્યભિચારિનો.

૩૬૧. “**સોકે**”ચ્ચાદિ. **અનિટ્ઠસ્સ** પુત્તવિયોગાદિનો દેસનિક્કન્તનાદિનો પત્તિ ચ **ઇટ્ઠસ્સ** ધમ્મસ્સ, ધનાદિનો વા નાસો ચ તતો વિભાવભૂતેહિ સમ્પન્નો **સોકરૂપો** સોકસભાવો તુ કરુણો રસો નામ. તત્થ ઉત્તમાનં સોકો પુત્તવિયોગાદિઅનિટ્ઠુપ્પત્તિતો, ધમ્માદિઇટ્ઠનાસતો ચ જાયતે. નીચાનં તુ દેસનિક્કન્તનાદિઅનિટ્ઠુપ્પત્તિતો, ધનાદિઇટ્ઠનાસતો ચ, પરેસં ધનાદિનાસતો તુ ઉત્તમસ્સેવ મહાકારુણિકત્તા, સેસં સુબોધં. અનુભાવો પનેત્થ યથોચિત્યં નિરૂપયિતબ્બો.

૩૬૧. ઇદાનિ કરુણારસપોસનક્કમં દસ્સેતિ “**સોક**”ઇચ્ચાદિના. **અનિટ્ઠપ્પત્તિટ્ઠનાસતો** પુત્તવિયોગાદિનો, દેસચાગાદિનો વા અનિટ્ઠસ્સ ઉપ્પત્તિ ચ સીલાદિનો, ધનાદિનો વા **ઇટ્ઠસ્સ** કન્તિવત્થુનો વિનાસો ચાતિ ઇમેહિ આલમ્બણવિભાવેહિ કરણભૂતેહિ ઉપ્પન્નો **સોકરૂપો તુ** સોકસભાવો પન **કરુણો** કરુણારસો નામ હોતિ. **તત્થ** કરુણારસે **રુદિતપલયત્થમ્ભકાદયો** રુદિતો પલયો થમ્ભોતિઆદયો અનુભાવા નામ ભવન્તીતિ. થમ્ભાદીનં સરૂપો હેટ્ઠા વુત્તોવ. વિસાદઆલસ્યમરણચિન્તાદયો બ્યભિચારિનો તસ્મિંયેવ બ્યભિચારિનો ભવન્તિ. ઇહ પુત્તવિયોગાદિઅનિટ્ઠપ્પત્તિયા ચ સીલધમ્માદિઇટ્ઠનાસનેન ચ ઉત્તમાનં સોકો ઉપ્પજ્જતિ, દેસચાગાદિઅનિટ્ઠપ્પત્તિયા ચ ધનાદિઇટ્ઠનાસનેન ચ નીચાનં. અઞ્ઞેસં ધનાદિવિનાસનેન પન મહાકરુણિકત્તા ઉત્તમસ્સેવ ઉપ્પજ્જતિ. તસ્મિં વિસયે સો સોકો સેસાનં નુપ્પજ્જતિ. તસ્મા યથારહં પયોગો કાતબ્બો. સોકસ્સ રૂપો સભાવોતિ ચ, અનિટ્ઠસ્સ પત્તીતિ ચ, ઇટ્ઠસ્સ નાસોતિ ચ, અનિટ્ઠપ્પત્તિ ચ ઇટ્ઠનાસો ચેતિ ચ, રુદિતઞ્ચ પલયો ચ થમ્ભકો ચેતિ ચ, તે આદિ યેસમિતિ ચ, વિસાદો ચ આલસ્યઞ્ચ મરણઞ્ચ ચિન્તા ચેતિ ચ, તા આદિ યેસમિતિ ચ વાક્યં. ઇમસ્સ કરુણારસસ્સ લક્ખિયમેવં દટ્ઠબ્બં –

આકડ્ઢિતે’કસતરાજપુરક્ખતો યો,
ધમ્મેન આસનમલંકુરુતે જિનોવ;
સો અસ્સવાલમવલમ્બિય દાનિ નીતો,
યક્ખેન લોકતિલકો કુરુતે કિમેકોતિ.

યો **એકસતરાજપુરક્ખતો** રાજૂનં એકસતેન પરિવારિતો **જિનો ઇવ** બુદ્ધો ઇવ **ધમ્મેન** મધુરધમ્મકથનેન **આસનં** ધમ્માસનં **અલંકુરુતે** સજ્જેતિ, **લોકતિલકો** લોકસ્સ પિયતાય તિલકાલઙ્કારભૂતો **સો** વિધુરપણ્ડિતો **યક્ખેન** પુણ્ણકેન આકડ્ઢિતો હુત્વા નીતો અસ્સવાલં અવલમ્બિય ઇદાનિ એકો કિં કુરુતેતિ. ઇહાનીતોતિ દસ્સિતપિયવત્થુવિયોગો સોકસ્સ આલમ્બણવિભાવો હોતિ. ‘‘આકડ્ઢિતેકસતરાજે’’ચ્ચાદિના સકલેન વાક્યેન ઉદ્દીપનવિભાવો દસ્સિતો, ઉદ્દીપિતસોકસઙ્ખાતઠાયીભાવો ચ વિસાદાલસ્યચિન્તાદિકો બ્યભિચારીભાવો ચ રુદિતપલયથમ્ભકાદિકા વિભાવાદિબોધકઅનુભાવા ચ વાક્યસામત્થિયેન દીપિતા હોન્તિ.

રુદ્દઠાયીભાવ

૩૬૨કોધો મચ્છરિયાદીહિ, પોસે તાસમદાદિભિ;
નયનારુણતાદીહિ, રુદ્દો નામ રસો ભવે.

૩૬૨. “**કોધો**”ઇચ્ચાદિ, સુબોધં. એત્થ પઠમેન **આદિસદ્દેન** અવિક્ખેપઉપહાસાદયો વિભાવા ગહિતા, દુતિયેન ઉગ્ગસમ્ભમાદયો બ્યભિચારિનો, તતિયેન ભૂકુટિપુરણઓટ્ઠનિપ્પીળનાદયો અનુભાવા.

૩૬૨. ઇદાનિ રુદ્દરસસ્સ પોસનક્કમં દસ્સેતિ “**કોધો**”ઇચ્ચાદિના. કોધો **મચ્છરિયાદીહિ** મચ્છરિયઅવિક્ખેપઉપહાસાદીહિ આલમ્બણાદીહિ વિભાવેહિ ચ હેતુભૂતેહિ **તાસમદાદીહિ** તાસમદઉગ્ગતસમ્ભમાદીહિ બ્યભિચારીભાવેહિ **ચ નયનારુણતાદીહિ** નેત્તરત્તસુભઙ્ગઓટ્ઠપીળનાદીહિ અનુભાવેહિ ચ કરણભૂતેહિ પોસે સતિ રુદ્દો નામ રસો ભવેતિ. મચ્છરિયં આદિ યેસન્તિ ચ, તાસો ચ મદો ચેતિ ચ, તે આદિ યેસમિતિ ચ, નયનાનિ ચ તાનિ અરુણાનિ ચાતિ ચ, તેસં ભાવોતિ ચ, સા આદિ યેસમિતિ ચ વાક્યં.

રુદ્દરસસ્સ ઉદાહરણમેવં દટ્ઠબ્બં –

> યક્ખેન ભો અધિગતોસિ મનુસ્સભક્ખે,
> ના’સ્સસ્સ વાલ’મવલમ્બ પુરં અવેક્ખ;
> વેરમ્ભવાતમુખચુણ્ણિતસબ્બગત્તો,
> મચ્ચો કથં પુનપિ પસ્સતિ જીવલોકન્તિ.

ભો મનુસ્સભક્ખેન યક્ખેન **અધિગતોસિ** ગહિતો અસિ, અસ્સસ્સ **વાલમવલમ્બ** વાલધિં ગહેત્વા ઇદાનેવ **પુરં અવેક્ખ** તુય્હં નગરં ઓલોકેહિ, તથેવ હિ **વેરમ્ભવાતમુખચુણ્ણિતસબ્બગત્તો** વેરમ્ભવાતસ્સ અભિમુખિચુણ્ણિતસકલસરીરો **મચ્ચો** મનુસ્સો **જીવલોકં** સત્તલોકં પુનપિ કથં પસ્સતીતિ. ઇહ મચ્છરિયાદિવિભાવા ચ કોધાદિસઞ્ઞાતો ઠાયીભાવો ચ વાક્યસામત્થિયા દીપિતા હોન્તિ, અપરદ્ધેન તાસમદઉગ્ગતાદિબ્યભિચારીભાવા વિભાવિતા હોન્તિ. સમુદાયેન નયનારુણતાદયો અનુભાવા સૂચિતા હોન્તિ.

વીરઠાયીભાવ

> **૩૬૩.પતાપવિક્કમાદીહુ-સ્સાહો વિરોતિ સઞ્ઞિતો;**
> **રણદાનદયાયોગા, વીરો’યં તિવિધો ભવે;**
> **તેવા’નુભાવા ધિતિમ-ત્યાદયો બ્યભિચારિનો.**

૩૬૩. “**પતાપિ**”ચ્ચાદિ. **પતાપો** સત્તુસન્તાપકારી તેજો, **વિક્કમો** પરમણ્ડલક્કમન્તં, તે આદયો યેસં બલાવિક્ખેપાદીનં પટિપુગ્ગલગતાનં વિભાવાનં, તેહિ જાતો **ઉસ્સાહો** રસત્તમાપન્નો વીરો રસોતિ સઞ્ઞિતો, અયં વીરો રણદાનદયાયોગા તિવિધો ભવે યુદ્ધવીરો દાનવીરો દયાવીરોતિ, **તે** યુદ્ધકરણાદયો એવ તત્થ અનુભાવા ભવન્તિ. ધિતિમતિઉગ્ગતાદયો બ્યભિચારિનો ભવન્તીતિ.

૩૬૩. ઇદાનિ વીરરસભેદં, પોસનક્કમઞ્ચ દસ્સેતિ “**પતાપ**”ઇચ્ચાદિના. **પતાપવિક્કમાદીહિ** અઞ્ઞરાજૂનં દણ્ડજતેજસઞ્ઞતપતાપો, તેસમેવ પરમણ્ડલક્કમનસઞ્ઞાતવિક્કમો ફલભેદો ચેતિઆદીહિ ઉપ્પન્નો ઉસ્સાહો **વીરોતિ** વીરરસોતિ **સઞ્ઞિતો** કવીહિ ઞાતો, અયં વીરરસો **રણદાનદયાયોગા** યુદ્ધચાગકરુણાયોગેન હેતુભૂતેન તિવિધો ભવે. **તે એવ** રણદાનદયા એવ ઇમા અનુભાવા નામ હોન્તિ. **ધિતિમત્યાદયો** ધિતિમતિઉગ્ગતગબ્બાદયો બ્યભિચારિનો ભાવા હોન્તીતિ. યુદ્ધવીરદાનવીરદયાવીરવસેન વીરરસો તિવિધો હોતિ. પતાપો ચ વિક્કમો ચેતિ

ચ, તે આદિ યેસમિતિ ચ, રણો ચ દાનઞ્ચ દયા ચેતિ ચ, તાહિ યોગોતિ ચ, તયો વિધા પકારા અસ્સાતિ ચ, ધિતિ ચ મતિ ચેતિ ચ, તા આદિ યેસમિતિ ચ વાક્યં.

વીરરસસ્સ ઉદાહરણમેવં દટ્ઠબ્બં –

વિઞ્ઞાપેત્વા કુવેરં સુમહતિ-
મપિ ચે'કોવકુમ્ભણ્ડસેનં,
ઉત્તાસેત્વા ગહેત્વા મણિરતનવરં
લક્ખમાધાય જૂતે;
જેત્વા કોરબ્યરાજં સચિવરતન-
મુદ્ધચ્ચ રઞ્ઞં સતમ્હા,
એત્થાનેત્વા'દિયિસ્સં સુયુવતિરતનં
કો મમે'ત્થ'ત્થિ ભારોતિ.

કુવેરં વેસ્સવણમહારાજં **વિઞ્ઞાપેત્વા** બોધેત્વા **સુમહતિમપિ કુમ્ભણ્ડસેનં** અતિમહન્તિં કુમ્ભણ્ડસેનં એકોવ **ઉત્તાસેત્વા** ભયં જનેત્વા મણિરતનવરં ગહેત્વા **જૂતે** અક્ખકીળાયં લક્ખં **આધાય** ઠપેત્વા કોરબ્યરાજં જેત્વા **રઞ્ઞં સતમ્હા** રાજસમ્બન્ધિના સતેન **સચિવરતનં** અમચ્ચરતનં **ઉદ્ધચ્ચ** ઉદ્ધરિત્વા એત્થાનેત્વા **સુયુવતિરતનં** સોભનઇત્થિરતનં **આદિયિસ્સં** ગણ્હિસ્સામિ, **એત્થ** યથાવુત્તેસુ મમ કો ભારો અત્થીતિ. એત્થ ''કો મમેત્થત્થિ ભારો''તિ ઇમિના ઉસ્સાહસઞ્ઞાતો ઠાયીભાવો પકાસિતો. એતસ્સ ઉપ્પત્તિઉદ્દીપનેસુ કારણભૂતસ્સ ઇત્થિરતનસ્સ આદાનખ્યાતનાગરાજગતપતાપવિક્કમાદિવિભાવો ચ, તંતંરૂપપ્પકાસકકવિવચનસઞ્ઞાતાનુભાવો ચ ''વિઞ્ઞાપેત્વા''ઇચ્ચાદિના વાક્યસામત્થિયેન પટિપાદનીયા હોન્તિ. ''સુમહતિમપિ કુમ્ભણ્ડસેનં એકો''તિ ચ, ''રઞ્ઞં સતમ્હા સચિવરતનમુદ્ધચ્ચા''તિ ચ ઇમેહિ ધિતિઉગ્ગતગબ્બાદયો ચ, ''વિઞ્ઞાપેત્વા કુવેર''ન્તિ ચ, ''ઉત્તાસેત્વા કોરબ્યરાજ''ન્તિ ચ, ''એત્થાનેત્વા ઇચ્ચાદયો''તિ ચ ઇમેહિ મત્યાદયો ચ બ્યભિચારિનો ભાવા વિભાવિતા હોન્તિ. ઇમેહિ વિભાવાનુભાવબ્યભિચારીભાવેહિ યુદ્ધવીરરસો પોસિતોતિ દટ્ઠબ્બો. ઇમિનાયેવ નયેન દાનવીરાદયો વિઞ્ઞાતબ્બા.

ભયઠાયીભાવ

૩૬૪વિકારિસનસત્તાદિ-
ભયુક્કંસો ભયાનકો;
સેદાદયો'નુભાવે'ત્થ,
તાસાદી બ્યભિચારિનો.

૩૬૪. ''**વિકારિ**''ચ્ચાદિ. **વિકારિ** અસભાવપ્પવત્તો વિરુદ્ધો **સનો** સદ્દો સત્તો ચ, તે આદયો યેસં સુઞ્ઞારઞ્ઞાદીનં ઇત્થિનીચપ્પકતિસમ્ભવન્તાનં, વિભાવાનં, ગુરુઆદીનં વા ઉત્તમાનં, તેહિ જાતસ્સ ભયસ્સ, કિત્તિમસ્સ વા ઉક્કંસો ભયાનકો નામ રસો. એત્થ સેદકમ્પનપાદચલનાદયો અનુભાવા, તાસાદયો બ્યભિચારિનો.

૩૬૪. ઇદાનિ ભયાનકરસસ્સ પોસનક્કમં દસ્સેતિ “**વિકારિ**”ચ્ચાદિના. **વિકારિસનસત્તાદિભયુક્કંસો** પકતિવિરહેન વિકારવન્તેહિ વિરુદ્ધેહિ અસનિસદ્દાદિસદ્દેહિ, રક્ખસાદિસત્તેહિ વા વિભાવેહિ હેતુભૂતેહિ સઞ્જાતો સાભાવિકો, કિત્તિમો વા ભયપટિબન્ધો ઉક્કંસો ભયાનકરસો નામ હોતિ. **એત્થ** ભયાનકરસવિસયે **સેદાદયો** દાહસરીરકમ્પનાદયો **અનુભાવા** કાયિકવાચસિકપ્પયોગસઙ્ખતા અનુભાવા હોન્તિ. **તાસાદી બ્યભિચારિનો** તાસસઙ્કાદયો ઇહ બ્યભિચારીભાવા હોન્તીતિ. સનો ચ સત્તો ચેતિ ચ, વિકારો એતેસં અત્થીતિ ચ, વિકારિનો ચ તે સનસત્તા ચેતિ ચ, તે આદયો યેસં સુઞ્ઞારઞ્ઞાદીનમિતિ ચ, તેહિ જાતં ભયમિતિ ચ, મજ્ઝે પદલોપો, તસ્સ ઉક્કંસોતિ ચ, સેદો આદિ યેસં કમ્પનાદીનમિતિ ચ, તાસો આદિ યેસં સઙ્કાદીનમિતિ ચ વાક્યં. ઇત્થિનીચપ્પકતિકાનં ભયહેતુ વિકારિસનસત્તાદિ, ઉત્તમાનં ગુરુઆદિ.

એત્થ લક્ખિયમેવં વેદિતબ્બં –

યં દિટ્ઠિસત્થપતનેન પરિપ્ફુરન્તી,
કુમ્ભણ્ડરક્ખસચમૂ ગમિતા સમન્તા;
આચક્કવાળનગ’મસ્સગતં પુરીવ,
ભોતો મુહું મુહુ’મપસ્સિ સ પુણ્ણકો’હન્તિ.

દિટ્ઠિસત્થપતનેન દિટ્ઠિસલ્લસમ્પાતનેન **પરિપ્ફુરન્તી** કમ્પમાના **સમન્તા** પરિસમન્તતો **આચક્કવાળનગં** ચક્કવાળપબ્બતાવધિ **ગમિતા** પલાપિતા **કુમ્ભણ્ડરક્ખસચમૂ** કુમ્ભણ્ડરક્ખસાનં સેના યં **અસ્સગતં** અસ્સપિટ્ઠે નિસિન્નકં **ભોતો** ભવતં તુમ્હાકં **પુરી ઇવ** પુરિયા દસ્સનમિવ **મુહું મુહું અપસ્સિ** ખણે ખણે અપસ્સિત્થ, **સો** અહં પુણ્ણકો નામ યક્ખોતિ. એત્થ ‘‘દિટ્ઠિસત્થપતનેના’’તિ દિટ્ઠિસત્થારોપનેન ચ ‘‘સ પુણ્ણકો અહ’’ન્તિ ઇમિના ચ ભયજનનસ્સ હેતુભૂતવિરુદ્ધસત્તસઙ્ખાતા વિભાવા નિદ્દિટ્ઠા, ‘‘મુહું મુહુ’મપસ્સી’’તિ રસાવત્થસમ્પત્તભયુક્કંસસઙ્ખતો ઠાયીભાવો વિભાવિતો, ‘‘કુમ્ભણ્ડરક્ખસચમૂ ગમિતા સમન્તા આચક્કવાળનગ’’ન્તિ તાસસઙ્કાદિકા બ્યભિચારિનો ભાવા જોતિતા. ‘‘પરિપ્ફુરન્તી’’તિ સેદકમ્પાદયો અનુભાવા દસ્સિતા હોન્તિ.

જિગુચ્છાઠાયીભાવ

૩૬૫જિગુચ્છા રુધિરાદીહિ,
પૂત્યાદીહિ વિરાગતો;
બીભચ્છો ખોભનુ’બ્બેગી,
કમેન કરુણાયુતો;
નાસાવિકુનનાદીહિ,
સઙ્કાદીહિ’સ્સ પોસનં.

૩૬૫. “**જિગુચ્છા**”ઇચ્ચાદિ. રુધિરન્તાદીહિ પૂતિકિમિઆદીહિ વિરાગતો ચ જાતા **જિગુચ્છા** ગરહા કમેન ખોભનો ઉબ્બેગી કરુણાયુતો ચ બીભચ્છો ભવતિ, નાસાવિકુનનમુખચ્છદનાદીહિ અનુભાવેહિ, સઙ્કાવેગાદીહિ બ્યભિચારીહિ ચ અસ્સ પોસનં ભવતીતિ.

૩૬૫. ઇદાનિ બીભચ્છરસસ્સ પોસનક્કમં દસ્સેતિ “**જિગુચ્છા**”ઇચ્ચાદિના. **રુધિરાદીહિ** રત્તન્તગુણાદીહિ ચ, **પૂત્યાદીહિ** પૂતિકિમિઆદીહિ ચ, **વિરાગતો** વિરત્તભાવેન ચાતિ ઇમેહિ તીહિ વિભાવેહિ હેતુભૂતેહિ ઉપ્પજ્જમાના જિગુચ્છા **કમેન** રુધિરાદીનં તિણ્ણં વિભાવાનં પટિપાટિયા **ખોભનો** અનવટ્ઠાનો અસમાહિતો **ઉબ્બેગી** ઉબ્બેગવા **કરુણાયુતો** સોકરૂપેન સહિતો ચાતિ એવં બીભચ્છો રસો નામ હોતિ. **નાસાવિકુનનાદીહિ** નાસસઙ્કોચનમુખપિદહનાદીહિ અનુભાવેહિ ચ **સઙ્કાદીહિ** ચ સઙ્કાઆવેગાદીહિ બ્યભિચારીભાવેહિ ચ કરણભૂતેહિ **અસ્સ** બીભચ્છરસસ્સ પોસનં હોતીતિ. રુધિરાદીસુ તીસુ પદેસુ, ખોભનાદીસુ તીસુ ચ ગમ્યમાનત્તા અવુત્તોપિ **ચસદ્દો** યોજેતબ્બો, તસ્મા ખોભનાદીહિ તીહિ યુત્તોવ બીભચ્છરસો નામાતિ દટ્ઠબ્બો. રુધિરં આદિ યેસં અન્તાદીનમિતિ ચ, પૂતિઆદિ યેસં કિમિઆદીનમિતિ ચ, ઉબ્બેગો અસ્સ બીભચ્છસ્સ અત્થીતિ ચ, કરુણેન આયુતોતિ ચ, નાસાય વિકુનનં સઙ્કોચનમિતિ ચ, તં આદિ યેસં મુખચ્છાદનાદીનમિતિ ચ, સઙ્કા આદિ યેસં આવેગાદીનમિતિ ચ વાક્યં.

ઇમસ્સ બીભચ્છસ્સોદાહરણમેવં વેદિતબ્બં –

યક્ખા મચ્ચકરઙ્કકઙ્કનધરા યે નિમ્મિતા પુણ્ણકે-
નુ’ત્તંસીકતપાણિપલ્લવધરા હારીકતન્તોરગા;
લિત્તા લોહિતકુઙ્કુમેહિ વિધુરેને’તે પિવન્તા વસા-
મજ્જં સીસકપાલપાતિહિ પુરે ધુત્તા વિયો’પેક્ખિતાતિ.

પુણ્ણકેન યક્ખેન નિમ્મિતા **મચ્ચકરઙ્કકઙ્કનધરા** મનુસ્સટ્ઠિસઙ્ખાતકરભૂસનધારિનો **ઉત્તંસીકતપાણિપલ્લવધરા** મત્થકમાલિકતહત્થતલસઙ્ખાતપલ્લવધારિનો **હારીકતન્તોરગા** મુત્તાહારીકતમનુસ્સન્તસઙ્ખાતઉરગસમ્પયુત્તા **લોહિતકુઙ્કુમેહિ** રુધિરસઙ્ખાતકુઙ્કુમકક્કેહિ લિત્તા **સીસકપાલપાતિહિ** સીસકપાલસઙ્ખાતેહિ સરાવેહિ **વસામજ્જં** વસાસઙ્ખાતસુરં **પુરે** અભિમુખે પિવન્તા યે યક્ખા સિયું, એતે યક્ખા **વિધુરેન** પણ્ડિતેન **ધુત્તા વિય** નગરે સુરાધુત્તા વિય ઉપેક્ખિતા હોન્તીતિ. ઇહ ‘‘લિત્તા લોહિતકુઙ્કુમેહી’’તિ ચ ‘‘ઉત્તંસીકતપાણિપલ્લવધરા’’તિ ચ ‘‘હારીકતન્તોરગા’’તિ ચ ઇમેહિ ચિત્તક્ખોભકારણભૂતો રુધિરાદિવિભાવો ચ, ‘‘મચ્ચકરઙ્કકઙ્કનરો’’તિ ચ ‘‘સીસકપાલપાતિહિ વસામજ્જં પિવન્તા’’તિ ચ ઇમેહિ ઉબ્બેગવન્તસભાવસ્સ હેતુભૂતો પૂત્યાદિવિભાવો ચ પકાસિતો. કરુણાયુતસભાવસ્સ કારણભૂતવિરજ્જનવિભાવો ચ નાસાવિકુનનાદિઅનુભાવો ચ સઙ્કાવેગાદિબ્યભિચારીભાવો ચ બીભચ્છસઙ્ખાતઠાયીભાવો ચાતિ ઇમે સબ્બે વાક્યસામત્થિયેન ગમ્માતિ વેદિતબ્બા.

વિમ્હયઠાયીભાવ

૩૬૬અતિલોકપદત્થેહિ,
વિમ્હયો’યં રસો’બ્ભુતો;
તસ્સા’નુભાવા સેદસ્સુ-
સાધુવાદાદયો સિયું;
તાસાવેગધિતિપ્પઞ્આ,
હોન્તે’ત્થ બ્યભિચારિનો.

૩૬૬. "**અતિ**"ચ્ચાદિ. **અતિલોકેહિ** લોકાતિવુત્તીહિ માયાદિબ્બગેહારામાદીહિ પદત્થેહિ જાતો અયં **વિમ્હયો** ચિત્તવિકારસઙ્ખાતો ઠાયીભાવો અબ્ભુતો રસો નામ. સેદઅસ્સુસાધુવાદરોમઞ્ચાદયો તસ્સ અનુભાવા સિયું, તાસાદયો બ્યભિચારિનો હોન્તીતિ.

૩૬૬. ઇદાનિ વિમ્હયરસસ્સ પોસનક્કમં દસ્સેતિ "**અતિ**"ઇચ્ચાદિના. **અતિલોકપદત્થેહિ** લોકટ્ઠિતિમતિક્કમ્મ પવત્તેહિ માયાદિબ્બભવનઆરામવિમાનાદિપદત્થેહિ હેતુભૂતેહિ ઉપ્પજ્જમાનો અયં **વિમ્હયો** ચિત્તબ્યાપનસઙ્ખાતો ઠાયીભાવો **અબ્ભુતો રસો** અબ્ભુતરસો નામ ભવે, સેદસ્સુસાધુવાદાદયો **તસ્સ** અબ્ભુતરસસ્સ અનુભાવા સિયું, તાસાવેગધિતિપ્પઞ્ઞા **એત્થ** અબ્ભુતરસવિસયે બ્યભિચારિનો ભાવા હોન્તીતિ. અતિક્કન્તા લોકમિતિ ચ, તે ચ તે પદત્થા ચેતિ ચ, સાધુઇતિ વાદોતિ ચ, સેદો ચ અસ્સુ ચ સાધુવાદો ચેતિ ચ, તે આદિ યેસં રોમઞ્ચાદીનમિતિ ચ, તાસો ચ આવેગો ચ ધિતિ ચ પઞ્ઞા ચેતિ ચ વાક્યં.

ઇમસ્સ અબ્ભુતરસસ્સોદાહરણમેવં દટ્ઠબ્બં –

સ પુણ્ણકેના'હટનેકભિંસને-
સ્વ'હો નટેનેવ સુનિચ્ચલો'ચલા;
નિપાતિતો તેન અવંસિરોપતં,
અસન્તસં તં મિનિ દિટ્ઠિયટ્ઠિયાતિ.

સો વિધુરપણ્ડિતો **પુણ્ણકેન** યક્ખેન **નટેન** ઇવ અનેકવિકારદસ્સનકેન નાટકેન વિય **આહટનેકભિંસનેસુ** ભયત્તમાનીતાનેકવિધભિંસનેસુ વત્તમાનેસુ સુનિચ્ચલો **તેન** પુણ્ણકેન **અચલા** સટ્ઠિયોજનુબ્બેધકાળાગિરિપબ્બતમત્થકતો નિપાતિતો **અવંસિરોપતં** અધોસીસં પતન્તો **અસન્તસં** એવં અપ્પતિટ્ઠેપિ અનુત્તસન્તો **તં** પબ્બતં દિટ્ઠિયટ્ઠિયા **મિનિ** પમાણમકાસિ, **અહો** અચ્છરિયન્તિ. એત્થ ભયહેતુમ્હિ સતિ ભીતિયા ચ તત્થ પરિજાનનાભાવસ્સ ચ લોકસભાવત્તા તમતિક્કમ્મ ભયકરણે અસન્તાસસ્સ ચ દિટ્ઠિયા પબ્બતમિનનસ્સ ચ પવત્તભાવકથનેન લોકાતિક્કન્તપદત્થસઙ્ખાતો વિભાવો ''અસન્તસં તં મિનિ દિટ્ઠિયટ્ઠિયા''તિ ઇમિના પકાસિતો. ''અહો''તિ વચનેન, તસ્સ સામત્થિયેન ચ સાધુવાદસેદઅસ્સુઆદયો અનુભાવા વિભાવિતા. તાસઆવેગધિતિચ્ચાદિબ્યભિચારીભાવા, વિમ્હયસઙ્ખાતઠાયીભાવો ચ સમુદિતવાક્યસામત્થિયેન જોતિતો.

સમઠાયીભાવ

૩૬૭ઠાયીભાવો સમો મેત્તા-
દયામોદાદિસમ્ભવો;
ભાવાદીહિ તદ્દ'ક્કંસો,
સન્તો સન્તનિસેવિતો.

ઇતિ સઙ્ઘરક્ખિતમહાસામિપાદવિરચિતે

સુબોધાલઙ્કારે

રસભાવાવબોધો નામ પઞ્ચમો પરિચ્છેદો.

સુબોધાલઙ્કારો સમત્તો.

૩૬૭. “**ઠાયિ**”ચ્ચાદિ. મેત્તાદિસમ્ભવો **સમો** ઉપસમસઙ્ખાતો ઠાયીભાવો ભવતિ, તદનુરૂપેહિ ભાવાનુભાવેહિ તસ્સ ઉક્કંસો યસ્સ, સો સન્તો નામ રસો ભવતિ, સો ચ સન્તનિસેવિતોતિ.

ઇતિ સુબોધાલઙ્કારે મહાસામિનામિકાયં ટીકાયં

રસભાવાવબોધો પઞ્ચમો પરિચ્છેદો.

૩૬૭. ઇદાનિ સન્તરસસ્સ પોસનક્કમં દસ્સેતિ “**ઠાયિ**”ચ્ચાદિના. **મેત્તાદયામોદાદિસમ્ભવો** મેત્તાકરુણાપીતિઆદિવિભાવેહિ સમ્ભૂતો **સમો** કાયચિત્તોપસમો ઠાયીભાવો નામ હોતિ, **ભાવાદીહિ** બ્યભિચારીભાવાદીહિ કરણભૂતેહિ, અપિચ તસ્સ સમસ્સ અનુરૂપેહિ બ્યભિચારીભાવાનુભાવેહિ **તદુક્કંસો** તસ્સ ઠાયીભાવસ્સ ઉક્કંસયુત્તો **સન્તનિસેવિતો** સાધૂહિ સેવિતો **સન્તો** સન્તરસો નામ હોતીતિ. મેત્તા ચ દયા ચ મોદો ચેતિ ચ, તે આદયો યેસમિતિ ચ, તેહિ સમ્ભવો યસ્સેતિ ચ, તસ્સ ઉક્કંસો અસ્સ સન્તસ્સેતિ ચ, સતં નિસેવિતોતિ ચ વાક્યં.

અસ્સ સન્તરસસ્સોદાહરણમેવં દટ્ઠબ્બં –

એન્તેસુ કેસરિકરીસ્વ’પિ વેઠયન્તે,
નાગે નગં મદગજે વિય વેળુગુમ્બં;
યક્ખે વિચાલયતિ નોચલિ ઈસકમ્પિ,
સન્તિં ગતોવ વિધુરો મધુરાપિ ભાવોતિ.

કેસરિકરીસુ સીહહત્થીસુ **એન્તેસુ અપિ** ભિંસનાકારેન સમીપમાગચ્છન્તેસુપિ **નાગે વેઠયન્તેપિ** નાગેસુ સરીરં વેઠયન્તેસુપિ. જાત્યાપેક્ખાયેકવચનં, વેળુગુમ્બં **મદગજે વિય વિચાલયતિ** મદગળિતહત્થિમ્હિ ચાલેન્તે ઇવ **યક્ખે** પુણ્ણકે **નગં** કાળાગિરિપબ્બતં **વિચાલયતિપિ** અનેકપ્પકારે ચાલેન્તેપિ **વિધુરો** પણ્ડિતો **સન્તિં ગતોવ** નિબ્બાનં આલમ્બણકરણવસેન સમ્પત્તો વિય ફલસમાપત્તિસમાપન્નો ઇવ અથ વા દિટ્ઠધમ્મનિબ્બાનસઙ્ખતનિરોધસમાપત્તિસમાપન્નો વિય **ઈસકમ્પિ** અપ્પકમ્પિ **મધુરા ભાવા અપિ** મધુરસભાવતોપિ નો ચલિ, નિસિન્નટ્ઠાનતો પગેવાતિ અધિપ્પાયો. એત્થ ધાવનરોદનકમ્પનાદીનં કરણભૂતં સીહાદીનમાગમનં નાગવેઠનં પબ્બતકમ્પનન્તિઆદીસુ વત્તમાનેસુપિ નિબ્બિકારત્તેન સન્તિં ગતોતિ ઇમિના સન્તરસસ્સ પકતિભૂતે ઉદ્દેસે દસ્સિતો નવમો ઠાયીભાવો દસ્સિતો હોતિ, એતસ્સ ઉપ્પત્તિઉદ્દીપનાનં કારણભૂતા મેત્તાદયામોદાદિવિભાવા સામત્થિયા દસ્સિતા હોન્તીતિ. ધિતિમતિસતિઆદયો તદનુરૂપબ્યભિચારીભાવા ચ તાદિસાનુભાવા ચ ‘‘એન્તેસુ વેઠયન્તે વિચાલયતી’’તિ ઇમિના, સકલવાક્યસામત્થિયેન ચ પકાસિતાતિ દટ્ઠબ્બા.

ઇતિ સુબોધાલઙ્કારનિસ્સયે

રસભાવાવબોધો નામ પઞ્ચમો પરિચ્છેદો.

સુબોધાલઙ્કારટીકા સમત્તા.